IOAN HUDIȚĂ

JURNAL POLITIC

1 martie 1942 – 31 ianuarie 1943

ediție îngrijită de
Acad. Dan Berindei

AcademicA
comunicare.ro

Ioan HUDIȚĂ

Jurnal politic
(1 martie 1942 – 31 ianuarie 1943)

Ioan HUDIȚĂ

Jurnal politic

(1 martie 1942 – 31 ianuarie 1943)

Studiu introductiv, note şi indice
de acad. Dan BERINDEI

AcademicA
comunicare(●)ro

Redactor: Lucian Pricop
Coperta: Cristian Lupeanu

ISBN 978-973-711-235-4 (format tipărit)
ISBN 978-973-711-435-8 (format electronic PDF)

Copyright © Dan Berindei, 2009 pentru prezenta ediție.

STUDIU INTRODUCTIV

Acest nou volum din *Jurnalul politic* al lui Ioan Hudiță acoperă perioada martie 1942 – ianuarie 1943, continuând un volum publicat de Editura Lucman în 2005. El va mai fi urmat de un volum care va cuprinde notațiile anului 1943 începând cu 1 februarie, în urma apariției căruia întreg *Jurnalul politic* referitor la anii 1938–1945 (până la 6 martie inclusiv) va fi fost dat la lumină, în 13 volume.

Volumul reflectă două etape ale istoriei României contemporane. În cea dintâi, războiul s-a desfăşurat departe de granițele țării, în cea de-a doua, bătălia din Cotul Donului şi mai ales cea de la Stalingrad au demonstrat că Uniunea Sovietică era departe de a fi înfrântă. Totodată, atât reuşita ofensivă britanică din Nordul Africii cât şi debarcarea anglo-americană pe acelaşi continent au contribuit şi ele în a arăta că problemele care se puneau celui de-al Treilea Reich ridicau semne de întrebare privind aşa-numita „victorie finală" anunțată de Hitler poporului german şi întregii lumi!

Pentru România erau timpuri de grea încercare, deşi aparențele nu dădeau încă semne de îngrijorare. Oricum, țara se găsea în război şi perspectivele încheierii sale nu păreau apropiate. Lectura volumului lasă o impresie ciudată. Autorul *Jurnalului* era un opozant al regimului Antonescu şi mai ales al alianței cu Germania nazistă. Ca martor al acelor vremuri, trebuie să mărturisesc că – mai ales în acea perioadă, în care se spera că războiul avea să se încheie, eventual printr-o pace de compromis, dar fără ca viitorul României să fie afectat şi totodată cu hotarele reîntregite măcar la Răsărit – majoritatea nu gândea în felul în care o făcea Hudiță, fruntaş al unui partid satisfăcut de orice eşec pe frontul de Est, fără a ține seama că pe acel front îşi riscau şi uneori îşi jertfeau viața sute de mii de români şi că o izbândă a adversarului ar fi însemnat o invadare a țării.

Notațiile zilnice ne înfățişează un tablou multiform, în care evoluția situației interne, viața unui partid, evenimentele externe, atât cele politice cât mai ales cele militare şi în primul rând mersul războiului la Răsărit, sunt neîntrerupt urmărite, însoțite deseori de comentarii. Hudiță este un ascultător asiduu al posturilor de radio şi lucrul

acesta se reflectă în minuția însemnărilor, dar, totodată, martorul istoriei în desfășurare se înfățișează ca partizanul unuia dintre subiecții săi. Informațiile anglo-americane şi mai ales cele britanice i se par de toată încrederea şi, de asemenea, deseori redă şi pe cele din surse sovietice, în schimb cele germano-italiene sunt prezentate neîncrezător şi totdeauna dându-se întâietate celorlalte surse. Oricum, lectura *Jurnalului* transpune în această privință pe cititor în atmosfera anului 1942 şi a începutului anului următor.

Hudiță era încă în aşteptarea titularizării sale. Deşi fusese coleg cu Mihai Antonescu, el a refuzat sugestia pe care i-au dat-o mai mulți, între care şi Ion Petrovici, ministrul Învățământului, de a-i solicita conducătorului guvernului prevederea bugetară care ar fi urmat să îngăduie crearea Catedrei de istoria diplomației al cărui titular urma să fie. El considera îndrituit că nu se cuvenea ca el să ceară de la principalul secundant al mareşalului o favoare, care apoi l-ar fi putut obliga politic. Dar şi în calitate de conferențiar, era prezent în viața universitară. Unii dintre colegii săi aveau fără îndoială în vedere eventualitatea unor schimbări politice internaționale care ar fi făcut din Hudiță o personalitate politică de care ei ar fi avut nevoie. *Jurnalul* dezvăluie starea de confuzie, chiar puțina derută a corpului didactic universitar. Hudiță îl vizita pe Dimitrie Gusti, care, în relații apropiate cu fostul rege Carol al II-lea, reuşise să aibă apoi bune relații şi cu Antonescu şi de asemenea pe Horia Hulubei, rector al Universității, care se străduia să-i demonstreze că existau exagerări în imaginea sa de colaboraționist al Germaniei.

Mihai Antonescu a ținut o conferință la Facultatea de Drept în care a ridicat problema Transilvaniei de Nord, una din rănile deschise în trupul țării. Hudiță a participat, dar a calificat discursul drept „ridicol”! La Biblioteca Academiei avea conversații cu profesorii Alexandru Elian şi Damian Bogdan, care se arătau demoralizați, încă în martie 1942, temându-se de „înfrângerea lui Hitler”, fără îndoială pentru consecințele care ar fi urmat să le suporte România în cazul victoriei sovietice. În schimb, pentru comunistul Constantinescu-Iaşi primejdia potențială era o eventuală pierdere a războiului de către sovietici şi instalarea în Rusia a unui guvern „alb”!

Lipsurile alimentare, deşi cu mult mai reduse ca în Germania, se resimțeau şi în România, autorul *Jurnalului* având însă şi tendința de a le accentua. La 3 aprilie, Hudiță nota că urma să se găsească

carne în restaurante între 5 şi 13 aprilie şi el exclama: „Aici am ajuns”! Mai grave erau însă pierderile umane pe front, legate mai ales de cucerirea Odessei cu o jumătate de an mai înainte. El făcea bilanţul situaţiei din comuna sa natală Bogdăneşti din sudul Bucovinei, unde era „mare jale” „de pe urma numărului mare de morţi”.

Notaţiile se referă şi la întâlnirile pe care Hudiţă le avea. La 7 martie 1942, îl amintea pe patriarhul Nicodim şi „privirea şireată de călugăr deştept” a acestuia. Hudiţă, pledându-i teza sa referitoare la inevitabila înfrângere a Germaniei, patriarhul i-a replicat: „În cazul acesta noi cădem sub dominaţia boşevicilor, căci oricâte asigurări near dat anglo-americanii ele nu fac doi bani în faţa lăcomiei ruseşti”. Invocarea Chartei Atlanticului nu pare a-l fi liniştit pe ierarh!

Invitaţii la generalii Negrei şi Giosanu, care susţineau şi ei teza înfrângerii germane, discuţii cu aceştia ori cu colonelul Marinescu şi maiorul Mihăilescu, ca şi cu profesorul Tudor Ionescu, finul generalului Şteflea, şeful Marelui Stat Major, se repetau, constituind pentru Hudiţă şi surse de informaţii. Îl vizita şi pe Petrovici, interesat să afle punctele de vedere ale opoziţiei şi pe care căuta să-l provoace să părăsească guvernul, în timp ce ministrul era îngrijorat de eventuala sa înlocuire prin Horia Hulubei.

Cu colegii săi basarabeni şi bucovineni, Ştefan Ciobanu şi Dimitrie Marmeliuc, Hudiţă merge la o bere la „Trocadero”. Amândoi doreau „victoria Germaniei” de care legau păstrarea provinciilor dezrobite; cu puţină înţelegere faţă de greaua lor situaţie, Hudiţă i-a îndemnat „să-şi lichideze” bunurile de la Chişinău şi Cernăuţi, însemnând apoi că „au rămas foarte deprimaţi”. Altădată, el îşi exprima nemulţumirea faţă de fruntaşii basarabeni, care nu susţineau pe lângă Antonescu încetarea operaţiilor dincolo de Nistru. Cu Victor Papacostea discuţiile se refereau la cei doi colegi ai lor, Gheorghe Brătianu şi C.C. Giurescu, pe care Hudiţă îi critica din cauza poziţiei lor politice, în neconcordanţă cu opiniile sale. Despre alegerea celui dintâi ca membru titular al Academiei Române aprecia nedrept că opera acestuia se mărginea la „broşuri şi mici lucrări de propagandă”.

După moartea lui Costică Mihăiescu, Hudiţă a devenit preşedintele consiliului de administraţie al Garajelor Mihăiescu şi totodată a fost desemnat de Hulubei la conducerea economatului Universităţii, ceea ce exprima şi o neîndoielnică îngăduinţă din partea regimului mareşalului faţă de un adversar politic.

La începutul verii anului 1942, Hudiță a primit vestea trimiterii în lagăr a lui Giorge Pascu, prieten al său şi profesor la Universitatea din Iaşi, din cauza unei scrisori adresată de acesta lui Antonescu, eveniment care arăta ca regimul de dictatură ființa!

Informațiile referitoare la examenul de bacalaureat, Hudiță fiind preşedinte de comisie la liceul „Regina Maria" din Bucureşti, sunt interesante, ele dezvăluind seriozitatea acestui examen, în care candidatele erau examinate la nu mai puțin de opt obiecte în aceeaşi zi, cam două ore şi jumătate fiecare serie!

O masă desfăşurată la Petre Papacostea dezvăluie ceea ce gândeau şi mai ales ce sperau cei mai mulți intelectuali ai vremii. „Aceasta este dorința oricărui român, a intervenit în discuția ce a avut loc I.D. Ştefănescu, ca Hitler să lichideze pe ruşi, iar anglo-americanii, pe Hitler". Hudiță nu s-a aliniat acestei opinii, susținând că alianța existentă între cei trei mari aliați – Statele Unite, Marea Britanie şi Uniunea Sovietică – excludea „în modul cel mai categoric posibilitatea unei păci separate cu Hitler".

La 24 iunie, Hudiță a fost primit de Mihai Antonescu, fostul său coleg, care i s-a arătat foarte sigur de victoria Germaniei şi l-a informat că oprise pe mareşal să ia măsuri represive împotriva sa. La rândul său, Hudiță, intransingent pe poziția sa critică, i-a cerut interlocutorului său să înceteze colaborarea militară cu Germania şi ca cel puțin să nu se mai facă atâta „zgomot" vedetizându-se implicarea României.

Între 7 iulie şi 1 august, familia Hudiță s-a găsit la Mangalia, unde se înregistrează o singură alarmă aeriană la 23 iulie. La începutul lunii august, a avut loc deplasarea familiei la Zorleni, la părinții Emiliei Hudiță, iar în luna august Hudiță va face un turneu la organizațiile partidului său.

Hudiță este prezent necontenit în activitatea Partidului Național Țărănesc. Trebuie remarcat că deşi partidele erau interzise, activitatea țărăniştilor se desfăşura cu evidenta toleranță a regimului, nu numai la nivelul conducerii superioare, dar chiar şi la acela al organizațiilor județene. După şedințele de birou, desfăşurate mai ales la Mihai Popovici, membrii săi şi alți fruntaşi ai partidului mergeau la „Continental" sau la „Capşa", „în număr mare". Hudiță remarca că acest lucru făcea „o bună impresie", ziariştii asaltând cu întrebări pe

fruntaşii ţărănişti. Aveau loc şi şedinţe la Clubul Partidului Naţional Ţărănesc din strada Clemenceau.

În luna august, în calitatea sa de secretar general adjunct pentru Vechiul Regat, Hudiţă a vizitat succesiv toate organizaţiile judeţene din Moldova, inclusiv Bucovina şi Chişinăul. În fiecare reşedinţă de judeţ au avut loc întruniri la care au participat şi 30 de persoane – profesori de liceu, învăţători, preoţi, avocaţi, medici, farmacişti, „preşedinţi de organizaţii săteşti” şi de asemenea, evrei, pentru a se evidenţia poziţia Partidului Naţional Ţărănesc ostilă faţă de măsurile antisemite ale regimului.

Cu aceste prilejuri, Hudiţă a ţinut cuvântări, impresionând cu „optimismul” său, dar în fapt susţinând public teza sa privind catastrofa în faţa căreia se găsea Axa! De asemenea, el s-a referit aproape pretutindeni la problema procesului răspunderilor, „din motive de ordin moral şi de educaţie politică a clasei noastre conducătoare”, cu referire la cei care susţinuseră regimurile de dictatură, inclusiv cel al regelui Carol al II-lea. În schimb, a fost evitată critica directă a regimului atunci în fiinţă!

În realitate, problemele erau departe de a fi simple, chiar şi în ceea ce privea conducerea Partidului Naţional Ţărănesc. La 28 martie 1942, Lupu l-a vizitat pe Antonescu, acesta fiind „hotărât să joace cartea germană până la urmă”, care i-a anunţat o apropiată ofensivă germană, în urma căreia bolşevicii aveau să fie făcuţi „scrum”!

În faţa succeselor militare din Răsărit de la sfârşitul primăverii 1942 şi a celor din Africa ale lui Rommel, „prietenii”, nota Hudiţă, referindu-se la membrii partidului său, „încep să se demoralizeze”.

La 9 iulie, el însemna că „prietenul meu Ghiţă Pop se bucură de înfrângerile bolşevicilor, fiind convins că nemţii îi vor lichida şi vor salva Europa de comunism”, iar „Lupu, mai nota el, îmi spune că faţă de victoriile germane din Rusia şi Africa, numărul celor care mai cred în victoria aliaţilor scade zilnic”.

O şedinţă de birou din 3 august a evidenţiat o situaţie îngrijorătoare la nivelul conducerii superioare a partidului. Mihai Popovici a declarat că „Hitler a câştigat războiul”, Mihalache alăturându-i-se, în timp ce doctorul Lupu i-a combătut pe amândoi, recunoscând însă că anglo-americanii dădeau dovada unei „slăbiciuni militare nebănuite”. Mai grav, Ghiţă Pop, susţinător devotat al opiniilor lui Maniu, a mărturisit colegilor săi că „aproape nu mai văd cum aliaţii ar mai putea

câştiga războiul”. Hudiță şi-a reafirmat însă optimismul, declarând că anglo-americanii dispuneau de „toate resursele globului”, că germanii eşuaseră în Rusia cu „războiul fulger” şi că timpul nu lucra pentru ei! Maniu i s-a alăturat. Dar, faptul că Lupu s-a decis să se ducă să viziteze Transnistria în primele zile din august arăta măsura ezitărilor sale.

Turneul politic pe care l-a făcut Hudiță la organizațiile din Moldova a fost fără îndoială motivat şi de dorința sa de a contribui la înlăturarea unei stări de derută. În cursul acestuia, el a vizitat şi pe patriarhul Nicodim la mănăstirea Neamț. De data aceasta, ierarhul i-a exprimat credința sa în eficacitatea Chartei Atlanticului față de Uniunea Sovietică, provocându-l pe Hudiță să-i mărturisească primejdia sferelor de influență! În ziua următoare, Hudiță l-a vizitat la Piatra Neamț pe Ghiță Kirileanu, care i-a susținut „vechea lui teză” că „ruşii sunt tot atât de primejdioşi ca şi germanii şi că ideal ar fi să se distrugă unii pe alții pentru ca anglo-americanii să instaleze o ordine democratică în toată Europa”.

Urmărind cu regularitate posturile de radio străine, Hudiță era informat şi la rândul său îl informa pe Maniu şi era considerat de colegii săi din conducerea partidului un expert în problemele de politică externă. În primăvara a anului 1942, s-au succedat diferite evenimente pe care Hudiță le notează şi uneori le comentează. Față de procesul de la Riom căruia îi erau supuşi foştii conducători ai Franței are o atitudine rezervată, el condamnându-i pentru nepriceperea lor politică, dar totodată criticând regimul de la Vichy de a fi făcut procesul şi pe reprezentantul Franței la Bucureşti, La Truelle, pe care îl vizitează; când procesul este suspendat, notează: „şi-o fi dat în fine seama şi Pétain cât este de compromițător pentru Franța”.

Hudiță semnalează bombardarea Parisului de aviația engleză, starea falimentară a regimului fascist din Italia, care stă „pe vulcan”, notează încercarea de debarcare britanică la Saint-Nazaire şi mai apoi pe cea de la Boulogne, nu dă crezare cifrelor privind vasele scufundate anunțate de germani, redă ironic ştirea difuzată de presa germană referitoare la constrângerea preşedintelui Roosevelt de către izolaționişti să-şi înceteze „amestecul” în Europa şi este iritat de formarea în Franța a noului guvern Laval, mai ales că astfel „Antonescu marchează un punct”. De asemenea, comentează ironic şi bombardarea de către aviația germană a Norwich-ului, ea fiind „repede pusă pe fugă”. Când, la începutul lunii iunie 1942, Statele Unite declară război

țărilor satelite Germaniei, între care şi României, Hudiță comenta în *Jurnal*: „N-aş vrea să fiu în pielea lui Antonescu”, în timp ce doctorul Lupu, realist, considera drept consecință pierderea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord!

Evoluția situației de pe frontul răsăriteană, domină firesc în paginile *Jurnalului*, în care autorul lor acordă o evidentă întâietate adversarilor Germaniei, fără vreo participare afectivă în ceea ce privea pe români! El nota satisfăcut când partea germană anunța „lupte foarte grele” ori ironiza expresia „luptele de apărare”, deşi partea sovietică se găsea încă în defensivă. Se consemna că anglo-americanii „aprovizionează de zor Sovietele” şi se constata că biroul partidului constatase „cu plăcere” că sovieticii dispuneau „de o armată puternică”. Dar chiar generalul în retragere Giosanu, deşi având orientarea lui Hudiță, îi anunța acestuia o „gigantică ofensivă” pregătită de germani, pentru ca, peste câteva săptămâni, la sfârşitul lunii martie 1942, Antonescu să-i spună doctorului Lupu că se pregătea o ofensivă nimicitoare; Hudiță afla şi el că potrivit generalului Șteflea ofensiva pregătită de germani avea să fie „groaznică”.

În aprilie, străduințele sovietice pentru despresurarea Leningradului îl determină pe generalul în retragere Negrei, mult apreciat de Hudiță, să considere „îndoielnice” perspectivele unei ofensive germane. Dar, în realitate, balanța înclina încă de partea germană. Ghiță Pop propunea chiar, după un discurs pesimist al lui Churchill, să se insiste „mai moale” pe lângă Antonescu pentru o schimbare de atitudine. Veşnicul optimist Hudiță i-a replicat că pesimismul premierului britanic se explica prin dorința acestuia de a ajuta pe Roosevelt în politica sa!

În luna mai, generalul Șteflea anunța din nou apropiata ofensivă germană, urmând să fie utilizate „curând” şi arme secrete, el fiind fără îndoială în această privință victimă a propagandei naziste. Şeful Marelui Stat Major invoca, de asemenea, şantajul cu legionarii exercitat de Hitler asupra mareşalului, dar mai arăta şi că Antonescu era de acord cu păstrarea unor forțe importante în țară. Declanşarea luptelor în peninsula Kerci este comentată aproape surprinzător: „Ruşii îşi păstrează vechea lor tradiție de a rezista eroic pe poziție şi a nu se debanda”! La o masă, la „Continental”, generalul Negrei anunța că avusese loc un masiv transfer de uzine „dincolo de Urali” şi că totodată, sovieticii aruncau în luptă „zilnic” „forțe noi, bine echipate”.

Dar ofensiva germană a fost declanşată şi în sectorul Harkov, ceea ce l-a încântat pe profesorul Giurescu şi a provocat îngrijorări lui Petre Constantinescu-Iaşi. De data aceasta, Giosanu evidenția că germanii dispuneau de „un blindaj extraordinar” şi el se întreba chiar dacă sovieticii nu aveau să cedeze în aceeaşi vară! La 21 iunie, tot generalul Giosanu se întreba dacă nu urma să aibă loc „prăbuşirea rezistenței ruseşti” şi el îşi expirma temerea față de o eventuală pace separată anglo-germană.

Prezența pe front a unităților româneşti este rar menționată în *Jurnal*. La împlinirea unui an de la declanşarea războiului, Hudiță dă cifrele pierderilor masive înregistrate de români, consemnând totuşi că avusese loc şi recuperarea a 70% (probabil răniții vindecați). Este amintită şi prezența unităților române în luptele de la Sevastopol. Când acesta cade, el nota că „Berlinul vorbeşte deja de sus”, dar peste două zile îşi exprima optimismul în sensul opțiunilor sale: „Câtă vreme ruşii sunt hotărâți să reziste, aşa cum au făcut la Harkov şi la Sevastopol, n-am nicio grijă”! Neîncrezător chiar şi în evidențe, Hudiță considera drept „cifre bombastice” cele indicate de germani. Prin Tudor Ionescu a aflat, consemnând acest lucru, că „Antonescu e foarte impresionat de rezistența ruşilor, care rămân pe poziție şi nu se predau, preferând să fie nimiciți”. Dar autorul *Jurnalului* se arăta îngrijorat şi de ipoteza victoriei puterilor ostile Germaniei şi mai ales de consecințele pentru România. „Vor putea oare Londra şi Washingtonul mâine, după victorie, să refuze Sovietelor încărcate de glorie pretențiile lor de dominație a țărilor din zona sferei lor de interese?”

Dar, în realitate, în vara verii anului 1942, Germania era marea biruitoare. La 24 iulie, Hudiță nota că presa germană susținea „prăbuşirea întregului front bolşevic”, considerând-o o „chestiune de zile” şi anunțând înaintarea spre Stalingrad şi Caucaz „aproape fără rezistență”. Recunoscând că „un front de luptă în Europa ar fi şi mai eficace”, Hudiță ținea să evidențieze că sovieticii erau ajutați de anglo-americani prin numărul „aşa de mare” de divizii pe care ei îi constrângeau pe germani să le aibă în țările din Europa şi în Africa şi, de asemenea, prin activitatea lor maritimă, inclusiv pierderile navale suferite şi prin bombardamentele executate atât de aviația engleză, cât şi de cea americană!

În luna august, notațiile se referă şi la armata română, care a avut „pierderi grele, inutile”, deoarece Antonescu dorea să-şi creeze

merite în față lui Hitler, susținând că astfel putea „câștiga partida” în „disputa” cu ungurii pentru Transilvania. Informat de colonelul Marinescu, Hudiță nota că pe frontul de la Rostov fusese „vârât” „grosul trupelor noastre”, ceea ce cauzase nemulțumirea generalilor, inclusiv a lui Șteflea. Atunci când în *Jurnal* înregistra faptul că în comunicatele germane se vorbea „mereu” de „importanța colaborării armatei române la luptele din Cotul Donului”, Hudiță comenta: „Antonescu nu-și dă seama cât ne va costa de mult într-o zi aceste laude germane”.

Între timp, deși consemna și „ofensiva pe frontul Riev” întreprinsă de sovietici, *Jurnalul* reflecta puternica ofensivă desfășurată de germani înspre Stalingrad și înspre Caucaz. La 7 august, Hudiță nota: „Nemții anunță că avangărzile germane și române au ajuns deja la poalele Caucazului de Nord”. Două săptămâni mai târziu, *Jurnalul* consemna pătrunderea trupelor germane în apropiere de „liniile exterioare ale orașului Stalingrad” și peste câteva zile se nota că „germanii pretind că au atins în Caucaz muntele Elbrus”. La 24 august, apare în notații și o doză de iritare manifestată de partizanul adversarilor Germaniei: rușii atacă „în sectorul Riev-Viasma, dar fără succese apreciabile”.

Jurnalul reflectă și o stare de neliniște manifestată de autorul său, accentuată de eșecul încercării de debarcare de la Dieppe. „Nu pricep pentru ce au loc astfel de încercări, care mi se par copilărești, scria Hudiță, din moment ce nu sunt urmate de o debarcare masivă”. El ajunge să califice „aventura de la Dieppe” drept o „întreprindere prostească” și să-l critice pe Churchill, față de care are în general chiar o poziție de adulare! „Nu e permis să angajeze astfel de riscuri, comentează el iritat, când rușii sunt angajați în lupte așa de grele, iar lumea așteaptă cu nerăbdare al doilea front”.

Dar, spre sfârșitul lunii august, notațiile din *Jurnal* relevă și momentul de cotitură decisivă care avea să vină. Deși Stalingradul este declarat „complet încercuit”, Hudiță semnalează și faptul că „nemții întâmpină o rezistență neașteptată, ceea ce îi enervează”!

Jurnalul ne înfățișează „mersul războiului” pe toate fronturile, nu numai pe cel din Rusia. Se remarcă bogăția de informație, rezultată din aceeași urmărire asiduă a posturilor de radio străine, dar, ca și în cazul războiului din Răsărit, constatăm aceiași atitudine „partizană” a autorului notațiilor. Dacă retragerea „în ordine” este ironizată

de câte ori este cazul de germani, nu aceeaşi unitate de apreciere funcţionează în cazul adversarilor japonezilor, aceştia din urmă aliaţii germanilor. Alteori, la 2 martie 1942, Hudiţă consideră că „nici vorbă de o debarcare japoneză în India", eventuală operaţie apreciată drept „o curată sinucidere". Comentând sucesele militare japoneze evidente din Java şi Sumatra, exclamă dar „până când"; iar rezistenţa britanică din Birmania este calificată drept puternică. Totodată, el semnalează însă faptul că liderii politici indieni, profitând de situaţia militară, pretindeau independenţa şi descrie misiunea lui Cripps în India drept un eşec „complet".

La 18 aprilie, Hudiţă afirma că japonezii nu aveau să atace India şi Australia şi că ei dădeau „semne de oboseală", iar două zile mai târziu semnala cel dintâi bombardament al aviaţiei americane asupra capitalei Tokyo, respingând veracitatea doborârii de către japonezi a zece avioane. La 25 aprilie se comenta că aliaţii asiatici ai germanilor se „împotmoliseră rău" în Birmania, iar două luni mai târziu Hudiţă manifesta neîncredere faţă de ştirile din sursă japoneză privind retragerea lui Ciang Kai Şek „în plină debandadă", susţinând că rezultau din relatări în care se mintea „fără ruşine". La 7 august se înregistra ocuparea unor insule din preajma celui de-al cincilea continent şi se punea întrebarea: „vor îndrăzni să atace Australia?", pentru ca, în ziua următoare, să se afirme că japonezii îşi iroseau forţele în operaţiile întreprinse în nordul Australiei.

Mai multă atenţie este dată operaţiilor întreprinse în Africa de Nord. Apropierea lui Rommel de frontiera Egiptului este înregistrată cu neplăcere. La 3 iunie, Hudiţă nota în legătură cu retragerea britanicilor spre El Alamein: „Zile proaste pentru aliaţi!" Dar el căuta să se auto-optimizeze înregistrând convingerea lui Maniu privind deschiderea celui de-al doilea front, chiar în vara 1942, în Europa, în sudul Italiei sau în Africa, ca şi opinia generalului Negrei, care „nu dă importanţă... chiar dacă Rommel ar ocupa Egiptul"! *Jurnalul* consemnează în continuare înaintarea germanilor în Africa de Nord, dar la 13 iulie se nota cu satisifacţie că ofensiva lui Rommel „pare că s-a împotmolit la El Alamein". De la începutul lunii august sunt înregistrate ştirile privind contraofensiva Armatei a 8-a britanice, începutul acesteia fiind considerată de Hudiţă la 1 august „vestea importantă a zilei". La 21 august, el însemna satisfăcut: „în Africa englezii au putut opri o ofensivă a lui Rommel la porţile Egiptului".

La începutul toamnei, reîntors în capitală, Hudiță și-a reluat activitățile. Campania de vară a armatei germane determinase o sporire a numărului a celor care păreau „convinşi că Hitler va câştiga războiul”. Dar, în acelaşi timp, avea loc o evidentă deteriorare a situației materiale, deşi ca martor al acelor vremuri, consider că relatarea apare pe alocuri exagerată, mai ales în ceea ce privea situația din Bucureşti. „Magazinele sunt goale, lipseşte zahărul, uleiul, făina de grâu şi cea de porumb, cafeaua, lămâile. Totul se dă pe ţârâite pe bază de cartele: pâinea, carne, peştele”. Masivele cumpărări la prețuri mari efectuate pe piața românească de germani şi italieni constituia o motivație pe care Hudiță o dădea acestei situații.

Ion Petrovici a efectuat o vizită la Chişinău, dar şi la Odessa şi Tiraspol, ținând discursuri „înflăcărate pentru Antonescu şi politica lui”. Pictorul Octav Băncilă a fost sprijinit de Hudiță pentru a obține un sprijin bănesc. În sesiunea de toamnă, Hudiță a fost numit preşedintele comisiei de bacalaureat de la Liceul „Mihai Viteazul”. Dar, totodată, problemele politice s-au găsit în centrul atenției profesorului, invitat de Dinu Brătianu care dorea ca Mihai Antonescu să fie grabnic contactat şi apoi deplasându-se la Sibiu, la Maniu, în aceeaşi problemă.

În discuția pe care Hudiță a avut-o cu acesta, preşedintele partidului său s-a arătat dispus să intre într-un nou guvern prezidat de mareşal, dacă în prealabil acesta ar fi ieşit din război şi ar fi retras trupele pe Nistru. În *Jurnal* nu se lua însă în discuție consecințele pe care le-ar fi putut avea atunci pentru România realizarea unei atari operații! Mai reieşea din discuțiile pe care le aveau fruntaşii celor două partide istorice că Ion Antonescu se arăta „furios pe nemți”, care nu țineau seama de „sfaturile” sale militare şi nici nu furnizau armamentul făgăduit.

La 23 septembrie 1942, Mihai Antonescu a fost primit de Hitler. Trei zile mai târziu, din însărcinarea partidului său, Ioan Hudiță l-a vizitat. „Azi, de când e vicepreşedinte de Consiliu şi ministru de Afaceri Externe, nota el, nimeni nu-i mai ajunge cu prăjina la nas. Stă pe fotoliul său cu un aer grav, se uită la peretele din fața biroului, peste capul tău, privind cu o expresie forțată harta de câțiva metri pătrați atârnată de perete, reprezentând frontul rus de la Petrograd la Marea Neagră şi Caucaz, plină de steguleţe tricolore”. „Hitler, i-a declarat Mihai Antonescu, vedetizându-se şi el indirect, este un om genial...

delicat cu bărbații de stat aliați. Știe să asculte în liniște". El i-a afirmat chiar vizitatorului său că dictatorul german îl ascultase timp de o oră, fără să-l întrerupă şi că-i satisfăcuse toate cererile. El mai adăugase că Hitler ar avea intenția de a desemna pe mareşalul Antonescu comandant al Frontului de Sud, apreciindu-i „competența militară", dar şi aportul pe care îl dădea România la război. Hudiță n-a ezitat să-i amintească că previziunile sale din iunie nu se adeveriseră, frontul rus rămânând „în picioare", la Stalingrad luptele dându-se pentru fiecare casă, iar în Africa Rommel stând pe loc! „Mai poate crede azi cineva, i-a spus el vice-prim-ministrului, că nemții vor termina războiul în toamna aceasta cu ruşii ca să silească pe englezi la pace separată?", adăugând că Germania mergea spre catastrofă. Mihai Antonescu i-a răspuns că să mai aştepte două luni „şi nu noi vom fi cei care vom roşi"! Audiența a durat o oră şi 25 de minute.

Între timp, Hudiță începuse să viziteze organizațiile de partid de la sud de Milcov, mergând la 16 septembrie la Râmnicu Sărat. Printre problemele care s-au ridicat au fost cea a primirii de noi membri şi cea a sancționării transfugilor, prilej pentru Hudiță de a-şi arunca săgețile în *Jurnal* împotriva unor colegi, pe care i-ar fi vrut „scoşi din învățământ", acuzându-i, pe mulți pe nedrept, că erau „intelectuali improvizați"; de fapt, judecata sa fiind exclusiv politică şi chiar pornind de la un punct de vedere exclusiv partinic! Succesele militare germane creau o stare de spirit potrivnică poziției Partidului Național Țărănesc, la o şedință de la Clubul din strada Clemenceau doctorul Stănculescu arătându-se „îngrijorat de succesele germane", iar Costache Lupu spunând lui Hudiță că multe cadre ale partidului erau „derutate de propaganda germană".

La 30 septembrie, Maniu, reîntorcându-se la Bucureşti, a avut loc cea dintâi şedință de birou de toamnă a partidului. Mihai Popovici a ridicat chestiunea „armelor secrete", dar doctorul Lupu a ironizat pe germani constrânşi să cucerească Stalingradul „stradă cu stradă", în timp ce Maniu, înțeles în prealabil cu Dinu Brătianu, şi-a anunțat colegii că urma să fie întreprinsă o nouă încercare pentru ca Antonescu să fie convins „să pună capăt războiului până nu ne vom trezi cu ruşii peste noi" şi că intenționa să-l vadă şi pe monarh. Lui Hudiță i-a revenit să pregătească memoriul pe care preşedintele partidului voia să-l înmâneze regelui Mihai. Întrevederea preşedintelui Partidului Național Țărănesc cu regele a avut loc la 5 octombrie.

Monarhul s-a declarat oficial de acord cu politica mareşalului, dar şi el şi regina-mamă Elena îşi exprimau indignarea faţă de „izolarea politică totală” în care erau ţinuţi, primindu-şi informaţiile numai de la posturile de radio. Regele şi-a exprimat opinia că germanii nu puteau învinge pe sovietici în 1942. Prin Hudiţă, Maniu a transmis lui Dinu Brătianu rugămintea de a-i cere şi el audienţă regelui şi de a-i înmâna un memoriu.

Între timp, Hudiţă realiza că pe poziţia sa nu se găseau prea mulţi. Cercul de cunoscuţi din jurul vărului său primar Vasile Spiridon erau „complet derutaţi” şi credeau că anglo-americanii aveau să dea „mână liberă” lui Hitler pentru a distruge „bolşevismul”, iar profesorii Alexandru Elian şi Damian Bogdan au fost „surprinşi şi miraţi”, când Hudiţă le-a spulberat credinţa în desfăşurarea unor tratative de pace între Germania şi anglo-americani, spunându-le că sunt „simple născociri”. Este drept că nici generalul Giosanu nu credea în veracitatea acestor tratative, iar profesorul Grigore Popa era şi el „convins că... Puterile Axei vor pierde războiul”.

Lipsurile alimentare au constrâns pe ţăranii din Bogdăneşti, satul natal al lui Hudiţă, să-şi taie porcii toamna. Dar, totodată, s-ar putea ca informaţiile referitoare la lipsurile de alimente să fie şi puţin forţate partizan sau chiar să reprezinte interpolări ulterioare, la o transcriere a textului, deoarece situaţia din România a fost analizată cu minuţie de Dinu Giurescu, care a constat chiar o redresare în această privinţă. De altfel, este semnificativă şi o notaţie din *Jurnal* a lui Hudiţă: „În Germania şi Italia e infinit mai rău”. La 14 octombrie, sunt consemnate opiniile unui delegat al firmei Auto Union, care se temea de o „cumplită catastrofă” pentru Germania şi care considera „armele secrete” drept „poveşti de adormit copiii”.

Încă la 3 septembrie, Hudiţă punea întrebarea dacă germanii „vor mai putea duce războiul încă o iarnă în stepele Rusiei?” Aproape zilnic, el consemna informaţiile referitoare la bătălia care continua să se dea pentru Stalingrad, „stradă cu stradă”. La 29 septembrie, generalul Ştefleа, pe care Hudiţă îl vede la Tudor Ionescu, îi declară că „nemţii sunt încă foarte tari” şi că Uniunea Sovietică avea să fie silită să capituleze, zidul Atlanticului dovedindu-se şi el „inexpugnabil”! Dar peste câteva zile, colonelul Marinescu îl informa pe profesor că mareşalul era „furios pe nemţi”, deoarece nu furnizaseră armamentul solicitat pentru diviziile româneşti şi deoarece frontul era prea întins.

La 5 octombrie, la rândul său, doctorul Lupu, care îl văzuse pe Antonescu, relata că „mareşalul nu este în apele lui şi pare foarte îngrijorat de mersul operațiilor pe frontul de Est”. Tot Lupu informa pe Hudiță că Malaxa spusese că dacă sovieticii nu erau înfrânți în iarna 1942–1943 puterile Axei ar fi fost constrânse la capitulare. Basarabeanul Anton Crihan evidenția „rezistența extraordinară” a sovieticilor, iar generalul Negrei prevedea la 9 octombrie încercuirea de către adversari „a întregii aripi stângi germane” din Cotul Donului la Caucaz. Peste patru zile, Hudiță consemna opinia unui ziar american: „Nemții şi-au găsit mormântul la Stalingrad”, deşi cu două zile mai înainte nota în *Jurnal*: „nemții au ajuns în fine în centrul oraşului”.

Hudiță a deplâns sărbătorirea la 14 octombrie a unui an de la cucerirea Odessei: „Ce o să ne coste într-o zi toate aceste aniversări!” Continuau şi zvonurile privind tratativele secrete de pace, difuzate între alții de C. Vişoianu, M. Ralea şi M. Ghelmegeanu, dar Hudiță le dezminte categoric! Autorul *Jurnalului* discută în mod repetat cu generalii în retragere Negrei şi Giosanu situația de pe front. La 17 octombrie, soția generalului Giosanu exclamă: „vă bucurați de înfrângerea armatei noastre, stranie situație”! Era o remarcă de bun simț, la care Hudiță a găsit replica susținând că victoria lui Hitler ar fi „o catastrofă pentru poporul român”. La 21 octombrie apare şi o notație privind tragica situație a românilor de pe front: „Bieții noştri soldați vor petrece încă o iarnă în ghețurile Rusiei, prost hrăniți, prost îmbrăcați şi mizerabil înarmați”. Încrezător într-o „schimbare la față” a Uniunii Sovietice şi în forța anglo-americanilor, Hudiță nu înțelegea temerile, care aveau să se dovedească justificate, ale colegilor săi C.C. Giurescu şi Victor Papacostea.

Evacuarea țiganilor în Transnistria, măsură calificată drept „stupidă şi inumană”, o vizită la via profesorului Lupu la Valea Călugărească, vizitarea lui Horia Hulubei, considerat de alt opozant – Grigore Popa – „un înger pentru vremurile pe care le trăim” şi care îi cerea lui Hudiță opinia privind o eventuală intrare a sa în guvernul mareşalului, venirea acasă la Hudiță a fruntaşilor comunişti Constantinescu-Iaşi, Joja şi Bunaciu, o discuție destul de aspră cu Ralea la „Capşa” sunt alte notații din octombrie şi de la începutul lunii noiembrie din *Jurnal*.

Între timp, au avut loc în Africa de Nord alte evenimente decisive. La sfârşitul lunii octombrie s-a declanşat o ofensivă engle-

ză, care a impus retragerea italienilor şi germanilor. Apoi, a avut loc debarcarea anglo-americană în Maroc şi treptata cucerire a Marocului şi Algeriei, ceea ce a fost calificat de Hudiță, la 21 ianuarie 1943, un fel de al doilea front! *Jurnalul* conține o varietate de informații referitoare la Africa de Nord.

Înăuntrul conducerii P.N.Ț. continuau de la sfârşitul lunii octombrie discuțiile între membrii biroului, situați nu rareori pe poziții deosebite. Popovici mai ales pleda pentru reprimirea „transfugilor", respinşi de ceilalți ardeleni din preajma lui Maniu, de acesta însuşi şi de Hudiță. Lupu ezita, el fiind în bune relații cu Ralea şi Ghelmegeanu. Oricum, exista şi o oarecare gelozie a doctorului Lupu privind pe Hudiță. „Tu eşti mai mult manist decât lupist", îi spunea el profesorului la 5 octombrie"!

La 28 octombrie a avut loc o şedință de birou, la care a participat şi Mihalache, venit la Bucureşti din pricina zvonurilor referitoare la tratativele de pace. Îl vizitase şi pe Antonescu, pe care-l găsise „bine dispus şi optimist". Măsurile pe care urma să le ia Hitler, comunicate de Antonescu lui Mihalache, au fost însă calificate de Lupu drept „poveşti de adormit copiii"! Popovici a susținut că Germania le va folosi anglo-americanilor pentru a apăra Europa, dar Hudiță l-a combătut, pledând pentru hotărârea aliaților de a duce lupta până la capăt, mai ales că „nemții sunt la pământ cu economia lor şi acest lucru va antrena curând prăbuşirea lor militară". Previziunea sa era încă prematură, dar în viitor avea să se adeverească!

La 3 noiembrie, doctorul Lupu a fost la Snagov jucând bridge cu mareşalul, cu Mihai Antonescu şi cu Ovidiu Vlădescu, ceea ce confirma relația specială pe care o avea Ion Antonescu cu fruntaşii partidelor istorice. Între timp, se apropiau „nori negri". La 10 noiembrie, nouă şedință de birou, tot la Popovici, la care a venit Mihalache, care îl văzuse în ziua precedentă pe Mihai Antonescu. Acesta recunoscuse că „începe o perioadă foarte grea pentru nemți", dar afirmase că ei aveau să se descurce „până la urmă"! Lupu a declarat atunci în şedință că „asistăm la începutul sfârşitului", contrazis de Popovici, dar susținut de Hudiță pentru care contraofensiva rusă era iminentă. La rândul său, Ghiță Pop a propus – ironizat de Popovici! – să se iasă „în stradă", în cazul refuzului lui Antonescu de a da curs sugestiilor țărăniste. Maniu, pronunțându-se pentru o nouă „acțiune" pe lângă mareşal, a pus şi el problema unei eventuale

răsturnări, pentru care era însă necesară unitatea partidului şi înţelegerea cu regele Mihai. El l-a convins cu oarecare greutate pe Lupu (Mihalache refuzând) să se ducă la Antonescu, în zilele următoare, pentru a-i prezenta din nou poziţia Partidului Naţional Ţărănesc şi să-i ceară ieşirea din război.

La 14 noiembrie 1942 s-a desfăşurat o masă de prânz la Hudiţă, la care au participat Maniu şi un grup de profesori universitari şi chiar şi rectorul Hulubei. A luat parte şi generalul Negrei, care a înfăţişat situaţia militară pe plan global. Maniu a solicitat celor prezenţi să întreprindă o acţiune pe lângă mareşal, el căutând să le demonstreze că înfrângerea finală a Germaniei era „inevitabilă". Grigore Popa s-a oferit să redacteze împreună cu Hudiţă memoriul destinat lui Ion Antonescu. Profesorii C. Bordeianu şi P.P. Stănescu s-au declarat de acord cu proiectul şi chiar şi Hulubei s-a arătat dispus să semneze documentul, „însă, ceva mai târziu, când se vor convinge şi alţi colegi că războiul e pierdut defintiv de Axă". Tudor Ionescu şi Dimitrie Marmeliuc au ridicat şi problema viitorului Basarabiei, răspunzându-le Maniu, „râzând de naivitatea lor"! Prânzul şi discuţiile au durat până la ora cinci după amiază.

În aceeaşi seară, în timp ce Hudiţă se întâlnea cu generalul Ştefleа la Tudor Ionescu, doctorul Lupu era primit de Antonescu, care a fost „calm şi l-a ascultat în linişte". Fruntaşul ţărănist i-a propus „retragerea imediată de pe frontul rus şi formarea unui guvern naţional", chiar sub conducerea lui sau de nu, să demisioneze, dar Antonescu a refuzat „categoric", susţinând că germanii „sunt încă siguri de victorie". A doua zi, a avut loc şedinţa de birou a partidului, la Popovici, care a ţinut partea mareşalului, susţinând că „fructul nu e copt". El a pus ipoteza intrării Spaniei în acţiune alături de Germania şi a vorbit şi de neînţelegerile existente între Churchill şi Roosevelt, ultimul pronunţându-se pentru desfiinţarea sistemului colonial. Pe Popovici l-a combătut Ghiţă Pop, iar Maniu a declarat că „ceea ce uneşte aceste două puteri este cu mult mai important decât divergenţele dintre ele". El şi-a manifestat credinţa că germanii n-ar riposta la o eventuală răsturnare, dacă România şi-ar respecta angajamentele „de ordin economic", ei „nemaiavând puterea de a intra în conflict şi cu noi". Dar, totodată, Maniu a declarat că în împrejurările atunci existente răsturnarea lui Antonescu era „aproape imposibilă", deoarece nu se putea recurge la o mişcare de stradă,

deoarece dintre generalii în activitate nici unul nu s-ar fi implicat, iar regele era „prea copil şi lipsit de experienţă”.

La 16 noiembrie un grup de profesori a fost invitat la prânz de profesorul Nicolae Şerban. Din nou au avut loc inevitabilele discuţii în legătură cu mersul războiului. Majoritatea celor prezenţi, în frunte cu profesorul Nicolae Bănescu, s-au declarat „de acord” cu Hudiţă, „că nemţii nu mai au nici o şansă să câştige războiul”, doar Nicolae Herescu se arătase „convins” că germanii aveau arme secrete şi că ei erau „foarte tari”, atrăgându-şi replica lui Hudiţă că nutreşte „iluzii deşarte”.

Nori negri se apropiau de România. La 31 octombrie 1942, colonelul Marinescu informa pe Hudiţă că Antonescu nu era în relaţii „prea bune” cu germanii. Comandanţii români nu erau consultaţi şi li se „cam dădeau ordine”, românilor le revenea o „întindere prea mare de front”, aprovizionarea „mergea foarte prost” şi se ridica întrebarea ce urma să se întâmple când drumurile aveau să fie troienite. Ofiţerii din jurul mareşalului, mai adăuga colonelul, nu mai credeau în victoria Germaniei, „afară de cazul că ar avea arme secrete”. În ziua următoare, Hudiţă avea în *Jurnal* o notaţie referitoare la situaţia armatei din stepa Donului, el calificând implicarea militară a României drept „o sinistră aventură”.

La 2 noiembrie, profesorul Giurescu mărturisea lui Hudiţă că se înşelase „groaznic” privind capacitatea militară a germanilor. Cu acest prilej, interlocutorul lui Hudiţă exprimase o speranţă – generalizată la intelectualii din acea vreme – privind realizarea unei colaborări între germani şi anglo-americani pentru a stăvili o ofensivă sovietică. Hudiţă îi replicase susţinând utopic că înarmarea Uniunii Sovietice şi implicit agresivitatea ei se datorase ameninţării şi apoi atacului german, el nutrind mai departe iluzia unei poziţii democratice a regimului de la Kremlin! Peste câteva zile, tot profesorul Giurescu avea să-l întrebe pe Hudiţă dacă exista vreun „angajament” al anglo-americanilor privind viitorul României, Hudiţă răspunzându-i că aşa ceva nu fusese posibil, dată fiind angajarea României în război şi refuzul lui Antonescu de a da curs intervenţiilor naţional-ţărăniste.

În timp ce ofiţeri germani de la hotelul „Ambasador” exprimau lui Mielu Mihăiescu îngrijorări referitoare la situaţia de la Stalingrad, Antonescu jucând din nou bridge cu Lupu, în seara de 3 noiembrie şi îl asigura că Hitler adoptase „măsurile necesare în vederea campaniei de iarnă” şi că armele secrete erau „în curs de fabricaţiune”. Situaţia

era însă confuză. Dacă comunistul Avram Bunaciu se temea că sovieticii nu aveau să mai poată „rezista mult timp la Stalingrad”, generalul Vasile Negrei semnala că armamentul promis de germani nu fusese livrat unităților românești, trupele de pe front neprimind mâncare caldă „cu săptămânile”.

În realitate, deși avusese loc o evidentă pătrundere destul de adâncă în teritoriul sovietic, în cursul ofensivei de vară, de data aceasta, se aştepta din partea sovieticilor „o puternică ofensivă de iarnă”. Totodată, zvonurile circulau intens, între altele şi ipoteza încheierii unei păci separate. La începutul lunii noiembrie, fruntaşii comuniști Constantinescu-Iaşi, Bunaciu şi Joja, vizitându-l pe Hudiță, se arătau îngrijorați de zvonurile privind o pace separată între Hitler şi anglo-americani; tot ei erau atunci de acord cu Hudiță privind „imensa greşeală” săvârşită de Stalin în 1939 încheind pactul cu Germania.

Față de situația creată în Africa de Nord, Germania a ocupat la 16 noiembrie întreaga Franță. Cu o zi mai înainte, Maniu declarase: „Trăim zile foarte mari şi totodată foarte grele pentru viitorul țării noastre”. În acelaşi timp, continua să circule intens zvonul, probabil întreținut de propaganda germană, a intrării Spaniei în acțiune de partea Germaniei şi „ceva mai târziu” a Franței lui Laval. La Truelle, reprezentând regimul de la Vichy, a confirmat lui Ralea informațiile – care în fapt nu se vor realiza niciodată, dar care stăruitor vor fi difuzate şi în decembrie 1942! – iar acesta şi Alexandru Rosetti îşi exprimau speranța într-o pace între germani şi anglo-americani pentru a fi lichidat bolşevismul. Peste vreo zece zile, de Weck, ministrul plenipotențiar al Elveției avea să-şi arate îngrijorarea față de o eventuală ocupare de către germani a Spaniei şi Portugaliei şi chiar el a pus şi ipoteza unei „încercări disperate” de debarcare în Anglia. Totodată, diplomatul elvețian îşi manifesta convingerea în victoria finală a Aliaților având în vedere superioritatea industriei americane şi semnala criza economică „colosală” din Germania şi Italia.

Situația frontului din Rusia continua să preocupe apăsător. La 13 noiembrie, Hudiță nota în *Jurnal*: „frig şi demoralizare în liniile germane şi române”. În aceeaşi zi, Tudor Ionescu îl informa că Antonescu şi Șteflea erau „furioşi pe nemți”, fără îndoială din cauza nerezolvării cerințelor românești privind frontul. Oricum, atitudinea conducerii celui mai de seamă, în acel moment, partid istoric, pe care ne-o dezvăluie *Jurnalul* ridică până astăzi un mare semn de întrebare.

Plutea în aer iminența unei mari contraofensive sovietice, care ar fi lovit în marile unități românești deplasate pe front și totodată, în caz de reușită, ar fi creat o situație îngrijorătoare României și totuși, după o ședință în care se dezbat tocmai aceste chestiuni, Hudiță nota: „Ne despărțim... într-o atmosferă de mult optimism”! Interesele politice ale partidului treceau astfel din păcate înaintea celor naționale.

Deși Lupu n-a reușit în acțiunea sa pe lângă mareșal, Maniu a hotărât totuși aproape imediat să fie adresat acestuia din urmă un nou memoriu, cu propunerea retragerii sale și a formării guvernului național. Hudiță a primit sarcina de a-l întocmi. La 17 noiembrie, documentul era redactat, iar peste câteva zile, Lupu, refuzând să îndeplinească această misiune, a fost decis ca Hudiță să ceară audiență și să-l predea lui Antonescu. Maniu a cerut doar ca memoriul să fie completat cu informația referitoare la începutul contraofensivei sovietice, care fusese declanșată la 20 noiembrie, frontul fiind spart. Negrei, care prevăzuse evenimentul a adoptat „un aer triumfător”, iar Hudiță a notat: „situația începe a deveni disperată atât pentru nemți, cât și pentru trupele noastre”. La 23 noiembrie, Hudiță a solicitat audiența. În ziua următoare, Maniu i-a recomandat să adauge un *post scriptum* privind „chestiunea catastrofei armatei dintre Don și Stalingrad”. Hudiță a dus memoriul și lui Dinu Brătianu, pentru ca liberalii să facă același lucru.

Contraofensiva sovietică a produs multă frământare. Frontul fusese rupt pe o lungă porțiune și armata comandată de generalul Lascăr era amenințată cu încercuirea. Potrivit lui Malaxa și apoi și a lui Gheorghe Brătianu, Antonescu era „profund demoralizat și furios pe nemți”, deoarece sfaturile sale nu fuseseră luate în considerare de germani. Pentru Negrei era „o mare lovitură nemților, care le-ar putea fi fatală”, el neamintind însă nimic despre armata română! La 23 noiembrie, se înregistra în *Jurnal* încercuirea completă a celor două armate românești și se arata că Antonescu adresase un memoriu lui Hitler în legătură cu situația trupelor române. În ziua următoare, Grigore Popa și Tudor Ionescu i-au relatat lui Hudiță despre „veștile proaste care circulă în oraș referitoare la situația de pe frontul rus”, iar la 25 noiembrie, Gheorghe Brătianu a adus unchiului său Dinu vestea intenției lui Hitler de a încredința lui Antonescu comanda frontului de Sud!

În ziua de 26 noiembrie, după ce în seara precedentă Radio Moscova anunțase încercuirea a 300 000 de „germani şi aliați”, Hudiță a fost primit de Antonescu. Acesta a citit memoriul făcând însemnări pe el cu creionul roşu şi apoi l-a declarat „logic” pornindu-se de la premisa pierderii războiului de către Axă, mărturisind chiar că ar fi fost un „ticălos”, dacă s-ar fi cramponat de putere în acel caz. Respingând însă teza opoziției, a arătat vizitatorului său că era convins de „superioritatea enormă” a Germaniei. Arătându-i ca probabilă o debarcare germană în Anglia, i-a spus că „Hitler nu şi-a spus ultimul cuvânt” şi că ar fi fost „o curată nebunie” de a se despărți în situația dată de Axă, ceea ce ar fi atras ocupația țării şi pierderea „concursului” pentru „refacerea vechilor frontiere”. Mareşalul a recunoscut că se înşelase privind tăria sovieticilor, spunând că şi germanii nu apreciaseră realist capacitatea militară a acestora, săvârşind greşeli. Antonescu mai adăugase că în cazul preluării comenzii frontului de Sud va face acest lucru pentru România şi nu din motive de orgoliu.

Hudiță i-a răspuns că nereuşind în „războiul fulger” împotriva Angliei şi a Uniunii Sovietice, trecerea timpului îndepărta Germania de succes. Antonescu i-a replicat, declarându-i că refuzase să aresteze, fără îndoială la presiunea germană, conducerea Partidului Național Țărănesc, dar că cerea să nu se „abuzeze” de această libertate şi să nu i se facă „greutăți”. Mareşalul mai adăugase că el răspunsese – evident germanilor – că nu putea aresta pe Maniu atât timp cât Ardealul era sfârtecat, dar că totodată – vorbind de el la persoana a treia! – „mareşalul Antonescu nu se va crampona de putere nici un minut, atunci când el ar vedea că e necesar pentru țară”. După o audiență de o oră şi 20 de minute, Hudiță i-a comunicat lui Lupu concluzia sa: „un mare fanatic, onest sufletește şi plin de logică în modul în care îşi expune el teza sa”; totuşi, el a mai remarcat că „politețea” pe care o manifestase Antonescu arăta că şi el „are îndoieli”!

După relatarea făcută de Hudiță a întrevederii sale cu Antonescu, Popovici şi chiar Ghiță Pop s-au declarat mulțumiți că sunt lăsați liberi de a-şi „continua opoziția”, pronunțându-se chiar pentru oarecare „surdină”. Maniu s-a declarat însă „categoric” potrivnic „surdinei”. Totodată, el a recunoscut că „Antonescu are calități”, dar că este „trăsnit” şi „orgolios”, luând drept reale „toate fanteziile

lui". Şi-a anunţat pe ceilalţi fruntaşi ai partidului că intenţiona să înmâneze şi regelui textul memoriului, intenţie la care urma să renunţe în zilele următoare, monarhul neconsiderând oportună întrevederea în acel moment.

În ultimele zile din noiembrie, ştirile de pe front au devenit din ce în ce mai grave. Generalul Traian Grigorescu i-a comunicat lui Hudiţă că Antonescu era „disperat" pentru pierderea a două armate şi că în orice caz nu se mai punea problema preluării comenzii frontului de Sud. El i-a mai spus – ca şi colonelul Marinescu peste câteva zile – că era momentul cel mai potrivit „pentru a sili pe Antonescu să părăsească puterea", dar doar cu câteva zile mai înainte ministrul plenipotenţiar de Weck considerase „o sinucidere" pentru România „despărţirea" de Hitler în acel moment, când acesta o putea „strivi".

Ofiţerii germani de la hotelul „Ambasador" erau „fierţi", fără îndoială din cauza situaţiei din Rusia. La 1 decembrie, Herescu i-a dat lui Hudiţă informaţia preluării de către Manstein a comenzii frontului de Sud, ceea ce, după colonelul Marinescu, îl făcuse pe Antonescu „negru de supărare". La 5 decembrie, generalul Şteflea – care-şi făcea iluzia că Spania, Portugalia şi Franţa aveau să intre în război de partea Axei! – a mărturisit lui Hudiţă că „situaţia e foarte grea", dar că, în acelaşi timp, la Stalingrad se va încerca să se iasă din încercuire. Cu toate acestea, îi mai spusese, că dacă până la 1 mai 1943 „puterile Axei nu vor ajunge la victorie decisivă, atunci putem sta de vorbă"!

Chiar dacă *Jurnalul* atenuează acest aspect, este evident că evenimentele militare din Rusia au impresionat profund societatea românească. Când l-a văzut pe Ghiţă Kirileanu, acesta a mărturisit lui Hudiţă că el „continua să se teamă de Rusia". La un nou dejun la Nicolae Şerban, Herescu a recunoscut că puterile Axei „traversează o serioasă criză", iar profesorii Ştefan Ciobanu şi Dimitrie Marmeliuc şi-au manifestat îngrijorările pentru soarta provinciilor lor natale, Hudiţă puţin înţelegător al tragediei lor personale criticându-i, deoarece nu-l presaseră pe Antonescu să iasă din război!

Mergând la „Trocadero" cu Ralea, acesta susţinuse lui Hudiţă că taberele ajunseseră „la un oarecare echilibru", dar exprimându-şi opinia că anglo-americanii aveau să distrugă şi bolşevismul, Hudiţă îi combătuse opinia şi declarase că o dominaţie germană asupra Europei era „cu mult mai primejdioasă decât cea bolşevică". Nu ştia

prețul personal pe care avea să-l plătească! De altfel, atunci când fratele său Neculai îi evocase primejdia preluării de către sovietici a Moldovei întregi ori chiar a transformării României într-o republică sovietică, Hudiță invocase Charta Atlanticului. Realist, vărul său Culai Cârlănescu considerase pe americani „mari naivi" în privința relației lor cu Uniunea Sovietică.

Evoluția situației de pe front interesa pe toată lumea. La Clubul din strada Clemenceau a fost convocată la 7 decembrie o întrunire la care au participat şefii de culori din Bucureşti, şefi de organizații şi fruntaşi ai Partidului Național Țărănesc. Generalul Gabriel Negrei a făcut o expunere asupra situației de pe front. Moş Ion Codreanu a descris pe conducătorii de la Kremlin „mai imperialişti decât vechii țari" şi a arătat că aceştia aveau intenția unei expansiuni în Balcani şi în Europa Centrală, exprimându-şi însă şi „nădejdea" că anglo-americanii aveau să le pună „botniță". Hudiță a invocat numaidecât Charta Atlanticului şi dreptul de autodeterminare.

În ziua următoare, avut loc o masă de prânz la Hudiță cu mai mulți profesori pentru a se face un bilanț în chestiunea memoriului pe care universitarii ar fi urmat să-l adreseze mareşalului. Doar Ştefan Nicolau şi profesorul Lupu se declaraseră dispuşi să-l semneze, dar după ce aveau să vadă textul. Zane şi Iorgu Iordan refuzaseră, spunând că era vorba de o „marotă" a lui Maniu. O notație ne relevă, ceva mai târziu, că nici Constantin Parhon nu era dispus să semneze memoriul. Comentând această atitudine a intelectualilor de vârf, Hudiță atribuia propagandei germane privind o iminentă ofensivă germană eşecul pentru moment al proiectului. Nu întâmplător, la 9 decembrie, C.C. Giurescu s-a arătat optimist, spunând lui Hudiță că se pregătise nu numai ieşirea din încercuire a trupelor germano-române, dar şi încercuirea unităților sovietice! În aceeaşi zi, la şedința de consiliu de la Garajele Mihăiescu, un participant a susținut acelaşi lucru, anunțând şi reluarea ofensivei spre Baku. Vizitat de Hudiță, Negrei i-a arătat imposibilitatea realizării în timp de iarnă din partea germană a unor operații decisive de felul celor despre care se vorbea.

„Din nou derutat" Mihalache a venit la masă la Hudiță, el crezând, între altele, în zvonul intrării Spaniei şi Franței în război! Un prânz la Sabin Mănuilă şi altul în ziua următoare la Ion Petrovici arătau varietatea de acțiuni în care se implica fruntaşul țărănist. Petrovici voise să afle detalii privind „răspunderile de război", Hudiță

căutase să-l menajeze, dar şi încercase să-l determine să iasă din guvern, ceea ce Petrovici refuzase, declarând chiar – în iluzia că doar lor avea să le revină să hotărască – că anglo-americnaii nu aveau să fie „atât de severi cu aceia care au luptat cu duşmanul comunist”!

De la soția lui Mănuilă, Hudiță a aflat că Maria Antonescu, soția mareşalului, era „foarte pesimistă” şi spunea că soțul ei „îşi face iluzii”. Pe de altă parte, Hitler continua să şantajeze pe Antonescu cu legionarii, în timp ce – potrivit colonelui Marinescu – nici ofițerii germani nu credeau în armele secrete, iar la Stalingrad nu mai exista cale de ieşire pentru cei încercuiți. La 13 decembrie, o notație care marca de data aceasta participarea sufletească la îngrijorătoarele evenimente a autorului notațiilor: „Mă gândesc cu groază la nenorociții care stau în momentul acesta în frigul tranşeelor, prost îmbrăcați, prost hrăniți şi fără speranțe”. El nota şi purtarea lipsită de omenie şi camaraderie a germanilor față de români pe front (peste două săptămâni, generalul Ştefănescu avea să-i descrie scene similare petrecute chiar între germani). Hudiță caracteriza sceptic situația la 17 decembrie: „România va rămâne curând aproape fără armată”.

Tot la 17 decembrie, *Jurnalul* înregistra tentative ale lui Mihai Antonescu pentru negocieri cu anglo-americanii prin ambasadele de la Vatican şi din Portugalia, informații apreciate pozitiv atât de Hudiță, cât şi de Maniu. De asemenea, Hudiță a cuprins în însemnările sale şi unele aprecieri relative la situația evreilor din acea vreme. El nota, tot la 17 decembrie 1943, că în zonele aflate sub ocupație germană evreii se aflau într-o situație „disperată”. „Evreii din țara noastră, continua el, o duc relativ mult mai bine grație lui Antonescu şi sprijinului nostru”. Doctorul Lupu, cunoscut filosemit, atribuia chiar lui Antonescu un „mare merit”, el considerând că în respectiva problemă „a dat dovadă de multă omenie şi înțelegere”; după toate probabilitățile, aceste aprecieri se refereau la situația evreilor din Vechiul Regat.

Totodată, între fruntaşii Partidului Național Țărănesc continuau discuțiile privind problema răspunderilor politice. Maniu, Ghiță Pop şi Hudiță se pronunțau categoric în această problemă, afirmând chiar că era o preocupare a opiniei publice, deşi în realitate, în acel moment, războiul şi perspectivele nelămurite în care se găsea România erau departe de a impune pe primul plan de atenție această

problemă. De altfel, chiar înăuntrul partidului o atare preocupare nu ieşea în evidenţă.

Spre mijlocul lunii decembrie, au loc şedinţe ale biroului politic al Partidului Naţional Ţărănesc şi totodată Maniu este primit de monarh la 19 decembrie. El a relatat fruntaşilor partidului că monarhul „detestă" pe mareşal, dar că acesta „nu poate fi înlăturat de bună voie", iar cu forţa „nu e posibilitate". Regele s-a arătat de acord cu proiectul, dacă Maniu îşi lua răspunderea şi urma să prezideze următorul guvern, iar Maniu îi spusese că trebuia găsit un militar pentru reuşita acţiunii, el spunând în şedinţa de birou că mareşalul nu putea fi înlăturat „decât printr-un act de forţă".

Ca şi în lunile precedente, comuniştii au primit prin Constantinescu-Iaşi un sprijin bănesc, transmis în decembrie chiar de Maniu.

Îngrijorările legate de situaţia militară şi politică continuau să fie mari. La 21 decembrie, chiar Hudiţă mărturisea că spera că Marea Britanie şi Statele Unite „vor fi destul de tari pentru a ţine în frâu lăcomia rusească".

La 23 decembrie, Hudiţă a luat o cafea la „Capşa" cu Ralea, care i-a declarat că prefera dominaţia germană celei ruseşti. Hudiţă i-a replicat: „victoria aliaţilor nu înseamnă o victorie exclusivă a Sovietelor", deoarece Uniunea Sovietică avea să fie ţinută „în frâu" prin tratatele existente. Ralea l-a calificat drept „un mare naiv", deoarece anglo-americanii „în afară de invitaţii la adresa Moscovei de a-şi respecta angajamentele luate, nu vor ridica nu parul, dar nici măcar un deget"! Deşi, Hudiţă s-a grăbit să-l califice drept superficial care nu înţelege, în realitate cursul evenimentelor avea să dea din păcate dreptate lui Ralea! Şi totuşi, peste câteva zile regăsim în *Jurnal* următoarele rânduri: „Şi eu încep să mă îndoiesc în sinea mea că anglo-americanii vor fi în stare să-i împiedice [pe sovietici] să nu abuzeze de victorie"! Tot în acele zile, deziluzionat de ceea ce avusese loc în Franţa, Hudiţă nota că această ţară „a încetat de a mai fi o putere mondială de gradul întâi" şi chiar că ea „doarme în dezonoare"!

Crăciunul anului 1942 a purtat pecetea situaţiei îngrijorătoare. Potrivit colonelului Marinescu, Antonescu făcea „eforturi disperate" pentru a a organiza o nouă armată, iar la Marele Stat Major era „mare jale". În Moldova de Nord, potrivit fraţilor lui Ioan Hudiţă, se constata „mare sărăcie", iar la Bogdăneşti lipseau de toate, deoarece agenţii

germani cumpăraseră „tot”. În penultima zi a anului, fruntaşii ţărănişti s-au adunat la doctorul Lucian Stănculescu, unii dintre ei arătându-se „îngrijoraţi de victoria ruşilor”. Hudiţă evoca, în schimb, protocolul Litvinov-Titulescu din 1936, care fusese împiedicat a se realiza de Carol al II-lea şi propunea – ca soluţie a impasului! – să se ceară socoteală vinovaţilor interni!

Anul s-a încheiat trist pentru cei încercuiţi la Stalingrad. Manstein a fost constrâns să renunţe să-i despresoare, iar Hitler nu i-a îngăduit generalului Paulus să capituleze, impunându-i rezistenţa până la capăt. Prezicerile repetate referitoare la predarea celor încercuiţi nu s-au adeverit, deşi aproape în fiecare zi, timp de peste o lună, Hudiţă anunţa iminenţa acestui moment.

Aproape surprinzătoare apare notaţia de la 1 ianuarie 1943: „Anul 1943 începe bine pentru noi din toate punctele de vedere. Situaţia externă se anunţă în condiţii foarte bune”! Hudiţă prevede „prăbuşirea Axei” în 1943 şi că anglo-americanii aveau să câştige războiul, nepomenind nimic de victoria implicită a aliatului lor din Răsărit. „Aştept să văd mai repede capitularea nemţilor la Stalingrad pentru a se termina odată cu mitul invincibilităţii armatei germane”. Mai adăuga şi o dorinţă personală: „Sper totodată să văd anul acesta şi titularizarea mea la Universitate”. Omul politic şi interesele de partid treceau era, evident, înaintea gravei situaţii a ţării şi urmările care puteau fi întrevăzute. Dorinţa personală îşi păstrează şi ea semnificaţia, deoarece s-a şi realizat şi prin aceasta a dezvăluit gradul de toleranţă de care putea beneficia un fruntaş al opoziţiei din partea lui Antonescu!

Stalingradul era ca o rană deschisă, răsturnând iluziile şi ridicând probleme deosebit de grave pentru ceea ce avea să urmeze. La 2 ianuarie, Hudiţă s-a întâlnit cu generalul Ştefleа la Tudor Ionescu. Acesta i-a spus, între altele, că Mussolini îl presa pe Hitler să ajungă la o înţelegere cu Stalin. De asemenea, apreciind că „aproape toată” aviaţia sovietică era de sorginte americană, el i-a mai mărturisit că Hitler îi reproşa lui Göring eşecul de la Stalingrad, unde inferioritatea aviatică germană îşi spusese cuvântul. Ştefleа susţinea încă că germanii nu aveau să capituleze la Stalingrad şi că ei fiind „încă tari” aveau să împiedice „o victorie rusească”, recunoscând însă că dacă războiul continua, anglo-americanii „ar putea câştiga războiul”. Generalul Giosanu se mira, tot în acele zile, că germanii încercuiţi mai puteau să reziste „îngheţaţi, fără hrană şi fără nici o speranţă de scăpare”. Nici el

şi nici Hudiță nu aminteau însă nimic de românii care împărtăşeau aceeaşi soartă. Pan Halippa şi Ştefan Ciobanu nu mai susţineau acum că germanii aveau să dobândească victoria!

La 7 ianuarie 1943, Hudiță a fost sărbătorit de ziua numelui de colegi şi de fruntaşi ai partidului său. În ziua următoare, a primit un telefon de la Mihai Antonescu, care l-a felicitat şi l-a invitat să-l vadă. I-a spus şi el cu prilejul întâlnirii că Mussolini îl presa pe Hitler să realizeze o împăcare cu Stalin. I-a mai declarat că, deşi existau presiuni maghiare pe lângă Hitler privind Transilvania, mareşalul „era prea tare la Berlin" şi că, de altfel, italienii îi predaseră germanilor pe Horia Sima şi grupul său. De asemenea, Mihai Antonescu, recunoscând că germanii erau „rău încolţiţi", i-a arătat interlocutorului său că ei aveau să dea arme şi echipament unităților româneşti. Când i-a spus lui Hudiță că Paulus avea să iasă din încercuire, acesta l-a contrazis. Oricum, discuția n-a mai avut din partea lui Mihai Antonescu aerul triumfalist pe care îl avuseseră întâlnirile lor anterioare!

În ziua următoare, Hudiță l-a vizitat pe rectorul Horia Hulubei, împreună cu Grigore Popa, care i-a vorbit de „atmosfera de panică" şi „sărăcia de neînchipuit" de la Iaşi şi cu Tudor Ionescu. „Nimeni nu mai crede în victoria nemților", nota Hudiță în aceeaşi zi, în care Popa îi spusese că avea de gând să relanseze problema memoriului după apropiata capitulare de la Stalingrad.

La 12 ianuarie, Ion Antonescu, însoţit de Mihai Antonescu şi de generalul Ştefl ea, a plecat să-l întâlnească pe Hitler, întorcându-se la 15 ianuarie. Tot la 12 ianuarie a sosit Maniu de la Sibiu. El l-a vizitat pe Dinu Brătianu, care i s-a plâns de lipsa de susţinere faţă de Antonescu din partea partizanilor săi, care nu doreau să-şi piardă „situațiile". Convins că mareşalul avea să joace până la cap „cartea germană", Maniu spera acum „să-l convingă pe rege" că nu exista decât soluția de înlăturare a lui Antonescu „cu forța". A doua zi, la Dinu Brătianu, Maniu a repetat că trebuia acționat cu „un militar cu autoritate".

Strânşi la doctorul Stănculescu, fruntaşii ţărănişti au ascultat o expunere a generalului Negrei privind situația militară, el declarându-le că „nemții se apropie cu paşi repezi de catastrofă". Ilie Lazăr şi Aurel Leucuția au pus problema viitorului Basarabiei şi Bucovinei, sugerând o înțelegere cu ucrainienii, ceea ce le-a atras o replică a lui Anton Crihan. Cezar Simionescu le-a propus răsturnarea lui Antonescu prin-tr-o mare mişcare de stradă, propunere combătută de toți cei de faţă,

Hudiță sugerând să se aştepte mai întâi capitularea de la Stalingrad, înainte de a se lua hotărâri. În şedința de birou din 15 ianuarie, Hudiță a declarat colegilor săi că mareşalul „ori e complet orb, ori e vândut complet nemților" şi că el „trebuia înlăturat de la conducerea țării". Totuși, în aceeaşi zi, Maniu mai dorea ca Lupu să mai încerce să-l convingă pe Antonescu!

La consiliul de administrație de la Garajele Mihăiescu, Mielu Mihăiescu a lansat ipoteza ca până în două luni sovieticii să ajungă în Moldova, dacă ofensiva lor „nu poate fi oprită". La 16 ianuarie, într-o şedință de birou desfăşurată la Mihai Popovici acesta s-a arătat îngrijorat de apropierea „bolşevicilor" de hotare şi a declarat colegilor săi că mulți ridicau chestiunea bucuriei manifestată de unii fruntaşi față de succesele anglo-americane, care „practic, înseamnă succesele bolşevicilor". La rândul său, Mihalache a spus că nu se putea cere lui Antonescu „să se retragă pe Nistru, lăsând armata germană încleştată într-o luptă pe viață şi pe moarte cu ruşii", deoarece ar fi „imoral şi chiar nepractic". Combătându-i, Lupu le-a atras atenția că „riscăm să pierim ca națiune, dacă nu deschidem bine ochii", ceea ce l-a făcut pe Maniu, satisfăcut, să-l îmbrățişeze.

În a doua jumătate a lunii ianuarie, notațiile din *Jurnal* referitoare la retragerea germanilor de pe frontul de Răsărit se repetau aproape zilnic, stereotip, dar totodată capitularea lui Paulus întârzia dincolo de toate aşteptările. La 24 ianuarie, Hudiță avea să noteze: „Începutul sfârşitului ia proporții gigantice pentru nemți"! Între timp, la 15 ianuarie prânzise cu Tanriöer, ministrul plenipotențiar al Turciei, la Mihai Popovici, acesta exprimând hotărârea țării sale de a nu ieşi din starea de neutralitate, iar în ziua următoare fusese la profesorul Lupu, unde industriaşul Malaxa îşi exprimase convingerea că puterile Axei nu mai puteau rezista „peste un an" din cauza superiorității aviatice anglo-americane.

La 20 ianuarie, Hudiță l-a însoțit pe Constantinescu-Iaşi la Mihai Popovici, care i-a dat contribuția de 100 000, dar l-a întrebat – punând pe fruntaşul comunist într-o situație jenantă – de ce partidul său nu se angaja în nici o acțiune potrivnică! La rândul său, Hudiță a liniştit îngrijorările lui Constantinescu-Iaşi privind atitudinea lui Roosevelt față de Uniunea Sovietică şi față de ipoteza unei păci separate anglo-germane.

În seara de 21 ianuarie, Antonescu l-a chemat pe doctorul Lupu, trimițându-i mașina să-l ia. În ziua următoare, la Popovici, el a relatat colegilor din conducerea partidului conținutul audienței de o oră și jumătate pe care o avusese. Antonescu susținuse că Axa era „departe de a fi învinsă" și că unele retrageri fuseseră doar menite „a-i speria pe anglo-americani cu primejdia unei victorii bolșevice". Mai mult decât atât, mareșalul îi arătase că Hitler avea să adopte pentru o vreme o atitudine defensivă în Est pentru a debarca, între timp, în Anglia, Spania și Portugalia intrând și ele în luptă de partea Germaniei. Concluzia lui Lupu: Antonescu „ori e nebun ori e vândut nemților cu trup și suflet". Numai Popovici a înclinat să accepte teza retragerii din Est pentru a speria pe anglo-americani, ceilalți respingând-o.

La 24 ianuarie, Hudiță nota, amintind de data aceasta prezența trupelor române la Stalingrad: „Sărbătoarea națională de azi se desfășoară într-o atmosferă de mare îngrijorare. Toată lumea se așteaptă la capitularea trupelor noastre la Stalingrad". La 25 ianuarie, Hudiță arăta că „Răutu și Hoisescu se îngrozesc la ideea că trupele noastre vor cădea curând în mâinile bolșevicilor", iar a doua zi el semnala că doctorul Lupu era „foarte afectat de situația trupelor noastre de la Stalingrad". În *Jurnal* se menționau și elogiile germane aduse marilor unități românești și ele încercuite alături de Paulus. Dar, totodată, situația devenise atât de gravă, încât doctorul Lupu vedea pe sovietici ajunși la Berlin, determinându-l pe generalul Negrei să intervină pentru a-i arăta că deși considera „războiul definitiv pierdut de puterile Axei", germanii mai aveau 270 de divizii!

Deprimarea se generaliza. Hudiță i-a întâlnit pe C.C. Giurescu și pe Victor Papacostea, „amândoi îndurerați" și temători de consecințele pentru România în cazul spargerii frontului și totodată sperând într-o pace anglo-germană, Hudiță arătându-le că așa ceva nu putea avea loc. Încheierea conferinței de la Casablanca i-a dat ocazia să evidențieze satisfăcut „solidaritatea perfectă" manifestată între aliați, deși Stalin nu participase la reuniune. El sublinia hotărârea exprimată de a se pretinde puterilor Axei „capitularea fără condiții". „Bravo, Roosevelt și Churchill, nota el entuziast, veți merita recunoștința lumii civilizate" pentru respectivul „splendid angajament"!

La 28 ianuarie, s-a desfășurat la Clubul din strada Clemenceau o ședință, în care Hudiță a vorbit despre conferința de la Casablanca, iar Negrei a făcut expunerea despre situația militară. Cezar Simionescu a

lansat ipoteza unei retrageri a lui Hitler după capitularea aşteptată de la Stalingrad. Doctorul Lupu a aruncat public şi ipoteza răsturnării cu forţa a lui Antonescu, ceea ce indica că nu se temea de o acţiune represivă din partea mareşalului! Oricum, s-a hotărât să fie chemat Maniu de la Sibiu, iar participanţii la adunare s-au dus apoi la „Continental" „într-o atmosferă de mare însufleţire"!

La sfârşitul lunii ianuarie, Hudiţă a participat la o masă de prânz la Nicolae Şerban, împreună cu Nicolae Bănescu şi cu Nicolae Herescu, ultimul decepţionat de solidaritatea faţă de sovietici manifestată de anglo-americani; spre deosebire de ceilalţi, care considerau că va avea loc capitularea Germaniei, Hudiţă a susţinut că războiul avea să mai continue. În ziua următoare, la o altă masă, „nimeni nu se mai îndoieşte de catastrofa de la Stalingrad". La 31 ianuarie, drama a luat sfârşit. La Hudiţă au venit Lupu, Mihai Popovici şi Ghiţă Pop, „alarmaţi de ştirile care circulă în oraş în legătură cu prăbuşirea frontului german". Noaptea la ora 12 s-a anunţat capitularea lui Paulus, ridicat la rang de mareşal. „Îmi pare rău că printre învinşii de la Stalingrad, a conchis Hudiţă, se află şi trupe române, care vor avea acum de suferit ca prizonieri în mâinile ruşilor. Să sperăm că nu vor fi tratate ca cele germane".

Prima lună a anului 1943 se încheiase. Perspectivele viitorului păreau să fie sumbre, deşi autorul *Jurnalului* vedea doar partea plină a paharului! Cursul războiului nu mai evolua evident într-un sens favorabil Germaniei. Existau încă multe iluzii în intervenţii salvatoare din partea anglo-americanilor, dar în realitate se anunţa dominaţia sovietică asupra unei părţi însemnate a continentului european. România urma să fie una dintre victime. Satisfacţia lui Ion Hudiţă referitoare la evoluţia conflagraţiei avea să fie în anii următori trecătoare. El avea să fie promovat în 1943 profesor la Catedra de istoria diplomaţiei. În vara anului 1944 avea să aibă loc apoi răsturnarea decisivă. Trecător, Hudiţă avea să fie şi ministru, dar în perioada următoare avea să fie una dintre victimele regimului totalitar care a preluat puterea sub oblăduirea Moscovei.

Acad. Dan Berindei

Jurnal politic

(1 martie 1942 – 31 ianuarie 1943)

Duminică, 1 martie 1942

La 11 sosesc Maniu[1], Lupu[2] şi Ghiţă Pop[3]. Discutăm mai întâi situaţia internă, războiul de pe frontul rus şi de pe cel african, apoi cel din Pacific. Lupu şi Ghiţă Pop se arată îngrijoraţi de succesele neaşteptate ale japonezilor şi de neputinţa anglo-americanilor de a le opri înaintarea. „Într-o lună de zile, zice Ghiţă Pop, japonezii vor ocupa India şi Australia, unde vor găsi resurse economice importante care le vor permite lor şi Germaniei să continue războiul ani de zile". Lupu şi cu mine îl contrazicem, arătând că Japonia nu dispune de atâtea trupe pentru a ocupa „aceste teritorii, chiar dacă ele n-ar fi de loc apărate". Maniu nu prea ia în seamă părerile lui Ghiţă Pop şi de aceea se mulţumeşte să spună, râzând, că „prietenul Ghiţă este de un pesimism incorigibil". În schimb, adaugă Lupu, prietenul Hudiţă este de un optimism incorigibil. „Mai bine optimist decât pesimist, zice Maniu, mai ales când eşti conducător de oameni".

Trecem la chestiunile interne. Lupu povesteşte discuţia lui cu Mihalache[4], referitoare la reorganizarea partidului şi eu, discuţia avută cu Răducanu[5] privitoare la aceeaşi chestiune. Lupu nu s-a jenat să-i comunice şi observaţia lui Mihalache cu privire la Ionel Pop[6]. Înainte de a răspunde Maniu, a cerut cuvântul Ghiţă Pop, care, contrar temperamentului său, de om liniştit şi foarte rezervat, a vorbit pe un tom enervat şi chiar puţin nepoliticos la adresa lui Maniu. „Domnul preşedinte ştie câtă stimă şi câtă admiraţie am eu faţă de Domnia sa; de aceea cred că nu se va supăra pe mine pentru sinceritatea cu care voi ridica chestiunea Ionel Pop; d-l preşedinte se bucură de atâta prestigiu în partid încât nimeni nu îndrăzneşte să ridice probleme care l-ar putea supăra. Ca ardelean şi ca prieten sincer al d-lui Maniu, eu mă văd silit să-i aduc astăzi la cunoştinţă că toate cadrele noastre ardelene sau din Vechiul Regat nu văd cu ochi buni prezenţa prietenului nostru în atâtea societăţi şi bănci. În momentul în care noi procedăm la o operaţie atât de delicată, scoaterea oportuniştilor din fruntea organizaţiilor judeţene, găsesc absolut necesar să începem mai întâi cu Ionel Pop. Ştiu ce-a spus d-l Maniu când a fost atinsă această chestiune, că prietenul nostru nu ocupă nici un post în ierarhia de partid, fiind un simplu membru. Îmi

permit cu tot respectul care-l am față de d-voastră să vă contrazic. Ca nepot al d-voastră, Ionel Pop ocupă în partid o situație mult mai importantă decât aceea de simplu membru. De aceea cred că este în interesul nostru, al tuturor celor din biroul partidului, să lămurim odată pentru totdeauna această chestiune, căci numai așa vom închide gura tuturor acelora care vor trebui înlocuiți din șefiile de organizații". Maniu i-a răspuns puțin enervat: „Nepotul meu n-a fost numit de vreo autoritate de stat în nici unul din consiliile de administrație în care se află; voi discuta chestiunea cu el și dacă se va dovedi că societățile din care face el parte au vreo legătură sau depind de stat, el va demisiona imediat".

Am trecut apoi la chestiunea județelor, unde șefii de organizații trebuiesc înlocuiți. S-a hotărât, în principiu, ca până la convocarea congreselor județele, singurele organe statutare pentru alegerea șefilor de organizație, să se înlocuiască șefii de organizații care nu mai corespund intereselor partidului cu membri din birou; aceștia vor proceda la reorganizarea cadrelor, lăsând congreselor dreptul de a-și alege șefii de organizații. Pentru Moldova s-a decis ca Lupu să ia organizația de Iași în locul lui Zane[7], iar eu, cea din jud. Neamț, în locul lui G. Măcărescu[8]. În Muntenia au fost desemnați: Ghiță Pop în locul dr-ului Mezincescu[9], la Prahova, și eu, în locul lui Răducanu, la Ialomița. Pentru a nu supăra prea tare pe Mihalache, s-a hotărât, la propunerea lui Lupu să amânăm pe o altă ședință lămurirea șefiilor de organizații Constanța, Brăila, Cetatea Albă și Gorj. La fel, s-a amânat pe o altă ședință problema organizațiilor din Basarabia.

În timpul dejunului s-au discutat diferite aspecte ale situației externe, atentatul contra lui Von Papen[10], procesul de la Riom[11], ultimele declarații făcute de Roosevelt[12] și Churchill[13] și problema zvonurilor de pace. Despre atentatul de la Ankara, Lupu crede că teza engleză pare verosimilă, cu toate că nemții o resping cu indignare. Presa engleză susține că autorii pretinsului atentat sunt nemții, care caută prin el să silească guvernul turc să ia măsuri în contra anglo-americanilor. Maniu crede că autorii nu pot fi decât ruși. Vom vedea ce va constata ancheta.

În legătură cu procesul de la Riom, eu i-am pus în curent cu discuția mea cu Truelle[14] și cu tot ce i-am spus eu. Lupu și Maniu s-au declarat și ei de acord, felicitându-mă pentru curajul de a le spune în față. Maniu și Lupu sunt de aceeași părere cu mine că declarațiile lui

Roosevelt şi Churchill dovedesc hotărârea categorică a ţărilor lor să continue războiul cu toată hotărârea şi că zvonurile de pace sunt simple băşici de săpun lansate de propaganda germană.

La urmă Maniu ne pune în curent cu discuţia avută cu Dinu Brătianu[15]. Dezacordul dintre acesta şi nepotul său Gheorghe[16] este total. Dinu Brătianu i-a declarat din nou lui Maniu că el şi prietenii săi merg mai departe alături de noi, fiind şi ei convinşi că Hitler va pierde războiul, „poate chiar anul acesta". Lupu şi Maniu au numai cuvinte de laudă la adresa „onestului şi curajosului Dinu Brătianu".

Seara, Radio. Japonezii au debarcat puternice trupe în Java şi anunţă importante succese în Sumatra. Trupele olandeze şi indigene se retrag în ordine. Pe frontul rus, nemţii anunţă „lupte foarte grele în sectorul sudic al frontului".

Luni, 2 martie 1942

Azi la 10 l-am chemat la clubul nostru pe tânărul Gerota[17] să-i propun să se înscrie în partid în organizaţia de Ialomiţa, unde, cu timpul, ar putea ajunge şeful ei; aşa m-am înţeles ieri cu Maniu şi cu Lupu. Gerota şi-a arătat de mai multe ori dorinţa de a se înscrie la noi, spunând că el împărtăşeşte ideile noastre în întregime. I-am arătat că are acum posibilitatea să-şi facă stagiul necesar, mai ales că partidul se află în opoziţie şi în luptă deschisă cu regimul lui Antonescu[18]. Mi-a răspuns destul de jenat că „momentan are mai multe chestiuni de rezolvat, atât cu conferinţa lui de la Facultatea de Drept, cât şi cu Sanatoriul său, care i-a rămas de la tatăl său, încât n-o poate rupe cu prietenul său Mihai Antonescu[19], care, sigur, „s-ar supăra foc pe el". Mă roagă să mai aştept până îşi va rezolva el toate aceste chestiuni şi până când „se va mai lămuri puţin şi situaţia externă". Sinceritatea lui m-a dezarmat pur şi simplu. I-am răspuns pe un ton prietenos că „fără muncă, stagiu şi riscuri nimeni nu poate face carieră în partidul nostru" şi că dacă nu se grăbeşte, va fi foarte greu să mai găsească o ocazie ca aceasta, de la Ialomiţa. I-am arătat apoi că la noi în partid este o mare concurenţă între toţi acei care vor să ajungă şefi de organizaţie şi că prieteniile pe care un astfel de candidat le poate avea cu unii dintre conducătorii partidului nu folosesc la nimic dacă ei nu pot fi aleşi în mod liber de către congresele judeţene. În prezent, noi nu-i putem asigura decât un loc

de muncă; de el depinde dacă depune activitate şi ştie să-şi asigure stima şi prietenia cadrelor judeţene. Explicaţiile mele l-au descurajat aproape complet. A promis să se mai gândească. Eu am rămas însă cu convingerea netă că nu e omul care ne trebuie la Ialomiţa.

De la Club am ieşit cu Hoisescu[20] şi Negrei[21], ducându-ne toţi trei la Lupu. Împreună cu el ne-am dus la „Continental", unde ştiam că ia dejunul şi Maniu. Le-am povestit discuţia cu Gerota. Toţi au rămas decepţionaţi de el, în special Maniu, care, în amintirea tatălui său, cu care era foarte bun prieten, ţinea foarte mult să-l vadă înscris în partidul nostru.

Se discută mult în cursul mesei procesul de la Riom. Toţi suntem de acord că scandalul de la Riom face un imens rău prestigiului Franţei. „Un proces politic sub ocupaţie străină, zice Maniu, compromite grav pe cei care-l fac şi aruncă o imensă ruşine asupra naţiunii lor". „Pétain[22] şi-a terfelit bătrâneţea, zice Lupu. Pentru strălucitele lui merite de la Verdun, Franţa trebuie să-i facă statui; pentru ticăloşia pe care o prezidează azi, aceeaşi Franţă trebuie să-l condamne la moarte fără o clipă de ezitare, pe el şi pe toţi colaboratorii săi". „Aşa gândesc toţi românii care sunt prieteni adevăraţi ai naţiunii franceze", am adăugat eu.

Seara, Radio. Polemica dintre presa germană şi engleză continuă pe chestiunea atentatului de la Ankara în contra lui Von Papen. Aviaţia engleză bombardează de câteva zile în şir centrele industriale germane şi italiene. Comunicatul german de azi anunţă „lupte grele" pe frontul de Est. Japonezii întâmpină rezistenţă serioasă la Rangoon şi în Sumatra. Nici vorbă de o debarcare japoneză în India, cum lasă a înţelege presa germană din ultimele zile. În Africa, situaţia staţionară.

Marţi, 3 martie 1942

Lucrez la Club toată dimineaţa cu prietenii de la Ialomiţa şi Piatra Neamţ în vederea reorganizării partidului nostru în aceste două judeţe, lăsate în părăsire de Răducanu şi Gică Măcărescu. Însărcinez pe avocaţii Grigoraş (Piatra Neamţ) şi Balan (Brăila) să ia contact cu cadrele din judeţele lor şi să-mi comunice când sunt gata pentru o întrunire a lor, la care să iau şi eu parte. Am fixat în principiu sfârşitul lui aprilie pentru Brăila şi începutul lui mai pentru judeţul

Neamț. Am văzut apoi pe Mielu Mihăescu[23], care mi se plânge că nici până azi Banca Națională n-a terminat operațiile pentru a prelua asupra ei întreprinderea noastră. De sâmbăta trecută a fost nevoit să închidă un etaj din Atelierele din „Cobălcescu", nemaiavând ce da de lucru muncitorilor. Din Germania nu ne mai sosesc de mult nici un fel de maşină şi nici piese de schimb.

Seara, Radio. Comunicatul german anunță şi azi că au fost respinse „puternicele atacuri bolşevice" în regiunea Donețului şi în Crimeea. Italia este în doliu de pe urma morții ducelui d'Aosta[24]. Presa noastră publică pagini întregi despre personalitatea celui dispărut. Procesul de la Riom mă plictiseşte atât de mult, încât refuz de azi înainte să-l mai urmăresc. E prea ruşinos pentru Franța pentru a mă mai ocupa de el. Nemții, nemaiavând cu ce ține moralul trupelor şi a opiniei publice, publică zilnic tot felul de ştiri, cu totul incontrolabile, referitoare la bombardamentele pe care le execută aviația germană în spatele liniilor ruseşti, afirmând că ele provoacă inamicului mari pierderi. Realitatea este că, de mai bine de trei luni, ruşii au inițiativa operațiilor, iar nemții sunt fericiți că pot rezista. Japonezii avansează în Java şi Sumatra.

Miercuri, 4 martie 1942

După curs întâlnesc în cancelaria facultății pe Gusti[25], care mă invită la dejun mâine la prânz. Trec apoi pe la laboratorul lui C. Bordeianu[26], unde găsesc pe Tudor Ionescu[27] şi pe Gh. Atanasiu[28]. Acesta din urmă deține Catedra de fizică la Facultatea de Farmacie. Bordeianu ocupă Catedra de farmacologie. Are reputația de o severitate absurdă la examene. Îl rog să fie mai omenos în examinarea studentei Dornescu, al cărui tată este membru în organizația mea din Baia şi bun prieten; el e farmacist. Ea e foarte bine pregătită, dar are „o frică groaznică" de Bordeianu. Discut această chestiune de față cu Ionescu şi Atanasiu, care îi reproşează şi ei severitatea lui exagerată. El pretinde că studenții sunt foarte slab pregătiți şi nici nu frecventează regulat cursurile. El îmi spune, râzând, că dacă la examenul meu un student se înşeală asupra unui eveniment cu o sută sau două de ani nu e mare nenorcire, în timp ce, ca farmacist, dacă confundă chinina cu stricnina, e moarte de om. În afară de acest mic defect, severitatea exagerată, Bordeianu este un profesor foarte bun,

foarte muncitor şi conştiincios. Toată viaţa şi-o petrece în laboratorul său de la Universitate. Suntem buni prieteni încă de la Iaşi. Nu face politică, pentru că nu dispune de timp liber, însă are convingeri de stânga şi votează de ani de zile cu partidul nostru. Are mare stimă faţă de Maniu şi de Lupu şi nu o dată mi-a spus că dacă ar face vreodată politică s-ar înscrie în partidul nostru. Atanasiu, ca şi fratele său Ioan[29], care deţine Catedra de geologie, e oportunist. Îşi vede însă de catedra lui şi nu ţine umbră nimănui. Bordeianu se miră mult de Hulubei[30] pentru declaraţiile făcute de el în Germania. Ionescu T. şi Atanasiu nu spun nimic, căci nu vor să-l supere pe Hulubei. Eu am spus că regret sincer aceste declaraţii, întrucât eu intenţionam să-l aduc în partidul nostru. „Germanofilismul său de astăzi, am continuat eu, chiar dacă n-ar fi sincer, îi atinge mult prestigiul său personal, iar după război s-ar putea să-i aducă şi neplăceri". Bordeianu e de acord cu mine. Ionescu şi Atanasiu au tăcut şi de data aceasta.

Seara, Radio. Presa şi radioul german fac mare caz de bombardarea Parisului de către aviaţia engleză, noaptea trecută. Berlinul anunţă distrugerea a peste 200 clădiri, 500 de morţi şi peste 1200 de răniţi. Pe nemţi i-a apucat aşa de-odată atâta dragoste pentru francezi, încât nu-şi mai pot stăpâni indignarea faţă de „sălbatica agresiune britanică asupra vechiului ei aliat". Berlinul susţine că „indignarea naţiunii franceze este colosală" şi că Pétain şi guvernul său au protestat energic în contra acestei „piraterii aeriene". Londra explică acest bombardament ca fiind dictat numai de consideraţii militare, întrucât nemţii silesc industria franceză să lucreze pentru ei şi că avioanele engleze n-au bombardat decât uzinele Renault din marginea Parisului. Guvernul de la Vichy a hotărât zi de doliu naţional data când va avea loc înmormântarea victimelor. Răspunderea acestui bombardament o poartă în întregime nemţii, care, călcând legile războiului, silesc pe învinşi să lucreze pentru ei. Pe fronturile de luptă nimic deosebit pe ziua de azi.

Joi, 5 martie 1942

După cursul cu studenţii am ieşit cu Constantinescu-Iaşi[31]. Am mers pe jos până la Maniu, care i-a dat în faţa mea 50 000 lei, ajutor pentru familiile celor arestaţi. „D-voastră cunoaşteţi mai bine decât noi aceste familii, i-a spus Maniu, şi cât trebuie dat fiecăruia. Ne pare

rău că nu putem da mai mult luna aceasta, căci şi noi o ducem destul de greu cu banii. Să vedem ce vom putea face luna viitoare".

După plecarea lui Constantinescu am pus în curent pe Maniu cu ceea ce am aranjat în legătură cu organizațiile noastre de Ialomița şi Neamț. Cum Lupu nu se poate ocupa de cea din Iaşi, a rămas să chem pe avocatul Borcea[32] şi să vedem împreună cum trebuie procedat. După ce vom termina cu organizarea, se va duce ori Lupu ori eu pentru a prezida o şedință a Comitetului județean. Maniu mi-a spus cu această ocazie că ieri seara a trecut pe la el Gerota, care i-a explicat şi lui pentru ce nu se poate încă înscrie la noi. Maniu n-a insistat deloc. În privința bombardării Parisului de avioane engleze, Maniu vede chestiunea exact ca şi mine. „Francezii n-au decât să refuze să lucreze armament pentru nemți, dacă vor să nu fie bombardați", a spus el, cu drept cuvânt. Nici o reacțiune până acum din partea lui Mihalache, ca urmare a celor hotărâte referitor la organizațiile de Iaşi, Ialomița şi Neamț. Maniu pleacă mâine la 10 la Sibiu, pentru 4–5 zile.

Trec un moment pe la Lupu. Şi el recunoaşte că englezii sunt în dreptul lor să bombardeze orice centru industrial care lucrează pentru nemți. El e indignat ca şi mine pe guvernul de la Vichy, care nu pune capăt odată situației ruşinoase în care se află şi să treacă de partea aliaților cu tot ce i-a mai rămas ca forță militară, răsculând întreaga Franță în contra dominației hitleriste. „Numai procedând aşa, zice Lupu, Franța ar putea spăla ruşinea capitulării ei din iunie 1940".

La ora unu am ajuns la Gusti. N-am întâlnit până azi om mai fricos şi mai laş ca Gusti; frizează chiar ridicolul. De cum am luat loc în biroul său, unde am servit aperitivul, el mi-a explicat pentru ce nu l-a invitat şi pe Lupu odată cu mine. „Nu vreau, zice el, să creadă Antonescu că ies din neutralitatea mea strictă față de regimul său, luând contact cu adversarii săi; cu d-ta este altă chestiune, căci suntem acum colegi de facultate şi pot avea această scuză. Tot pentru acest motiv am ținut să nu mai invit pe nimeni altul pentru a putea vorbi mai liber". Am ascultat liniştit toată această explicație penibilă, ştiind că mă aflu în fața unui dascăl pe punctul de a ieşi la pensie şi care a prezidat examenul meu de capacitate când am terminat Liceul Național din Iaşi, în iunie 1915. Tot el, în vara lui 1933, la ordinul lui Vaida[33], prim-ministru, a semnat desființarea conferinței mele de la Iaşi, ştiind foarte bine că face o ilegalitate grosolană, care a şi fost

anulată câteva luni mai târziu, de succesorul său la Ministerul Învățământului, dr. C. Angelescu[34]. „Sunt fericit că după atâtea greutăți, continuă el, ai reuşit să pui piciorul în facultatea noastră; şi-am admirat lecția de deschidere, atât de frumos prezentată şi atât de bine documentată. Am auzit în urmă de la colegi şi de la studenți că faci cursuri strălucite. Mă bucură mult succesul d-tale şi te rog să contezi pe tot sprijinul meu în chestiunea titularizării. Votul meu îl ai asigurat de pe acum".

„Tot mai crezi că Hitler[35] va pierde războiul", mă întreabă el în momentul când soția lui ne servea aperitivul. „Mai mult ca oricând", i-am răspuns eu, scoțând din servietă ultimul nostru memoriu predat lui Antonescu şi buletinele noastre informative pe ultimele trei săptămâni, pe care i le-am lăsat să le citească. I-am explicat pe scurt punctul nostru de vedere asupra situației externe, pe care el şi soția lui l-au ascultat cu multă atenție. „Ce bine ar fi să se termine războiul aşa cum credeți d-voastră, a exclamat d-na Gusti, care în calitatea ei de evreică şi de vară dreaptă cu Lupeasca[36] n-are decât un ideal: să vadă prăbuşirea lui Hitler, însă tare mă tem că sunteți prea optimist". „Plutim încă într-atâta incertitudine, a intervenit Gusti, încât e foarte riscant să întrevezi de pe acum cum se va termina războiul. Sunt prea mulți factori în joc, plus o serie de imponderabili care scapă observațiilor noastre". „Tocmai aprecierea acestor factori atât de complicați şi a imponderabilor care-i însoțesc face meritul adevăraților oameni politici care, ținând seama de toate aceste elemente, pot degaja din timp sensul evolutiv al unui proces politic din acest punct de vedere, am continuat eu. Maniu nu s-a înşelat niciodată în analizarea importantelor evenimente politice prin care a trecut poporul nostru, nici în 1918, când majoritatea prietenilor săi ardeleni erau favorabili unei federalizări a Transilvaniei cu Ungaria, pe care el a combătut-o din răsputeri, cerând ruperea oricăror legături cu Ungaria şi proclamarea Unirii cu Vechiul Regat, aşa cum s-a întâmplat la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia. El nu s-a înşelat apoi nici în aprecierea puterii lui Ion Brătianu[37] şi a lui Averescu[38], pe care i-a învins până la urmă. El nu s-a înşelat de loc nici în chestiuna lui Carol al II-lea[39], pe care l-a combătut din răsputeri, prevăzând cu ani înainte prăbuşirea lui, după cum nu se înşeală nici azi, când prevede catastrofa lui Hitler şi a tuturor aliaților săi. El şi întregul nostru partid a susținut tot timpul în mod constant că poporul român trebuie

să rămână alături de aliații săi naturali, care l-au ajutat să facă România Mare. N-a fost ascultat nici de Carol al II-lea şi azi nu e ascultat nici de Antonescu, care va avea şi el aceeaşi soartă, dacă nu cumva una şi mai rea". Gusti şi soția sa au înghițit în sec toată expunerea mea, mulțumindu-se să spună amândoi că „ar fi de dorit ca nici de data aceasta să nu se înşele".

Am trecut la masă după o oră şi ceva de discuție. În timpul dejunului am trecut în revistă situația de pe diferitele fronturi de luptă. Gusti recunoaşte că ruşii sunt foarte tari şi că s-a terminat cu invincibilitatea armatei germane, pe care totuşi el o crede încă foarte tare. El e foarte impresionat de succesele japonezilor şi de slăbiciunea militară a Statelor Unite, care l-au decepționat mult. Îi explic că imperiul japonez se va prăbuşi din cauză că se întinde prea mult peste puterile sale militare şi că va păți exact ca broscoiul de Mussolini[40], care atât s-a umflat până a crăpat cu tot imperiul lui african. Comparația mea i-a plăcut mult d-nei Gusti, care a izbucnit în hohote de râs. „E adevărat că Mussolini are mutra unui broscoi în caricaturile presei umoristice", a spus ea. Gusti a subliniat la sfârşitul mesei că „de mult n-a mai avut o conversație atât de interesantă şi de tonică din punct de vedere politic ca astăzi". D-na Gusti şi-a exprimat dorința de a cunoaşte pe soția mea. Am evitat de a lua vreun angajament precis. Gusti m-a rugat să asigur pe Maniu şi pe Lupu de bunele lui sentimente. A rămas să stabilim la facultate ziua când ne vom mai vedea. D-na Gusti vrea ca la dejunul viitor să vină şi Milica[41] şi Lupu.

Seara, Radio. La ordinea zilei, bombardarea Parisului de aviația engleză şi doliul Italiei pentru moartea ducelui d'Aosta. Pe frontul rus, nemții anunță că au provocat „mari pierderi" bolşevicilor, care atacă „zadarnic" pe tot frontul. Japonezii se pare că au ocupat Batavia. Încolo, nimic.

Vineri, 6 martie 1942

Trec pe la 9 la Maniu. Găsesc la el pe Lupu şi pe Ghiță Pop. Le povestesc discuția mea cu Gusti de ieri la prânz. Facem haz toți patru despre acest „om cu mutră de savant german, zice Lupu, şi cu suflet oportunist, de iepure fricos". Le amintesc de vechea lui lucrare, din 1915, intitulată *Sociologia războiului*, în care, după ce înşira, pe zeci

de pagini, titluri de cărți și de ziare străine privitoare la forțele de care dispuneau puterile beligerante din acel timp, conchidea, ca mare sociolog ce se credea, că până la urmă vor învinge acele puteri care vor dispune de forțe materiale și spirituale mai mari. George Pascu[42] de la Iași, care i-a analizat lucrarea, conchidea cu mult umor că „după marele sociolog Dimitrie Gusti, în războiul de față va învinge cel mai tare". Maniu, Lupu și Ghiță Pop au râs cu poftă câteva minute.

Maniu pleacă la 10 în Ardeal cu mașina lui Leucuția[43], însoțit de Ilie Lazăr[44] și Ghiță Pop. Eu ies cu Lupu și mergem împreună la Mielu Mihăescu. Luăm toți trei o gustare la barul „Ambasador". Banca Națională n-a terminat încă formele de preluare a „Garajelor Mihăescu". Mielu ne povestește discuțiile lui cu mai mulți ofițeri germani de la „Ambasador". Ei critică pe față pe Hitler și pe colaboratorii săi apropiați care „s-au substituit generalilor de valoare, puși pe linie moartă, și conduc Reichul la catastrofă". După ei situația economică din Germania și Italia este „catastrofală". „Aceşti ofițeri, continuă Mielu Mihăescu, sunt pur și simplu îngroziți de ceea ce se va întâmpla pe frontul rus în primăvară, când va fi reluată ofensiva generală".

Seara, Radio. Aviația engleză bombardează mai multe obiective militare din Germania și Italia, precum și în Nordul Africii, la Bengazi și alte centre ocupate de italo-germani. Se confirmă ocuparea Bataviei, capitala insulei Java, de japonezi. Ruşii anunță succese în mai multe părți ale frontului și în special în Crimeea, unde se pare că au ocupat Feodosia. Nemții dezmint aceste „pretinse succese".

Sâmbătă, 7 martie 1942

La ora 11^{30} m-am dus la Patriarhie să văd pe Nicodim[45], în legătură cu reparația bisericii Tabacu, unde slujește preotul Bobulescu[46]. Acesta așteaptă de ani de zile să i se repare biserica și casa parohială, ajunsă aproape o ruină. Deși Bobulescu nu m-a rugat să intervin, eu am crezut de datoria mea să-i atrag atenția patriarhului în această chestiune. Deși îmbătrânit rău și suferind de un reumatism serios la picioare, mintea lui e foarte limpede și chiar vioaie. Ochii lui au aceeași privire șireată, de călugăr deștept și care a văzut multe în viața lui de peste 80 de ani. Îl informez pentru ce am venit la el. Spune că are cele mai bune păreri despre Bobulescu, care „dacă n-ar

fi avut accidentul cu piciorul, ar fi fost de mnult episcop sau mitropolit", zice el, dar că, din nenorocire, nu dispune de fondurile necesare pentru a-i satisface cererea. El a rugat pe Antonescu să-i acorde în bugetul pe anul acesta un spor de 10 milioane; dacă i se va aproba, atunci va putea să-i acorde fondurile necesare, altfel trebuie să aştepte la anul viitor. Am trecut apoi la politică. Mă întreabă, ca şi Gusti, dacă partidul nostru mai crede în înfrângerea lui Hitler şi a aliaților săi. I-am dat acelaşi răspuns ca şi lui Gusti, punându-i şi lui la dispoziție o copie a ultimului nostru memoriu către Antonescu şi trei din buletinele noastre informative, pe care le aveam pregătite pentru el. I-am făcut apoi o expunere numai asupra situației generale pentru a ajunge la concluzia că puterile Axei vor pierde războiul şi că Antonescu face o crimă nedespărțindu-se la timp de învinşii de mâine. A rămas foarte impresionat. „Aceasta-i părerea d-tale sau şi a lui Maniu", mă întreabă el imediat ce am terminat expunerea. „E nu numai părerea lui Maniu, i-am spus eu, ci şi a lui Lupu şi a întregului birou, aşa cum veți vedea din memoriul nostru către Antonescu şi din buletinele noastre informative, pe care le adresăm în fiecare săptămână cadrelor noastre județene". „Dacă şi Maniu gândeşte la fel, atunci se schimbă lucrurile, mi-a spus Nicodim. Omul acesta am observat de ani de zile a avut dreptate în tot ce a prevăzut el. Mă întreb totuşi pe ce se bazează el când afirmă că Hitler merge la catastrofă, când dispune de o armată atât de puternică, iar adversarii lui, anglo-americanii, sunt aşa de slabi". I-am răspuns că puterea armatei lui Hitler se bazează pe o superioritate de moment şi că victoria ei, dacă n-a putut-o obține printr-un război fulger, s-a dus pentru totdeauna pentru că Reichul german nu poate rezista unui război de uzură, care e tactica aliaților. La fel şi cu japonezii. I-am arătat apoi în amănunt cât este de gravă criza economică în Germania şi Italia, criză care se agravează în fiecare zi şi care poate duce, ca şi în 1918, la o capitulare asemănătoare. „În cazul acesta, remarcă Nicodim, noi cădem sub dominația bolşevicilor, căci oricâte asigurări ne-ar da anglo-americanii, ele nu fac doi bani în fața lăcomiei ruseşti". „Toate declarațiile făcute de Roosevelt şi de Churchill, precum şi principiile cuprinse în Charta Atlanticului şi în declarația Națiunilor Unite sunt categorice în acest sens, i-am precizat eu, că aliații luptă pentru libertatea tuturor popoarelor şi pentru distrugerea regimurilor de dictatură, deci şi cel sovietic. Dacă există o primejdie

rusească pentru țara noastră în privința Basarabiei şi Nordului Bucovinei de noi depinde ca ea să dispară cu totul, retrăgându-ne pe Nistru şi încetând orice acțiune militară alături de nemți". „Uşor de spus, greu de făcut, zice Nicodim, având în vedere puterea încă foarte mare a nemților, care ar vrea să ne facă praf". „Depinde de ce e mai bine pentru țara noastră, să fie ocupată de nemți, şi să-şi păstreze toate drepturile ei, sau să meargă mai departe alături de ei şi să se vadă într-o zi pe masa de operație, împreună cu ei". „Aşa pusă situația, zice Nicodim, desigur e preferabilă o ocupație germană, dar cine ne dă nouă siguranța că aliații vor câştiga războiul?" „Hotărât, aici este tot nodul problemei, i-am replicat eu. Antonescu şi colaboratorii lui sunt siguri de victoria lui Hitler, în timp ce noi, cu Maniu în frunte, suntem siguri de înfrângerea lui. În orice caz, am subliniat eu în continuare, Antonescu şi toți acei care-l susțin îşi iau o grea răspundere de care ar putea într-o zi răspunde cu capul". Nicodim, urmărind cu o mare atenție argumentarea mea, a sărit ca ars, înțelegând foarte bine că şi de el este vorba. „Ştiu, a început el, că şi pe vremea lui Carol al II-lea, domnii Maniu şi Lupu mi-au reproşat în mai multe rânduri sprijinul care i-l acordam. Le-am răspuns şi lor atunci, aşa cum îți răspund şi d-tale azi, care-mi eşti prieten, ca şi Lupu, că deşi poate şi atunci, ca şi azi, am avut şi am rezervele mele personale, totuşi, ca şef al Bisericii, nu pot refuza sprijinul meu celui care reprezintă autoritatea politică în stat. Mai întâi, Biserica noastră ortodoxă are o veche tradiție de supuşenie față de puterea de stat; de câte ori ea a încercat să facă altfel, n-a fost bine nici pentru ea, nici pentru stat. În toate timpurile şi oriunde, autoritatea de stat a mers mână în mână cu autoritatea Bisericii, susținându-se reciproc. De câte ori nu s-au înțeles, a fost rău pentru ambele părți. Astăzi se mai adaugă un element în plus care obligă Biserica noastră să fie mai atentă față de această solidaritate cu autoritatea de stat: e vorba de principiul la care este expusă ea din cauza vecinătății cu bolşevismul ateu. Biserica nu poate rămâne indiferentă față de această primejdie, iar eu, ca şef al ei, nu pot refuza sprijinul meu aceluia care luptă „pentru neam şi pentru Cruce". Totuşi recunosc un lucru care mă tulbură şi pe mine. Din tot ce am auzit astăzi de la d-ta, că aliații ar putea câştiga războiul şi că noi ne-am putea vedea într-o zi pe masa de operație, în lotul învinşilor. În cazul acesta situația se schimbă complet şi Biserica trebuie şi ea să se

gândească la o soluție salvatoare”. I-am răspuns că sunt mulțumit de concluzia la care a ajuns. Nicodim m-a reținut la masă, un dejun simplu, format din mâncărică de ciuperci şi pilaf cu hribi şi terminat cu compot de fructe uscate; ca băutură, numai apă curată. În timpul dejunului i-am dat o serie de informații privitoare la războiul de pe diferitele fronturi şi la potențialul industrial uriaş al Statelor Unite. Despre sucesele japonezilor şi Nicodim este de acord că se întind mult peste puterile lor şi ar putea s-o pățească într-o zi. Despre propaganda germană, este convins şi el că „exagerează puțin cam mult”. Ne-am despărțit foarte amical. El mi-a spus de mai multe ori în cursul conversației că n-a uitat sprijinul care i l-am dat, Lupu şi cu mine, în cariera care şi-a făcut-o după ce a părăsit, cum zice el, „bârlogul de la mănăstirea Neamț”.

Seara am fost invitați cu fetele la familia Negrei. Găsim pe fratele lui Negrei, generalul V. Negrei cu soția şi maiorul Dimian cu soția, nepoata lui Negrei. Aşa-zisul ceai de la ora 6 s-a transformat într-o masă în toată regula. Am discutat toate chestiunile la ordinea zilei cât se poate de liber, deşi generalul V. Negrei şi maiorul Dimian sunt încă în activitate. Toți împărtăşesc părerile generalului Gabriel Negrei, față de care am multă stimă şi afecțiune, ca şef al familiei. Trecem în revistă ultimele evenimente la ordinea zilei, procesul de la Riom, bombardarea Parisului şi criza economică din Germania. Toți împărtăşesc punctul meu de vedere în aceste probleme. Despre „vitejia” armatei italiene şi despre Mussolini se spun tot felul de bancuri. Negrei subliniază faptul că din punct de vedere strict militar, expansiunea armatei japoneze pe o întindere atât de mare „constituie o imensă greşeală”, deoarece aprovizionarea ei devine extrem de anevoioasă, iar posibilitățile ei de a apăra teritorii atât de îndepărtate sunt aproape imposibile. Toți sunt de acord cu observația mea că, dată fiind superioritatea numerică şi militară a aliaților, un război de uzură, la care sunt supuse puterile Axei, este cea mai sigură tactică pentru a le înfrânge.

Între 11 şi 12 noaptea ascult Radio. Absolut nimic deosebit, afară de minciunile obişnuite ale propagandei nemțeşti.

Duminică, 8 martie 1942

La 11 m-am dus la Lupu, pentru a discuta cu el şi cu Mihai Borcea, sosit în dimineaţa aceasta de la Iaşi, chestiunea organizaţiei de Iaşi. Borcea este încântat de înlocuirea lui Zane şi de preşidenţia lui Lupu. El ne face o scurtă dare de seamă asupra situaţiei din organizaţia oraşului şi a judeţului. Toate cadrele noastre vechi au rămas credincioase partidului atât în oraş, cât şi în judeţ. Borcea spune că foarte mulţi legionari şi cuzişti vor să se înscrie în partid, chiar şi din vechile cadre liberale şi averescane. Lupu şi cu mine îi recomandăm să nu promită nimănui că vor fi primiţi în partid înainte de terminarea războiului şi că pentru moment trebuie să ne îngrijim numai de cadrele noastre să fie bine informate asupra situaţiei interne şi externe şi să rămână ferm pe poziţie. Pentru moment ne înţelegem pentru următoarea formulă provizorie: Lupu, preşedinte activ, iar Paul Bujor[47], preşedinte de onoare; vicepreşedinţi: profesorii I.Tănăsescu[48] şi P.Bogdan[49]; secretar general Mihai Borcea. Fixăm în principiu data de 17 mai pentru convocarea tuturor cadrelor din oraş şi judeţ. La această reuniune vom participa Lupu şi cu mine. Am luat apoi dejunul la „Continental". Borcea se reîntoarce la Iaşi, cu rapidul de la 3[30].

Seara, Radio. Polemica în jurul atentatului de la Ankara continuă între presa engleză şi germană. Ancheta încă nu s-.a terminat. Se pare că Sovietele sunt implicate în acest atentat. Nimic de seamă pe fronturile de luptă.

Luni, 9 martie 1942

Avem la dejun familia Giosanu[50] şi pe văduva lui C. Mihăescu[51]. E ziua Milicăi. Sărbătoarea celor 40 de sfinţi. Giosanu crede că bombardarea Parisului de ieri noapte de aviaţia engleză trebuie pusă în legătură şi cu procesul de la Riom, pentru a face presiuni asupra guvernului de la Vichy să pună capăt acestui act ruşinos, de slugărnicie faţă de ocupanţii germani. După informaţiile lui, uzinele Renault au fost complet distruse în primul bombardament, aşa că din punct de vedere militar englezii nu mai aveau ce bombarda. D-na Mihăiescu deţine de la familia Jienescu[52] informaţia că nemţii pregătesc „o uriaşă ofensivă în contra bolşevicilor, care-i va lichida definitiv în vara aceasta". Tot de la Jienescu mai ştie că în

momentul când va începe ofensiva germană, Sovietele vor fi atacate şi de japonezi, cu care Hitler s-ar fi pus complet de acord. Giosanu a aflat de la el din cercurile militare pe care le frecventează că în adevăr pentru luna mai nemţii şi japonezii „plănuiesc o gigantică ofensivă în contra Sovietelor, care ar putea să le lichideze".

Pe la 6 vine Lupu, însoţit de fratele său Costache[53] şi de Mielu Mihăiescu. I-am reţinut la masa de seară. Lupu e bucuros că englezii încep să ia poziţie în contra guvernului de la Vichy. „Mă întreb, zice Lupu, unde sunt toţi politicienii francezi care o făceau pe democraţii şi acum tac chitic în ascunzătorile lor şi n-are nimeni curajul să organizeze în Maroc sau Algeria un guvern al Franţei libere, lăsând pe seama unui prăpădit de general, îngâmfat şi imbecil, misiunea de a reprezenta în afară această splendidă naţiune. Englezii fac foarte rău că nu bombardează şi Vichy-ul pentru a distruge complet acest cuib de ticăloşi care dezonorează un popor întreg. Ei ar trebui să pună mâna pe toată flota acestor nenorociţi şi s-o pună în serviciul popoarelor pentru libertate şi democraţie". În fond Lupu nu face decât să exprime ceea ce gândesc mulţi prieteni de-ai noştri despre Franţa de azi. Mielu Mihăiescu a aflat şi el de la ofiţeri germani de la „Ambasador" că în adevăr Hitler şi japonezii pregătesc o mare ofensivă în contra Sovietelor, dar că sunt puţine şanse să reuşească, întrucât ruşii sunt foarte tari, iar anglo-americanii îi aprovizionează cu mari cantităţi de armament.

După plecarea musafirilor, ascult Radio până la miezul nopţii. Nu se ştie încă nimic precis despre ravagiile provocate în Paris de ultimul bombardament englez. Nu se cunoaşte încă numărul morţilor şi nici al răniţilor. După ultimele ştiri se ştie doar că au fost distruse câteva sute de case. Japonezii fac progrese în Java şi Sumatra. Nemţii pretind că japonezii fac pregătiri de debarcare în India şi Australia. Ar fi o curată sinucidere pentru ei dacă ar face această prostie. Ce fatalitate nenorocită îi împinge pe aceşti oameni să se întindă peste puterile lor şi să-şi grăbească ei singuri înfrângerea.

Marţi, 10 martie 1942

Timp urât, ploaie, rece, vânt. Stau în casă toată ziua şi lucrez.

Seara ascult Radio. Ancheta în chestiunea atentatului de la Ankara n-a terminat încă cercetările. Se pare că Sovietele poartă răspunderea lui. În Franţa continuă procesul de la Riom. Presa de la

Vichy atacă mereu pe englezi pentru bombardarea Parisului şi pentru sprijinul acordat mişcării lui de Gaulle[54]. După presa germană, între Roosevelt şi Churchill ar exista o neînțelegere cu privire la de Gaulle: primul nu vrea să-l ajute pentru a menaja posibilitatea unei înțelegeri cu Vichy-ul, în timp ce Churchill îi dă tot concursul. Comunicatul german anunță şi azi că „toate atacurile bolşevicilor au fost respinse" şi că portul Feodosia se află mai departe în mâinile nemților. Japonezii se pregătesc să debarce în India şi Australia.

Miercuri, 11 martie 1942

Înainte de a pleca la facultate mi-a telefonat Hulubei că ar vrea să ne vedem. I-am promis să trec pe la Rectorat după curs. Amfiteatrul „Odobescu", unde țin eu cursul, e şi astăzi arhiplin. Sunt şi foarte mulți studenți de la Drept. După curs, văd un moment pe Marmeliuc[55], care mă conduce până la Rectorat. Se arată foarte îngrijorat de soarta Bucovinei, în cazul că ofensiva germană nu va reuşi să lichideze Sovietele. „Vina v-a purta-o Antonescu, i-am spus eu, şi toți acei care-l ajută sau nu fac nimic pentru a-l convinge să se desprindă cât mai este timp de nemți". A rămas foarte surprins de răspunsul meu.

Hulubei, pus în curent de Ionescu T. şi Bordeianu de discuția avută cu ei referitoare la declarațiile sale de la Berlin, a ținut să-mi explice că ziaristul care a transmis ziarului „Universul" corespondența sa din Berlin „i-a denaturat foarte mult declarațiile sale până a-i adăuga şi unele lucruri pe care nu le-am spus". Hulubei spune că în toate conversațiile avute în timpul celor trei zile cât a stat la Berlin s-a ferit cu multă grijă să facă vreo apreciere cu caracter politic, limitându-se numai la chestiuni de fizică nucleară. El crede că cei de la propagandă urmăresc să-l compromită față de Franța, punându-i în gură lucruri care nu le-a spus. „Ceea ce este mai grav în această chestiune, a continuat Hulubei, este faptul că în situația în care mă găsesc nu pot dezminți public partea privitoare la politica de colaborare germano-română". „Eu, în locul tău, aş trimite ziarului «Universul», i-am spus eu, o declarație scurtă în care aş spune doar atât: în corespondența transmisă de corespondentul d-voastră din Berlin s-au strecurat o serie de lucruri care nu sunt adevărate, în special cele privitoare la politica de colaborare". Hulubei e de acord cu formula mea. Vrea însă s-o

discute şi cu Mihai Antonescu. Nu ştiu ce să cred! Hulubei spune că tot timpul cât a stat la Berlin n-a putut ieşi din oraş pentru a-şi da seama de situaţia din Germania şi nici în oraş n-a avut ocazia să se mişte singur, fiind tot timpul invitat la masă de colegi sau silit să viziteze laboratoare şi tot felul de instituţii. Impresia lui este că nemţii pregătesc o mare ofensivă în contra ruşilor. A rămas să ne vedem îndată ce va vorbi cu Mihai Antonescu.

Seara, Radio. Comunicatul german anunţă „lupte grele, corp la corp, în regiunea Taganrog". Dacă ruşii reuşesc să spargă frontul german din această regiune, atunci trupele germano-române care luptă în Crimeea rămân izolate, nemaiputându-se aproviziona decât pe calea aerului sau pe mare. În timp ce comunicatul recunoaşte că bolşevicii atacă viguros la Taganrog, presa germană susţine că „forţa de luptă a armatei sovietice a scăzut considerabil în ultimul timp". Aceeaşi presă lasă a înţelege că Germania nu are nici un amestec în sondajele de pace pe care le fac „anumite cercuri din Portugalia, Spania şi Italia". Procesul de la Riom continuă. Acum este audiat Blum. Japonezii au lichidat ultimele puncte de rezistenţă olandeze din Java. Nimic însă despre debarcarea lor în India sau Australia.

Joi, 12 martie 1942

După ora de curs, ies cu Constantinescu-Iaşi, care mă aştepta jos, în faţa cancelariei. Mă însoţeşte până la staţia de tramvai de la calea Moşilor. E foarte îngrijorat de zvonurile de pace care circulă de câteva zile. El crede că papalitatea, ajutată de toate cercurile reacţionare din lume, face eforturi disperate pentru a se ajunge la o pace cu anglo-americanii, pe spatele Sovietelor. Îl liniştesc, spunându-i că „să nu confunde pe Roosevelt şi pe Churchill cu Stalin[56], pentru că regimurile democrate nu pot depăşi anumite limite morale, aşa cum se întâmplă sub cele tiranice, ca hitlerismul, fascismul sau bolşevismul. Infamia care a făcut-o Stalin dând mâna cu Hitler, în 1939, împărţind Polonia, anexând ţările baltice, Basarabia şi Bucovina de Nord, aşa ceva, am continuat eu să-i spun, nu vei vedea niciodată întâmplându-se în regimurile de democraţie. Fii pe pace, i-am spus eu lui Constantinescu, şi nu te îndoi nici un moment de simţul moral al unor oameni ca Roosevelt şi Churchill, care sunt democraţi sinceri şi nu tirani dezgustători, fără scrupule". Interlocutorul meu a înghiţit

filipica mea fără să mai scoată o vorbă, fiind bucuros să afle din gura mea că nu poate fi vorba de nici o pace separată pe spatele ruşilor.

Seara, Radio. Nemții folosesc în comunicatul de azi o nouă formulă demnă de tot hazul. „Luptele noastre de apărare, zice comunicatul, au avut un succes integral pe tot frontul de Est". Cum rămâne atunci cu vechile lor comunicate în care anunțau prăbuşirea armatei bolşevice, din moment ce azi sunt fericiți că pot rezista atacurilor ruseşti? Iată pentru ce nimeni nu mai pune nici o bază pe comunicatele lor, pline de minciuni şi de exagerări. Pe celelalte fronturi nimic important, afară de Pacific, unde japonezii îşi consolidează pozițiile.

Vineri, 13 martie 1942

Dejun la Isidor Karmitz, cu Lupu. Milica n-a putut merge. Mai sunt invitați frații lui Karmitz[57]: Leonte, Ioseph şi Soli cu soțiile. Isidor nu e căsătorit. Circulă tot felul de ştiri cu privire la explozia de ieri noapte din subsolul Palatului administrativ C.F.R. Nu se ştie încă nimic asupra numărului morților sau răniților şi nici asupra cauzei exploziei. Ancheta este condusă de procurorul militar al Capitalei, colonelul Tomița, vechiul meu coleg de liceu şi prieten de la Iaşi. Înainte de a ne aşeza la masă, Lupu şi cu mine am trecut în revistă toate problemele de politică externă la ordinea zilei, care ştim că-i interesează pe frații Karmitz. Ei au urmărit cu mult interes expunerea noastră, fiind încântați de concluziile la care am ajuns că Hitler merge spre catastrofă împreună cu toți aliații săi. Isidor ne-a spus că dacă războiul mai durează un an, armata noastră nu va mai avea medicamentele necesare, întrucât stocurile de care mai dispune întreprinderea lui sunt pe sfârşite şi el nu vede de unde ne-am putea aproviziona. După el Germania nu mai este în stare să ne aprovizioneze cu nimic, industria ei farmaceutică de-abia mai putând satisface cerințele armatei. El este informat că aviația engleză a distrus câteva fabrici importante ale industriei farmaceutice din Westfalia şi Würtenberg. „O să-i bată Dumnezeu, zice Ioseph, fratele mai mic al lui Isidor, pentru crimele nemaipomenite şi batjocura care o fac hitleriştii cu evreii din lagărele de concentrare. Dacă se vor adeveri ştirile care circulă referitoare la aceste crime, atunci națiunea germană se acoperă de ruşine pentru o mie de ani". Lupu şi cu mine ne declarăm de acord cu părerea lui Ioseph.

Seara, Radio. Procesul de la Riom continuă, spre ruşinea lui Pétain şi a guvernului său. „Lupte crâncene”, zice comunicatul german, în Crimeea, îndeosebi la Sevastopol şi Kerci. Japonezii se pregătesc să atace Australia. Presa germană pretinde că foarte curând japonezii vor debarca şi în India. În Africa, aviaţia engleză bombardează zilnic poziţiile italo-germane. Anglo-americanii aprovizionează de zor Sovietele, folosind, pe lângă portul Arhanghelsk şi linia Golful Persic – Iran, regiune unde americanii construiesc o mare şosea asfaltată în vederea acestei aprovizionări. Iată o informaţie preţioasă, care pune capăt tuturor zvonurilor răspândite de presa hitleristă şi fascistă în legătură cu posibilitatea unei păci separate pe spatele ruşilor.

Sâmbătă, 14 martie 1942

Lucrez toată dimineaţa la Secţia de manuscrise de la Academie, la Arhiva Cuza. La ieşire, trec un moment pe la preotul Bobulescu, care locuieşte în faţa Academiei. L-am pus în curent cu intervenţia mea care am făcut-o pe lângă Nicodim pentru repararea bisericii sale şi cu părerile foarte bune pe care le are patriarhul despre el. Îmi mulţumeşte pentru osteneală, dar n-are nici o încredere în Nicodim, pe care îl consideră „un mare şiret de moldovean”. Bobulescu e convins că „Hitler şi Mussolini vor pierde sigur războiul pentru simplul motiv că sunt trufaşi şi nesocotesc dreptul altora la o viaţă liberă. Dumnezeu pedepseşte aspru pe astfel de ticăloşi”. „De data aceasta, îi răspund eu, morala şi puterea merg mână în mână, pentru că dictatorii n-au de partea lor decât trufia şi îndrăzneala, pe când Naţiunile Unite au cu ele puterea şi dreptatea”.

După masă la 6 trec pe la Maniu, sosit la prânz de la Sibiu. Ar mai fi rămas câteva zile în Ardeal, însă vrea să asiste mâine la parastasul pentru un an de la moartea lui Titulescu[58], la biserica din Batişte. Telefonez de la Maniu tuturor şefilor de culoare să ia măsuri să fie cât mai multă lume la parastas. După slujba de la biserică, vom lua dejunul cu Maniu la Mihai Popovici[59], membrii biroului. Maniu arată bine. Tratamentul care-l urmează el la spitalul din Sibiu, la secţia doctorului Sturdza[60], îi face foarte bine. Piciorul stâng îl jeneză din ce în ce mai puţin.

Seara, Radio. Nimic important pe fronturile de luptă. Văd că japonezii nu întreprind încă nimic în contra Australiei şi Indiei. Le-o fi venit mintea la cap?! Aviația engleză a bombardat din nou o serie de centre industriale din Germania şi Italia. Pe frontul de Est nemții sunt mereu fericiți că pot respinge atacurile inamicului. Procesul de la Riom continuă. Berlinul anunță că mâine va vorbi Hitler la festivitatea comemorării morților din acest război.

Duminică, 15 martie 1942

Parastasul pentru Titulescu are loc la ora 11. Biserica este cu totul neîncăpătoare pentru asistența atât de numeroasă. Sunt prezente toate cadrele noastre din Capitală, în frunte cu Maniu, Lupu şi noi, ceilalți membri din biroul partidului. Asistă şi foarte mulți liberali, în cap cu Dinu Brătianu şi câțiva membri din familia lui Titulescu, afară de soția lui, care se află în Franța. În strada din fața bisericii era de două ori mai multă lume decât în biserică. Nu s-au ținut discursuri.

La unu am ajuns cu toții la Popovici. Dintre membrii biroului lipseşte numai Mihalache. Popovici ar fi voit să-l invite şi pe Halippa[61] şi pe Săveanu[62], însă Maniu s-a opus sub motiv că „aceşti oameni mă enervează cu pesimismul lor deprimant". În timpul dejunului, Popovici ne-a informat că Mihalache e nemulțumit numai de înlocuirea lui Răducanu, cât despre Măcărescu şi Zane, recunoaşte şi el că trebuiau înlocuiți de la şefia organizațiilor lor. Popovici a aflat acest lucru de la Căpățineanu[63], care l-a văzut pe Mihalache acum două zile. Căpățineanu i-a spus lui Popovici ieri după masă că „dacă nu vrem să pierdem definitiv pe Mihalache, ar fi foarte bine să ne oprim aici cu înlocuirile celorlalți şefi de organizații, bănuiți de oportunism". În continuare, Popovici spune că, după părerea lui, ar trebui nu numai să oprim aceste înlocuiri „fără rost" şi să reprimim şi pe cei care ne-au părăsit în trecut, „pentru a reface partidul cum a fost el pe vremuri". I-a răspuns Ghiță Pop foarte bine că un partid cu astfel de transfugi nu numai că n-ar fi tare, dar „ar demoraliza întreaga noastră opinie publică şi toată acțiunea noastră de până acum s-ar termina cu un fiasco lamentabil". „Pe vremuri, am intervenit eu, se vorbea de primejdia galbenă; dacă din întâmplare, după plecarea nemților şi al lui Antonescu, ar veni chinezii, ce n-am face cu toată adunătura de trasfugi şi de oportuniști care ar trece de partea noilor

stăpâni? Îi dăm din nou afară din partid?". „Să nu mai vorbim de lucruri imposibile, a spus Maniu. Partidul nostru nu se poate întări cu secăturile care ne-au trădat, susținând dictatura lui Carol şi azi pe a lui Antonescu. Cât voi rămâne eu la conducerea partidului o astfel de chestiune nu se poate pune". Sper că a înțeles în fine şi Popovici să nu mai insiste pentru reprimirea cumnatului său, Lugosianu[64].

Am trecut la celelalte chestiuni la ordinea zilei. Constat un acord complet în interpretarea lor. Procesul de la Riom e considerat de toți o ruşine pentru Franța Acord complet în ce priveşte aprecierea crizei economice şi morale din Germania şi Italia, care poate provoca foarte curând grave tulburări interne. În privința zvonurilor de pace separată pe spatele ruşilor, le considerăm toți ca lipsite de orice bază. Un simplu dezacord pe chestiunea dacă japonezii vor ataca sau nu India şi Australia. Lupu, Popovici şi Ghiță Pop cred că acest atac se va produce foarte curând. Maniu şi cu mine nu-l excludem complet, însă îl credem puțin probabil „dacă japonezii mai au un pic de minte". În concluzie, constatăm cu plăcere că Sovietele dispun de o armată puternică din moment ce poate ține piept atât de bine maşinăriei de război germane. La fel, suntem încântați de înțelegerea care domneşte între aliați şi de uriaşele pregătiri militare care le fac anglo-americanii. Un singur punct negru: încăpățânarea lui Antonescu de a vedea realitatea, pentru a părăsi, cât mai are timp, şandramaua germană.

Seara, Radio. Hitler ține discursuri din ce în ce mai violente şi mai necugetate. Uneori e şi complet ridicol, mai ales atunci când încearcă să dea răspunderea războiului pe seama anglo-americanilor şi a aliaților lor. Din folosirea acestor absurdități se vede foarte bine că el vorbeşte numai pentru națiunea germană, pe care vrea s-o convingă că el nu are nici o vină în nenorocirile care s-au abătut asupra ei şi vinovații sunt acei care n-au acceptat de bună voie dominația Reichului german. Într-o mică parte a discursului său, Hitler vorbeşte de „ura oarbă a duşmanilor Germaniei, care sunt anglo-americanii", ridică în slavă victoriile germane obținute în cursul „celor mai mari lupte din istoria omenirei" şi asigură națiunea germană şi pe aliații ei că „hoardele bolşevice vor fi nimicite" şi că „o pace lungă şi binecuvântată va încununa lupta de azi a armatei germane şi a aliaților ei". Pe de o parte, Hitler urmăreşte să câştige simpatia acelor care se tem de bolşevism, iar pe de alta vrea să sperie Moscova pentru a o sili la o nouă înțelegere cu el. În realitate,

discursul lui Hitler este discursul unui învins, căci el nu convinge nici pe anglo-americani şi nu reuşeşte să sperie nici Moscova. E cântecul lebedei! Pe fronturile de luptă nimic nou. Nemții susțin că au respins şi azi toate atacurile bolşevicilor, în Crimeea şi regiunea Doneț. În Africa de Nord, aviația engleză bombardează neîncetat pozițiile inamice din Cirenaica. Pe frontul din Pacific nimic nou pe ziua de azi.

Luni, 16 martie 1942

Presa noastră, în frunte cu ziarul lui Şeicaru[65], reproduce pe pagini întregi „discursul epocal" al lui Hitler şi-l comentează în largi articole pe care nu le citeşte aproape nimeni. Cum se pot înşela unii oameni cu apă de ploaie, afară bineînțeles de acei plătiți de nemți, cum e cazul cu gangsterul de Şeicaru. „Etajul şi şantajul", aşa îi spuse pe vremuri N. Iorga[66].

Lucrez şi azi toată dimineața la Biblioteca Academiei. Iau dejunul la ora două la „Continental" cu Lupu, Crihan[67] şi Hoisescu. Acesta din urmă e impresionat de discursul lui Hitler şi de siguranța cu care afirmă el că victoria va fi a lui până la urmă. Lupu îl cam repede, zicând că numai „proştii şi ignoranții mai pot lua în serios declarațiile unui tiran nebun". Crihan spune că Moscova anunță importante succese în ultimele zile în regiunea Petrograd şi Crimeea. „Faptul că nu anunță ce localități au recucerit, zice Lupu, înseamnă că au învățat şi ruşii ceva de la Hitler în materie de a exagera, dacă nu şi a minți". Dezgustătorul proces de la Riom continuă, spre ruşinea națiunii franceze. Acesta-i sentimentul tuturor prietenilor mei.

Seara, Radio. Nemții anunță şi azi „lupte înverşunate pe frontul de Est" şi respingerea tuturor atacurilor engleze în Crimeea. „Presa engleză nu dă nici o atenție paranoicului de la Berlin". Japonezii se pregătesc să debarce în India.

Marți, 17 martie 1942

Lucrez şi dimineața aceasta la manuscrisele Cuza de la Academie. Întâlnesc pe Victor Papacostea[68]. Pare obosit. Mă întreb dacă nu e bolnav, deşi el spune că e sănătos. Are o paloare a feței care miroase a boală. În orice caz, e veşnic trist şi demoralizat. Se plânge mereu de Giurescu[69] şi de Gh. Brătianu, care nu vor să-l ajute

în chestiunea titularizării. În ce priveşte politica externă, e mereu dezorientat. Nu e convins de înfrângerea lui Hitler şi se teme mult de o victorie a ruşilor. Mă întreb dacă n-o face pe şiretul, căutând să se plaseze pe o linie de mijloc, comodă pentru orice eventualitate. După masă stau acasă şi lucrez pentru curs.

Seara, Radio. Un singur lucru important. La Washington au loc negocieri importante între aliaţii principali. Din partea Sovietelor participă Litvinov[70]. Nu se ştie încă nimic despre discuţiile lor. Ce interesează e faptul că anglo-americanii se înţeleg cu Sovietele, pe care le aprovizionează masiv cu tot ce au nevoie pentru continuarea războiului. Pe fronturile de luptă nimic nou pe ziua de azi.

Miercuri, 18 martie 1942

După curs văd pe Ionescu Tudor. Mă invită sâmbătă, 21 martie, seara la 7. Va fi şi familia Şteflea. Mă roagă să meargă şi Milica. Aflu de la el că Şteflea[71] e foarte îngrijorat de situaţia de pe front şi se teme ca ruşii să nu spargă liniile germane din regiunea Doneţ – Taganrog. În cazul acesta, situaţia trupelor noastre care luptă în Crimeea ar deveni foarte critică. Ionescu este informat că mâine, la marea adunare a clerului şi corpului didactic de la Facultatea de Drept, Mihai Antonescu va ţine un mare discurs în care se va ocupa şi de problema relaţiilor cu Ungaria. El crede că ar fi foarte bine să merg şi eu pentru a-mi face o idee la faţa locului de atmosfera care domneşte în biserica şi şcoala noastră. Şi fără părerea lui sunt decis să mă duc. Ionescu ştie de la Hulubei că Mihai Antonescu va ridica problema Transilvaniei de Nord, acum, înainte de ofensiva de primăvară a nemţilor pe frontul rus.

Iau dejunul cu Lupu şi Maniu, la „Capşa". Mai sunt prezenţi: Ghiţă Pop, Leucuţia, Ilie Lazăr şi Sachi Boilă[72]. Discutăm situaţia internă şi externă. Şi Lupu ştie că mâine Mihai Antonescu va ridica problema Transilvaniei, de acord cu Mareşalul. El ştie acest lucru de la fratele său, profesorul Lupu[73], care, la rândul lui, a aflat ştirea de la colegul său, profesorul Tomescu[74], ministrul Sănătăţii şi foarte bun prieten cu el. Maniu e convins că Antonescu nu va obţine nimic de la Hitler, care are tot interesul să-i menajeze pe unguri, acum, în ajunul ofensivei de primăvară. „Antonescu urmăreşte prin această manifestaţie să câştige încrederea opiniei publice, zice Maniu, şi mai ales a

armatei, în vederea noilor sacrificii care trebuie să le facă în campania care se apropie".

Maniu apreciază ca „foarte serioasă" situația trupelor germane pe frontul rus. Informațiile lui coincid perfect cu cee ce crede și Șteflea că rușii sunt pe punctul să spargă frontul în regiunea Donețk – Taganrog, tăind astfel orice retragere trupelor din Crimeea. Toți credeau că discuțiile de la Washington se învârt în jurul creării celui de-al doilea front în Europa. Maniu a luat ieri dejunul cu minstrul Elveției, de Weck[75], care i-a spus că rușii fac mari presiuni la Londra și Washington pentru organizarea cât mai repede al celui de-al doilea front, undeva, în Europa occidentală. De Weck crede că anglo-americanii nu sunt încă pregătiți să organizeze anul acesta acest front, afară de cazul că ei nu pregătesc o mare surpriză pentru nemți. Lupu se teme ca nu cumva să se supere rușii și, văzându-se expuși singuri, încă un an, ofensivei germane, să nu se înțeleagă din nou cu Hitler. Maniu crede imposibilă o nouă înțelegere, care n-ar servi rușilor decât „cel mult încă o amânare de un an-doi". La fel gândesc și eu. Maniu deține tot de la de Weck informația că guvernul Pétain, față de presiunile puternice ale lui Roosevelt, ar fi pe punctul să întrerupă procesul de la Riom. Ar fi timpul! De Weck i-a confirmat lui Maniu că americanii nu susțin de loc mișcarea lui de Gaulle pentru că nu vor să arunce Franța de la Vichy în brațele nemților, și că toate intervențiile lui Churchill în favoarea lui de Gaulle n-au putut schimba atitudinea Washingtonului.

Seara, Radio. „Lupte crâncene" pe frontul rus, zice comunicatul german. Lordul Cripps[76] se pregăteşte să plece în Indii pentru a organiza o puternică rezistență în contra japonezilor în cazul unei debarcări. Aviația engleză bombardează serios centrele industriale din Germania și Italia. Nu se știe încă nimic precis despre hotărârile luate la Washington în privința frontului al doilea din Europa.

Joi, 19 martie 1942

După curs, mă duc la Facultatea de Drept, unde iau loc la parter, alături de Săveanu, Marmeliuc și Herescu[77]. Stau între Săveanu și Herescu. Sala geme de lume, preoți, profesori. Episcopii ortodocși uniți în față. Pe estradă iau loc membrii guvernului, mitropoliții și rectorii universităților. Vorbesc: Petrovici[78], Nicodim, Hulubei, David[79] de la Iași, mitropolitul Bălan[80] etc. Mihai ține un

lung şi dezlânat discurs de aproape două ore. S-a ambalat în aşa măsură, că nu mai poate termina, căutând o frază de sfârşit impresionantă şi, neputând-o găsi, se repetă şi gesticula de-ţi făcea milă. În capul lui, el a conceput un mare discurs. Cum însă vanitatea din el e infinit mai puternică decât inteligenţa şi spiritul critic, nu s-a putut concentra pentru a spune esenţialul, mai ales că vorbea la urma celorlalţi oratori, în faţa unei săli obosite şi înăduşite de căldură. Trei sferturi din discursul său n-au fost ascultate, toţi ştergându-şi faţa de căldură şi aşteptând să termine. De aproape zece ori s-a adresat tineretului universitar cu „dragii mei dragi". Cei din jurul meu zâmbeau toţi. Herescu, care şedea lângă mine, îmi strângea mâna, de-abia abţinându-se să nu pufnească în râs. Ralea[81] şi Rosetti[82], cu o bancă înaintea noastră, îşi şopteau mereu la ureche. Toţi care au asistat la adunarea de azi s-au putut convinge că bietul Ică e un biet mediocru şi că numai gura e de el. Iată câteva fraze din marele său discurs. „Misiunea noastră europeană; sângele nostru ne-a zidit dreptul la dezrobire; umilirea mândriei româneşti[*]; Ardealul de Nord, leagănul strămoşesc de altădată a fost supus unui regim de împilare şi umilinţă; am tăcut la ofensa adusă armatei române[**], căci trebuie să câştigăm războiul şi pacea". Când a terminat era ora 3 după masă. Lumea a respirat uşurată. „Ică al nostru, îmi spune Herescu, a ţinut un foarte mare discurs... ca lungime". Nici n-am mai avut timp să comentăm discursurile ţinute, unele mai plate decât altele faţă de regim. Al lui Ică a fost pur şi simplu ridicol.

Berlinul anunţă în cursul nopţii că ofensiva bolşevicilor în regiunea Doneţ a fost oprită, dar că au izbucnit noi lupte în sectorul nordic al Petrogradului. Procesul Riom continuă. Nimic despre conversaţiile de la Washington. În Africa, situaţia neschimbată.

Vineri, 20 martie 1942

Dejun la Mihai Popovici, cu Maniu, Lupu şi Ghiţă Pop. Se povestesc impresii de la adunarea de ieri. Lupu e supărat foc pe Nicodim şi pe mitropolitul Bălan pentru discursurile lor „slugarnice"

[*] Aluzie la Dictatul de la Viena, pe care însă s-a ferit să-l numească (n.a.).

[**] Aluzie la declaraţia şefului guvernului maghiar, care a spus că Odessa a fost ocupată de români fără luptă (n.a.).

față de regimul lui Antonescu. Maniu e ceva mai înțelegător față de ei. În schimb, toți suntem indignați de platitudinea celorlalți, îndeosebi ale lui Petrovici şi Hulubei. Cât despre discursul lui Ică, facem cu toții haz. „Un nou Trahanache, zice Ghiță Pop, de data aceasta mult mai reuşit decât cel al lui Caragiale". Lupu spune că Antonescu pune mari speranțe în Göring[83], pe care-l cultivă „ca ochii din cap". El continuă să-l alimenteze cu de toate, trimițându-i în fiecare săptămână câte un avion încărcat cu tot felul de bunătăți, alimente şi băuturi.

Maniu are informații foarte proaste despre situația politică şi economică a Italiei. După el, cercurile intime din jurul lui Mussolini au cuvintele cele mai grele la adresa nemților, pe care-i acuză pe față că sunt „cei mai mincinoşi şi mai egoişti oameni din lume". Mussolini le reproşează că nu respectă nici un angajament privitor la livrările de maşini şi materii prime la care s-au obligat prin diferitele convenții semnate şi că merg cu egoismul lor până acolo încât pun mâna cu forța până şi pe cotele de cereale şi petrol aprobate Italiei de către România şi Ungaria. Maniu crede că „regimul lui Mussolini ține de un fir de ață". „Dă Doamne", exclamă Lupu, în asentimentul meu. În privința celui de al doilea front pe care îl cer Sovietele, noi suntem cu toții de acord că anglo-americanii realmente nu-l pot face în cursul anului acesta. Noi ne bazăm această convingere pe considerentul că ei nu pot începe ofensiva nici în Pacific, unde americanii sunt mult mai interesați; în Europa ei nu pot organiza un al doilea front poate nici într-un an. Totul e ca ei să ajute substanțial pe ruşi cu armamemnt şi muniții, iar aceştia să poată rezista singuri încă un an, doi poate. „Important, zice Maniu, este ca ruşii să poată rezista anul acesta, pentru că nemții, dacă nu ajung până la toamnă la o victorie decisivă pe frontul rusesc nu mai pot continua războiul din motive economice". Lupu şi cu mine suntem de aceeaşi părere. Din nenorocire nu putem face nimic pentru a convinge pe Antonescu să pună capăt războiului.

Seara, Radio. Deşi ieri Berlinul anunța că trupele germane au oprit ofensiva bolşevicilor în regiunea Doneț, azi comunicatul german anunță că luptele continuă în această regiune, până la Taganrog şi în Crimeea, în regiunea Kerci-Sevastopol. Hotărât, nemții încep a se încurca în propriile lor minciuni. Pe celelalte, nimic deosebit pe ziua de azi. Cripps este în drum spre India. Ancheta de la Ankara n-a reuşit încă să descopere autorii atentatului în contra lui von Papen.

Sâmbătă, 21 martie 1942

Maniu a plecat la 10 dimineața în Ardeal împreună cu Mihai Popovici şi Ghiță Pop. Lupu a plecat şi el pentru două-trei zile la Arsura, ieri noapte. Stau în casă toată ziua şi lucrez.

La 7 seara, Milica şi cu mine ne ducem la Ionescu Tudor. Găsim familia Şteflea. Suntem numai noi, şase persoane. Ni s-a servit o masă uşoară, de seară. În timpul mesei s-a vorbit numai de adunarea de joi de la Facultatea de Drept şi de discursul lui Mihai Antonescu. S-au subliniat de toți diferitele aspecte ridicole ale acestor discursuri şi în special unele pasaje pline de umor din lunga pălăvrăgeală a lui Ică. Până şi Şteflea a găsit acest discurs „lipsit de sens şi plin de banalități". Se miră şi el cum „de l-a lăsat Mareşalul să debiteze aşa prostii şi nu i-a cerut să prezinte dinainte textul scris al acestor declarații". După mine, Mareşalul l-a lăsat de capul lui pentru a-l putea dezminți mai uşor în cazul că Hitler s-ar supăra pentru partea referitoare la relațiile cu Ungaria. De aceea n-a fost nici de față la această adunare.

După masă am trecut cu Şteflea în biroul lui Ionescu, unde am discutat numai noi doi o serie de chestiuni la ordinea zilei. Mi-a repetat ceea ce-mi spusese şi Ionescu acum câteva zile. E foarte îngrijorat de situație. Şi el e convins că „nemții exagerează enorm în comunicatele lor" şi că „situația lor militară e departe de a fi ceea ce ar dori ei să fie". Şteflea e convins că anglo-americanii nu pot organiza un al doilea front în Europa anul acesta, „afară de cazul când guvernul de la Vichy va trece de partea lor cu forțele militare de care mai dispune". Acest lucru el îl găseşte greu de realizat, întrucât, „germanii, bănuind acelaşi lucru, şi-au luat din timp toate măsurile necesare". Şi el crede ca şi noi, dacă Hitler nu poate scoate din luptă Sovietele nici anul acesta „atunci înfrângerea lui e inevitabilă". Şteflea mă roagă să-i spun lui Maniu că el face tot ce e posibil pentru a reduce la minimum participarea trupelor noastre la războiul din Rusia, dar că nu garantează să-l poată convinge şi pe Antonescu pentru planul său. Argumentul principal pe care-l foloseşte el în discuțiile cu Mareşalul este că trebuie să ne păstrăm o armată destul de puternică în vederea eliberării Ardealului de Nord, deoarece el nu crede în aranjamentul lui secret cu Göring că va putea reîntregi Ardealul fără un război cu ungurii. În ce priveşte Sovietele, Şteflea se miră mult de unde pot face ele față unei cantități aşa de mari de

material de război şi de muniţii, pe care le folosesc în această ofensivă de iarnă de aproape patru luni. Pentru prima dată de când discut cu Şteflea îmi dau seama că este un militar cu cap solid, care înţelege că războiul pentru fi câştigat mai sunt necesare şi alte lucruri decât o armată pregătită. El e de acord cu mine că într-un război de uzură armata germană nu poate învinge globul întreg. În ce priveşte pe japonezi, el se miră singur cum de oamenii aceştia, atât de capabili în toate direcţiile, nu-şi dau seama de riscul la care se expun, întinzându-se mult peste puterile lor. Aflu de la Şteflea pentru ce a fost înlocuit generalul Sichitiu[84] de la Ministerul Agriculturii cu marele proprietar Pană[85]. În afară de faptul că nu înţelegea nimic din problemele agriculturii noastre, Sichitiu a făcut imprudenţa să spună, într-un cerc de militari, că „armata germană de azi nu mai este ce credea el şi că dacă Hitler nu învinge pe ruşi nici vara viitoare, atunci s-a isprăvit cu victoria lui". Antonescu l-a chemat la el, l-a muştruluit bine şi i-a cerut să demisioneze imediat, ceea ce Sichitiu a executat prompt. La ora 10^{30} ne-am despărţit pentru ca să mai putem prinde tramvaiul. Familia Şteflea a mai rămas, stând aproape.

Între 11^{30} şi miezul nopţii ascult puţin Radio străin. Londra anunţă că la Paris circulă zvonul că procesul de la Riom va fi suspendat, „întrucât mareşalul Pétain e foarte nemulţumit de modul cum decurge el". Presa germană şi italiană susţin de mai multe zile că americanii fac mari presiuni asupra lui Pétain în acest sens. Pe frontul rus, nemţii anunţă „lupte înverşunate" în sectorul Petrograd şi Doneţ. În Africa şi Extremul Orient, nimic.

Duminică, 22 martie 1942

Şedinţă la Club între 11 şi 12^{30} cu toate cadrele noastre din Capitală. Asistă şi câţiva şefi de organizaţii judeţene care locuiesc în Bucureşti. Printre aceştia din urmă se află: Negrei, Hoisescu, Răutu[86], Crihan, Sauciuc-Săveanu şi moş Ion Codreanu[87]. Vorbesc Negrei, moş Codreanu şi Cezar Simionescu[88] în sensul vederilor mele. Săveanu, Hoisescu şi dr-ul Stănculescu[89] fac unele rezerve la capacitatea de rezistenţă a ruşilor. După ei, aceştia nu vor putea rezista ofensivei germane dacă anglo-americanii nu deschid imediat un al doilea front. Ei mai sunt impresionaţi şi de declaraţia lui Mihai Antonescu privitoare la Transilvania de Nord. „Dacă acesta a ridicat

problema raporturilor noastre cu Ungaria, zice Hoisescu, înseamnă că a avut aprobarea Mareşalului, care ştie probabil că în campania viitoare Hitler va da peste cap pe ruşi şi se va ocupa de noua ordine europeană". „Hoisescu are dreptate", a exclamat Răutu. Am pus lucrurile la punct, trecând în revistă toate chestiunile principale la ordinea zilei, pentru a ajunge la concluzia că „Aliații vor câştiga războiul şi că România face o imensă greşeală solidarizându-se mai departe cu învinşii". Maniu şi Lupu au lăsat de mult pe seama mea sarcina de a menține moralul cadrelor noastre şi de a le informa regulat de evoluția situației externe. Nu e uşor lucru să menți moralul unor oameni care, neavând o pregătire temeinică în problemele externe, cad uşor pradă unei propagande abile şi perseverente. Dacă la aceasta se mai adaugă la unii frica, la alții diferite chestiuni de interes personal, care îi obligă să nu se strice cu cei care dețin puterea, atunci e uşor de înțeles pentru ce sunt ezitanți şi e nevoie să te ții tot timpul de capul lor pentru a-i menține pe drumul drept. Acest rol devine cu timpul obositor şi chiar supărător. Am luat cu toții dejunul la „Continental". Prezența noastră, în număr mare, în localurile publice face întotdeauna o bună impresie asupra publicului.

Seara, Radio. „Lupte crâncene" în regiunea Petrograd şi în Crimeea, zice comunicatul german. Japonezii se pregătesc să atace India. Presa germană susține mereu că Moscova e furioasă pe anglo-americani pentru că nu pot deschide un al doilea front în Europa occidentală. Contrar zvonurilor, procesul de la Riom continuă.

Luni, 23 martie 1942

Lucrez la Biblioteca Academiei toată dimineața, la manuscrisele Cuza Vodă. După masă stau acasă şi lucrez pentru curs. La 6 seara trece pe la noi Şerban[90], care stă puțin. E furios mereu pe Petrovici, care amână mereu rezolvarea chestiunii Bazil Munteanu[91] de care depinde transferarea lui. Săptămâna trecută el a adresat un nou memoriu mareşalului Antonescu în care se plânge că justiția tergiversează procesul său şi-l amână mereu sub motiv că dosarul nu e încă complet. L-am sfătuit să ceară audiență la Mihai Antonescu pentru a neutraliza acțiunea adversarilor săi, care se dau peste cap pentru a-l salva pe Bazil Munteanu.

Seara, Radio. Presa germană consideră ofensiva bolşevicilor pe sfârşite şi anunţă că îndată ce iarna va lua sfârşit se va dezlănţui marea ofensivă care va lichida regimul sovietic. Între timp englezii bombardează fără întrerupere Germania şi Italia, iar transporturile de material de război anglo-americane, pentru Soviete, continuă cu toate pierderile care le au unele convoaie din partea submarinelor germane.

Marți, 24 martie 1942

Lucrez şi dimineaţa aceasta la Biblioteca Academiei. Întâlnesc pe Damian Bogdan[92] şi pe Al. Elian[93], foştii mei colegi de la Şcoala de Arhivistică, care au rămas încadraţi ca funcţionari la Biblioteca Academiei. Sunt demoralizaţi şi se tem de înfrângerea lui Hitler, căci „atunci rămânem sub dominaţia rusească", zice Bogdan. Ca basarabean şi fost legionar, părerea lui nu mă surprinde. Elian, mai şiret, stă în expectativă şi se fereşte să ia o atitudine precisă, preferând să o facă pe demoralizatul. Îi las în plata Domnului, căci n-am timp să le explic şi lor cât de mult se înşeală.

Seara, nimic de seamă la Radio.

Miercuri, 25 martie 1942

După cursul la Universitate, am trecut pe la Mielu Mihăiescu. Zilele acestea e vorba ca Banca Naţională să ia asupra ei Garajele Mihăiescu. Informaţiile lui despre situaţia economică din Germania sunt foarte proaste. Ofiţerii germani de la „Ambasador", cu care el vorbeşte zilnic, îi spun lucruri triste despre ceea ce se petrece în ţara lor. Ei găsesc că la noi „este raiul" în comparaţie cu ce este la ei. Toţi critică pe Hitler şi se îndoiesc de victorie. Toate orele libere, aceşti ofiţeri aleargă cu geamandanele prin magazine după cumpărături de alimente. „Cum mai poate crede cineva, zice Mielu, că un popor care trăieşte în aşa mizerie să poată câştiga victoria faţă de adversari atât de puternici şi de bogaţi". Eu spun de mult acest lucru prietenilor mei. Pe cei care îşi pierd uşor cumpătul, îi voi trimite de acum înainte să stea de vorbă cu Mielu Mihăiescu.

Nimic deosebit pe fronturile de luptă nici azi.

Joi, 26 martie 1942

Constantinescu-Iaşi şi-a făcut un obicei să mă aştepte joia după curs pentru a afla veşti de la mine cu privire la situaţia politică internă şi externă. Azi m-a condus pe jos până la staţia de la Mihai Viteazul. Îl preocupă mereu chestiunea dacă anglo-americanii nu întârzie anume deschiderea unui front în Europa pentru a lăsa lui Hitler libertatea să strivească Sovietele şi să intervină atunci când atât Germania, cât şi Rusia vor fi istovite pentru a introduce regimul democrat în ambele ţări. „Ce bine ar fi să fie aşa, i-am răspuns eu, căci în felul acesta ar cunoaşte atât germanii, cât şi ruşii binefacerile unui regim de democraţie adevărată". Constantinescu crede că în acest caz, pe ruinele bolşevicilor, s-ar forma un guvern alb, din ruşii refugiaţi în afară, care „ar face o adevărată baie de sânge". „N-ar ucide, cred, nici un sfert, i-am răspuns eu, din câţi au executat Lenin[94] şi Stalin care, odată cu aceste crime odioase au instalat un regim de teroare mai teribil ca pe vremea ţarilor". Constantinescu contestă că teroarea de azi din Rusia va fi mai mare ca în trecut. L-am pus la punct destul de dur. „Dragă amice, să ne înţelegem bine, noi, ţărăniştii, detestăm profund pe Hitler şi de aceea găsim bine veniţi, cum zice şi Churchill şi Roosevelt, orice aliaţi care luptă în contra lui; pentru rest, noi ştim că Stalin şi cu toţi colaboratorii săi sunt tot atât de tirani şi lipsiţi de scrupule ca şi Hitler şi Mussolini şi că dacă astăzi se bat o fac numai pentru că nu s-au înţeles la împărţeala prăzii. Dacă ne bucură succesele militare ale bolşevicilor, aceasta se datoreşte speranţei că odată victorioşi, anglo-americanii vor şti să-i pună la punct pentru a lăsa în pace popoarele vecine pentru a lichida şi în Rusia regimul lor de teroare". Amicul meu n-a mai insistat, iar eu am fost fericit că am avut ocazia să mai precizez o dată poziţia mea şi a partidului nostru în această chestiune.

Seara, Radio. Luptele pe frontul rus continuă în avantajul ruşilor. Comunicatele germane sunt pline de minciuni. Acum încep să vorbească de „apropiata ofensivă care va lichida bolşevismul". Singuri japonezii au succese în Java şi Sumatra. Dar şi ei, până când?

Vineri, 27 martie 1942

Văd la 11 pe Truelle, curios să aflu în ce stadiu se află relaţiile Vichy-ului cu anglo-americanii, acum, după bombardarea Parisului, şi după sprijinul tot mai serios pe care Anglia îl acordă lui de Gaulle.

Truelle crede că până la urmă guvernul său va rupe relațiile cu Londra și Washington-ul și, „la rigoare, se va ralia puterilor Axei dacă scandalul cu bombardamentele și cu sprijinul acordat de Gaulle vor mai continua". În privința procesului de la Riom, el crede că nici vorbă nu poate fi de suspendarea lui. „Pedepsirea exemplară a vinovaților care au vârât țara noastră în război, a spus Truelle, este prima condiție a unei înțelegeri cu Reichul german, lucru de care mareșalul Pétain e pe deplin convins". M-am uitat la el lung, întrebându-mă dacă omul care se află în fața mea este francez. În caz că da, atunci Franța nu mai este ce a fost și în cazul acesta își merită soarta de a rămâne sub cizma germană. M-am mulțumit să-i spun doar atât că noi, prietenii Franței, suntem pur și simplu îndureraţi dacă în adevăr el exprimă exact părerea Vichy-ului. Ne-am despărțit destul de rece.

Seara, Radio. Procesul de la Riom continuă. Cripps, în drum spre India. Japonezii întâmpină rezistență serioasă în Birmania și Filipine. Pe frontul de Est „lupte serioase" au loc în peninsula Kerci și în regiunea Donețk. Presa germană se ocupă de câteva zile de întrevederea Pétain-Laval[95], în care ea vede perspectiva unei ralieri a Vichy-ului la acțiunea lui Hitler. Nemții pun mare bază pe Laval, care a susținut tot timpul ideea că Franța trebuie să se înțeleagă cu Germania, indiferent sacrificiile care trebuie să le facă. De aceea m-am întrebat de multe ori dacă individul acesta este francez sau țigan, așa cum îl arată faciesul și brunețea lui. Din nenorocire, dreapta franceză, egoistă și temătoare de reformele preconizate de partidele de stânga, a găsit în Laval un exponent al intereselor ei. În egoismul ei, această dreaptă a împins lucrurile cu mult înainte de război până a călca în picioare interesele Franței, ca să le salveze pe ale ei. Nu e surprinzător deci că azi acești oameni să profite de împrejurarea că nemții subt stăpânii Europei pentru a-și vedea de interesele lor, căutând să lichideze adversarii lor mai importanți. Ei uită că urmărind acest lucru sub ochii ocupanților germani, nu fac decât să sacrifice onoarea Franței. Ei sunt adevărații trădători ai cauzei franceze și nu gauliștii, cum au nerușinarea să pretindă. Să sperăm că vor fi pedepsiți exemplar pentru ticăloșia lor de azi, la sfârșitul războiului.

Văd între 6 și 7 pe Lupu, reîntors în dimineața aceasta de la Arsura. Îl pun în curent cu cele discutate azi cu Truelle. E îndurerat și el de spectacolul rușinos pe care-l oferă opinia politică franceză, care

„continuă să se tăvălească în mocirlă, aşteptând mila învingătorilor", cum spune el. Lupu e de acord cu mine că Pétain, Laval, Darlan[96] şi ceilalţi colaboratori ai lor ar fi prea uşor pedepsiţi numai cu împuşcarea sau spânzurătoarea. Lupu a cerut azi după amiază audienţă la Antonescu şi a obţinut pentru mâine la ora 6 după masă.

Sâmbătă, 28 martie 1942

Văd pe Maniu la 9 dimineaţa. S-a întors ieri noapte de la Sibiu. Trecem în revistă toate problemele la ordinea zilei şi discuţia mea de ieri cu Truelle. Acord complet între noi. Ne vom vedea seara aceasta la el cu Lupu, după audienţa la Antonescu.

Văd apoi pe Mielu Mihăiescu, care mă roagă să-l însoţesc la Banca Naţională, să vorbesc cu C. Teodorescu[97]. L-am găsit bine dispus. Zilele acestea se va lua în discuţie de Consiliul Băncii chestiunea societăţii noastre. Teodorescu mă roagă să rămân mai departe preşedintele Consiliului de administraţie, cu acelaşi salar de 40 000 lei lunar. Fiind vorba de o societate particulară, care nu are nici o legătură cu statul, am acceptat bucuros. Teodorescu m-a invitat la dejun mâine la ora unu.

La Maniu la ora 7^{30}. E prezent şi Ghiţă Pop. Discutăm o serie de chestiuni în lgătură cu organizaţiile din Bucovina şi Basarabia. Pe la 8^{30} soseşte şi Lupu, care l-a văzut pe Antonescu între 6 şi 8, la Preşedinţia Consiliului. Lupu ne spune de la început că impresia cu care a ieşit de la Antonescu este că „acest om este hotărtât să joace cartea germană până la urmă şi că nu putem scăpa de el decât printr-o lovitură de stat". „Sunt fericit să te aud vorbind aşa, i-a răspuns Maniu, pentru că aceasta este vechea mea convingere de când a devenit conducătorul statului". Lupu ne-a făcut apoi un scurt rezumat al celor discutate cu Antonescu. Acesta crede în victoria lui Hitler şi a aliaţilor săi. „Războiul se va termina cel mai târziu toamna aceasta, i-a spus Antonescu, deoarece ofensiva care va deslănţui-o Hitler pe frontul de Est va fi atât de groaznică încât nici urmă de soldat bolşevic nu va mai rămâne după luna august". Când Lupu a încercat să-i explice pentru ce se înşeală, Antonescu i-a tăiat-o scurt. „Eu ştiu ce vreţi să spuneţi, de aceea nu vă mai osteniţi zadarnic. Spuneţi vă rog şi d-lui Maniu şi celorlalţi prieteni ai d-voastră că foarte curând lumea va asista la cea mai mare declanşare de forţe din istoria ei. Un uragan groaznic de foc

se va abate asupra bolşevismului, ce va fi făcut scrum. În locul în care mă aflu, eu ştiu mai mult decât d-voastră toţi, însă nu pot încă vorbi. Vă rog pe toţi să aveţi încredere în mine şi să nu-mi faceţi dificultăţi, cel puţin până în august, septembrie cel mai târziu. Atunci veţi vedea cu toţii câtă dreptate am avut eu luptând mai departe alături de Hitler". Lupu nu s-a lăsat convins, încercând să-i arate că o victorie, chiar decisivă pe frontul rus, nu înseamnă şi o victorie în contra anglo-americanilor, care rămân invincibili, având în spatele lor resursele economice ale globului întreg. „Cunosc şi teoria aceasta, l-a întrerupt Antonescu. Află de la mine, d-le Lupu, că odată lichidat frontul bolşevic, Anglia nu va mai continua războiul nici 24 de ore şi va cere pace în genunchi lui Hitler şi Mussolini. Cei iniţiaţi asupra războiului ştiu foarte bine acest lucru. Iată de exemplu mareşalul Pétain, care este în măsură să aprecieze situaţia militară a beligeranţilor ceva mai bine decât d-l Maniu. Ei bine, el este pe punctul de a adera şi dânsul la Pactul Tritartit, lucru care se va produce foarte curând". Lupu i-a răspuns că dacă Pétain va face această greşeală, înseamnă că e complet senil şi că în cazul acesta vom asista la o răscoală generală a naţiunii franceze. „Eşti un mare naiv, domnule doctor, i-a răspuns Antonescu, nu se răscoală nimeni în contra unui popor care stăpâneşte toată Europa; vom trăi şi vom vedea". Conversaţia dintre ei s-a oprit aici. „D-le Maniu, a terminat Lupu expunerea lui, este cu totul inutil de a mai încerca să-l convingem pe Antonescu pentru a înceta războiul alături de nemţi. El trebuie înlăturat cu forţa de la conducerea statului. Cum? Eu nu ştiu, nu mă pricep. Aceasta e treaba d-tale; ai mai multă pricepere politică decât mine, te bucuri de foarte mult prestigiu în armată şi ai şi foarte bune relaţii la Palat. Foloseşte toate aceste atuuri cum ştii d-ta mai bine ca să putem salva ţara. Eu te urmez loial cu toţi prietenii mei". „Desigur, i-a răspuns Maniu, trebuie să ne gândim serios la această soluţie care e singura posibilă".

Din discuţia care a urmat a rămas clar pentru noi toţi patru că ofensiva germană contra ruşilor va fi teribilă şi că nu este exclusă cu totul o victorie decisivă în Răsărit. Face în cazul acesta Anglia o pace separată cu Hitler? Ghiţă Pop o crede posibilă pentru a evita o debarcare germană în Marea Britanie. Lupu, care cunoaşte bine pe englezi, crede că aceştia vor rezista mai departe, acceptând chiar ocuparea insulei şi retrăgându-se cu flota, aviaţia şi armata în Statele Unite. Eu îl completez, spunând că de la începutul războiului

Roosevelt a propus Imperiului britanic o uniune cu Statele Unite. „Fiți pe pace, a intervenit Maniu. Mai întâi victoria mult scontată de Hitler nu este chiar atât de sigură. În ipoteza totuşi că ea ar fi posibilă, trebuie să aveți în vedere faptul că față de rezistența disperată a ruşilor, armata germană ar rămâne atât de slăbită, încât nu numai că n-ar mai fi capabilă să atace Anglia, dar e foarte probabil ca anglo-americanii să profite de această împrejurare şi să debarce trupe în Europa de Vest, creînd astfel un al doilea front. Este cu totul exclus ca Churchill şi Roosevelt să nu se gândească la toate aceste lucruri. Aşa se explică pentru ce ei riscă scufundarea atâtor vase care transportă material de război Sovietelor, fără să mai vorbesc de avioanele, în număr atât de mare, pe care ei le trimit ruşilor pe calea aerului. De altfel, continuă Maniu, până la toamnă, când speră Hitler să scoată din luptă pe ruşi, este exclus ca anglo-americanii să stea cu brațele încrucişate şi să nu întreprindă nimic pentru uşurarea aliatului lor, Rusia. Pentru mine nu există decât o singură primejdie, deşi e foarte puțin probabilă, aceea ca Sovietele, speriate de proporțiile ofensivei germane şi nemulțumite de anglo-americani sub motiv că nu le ajută suficient, să nu facă prostia a de a se înțelege cu Hitler. Desigur, ruşii, dacă ar fi stăpâni pe soarta lor, n-ar comite niciodată aşa greşeală. Regimul bolşevic însă, condus de oameni ca Stalin şi Molotov[98], lipsit de orice conştiință națională şi urmărind numai să-şi salveze pielea, poate oricând repeta ticăloşia din august 1939, chiar dacă n-ar fi decât să câştige timp, un an, doi cel mult, căci în cazul acesta aliații tot ar învinge până la urmă, însă cu doi, trei ani mai târziu”. Lupu şi cu mine l-am felicitat pe Maniu pentru modul atât de clar cum a prezentat el situația. Ne-am înțeles ca în buletinul nostru informativ de săptămâna aceasta să introduc toată discuția noastră din seara aceasta, pentru lămurirea cadrelor noastre. Am ieşit de la Maniu cu Lupu pe la ora 10. El m-a condus acasă cu maşina lui Costache, fratele său. „Maniu rămâne un mare om politic, pe care cu cât îl cunosc mai bine cu atât îl admir mai mult”, mi-a spus Lupu pe drumul spre casă. „Maniu a avut în d-voastră i-am răspuns eu, un puternic aliat în lupta dusă în contra lui Carol şi azi în contra lui Antonescu”, i-am răspuns eu pentru a-i face plăcere.

Între 11 şi 12 ascult Radio. Berlinul anunță şi azi „lupte înverşunate” pe frontul de Est, în mai multe sectoare. Presa germană se ocupă pe larg de raporturile Sovietelor cu anglo-americanii,

scoțând în evidență nemulțumirea lor pe chestiunea că nu se realizează mai repede un al doilea front. Ea face mare caz de ultimele declarații făcute de Churchill, în care acesta explică pentru ce Anglia şi Statele Unite nu pot încă îndeplini dorința Moscovei. Nimic de seamă în Africa şi Pacific.

Duminică, 29 martie 1942

Maniu a plecat dimineață la 9 la Snagov, cu maşina lui Leucuția, iar Lupu, la Valea Călugărească, la fratele său. Se reîntorc mâine. Petrec toată ziua în familie. După masă mergem cu toții la un cinema.

Seara, Radio. Londra anunță un atac al câtorva vase engleze asupra portului francez Saint-Nazaire, unde au debarcat mai mulți soldați pentru a da în aer o serie de instalații organizate de nemți în estuarul Loirei. După realizarea obiectivelor programate, soldații englezi s-au retras pe vasele lor. Nemții fac mare caz de acest act îndrăzneț, susținând că el a fost o încercare de debarcare eşuată însă din cauza ripostei artileriei germane de coastă. Ei susțin că încercarea aceasta de debarcare s-a soldat cu morți, răniți şi mai multe vase scufundate. Englezii contestă aceste afirmații. În orice caz, astfel de încercări engleze de debarcare obligă pe nemți să țină pe toată coasta franceză, belgiană şi olandeză a Atlanticului un mare număr de divizii care, altfel, ar lupta pe frontul de Est.

Luni, 30 martie 1942

Lucrez la Biblioteca Academiei. Întâlnesc la ieşire pe I.Simionescu[99], preşedintele Academiei şi fostul meu profesor de geologie la Facultatea din Iaşi. Nu l-am mai văzut de vreo trei ani. Ştie că fac politică țărănistă şi că sunt secretar general adjunct. El a fost toată viața un mare germanofil, de pe vremea când făcea parte din organizația liberală din Iaşi, de sub preşedinția lui Stere[100]. Când acesta s-a retras de la liberali, Simionescu nu l-a urmat, rămânând cu partidul. Un om de treabă, altfel, însă un mare oportunist şi mort după bani. Nu lipseşte de la nici o emisiune bine plătită. Iar cronica ştiințifică pe care o ține la ziarul „Universul", de ani de zile, publică tot felul de articole de cultură generală, dar nimic despre geologia lui, în care se pretinde specialist. Azi el susține din răsputeri pe Antonescu şi nici nu vrea să

audă de înfrângerea lui Hitler. Când i-am spus că aliații vor învinge până la urmă, a întrerupt imediat conversația, spunându-mi râzând: „fugi satano, nici nu vreau să te ascult”.

Seara, Radio. Presa germană se ocupă pe larg de „încercarea e debarcare engleză eşuată”. Londra o reduce la o simplă misiune de recunoaştere şi de aruncare în aer a unor instalații germane de apărare în estuarul Loirei. Comunicatul german de azi anunță scufundarea unor vase americane în Atlanticul de Nord, care transportau armament pentru Soviete. Pe frontul de Est comunicatul pretinde că în general ofensiva de iarnă a bolşevicilor a slăbit mult din intensitate. În Africa, aviația germană a bombardat Tobruk-ul. Aviația engleză a bombardat centre industriale şi militare din Italia şi Germania. Japonezii avansează încet în China şi Birmania, însă întâmpină rezistență serioasă în Filipine.

Marți, 31 martie 1942

Văd pe Maniu la 9 dimineața. El dă mare importanță atacului englez de la Saint-Nazaire, în care vede semnalul pregătirilor în vederea unei mari debarcări. I-am citit buletinul informativ pe care l-am expediat ieri organizațiilor noastre județene. Maniu e foarte mulțumit de el. Trec pe la Lupu şi împreună cu el mergem la Mielu Mihăiescu. Un colonel neamț cu care Mielu Mihăiescu vorbeşte aproape zilnic i-a spus ieri în hol la „Ambasador” că „Hitler îşi face mari iluzii când crede că ar putea învinge pe ruşi anul acesta”. După el armata germană, care a rezistat toată iarna ofensivei ruseşti, este acum atât de slăbită, iar tancurile şi carele de asalt atât de uzate, încât e greu de sperat că ofensiva din vară să dea rezultatele scontate. Luăm toți trei o gustare la bufetul de la „Ambasador”.

Seara, Radio. Berlinul anunță că şi azi „atacurile bolşevicilor în regiunea Donețau fost respinse cu mari pierderi pentru ei”. Pe celelalte fronturi nimic deosebit pe ziua de azi.

Miercuri, 1 aprilie 1942

Secretarul Facultății noastre de Litere Niculescu îmi arată multă simpatie şi-mi spune că studenții apreciază foarte mult cursul meu. El îmi lasă a înțelege că unii colegi sunt geloşi pe succesul meu, dar numi dă preciziuni. Nici eu nu i-am cerut. Trec pe la Bordeianu, căci iar

mi-a scris Dornescu de la Paşcani pentru fiica lui, care trece zilele acestea un examen restanță la dânsul. Promite s-o asculte liniştit şi să n-o repeadă, cum îi este obiceiul. De câte ori mă vede caută să-şi facă timp pentru a-mi pune tot felul de întrebări despre situația externă. Cu el termin totdeauna repede pentru că e o minte clară, deschisă, lipsită de idei fixe. E de acord cu mine că Hitler va pierde războiul şi că Sovietele, ca aliate cu anglo-americanii, nu pot fi primejdioase pentru vecinii lor din Europa. Îi pare rău şi lui de Hulubei, care „se compromnite, susținând cu atâta căldură regimul lui Antonescu".

Seara, Radio. Presa germană face mare caz de „eşecul Angliei" de la Saint-Nazaire, văzând în el încă o dovadă a slăbiciunii ei militare. Cum se îmbată unii oameni cu apă de ploaie. Comunicatul german anunță azi „violente lupte la est de lacul Ilmen şi în regiunea Harkov" şi scufundarea mai multor vapoare care transportau armament ruşilor în Atlanticul de Nord. Mă întreb dacă nu sunt simple minciuni propagandistice. Se pare că rezistența olandeză în Celebes a încetat complet. Englezii au bombardat o serie de porturi şi obiective militare pe litoralul baltic al Germaniei, printre care şi Lübeck-ul. Nemții se plâng că în acest oraş aviația engleză a distrus o serie de monumente istorice de o mare valoare artistică. Informația însă cea mai importantă din seara aceasta este ştirea transmisă din Londra referitor la constituirea unui Consiliu de război al Pacificului, din Statele Unite, Anglia, Canada, China, Australia şi Noua Zeelandă. Acest Consiliu va coordona acțiunea militară pentru a respinge agresiunea japoneză. Iată un început bun pentru a pune capăt ofensivei japoneze.

Joi, 2 aprilie 1942, Joia Mare

Fiind Săptămâna Mare, astăzi n-am mai făcut curs. Cel de ieri a fost suplimentar, acceptat de studenți pentru a termina materia examenului pe anul şcolar în curs. Ieri n-au fost decât studenții care rămân în Bucureşti de vacanța de Paşti. Cursul va fi litografiat, la zi până la sfârşitul acestei vacanțe. Maniu a plecat de ieri în Ardeal, iar Lupu la Arsura.

Ieşit în oraş cu Ioana[101] şi cu Rica[102] după cumpărături pentru Paşti. Seara la 7 ne-am dus la Biserica Bălăneanu cu toții să ascultăm

slujba citirii celor 12 evanghelii. Fetele au ajutat Milicăi la vopsitul ouălor de Paşti.

Între 11 şi 12 noaptea, Radio. Ruşii continuă să atace puternic la Est de lacul Ilmen şi în regiunea Harkov. În Birmania, japonezii întâmpină tot mai multă rezistenţă. În India se pare că lordul Cripps întâmpină mari dificultăţi din partea lui Gandhi[103] şi a fruntaşilor principali din Congresul indian, care vor să profite de încurcăturile de azi ale Angliei pentru a obţine o independenţă completă. La Vichy, lucrurile nu merg prea bine. Se vorbeşte chiar de o criză politică. Presa germană şi italiană publică tot felul de ştiri despre discuţiile care au avut loc între Pétain, Darlan şi Laval, lăsând a înţelege că acesta din urmă are şanse să devină prim-ministru. La aceasta făcea probabil aluzie Antonescu când spunea lui Lupu că şi Pétain se pregăteşte să adere la politica Axei.

Vineri, 3 aprilie 1942. Vinerea Mare

În fine, populaţia va avea carne de Sărbătorile Paştelor. Ziarele anunţă că se va putea consuma carne în localurile publice între 5 şi 13 aprilie. Aici am ajuns după 9 luni de război! Şi Antonescu strigă sus şi tare că va câştiga războiul!

Lucrez pentru curs şi pun la zi *Jurnalul*. Seara, cu toţii la biserică, la îngroparea Aerului. Zi de post sever. În pat la ora 10, ca să putem suporta mai uşor foamea.

Sâmbătă, 4 aprilie 1942

Tata[104] a sosit cu trenul de 6 dimineaţă. Ne-a adus doi miei şi ouă proaspete. Pe la amiază a venit şi Neculai[105] de la Hotin. În cursul după amiazei au sosit şi Mircea[106] de la Constanţa, unde-şi face stagiul militar ca sublocotenent la artileria antiaeriană. Bateria lui este instalată în portul Constanţa şi Fănică[107], medic la Ghidigeni-Tutova. Sora, Corina[108], a rămas la Bogdăneşti să facă Paştele cu Ghiţă[109]. Fănică ne-a adus şi el un miel şi păsări tăiate. Vasile Spiridon[110], vărul meu, mi-a trimis un butoi cu 200 litri vin de la viile Negroponte, pe care l-am ridicat de la gară în seara aceasta. Ne pare rău că lipsesc Ghiţă şi Corina, însă tata n-a putut lăsa gospodăria în această epocă a anului, singură, fără pază.

Seara am fost cu toţii la Înviere la biserica Bălăneanu. La întoarcere, la 12[30] ne-am aşezat la masă, care a ţinut până la 4 în ziuă. De mulţi ani n-am mai avut o reuniune de familie atât de frumoasă ca în seara aceasta. Cel mai fericit este tata, care, la vârsta lui, e încă foarte bine, sănătos tun şi cu mintea întreagă. Îi ascult pe toţi povestind lucruri şi întâmplări din localităţile unde trăiesc. Tata spune că şi sărbătorile acestea de Paşti, în satul nostru, ca şi în celelalte din judeţ, e jale mare de pe urma marelui număr de morţi pe care l-au avut regimentele noastre 16 şi 56 infanterie pe frontul Odessei din toamna trecută. Nu e familie din satul nostru care să nu aibă pe cineva de plâns. Ca şi la Crăciun, satul nostru continuă să fie în doliu. „Toţi blestemă pe Antonescu, zice tata, pentru uciderea atâtor tineri şi pe tâlharii de nemţi, care nu se mai satură de pământ şi pustiesc totul în calea lor, ca şi barbarii de pe vremuri”. Tata e pur şi simplu indignat pe Antonescu pentru că „nu pune capăt războiului din moment ce a eliberat Basarabia şi Bucovina de Nord”.

Neculai povesteşte lucruri triste despre situaţia din Nordul Bucovinei şi din regiunea Hotin, unde îşi are el funcţiunea. Întâi mare mizerie. În anul cât au fost ruşii stăpâni pe aceste locuri, n-au făcut absolut nimic, ca şi cum ar fi ştiut că nu vor mai rămâne mult nici în Basarabia şi nici în Bucovina. Drumurile sunt neîngrijite, peste tot domneşte o sărăcie nemaipomenită. Evreii din Hotin şi Cernăuţi, care n-au fost încă internaţi în lagărele din Transnistria, trăiesc cu groază că vor fi internaţi şi ei dintr-o zi în alta. „Funcţionarii noştri din guvernământul de Cernăuţi, zice Neculai, sunt în cea mai mare parte nişte hoţi care exploatează la sânge pe aceşti nenorociţi de evrei sub pretext că le amână internarea”.

Fănică e în foarte bune relaţii cu Chrisoveloni[111], marele proprietar şi bancher din Ghidigeni. Se văd foarte des şi discută aproape zilnic chestiuni de politică internă şi externă. Chrisoveloni i-a spus acum câteva zile că nemţii pregătesc o mare ofensivă pe frontul de Est şi că ei sunt siguri de victorie. El speră însă că armata germană să rămână atât de slăbită de pe urma ofensivei, încât anglo-americanii să poată debarca în Franţa sau Belgia şi să impună pacea pe continent. Chrisoveloni i-a spus că el nu se teme de Soviete, întrucât, după acest război catastrofal pentru ele, nu vor mai constitui nici o primejdie pentru vecinii lor din Europa.

Mircea ne dă o serie de informații despre situația noastră militară de pe litoralul Mării Negre. De la Mangalia și până la Sulina tot litoralul este minat de germani, care dispun de un punct puternic la Agigea. La Constanța se află și câteva escadrile germane, care împreună cu ale noastre păzesc Constanța și restul litoralului de aviația sovietică. Avioanele ruseşti zboară asupra portului Constanța, aruncând uneori și bombe incendiare, însă sunt repede fugărite. După Mircea, aviația rusă e foarte slabă. El spune că ofițerii germani cu care stă el de vorbă sunt demoralizați și nu cred în victoria lui Hitler. Unii dintre ei îl critică pe față și spun că el este o nenorocire pentru poporul german.

Duminică, 5 aprilie 1942

Între 11 și 12^{30} ne-am plimbat cu toții în parcul Vergului, din apropierea casei. „Ce deosebire cu prundul Râștei și cu pădurea Băiei", zice tata. Trecem cu toții în revistă frumusețea locului din vecinătatea satului nostru Bogdăneşti, valea Rișcuței, poiana Mihăileasa, Valea Slatinei și valea Moldovei, de la Bogata până la Sasca Mică. În schimbul acestor poziții pitoreşti, avem în parcul Vergului trotoare bine întreținute, bănci pe care te poți odihni și chioșcuri cu bere și tot felul de răcoritoare, iar acasă dispui de un confort care nu-l poți avea la țară. Tata este încântat de îndemânările din casă, baie, closete cu apă curentă și apă de bucătărie, caldă și rece, la orice oră din zi și din noapte.

La dejun domnește o mare veselie. Astăzi, către sfârșitul mesei, la cererea tatei, le-am făcut o scurtă dare de seamă a politicii externe și a raporturilor partidului nostru cu Antonescu. Tata s-a declarat încântat că și conducerea partidului nostru vede situația ca și el. Se miră totuși că un partid ca al nostru atât de puternic și de popular nu reușește „să debaraseze țara de un așa nepriceput de Antonescu". Frații mei nu fac nici unul politică.

Între 6 și 8^{30} ne plimbăm cu toții în parcul Herestrău, ne plimbăm cu vaporașul pe lac și luăm apoi masa la restaurantul de la debarcader: mititei, friptură la grătar și bere Bragadiru. La 11 am ajuns acasă, unde am servit pască, cozonac și vin alb, Negroponte. „Așa zic și eu Paști", exclamă tata când se ducea la culcare.

Am rămas singur să ascult Radio, între 12 şi 1. Berlinul se ocupă pe larg de procesul de la Ankara, care nu se mai termină şi dă toată răspunderea pe funcţionarii Ambasadei ruseşti de la Ankara. Buletinul german de azi repetă acelaşi lucru de vreo două zile, că ofensiva bolşevicilor a slăbit mult şi că trupele lor dau semne de oboseală. Pe fronturile de luptă nimic deosebit. Criza politică de la Vichy nu s-a terminat. Procesul de la Riom continuă.

Luni, 6 aprilie 1942

Plecăm de dimineaţă cu autobuzul la Snagov. Plimbare pe lac. Vizităm mănăstirea, unde este înmormântat Vlad Ţepeş[112]. Tata e fericit de această vizită. Luăm dejunul la restaurantul parcului, după care ne plimbăm o oră şi ceva prin pădure şi ne întoarcem în oraş tot cu autobuzul. Tata şi cu fraţii mei rămân la un cinema pe Bulevard; eu, Milica şi fetele ne ducem acasă.

Radio Berlin se contrazice din nou. După ce a susţinut că ofensiva bolşevicilor a slăbit şi că trupele lor dau semne de oboseală, astăzi comunicatul german anunţă „lupte crâncene" pe frontul de Est. Aviaţia engleză a bombardat mai multe centre industriale din Belgia, printre care şi oraşul Bruges. Presa germană acuză pe englezi că urmăresc metodic să distrugă comori artistice peste tot pe unde au ocazia, la Bruges, Lübeck etc. Cine pune pe nemţi să transforme în centre militare aceste oraşe!

Cu ocazia Paştelor, Antonescu a adresat ţării un mesaj în care declară că „trebuie după până la capăt lupta noastră, căci vom birui". El vizitează acum Transnistria, Odessa etc., însoţit de Alexianu[113], generalii Pantazi[114], Pichi Vasiliu[115] etc. Încercarea lui de a crea în ţară o atmosferă favorabilă ideii de anexare a Transnistriei e pur şi simplu ridicolă. Nici un om cu scaun la cap nu-l aprobă. Interesant cum toţi acei care vor să-l linguşească îl aprobă şi ţin conferinţă în oraşele mai importante din Transnistria. Giurescu, Iordan[116] sunt printre primii.

Marţi, 7 aprilie 1942

Tata şi cu fraţii mei vizitează muzee în cursul dimineţii. Imediat după dejun pleacă cu toţii: tata, Fănică şi Neculai, cu rapidul de Cernăuţi, iar Mircea cu acceleratul de Constanţa, de la ora 4. I-am

dat tatei pentru gospodărie 5000 lei şi un aparat de radio cu baterii, la Bogdăneşti nefiind electriitate.

Seara avem musafiri: familiile Giosanu, Mihăilescu[117] şi Marinescu[118]. Toţi sunt de acord că Hitler va pierde războiul şi că Antonescu duce ţara la dezastru dacă mai continuă acţiunea alături de nemţi. Nici unul nu ia în serios campania după de regim pentru anexarea Transnistriei. „În loc să profite de împrejurări şi să românizeze Basarabia, aducând pe toţi românii de peste Nistru, zice cu drept cuvânt Giosanu, Antonescu se lasă prostit de Hitler pentru a anexa teritorii asupra cărora nu avem nici un drept şi care ne-ar obliga să rămânem în viitor legaţi de nemţi pentru a le putea păstra". „Şi mai exisă şi o altă primejdie mult mai mare, am intervenit eu, aceea ca Transnistria să nu însemneze în ochii lui Hitler decât o compensaţie dată nouă în schimbul Ardealului de Nord pentru ca acesta să rămână definitiv ungurilor". Colonelul Marinescu ne dă o informaţie foarte interesantă în acest sens. „La Direcţia Jandarmeriei, spune el, există încă de două luni în urmă o informaţie culeasă din cercurile ofiţerilor unguri de pe frontul rusesc, în sensul că aceştia speră că în noua ordine europeană pe care o pregăteşte Hitler, Ungaria va rămânea cu Croaţia şi cu întreg Ardealul, România rămânând să primească în schimb un teritoriu echivalent dincolo de Nistru". Marinescu spune că Antonescu a fost informat la timp de acest lucru şi că el ar fi spus într-un cerc intim că „toate aceste zvonuri sunt simple aiureli ungureşti". Chestiunea aceasta nu e nouă. Am mai auzit de ea. Este foarte posibil ca unii fruntaşi din jurul lui Hitler să le fi făcut ungurilor astfel de promisiuni, tot aşa cum Göring a promis lui Antonescu Ardealul de Nord la pacea generală. În cazul că ar rămânea stăpânii Europei, cine-i mai poate obliga pe nemţi să-şi ţină astfel de promisiuni, când ei nu respectă nici tratate internaţionale, încheiate şi semnate după toate regulile dreptului internaţional. Spunând aceste lucruri prietenilor mei, am terminat cu aceste cuvinte: „Imperialismul german, cu teoriile lui rasiale, nu poate admite în preţiosul lui spaţiu vital existenţa nici unui stat puternic, ci numai sateliţi la discreţia lui; deci aviz amatorilor". D-na Giosanu ne citeşte câteva pasaje dintr-o scrisoare primită acum câteva zile de la Bachet[119], prietenul familiei Giosanu, stabilit în New York. Poartă data de 15 martie. „Uzinele americane fabrică de zor armament de război nu numai pentru trupele lor, dar mai ales pentru aliaţii Statelor

Unite şi, îndeosebi, pentru Soviete, care se bucură aici de mari simpatii din cauza eroismului cu care luptă în contra maşinii de război hitleriste". Bachet scrie că vara aceasta Statele Unite vor începe o ofensivă generală atât contra japonezilor, cât şi a nemților şi că în New York nu este om care să se îndoiască de victoria aliaților".

După plecarea musafirilor ascult Radio. Neputând anunța vreun succes pe frontul de Est, nemții publică de câteva zile tot felul de cifre în legătură cu pierderile bolşevicilor în avioane, tancuri şi care de asalt. Într-o singură săptămână, spun ei, Sovietele au pierdut peste 300 de avioane. Cine-i poate crede, sunt aşa de mincinoşi! În regiunea lacului Ilmen, ruşii atacă puternic de mai multe zile.

Miercuri, 8 aprilie 1942

Lucrez dimineața la Biblioteca Academiei, până la ora două. După masă stau acasă şi lucrez pentru curs.

Seara, Radio. În regiunea lacului Ilmen, ruşii atacă violent, dar probabil să degajeze Petrogradul. Nemții rezistă puternic „în lupte corp la corp", cum spune comunicatul lor de astăzi. La fel sunt lupte grele în regiunea Donețk-Harkov. Presa germană publică o statistică generală a pierderilor navale engleze de la începutul războiului. Ea pretinde că submarinele germane au scufundat un tonaj de 755.900 tone. Cine însă poate lua în serios astfel de aserțiuni. Cu ocazia sărbătorilor, mai multe ziare germane şi italiene au susținut că în Statele Unite mişcarea izolaționistă câştigă mereu teren, lucru care „va sili pe Roosevelt să-şi revizuiască politica lui de amestec în treburile Europei". Vrabia mălai visează! Italienii anunță o mare vitejie: aviația lor a bombardat Malta, însă nu spun nimic despre bombardamentele engleze asupra porturilor italiene. În Birmania, trupele japoneze întâmpină mare rezistență din partea englezilor.

Joi, 9 aprilie 1942

Asist la ora 10 dimineața la deschiderea expoziției cooperativei „Lucru la domiciu", care este condusă de văduva lui Madgearu[120]. Sunt expuse şi lucruri ale cooperativelor din Topoloveni şi Priboieni, conduse de d-na Mihalache[121], țesături, covoare, fețe de masă, broderii şi tot felul de articole pentru copii. Expoziția este interesantă. Au mai

asistat din partea noastră: Costache Lupu, dr-ul Stănculescu, generalul Negrei, Cezar Simionescu şi alţii. Dacă Maniu şi Lupu s-ar afla în Capitală, ar fi asistat şi ei.

Am luat apoi dejunul la „Continental" cu prietenii de mai sus. Negrei crede că ruşii vor să degajeze Petrogradul cu orice preţ înainte de a începe nemţii marea lor ofensivă. Negrei ne dă o ştire foarte importantă, dacă se va adeveri. El a aflat de la un prieten al său din Serviciul de Informaţii al Statului Major că nemţii pregătesc de zor o linie de apărare în spatele actualului front pentru eventualitatea unei noi retrageri. Dacă informaţia aceasta se va dovedi exactă, atunci perspectivele marii ofensive germane care se pregăteşte devin foarte îndoielnice. Cezar Simionescu ridiculizează osteneala care şi-o dau nemţii pentru a induce în eroare opinia publică în ce priveşte importanţa mişcării izolaţioniste din Statele Unite. „Nici nu merită discuţii aşa prostii", am spus eu.

Pe la 5 ne-au făcut o vizită soţii Tudor Ionescu. Ei sunt puţin jenaţi de vizita naşului lor, Şteflea la Berlin. Sunt şi ei curioşi să vadă cu ce impresii se va întoarce el din această misiune care i-a dat-o Antonescu. După mine nu e greu de ghicit pentru ce s-a dus el la Berlin. Ca şef de stat major, Şteflea are probabil misiunea de a pune la punct chestiunea colaborării armatei noastre la ofensiva pe care o pregătesc nemţii pe frontul de Est. Ionescu îl apără pe Şteflea, spunând că acesta vrea să reducă la minimum participarea armatei noastre la această ofensivă, invocând lipsa de armament a trupelor noastre. Nu ştiu dacă realmente el poate convinge pe Antonescu pentru punctul său de vedere că ţara are nevoie să-şi păstreze o armată puternică în vederea unei confruntări cu ungurii la sfârşitul războiului. Ionescu e sigur că Şteflea, atâta timp cât nu demisionează de la şefia statului major, înseamnă că mai speră să-l convingă pe Antonescu. „Altfel, zice Ionescu, el e prea bun român ca să se preteze la o acţiune contrară convingerilor sale". „Să sperăm că va reuşi", i-am răspuns eu, deşi personal am impresia că Şteflea e prea moale ca să-l poată înfrunta pe Mareşal.

Seara, ascult Radio, ca de obicei. Berlinul publică o serie de amănunte referitoare la vizita lui Şteflea în Germania. El a vizitat mai multe centre militare, a văzut o serie de generali şi a fost primit în audienţă şi de Hitler. Nu se spune nimic despre cele discutate. Presa germană se ocupă pe larg de eforturile care le depune Cripps în India, pentru a convinge Congresul să nu facă dificultăţi Angliei în lupta cu

japonezii, dacă aceştia ar ataca India. Se pare că şefii politici indieni vor cu orice preț să profite de împrejurări pentru a obține independența completă a țării lor. Situația Angliei e destul de proastă dacă nu reuşeşte să ajungă la un *modus vivendi* cu Congresul indian. Presa germană susține că misiunea lui Cripps poate fi considerată ca eşuată.

Vineri, 10 aprilie 1942

Lucrez dimineața la Biblioteca Academiei. După masă stau acasă şi lucrez pentru curs.

Seara, Radio. Criza de guvern de la Vichy încă nu s-a terminat. Presa germană susține că merge spre o soluție de colaborare mai strânsă între Pétain şi Laval. Aceasta înseamnă că Pétain s-ar ralia lui Laval, omul colaborării cu Germania hitleristă. E greu de crezut! Pe fronturile de luptă nimic important pe ziua de azi.

Sâmbătă, 11 aprilie 1942

La Biblioteca Academiei toată dimineața. Antonescu continuă vizita lui în Basarabia. După masă ieşim cu fetele la un cinema pe bulevard.

Seara, Radio. Ruşii atacă violent în sectorul nordic. Aviația engleză bombardează serios obiective militare în Germania şi pe litoralul Atlanticului belgian şi olandez. Vichy-ul anunță că procesul de la Riom va fi suspendat pe data de 14 aprilie. Şi-o fi dat în fine seama şi Pétain cât este de compromițător pentru Franța acest proces!

Duminică, 12 aprilie 1942

Cu maşina lui Mielu Mihăiescu, profit de vremea frumoasă, şi fac o plimbare cu familia la Braşov. Ne ducem pe la Stoieneşti – Bran – Braşov şi ne reîntoarcem seara pe Valea Prahovei. La dus, ne-am oprit să vizităm din nou Branul şi am luat apoi dejunul la Braşov. La 7^{30} seara ne-am întors cu bine. E ultima zi de vacanță; de mâine fetele reîncep şcoala, iar eu cursurile la facultate.

Seara, Radio. Cripps a eşuat complet în India. Se află în drum spre Londra. Mare bucurie pe capul nemților. Pe frontul de Est ei

sunt fericiți că au putut respinge „puternicele atacuri sovietice” în sectorul nordic. Pe celelalte fronturi nimic de seamă.

Luni, 13 aprilie 1942

La 11 mă duc cu Mielu Mihăiescu la Banca Națională, după un telefon din partea lui Teodorescu. El ne anunță că Banca a terminat formele de preluare a societății noastre şi că în noul consiliu ea va avea doi reprezentanți, pe care-i va indica peste câteva zile. Din vechiul consiliu rămâne Mielu Mihăiescu şi cu mine, ca preşedinte. I-am mulțumit călduros şi am plecat, el având de prezidat o şedință a Consiliului Băncii. Ne-am înțeles să ne vedem în cursul săptămânii, după desemnarea delegaților Băncii.

Aflu de la Ghiță Pop, reîntors ieri din Ardeal, că Maniu mai rămâne la Sibiu până joi. Ne vom vedea mâine dimineață la Club, la orele 10^{30}.

Seara, Radio. Nemții anunță noi scufundări de vase americane şi engleze în Atlanticul de Nord, care transportau material de război Sovietelor. Comunicatul lor de azi anunță respingerea unor „puternice atacuri bolşevice, date în valuri succesive” în sectorul nordic. Deci ruşii continuă sforțările lor de eliberare a Petrogradului. Se confirmă suspendarea procesului de la Riom. Japonezii se pregătesc să debarce trupe în India, după cum afirmă presa germană. Important pe ziua de azi este interviul dat de Litvinov presei americane. După ce a arătat sacrificiile pe care le fac trupele sovietice în războiul cu agresorii germani şi cu aliații lor, el a insistat mult asupra necesității de a se crea cât mai urgent un al doilea front, fără care „Sovietele s-ar găsi într-o situație extrem de gravă în fața maşinii de război a agresorilor”. Presa germană şi italiană văd în acest interviu un avertisment foarte serios pe care Sovietele îl dau anglo-americanilor „în disperarea lor că vor trebui să facă față singure marii ofensive care se pregăteşte”.

Marți, 14 aprilie 1942

Iavorschi îmi telefonează pe la 8 dimineață că Petrovici ar vrea să mă vadă pe la 11, la Minister. Am acceptat bucuros. M-a primit foarte bine. Îmi spune că la ultima şedință a Consiliului de Miniştri s-au luat măsuri severe în privința bugetului fiecărui minister. Nu se mai pot

face numiri noi chiar în posturile rămase vacante în cursul anului bugetar. În aceste condiții nu se poate crea anul acesta catedra mea de istorie diplomatică, „afară dacă, îmi spune Petrovici, nu vrei să-l vezi pe Mihai Antonescu, cu care ştiu că eşti în bune relații". I-am spus lui Petrovici că aşa ceva nu pot face: mai întâi sunt sigur că aş fi refuzat şi apoi nu-i pot cere să facă o excepție cu mine, care-i sunt adversar politic. „Tocmai pentru că-i eşti adversar politic, zice Petrovici, ai putea reuşi mai uşor; eu în locul d-tale nu mi-aş face astfel de scrupule, întrucât e dreptul d-tale la această catedră". I-am explicat în continuare că o astfel de favoare, dacă mi-ar face-o, mi-ar crea şi dificultăți în partid, căci aş putea fi bănuit de oportunism, ceea ce-mi repugnă categoric. „Ai rămas acelaşi idealist, cu puține tangențe cu realitățile noastre, mi-a spus Petrovici. Aşa se explică, de altfel, şi optimismul d-tale exagerat în privința politicii care o faci. Eu te urmăresc de ani de zile, de când ai intrat în politica militantă. Apreciez foarte mult caracterul d-tale, dar nu înțeleg această intransigență rigidă de a-ți neglija interesele proprii, mai ales când ai o familie şi copii de îngrijit. Părerea mea este să vezi cât mai repede pe Mihai Antonescu, căci sunt sigur că el va fi încântat să te servească". I-am mulțumit pentru bunele sentimente care le are față de mine, dar i-am declarat categoric că prefer să mai aştept un an, însă la Mihai Antonescu nu mă duc să-i cer o astfel de favoare.

„Cum mai vezi politica externă, mă întreabă el. D-nii Maniu şi Lupu sunt tot aşa de optimişti şi azi ca mai înainte? Ce zic ei astăzi când şi guvernul de la Vichy e şi el pe punctul să adere la Pactul Tripartit, iar Hitler e pe punctul să termine odată pentru totdeauna cu bolşevismul rusesc?" I-am explicat în câteva cuvinte pentru ce noi suntem convinşi astăzi, mai mult ca oricând, de înfrângerea lui Hitler şi de catastrofa la care duce Antonescu țara dacă mai continuă războiul alături de puterile Axei. I-am arătat că adeziunea guvernului de la Vichy la Axă mai întâi nu e sigură şi apoi dacă totuşi ea s-ar produce ea ar provoca un război civil în toată Franța, care n-ar fi de nici un folos Germaniei. În cazul acesta, sigur că flota franceză ar trece de partea aliaților, iar coloniile franceze, cu toate forțele lor, ar face la fel. De altfel, am considerat eu, e de aşteptat vara aceasta ca odată cu ofensiva germană pe frontul de Est să întreprindă ceva şi anglo-americanii, în Europa occidentală sau în Balcani, eventual, dacă pot obține colaborarea turcilor. Petrovici, rămas puțin pe gânduri, s-a mulțumit să spună: „desigur, situația externă e foarte complicată

şi singuri nu putem fi de nimic". „Atunci, i-am replicat eu, când suntem o țară atât de mică față de forțele uriaşe care se confruntă nu e mai bine să fim prudenți şi să nu umblăm după cuceriri de teritorii asupra cărora nu avem nici un drept?". „Din acest punct de vedere eu sunt de acord", mi-a răspuns Petrovici. El m-a condus până la uşă, bătându-mă amical pe umăr.

După masă la 5 mă văd cu Ghiță Pop la Club, întrucât dimineață nu ne-am putut întâlni, cum convenisem ieri. Ghiță Pop s-a întors din Ardeal ceva mai optimist. Discuțiile lui cu diferiți fruntaşi saşi şi cu unii canonici uniți de la Sibiu l-au convins de două lucruri: situația din Italia este aşa de proastă încât regimul fascist stă pe un adevărat vulcan. Criza economică din Germania şi demoralizarea opiniei publice pun sub semnul întrebării şansele ofensivei germane în pregătire. L-am felicitat pentru modul just cum vede situația. Am rezolvat apoi cu el diferite chestiuni de partid.

Seara, Radio. Churchill a lămurit din nou în Camera Comunelor situația militară şi poziția ei față de puterile Axei. A lămurit foarte bine pentru ce Anglia nu poate organiza încă un front în Europa, însă a lăsat a înțelege că aliații vor întreprinde ceva. Anglia este hotărâtă să-şi respecte toate angajamentele luate față de aliații ei şi va continua războiul până la victoria finală. Presa germană de ieri şi de azi atacă violent pe Churchill pentru declarațiile sale şi constată cu durere că în urma acestor declarații „o pace de compromis anglo-germană nu mai este posibilă". Deci Hitler şi-a mai făcut iluzii în acest sens. Acest lucru dovedeşte încă o dată teoria mea pe care o repet deseori prietenilor mei că națiunea germană este lipsită de simț politic într-o măsură care depăşeşte orice închipuire. Hitler nu hotărăşte de capul lui, oricât s-ar spune. El are desigur o serie de diplomați, specialişti în jurul său, pe care îi consultă. Mă întreb cum de oamenii aceştia nu-şi dau seama că Anglia şi Statele Unite nu mai pot da înapoi şi că odată angajate public față de atâtea națiuni, ele sunt obligate să-şi respecte angajamentele. Dictatorii sunt blestemați să nu înțeleagă niciodată superioritatea morală a regimurilor democratice.

Miercuri, 15 aprilie 1942

Reiau cursul la facultate după vacanța de Paşti. Sala arhiplină. În afară de studenții de la Istorie, mai frecventează cursul meu şi cei de

la Filologie modernă, care sunt obligați prin regulamentul facultății să treacă un examen de istorie universală. De când s-a creat conferința mea de istorie diplomatică, acești studenți pot alege ori istoria universală ori cursul meu[*]. Pe lângă studenții de la Filologie modernă, mai frecventează cursul meu și unii studenți de la Drept, benevol.

Văd după curs pe Herescu. Ies cu el de la facultate și luăm o bere la „Trocadero", lângă Universitate. Mă întreabă foarte insistent despre valoarea științifică a lui Hulubei. Vrea să știe precis ce este cu „pretinsa lui descoperire a elementului Moldavium", de care Mihai Antonescu face „atâta caz", zice el. Îi povestesc pe scurt ce știu și eu în această chestiune, de la Procopiu, care i-a torpilat Premiul „Nobel". Herescu s-a bucurat foarte mult, spunându-mi că „Hulubei este un impostor". M-am simțit dator să-l apăr, întrucât am găsit expresia mult prea tare. Hulubei a fost de bună credință, cu atât mai mult cu cât și alți specialiști francezi s-au înșelat ca și el în chestiunea acestui element. În urmă am înțeles că Herescu vede în Hulubei un concurent primejdios pentru Ministerul Învățământului în cazul că Petrovici ar fi înlocuit. Herescu, în calitatea lui de președinte al Societății Scriitorilor, întreține foarte bune relații cu Mihai Antonescu. El spune că acesta n-a fost de loc mulțumit de numirea lui Petrovici, care „s-a făcut peste capul lui" de către mareșalul Antonescu. Herescu speră să-i ia locul și se teme de concurența lui Hulubei. I-am recomandat prietenește să nu se compromită cu actualul regim. Am rămas cu impresia că nu l-am convins. El crede în victoria lui Hitler și e hotărât să joace cartea lui Antonescu. Pentru el, ultimele declarații făcute de Churchill sunt o dovadă categorică a slăbiciunii engleze. „Până își va constitui Anglia o forță militară capabilă să se măsoare cu cea germană, zice Herescu, Hitler va fi terminat de mult cu Sovietele și ea va rămâne singură în fața mașinii de război germane". Faptul că-mi este un foarte bun prieten nu mă poate totuși împiedica să recunosc că este un oportunist dezgustător.

Avem la dejun pe Lupu și pe Ghiță Pop. Lupu s-a reîntors de la Arsura ieri noapte. Atât el cât și Ghiță Pop sunt cam descurajați de ultimele declarații făcute de Churchill. „Omul acesta, zice Lupu, face tot ce poate pentru a descuraja poporul englez și prietenii lui. Știu că așa trebuie să i se vorbească națiunii engleze, însă mă întreb dacă

[*] Filologia modernă cuprinde cinci secții: franceza, engleza, germana, italiana și spaniola.

Churchill nu depăşeşte măsura. În orice caz, el uită că prietenii Imperiului britanic nu sunt toţi englezi şi astfel de discursuri exagerat de pesimiste contribuie foarte mult la descurajarea lor". Ghiţă Pop e dispus să vadă în declaraţiile lui Churchill chiar realitatea tristă a slăbiciunii reale atât a Angliei, cât şi a aliaţilor ei. El crede că noi ar trebui „s-o lăsăm mai moale" în chestiunea forţării lui Antonescu să se despartă de nemţi. Îl combat energic, arătându-i că Churchill, dacă exagerează întrucâtva realitatea, el o face nu numai pentru opinia publică engleză, ci poate mai ales pentru Statele Unite, unde Roosevelt are de înfruntat dificultăţi serioase din partea izolaţionişţilor şi a adversarilor partidului democrat. Folosind aceste exagerări, Churchill ajută pe Roosevelt în lupta acestuia de a impune poporului american uriaşele sacrificii necesare pregătirii războiului. Lupu îmi dă dreptate până la urmă. Churchill a fost nevoit să recunoască eşecul misiunei lui Cripps în India. Mă întreb dacă n-a făcut acest lucru pentru a atrage şi mai mult atenţia guvernului american asupra primejdiei de a vedea şi India căzută sub dominaţia Japoniei. Deja se vorbeşte de intenţia Washingtonului de a încerca să medieze conflictul anglo-indian. Comunicatul german de azi anunţă „o ‚mare bătălie aeriană" deasupra Mării Mânecii, între aviaţia germană şi engleză. Dacă la aceasta se mai adaugă şi pierderile serioase de nave care transportă ajutoare Sovietelor, atunci e şi mai uşor de înţeles sinceritatea brutală a declaraţiilor lui Churchill.

Presa noastră face mare caz de scufundarea unui submarin sovietic în Marea Neagră de către marina noastră. E de văzut dacă ştirea este exactă. La fel se face mare publicitate în jurul voiajului generalului Stoenescu[122] în Italia, trimis, după cât se pare, într-o misiune specială de Antonescu.

Seara, Radio. Berlinul anunţă că „violentele atacuri bolşevice" din sectorul nordic au fost respinse. Pe frontul de Sud şi în Crimeea domneşte oarecare acalmie e câteva zile.

Joi, 16 aprilie 1942

După ora de curs trec pe la Mielu Mihăiescu. Banca Naţională nu şi-a desemnat încă delegaţii ei în Consiliul de administraţie al societăţii noastre. Mielu Mihăiescu mă informează că Ministerul Armatei a hotărât să rechiziţioneze atelierele noastre din strada

Cobălcescu pentru necesitățile ei pe timpul războiului. Găsesc fericită această soluție care ne scapă de grija de a găsi mereu de lucru oamenilor noştri. Armata poate folosi foarte bine aceste ateliere pentru repararea maşinilor sale.

Presa de azi se ocupă pe coloane întregi de vizita lui Antonescu în Basarabia şi Bucovina şi de întoarcerea lui triumfală în Capitală. La sosirea lui în gara Mogoşoaia au fost de față toți membrii guvernului.

Seara, Radio. Berlinul anunță sfârşitul crizei politice de la Vichy. Laval va fi însărcinat cu formarea noului guvern, în care Darlan va ocupa Ministerul Apărării şi al Marinei. Merge Pétain spre o colaborare cu puterile Axei? De necrezut! Cred că germanii își fac zadarnic iluzii în aşa-zisul triumvirat: Pétain – Laval – Daladier[123]. Pe frontul de Est inițiativa aparține mereu ruşilor. În Birmania, japonezii sunt angajați în lupte grele. Procesul de la Ankara încă nu s-a terminat.

Vineri, 17 aprilie 1942

Maniu a sosit ieri seară. Dejun la Mihai Popovici, cu Lupu şi cu Ghiță Pop. Între 11 şi 12[30] analizăm situația politică internă şi externă. Maniu continuă să fie optimist. Nu crede că guvernul de la Vichy va face greşeala să colaboreze cu Hitler. „Ar fi prea ruşinos pentru națiunea franceză o astfel de colaborare", zice el. Impresia lui este că anglo-americanii vor întreprinde vara aceasta o mare acțiune în Nordul Africii pentru a uşura întrucâtva pe ruşi. „E de văzut dacă Sovietele se vor mulțumi numai cu atâta, zice Popovici, şi dacă, văzând slăbiciunea anglo-americanilor, nu se vor decide pentru o nouă înțelegere cu Hitler". „D-ta o faci mereu pe defetistul", i-a replicat Lupu. „Puteți să vă supărați pe mine cât vreți, a răspuns Popovici, eu nu exclud posibilitatea unei înțelegeri germano-sovietice şi de aceea am susținut totdeauna, aşa cum o fac şi azi, că noi nu trebuie să întindem prea mult coarda cu Antonescu pentru a-l sili să nu mai colaboreze cu nemții. Din moment ce țara este angajată pe acest drum, eu sunt de părere să meargă pe el mai departe, cel puțin până vom vedea desemnându-se o situație externă mai clară". Ghiță Pop s-a declarat de acord cu Popovici. Lupu, Maniu şi cu mine i-am combătut energic pe amândoi. „Pentru mine, a spus Maniu, în

asentimentul meu şi al lui Lupu, aliaţii vor câştiga războiul, chiar dacă ruşii ar face greşeala să se înţeleagă din nou cu Hitler şi, ca atare, cu cât prelungim mai mult colaborarea cu nemţii cu atât va fi mai greu pentru ţara noastră la sfârşitul războiului".

În timpul dejunului s-au făcut diferite comentarii asupra evenimentelor la ordinea zilei: criza economică din Germania şi Italia şi nemulţumirile tot mai mari din armata germană în contra lui Hitler şi a anturajului său. Mihai Popovici a făcut o serie de consideraţii destul de interesante în legătură cu voiajul generalului Stoenescu în Italia. Popovici cultivă numeroase relaţii printre gazetarii noştri şi e foarte bun prieten şi cu Malaxa[124], omul lui Antonescu. El spune că mareşalul este foarte îngrijorat de noile relaţii italo-maghiare. De când Mussolini a înglobat Croaţia în Imperiul italian şi ţine cu orice preţ s-o stăpânească şi în viitor el se simte obligat să dea o compensaţie ungurilor, promiţându-le restul Transilvaniei. După Popovici, generalul Stoenescu are misiune de a culege informaţii în unele cercuri din apropierea lui Mussolini şi să explice totodată crima care s-ar face pentru naţiunea noastră dacă guvernul italian ar susţine revizionismul maghiar. Maniu e convins că atâta timp cât caraghiosul de Mussolini va rămâne la conducerea Italiei nu se poate ajunge la nici o înţelegere cu el în chestiunea Transilvaniei. „Să sperăm că va scăpa şi Italia şi noi de această lepră", zice Lupu.

Seara, Radio. Comentarii în presa germană şi italiană referitor la triumviratul de la Vichy. Pe noi ne interesează un singur lucru: dacă evenimentele din Franţa pot duce la o colaborare cu nemţii pentru că în acest caz ar fi o indicaţie că anglo-americanii sunt în adevăr foarte slabi şi atunci Antonescu ar avea dreptate să meargă mai departe alături de Hitler. Berlinul şi Roma fac fiecare caz de întrevederile pe care le are Laval, la Paris, cu diverşi oameni politici. Faptul că nemţii dau atâta importanţă acestor evenimente şi fac atâta publicitate în jurul lor, mă întreb dacă la mijloc nu este decât propagandă, căci altfel elementare consideraţii de tactică politică i-ar obliga să păstreze cea mai mare discreţie. Ziarele germane scriu în acelaşi timp că anglo-americanii fac mari presiuni asupra Vichy-ului ca să stea liniştit. Cu riscul de a mă înşela, rămân la logica mea că Vichy-ul nu ar face prostia să meargă cu Hitler căci şi în materie de compromitere există o limită. În privinţa luptelor pe frontul rus,

Berlinul anunță că „toate atacurile au fost respinse şi azi”. Pe frontul din Pacific şi cel din Africa nimic deosebit.

Sâmbătă, 18 aprilie 1942

Trec în cursul dimineții pe la laboratorul lui Bordeianu, unde găsesc şi pe Ionescu Tudor. Îi mulțumesc lui Bordeianu că a fost rezonabil şi a trecut la examen pe fiica lui Dornescu. El spune că ea s-a prezentat bine pregătită, „dar că tremura toată”. „Dovadă că eşti absurd şi ai vârât groază în studenți”, i-am răspuns eu, râzând. Bordeianu nu crede nici el că Vichy-ul va face greşeala să meargă cu Hitler. În schimb, Ionescu Tudor e de părere că acest lucru se va produce foarte curând. Ies cu el. Mă conduce până la tramvai. Îl întreb dacă a văzut pe Şteflea de când s-a întors de la Berlin. Îmi răspunde că imediat după întoarcere a plecat pe front, dar că ştie de la soția lui că la Berlin el a discutat numai chestiuni referioare la viitoarea ofensivă care „va fi groaznică”. D-na Şteflea i-a mai spus că soțul ei s-a întors cu impresia că nemții, cu toate dezmințirile lui Hitler, nu exclud posibilitatea unei păci de compromis cu Anglia după ocuparea Moscovei şi Petrogradului. I-am arătat lui Ionescu, din nou, cât sunt de absurde speranțele nemților.

După masă, între 6 şi 8, văd pe Maniu. Am găsit la el pe Lupu şi pe Ghiță Pop. Discutau chestiunea Vichy-ului. Lupu a văzut la dejun, la fratele său, profesorul Lupu, pe Malaxa, care i-a spus că Antonescu e sigur că Laval va fi numit şef de guvern şi că imediat Franța se va ralia cu toate forțele ei puterilor Axei, nu în scopul de a lupta cu anglo-americanii, ci numai pentru a face presiuni asupra lor ca să accepte o pace de compromis cu Germania şi Italia. Antonescu i-a mai spus că Laval tratează deja cu Franco[125] şi cu Papa[126] formarea unui front comun în acest sens. Lupu e de părere că noi nu trebuie „să trecem uşor peste acest aspect nou al problemei, întrucât catolicismul este o mare forță mondială, care poate face mari presiuni asupra Washington-ului, mai ales dacă-şi asigură şi sprijinul țărilor din America Centrală şi de Sud, unde el e foarte puternic”.

I-am răspuns lui Lupu că aceeaşi forță a catolicismului mondial, plus Italia, Spania şi catolicii din Germania şi Austria n-au putut împiedica pe anglo-americani să angajeze războiul cu Hitler. „Va putea catolicismul obține azi ceea ce n-a putut ieri, mai ales

acum, când se află în război şi Japonia, iar anglo-americanii au obţinut şi consensul neaşteptat al Sovietelor? Interesele lor politice depăşesc cu mult forţa catolicismului, am continuat eu, şi de aceea nu mă tem ca el să poată determina vreo schimbare politică la Washington şi la Londra". Reluând argumentarea mea, Maniu a adăugat în sprijinul ei şi alte consideraţii: „Hitlerismul şi fascismul, prin atitudinea lor faţă de Biserică în general, indiferent dacă e catolică sau protestantă, a spus Maniu, a făcut atâtea dificultăţi papalităţii, încât nu văd cum ea ar purtea interveni azi în favoarea acestor religii. Eu cred că toate acestea sunt simple iluzii deşarte pe care şi le face Hitler şi naivii care mai cred în el". Lupu n-a mai insistat, iar Ghiţă Pop n-are curajul să-l contrazică pe Maniu. La urmă Maniu l-a rugat pe Lupu să-l vadă pe Antonescu şi să-i scoată din cap „toate aceste bazaconii" şi să înţeleagă o dată pentru totdeauna că „pe Hitler şi Mussolini îi aşteaptă o înfrângere catastrofală".

Seara, Radio. La Vichy încă nimic. Berlinul spune că pe frontul de Est trupele germane „continuă să distrugă forţele bolşevice". Procesul de la Ankara continuă. În Birmania, japonezii înaintează cu greutate. Impresia mea este că ei dau deja semne de oboseală, ceea ce înseamnă că nu vor ataca India şi nici Australia. Deja s-au întins prea mult! Nici în China ei nu mai au succese în ultimul timp.

Duminică, 19 aprilie 1942

Ziarele publică pe larg declaraţiile făcute de Antonescu în faţa Consiliului de Miniştri despre ceea ce a constatat el în impresiile făcute în Transnistria, Basarabia şi Bucovina. După el, lumea din aceste provincii e fericită că a fost eliberată de teroarea bolşevismului şi sprijină din răsputeri eforturile armatei noastre ca să obţină victoria totală. Imediat după dejun plecăm cu maşina lui Mielu Mihăiescu la Mănăstirea Căldăruşani, apoi la Snagov, Mănăstirea Ţigăneşti. La 7^{30} seara ne-am întors acasă.

Seara, Radio. În fine, situaţia s-a limpezit la Vichy. Avem un guvern Laval, format din patru miniştri plini şi 16 subsecretari de stat. Interesant că din el nu face parte Darlan. Se aşteapă declaraţia noului guvern. Nu se cunosc alte amănunte. Pétain ori e complet sclerozat, ori nemţii au făcut colosale presiuni asupra lui ca să-i

impună pe ticălosul de Laval. S-ar putea să fie şi un joc al lui Pétain, ca să mai câştige timp. În orice caz, un guvern Laval la Vichy nu e de natură să mă bucure. Antonescu marchează astfel un punct. Voi avea acum discuții şi cu prietenii mei.

Luni, 20 aprilie 1942

La 9 dimineața văd pe Lupu. Ne ducem împreună la Maniu, care a petrecut ziua de ieri la Snagov. Sunt toți trei de acord asupra guvernului Laval. Acesta nu va putea târî Franța în lagărul hitlerist, iar Pétain vrea să câştige timp. Lupu spune că mai aşteaptă o zi, două ca să ceară audiență lui Antonescu. Vrea să vadă mai întâi declarația guvernului Laval pentru a şti dacă el anunță vreo schimbare în politica externă. Maniu pleacă mâine dimineață la Braşov cu Mihai Popovici, pentru câteva zile. Lupu pleacă după masă la Mihalache, pentru două zile. Vrea să discute cu el problema organizațiilor de Gorj şi de Constanța şi să lămurească situația lui Arjoceanu şi a lui Lepădatu. Îi urez succes, pentru că în felul acesta îmi uşurează şi mie situația față de Mihalache.

După masă lucrez pentru curs, ciresc presa, iar seara, Radio. Ştire importantă transmisă de Londra. Aviația americană a bombardat în fine Tokyo şi alte oraşe japoneze, provocând mari stricăciuni. Japonezii pretind că au doborât vreo 10 avioane americane. În fine, văd şi japonezii la ei acasă binefacerile războiului. Mă bucură foarte mult această ştire. Germania sărbătoreşte ziua de naştere a lui Hitler, care a împlinit 53 de ani. Comunicatul german de azi anunță că „soldații germani, luptând în picioare în gropile pline de apă, au respins 115 atacuri bolşevice în sectorul nordic”. Presupun deci că Hitler nu mai poate zdrobi pe ruşi cu ajutorul unei armate care a rezistat la 115 atacuri.

Marți, 21 aprilie 1942

Stau toată ziua în casă şi lucrez pentru curs, scriu la *Jurnal*, iar seara ascult Radio.

Pétain a făcut ieri declarații în legătură cu noul guvern Laval, dar n-a spus nimic în legătură cu o eventuală aderare la politica Axei. Rămâne încă nelămurită poziția lui Darlan. Presa germană şi italiană

publică tot felul de ştiri în legătură cu pretinsa nemulțumire a Moscovei pentru că anglo-americanii nu fac încă nimic pentru organizarea unui al doilea front în Europa. Pe frontul rus, Berlinul anunță bombardarea mai multor localități din Crimeea de către aviația lor.

Miercuri, 22 aprilie 1942

După curs mă înțeleg cu studenții ca ora de mâine, joi, fiind Sf. Gheorghe, s-o facem vineri la aceeaşi oră. Mă aşteaptă la ieşire Constantinescu-Iaşi. Mă conduce până la stația de tramvai calea Moşilor. A rămas foarte mirat când i-am spus că Pătrăşcanu a încasat el, direct de la Maniu, ajutorul pe luna mai de o sută de mii de lei. Am rămas cu impresia că între ei nu e chiar completă înțelegere, poate nici chiar sinceritate în privința modului cum folosesc ajutoarele noastre. Treaba lor! Noi ne facem datoria față de familiile celor arestați. Personal sunt fericit că am scăpat eu de această belea!

Trec pe la Mielu Mihăiescu. Ținem o primă şedință de consiliu a societății noastre, împreună cu delegații desemnați de Banca Națională: Gh. Marinescu[*], Al. Atanasescu[**] şi P. Zamfirescu[***]. După ce am pus la punct problemele scietății la propunerea lui Mielu Mihăiescu, care face şi el parte din consiliu, am luat cu toții masa la „Capşa". A discutat de toate, afară de politică.

Seara, Radio. Berlinul face mare publicitate în jurul declarațiilor lui Laval, care s-a războit tare de tot cu gauliştii, pe care nu i-a mai scos din „trădători față de patria franceză". Nimic însă în declarațiile lui de politică externă despre o colaborare posibilă cu puterile Axei. Se va mulțumi Hitler numai cu atât? Cred că-l aşteaptă o mare deziluzie! Procesul de la Riom a fost suspendat, însă cei acuzați de trădare n-au fost eliberați, ei rămânând mai departe închişi în închisoarea de la Bourasol. Rămâne de văzut dacă Laval va reuşi să redeschidă procesul de la Riom. Nimic în declarațiile lui Laval

[*] Gh. Marinescu, pensionar, fost inspector general în Banca Națională (n.a.).

[**] Al. Atanasescu, şef de serviciu la Banca Națională (n.a.).

[***] P. Zamfirescu, acționar la Banca Națională, fiul marelui proprietar de cofetării (n.a.).

despre această chestiune. Rămâne deci în picioare ipoteza mea că Pétain urmăreşte numai să câştige timp prin concesia făcută nemţilor de a numi pe Laval prim-ministru. Acesta s-a mulţumit să declare că el a fost totdeauna pentru o politică de înţelegere cu Germania şi în Italia. Pe fronturile de luptă nimic deosebit.

Joi, 23 aprilie 1942. Sf. Gheorghe

Felicit prin telefon pe fratele meu Ghiţă, care-mi spune că la Bogdăneşti toţi ai noştri sunt bine şi că timpul este foarte frumos.

La 11 mă duc la Ghiţă Pop, unde găsesc foarte multă lume. În afară de prietenii noştri din Capitală se află şi foarte mulţi tineri ardeleni. Ni se serveşte prăjituri şi câte un pahar de vin sau bere. Ţin un scurt toast, în care scot în evidenţă devotamentul lui pentru partid şi pentru marele său preşedinte. Ating chestiunea Laval şi conchid că nemţii vor avea curând o mare decepţie, întrucât acesta nu va reuşi să împingă Franţa la o colaborare cu ei. „Să rămânem strânşi uniţi în jurul partidului şi al Sfântului de la Bădăcin, ale cărui prevederi despre înfrângerea dictaturilor devin zilnice tot mai evidente", am terminat eu în aplauzele entuziaste ale celor de faţă. A răspuns Ghiţă Pop, profund mişcat şi care a închinat şi el „pentru marele nostru preşedinte".

Seara ne-am dus la vărul nostru Culai Cârlănescu[127], unde se găsea şi fratele său Gheorghiţă, venit cu mama lui să petreacă împreună ziua numelui. A fost prezent şi preotul Bobulescu, cu fiul său Gheorghiţă. Am redactat pe fugă o scrisoare cu calde felicitări lui moş Ghiţă Kirileanu[128], pe care am semnat-o toţi cei prezenţi. „Îţi urăm, moş Ghiţă, să trăieşti mulţi ani, terminam eu scrisoarea, ca să vezi prăbuşirea tuturor dictaturilor de pe glob şi domnia libertăţilor la toate popoarelor lumii". Am stat numai până la 10^{30}, din cauza camuflajului. În cursul zilei au avut loc exerciţii de alarmă aeriană.

Între 11^{30} şi ora unu din noapte, Radio. „Lupte violente în sectorul nordic", anunţă Berlinul. Englezii au bombardat din nou mai multe oraşe germane şi porturi la Marea Mânecii. Londra anunţă că în cursul zilei mai multe vedete uşoare au atacat liniile germane de la sud de Boulogne, distrugând toată reţeaua de sârmă ghimpată.

Vineri, 24 aprilie 1942

După ora de curs întâlnesc în cancelarie pe Herescu, de la care aflu că Ion Sîn Giorgio[129], conferențiar la facultatea noastră de limbă germană, a fost destituit în urma unei condamnări de către Curtea Marțială. Nu-l cunosc personal. Ştiu că a fost legionar şi mare nemțofil. „E şi o mare lichea, spune Herescu şi nici nu-i mare lucru de capul lui". Recunoaşte şi el că după declarațiile făcute de Laval, e puțin probabil ca Vichy-ul să se ralieze Germaniei. Herescu pune mare nădejde pe ofensiva de vară a nemților. „Dacă nici de data aceasta ei nu vor putea lichida pe ruşi, îmi spune el, atunci stăm de vorbă şi atunci poate mă înscriu în partidul vostru". „N-avem nevoie de oportuniști", îi răspund eu râzând. „În cazul acesta, spune el, n-am altă soluție decât s-o iau din loc şi să mă duc în Spania sau Portugalia". „Să nu fie prea târziu şi să nu mai poți pleca", i-am răspuns eu pe acelaşi tom amical. Discutăm apoi cazul colegului nostru Marcu[130], profesorul de italiană. Face în prezent un voiaj în Italia, în calitate de minstru al Propagandei. „Iată un tip, zice Herescu, care, cu posibilități foarte reduse, îşi face o propagandă de ai crede că cine ştie ce intelectual de seamă este". Antonescu îi dă importanță, după câte înțeleg eu, ca să-l poate folosi în lupta noastră pentru capacitarea lui Mussolini la politica noastră în problema Transilvaniei. De altfel, eu nu-l cunosc bine ca să mă pot pronunța asupra lui. „Este o sinistră lichea", îmi spune Herescu.

Seara, Radio. „Lupte violente în regiunea Doneț – Harkov", zice Berlinul. Presa germană face mare caz de „încercarea de debarcare engleză de la Boulogne, respinsă" cu mari pierderi pentru britanici. Nemții fac din toate fleacurile motive de a se lăuda cu victorii imaginare. Londra precizează că n-a fost decât un simplu act de recunoaştere, executat de o echipă de aproximativ 50 de soldați. Din America se anunță că Litvinov ar fi văzut recent pe Roosevelt şi i-a cerut noi ajutoare în vederea luptelor viitoare cu „agresorii Sovietelor". Presa americană continuă să simpatizeze mult cu Sovietele şi îndeamnă pe Roosevelt să urgenteze trimiterea acestor ajutoare. Japonezii par obosiți. Nimic despre atacul Indiei sau Australiei. Presa americană cere insistent lui Roosevelt să contiue bombardarea oraşelor japoneze şi să grăbească pregătirile pentru respingerea invadatorilor din teritoriile pe care le-au ocupat. În Africa nimic de seamă.

Sâmbătă, 25 aprilie 1942

Lucrez toată dimineața la Biblioteca Academiei, la documentele Cuza în vederea lucrării *Lovitura de stat din mai 1864*. După masă ieşim la un cinema pe bulevardul Elisabetei.

Seara, Radio. Lordul Beaverbrook[131] a făcut recent declarații foarte favorabile Sovietelor elogiind efortul lor militar şi pronunțându-se pentru urgentarea celui de-al doilea front. Mâine va vorbi Hitler în Reichstag. Berlinul lasă a înțelege că el va ține un mare discurs. Nimic de seamă pe fronturile de luptă. Japonezii s-au împotmolit rău de tot în pădurile Birmaniei şi în China centrală.

Duminică, 26 aprilie 1942

Plecăm la 9 dimineață cu maşina lui Mielu Mihăiescu la Fierbinți, la familia Panaitescu[132], care sărbătoreşte astăzi 25 de ani de căsătorie. Sunt prezente familiile: Grigore Georgescu[133], Ispasii[134], Petreştii[135] şi Spiridonii[136]. Cum sunt toți de acord că Germania va pierde războiul şi că Antonescu va răspunde într-o zi cu capul pentru alianța cu Hitler şi Mussolini, între noi nu mai este nici o discuție. Trecem în revistă ultimele evenimente şi apoi ne aşezăm la masă. Ispasiu e mai convins decât mine că Pétain nu va face jocul nemților, ci din contra, el se va ralia aliaților atunci când aceştia vor fi gata să organizeze un al doilea front în Europa occidentală. Personal, nu cred aşa ceva. La dejun mâncăm pentru prima dată căpşuni din grădina Panaiteştilor, anul acesta. Ne-am întors pe la 7 seara în Capitală.

Seara, Radio. Hitler a vorbit în Reichstag. Nimic nou. Aceeaşi teză propagandistică privitoare la răspunderea Angliei pentru războiul de azi. „Forța ocultă evreiască şi masoneria internațională stau azi în spatele lui Roosevelt şi a lui Churchill pentru a lăsa civilizația europeană la discreția bolşevismului", declară el în aplauzele nesfârşite ale mamelucilor lui din Reichstag. Concluzia lui este că Anglia trebuie distrusă. Din toate aceste cuvinte de ură la adresa Statelor Unite şi ale Angliei deduc un singur lucru îmbucurător: siguranța că o pace de compromis cu aceste mari puteri este exclus definitiv. Rămâne desigur deschisă o astfel de pace cu Sovietele, deşi este foarte puțin probabilă. Pe fronturile de luptă nimic deosebit.

Luni, 27 aprilie 1942

Dejun cu Lupu la „Continental". Mai iau parte Hoisescu, Negrei şi Costache Lupu. Se comentează discursul lui Hitler şi evenimentele de la Vichy. Costache Lupu spune că cercurile din jurul lui Antonescu susţin că Killinger[137] a fost declarat cetăţean de onoare al României, la cererea lui Göring, care-l foloseşte ca intermediar pentru afacerile lui din ţara noastră. Lupu confirmă acest lucru, declarând că ştie de la Malaxa precis că în afară de Killinger mai sunt la Bucureşti încă doi agenţi, Clodius[138] şi Neubacher[139], pe care Göring îi foloseşte ca să pună mâna pe industria noastră.

În ce priveşte discuţiile lui Lupu cu Mihalache, cât a fost la Dobreşti, ele n-au avut nici un rezultat. Lupu regretă că s-a dus degeaba. „Am pierdut timpul şi am fost numai în nervi, neputându-mă înţelege cu el în nici o chestiune de politică internă şi externă". Refuză să dea amănunte, invocând vechea lui teză că la dejun trebuie discutate numai lucruri vesele, ca să ajute la o bună digestie.

Seara, Radio. Guvernul de la Vichy protestează energic în contra ocupării arhipelagului Noua Caledonie de americani. Ar fi dorit poate să fie ocupat de japonezi? Anglo-americanii au declarat în mai multe rânduri că toate coloniile franceze, ocupate de ei în timpul războiului vor fi restituite după terminarea lui. Cum guvernul de la Vichy nu le poate apăra, e natural ca anglo-americanii să nu le lase să cadă sub ocupaţia puterilor Axei. Japonezii au reluat ofensiva lor în Birmania. Pe frontul de Est, ruşii atacă în sectorul nordic şi în regiunea Donеţ. Nemţii sunt fericiţi că pot respinge aceste atacuri.

Marţi, 28 aprilie 1942

Văd pe Lupu la 9 dimineaţa. Îmi povesteşte discuţia lui cu Mihalache. „M-am convins definitiv că omul acesta, începe Lupu, e colosal de ranchinos şi nu-i va ierta lui Maniu nici în mormânt că i-a torpilat, cum zice el, posibilitatea unei colaborări cu Carol, lucru care ar fi schimbat, după capul lui, toată politica externă a ţării. Şi azi el continuă relaţiile cu foştii colaboratori ai acestui bandit care i-a umplut capul cu toate aceste bazaconii. Ca să-şi apere poziţia lor de trădători, aceştia îi spun tot felul de minciuni, printre care şi aceea că ei se înţeleseseră definitiv cu Carol să formeze un guvern prezidat de Mihalache, cu condiţia, bineînţeles ca Maniu şi prietenii săi să fie

ținuți de o parte. În loc însă ca Maniu să stea în rezervă şi să-i înlesnească munca lui de capacitare a regelui, el a agitat fără întrerupere chestiunea camarilei şi a Lupeştei, lucru care l-a înfuriat atât de mult pe Carol, încât s-a văzut silit să recurgă la dictatură şi la suspendarea partidelor. Maniu, crede el, este răspunzător de toate greşelile lui Carol, pentru că l-a împins la disperare". Lupu i-a explicat punct cu punct toate afirmațiile lui, arătându-i că face o greşeală imensă luându-se după capul unor bandiți mincinoşi şi interesați ca Mirto[140], Răducanu, Ralea, Ghelmegeanu[141] şi alții mai mărunți. Lupu i-a adus aminte de consilieratul regelui, pe care l-a acceptat în mai 1940, şi care trebuia să-i deschidă ochii pentru totdeauna că bestia de Carol urmărea metodic, de când s-a urcat pe tron, să introducă în țară un regim de dictatură şi că avea o repulsiune fizică pentru „țărănoiul de Mihalache". Toată argumentarea lui Lupu a rămas zadarnică. „Mihalache, continuă Lupu, crede una şi bună, că Maniu i-a torpilat guvernarea şi că tot el poartă răspunderea regimului lui Antonescu de astăzi, pe care Carol l-a instaurat pentru a scăpa de Maniu". „Nu te supăra, dragul meu, i-a spus Lupu, dar dovedeşti o logică cu totul originală în judecarea evenimentelor pe care le-am trăit împreună". Furios, Lupu n-a mai discutat nici o chestiune politică internă sau externă cu el până la plecare. „Pe viitor, zice Lupu, să căutați pe altul pentru a-l trimite la Mihalache, căci eu nu vreau să-mi mai fac nervi". În concluzie, Lupu e de părere că pe Mihalache nu mai putem conta, ca membru serios de partid, şi că trebuie să procedăm la înlocuirea tuturor şefilor de organizație, prietenii lui.

Seara, Radio. Lupte fără importanță pe diferite fronturi. Japonezii întâmpină mare rezistență în China şi Filipine. Aviația germană a bombardat oraşul englez Norwick, dar a fost repede pusă pe fugă de avioanele engleze.

Miercuri, 29 aprilie 1942

După ora de curs întâlnesc în cancelarie pe Ciobanu[142] şi pe Marmeliuc. Luăm câte o bere la „Trocadero". Amândoi doresc din răsputeri victoria Germaniei şi nici nu vor să audă de o victorie a aliaților. În calitatea lor de basarabean şi bucovinean îi înțeleg foarte bine de ce se tem de o victorie sovietică, însă vina o poartă azi numai

Antonescu, care nu înțelege greşeala de a lupta mai departe alături de învinşii de mâine. Le explic din nou pentru ce puterile Axei nu pot câştiga războiul şi le recomand prieteneşte să-şi lichideze din timp averile care le mai au la Chişinău şi Cernăuți. Au rămas foarte deprimați. „Dacă aş fi în locul d-voastră, le-am spus eu, aş organiza un bloc al fruntaşilor basarabeni şi bucovineni, indiferent de apartenența lor politică, care ar avea misiunea să facă presiuni asupra lui Antonescu, să înceteze acțiunea lui militară alături de nemți cât mai repede cu putință". Marmeliuc găseşte propunerea mea foarte potrivită. În schimb, Ciobanu o crede imposibil de realizat. „Să nu vă plângeți mâine, i-am spus lui Ciobanu, că n-ați fost prevenit la timp".

Seara, Radio. Berlinul respinge cu indignare nota sovietică privitoare la „pretinsele" devastări ale teritoriului rusesc ocupat de nemți şi susține că în materie de distrugere a teritoriilor părăsite Sovietele n-au autoritatea morală să se plângă de aşa ceva. Berlinul aminteşte ruşilor celebrul ordin dat de Stalin în iulie 1941, când recomanda trupelor bolşevice în retragere să distrugă tot ce ar putea servi inamicului, faimoasa tactică a „pământului ars". Se pare totuşi că nemții fac orori care depăşesc pe ale bolşevicilor. La întrevederea cu ambasadorul Statelor Unite la Vichy amiralul Leahy[143], Laval ar fi protestat energic în contra ocupării coloniei franceze Noua Caledonie, amenințându-l cu revizuirea politicii de neutralitate. Amiralul Leahy l-a asigurat pe Laval că țara sa va evacua toate coloniile franceze la sfârşitul războiului. Față de repetatele bombardări ale oraşeloor germane, aviația germană a încercat să bombardeze şi ea câteva oraşe engleze ca Norwick, York etc., dar a fost pusă pe fugă, pierzând şi un mare număr de avioane. Fapt îmbucurător, Anglia dispune deja de câteva luni de o aviație mult mai puternică decât inamicii ei. Dacă la aceasta se mai adaugă superioritatea incontestabilă a aviatorului englez față de cel german, atunci nu-i văd de loc bine pe nemți în viitorul apropiat. Pe frontul rus, nemții anunță că au respins şi ieri „violentele atacuri bolşevice din sectorul central". Procesul de la Ankara bate pasul pe loc. Fiind vorba de Soviete, care sunt implicate în atentatul contra lui Von Papen, văd că turcii nu se grăbesc să termine acest proces. Japonezii înaintează în Birmania.

Joi, 30 aprilie 1942

După curs întâlnesc în cancelarie pe Rosetti-Bălănescu, care-mi arată o neaşteptată prietenie. Îmi spune că „a admirat totdeauna consecvența mea politică" şi că el a fost şi este un democrat. „Dacă nu m-am înscris în Partidul Național Țărănesc, aceasta se datoreşte faptului, a continuat el, mai întâi nu prea am temperament politic şi apoi n-am admis atitudinea lui Maniu față de Carol, după cum nu admit nici azi politica lui față de Antonescu". „Cu aceste rezerve față de Maniu, i-am răspuns eu, n-aveai ce căuta în partidul nostru. Ai văzut ce-au pățit Ralea, Călinescu[144], Ghelmegeanu, Gafencu[145] şi toți ceilalți când s-au raliat politicii lui Carol". Rosetti a înghițit în sec, evitând să mai continue discuția. M-a asigurat totuşi că în chestiunea titularizărtii mele pot conta oricând pe votul lui.

Am trecut apoi pe la Maniu, unde i-am găsit pe Lupu şi pe Ghiță Pop discutând chestiunea lui Mihalache. Lupu a evitat să-i spună lui Maniu ceva referitor la aversiunea lui Mihalache față de el, dar a insistat asupra convingerii sale că „pe viitor nu trebuie să mai contăm pe Mihalache ca membru de partid, întrucât are păreri în politica internă şi externă cu totul deosebite de ale noastre". Lupu a propus să procedăm imediat la înlocuirea tuturor prietenilor lui Mihalache din şefiile de organizații pe care le ocupă. „Dacă aceştia nu mai activează, continuă Lupu, şi o fac pe defetiştii, aceasta se datoreşte faptului că se iau după Mihalache, şeful defetiştilor din partid". Maniu, care nu bănuieşte de loc aversiunea lui Mihalache față de el, lucru pe care nici Lupu nu i-l spune, crede că „decât să-l supărăm prea tare pe d-l Mihalache e preferabil să mai aşteptăm câtva timp". Lupu nu mai insistă. Eu, care ştiu de la el că nu mai putem conta pe Mihalache, tac la fel, decis să-mi iau curajul şi să-i spun lui Maniu la prima ocazie.

Seara, Radio. În afară de unele succese ale japonezilor în Birmania, pe celelalte fronturi nimic important pe ziua de azi. Doar ruşii „continuă să atace puternic", cum zice Berlinul. Italienii anunță drept un mare succes că avioanele lor au reuşit să ajungă deasupra Tobruk-ului şi să arunce câteva bombe.

Vineri, 1 mai 1942

După un telefon de la Bagdasar[146], trec pe la biroul său de la Casa Şcoalelor, pe la 10 dimineața. Ca fost asistent al lui Petrovici, îl cunosc de mult timp pe Bagdasar, care îmi arată multă prietenie. Împreună cu Iavorschi, ei sunt cei mai buni avocați ai mei pe lângă Petrovici, căruia nu pierde nici o ocazie să-i arate nedreptatea care mi s-a făcut la Iaşi pe vremuri, cerându-i să facă imposibilul pentru a o repara. Ei ştiu foarte bine că şi Petrovici are o parte de vină în această chestiune. Cu ocazia inspecției pe care acesta a făcut-o recent în regiunea Timişoara, l-au însoțit şi ei. Cu această ocazie au discutat din nou cu Petrovici chestiunea titularizării mele. Bagdasar m-a chemat să mă pună în curent cu cele discutate.

„Petrovici, îmi spune Bagdasar, este foarte binevoitor şi ține neapărat să creeze o Catedră de Istorie diplomatică, dar d-ta nu-l ajuți să ceri această dezlegare de la Mihai Antonescu El nu se poate expune să calce ordinul Preşedinției de Consiliu de a nu se face posturi noi în învățământ".

Îi explic pentru ce nu pot cere acest lucru lui Mihai Antonescu, preferând să mai aştept. Acest răspuns l-am dat şi lui Petrovici, când l-am văzut ultima dată. În momentul când discutam această chestiune, a intrat în biroul său şi Iavorschi.

Amândoi au tăbărât pe mine să mă convingă că fac „o imensă greşeală" de a nu folosi o relațiune politică pentru apărarea unei mari nedreptăți. Am rămas ferm pe poziție, spunându-le că nu vreau să fiu cu nimic angajat față de un om a cărei politică o combat cu toată energia.

Le explic apoi pe larg, timp de o jumătate de oră, pentru ce aliații vor câştiga războiul şi pentru ce Antonescu va răspunde cu capul greşeala de a merge cu nemții. Prietenii mei au rămas foarte impresionați. Bagdasar m-a întrebat dacă Petrovici ştie aceste lucruri. I-am răspuns că nu o dată am vorbit cu el foarte răspicat despre toate acestea. El a tăcut, însă Iavorschi a adăugat: „Şeful nostru, dragă Bagdasar, joacă o carte foarte riscantă".

După masă am făcut o plimbare cu Milica şi fetele în parcul Herăstrău. Ne-am plimbat cu vaporul pe lac, iar seara am luat masa la restaurantul de lângă debarcader. Aşa am petrecut ziua de 1 mai.

Seara, Radio. Berlinul şi Roma anunță că în zilele de 29 şi 30 aprilie a avut o nouă întrevedere la Salzburg. Au fost prezenți şi Ribbentrop[147] şi Ciano[148], plus o serie de militari, printre care Cavalero şi von Keitel[149]. Aceasta înseamnă apropierea marii ofensive mult trâmbițate pe frontul de Est. Aviația engleză a bombardat pentru a treia oară obiective militare din jurul Parisului. Se semnalează atacuri puternice bolşevice în regiunea Murmansk şi unele succese japoneze în Birmania şi China. În Africa, nimic important.

Sâmbătă, 2 mai 1942

Lucrez la Academie toată dimineața. Pe la 5 trec la Maniu, însă fiind lume multă nu pot discuta cu el. Îl invit mâine la dejun împreună cu Lupu şi cu Ghiță Pop.

Seara, musafiri: Giosanii şi colonelul Marinescu. După acesta din urmă, ofensiva germană pe frontul rus nu este încă apropiată, cu toată alarma provocată de întrevederea de la Salzburg. Marinescu trage această concluzie după stadiul în care se află pregătirile armatei noastre. El crede că nemții nu vor declanşa ofensiva mai devreme de o lună. Giosanu e de părere că nemții vor încerca să lichideze armata engleză din Nordul Africii pentru a împiedica o debarcare anglo-americană în Sudul Italiei. Impresia lui este că aceştia, neputând face un al doilea front în Europa occidentală, e mai uşor să-l organizeze în Mediterana occidentală. Hitler, bănuind aceste intenții, ar avea tot interesul să le-o ia înainte. Presupuneri care nu sunt lipsite de logică! Giosanu şi Marinescu au ştiri foarte proaste despre situația economică a Germaniei şi Italiei. Ei nu cred că nemții să poată înfrânge pe ruşi vara aceasta şi în cazul acesta, susțin ei, tulburări grave sunt de aşteptat pe toamnă în Italia şi Germania. Marinescu susține că armata noastră continuă să lupte în condiții cu totul inferioare față de cea germană, sub raportul armamentului.

După plecarea musafirilor, aflu de la Radio Berlin, la ora 11[30] că japonezii ar fi ocupat importantul punct strategic din Birmania, Mandalay. Luptele continuă în sectorul Murmansk.

Duminică, 3 mai 1942

Avem la dejun pe Maniu, Lupu şi Ghiţă Pop. Discutăm o oră şi ceva înainte de masă situaţia externă. Maniu şi Lupu au şi ei aceleaşi informaţii ca şi mine asupra ofensivei germane pe frontul de Est, în sensul că ea nu poate avea loc decât cel mai târziu peste o lună. Maniu insistă din nou pe lângă Lupu să-l vadă pe Antonescu şi să-i ceară „insistent de tot" să înceteze lupta alături de nemţi. Ghiţă Pop e foarte sceptic în această privinţă. „Pe Antonescu, zice el, nu-l poate convinge nimeni să se despartă de nemţi pentru că are prea mari angajamente faţă de ei. Singura soluţie este să-l înlăturăm de la conducerea ţării, însă putem noi realiza acest lucru? Eu cred că aşa ceva este imposibil dacă nu găsim nişte militari îndrăzneţi care să-şi ia această răspundere". Lupu îl întreabă pe Maniu dacă regele Mihai n-ar putea juca acest rol. Maniu e convins că acesta, chiar dacă i-ar surâde acest rol, este totuşi prea tânăr şi fără experienţă pentru a-l îndeplini. „El este înconjurat numai de oamenii lui Antonescu, zice Maniu, şi apoi nu s-a eliberat complet de sub infuenţa mamei sale, care este o fricoasă şi o oportunistă. Ea e moartă după bani şi nu vrea decât linişte pentru a-şi consuma aventurile ei amoroase". Maniu, care a susţinut-o foarte mult pe timpul cât Carol era pe tron, are acum păreri foarte proaste despre ea. „Regele Mihai, continuă Maniu, este desigur o soluţie pentru planul nostru, însă numai cu condiţia de a avea pe lângă el un om hotărât şi care să poată domina şi camarila din jurul lui, toată în serviciul lui Antonescu. Aceasta e o problemă la care mă gândesc de mult, însă vă rog să păstraţi cea mai mare discreţie asupra ei".

Trecem la chestiunea Mihalache. Lupu povesteşte discuţiile lui cu Mihalache, evitând să atingă tot ce ar putea fi supărător pentru Maniu, însă scoţând în evidenţă unele păreri ale lui în legătură cu politica internă şi externă a partidului nostru. „Nici în chestiunea bestiei de Carol, continuă Lupu, el nu este de acord cu politica conducerii partidului şi crede mai departe că d-ta, d-le Maniu, i-ai torpilat posibilitatea unei înţelegeri cu el". „Ştiu, a răspuns imediat Maniu, că d-l Mihalache s-a plâns peste tot de acţiunea mea contra camarilei şi a nenorocitului de Carol. Toate explicaţiile care i le-am dat, el nu le-a luat în seamă şi a dat mai multă crezare bârfitorilor mei decât cuvintelor mele. Ştiu că nu mă poate suferi şi că e gata să facă oricând cor cu adversarii mei. Totuşi eu nu mă supăr, pentru că

Mihalache are şi foarte mari calităţi şi pentru partidul nostru el reprezintă un capital important, care nu trebuie pierdut. El este un om de perfectă bună credinţă, însă are şi marele defect de a nu putea distinge între prietenii adevăraţi şi linguşitorii care-l înconjoară şi-i umplu capul cu tot felul de bazaconii. Desigur, noi nu putem lăsa partidul dezorganizat într-o serie de judeţe de dragul lui şi al prietenilor săi şi de aceea sunt de acord să procedaţi imediat la înlocuirea tuturor acestor defetişti, indiferent dacă se va supăra ori nu". Faţă de acest răspuns, am găsit că nu mai era nevoie să mai arunc şi eu gaz peste foc şi am renunţat să-l mai pun în curent cu ceea ce-mi spusese Lupu, întrucât nu mai constituia nimic nou pentru el.

Ne-am aşezat la masă, care s-a desfăşurat într-o atmosferă de totală destindere. S-a mai atins în trecăt problema Transnistriei şi a Odessei. Lupu a ridiculizat în termeni hazlii eforturile lui Antonescu de a convinge opinia noastră publică asupra „marilor avantaje" pe care le-ar avea ţara prin anexarea Transnistriei şi a Odessei, „al doilea mare port românesc la Marea Neagră". „Vom plăti cu vârf şi îndesat cele câteva păsări, câteva kilograme de unt şi câteva butoaie de ulei pe care Antonescu le distribuie cu atâta reclamă populaţiei din Bucureşti aduse din „bogata Transnistrie". „Antonescu se joacă pur şi simplu cu focul", s-a mulţumit să spună Maniu.

După plecarea musafirilor cirtesc presa, iar seara ascult Radio.

Văd din ziare că Giurescu a fost confirmat ca director al Institutului de Istoria Românilor pe de lângă Facultatea noastră de Litere [...]

Presa germană comentează şi azi marele discurs ţinut de Hitler în faţa Reichstag-ului care anunţă, după ea, apropiata prăbuşire a bolşevismului şi a perfidului Albion.

Luni, 4 mai 1942

Lucrez toată dimineaţa la Biblioteca Academiei. Întâlnesc la ieşire pe Gusti şi pe Bănescu[150], care discutau pe trotuarul din faţa Academiei. „Iată, vine omul nostru, îi spune Bănescu lui Gusti, el ne va pune de acord". Şi adresându-se mie, Bănescu mă roagă să-i fac „o injecţie de optimism" colegului său, „trist şi abătut", zice el. Întreb despre ce este vorba, şi Bănescu îmi răspunde: „iată un om care nu vrea să înţeleagă nici azi că Hitler merge cu paşi repezi spre

înfrângere". „Domnul Gusti, am început eu, este un prea vechi admirator al nemților pentru ca să poată crede în înfrângerea lor. Sper că foarte curând va avea ocazia să se convingă că oricât de superiori ar fi din punct de vedere militar, ei nu pot învinge globul întreg. Dacă nici vara aceasta ei nu vor putea scoate din luptă pe ruşi, atunci sunt de aşteptat mari frământări în Germania, unde criza economică a atins deja limite extreme". Gusti recunoaşte şi el că aliații dispun de „forțe uriaşe şi de un potențial de război foarte mare, dar că toate acestea nu pot fi primejdioase pentru Germania decât numai în cazul că războiul se prelungeşte. Pentru un moment însă, continuă el, ei sunt încă stăpânii Europei, iar aliații nu văd cum i-ar putea învinge". „Cu puțină răbdare, i-am răspuns eu, vom vedea şi această minune". Ne-am despărțit, eu ducându-mă spre tramvai, iar ei spre Piața Victoriei, având drum comun.

Seara, Radio. Berlinul anunță „lupte grele" în regiunea Murmansk. Pe restul frontului, nemții pretind că au respins toate atacurile bolşevicilor. Se anunță unele succese japoneze în China şi în Birmania. În Africa, situație staționară.

Pe la 10 noaptea îmi telefonează Lupu că va vedea pe Antonescu mâine dimineață la 11. Ne vom vedea la „Capşa" cu Maniu mâine la ora unu. Înainte de închiderea emisiunei, Berlinul anunță „lupte mari aero-navale" în Oceanul Înghețat de Nord.

Marți, 5 mai 1942

Lucrez acasă pentru curs şi citesc presa.

Aviația şi submarinele germane fac eforturi mari pentru a împiedica convoaiele anglo-americane să transporte ajutoare Sovietelor, de unde lupte serioase cu aviația anglo-americană care protejează aceste transporturi.

La ora unu mă duc la „Capşa", unde iau dejunul cu Maniu, Ghiță Pop şi generalul Negrei. Pe la ora două a sosit şi Lupu, venind direct de la Antonescu, cu care a discutat situația externă, el exprimându-i punctul nostru de vedere, iar Antonescu apărând pe-al lui. Nu s-au înțeles de loc. Antonescu rămâne pe poziția lui, fiind convins că ofensiva germană din vara aceasta va scoate definitiv din luptă Sovietele şi că, după acest eveniment, Anglia va fi constrânsă la pace. „Churchill şi Roosevelt nu sunt chiar aşa de stăpâni pe situația lor

politică, i-a spus Antonescu, pentru a mai putea impune ţărilor lor să continue războiul, odată lichidată Uniunea Sovietică. Atât în Anglia cât şi în Statele Unite sunt destule forţe care vor fi recunoscătoare Germaniei şi aliaţilor ei pentru opera de civilizaţie pe care o fac lumii întregi prin distrugerea bolşevismului". Lupu i-a explicat că problema echilibrului politic şi militar pentru adversarii Germaniei hitleriste este mult mai importantă decât chestiuni de ideologie politică şi de aceea nu e bine să-şi facă iluzii. „De altfel, a continuat Lupu, de ce putere militară ar mai dispune Sovietele după o nouă confruntare cu maşina de război germană, admiţând că Hitler le-ar putea înfrânge. Mai pot ele prezenta o primejdie de viitor pentru a da de gândit Angliei şi Statelor Unite? Şi apoi de ce putere militară ar mai dispune Hitler după zdrobirea Sovietelor pentru a sili pe anglo-americani să accepte o pace separată cu ei?" Antonescu i-a răspuns că armata germană va rămâne încă destul de puternică pentru a putea debarca în Anglia. „N-a putut debarca în 1940, după scoaterea Franţei din luptă, când Anglia rămăsese singură şi nepregătită suficient, i-a spus Lupu, şi va debarca acum, în 1942, după ce ea este pregătită şi dispune de aliaţi atât de puternici? Eu nu înţeleg logica d-voastră". „Nu înţelegeţi, pentru că d-voastră nu ştiţi cât de tare este armata germană şi de ce arme secrete dispune ea", i-a răspuns Antonescu. „Scoate-o în capăt cu nebunul, ne-a spus Lupu. Am renunţat să mai continui discuţia şi nici n-am mai fost atent la ultimele lui argumente în care a fost vorba de victoriile japoneze şi de intrarea Franţei în război alături de Germania". Lupu l-a rugat pe Maniu ca pe viitor să nu mai insiste să vadă pe Antonescu, căci „nu se mai duce niciodată". „Neputându-l răsturna, am intervenit eu, noi ne facem cel puţin datoria atrăgându-i atenţia asupra greşelilor care le face. Lumea va vedea curând cine a avut dreptate şi cine va purta răspunderea pentru nenorocirile care se vor abate asupra ţării din cauza lui Antonescu şi a colaboratorilor săi".

Am discutat apoi chestiunea propunerii care am făcut-o lui Marmeliuc şi lui Ciobanu de a organbiza un bloc al bucovinenilor şi basarabenilor, care să-i atragă serios atenţia lui Antonescu asupra primejdiei la care sunt expuse aceste provincii prin continuarea războiului alături de nemţi. Maniu o găseşte foarte bună. El crede că iniţiativa acestui bloc va trebui luată de elemente care nu fac parte din partidul nostru, ca să nu zică Antonescu că tot noi ne găsim în spatele acestui bloc. Lupu este de aceeaşi părere, dar nu prea vede

care alți fruntaşi ai acestor provincii ar fi dispuşi să ia această inițiativă. Mă înțeleg cu Lupu să convocăm la el pe joi la 11 pe Halippa, Săveanu, Ciobanu, Crihan şi pe Marmeliuc pentru a discuta cu ei această chestiune. Lupu crede că ar fi foarte bine să chemăm şi pe moş Codreanu. Sunt de acord.

Seara, Radio. Berlinul tună şi fulgeră în contra ocupării insulei Madagascar de trupele engleze. „Franța, indignată la culme de această nouă agresiune britanică, va trage desigur consecințele", zice comunicatul german. Vrabia mălai visează! De unde ştiu nemții că adevărata Franță este chiar atât de indignată sau poate cred că Laval reprezintă în adevăr Franța? În Oceanul Înghețat de Nord continuă luptele aero-navale între germani şi anglo-americani. Pe celelalte fronturi nimic deosebit.

Miercuri, 6 mai 1942

Văd pe Hulubei după curs. M-a chemat să-mi spună că Universitatea a fost anunțată că va trebui să organizeze curând un economat al ei, date fiind dificultățile de aprovizionare ale profesorilor şi personalului ei. A vorbit şi cu Ionescu Tudor şi cu Eugen Bădărău[151], profesor la aceeaşi facultate de Ştiințe cu Ionescu Tudor. Hulubei vrea să ne numească pe toți trei la conducerea acestui economat. I-am răspuns că primesc cu plăcere, pentru că problema aprovizionării cu zahăr, ulei, făină de grâu şi mălai devine zilnic tot mai grea. Mă întreabă apoi cum mai văd situația politică şi dacă mai credem în înfrângerea lui Hitler. După ceea ce i-am repetat ceea ce-i mai spusesem şi altădată, el a început să-mi facă unele confidențe, rugându-mă să le păstrez numai pentru mine. Din informațiile care le are el, în Germania criza economică este foarte gravă. Mulți şefi militari se îndoiesc de succesul ofensivei contra ruşilor din vara aceasta. Anglo-americanii devin tot mai puternici, iar japonezii s-au întins şi ei prea mult. Hulubei are informații că nemții nu prea sunt mulțumiți de ei pentru motivul că nu vor să-i ajute, atacând Sovietele.

„În aceste condiții, zice Hulubei, situația Germaniei devine foarte critică şi dacă ea nu va reuşi să pună la punct anumite arme secrete, la care laboratoarele ei lucrează de zor, atunci sunt serioase perspective să piardă războiul. Pentru aceste motive eu sunt decis să refuz mai departe Ministerul Învățământului pe care mi-l oferă mereu

Antonescu". El mi-a spus în continuare că Antonescu a văzut în Petrovici o soluție provizorie, numai până se va decide el să accepte acest post. Mi-au făcut plăcere mare confidențele lui Hulubei, chiar dacă mă cam îndoiesc de sinceritatea lor. L-am încurajat, arătându-i că este în propriul său interes să nu se compromită mai mult cu regimul lui Antonescu şi să se mulțumească cu rectoratul, văzându-şi de catedră şi de laborator. Ne-am înțeles să ne vedem mai des.

Când am ieşit de la Hulubei am întâlnit pe Victor Papacostea şi el convins că Antonescu face o mare greşeală în chestiunea Transnistriei şi a Odessei. El a discutat această problemă şi cu Gh. Brătianu, care e de acord cu Antonescu asupra acestui punct. La întrebarea lui Papacostea, ce ne facem într-o zi dacă nu vom putea-o păstra, Brătianu i-a răspuns candid: „o dăm înapoi, căci e mai uşor de dat decât de luat". Papacostea a rămas „uluit de inconştiența acestui răspuns". De la el aflu că Brătianu ține mâine la Iaşi o conferință în acest sens, intitulată „Moldova din punct de vedere geografic şi geopolitic", iar Giurescu va vorbi cu ocazia zilei de 10 mai la Tiraspol despre „Granițele pământului românesc". „Pe Giurescu, zice Papacostea, îl înțeleg că se vede azi silit să-i bată în strună lui Antonescu, dar pe Gh. Brătianu să susțină ideea de a anexa Transnistria şi Odessa nu-l mai pricep de loc". „Ba, e foarte uşor de înțeles, i-am răspuns eu. Brătianu e un prost înfumurat, care habar nu are de politică. Dacă n-ar purta numele tatălui său, susțin dacă ar fi foarte bun şi de profesor secundar; pentru acest post va trebui supus unui examen". „Tot gură rea ai rămas", îmi răspunde Papacostea la despărțire. „Pentru că ne place să fim liniştiți şi să nu ne facem duşmani care se urcă în capul nostru toți neisprăviții, unii pentru că au nume cu rezonanță, alții pentru că au tupeu şi neruşinare". „Poate ai dreptate", mi-a răspuns el. „Nu poate, ci sigur am dreptate", i-am răspuns eu.

După masă citesc presa, complez *Jurnalul* şi lucrez pentru cursul de mâine.

Seara, Radio. Laval a făcut declarații „bătăioase la adresa Angliei pentru ocuparea Madagascarului". Berlinul se bucură de „încordarea relațiilor dintre Vichy şi Londra". În China, şeful naționalist Ciang Kai Şek[152] a decretat mobilizarea generală. Pe frontul rus, aviația germană ar fi bombardat mai multe localități din Crimeea, printre care Kerci şi Sevastopol. În nordul Africii, linişte. Italienii se odihnesc!

Joi, 7 mai 1942

După curs văd pe Ionescu Tudor, care mă aştepta în cancelarie. Ies cu el şi-l însoţesc la laboratorul său, unde are un birou foarte spaţios, care-i serveşte şi de bibliotecă. Şi el e decis să primească postul de membru în economat, deşi este gratuit. În schimb, avem asigurată aprovizionarea cu articolele de strictă necesitate. Îmi spune apoi că sâmbăta viitoare au invitat pe naşii lor, soţii Şteflea, şi vrea să mergem şi eu cu Milica. Ionescu îmi spune că în ultimul timp el constată la Hulubei o schimbare de atitudine în ceea ce priveşte nemţii Începe să fie sceptic în privinţa victoriei lor. „Ar fi de dorit să înceteze de a se mai compromite cu ei, ca să nu aibă necazuri mai târziu", i-am spus eu. Nefiind autorizat să vorbesc despre ceea ce mi-a vorbit Hulubei, m-am oprit aici, fiind bucuros că şi Ionescu Tudor a constatat o oarecare schimbare.

Dejun la „Capşa" cu Maniu, Lupu, Ghiţă Pop, generalul Negrei şi Sachi Boilă. Se discută diferite chestiuni de politică externă şi internă. Ghiţă Pop, care ascultă regulat Radio Viena, constată că nemţii dau mare importanţă istoriei cu Madagascarul, în care ei văd posibilitatea intrării în război a Franţei de la Vichy alături de ei. Maniu şi Lupu sunt convinşi că Vichy-ul nu va face nimic, întrucât Laval „e detestat de 99% dintre francezi", zice Lupu. Maniu crede că anglo-americanii trebuie să aibă deja o soluţie pregătită pentru cazul că Vichy-ul ar face o astfel de greşeală. „Intrarea Franţei în război alături de nemţi şi japonezi, continuă Maniu, le-ar da anglo-americanilor cel mai bun motiv să nu-i mai restituie coloniile ocupate temporar, plus riscurile de a bombarda Parisul şi de a-i distruge întreaga flotă care i-a mai rămas". Negrei se ocupă de câteva aspecte militare ale războiului. După el, armata germană este obosită după atâtea luni de hărţuială din partea ruşilor; maşina lor de război este uzată în mare parte; uzinele germane nu dispun de timpul necesar pentru „repararea întregului blindaj hodorogit după atâtea mii de kilometri de alergare pe drumurile stricate ale Rusiei". Cât despre japonezi, Negrei susţine cu mai multe exemple că ei dau semne evidente de slăbiciune atât în China, cât şi în Birmania. El e convins că japonezii nu dispun de forţele necesare pentru a ataca India şi Australia. Bombardarea oraşului Tokyo şi a celorlalte centre japoneze i-a pus în panică pe japonezi, care încep să înţeleagă şi ei în ce mare aventură s-au aruncat. În continuare Negrei crede că Rommel[153]

pregăteşte o mare ofinsivă în Nordul Africii şi că anglo-americanii, neputând încă organiza un front în Europa occidentală, nu este exclus să debarce în Italia sau Tunisia pentru a tăia orice retragere a trupelor germano-italiene din Libia.

Sachi Boilă ridică problema lui Gh. Brătianu A fost ieri la conferința acestuia de la Academia de Ştiințe Morale şi Politice. Sala era plină „de toți nemțofilii din Capitală". Titlul conferinței: „Spațiul etnic, spațiul vital, spațiu de securitate". Boilă ne face un scurt rezumat al acestei conferințe, însoțindu-l de aprecieri foarte proaste la adresa lui Brătianu. „După ce a încercat să explice cu argumente puțin convingătoare că spațiul etnic românesc se întinde de la Tisa până mult dincolo de Bug, în unele părți chiar până la Nipru, povesteste Boilă, astăzi când Europa este pe punctul de a-şi da o nouă organizare şi noi frontiere poporul român are nevoie în Răsărit de spațiul său vital, de spațiu de securitate; râul Bug şi portul Odessa reprezintă pentru poporul român acest spațiu vital şi spațiu de securitate. Sala l-a aplaudat furtunos, iar el se umfla în pene ca un cocoş, deşi vocea-i era cam răguşită, întrucât Brătianu nu vorbeşte liniştit, ci mai mult strigă. El crede că în felul acesta subliniază mai bine importanța unor fraze. Rar am văzut mai mare mediocru ca el şi un vanitos dezgustător fără pereche". S-a făcut haz, dar nimeni nu i-a luat apărarea. Am tăcut şi eu, bucuros că mai sunt şi alții care-şi dau seama de înfumurarea şi mediocritatea acestui fiu al Statuii.

Seara, Radio. Lupte fără importanță pe frontul rus. Linişte în Nordul Africii. Aviația germană, fugărită de cea engleză în Marea Mânecii. Aceasta a bombardat câteva porturi franceze şi belgiene ocupate de germani. Zilnic se poate constata superioritatea tot mai mare a aviației engleze față de cea germano-italiană. Procesul de la Ankara încă nu s-a terminat. Presa germană şi italiană continuă să se ocupe de problema Madagascarului şi de „tensiunea crescândă dintre Vichy şi Londra".

Vineri, 8 mai 1942

Toată dimineața la Biblioteca Academiei.

La 6 trec pe la Maniu, care pleacă mâine dimineață la Sibiu. Maniu a văzut pe Dinu Brătianu înainte de prânz. Înțelegerea dintre ei este perfectă. „Pe cât erau de neplăcute discuțiile cu Ion şi cu Vintilă

Brătianu[154], zice Maniu, pe atât sunt de agreabile cu Dinu, om de treabă, cinstit, modest şi cu un înalt simţ al răspunderilor". Dinu Brătianu i s-a plâns din nou de Gh. Brătianu, „un încăpăţânat şi un nepriceput în chestiunile politice". El i-a spus lui Maniu că „Gh. Brătianu nu va putea ajunge niciodată şef al partidului liberal" şi că el pune mare nădejde în celălalt nepot, Vintilă[155], fiul lui Vintilă Brătianu, „mult mai inteligent şi cu simţ politic, dar din păcate că e încă prea tânăr". Maniu i-a răspuns că problema succesiunii sale la şefia partidului nu se pune încă mulţi ani şi că până atunci are timp şi Vintilă Brătianu să devie matur. Dinu Brătianu i-a replicat că el e foarte bătrân şi că se simte deja foarte obosit. Maniu l-a contrazis, bineînţeles, încurajându-l şi urându-i multă sănătate. Maniu m-a rugat să-l văd mai des pe Dinu Brătianu în timpul cât lipseşte el din Capitală.

Seara, Radio. Aviaţia engleză a bombardat serios mai multe oraşe deţinute de trupele lui Rommel, printre care Bengazi. Pe frontul de Est ruşii au reluat atacurile în regiunea Doneţ şi în Crimeea. Japonezii bat pasul pe loc. Presa germană şi italiană comentează mereu „tensiunea mare" dintre Vichy şi Londra. Nemţii îşi fac însă iluzii.

Profesorul Lupu ne invită duminică la dejun la Valea Călugărească împreună cu Lupu. Ne vom duce cu maşina lui Mielu Mihăiescu.

Sâmbătă, 9 mai 1942

Presa noastră face mare caz de sosirea în Capitală a mareşalului List[156], reprezentant al lui Hitler, la serbarea de mâine, 10 mai. Lucrez toată dimineaţa la curs, completez *Jurnalul*, citesc presa.

Seara cu Milica la familia Tudor Ionescu. Sunt prezenţi şi soţii Şteflea. Discut cu generalul Şteflea o oră şi ceva situaţia internă şi externă. Aflu de la el că în ultimul timp Siguranţa noastră a prins mai multe scrisori ale legionarilor refugiaţi în Germania adresate prietenilor din ţară din care reiese că „ei nu se astâmpără şi continuă activitatea lor clandestină". Antonescu s-a plâns lui Killinger. Ca rezultat, Hitler a trimis pe mareşalul List ca o dovadă că el susţine mai departe pe Antonescu şi că nu are nici un amestec în agitaţiile legionare. „În realitate, zice Şteflea, nouă nu ne scapă sensul acestui şantaj: ori de câte ori e vorba ca noi să facem un efort militar mai mare pe front, Hitler găseşte potrivit să ne şantajeze cu legionarii.

Mareşalul Antonescu a înţeles foarte bine acest lucru, dar se face că nu pricepe". El îmi spune în continuare că s-a înţeles în fine cu Antonescu să păstreze în ţară un număr important de forţe şi să nu participe la viitoarea ofensivă decât cu un număr redus de divizii. El mă roagă să nu spun acest lucru decât numai lui Maniu şi să nu facem caz de această informaţie în propaganda noastră. Şteflea e convins totuşi că ofensiva germană din vara aceasta „va da o grea lovitură ruşilor, poate chiar decisivă" şi că nemţii vor dispune curând „de arme secrete care-i vor pune la adăpost de orice surprize". „În orice caz, continuă Şteflea, dacă prin imposibil ofensiva din vara aceasta n-ar reuşi să scoată din luptă pe ruşi şi dacă se va dovedi că armele secrete sunt o simplă poveste, atunci, recunosc, situaţia nemţilor devine foarte grea şi noi vom fi obligaţi să ne revizuim poziţia faţă de ei. Toate aceste lucruri nu se vor pune decât la sfârşitul verii; până atunci noi nu ne putem permite absolut nici un risc".

Am înregistrat cât mai exact posibil declaraţiile sale. Eu i-am repetat din nou teza noastră, arătându-i că nemţii nu pot câştiga războiul în nici un caz. Şteflea crede că atâta timp cât Hitler dispune încă de o armată aşa de puternică, el mai are încă posibilitatea să ajungă la o pace separată cu anglo-americanii. „Iluzii deşarte", i-am răspuns eu.

Radio Berlin anunţă în cursul nopţii că ruşii „atacă violent" în sectorul de Nord şi în regiunea Doneţ. Aviaţia engleză bombardează în şir obiective militare în Germania şi Italia. În Africa, nimic deosebit. Japonezii pare că s-au împotmolit în China.

Duminică, 10 mai 1942

Plecăm cu Milica şi fetele la Valea Călugărească, pe la ora 11, cu maşina lui Mielu Mihăiescu. Merge cu noi şi Lupu. Timp splendid. Pe la ora unu soseşte şi profesorul Lupu. Soţia lui stă tot timpul la vie şi se ocupă cu multă competenţă de îngrijirea ei. Înainte de a ne aşeza la masă vorbim de împrejurările de acum 11 ani, când m-am înscris în partidul lui Lupu, 10 mai 1931, pe timpul guvernului Iorga.

În cursul dejunului vorbim despre evenimentele la ordinea zilei. Lupu e furios pe Antonescu pentru campania care o duce în contra masoneriei, „numai ca să facă plăcere lui Hitler". Zilele acestea Antonescu a vizitat expoziţia antimasonică de la Şosea, unde

se află expuse tot felul de lucruri referitoare la cultul francmasonic şi la modul cum funcționează diferitele loje masonice. Eu n-am văzut-o, dar am auzit de la alții. Lupu explică din nou împrejurările în care a fost silit să se înscrie la masonerie „de pură formă" în 1915, înainte de a pleca în Apus împreună cu dr-ul Costinescu[157] pentru a procura medicamente pentru armată. El n-a mai călcat de atunci pe la loja la care a fost înscris. Personal, găsesc că atitudinea lui Antonescu justificată în problema masoneriei. Pe vremuri am luat poziție în Cameră în contra ei, care ajunsese un adevărat stat în stat, coterie secretă de promovare de interese personale care nu se puteau rezolva la lumina zilei. Îl pun în curent cu tot ce aflasem de la Șteflea, fără, bineînțeles, să-i pomenesc numele. Atât Lupu, cât şi fratele său, profesorul, sunt convinşi că Hitler va pierde războiul, cu toată superioritatea lui militară de moment şi că nu va putea bate pe ruşi anul acesta. Noi ne-am întors pe la 7 şi ceva. Lupu a mai rămas câteva zile la Valea Călugărească.

Seara, Radio. Luptele violente aeriene pe coastele Franței, Belgiei şi Olandei între englezi şi nemți. Berlinul anunță succese japoneze în Filipine. Pe frontul rus, „lupte violente" în sectorul nordic şi în Crimeea.

Luni, 11 mai 1942

Lucrez la Biblioteca Academiei toată dimineața până la ora două. După masă citesc presa, care se ocupă pe larg de parada de ieri, 10 Mai. Fotografii, discursul lui Antonescu. Nimic deosebit.

Seara, Radio. Churchill a vorbit la Radio Londra. Laude la adresa Sovietelor pentru marele lor efort militar. În privința celui de-al doilea front, el spune că se va face, dar nu poate preciza nimic, fiind vorba de un secret militar. Lucru important de reținut din informațiile lui Churchill pentru noi este simpatia tot mai puternică dintre Anglia şi Rusia, simpatie care, dacă se va adânci şi mai mult, ne-ar putea fi fatală în problema diferendului nostru cu Sovietele. Ce poate înțelege însă din toată această primejdie care ne paşte un cap militar strâmt ca Antonescu! Cât despre colaboratorii săi din guvern, nici unul nu-i capabil să-i deschidă ochii, fiind nişte simpli mameluci. Mă gândesc ca să-l văd din nou pe Petrovici şi să încerc să-l conving să discute cu Antonescu această chestiune pentru a-şi crea şi o platformă de retragere,

întrucât situația lui în guvern nu e de loc sigură. Berlinul anunță că ultimele trupe americane care mai luptau în Filipine sub comanda generalului Sharp ar fi capitulat, japonezii fiind complet stăpâni pe tot arhipelagul. Pe frontul rus, nimic important. În Africa, liniște.

Marți, 12 mai 1942

Prezidez o ședință a Consiliului de administrație al întreprinderii „Garajele Mihăiescu", între 10 și 12. Constatăm cu regret că Germania ne face mari dificultăți în aprovizionarea cu piese de schimb pentru mașinile „tout terrain" care ni le-a vândut în ultimii doi ani. Decidem să trimitem pe colonelul Săulescu, funcționarul nostru în Germania, să explice fabricilor respective nevoia stringentă pentru aceste piese de schimb. Altfel suntem obligați să concediem un mare număr dintre funcționarii întreprinderii.

După masă citesc presa și lucrez pentru cursul de mâine și poimâine. Telefonez lui Iavorschi să-mi aranjeze o audiență la Petrovici pe joi sau vineri după ora 11.

Seara, Radio. Presa germană și italiană se ocupă pe larg de ultimele declarații făcute de Churchill și de victoria japonezilor în Filipine. Pe frontul rus, lupte mari în regiunea lacului Ilmen, a Donețului și în Crimeea.

Miercuri, 13 mai 1942

După curs văd pe Ionescu Tudor, care mă informează că trupele germane și române au declanșat ieri o puternică ofensivă în peninsula Kerci, în vederea unui atac decisiv asupra Sevastopolului. Se pare că germanii vor să lichideze frontul rusesc din Sud, cu scopul de a se apropia de Caucaz și a împiedica astfel o eventuală intervenție a Turciei. Ionescu Tudor a aflat toate aceste lucruri de la doamna Șteflea.

Iau dejunul la „Continental" cu Lupu, reîntors ieri seară de la Valea Călugărească, cu Ghiță Pop și generalul Negrei. Discutăm evenimentele la ordinea zilei. Toți sunt de acord cu interpretarea mea a declarațiilor lui Churchill. „Antonescu este pur și simplu inconștient, zice Lupu, neînțelegând primejdia pentru noi, care poate decurge dintr-o prietenie serioasă anglo-rusă. În problemele europene, Statele Unite lasă mână liberă Angliei, după cum aceasta

lasă toată libertatea de acțiune Washington-ului în Pacific. Să nu ne vedem părăsiți complet de Anglia într-o zi și lăsați pe mâna rușilor”.

Negrei a aflat și el că într-adevăr armata germană, ajutată de trupele noastre, au dezlănțuit de ieri dimineață o puternică ofensivă în regiunea Kerci. El e convins că nu vor reuși să ocupe Sevastopolul, „afară dacă nu sunt dispuși să sacrifice vreo 10 divizii”.

Seara Radio. Berlinul anunță cu mare tam-tam declanșarea ofensivei pe frontul Kerci și cucerirea primelor linii de apărare. În schimb, rușii atacă puternic în regiunea lacului Ilmen. În Africa, nimic important.

Joi, 14 mai 1942

Îmi telefonează Iavorschi că Petrovici mă așteaptă mâine la 11 la minister. După curs trec pe la Lupu, unde avem o ședință cu Săveanu, Marmeliuc, Halippa, Crihan și moș Ion Codreanu. Lupu le propune ca toți cinci să vadă pe Antonescu și să discute serios cu el chestiunea Basarabiei și Bucovinei, care rămân grav expuse dacă Hitler pierde războiul. El le arată că Anglia strânge mereu relațiile cu Sovietele, iar acestea se bucură de mari simpatii în Statele Unite. „În aceste condiții, continuă el, cum mai putem spera noi în sprijinul acestor două mari puteri în diferendul nostru cu Sovietele, dacă noi continuăm mai departe lupta alături de Hitler?” Halippa nici nu vrea să audă de un atare demers pe lângă Antonescu. „Omul acesta, zice el, care ne-a eliberat Basarabia și Bucovina, putem noi să-l combatem astăzi și să-i cerem să nu mai lupte alături de nemți? Eu unul nu-i pot cere așa ceva”. Săveanu, ceva mai rezervat, obiectează și el asupra „dificultății de ordin moral” de a-i recomanda lui Antonescu să nu mai continue lupta dincolo de Nistru. „După ce nemții ne-au ajutat să eliberăm Basarabia și nordul Bucovinei, putem noi cu inima ușoară să le spunem că de acum înainte noi nu mergem mai departe, odată ce ne-am făcut treaba? Mă pun în pielea lui Antonescu și-l înțeleg foarte bine pentru ce el nu poate face acest lucru atât de urât”. Marmeliuc declară că și el vede situația „exact ca și Săveanu”. Lupu dă semne de enervare, dar se abține și așteaptă să vadă ce spun ceilalți. Crihan a respins argumentul moral al celor trei, susținând că din moment ce Hitler pierde războiul, interesul țării de a se salva nu poate ține seama de considerații morale. „*Salus rei publicae suprema lex*, ziceau

romanii, continuă Crihan. Nimeni nu ne poate cere să ne sinucide alături de nemți, care urmăresc dominația Europei. Antonescu s-a încurcat în politica sa personală, trecând peste toți acei care i-au atras de la început atenția că nemții nu pot câștiga războiul". „Asta, zice moş Ion Codreanu, e la fel cu cazul când doi prieteni, mergând pe un drum greu care duce la prăpastie, unul din ei este hotărât să se arunce în ea, iar celălalt, mai cuminte, refuză să-l urmeze. Treaba lui Hitler dacă vrea să se sinucidă. Noi ne vedem de interesul nostru şi ne oprim la timp". „Foarte bine, moş Codreanu, i-a spus Lupu, sărutându-l. Argumentul d-tale mă dispensează de orice altă explicație". „Pentru noi, am intervenit eu, victoria aliaților fiind o certitudine, orice efort militar alături de nemți nu face decât să ne îngreuneze şi mai mult situația noasatră față de învingătorii de mâine. Toți acei care nu-şi dau seama de această primejdie vor purta răspunderea nenorocirilor care se vor abate asupra țării la terminarea războiului". Săveanu a luat din nou cuvântul pentru a propune amânarea acestui demers pe lângă Antonescu pe mai târziu, când vom avea date mai precise asupra situației externe. „Acum nemții au declanşat în Crimeea o mare ofensivă. Nu socot momentul potrivit pentru o discuție cu Antonescu". „Să nu fie atunci prea târziu", i-a răspuns enervat Lupu. Şedința s-a suspendat, fără să fi putut lua vreo hotărâre.

Seara, Radio. Berlinul anunță mari succese în regiunea Kerci. Istmul ar fi fost deja străpuns în mai multe puncte, iar nemții ar fi făcut vreo 40 000 de prizonieri, capturând aproape 200 de care blindate, 600 tunuri şi peste 200 de avioane. Cum sunt cunoscute exagerările propagandei germane, nu-mi fac prea mare grijă. Pe frontul nordic, Rusia atacă puternic în regiunea lacului Ilmen.

Vineri, 15 mai 1942

La 11 văd pe Petrovici la Minister. Îl găsesc cam abătut şi îngrijorat. Îmi spune că „s-ar putea să demisioneze curând de la minister, deoarece d-lui Mihai Antonescu îi place să lucreze cu oamenii din generația lui". „Formula nu e nouă, i-am răspuns eu. Într-un interviu pe care Şeicaru l-a luat lui Carol al II-lea, în august 1933, acesta i-a spus acelaşi lucru, că lui îi place să guverneze statul cu oameni din generația sa, fără să țină seama că prin această declarație el jignea pe toți oamenii politici mai în vârstă în acea

epocă. Iată pentru ce mie nu mi-au plăcut veleităţile de dictatură ale lui Carol, după cum nu-mi plac nici azi pretenţiile lui Mihai Antonescu". Petrovici a surâs şi a continuat: „Oamenii tineri care-i dau târcoale atât lui, cât şi Mareşalului sunt nerăbdători să facă foarte repede carieră şi de aceeia sunt dispuşi să fie mai ascultători şi mai supuşi ca mine. Eu am anumite principii din cadrul cărora nu pot ieşi şi de aceea când voi vedea că mi se pune sula în coastă nu pot ezita o clipă ca să nu demisionez". Am căutat să-l încurajez în acest sens, spunându-i că poate ar fi bine să-şi pregătească din timp o platformă de retragere care să-i poată, la rigoare, servi şi lui şi ţării. Pentru a fi şi mai explicit, i-am făcut un scurt rezumat a situaţiei externe, ca să ajung la concluzia că Hitler va pierde războiul, indiferent superioritatea militară actuală. „Într-un război de durată, am continuat eu, puterile Axei nu vor putea ţine pasul cu globul întreg şi noi mergem siguri la catastrofă". Petrovici nu e însă de părerea mea. El nu vede cum Germania, care dispune „de o armată atât de puternică", ar putea pierde războiul. După el Hitler poate oricând obţine o pace onorabilă, la rigoare, fără cuceriri, pe baza *statu quo*-ului dinaintea războiului. „Nu văd, continuă el, cum conservatorii englezi şi democraţia americană ar putea, cu inimă uşoară, să lase Europa pradă bolşevismului, distrugând singura forţă care i se mai poate opune". I-am răspuns că lupta pentru echilibru politic depăşeşte cu mult orice chestiuni de ideologie politică. Am plecat fără să ne înţelegem.

Luptele pe frontul rus continuă în diferite sectoare, în regiunea Petrograd – Ilmen – Harkov şi peninsula Kerci. Se pare că japonezii au renunţat să mai atace India şi Australia, concentrându-şi toată puterea de care mai dispun în China. În Africa, linişte. Aviaţia engleză bombardează obiective militare din Germania şi Italia.

Sâmbătă, 16 mai 1942

Lucrez la Biblioteca Academiei toată dimineaţa.

Seara, Radio. Berlinul anunţă „lupte înverşunate în regiunea Harkov şi peninsula Kerci". Portul Kerci e pe punctul de a cădea. Presa germană şi italiană comentează pe larg „marea victorie" din peninsula Kerci şi susţin că „foarte curând bolşevicii vor fi zdrobiţi".

Duminică, 17 mai 1942

Lucrez dimineața pentru curs şi citesc presa.

Seara la 6 mă duc la familia dr. Stănculescu, unde întâlnesc şefii de culori din Capitală şi mai mulți prieteni: Crihan, moş Ion Codreanu, Negrei, Hoisescu, Ghiță Pop, Costache Lupu, Ilie Lazăr, Aurel Dobrescu[158] şi T. Roxin[159]. Lupu e la Valea Călugărească, iar Maniu, la Snagov. Trecem în revistă toate problemele la ordinea zilei. Toți sunt optimişti astăzi, până şi Ghiță Pop. Negrei scoate foarte bine în evidență faptul că nemții nu sunt încă gata să înceapă ofensiva lor mult trâmbițată, iar ruşii au inițiativa aproape pe tot frontul, afară de peninsula Kerci. Ei atacă puternic de câteva zile în regiunea Harkov şi în Nord, la vest de lacul Ilmen, probabil în vederea degajării Petrogradului. Eu le-am făcut un scurt rezumat asupra chestiunilor de ordin politic. Guvernul de la Vichy nu face nimic în sensul dorințelor lui Laval şi asistă neputincioşi în fața ocupării de către anglo-americani a coloniilor franceze. Washington-ul şi Londra ajută din răsputeri Sovietele cu tot ce le trebuie pentru a continua războiul. După ultimele declarații făcute de Churchill, reiese că aliații se pregătesc să deschidă un al doilea front în Europa Occidentală, ca să poată uşura presiunea germană asupra Sovietelor. Hoisescu dă câteva exemple despre proporțiile crizei economice din Germania şi Italia. Crihan şi moş Codreanu susțin cu multă convingere că Sovietele nu pot fi învinse atâta timp cât sunt ajutate de anglo-americani. „Țarii ruşi, zice moş Codreanu, n-ar fi putut cere poporului atâtea sacrificii cât face el astăzi. Stalin e însă dispus să mai sacrifice încă multe milioane de țărani, dacă are de unde să le dea arme şi muniții. De aceea ei sunt de neînvins. Germanii, cu cât avansează mai în adâncul Rusiei, cu atât se vor împotmoli mai repede şi se vor îndepărta de victorie". L-am felicitat călduros pentru judecata lui politică atât de justă. Ne-am despărțit pe la orele 10.

La 11 am ajuns acasă şi am ascultat Radio. Berlinul anunță cucerirea oraşului Kerci, dar adaugă că în regiunea din jur au mai rămas grupuri puternice încercuite, care vor fi nimicite în zilele care urmează. Ruşii îşi păstrează vechea lor tradiție de a rezista eroic pe poziție şi a nu se debanda, aşa cum fac soldații altor națiuni europene. Napoleon avea dreptate când se temea de ruşi mai mult decât orice alte armate europene. Japonezii continuă ofensiva lor în China, unde

vor să ajungă la o victorie înainte de Ciang Kai Şek să-şi poată organiza o armată puternică cu ajutorul Statelor Unite.

Luni, 18 mai 1942

Iavorschi îmi telefonează pe la opt dimineața dacă ne-am putea vedea la Bagdasar, la Casa Şcoalelor, pe la ora 11. I-am răspuns că sunt liber şi ne putem întâlni. Aflu de la ei câteva lucruri interesante. Îmi spun amândoi că Petrovici le-a povestit ultima noastră conversație şi că a rămas „destul de impresionat" de sinceritatea cu care i-am vorbit. El n-a putut să-mi facă însă nici o confidență referitoare la persoanele care-l critică pe lângă Antonescu. „deşi te apreciază azi foarte mult şi te consideră prieten, îmi spune Iavorschi. Petrovici, aşa cum este el, puțin gomos, s-a jenat să-ți vorbească despre persoanele care intrighează din umbră în contra lui, însă am să te pun eu în curent". Iată ce mi-a povestit el, de acord cu Bagdasar, care l-a confirmat întru totul. Primul adversar care „spionează şi informează pe Mihai Antonescu de tot ce se petrece în minister" este I.C. Petrescu. Acesta speră să ajungă ministru plin în locul lui Petrovici cu ajutorul lui Mihai Antonescu. Acesta e tot timpul în cercul nemțofililor şi nu lipseşte de la nici o manifestare referitoare la strângerea relațiilor cu Germania. E tot timpul în compania lui Gamillscheg[160] şi nu lipseşte de la nici o festivitate a legației germane. El informează regulat pe Mihai Antonescu despre încetineala cu care lucrează comisiunea prezidată de Bagdasar în privința acordului cultural la care țin nemții atât de mult. „Nu este exclus, zice Bagdasar, ca el să se fi plâns şi nemților de Petrovici, acuzându-l că temporizează cu bună ştiință încheierea acestui acord". „Ceilalți doi adversari care-i urmăresc ministerul, zice Iavorschi, sunt Herescu şi Hulubei, care sunt prieteni intimi cu Mihai Antonescu şi intrighează contra lui Petrovici". I-am întrebat pentru ce îmi spun ei toate acestea, întrucât pe mine nu mă interesează. „Ştim că dr-ul Lupu i-a făcut lui Petrovici un mare serviciu, vorbind cu Mareşalul foarte bine despre el, când era vacant ministerul prin demisia generalului Rosetti[161]. Poate n-ar fi rău, zice Iavorschi, dacă Lupu îl mai vede pe Antonescu, să-l previe despre acțiunea acestor intriganți". Acum am înțeles definitiv că Iavorschi şi Bagdasar sunt foarte initimi cu şeful lor din moment ce discută între ei astfel de

chestiuni intime. Am mai înțeles însă şi un lucru destul de neplăcut pentru Petrovici: că el se cramponează de minister şi că nici prin gând nu-i trece să demisioneze. Le-am răspuns că voi informa pe Lupu despre toate aceste lucruri, dar nu cred că el va vedea pe Mareşal aşa de curând.

Seara, Radio. Trupele ruseşti, încercuite în câteva puncte în peninsula Kerci, atacă puternic pentru a se elibera. Cu o astfel de armată care luptă până la unul şi refuză să se predea e foarte greu ca Hitler că poată învinge. După Radio Berlin, ruşii atacă violent în regiunea Harkov şi la vest de lacul Ilmen. Japonezii continuă ofensiva lor în China. În Africa, nimic deosebit. Nemții anunță noi scufundări de vase inamice în Atlanticul de Nord. Dacă ai aduna toate cifrele adunate de propaganda germană şi italiană, ai putea fi convins că Anglia şi Statele Unite nu mai au nici o flotă comercială.

Marți, 19 mai 1942

În Biblioteca Academiei toată dimineața.

După masă lucrez la curs, citesc presa, iar seara Radio. Berlinul anunță că în prezent există trei zone de lupte foarte serioase: Atlanticul de Nord, peninsula Kerci şi sectorul Harkov. Anglo-americanii continuă să aprovizioneze masiv Rusia, cu toate riscurile, iar armatele ruseşti au inițiativa aproape pe tot frontul. În China, japonezii avansează foarte încet. Trupele naționaliste, comandate de Ciang Kai Şek, luptă cu mult curaj şi sunt aprovizionate cu armament de americani. În Africa, linişte şi pe ziua de azi.

Miercuri, 20 mai 1942

După curs, ies cu Constantinescu-Iaşi, care mă aştepta, ca de obicei. E curios să ştie cum mai vedem noi situația politică. El e foarte demoralizat şi nu vede nici o salvare pentru Soviete dacă anglo-americanii nu fac repede un al doilea front în Europa occidentală. El se miră singur cum de ruşii mai pot rezista după atâtea pierderi şi după o ofensivă continuă de peste 5 luni. El recunoaşte că fără ajutoarele primite de la anglo-americani Sovietele n-ar fi putut rezista. Totuşi lui nu-i iese din cap bănuiala că Churchill şi Roosevelt întârzie organizarea unui al doilea front pentru a lăsa lui Hitler

răgazul de a distruge armata sovietică, ca să poată impune peste tot un regim de democrație. Constantinescu are mai multă încredere în Roosevelt şi bănuieşte pe Churchill că n-ar fi chiar atât de sincer față de Moscova. El crede că Churchill e vinovat de întârzierea cu care se organizează un al doilea front. Îi explic că se înşeală. După mine, Churchill pricepe politica internațională mult mai bine decât Roosevelt. El ştie mult mai bine decât colegul său american ce ar însemna pentru Europa o dominație germană şi de aceea alianța rusească este pentru el de o importanță capitală. Germanismul nu poate fi ținut în frâu printr-o alianță anglo-rusă, indiferent de regimul social-politic de la Moscova. I-am explicat apoi că un al doilea front nu poate fi organizat fără aprobarea Statelor Unite, care sunt chemate să susțină partea oficială a efortului militar, Anglia fiind deja de câțiva ani la discreția lor. În ce priveşte Washington-ul, el nu e obişnuit să întreprindă vreo acțiune militară înainte de a fi sigur de reuşita lui. Aşa se explică pentru ce americanii nu declanşează încă ofensiva în contra Japoniei şi preferă să se retragă mereu până când vor termina pregătirile necesare. Pe plan intern, partidul comunist nu desfăşoară nici o activitate. „Fruntaşii noştri care mai sunt liberi, zice Constantinescu, stau ascunşi pe unde pot şi vă admiră curajul cu care duceți voi lupta contra lui Antonescu şi a alianței cu puterile Axei”. Constantinescu vine rar în Capitală. El stă mai tot timpul la soția lui, învățătoare în Periş, de origine bulgară ca şi el. El e totdeauna încântat de conversația cu mine, căci află mereu veşti proaspete şi comentarii optimiste referitoare la situația externă. „Prietenul” său Pătrăşcanu, pe care el îl înțeapă de câte ori are ocazia, stă mai tot timpul la Poiana Țapului, „prin bunăvoința generalului Pichi Vasiliu, vechiul prieten al mamei sale”. Constantinescu lasă a se înțelege că la baza acestei prietenii sunt vechi legături, nu prea regulate. „În orice caz, zice el, Lucrețiu Pătrăşcanu profită din plin depe urma lor”.

Seara, Radio. Luptele pe frontul de Est continuă, de la Petrograd până la Kerci, ruşii având inițiativa peste tot, afară de sectorul Kerci, unde ei contraatacă pentru a scăpa de încercuire. Japonezii întâmpină rezistență serioasă în China. Nici vorbă să mai atace India sau Australia. În Africa, situație staționară. Aviația engleză bombardează pozițiile italo-germane din Libia şi diferite obiective militare din Belgia, Olanda şi Germania.

Joi, 21 mai. Sărbătoarea Sfinților Constantin şi Elena

Plecăm la Valea Călugărească la ora 11 cu maşina lui Mielu Mihăiescu. Pe la 12^{30} sosesc şi dr-ul Lupu cu fratele său Costache, sărbătoritul de astăzi. În timpul dejunului a sosit şi profesorul Lupu. Acesta ştie de la Malaxa că nemții nu pot începe încă ofensiva contra ruşilor din cauză că blindajul lor nu este pus la punct, iar multe divizii, retrase de pe front pentru a se reface, nu sunt încă gata. Tot Malaxa i-a spus lui Antonescu, în dezacord cu Șteflea şi alți generali, că este hotărât să participe cu grosul trupelor noastre la ofensiva germană de pe frontul Harkov – Donețk. Antonescu crede că războiul s-ar putea termina vara aceasta şi de aceea el vrea să păstreze cele mai bune raporturi cu Hitler. El continuă să cultive pe Göring, pe care-l aprovizionează în fiecare săptămână cu alimente şi băuturi. Malaxa l-a mai informat pe profesor că nemții urmăresc să pună mâna pe toată industria noastră, pentru ca într-o zi s-o lichideze, lăsând României un simplu rol de țară agrară. „Nemții sunt nişte mari naivi, zice Lupu. Ei îşi fac planuri de viitor şi nu-şi dau seama că le fuge terenul de sub picioare şi merg cu paşi rapizi spre prăpastie". Eu le-am dat o serie de informații privitoare la capacitatea industriei americane care lucrează zi şi noapte pentru a produce arme şi muniții. „Toate națiunile captive din Europa, plus ruşii, chinezii şi celelalte zeci de milioane de asiatici n-aşteaptă decât arme, am spus eu, pentru a lupta contra puterilor Axei. Cum se pot măsura nemții într-un război de lungă durată cu atâta lume". Dr. Lupu, care nu poate suferi pe nemți, mă sărută pentru cele spuse. I-am ținut un scurt toast lui Costache Lupu, la care a răspuns, mulțumindu-mi declarându-se fericit că petrece ziua lui lângă mine, „omul cel mai documentat şi mai optimist din tot partidul nostru, viitorul nostru mare şef". Lupu a aplaudat serios, dar n-a vorbit.

Seara, Radio. După ce s-a grăbit să anunțe cu zile în urmă „victoria totală" din peninsula Kerci, astăzi Berlinul a anunțat că „trupele bolşevice din această regiune contraatacă violent pentru a ieşi din încercuire". Pe frontul Harkov, ruşii continuă ofensiva lor, iar nemții sunt fericiți că-i pot rezista. Pe celalte fronturi nimic de seamă.

Vineri, 22 mai 1942

Fac azi între 10–11 ora de curs cu studenții, pe care n-am făcut-o ieri, fiind sărbătoare. Întâlnesc în cancelarie pe Victor Papacostea. Ieşim împreună până la tramvai. Se plânge de Gh. Brătianu şi de Giurescu, care nu-i dau concursul necesar pentru titularizare. Îmi spune că s-a înțeles cu I.C. Petrescu[162], care se află în aceeaşi situație cu el să lupte împreună pentru a se convoca Consiliul de facultate în vederea ridicării lor la rangul de profesori, ei fiind deja conferențiari definitivi. Sfătuit de I.C. Petrescu, Papacostea a văzut recent pe Mihai Antonescu, care i-a promis sprijinul. El îmi propune să fac acelaşi lucru şi dacă e posibil să mă înțeleg cu I.C. Petrescu. I-am răspuns că pe acesta îl consider un „trădător față de partid", iar lui Mihai Antonescu nu-i pot cere nici un sprijin din moment ce-i combat politica lui internă şi externă. Papacostea a rămas mirat.

Dejun la „Capşa" cu Maniu, Ghiță Pop, Lupu, Leucuția, Negrei şi Ilie Lazăr. Maniu şi Ghiță Pop au informații din cercurile preoților uniți din Blaj că italo-germanii pregătesc o mare ofensivă în nordul Africii. Germanii şi italienii au reuşit să transporte puternice întăriri şi carburanți pentru maşina lor de război. Maniu e convinsă că dacă aceste ştiri au ajuns până la noi, desigur sunt cunoscute şi de anglo-americani, care păstrează raporturi foarte bune cu Vaticanul. „În cazul acesta, zice Negrei, anglo-americanii ar putea debarca în Maroc sau în Tunisia pentru a cădea în spatele lui Rommel". Tot de la uniții din Blaj Maniu deține informația că Mussolini este foarte supărat atât pe Franco, cât şi pe Pétain, care nu vor să intre în război alături de puterile Axei. Raporturile dintre Vatican şi Mussolini sunt mereu proaste. „În aceste condiții, zice Lupu, sunt puține speranțe ca papalitatea să facă presiuni asupra lui Roosevelt şi a lui Churchill pentru o pace separată cu Germania şi Italia. Iată încă un argument pe care Antonescu punea mare bază şi acum dispare şi el".

Maniu pleacă azi după masă la Sibiu. Lupu şi cu mine vom pleca mâine la Iaşi să luăm contact cu membrii organizației noastre.

Seara, Radio. Nimic deosebit pe fronturile de luptă, în afară de sectorul Harkov, unde ruşii continuă ofensiva lor.

Sâmbătă, 23 mai 1942

Plecăm, cu rapidul de Chişinău şi ajungem la Iaşi la 3 p.m. Ne aştepta la gară Mihai Borcea. Ne-am dus la locuinţa lui din str. Lăpuşneanu unde ne-am spălat şi ne-am odihnit până la 5. Ne-am dus apoi la familia Bujor, unde ne aşteptau cadrele principale din organizaţia noastră, vreo 30 de persoane. A prezidat şedinţa Paul Bujor. Borcea, după ce a salutat prezenţa lui Lupu şi a mea, a făcut o scurtă dare de seamă a situaţiei în care se află organizaţia noastră după defecţiunea lui Zane, Ionaşcu[163] şi Râşcanu[164]. „Toată organizaţia noastră, conchide Borcea, a rămas intactă. Ea este asaltată astăzi de o serie de elemente din vechile partide destrămate, averescani, legionari, cuzişti, vaidişti şi chiar liberali vechi, atraşi de programul partidului şi de marea personalitate a şefului nostru, Iuliu Maniu". Toată asistenţa a aplaudat în picioare când s-a pomenit numele lui Maniu.

A vorbit apoi Lupu aproape o oră, trecând în revistă fazele principale prin care a trecut partidul nostru, de la urcarea pe tron a lui Carol al II-lea şi până în momentul de faţă. „Consecvenţi cu spiritul programului partidului nostru, pus în slujba ţărănimii şi a democraţiei, a spus Lupu, noi am combătut curajos şi pe faţă atât regimul de dictatură al blestematului de Carol şi al Gărzii de fier, cât şi acel de astăzi al dictaturii lui Antonescu. Am combătut din răsputeri orientarea externă a acestor dictaturi şi am cerut tot timpul o politică de înţelegere cu Rusia Sovietică şi de colaborare strânsă cu vechii noştri aliaţi, care ne-au ajutat să facem România Mare, fiind convinşi că numai cu sprijinul lor o putem menţine. Noi revoluţie nu putem face chiar dacă am vrea; în schimb, ne-am arătat în protestele noastre cum vedem noi politica internă şi externă a statului român. Viitorul ne va judeca pe fiecare după meritele şi greşelile noastre. Noi suntem convinşi că Hitler va pierde războiul şi că alianţa noastră cu el ne va duce la catastrofă. Explicaţia acestor lucruri o las în seama specialistului nostru în problemele externe, prietenul meu Hudiţă".

Timp de o oră am expus punctul meu de vedere asupra situaţiei externe, analizând toate aspectele politice, economice şi militare ale beligeranţilor, ca să ajung la concluzia că este vorba de un război de lungă durată, care nu se poate termina decât cu victoria aliaţilor. Aşa fiind situaţia pentru România nu este altă scăpare decât să punem cât mai repede capăt aventurii noastre militare alături de învinşii de mâine. Aplauze puternice au subliniat expunerea mea. Au

vorbit apoi Paul Bujor, Petre Bogdan şi Mihai Bantaş, care s-au declarat de acord cu politica partidului, angajându-se să țină contactul cu celelalte cadre ale organizației noastre din oraş şi din județ, felicitând pe Lupu pentru a fi acceptat şefia ei. S-a procedat apoi la desemnarea membrilor comitetului provizoriu, după cum urmează: Paul Bujor, preşedinte de onoare; Lupu, preşedinte activ; vicepreşedinți: profesorii P. Bogdan şi I. Tănăsescu; secretar general Mihai Borcea. Membri: profesorii secundari Bantaş, Tucaliuc, Triandaf şi Cojocaru, avocații Cristea, Radoş, Gh. Pogonat, preoții: N. Todicescu şi V. Mihăilescu; învățătorii V. Bejenaru şi C. Mardare. A rămas să mai fie desemnați cinci delegați săteni şi câte doi delegați din partea oraşelor Târgu Frumos şi Podul Iloaiei.

La ora 8^{30} am luat masa cu toții la restaurantul „Azuga". Am plecat cu acceleratul de noapte, la 11^{20}, fiind conduşi la gară de Borcea şi de prof. Bantaş. Având vagon-lit, am călătorit amândoi foarte bine. Am ajuns la 8 în Bucureşti.

Duminică, 24 mai 1942

Citesc presa, completez *Jurnalul* şi ascult Radio toată ziua. Milica şi fetele s-au dus fără mine la un cinema după masă.

Nimic deosebit pe fronturile de luptă. Ruşii contraatacă puternic la Harkov şi în regiunea Kerci. Japonezii întâmpină mare rezistență în China.

Luni, 25 mai 1942

Dejun la „Continental" cu Lupu, Negrei, Hoisescu, Costache Lupu şi Ghiță Pop. Lupu povesteşte impresii de la Iaşi, aducând laude bătrânului Paul Bujor, profesorilor Bogdan şi Tănăsescu, „vechi stegari rămaşi credincioşi partidului şi democrației". Are numai cuvinte de dispreț pentru oportuniştii de Zane, Ionaşcu şi Vasile Râşcanu, care după ce au servit slugarnic pe Carol se „dau de-a tumba azi în fața lui Antonescu". Aflu azi de la Hoisescu că licheaua de Vasile Răşcanu, pe care-l ştiam scos din facultate pentru lipsă de orice activitate ştiințifică, a fost reintegrat la catedră săptămâna trecută, la cererea lui Mihai Antonescu. Deci a cedat şi Petrovici, care ştiu că-l disprețuia profund. Negrei face unele considerații asupra

războiului. După el ruşii sunt mult mai tari decât se credea. Aceasta nu numai datorită ajutoarelor primite de la anglo-americani, ci şi faptului că, fiind prevăzători şi bănuind că Hitler i-ar putea ataca, ei au transferat dincolo de Urali o mare parte a uzinelor lor de armament. Ruşii aruncă zilnic în luptă forţe noi, bine instruite şi foarte bine echipate, continuă Negrei, ceea ce dovedeşte că ei mai dispun de mari rezerve. „Cum vor putea ei înfrânge pe ruşi în ofensiva viitoare cu nişte armate obosite de aproape un an de război", continuă Negrei. El nu exclude posibilitatea ca războiul să se termine în toamna aceasta, mai ales dacă anglo-americanii vor fi în stare să creeze un al doilea front în Europa occidentală, eventual în Italia. La speculaţii de ordin militar nu particip niciodată: mă mulţumesc să le înregistrez, rămânând ca timpul să le verifice. Lupu şi Ghiţă Pop cred însă că războiul e de lungă durată. Aceasta este şi impresia mea, dar cine poate fi sigur în astfel de probleme.

Seara, Radio. După tonul presei germane şi italiene de azi şi de ieri şi după comunicatul din dimineaţa aceasta se pare că nemţii sunt pe punctul să declanşeze o puternică ofensivă în regiunea Harkov. Este o acţiune locală sau începutul unei mari ofensive? Se va vedea în câteva zile! Pe celelalte fronturi nimic de seamă.

Marţi, 26 mai 1942

În noul decret referitor la reorganizarea învăţământului superior, văd că Petrovici a fost nevoit să păstreze mai departe principiul autonomiei universitare, deşi ştiu că era în contra lui. Telefonez pe la 9 lui Bagdasar şi-l întreb ce s-a întâmplat. „I-a fost impus de sus, mi-a răspuns el; când ne vom întâlni, îţi voi spune mai multe". Am înţeles!

Între 10 şi 11[30] şedinţă la Garajele Mihăiescu. Cer să se redacteze un proces-verbal în care să se constate că, din moment ce nu putem primi nimic din comenzile noastre în Germania, noi nu avem nici o vină dacă vom fi siliţi să licenţiem o parte din personalul întreprinderii. După suspendarea şedinţei am discutat situaţia economică din Germania, în legătură cu comenzile noastre de maşini şi piese de schimb. Atanasescu a dat o serie de exemple despre proporţiile tot mai mari ale crizei din industria germană care „de abia mai poate face faţă cerinţelor războiului". „Mă întreb, continuă el,

cum se va mai descurca Germania dacă războiul s-ar mai putea prelungi peste vara aceasta". Colegul Marinescu i-a răspuns net: „Hitler trebuia să se gândească bine înainte de a ataca Rusia, că lumea întreagă nu este sat fără câini şi că ea se va opune din răsputeri imperialismului german". Zamfirescu, celălalt delegat al Băncii Naţionale în Consiliul nostru de administraţie, s-a raliat părerii lui Marinescu. Mielu Mihăiescu s-a abţinut să se pronunţe. „Hegemonia germană asupra Europei nu poate fi admisă nici de Anglia şi nici de Statele Unite, cu atât mai mult cu cât Germania a făcut greşeala de a se alia cu Japonia, care urmăreşte aceeaşi hegemonie în Extremul Orient, unde, fatal, întâlneşte şi ea puternica rezistenţă din partea Americii, a Chinei şi a celorlalte puteri interesate în menţinerea unui echilibru de forţe în Pacific". „În cazul acesta, zice Atanasescu, Hitler va pierde războiul şi atunci Europa Centrală şi Balcanii vor cădea sub dominaţia bolşevismului". „Nu cred că anglo-americanii, care urmăresc independenţa tuturor popoarelor, să permită aliaţilor lor, ruşii, să-şi impună dominaţia asupra unei părţi din Europa. De altfel, Pactul Naţiunilor Unite, pe care l-au semnat şi Sovietele, e foarte clar în această chestiune, prevăzând obligaţia precisă pentru fiecare dintre semnatari să nu cucerească nici un teritoriu la pacea generală, peste frontierele lor actuale". Fiind prima dată când discutăm politică la şedinţele noastre, am găsit că e cazul să nu mai continuăm, fiind de ajuns pentru ziua de azi.

După masă lucrez pentru curs, iar seara Radio.

Lucrurile par a se lămuri pe frontul de Est. Nemţii au declanşat o puternică ofensivă în regiunea Harkov. Presa lor vorbeşte deja de o vastă operaţie de încercuire a forţelor ruseşti din această regiune. Se pare că ei au angajat în luptă vreo trei armate, ajutate de mari forţe aeriene. Tokyo anunţă mari succese în China. Pe celelalte fronturi nimic deosebit. Londra anunţă însă un mare eveniment: Încheierea unui tratat de alinaţă şi a unui acord de colaborare şi ajutor reciproc cu Sovietele, ieri, 26 mai. Tratatul vizează pe lângă Germania şi pe sateliţii ei în Europa. Iată deci realizat faptul de care ne temeam. Anglia se angajează să recunoască vechile frontiere ale Rusiei Sovietice dinainte de agresiunea lui Hitler, care înglobau şi provinciile româneşti, Basarabia şi Nordul Bucovinei. Cele două puteri se angajează să se ajute reciproc în tot timpul războiului şi să nu încheie armistiţiu sau pace cu nici unul dintre adversari decât prin

înțelegere reciprocă. Tratatul este încheiat pe 20 de ani. După terminarea războiului, Anglia şi Sovietele se angajează să colaboreze amical pentru organizarea securității şi dezvoltării economice a Europei. Cele două puteri se mai angajează să nu urmărească noi cuceriri de teritorii peste actualele frontiere şi nici să se amestece în treburile interne ale altor state. Tratatul şi Acordul de ajutor reciproc a fost semnat, din partea Sovietelor, de Molotov, care se află de mai multe zile la Londra.

Miercuri, 27 mai 1942

După curs întâlnesc pe Giurescu în Cancelarie. E încântat de ofensiva nemților pe frontul de Est. „Dacă vor sparge blocul bolşevic la Harkov, zice el, atunci nemții vor înconjura Moscova pe la Sud, pentru a o izola complet de Ucraina şi de centrele industriale cele mai importante din regiunea Donețului şi a Donului. Soarta bolşevismului e pe veci pecetluită". „Nu ştiam, i-am spus eu, că te pricepi aşa de bine şi la chestiunile militare". „E o chestiune de logică şi nu militară", mi-a răspuns el prompt. „Impresia mea, am continuat eu, este că nemții nu vor termina aşa de uşor cu ruşii şi că, după rezistența pe care au dovedit-o până acum, ne putem aştepta la surprize neplăcute, din partea lor". „Eu n-am nici o îndoială; bolşevismul va fi distrus, iar anglo-americanii vor fi siliți să-şi scoată pălăria în fața lui Hitler, pentru a fi scăpat lumea de această mişcare nelegiuită şi anticreştină". „Ca istoric, i-am răspuns eu, nu văd în acest război nici o chestiune de ideologie, ci numai probleme de echilibru politic şi de interese economice. Problema bolşevismului nu este decât un simplu pretext pentru Hitler ca să poată obține consimțământul anglo-americanilor la planurile lui de dominație universală". „E desigur şi aceasta, mi-a replicat Giurescu, dar pentru mine distrugerea bolşevismului este mai importntă decât dominația germană asupra lumii". „Îmi pare rău, dar eu rămân la părerea mea, că triumful germanismului e mult mai primejdios pentru țara noastră şi pentru celelalte națiuni europene decât bolşevismul", i-am răspuns eu, punând capăt discuției. Pe culoarul din fața cancelariei mă aştepta Constantinescu-Iaşi. Am ieşit cu el până la tramvai.

I-am povestit discuția cu Giurescu. „Aceasta este părerea mea şi a întregului nostru partid", i-am spus eu. Constantinescu a rămas

încântat. „Țara întreagă vă va rămâne recunoscătoare pentru această politică atât de înțeleaptă şi patriotică”, mi-a răspuns el. În continuare el se arată foarte îngrijorat de ofensiva nemților în regiunea Harkov şi se teme mereu de o înțelegere posibilă între Anglia şi Germania pe spatele Rusiei Sovietice. L-am liniştit, spunându-i din nou că aşa ceva nu se va întâmpla niciodată, întrucât am încredere desăvârşită în onestitatea democrațiilor anglo-americane. La despărțire el m-a rugat să vorbesc cu Maniu ca ajutorul pe care-l dăm noi lunar partidului comunist să nu-l mai încredințăm pe viitor lui Pătrăşcanu, ci lui, „deoarece, zice el, prietenul meu Lucrețiu nu l-a distribuit cum trebuie până acum”. I-am promis, fără să-l mai întreb pentru ce este nemulțumit de prietenul său. E încântat de înțelegerea anglo-sovietică încheiată la Londra.

După masă citesc presa, pun la punct cursul de mâine, care e ultimul din acest an şcolar şi completez *Jurnalul*.

Seara, Radio. Berlinul anunță că operația de înlocuire a trupelor bolşevice din regiunea Harkov continuă cu „toată rezistența îndârjită a inamicului”. Japonezii anunță că sunt pe punctul să dea „o lovitură decisivă” armatei lui Ciang Kai Şek. Nimic de seamă pe celelalte fronturi.

Joi, 28 mai 1942

Ultimul curs din acest an şcolar. Am făcut în totul 40 de ore. Ultimele două cursuri, de ieri şi de azi, vor fi litografiate până sâmbătă. Mă înțeleg cu studenții ca examenul cu ei să aibă loc luni, 15 iunie, ora 9 dimineața. Anul acesta ministerul a dispus ca examenele universitare şi cel de bacalaureat să se termine cel mai târziu până la 20 iunie.

Pe la 11 trec pe la Minister. Aflu de la Ulmu, şeful de cabinet al lui Petrovici, că s-au fixat deja preşedinții comisiilor de bacalaureat încă de două zile şi că până mâine vor fi desemnați şi membrii lor. Eu sunt preşedinte la Liceul de fete „Regina Maria” din Capitală, unde se mai prezintă fetele de la Liceul ortodox „Zoe Romniceanu” şi cele de la „Sacre Coeur”. Examenele încep în ziua de 3 iunie. Mare bucurie pe fetele noastre care au multe prietene la „Regina Maria” şi „Ortodox”.

Seara la 6 şedinţă la Maniu cu Lupu, Ghiţă Pop şi Mihai Popovici. Discutăm situaţia externă. Eu le-am făcut un scurt rezumat al tratatului de alianţă şi al acordului de ajutor reciproc anglo-sovietic, însoţindu-l de comentariile de rigoare. Toţi au fost de acord că de azi înainte situaţia ţării noastre devine şi mai gravă şi ne putem aştepta oricând să fim bombardaţi de englezi.

Popovici a văzut înainte de prânz pe Malaxa, care i-a spus că are ştiri din cercurile germane din jurul lui Killinger că nemţii sunt hotărâţi să spargă frontul la Harkov şi să înconjoare Moscova pe la Sud. Odată cu ofensiva pe frontul de Est ei sunt gata să lichideze şi Armata a 8-a engleză din Cirenaica pentru a zădărnici o eventuală debarcare americană în Nordul Africii sau în jurul Italiei. Nemţii au informaţii că şi japonezii sunt hotărâţi să termine vara aceasta şi cu China, înainte ca americanii să isprăvească pregătirile lor militare. Cum toate aceste informaţii par verosimile, ele crează o atmosferă de nelinişte printre noi. Lupu este „foarte îngrijorat". „Să nu te miri, zice el, dacă contrar prevederilor noastre, Hitler ar putea reuşi în planurile lui. Sigur, americanii nu sunt încă pregătiţi să înfrunte deodată şi pe japonezi şi pe germani şi în cazul acesta Europa şi întrega Mediterană, cu tot Nordul Africii, rămânând în stăpânirea Germaniei, războiul s-ar putea prelungi încă mulţi ani". „Oricât s-ar prelungi de mult, i-am răspuns eu, Hitler şi japonezii nu pot câştiga războiul, pentru că ei nu dispun de resursele pe care le au Naţiunile Unite. Prelungindu-se războiul, cu ce vor face faţă Hitler şi Mussolini necesităţilor economice ale tuturor populaţiilor din Europa, când ei crapă de mizerie deja de un an de zile".

Maniu, reluând argumentarea mea, a arătat că pentru el, „este mai mult decât evidentă tactica anglo-americanilor de a prelungi războiul, întrucât e singurul mijloc de a slăbi nişte adversari care şi-au creat puternice maşini de război, cu totul disproporţionate faţă de posibilităţile lor economice. Eu îl înţeleg foarte bine pe Hitler care, din disperare de cauză, caută acum să facă o sforţare uriaşă pentru a ajunge la victorie, ştiind că dacă nici vara aceasta el nu poate câştiga războiul, catastrofa devine inevitabilă. Aşa se explică şi ofensiva lui Rommel din Nordul Africii în speranţa deşartă că-i va putea sili pe englezi la o pace separată. Hitler se înşală însă profund. El nu va învinge nici pe ruşi şi nu va reuşi nici să se înţeleagă nici cu anglo-americanii, care sunt decişi să nu trateze cu nici unul dintre inamici

decât pe baza capitulării fără condiții. D-voastră puteți crede orice, liberi sunteți. Eu rămân mai departe pe poziția mea că războiul va fi câştigat de aliați şi că țara noastră merge şi ea la catastrofă dacă mai continuă războiul alături de nemți". Declarația lui Maniu a făcut o puternică impresie asupra prietenilor noştri. Eu l-am felicitat călduros pentru a fi exprimat într-o formă atât de categorică aceleaşi idei pe care le susțin şi eu de la începutul războiului. „Noi ne-am găsit de multe ori în situații dificile, a intervenit Lupu, în care era foarte greu de găsit un fir de orientare. D-ta, d-le Maniu, care eşti înzestrat de Dumnezeu cu o puternică intuiție politică, ai găsit totdeauna calea cea dreaptă. Sper din tot sufletul meu să ai dreptate şi de data aceasta. Declar că m-ai convins şi, deci, te voi urma fără şovăire". Popovici s-a raliat complet lui Lupu. Ghiță Pop, la fel. Şedința s-a terminat la ora 8. Am plecat apoi cu toții la „Continental", unde am stat până la 10^{30}.

Între 11 şi 12^{30} am ascultat Radio. Berlinul anunță că „marea bătălie de încercuire a trupelor bolşevice din regiunea Harkov continuă cu succes". Japonezii avansează în China, iar „Rommel a început ofensiva de distrugere a trupelor engleze din Nordul Africii". Presa germană şi italiană pretind că Londra şi Washington-ul urmăresc cu mare atenție evenimentele din Rusia şi Nordul Africii şi sunt alarmate de perspectiva unei victorii apropiate germano-japoneze.

Vineri, 29 mai 1942

Presa italiană şi germană nu mai contenesc să atace pe englezi şi mai ales pe Churchill pentru alianța lor cu bolşevismul rusesc.

Dejun la Petre Mihăilescu, cu familia Marinescu. Pe ceilalți membri ai familiei i-a invitat seara. Am luat cu noi şi fetele. Ioana dă bacalaureatul la „Iulia Hasdeu", unde prezidează comisia prof. Ion Andrieşescu[165]. Colonelul Marinescu ne dă informații interesante de pe frontul de Est. Noi participăm aproape cu toate forțele noastre atât la Kerci şi Sevastopol, cât şi în regiunea Harkov. Aflu de la el că Şteflea a încercat în mai multe rânduri să convingă pe Antonescu să păstreze jumătate din armată în țară, dar că n-a reuşit şi a trebuit să cedeze. După Marinescu, generalul Şteflea este „un om moale, care nu poate rezista în fața Mareşalului". Trupele noastre care luptă în Rusia nu dispun „nici pe departe" de armamentul şi aviația celor germane. Pierderile noastre sunt „infinit mai mari în comparație cu

cele germane, care nu sunt trimise la atac decât după o puternică pregătire de artilerie şi, totdeauna, însoţite de un mare număr de tancuri şi care de asalt".

După Serviciul de Informaţii al Statului Major, „ofiţerii acestui front sunt foarte nemulţumiţi, lucru pe care-l ştie foarte bine şi Mareşalul din rapoartele comandanţilor noştri de divizii". Marinescu spune în continuare că „nemţii ascund în comunicatele lor, cu multă grijă, realitatea crudă de pe front, pentru a nu descuraja opinia publică şi pentru a nu demoraliza propria lor armată, deoarece ruşii rezistă cu putere, fiind foarte bine înarmaţi de către anglo-americani şi dispunând de mari cantităţi de muniţii". Marinescu e convinsă că ofensiva germană nu va putea scoate din luptă nici vara aceasta pe ruşi, chiar dacă vor mai reuşi să cucerească şi alte teritorii. „Ruşii, continuă Marinescu, s-au deprins acum cu tactica germană şi reuşesc cu multă iscusinţă să scape din încercuire, retrăgându-se în ordine, cu majoritatea forţelor lor". El spune că de câteva luni ruşii dispun de un mare număr de avioane furnizate de anglo-americani şi că pe frontul Petrogradului luptă şi mai multe escadrile franceze trimise de generalul de Gaulle. Am stat până la 10^{30}.

Între 11^{30} şi 12^{30} ascult Radio. Berlinul pretinde că „trupele bolşevice încercuite în regiunea Harkov sunt pe cale să fie nimicite". Rommel avansează mereu în Nordul Africii, apropiindu-se de frontiera Egiptului. Londra anunţă că o divizie franceză, gaullistă, luptă cu trupele germano-italiene în Libia, în regiunea Bir-Hakeim. Londra laudă „eroismul" acestor trupe care luptă în condiţii foarte grele într-o regiune de deşert, lipsită de apă potabilă.

Sâmbătă, 30 mai 1942

Dejun la „Capşa" cu Maniu, Lupu, Hoisescu, Aurel Leucuţia, Sachi Boilă şi generalul Negrei. În fine, de două zile a intrat în război, alături de Naţiunile Unite, şi Mexicul. Iată un răspuns elocvent de cum apreciază lumea perspectivele de victorie ale puterilor Pactului Tripartit. Pun în curent pe cei de faţă cu tot ce am aflat ieri seară de la colonelul Marinescu. Negrei le confirmă în întregime. El spune că ofensiva lui Rommel începe să întâlnească o puternică rezistenţă din partea englezilor, care par decişi să apere Egiptul din răsputeri. Negrei trage pe drept cuvânt o concluzie foarte justă de pe urma

sacrificiilor imense pe care le fac anglo-americanii cu ocazia aprovizionării Rusiei cu tot ce are ea nevoie pentru aprovizionarea războiului. În Atlanticul de Nord submarinele germane au reuşit din nou să scufunde o serie de vase care transportau armament şi muniţie ruşilor. „Toate aceste sacrificii, zice Negrei, arată cât sunt de hotărâți anglo-americanii să ajute Rusia şi cât sunt de false zvonurile că ei ar putea încheia o pace cu Hitler pe spatele ruşilor". „Impresia mea, zice Maniu, că anglo-americanii nu se vor mulțumi să ajute Rusia cu arme şi muniții. Ei vor întreprinde neapărat vara aceasta un al doilea front pentru a atrage o parte din forțele germane, fie în Europa Occidentală, fie în sudul Italiei sau Nordul Africii". Se discută mult această chestiune, fiecare din cei prezenți făcând diferite ipoteze asupra regiunii unde s-ar putea crea acest font al doilea. Hoisescu crede că el s-ar putea organiza pe coasta franceză a Atlanticului, dacă guvernul de la Vichy ar trece de parte anglo-americanilor. Lupu crede că aşa ceva este cu totul imposibil cât timp guvernul de la Vichy e prezidat „de o lichea ca Laval".

Seara, Radio. Nici un progres decisiv german pe frontul Harkov. În Africa, Rommel pare să nu mai poată continua ofensiva. Trupele gaulliste rezistă eroic la Bir-Hakeim, refuzând să se predea, aşa cum le-a cerut Rommel.

Duminică, 31 mai 1942

Ziarele publică lista comisiilor de bacalaureat din toată țara. Aflu că Gh. Brătianu a fost ales membru activ al Academiei Române acum câteva zile. Mă întreb pe baza căror lucrări, căci toată opera lui de istoric nu e formată decât din broşuri şi mici lucrări de propagandă, lipsite de orice documentație serioasă. Încă un succes în viața lui datorită numelui ce-l poartă.

Avem la dejun familia Giosanu. Discutăm situația militară de pe fronturi. Giosanu are îndoieli în privința capacității de rezistență a ruşilor, care nu dispun, după el, nici de pregătirea militară a soldatului şi ofițerului german şi nici de blindajul extraordinar de care dispune armata germană. El are informații că la Harkov nemții atacă puternic cu trei armate ajutate de un blindaj extraordinar căruia nu-i poate rezista nici o forță omenească. El nu exclude posibilitatea ca nemții să obțină succese „hotărâtoare" în vara aceasta pe frontul

rus. „Dacă anglo-americanii nu realizează repede un al doilea front, continuă el, mare lucru dacă ruşii vor mai putea continua războiul”. D-na Giosanu este ceva mai optimistă. Ea a primit în timpul din urmă mi multe ştiri de la prietenii ei, evrei din Statele Unite, pe baza cărora ea este convinsă că americanii sunt pe punctul să creeze în Europa sau Nordul Africii un al doilea front. Ea mai ştie că americanii aprovizionează Sovietele cu imense cantităţi de material de război, nu numai pe linia Murmansk, dar şi pe cea din Golful Persic – Caucaz. Bachet i-a scris că Sovietele şi Stalin personal se bucură de „colosale simpatii la Casa Albă şi în toată America”. Nu e surprinzător!

Seara, Radio. Londra laudă pe francezii care mai rezistă „eroic” la Bir-Hakeim. Se pare că Rommel îşi odihneşte trupele ori a încetat ofensiva spre Egipt, pentru un timp oarecare. La Harkov luptele continuă „cu o rară violenţă”, zice comunicatul german de azi. Deci ruşii rezistă eroic.

Luni, 1 iunie 1942

Primesc o scrisoare disperată de la soţia lui Gh. Pascu, prin care îmi anunţă suspendarea lui din învăţământ şi trimiterea sa în lagăr. Mă roagă să intervin la Minister şi la Antonescu pentru a-l pune cel puţin în libertate. La 10 m-am dus la minister. Petrovici m-a primit imediat. I-am spus pentru ce am venit, întrebându-l ce s-a întânplat cu Pascu pentru a fi pedepsit atât de tare. Petrovici mi-a scos din sertarul biroului dosarul Pascu, citindu-mi o scrisoare a acestuia trimisă lui Gamillscheg acum o lună şi ceva şi în care Pascu se plângea contra lui Antonescu sub motiv că „s-a înconjurat de toţi germanofilii improvizaţi şi ţine la distanţă, ba îi şi persecută pe adevăraţii şi vechii prieteni ai Germaniei”. Pascu arăta în continuare că partidul lui A.C. Cuza[166], format din „elemente sincer germanofile”, este pus la index de Antonescu, care nici nu vrea să audă de vreo colaborare cu ei, înconjurându-se de „elemente anglofile camuflate, deprinse să joace pe toate tablourile”. Pascu cita numele lui Gusti, Rosetti-Bălănescu, Iorgu Iordan, C. Giurescu, D. Caracostea[167] etc., „indivizi care se dau azi drept prieteni ai Germaniei, după ce s-au bălăcit în toate guvernele antigermane”. Gamillscheg a găsit de cuviinţă să trimită această scrisoare lui Antonescu. Acesta a pus pe ea următoarea rezoluţie: „individul care

îşi denigrează ţara, invocând astfel de calomnii, nu mai poate rămâne în învăţământ şi trebuie internat într-un lagăr. Ministerul Învăţământului şi cel de Interne vor lua măsurile de rigoare". „Îmi pare foarte rău pentru Pascu, mi-a spus Petrovici, după ce mi-a dat aceste informaţii, dar nu puteam să nu execut ordinul Mareşalului, care în fond este perfect justificat. M-am întrebat cum de a făcut aşa prostie. Îi ştiam eu puţin trăsnit, dar nu mi-am închipuit niciodată că poate fi atât de inconştient". Petrovici îmi spune în continuare că prietenia mea cu Pascu mi-a „făcut mult rău" pe vremea când eram conferenţiar la Iaşi. „Adversarii d-tale de pe atunci, îmi mărturiseşte Petrovici, te atacau în mare parte şi pentru prietenia cu Pascu, afirmând că d-ta erai mai primejdios ca el, întrucât erai onest şi aveai temperament politic". Petrovici mi-a promis să vorbească mai târziu cu Mareşalul, „după ce se vor mai potoli lucrurile" pentru a fi pus în libertate şi reîntegrat la catedră. El recunoaşte că Pascu este un foarte bun profesor şi om de ştiinţă, care poate aduce reale servicii învăţământului.

Când am dat să plec, Petrovici m-a întrebat cu un aer de superioritate şi de multă ironie, dacă eu mai cred în înfrângerea lui Hitler „după marile lui succese pe frontul de Est şi în Nordul Africii". „Datele problemei rămân aceleaşi, i-am răspun eu pe un ton ferm, indiferent de câteva succese de moment. Hitler nu poate câştiga un război contra globului întreg. Vom trăi şi vom vedea!". „Admir optimismul d-tale", s-a mulţumit să răspundă Petrovici. I-am mulţumit pentru bunăvoinţa care i-o arată lui Pascu şi am plecat. Ajuns acasă, i-am scris soţiei lui Pascu ceea ce aflasem la minister.

Seara, Radio. Pe fronturile de luptă aceeaşi situaţie. „Luptele grele din regiunea Harkov continuă", scrie comunicatul german. În Nordul Africii nimic nou. În China, japonezii bat pasul pe loc.

Marţi, 2 iunie 1942

Văd pe Maniu la 9 dimineaţa. La 10 el pleacă la Braşov cu Lupu şi cu Mihai Popovici. Maniu nu pune nici o bază pe datele publicate de nemţi referitoare la „marea victorie de la Harkov". „Când nemţii publică bilanţuri umflate despre victoriile lor, zice Maniu, înseamnă că ofensiva lor e pe terminate. Singurul lucru grav din aceste lupte este participarea la ele a unui corp de armată românesc.

Antonescu nu înțelege nici azi cât de mult trebuie să irite pe englezi şi pe americani colaborarea noastră cu nemții, mai ales acum, când ei au dificultăți atât de mari în Africa şi pierderi atât de grele în aprovizionarea ruşilor cu armament". Maniu e convins că foarte curând anglo-americanii vor da „o mare lovitură nemților".

După masă, la 5, la Liceul „Regina Maria" şedință cu comisia de bacalaureat pentru verificarea actelor şi scutirea de taxe ale elevelor sărace. Întâmpin oarecare rezistență din partea membrilor comisiei – toate femei – în privința scutirii de taxe a fetelor sărace. Cu cât se scutesc mai multe, cu atât se reduce cota care revine membrilor comisiunii. Observ o tendință din partea profesoarelor de la „Regina Maria" de a admite scutiri elevelor de la „Ortodoxă" şi „Sacre Coeur", sub motiv că părinții lor dispun de mijloace din moment ce şi-au dat fetele la aceste şcoli cu taxe foarte mari. Caut să țin o măsură justă. Cea mai mare rezistență am întâmpinat-o de la d-nele Ionescu Bujor şi Arhip, ambele de la Liceul „Regina Maria", prima profesoară de latină, a doua de matematici. Până la urmă ne-am înțeles. Am fost susținut în chestia taxelor de toate celelalte membre, în special de profesoara de franceză Haşegan, de la Braşov, o persoană foarte rezonabilă şi obiectivă. Am stabilit apoi orarul probelor scrise, care va începe mâine dimineață la 8.

Seara, Radio. Berlinul face un mare caz de „victoria de la Harkov", unde spune că au făcut 240 000 de prizonieri şi foarte mult material de război, ca tunuri, tancuri etc. Nemții pun printre prizonieri şi trupele ruseşti, pe care pretind că le-au încercuit. Presa germană şi italiană pretind că la Harkov au fost nimicite trei armate sovietice, a 9-a, a 16-a şi a 57-a. În Nordul Africii, Berlinul anunță că după o pauză de câteva zile şi-a reluat ofensiva care-i va permite curând să ocupe Egiptul. Londra dă mai multe detalii despre teribilul bombardament asupra Coloniei de către aviația engleză în noaptea de 31 mai. Cu o zi mai înainte aviația britanică a atacat din nou Parisul, provocând mari pagube şi victime omeneşti. Nemții anunță represalii „pentru atacul barbar asupra Coloniei".

Miercuri, 3 iunie 1942

Examen bacalaureat la „Regina Maria". Dimineață teza la română, după masă teza la franceză. Am dat subiecte uşoare. De când s-au publicat comisiile de bacalaureat telefonul meu zbârnie într-una.

Toate relațiile mele au fost răscolite de părinții și prietenii familiilor care au fete ce trec bacalaureatul cu mine. Toți cred că prin intervenții pe lângă membrii comisiunii și în special pe lângă președinte își pot asigura trecerea copiilor lor. Cum eu sunt în contra acestui examen, cu totul inutil și în contra căruia m-am pronunțat și în Parlament de atâtea ori, ca să fiu drept și să nu nedreptățesc pe nimeni dau subiecte ușoare la probele scrise și sunt foarte puțin exigent la oral. Având la dispoziție două note din opt, eu examinând la două materii, istoria și dreptul, notele mele sunt aproape decisive. Ca președinte sunt totdeauna atent la examinarea celorlalți membri din comisiune, punând și eu note în catalogul meu, pe care le confrunt în cancelarie cu ale lor, când stabilim definitiv notele. Când mi se pare că examinatorul nu procedează pedagogic, intervin ca președinte în cursul examinării, căutând să asigur pe cât posibil obiectivitatea examenului. Am prevenit comisiunea încă de ieri, că având în vedere atmosfera de război, de care s-a resimțit sigur și pregătirea elevelor, e bine să se procedeze cu multă bunăvoință în examinarea candidatelor.

Seara, Radio. Berlinul se laudă mereu cu „marea victorie" de la Harkov, unde pretinde că „operația de nimicire" a celor trei armate bolșevice continuă cu succes. Aviația germană a bombardat Sevastopolul. Vestea cea mai importantă din comunicatul german de azi este reluarea ofensivei lui Rommel și distrugerea unei „întregi brigăzi engleze" la Got-el-Skarab, în Libia. Londra confirmă indirect această informație, menționând că Armata a 8-a se retrage pe pozițiile întărite de la El Alamein, la frontiera Egiptului. Zile proaste pentru aliați! E natural ca italienii și germanii să jubileze și să anunțe „apropierea victoriei". Pentru mine, ei contează prea mult pe blana ursului din pădure.

Joi, 4 iunie 1942

La 8 am fost prezent la „Regina Maria" pentru tezele la latină pentru elevele de la secția modernă și la matematici pentru cele de la secția reală. Prevenit de câteva membre din comisiune că d-na Bujor, profesoara de latină, protejează elevele sale de la „Regina Maria", n-am acceptat cele trei texte propuse de ea pentru proba scrisă la latină. Am pretextat că textele sunt prea grele, alegând eu un alt text din

Cezar. A rămas cam supărată, dar nu s-a opus. La matematici, unde nu mă pricep, am rugat pe profesoara de fizică să controleze problemele propuse de d-na Arhip. Am rugat membrele comisiunii să stea câte două în fiecare sală, ca să supravegheze candidatele să nu copieze. Tot timpul eu am trecut din sală în sală ca să controlez, ca şi ieri, condiţiile în care se desfăşoară probele scrise. După o oră mi se semnalează că uneia dintre elevele Liceului „Regina Maria" i-a venit rău şi vrea să se retragă. Aflu că se cheamă Nikitin, o rusoaică de origine şi şefa clasei. M-am dus la ea s-o conving să nu se retragă. Am constat că era o elevă foarte sensibilă şi extrem de ambiţioasă. I se păruse că nu înţelege bine problema. Am rugat-o pe d-na Arhip s-o ajute, fiind vorba de o elevă foarte bună. După o uşoară explicaţie, eleva şi-a revenit şi a făcut teza foarte bună. Probele scrise terminându-se până la amiază, ne-am înţeles să ne vedem vineri la ora 5 p.m. pentru a da rezultatul la scris. Am rugat profesoarele care au răspunderea lucrărilor scrise să le aprecieze cu bunăvoinţă pentru a introduce la oral un număr cât mai mare de candidate, întrucât probele scrise sunt eliminatorii.

După masă citesc presa, completez *Jurnalul*, iar seara ascult Radio.

Berlinul anunţă că ruşii contraatacă puternic, dar că toate încercările lor de a ieşi din încecuirile din regiunea Harkov au eşuat complet. Londra are mereu laude pentru rezistenţa eroică a trupelor franceze la Bir-Hakeim, lucru care stinghereşte foarte mult ofensiva lui Rommel, care vrea cu orice preţ să ocupe Egiptul. Aviaţia germană, ca represalii pentru Colonia, a bombardat oraşul englez Canterbury. Londra susţine că stricăciunile au fost mici, avioanele germane fiind puse pe fugă de cele engleze.

Vineri, 5 iunie 1942

Mare vâlvă în Germania în urma asasinării lui Heydrich, „protectorul Boemiei" de către naţionalişti cehi. Nemţii pregătesc mari represalii pentru a răzbuna acest atentat. Noutatea zilei este declaraţia de război a Statelor Unite, hotărâtă ieri la Congresul american. României, Ungariei şi Bulgariei, „ţări satelite la discreţia nemţilor", cum zice presa anglo-americană. Iată-ne deja ajunşi în război şi cu americanii. N-aş vrea să fiu în pielea lui Antonescu.

Văd pe la 10 pe Lupu, care e îngrijorat şi el de situaţia în care ne găsim. El crede că „de azi înainte trebuie să ne obişnuim cu ideea că vom pierde Basarabia şi nordul Bucovinei pentru o nouă şi lungă perioadă de timp". Impresia mea e la fel. „Numai o minune ne mai poate salva", am adăugat eu. Nu l-am putut însoţi la Dinu Brătianu, cu care avea întâlnire la 11^{30}, deoarece la 5 trebuie să fiu prezent la darea rezultatului la „Regina Maria".

Dejun la „Continental" cu Lupu, Ghiţă Pop, Ilie Lazăr, Leucuţia, Negrei şi Hoisescu. Lupu s-a întors ieri seară de la Braşov. Maniu nu vine decât săptămâna viitoare. Lupu e indignat pe englezi, „care se dovedesc atât de slabi în Africa". El nu înţelege pentru ce englezii nu s-au pregătit mai bine când ştiau ce preţ pun nemţii să-i lichideze în Nordul Africii şi să ocupe Egiptul. Negrei nu dă mare importanţă frontului din Africa, chiar dacă Rommel ar ocupa Egiptul. El nu exclude ipoteza ca în acest moment anglo-americanii să pregătească debarcarea în spatele frontului lui Rommel şi să-l facă prizonier cu toate forţele sale. „Simple ipoteze, zice Ghiţă Pop, pentru moment prestigiul militar al Angliei e grav compromis şi noi vom avea grele momente de trecut faţă de opinia publică şi chiar faţă de cadrele noastre deprinse de noi să fie prea optimiste". Eu am susţinut pe Negrei, fiind convins că anglo-americanii ştiu ei ce fac şi nu e nevoie să-i învăţăm noi. În orice caz, prietenii noştri încep să se demoralizeze în faţa acestor eşecuri şi a propagandei uriaşe pe care o fac nemţii şi italienii.

La ora 5 am procedat la deschiderea tezelor. Constat de la început că multe teze sunt cu colţurile desfăcute. Bulinele de lipit colţurile lucrării scrise nu sunt bune şi multe s-au deslipit, aşa că s-a putut vedea la multe din ele numele candidatelor. Nu e nici o pagubă, că şi aşa tot eram hotărât să trec cât mai multe. Am stabilit de la început să citim în comisie numai tezele slabe, notate sub cinci. Totul a mers bine, la română şi franceză şi matematici. Când am ajuns la latină, ne-am poticnit. Peste 40 de eleve erau notate cu 3 şi cu 2; alte 22 aveau nota 4. Şi la lucrările de latină, mai mult de jumătate erau deslipite, ceea ce presupune că profesoara examinatoare a putut cunoaşte numele candidatelor. Un lucru însă era mai serios. Printre candidatele notate cu 2, 3 şi 4 erau toate de la „Zoe Romniceanu" şi „Sacre Coeur" şi nici una de la „Regina Maria". Puteam noi exclude de la oral toate aceste eleve? Am cercetat personal mai multe teze

notate cu 2, 3 şi 4, comparându-le cu cele notate cu 5 şi cu 6 ale elevelor de la „Regina Maria”, constatând că nu era prea mare diferență între ele. Am rugat-o pe d-na Bujor să schimbe notele, ridicând cu un punct cele notate cu 3 şi 4 dacă la celelalte două lucrări candidatele au note de trecere. Ea s-a opus, ceea ce a dat loc unei discuții supărătoare. Am fost silit să folosesc dreptul care mi-l dă Regulamentul bacalaureatului, ca preşedinte, şi să schimb toate aceste note, încheind un proces-verbal pe care l-au semnat toate celelalte membre din comisiune. D-na Bujor, văzând atmosfera ostilă, a sfârşit prin a semna şi ea procesul-verbal. La ora 9^{30} seara am putut afişa rezultatul la probele scrise: promovate 102 eleve, respinse 5. Oralul va începe mâine, la 8 dimineață.

Între 11 şi 12 noaptea ascult Radio. „Lupte înverşunate atât în Libia, cât şi la Harkov”, zice Berlinul. Londra anunță că aviația ei a bombardat o serie de localități şi porturi din Franța şi Belgia. În ce priveşte luptele din Nordul Africii, presa engleză se arată optimistă. Pregătesc anglo-americanii o debarcare? Ar fi de dorit!

Sâmbătă, 6 iunie 1942

Începem examinarea primei serii de 5 eleve la ora 8. Rog comisiunea să examineze mai sumar elevele cu note mari şi să insiste mai mult asupra celor slabe, trecute prin proces-verbal. Fiecare serie ține două ore jumătate. După fiecare trecem notele definitive în cancelarie. Dimineața facem două serii, iar după masă, numai una, de la 6 la 8^{30}. La 9^{30} seara am publicat rezultatul celor trei serii. Am promovat toate cele 15 eleve, printre care şi patru din acelea intrate cu proces-verbal. Am constatat şi azi ceea ce ştiam de mult că acest examen e un chin pentru copii, o cheltuială şi un mare zdruncin pentru părinți şi de nici un folos nici pentru candidați şi nici pentru societate. În cele cinci minute cât dispune examinatorul să asculte un candidat, ce poate constata el mai mult şi mai bine decât profesorii liceului care l-au avut sub controlul lor timp de patru ani?! Legea bacalaureatului prevede ca acest examen să fie un mijloc de control a capacității de sinteză a candidatului. Ce sinteză se poate face timp de cinci minute, dintre care unul sau două se pierd cu formularea subiectului şi cu timpul de gândire al candidatului! În practică, examenul oral se reduce la câteva întrebări scurte, puse la întâmplare

şi foarte inegale între ele ca greutate. Pentru ca acest examen să fie unul de sinteză, ar trebui reorganizat regulamentul lui. Comisiile n-ar trebui să examineze mai mult de 50 de candidaţi fiecare. În loc de opt obiecte, ar trebui numai două sau trei, cele mai potrivite pentru a constata capacitatea de sinteză a candidatului. Şi apoi ar trebui cursuri speciale cu profesorii secundari care ar fi chemaţi să facă parte din aceste comisiuni. Şi la ce bun toate acestea, când intrarea candidaţilor în universităţi şi politehnici se face prin examen?!

Am observat şi azi, ca şi în trecut, cât de puţini sunt profesorii şi profesoarele care pot ţine nişte examene drepte şi obiective. Cei mai mulţi nu-şi dau nici osteneala să cântărească importanţa şi greutatea chestiunilor care se pun candidaţilor, întrucât nu toate sunt egale şi predate la fel de profesorii de specialitate în cei opt ani de şcoală De câte ori nu se plâng candidaţii de faptul că unora le-au căzut chestiuni uşoare, ştiute de toată lumea, iar altora chestiuni grele şi încâlcite, care n-au fost bine predate nici în anii de şcoală. Nu mai vorbesc de profesorii, care după ce au pus o întrebare şi văd că elevii o cunosc, nu-i ascultă până la sfârşit, o schimbă mereu, până ce dau peste una pe care aceştia nu o cunosc. Alţii se ţin de chiţibuşuri şi fac mare caz de necunoaşterea lor. Cât despre profesoarele femei, eu le-aş scoate complet din astfel de comisiuni, întrucât nu sunt capabile să fie obiective, coborându-se uneori până la antipatiza o candidată pentru tot felul de consideraţii meschine.

În cursul examinărilor de azi am fost atent la toate întrebările, am intervenit de câteva ori, am văzut că examinarea nu se face bine, am pus note în catalogul meu la toate obiectele pentru a le confrunta în cancelarie şi pentru că am văzut câteva profesoare că puneau note mici pentru a-şi asigura reputaţia de profesoară severă, am folosit obiectele mele, istoria şi dreptul, ca să pun note mari, 8, 9 şi 10. Numai aşa am putut trece toate cele 15 candidate de azi. Am ajuns acasă atât de ostenit, încât n-am mai putut asculta Radio.

Duminică, 7 iunie 1942

Examenul de azi s-a desfăşurat în condiţii mai liniştite decât ieri. Membrele comisiei au înţeles să fie mai atente la examinare, să renunţe la chiţibuşuri inutile şi să noteze candidatele cu mai multă înţelegere. Profesoara de latină, Bujor, o face pe supărata. De câte ori

se află în serie eleve de la „Zoe Romniceanu” sau „Sacre Coeur”, ea mă roagă să le examinez eu, ceea ce fac cu plăcere, punând şi eu note. Şi azi am trecut toate cele 15 eleve examinate la oral.

Seara, Radio. Văd din ziare că Hulubei a plecat în Elveția pentru a ține mai multe conferințe referitoare la problemele lui de fizică. Presa germană din ultimele zile a reluat campania în contra lui Churchill şi a lui Roosevelt pe tema că ei sunt dispuşi să lase Europa pe seama bolşevismului. Ziarele germane citează articole apărute în presa engleză şi americană, în care Churchill şi Roosevelt sunt atacați pentru acest lucru. „Bineînțeles, afirmă Berlinul, armata germană, împreună cu aliații ei, are ea grijă să apere Europa de aşa primejdie”. În Africa, nemții pretind că au repins toate atacurile engleze şi că foarte curând vor ocupa Egiptul. Pe fronturile din Pacific, nimic de seamă.

Luni, 8 iunie 1942

Examenul la „Regina Maria” a mers şi azi foarte bine. Au trecut toate elevele. Directoarele de la „Regina Maria” şi „Zoe Romniceanu” mi-au mulțumit călduros pentru modul cum se desfăşoară examenul. Sala în care se examinează este plină de lume, printre care şi mulți profesori şi profesoare. Toți sunt mulțumiți de modul cum se face examinarea.

Seara, Radio. Aviația engleză a bombardat mai multe centre industriale din Germania, printre care şi Emden. În Nordul Africii aviația engleză e foarte activă, bombardând fără încetare pozițiile inamicului. Se pare că o divizie germană şi una italiană se pregătesc să încercuiască trupele franceze de la Bir-Hakeim. Rommel întâmpină mare rezistență din partea Armatei a 8-a engleză. Nimic important pe frontul chinez.

Marți, 9 iunie 1942

Şi examenele de azi s-au terminat cu bine. Comisia mea a devenit foarte disciplinată.

Seara Radio. Ziarele noastre, la ordinele lui Antonescu, publică pe prima pagină amănunte în legătură cu primul transport de alimente din Transnistria pentru populația Capitalei, două vagoane cu

unt, brânză, ouă, paste făinoase etc. Bietul om nu-şi dă seama cât ne va costa într-o zi alimentele cu care se laudă el astăzi. Hulubei e primit călduros la Lyon, Montpellier şi Toulouse. Ține conferințe, i se dau banchete. Nemții publică mereu cifre despre numărul prizonierilor şi materialului de război capturat în „marea bătălie dela Harkov". Încă n-au terminat cu „nimicirea" grupurilor de bolşevici încercuiți în această regiune. De câteva zile bombardează mereu Sevastopolul, care este înconjurat de trupele germane şi române. Important este faptul că ofensiva lui Rommel nu mai progresează. Japonezii au debarcat trupe în insulele Aleutine. În schimb, nici un progres în China.

Miercuri, 10 iunie 1942

Zi liniştită de examene. Ioana noastră a terminat în dimineața aceasta examenul ei de bacalaureat la Liceul „Iulia Hasdeu" foarte bine. A avut preşedinte pe Ion Andrieşescu, care a examinat-o cu multă atenție şi bunăvoință.

Seara, Radio. Ruşii contraatacă violent în sectorul Harkov. Nemții anunță că primele linii exterioare ale Sevastopolului au fost deja ocupate şi că cetatea nu va mai rezista mult. În Africa, nimic de seamă.

Joi, 11 iunie 1942

Prietenii mei sunt nerăbdători să mă vadă şi de abia aşteapă să termin examenele pentru a discuta situația politică internă şi externă. Maniu a sosit dimineață, dar nu l-am putut vedea. Cu Lupu am mai schimbat seara târziu câte un telefon. Şi azi examenele s-au desfăşurat în liniște. Frânt de oboseală în seara aceasta, n-am mai ascultat Radio. Am telefonat lui Maniu că voi trece pe la el mâine după masă, la ora 6. Mâine la amiază termin examenul de bacalaureat.

Vineri, 12 iunie 1942

Azi la ora două am terminat cu examenul de bacalaureat. Am publicat rezultatul definitiv şi am încheiat întregul dosar pentru

minister. Am servit apoi o gustare cu toate membrele comisiunii oferită de direcția liceului în cancelaria şcolii. Rămâne să redactez raportul către minister, cu observațiile mele ca preşedinte. Îl voi preda lui Petrovici, cu care am intenția să discut problema suprimării acestui examen.

La 6 la Maniu. Mai sunt prezenți Lupu, Ghiță Pop şi Mihai Popovici. Acesta din urmă ne face o descriere foarte pesimistă a situației generale. El a stat de vorbă în ultimele zile cu mai mulți germani din capitală din anturajul lui Killinger. A vorbit şi cu câțiva italieni care frecventează pe ministrul Italiei la Bucureşti. Azi la prânz a luat dejunul cu Malaxa, care vede regulat pe Antonescu şi mai ales pe Mihai Antonescu. Popovici pretinde că e foarte bine informat asupra situației externe. După el, anglo-americanii sunt foarte slabi, dovadă că în lupta navală de acum câteva zile de la Midway flota anglo-americană a avut mari pierderi printre care şi marele port-avioane „Entreprise". Japonezii s-au dovedit şi de data aceasta mult superiori. În Nordul Africii, la fel. Rommel a dat peste cap Armata a 8-a engleză şi acum e gata să ocupe Egiptul. Un al foilea front, pe care ruşii „îl cer cu disperare" anglo-americanii nu-l pot face. Cât despre frontul rusesc, Popovici e convins că Sovietele nu vor mai rezista mult timp. După marea lor înfrângere de la Harkov, frontul de Sud poate fi considerat ca şi lichidat. După căderea Sevastopolului, care este „chestiune de zile", drumul spre Caucaz devine deschis pentru trupele germane. „Ce vor face englezii, continuă Popovici, mai pot ei risca o invazie germană când nemții sunt acum stăpânii Europei, iar Sovietele sunt ca şi scoase din luptă?". El crede că o pace anglo-germană pe spatele ruşilor devine acum „mai mult decât evidentă". În concluzie, el cere ca noi să ne revizuim atitudinea față de Antonescu, în sensul că dacă nu ne putem declara de acord cu el, cel puțin să încetăm lupta în contra lui şi să aşteptăm desfăşurarea evenimentelor.

A vorbi apoi Lupu, aproape în sensul lui Popovici. Ascultându-l şi trecând în revistă diferitele ezitări şi momente de nestatornicie politică pe care şi le-a permis în cei 11 ani de când îl cunosc şi-i sunt prieten, pentru prima dată am întrevăzut posibilitatea de a mă despărți într-o zi de el. Am obosit şi eu mereu în rolul de a-l îndruma mereu să rămână pe drumul drept şi să stea liniştit lângă Maniu, căci numai aşa şi-a refăcut prestigiul său politic şi n-a fost

executat de legionari în noiembrie 1940. Impulsiv şi nestatornic în idei, Lupu trage mereu concluzii pripite, determinate deseori de fapte mărunte, pe care nici nu se ostenesc să le judece şi să le verifice. De mai mult timp el şi-a făcut un obicei de a critica pe anglo-americani sub motiv că nu iau în serios războiul, că nu se pregătesc cum trebuie şi că descurajează lumea prin recunoaşterea incapacității lor de a înfrânge pe Hitler şi pe aliații lui. Ultimele eşecuri din Africa şi din Pacific, aşa cum le-a prezentat Popovici, l-au dat pur şi simplu peste cap, făcându-l să întrevadă acum şi el posibilitatea unei victorii germane. „Am început să cred – zile el – că Roosevelt şi Churchill sunt nişte mari imbecili dacă de atâția ani de când se ştie sigur că Hitler se pregăteşte de război ei n-au făcut nici o pregătire şi se văd azi bătuți ruşinos oriunde se întâlnesc cu nemții sau cu japonezii. Dacă se ştiu atât de incapabili, continuă Lupu, pentru ce au mai îndemnat atâtea popoare nenorocite să-şi lege soarta de ei. Anglo-americanii şi-au luat o mare răspundere morală de care vor trebui să răspundă în fața istoriei pentru nenorocirea atâtor națiuni. Regret azi sincer că l-am combătut degeaba pe Antonescu. El a văzut mai clar situația decât mine. Sunt hotărât să mă duc eu în Transnistria să văd ce este cu provincia aceasta şi dacă nu e bine s-o anexăm din moment ce Rusia e pe cale de lichidare". În timp ce Lupu spunea toate aceste inepții, Maniu făcea fețe, fețe, iar eu eram pur şi simplu uluit.

„Îmi pare foarte rău, d-le doctor Lupu că vorbiți aşa, am început eu. Mai întâi d-voastră ştiți tot aşa de bine ca şi mine că dacă partidul nostru a fost şi este în contra alianței cu Hitler şi Mussolini, el n-a făcut acest lucru la îndemnul anglo-americanilor, ci pentru simplul motiv că aşa dictează interesele neamului nostru. În al doilea rând, este bine cunoscut faptul că democrațiile anglo-americane sunt preocupate în rândul întâi să ridice standardul de viață al omului şi nu să creeze instrumente de război pentru subjugarea altor națiuni. Aşa se explică faptul că ele nu au nici azi serviciu militar obligatoriu ca Germania şi aliații ei.

E deci explicabilă inferioritatea lor militară momentană față de aceste națiuni de pradă. Resursele lor economice sunt însă aşa de mari încât ele vor ajunge curând să-şi organizeze armate mult mai puternice decât adversarii lor. Nu înțeleg pentru ce vă grăbiți să trageți concluzii pripite din nişte eşecuri momentane, care nu pot influența cu nimic cursul războiului. El, desigur, se va prelungi

tocmai datorită acestei inferiorități militare a anglo-americanilor, dar acest lucru nu este în avantajul lui Hitler şi a aliaților săi, pe care-i aşteaptă catastrofa şi disprețul lumii întregi".

„Toate aceste lucruri eu le cunosc foarte bine, a răspuns Lupu, dar după mine anglo-americanii sunt atât de slabi în prezent față de adversarii lor, încât pentru a câştiga războiul ei au nevoie de 3–4 ani cel puțin, fapt de care noi trebuie să ținem seama. Unde mai puneți, continuă Lupu că în acest timp s-ar putea produce schimbări politice importante atât la Londra, cât şi la Washington, care să provoace o schimbare a politicii lor externe".

Ghiță Pop e de părere că trebuie găsită o linie de mijloc, în sensul că lupta noastră în contra lui Antonescu „să se mai potolească" până când vom putea vedea mai clar cum evoluează situația politică internațională.

A vorbit la urmă Maniu, liniştit, dar ferm. „Cu pesimismul lui Mihai şi al lui Ghiță sunt obişnuit, a început Maniu, încă cuvintele d-tale, d-le Lupu, m-au surprins mult şi m-au îndurerat totodată, văzând că ai ajuns şi d-ta sceptic. Vă înşelați toți trei prin graba cu care trageți nişte concluzii pripite, din unele eşecuri militare fără importanță. La observațiile atât de juste ale prietenului nostru Hudiță eu nu am de adăugat decât convingerea mea adâncă în victoria anglo-americanilor, care este mult mai apropiată decât îşi închipuie mulți. Convingerea mea este că ei sunt pe punctul să creeze un al doilea front şi de aceea nu-şi risipesc forțele pe fronturi pe care ei le consideră secundare. Noi nu putem abandona lupta în contra lui Antonescu cu nici un preț. Rog pe d-l Hudiță ca în buletinul informativ din săptămâna aceasta să fie tot aşa de explicit ca şi în celelalte, arătând cadrelor noastre din nou pentru ce Hitler nu poate câştiga războiul şi cât este de expusă țara noastră dacă mai continuă lupta alături de nemți". Adresându-se lui Lupu, el a spus că aprobă plecarea lui în Transnistria, fiind sigur că se va întoarce cu convingerea că Antonescu „este un mare zevzec" când îşi închipuie că România poate încorpora o astfel de provincie „pur rusească". Lupu i-a replicat că în regiunea Tiraspol – Balta sunt peste o jumătate de milion de români. „Să facă bine Antonescu, i-a răspuns Maniu, să-i convingă pe aceşti frați să se mute în Basarabia în locul străinilor, iar aceştia să fie mutați în Transnistria".

Trecând la războiul din Rusia, Maniu a scos în evidență două lucruri: „voința de fier a ruşilor de a continua lupta" şi neputința

nemților de a cuceri Petrogradul şi Moscova. „Succesele obținute pe frontul de Sud, a continuat Maniu, sunt, desigur, importante însă pe celelalte fronturi trupele ruseşti sunt intacte şi hotărâte mai mult ca oricând să continue lupta. Nu trebuie uitat apoi că propaganda germană exagerează şi minte de îngheță apele".

Între 11 şi 12 noaptea, Radio. Francezii, încercuiți la Bir-Hakeim, au reuşit să iasă din încercuire şi să se retragă la El-Gobi, în deşertul Marmarica. Bir-Hakeim a fost ocupat de trupele germano-italiene. E singurul lor succes în ultimele 54 zile. Trupele engleze rezistă la El-Alamein. O altă divizie franceză luptă în regiunea Sidi-Barani. Pe frontul rus nimic nou în afară de atacurile aviației germane asupra Sevastopolului. Procesul de la Ankara continuă.

Sâmbătă, 13 iunie 1942

Ziarele noastre publică ştiri în legătură cu vizita lui Hulubei la Vichy şi audiența lui la Pétain. I s-a dat un banchet în onoarea lui de către ministrul Învățământului Bonnart; au participat şi mai mulți oameni de ştiință. Hulubei, însoțit de prof. Eugen Bădărău, au ajuns la Madrid.

Văd la 10 pe Maniu. Discutăm situația externă şi ajungem la aceeaşi concluzie că nici pe departe ea nu justifică pesimismul lui Popovici, Lupu şi Ghiță Pop. El e foarte îngrijorat de Lupu şi mă roagă să-l văd zilnic, ca să nu facă vreo greşeală. „Din cauza acestei lipse de statornicie în idei, zice el, Lupu n-a putut juca un rol politic mai important în viața politică a țării. E prea impulsiv şi varsă donița când e plină". De Popovici şi Ghiță Pop el nu are grijă; aceştia îşi spun părerea, dar îi rămân credincioşi şi nu părăsesc partidul. Pe la 10 a sosit Leucuția şi Ilie Lazăr. Maniu a plecat cu ei la Snagov pentru 2, 3 zile.

Şedință între 11 şi 12[30] la sediul societății „Garajele Mihăiescu". S-au terminat formalitățile de preluare ale Atelierului din „Cobălcescu" de către Ministerul Armatei. În felul acesta, funcționarii şi muncitorii noştri din acest mare atelier nu rămân pe drumuri. După şedință, Mielu Mihăiescu m-a condus cu maşina până acasă. El mi-a spus că ofițerii germani de la „Ambasador" sunt foarte îngrijorați de modul cum merg lucrurile pe frontul rus. După ei rușii rezistă „extraordinar", sunt foarte bine înarmați de americani, dispun de un

armament bogat şi nu fac economie la muniţii. Aceşti ofiţeri cred că şi în Nordul Africii ofensiva lui Rommel n-a dat roadele scontate, englezii dispunînd de o mare superioritate aeriană şi de care blindare.

Seara, avem musafiri: familiile Giosanu, Mihăilescu şi Marinescu. Sărbătorim succesul Ioanei la bacalaureat. Giosanu crede că ofensiva lui Rommel poate fi considerată ca şi eşuată, întrucât n-a putut ocupa Egiptul, ţelul său principal. El se aşteaptă la un al doilea front undeva în Franţa sau Belgia. Marinescu nu exclude o debarcare apropiată în Italia de Sud sau în Algeria – Tunisia. Cât despre frontul rus, Marinescu spune că nici 20% nu sunt exacte din cifrele publicate de nemţi referitor la numărul prizonierilor şi materialului capturat. În schimb, ei nu spun nimic despre pierderile lor, care sunt enorme. Marinescu critică pe Antonescu pentru participarea armatei noastre la Harkov şi la Sevastopol. „Pentru a se pune bine cu Hitler, el sacrifică zeci de mii de suflete nevinovate pentru triumful imperialismului german". Giosanu urmăreşte cu mult interes războiul din Pacific. El spune că japonezii au declanşat o puternică ofensivă în contra oraşului Ciungking, sediul guvernului lui Ciang Kai Şek, dar cu puţine şanse de reuşită. El continuă să creadă că japonezii s-au întins prea mult pentru a nu fi vulnerabili.

După plecarea musafirilor ascult Radio. Presa germană face tot felul de ipoteze în legătură cu acordul americano-sovietic, încheiat la 11 iunie şi care a provocat o nouă indignare în Germania. Pentru nemţi, acest acord nu face altceva decât să lase Europa pe mâna bolşevismului. Pe fronturile de luptă nimic important.

Duminică, 14 iunie 1942

Fetele au plecat la ştrandul Bragadiru. Eu rămân acasă, citesc presa, completez *Jurnalul*, ascult Radio.

Londra anunţă încheierea unui acord americano-sovietic de ajutor reciproc în ziua de 11 iunie. Guvernul Statelor Unite se angajează să furnizeze Sovietelor tot materialul de război de care are nevoie. Molotov se află de câteva zile la Washington. Semnarea alianţei cu Anglia şi a acordurilor de ajutor reciproc cu Anglia şi Statele Unite constituie cele mai bune dovezi că ruşii sunt hotărâţi să continue războiul. Germanii deci trebuie să se aştepte la catastrofă. Berlinul anunţă în cursul serii că la est de Harkov ruşii contraatacă

puternic şi că la Sevastopol trupele germane şi române sunt angajate în „lupte grele”. În Africa, nimic deosebit.

Luni, 15 iunie 1942

Zi de examene la facultate cu studenții de la Secția istorică. Pentru ca examenul să fie egal pentru toți candidații, prefer să muncesc mai mult şi să citesc câteva zile acasă lucrările lor scrise decât să fac un examen oral, care ar merge mai repede dar n-ar fi deopotrivă de drept pentru fiecare. Le dau două chestiuni principale, care îmbrățișează o mare parte din materia predată la curs şi alte trei mai mici, drept control că au citit toată materia cursului. Pentru aceste lucrări le dau trei ore. La examenul oral n-aş putea ține un candidat mai mult de 20–30 de minute. Câțiva candidați, după ce au văzut subiectele, nesimțindu-se destul de pregătiți, s-au retras din examen, pentru a-l trece în toamnă. Le-am cerut să nu copie, căci urăsc acest trist obicei şi cred că am fost ascultat. Nu m-am mulțumit numai cu atât, ci am făcut o supraveghere foarte serioasă. După masă am reuşit să citesc vreo zece lucrări. Aproape toate sunt de 6–8 pagini de coală şi destul de bune.

Seara, Radio. Berlinul anunță că trupele germane şi române au ocupat primele linii fortificate din jurul Sevastopolului şi că pe tot frontul de Est inițiativa aparține numai lor. În Nordul Africii luptele continuă în deşertul Marmarica, dar fără rezultate hotărâtoare. În orice caz, englezii sunt hotărâți să reziste pe pozițiile fortificate de la El Alamein.

Marți, 16 iunie 1942

Examene la facultate cu studenții care iau în secundar examenul la cursul meu, cei de la filologia modernă, franceza, engleza, germana, italiana şi spaniola. Le dau şi lor mai multe subiecte din istoria țărilor respective pentru a putea alege pe acelea care le cunosc mai bine. Le-am dat şi lor tot trei ore pentru scris. Citesc toată după masa până la 7 seara lucrările studenților de la istorie.

La 8 seara sunt invitat la Petre Papacostea[168], care dă o masă pentru sărbătorirea fratelui său Victor, ridicat, în fine, profesor de

câteva zile. Din motive de echilibru politic, fraţii s-au înţeles între ei ca această masă să aibă loc la Petre Papacostea, unde n-au fost invitaţi Gh. Brătianu şi Giurescu, care se duşmănesc de moarte. Pe aceştia i-a invitat Victor separat. La masa din seara aceasta au fost invitaţi: Şerban, Bănescu, Herescu, Ciobanu, Sauciuc-Săveanu, Marmeliuc, Grecu[169] şi I.D. Ştefănescu[170]. Şerban şi Bănescu au făcut tot timpul ironii pe seama raporturilor dintre Victor Papacostea şi cei doi rivali, Brătianu şi Giurescu, scoţând în evidenţă „echilibristica obositoare" pe care ei trebuie s-o facă între „cei doi cocoşi". Herescu remarcă, nu fără ironie, că Victor nu s-a putut definitiva decât „solidarizându-şi soarta sa de o nulitate ca I.C. Petrescu, o pacoste pentru facultatea noastră"[*]. Victor Papacostea se apără cu argumentul că el n-a renunţat la rolul său de împăciuitor între Brătianu şi Giurescu „în interesul învăţământului şi al facultăţii". „Încercare zadarnică, dragă Victore, îi spune Herescu; niciodată nu vei reuşi să împaci un încăpăţânat mediocru ca Brătianu cu [...] Giurescu; acum când nu mai ai nevoie de ei, lasă-i în pace să se războiască între dânşii în interesul învăţământului şi al facultăţii". Toţi au aplaudat ultimele cuvinte ale lui Herescu. Bănescu a pus capăt acestei discuţii, cerând „să trecem, la chestiuni mai importante: învinge Hitler ori merge la catastrofă; iată ce mă interesează în acest moment", a spus Bănescu. După el, vara aceasta e decisivă pentru soarta războiului, întrucât el nu vede cum Germania nu ar mai putea continua lupta dacă nu lichidează Sovietele şi nu poate forţa Anglia la o pace separată. „Timpul lucrează pentru aliaţi, zice el, şi nu pentru puterile Axei. Cred că d-l Hudiţă e de acord cu mine în această privinţă". I-am răspuns că-mi voi dat părerea la urmă, după ce voi auzi şi părerile celor prezenţi. „Aşa cum pune chestiunea d-l Bănescu, a început Herescu, eu sunt de acord cu el. Timpul, desigur, lucrează pentru aliaţi, însă tocmai aceasta este întrebarea, învinge până la urmă Hitler să scoată din luptă Sovietele şi Imperiul britanic? Eu sunt convins că va reuşi, căci altfel vai de noi şi de toată Europa Centrală, victime ale bolşevismului rusesc". Săveanu şi Marmeliuc sunt de acord cu

[*] I.C. Petrescu, fiind subsecretar de stat la Învăţământ şi omul de casă al lui Mihai Antonescu, a obţinut sprijinul acestuia, peste capul lui Petrovici pentru a se definitiva, împreună cu Victor Papacostea. Numai aşa Gh. Brătianu şi Giurescu au fost nevoiţi să-i voteze pe amândoi (n.a.).

Herescu. Şerban s-a lansat într-o serire de consideraţii de politică externă pentru a ajunge la concluzia că „burghezia anglo-americană este exclus să nu se bucure de prăbuşirea bolşevismului şi că dacă astăzi ea încurajează Sovietele să reziste pentru a le slăbi, nu este de loc exclus ca mâine, când va vedea scopul atins, să nu se înţeleagă cu Hitler, cu atât mai mult cu cât nici acesta n-ar mai rămâne atât de tare pentru a fi primejdios". „Aceasta e dorinţa oricărui român, intervine Ştefănescu, ca Hitler să lichideze pe ruşi, iar anglo-americanii, pe Hitler". „Ar fi foarte frumos să fie aşa", exclamă Petre Papacostea. Grecu şi Victor Papacostea s-au raliat părerii lui Herescu.

Eu am vorbit o jumătate de oră, expunând punctul meu de vedere cunoscut, respingând categoric teza lui Şerban. „Ultimul tratat de alianţă anglo-rus şi acordurile dintre Anglia, Statele Unite şi Rusia Sovietică, semnate zilele acestea, am continuat eu, exclud în modul cel mai categoric posibilitatea unei păci separate cu Hitler. Deja în presa engleză şi mai ales în cea americană îşi face drum tot mai des ideea unei capitulări fără condiţii. Prea uşor se uită la noi faptul că regimurile democrate nu-şi pot permite felonii politice, lucru atât de frecvent la cele de dictatură".

Bănescu m-a felicitat, declarându-se de acord cu concluziile mele. Ne-am despărţit pe la 10^{30}. Şerban m-a condus cu maşina lui până acasă. El e încântat de prestigiul de care mă bucur printre colegii de facultate şi de situaţia mea politică, pentru cazul că ar învinge aliaţii. El pune mai mare nădejde pe sprijinul meu decât pe cel al lui Petrovici în chestiunea transferării lui.

Între 11 şi 12 noaptea, Radio. Nemţii pretind că au pătruns deja în prima linie fortificată din jurul Sevastopolului şi că ruşii se pregătesc să-l evacueze. Pe frontul Harkov ei anunţă nimicirea totală a trupelor încercuite.

Miercuri, 17 iunie 1942

Văd pe Maniu la 8 dimineaţă. Pleacă la Sibiu pentru mai mult timp. E indignat pe Antonescu la culme pentru modul cum înţelege el să colaboreze cu nemţii, expunându-se la ura ruşilor şi a aliaţilor lor. Antonescu vizitează mereu trupele noastre pe front, de la Harkov – Doneţ până la Sevastopol, ţine discursuri pentru încurajarea lor şi-şi dă aere de mare general şi de colaborator principal şi loial al

nemților. „El nu-şi dă seama, nenorocitul, zice Maniu, cât rău vor face țării aceste aere de grandomanie şi de solidaritate cu Hitler. Fiecare lăudăroşenie din partea lui şi fiecare scoatere în evidență a aportului nostru pe frontul de Est reprezintă argumente în plus pentru ruşi, cu care ei vor închide gura anglo-americanilor ori de câte ori aceştia vor încerca să ne apere în viitor". Maniu mă roagă să văd pe Mihai Antonescu şi să-i atrag atenția asupra acestui aspect al problemei. Mai indicat ar fi să vorbească Lupu cu Antonescu, însă Maniu nu mai are încredere în el, de la ultima noastră discuție.

Mă reîntorc acasă să continui cititul lucrărilor studenților, ca să pot da rezultatul până la 22 iunie. Văd din ziare că Hulubei a vizitat mai multe oraşe spaniole şi a ținut o conferință la Madrid. Ziarele noastre îi fac multă publicitate.

Seara aflu la Radio că japonezii au debarcat puternice forțe în Aleutine şi că ofensiva lor în China progresează. Nemții pretind că trupele lor au trecut Donețul în mai multe puncte. Italienii se laudă cu unele succese în contra unor vase engleze în Mediterana, afirmând că a fost „o mare bătălie navală". Londra dezminte aproape în întregime aceste ştiri, considerându-le ridicole. Când e vorba de Mussolini şi de fascişti, nimic nu poate surprinde!

Joi, 18 iunie 1942

Stau toată ziua acasă şi corectez tezele studenților. Pe la 6 seara trece pe la noi Lupu, pe care nu l-am mai văzut de săptămâna trecută. E alarmat de situația militară de pe diferitele fronturi. El e sigur că Sevastopolul va cădea curând. Aşa i-a spus Malaxa, care deține informații din gura lui Antonescu. În Africa, el nu crede că englezii vor mai putea rezista mult la El Alamein. „Bătălia navală" din Mediterana Occidentală de care vorbesc comunicatele germane şi italiene l-au impresionat şi mai mult. Îl informez că Londra dezminte ştirile italiene şi germane privitoare la această pretinsă bătălie navală. „Nici în Pacific lucrurile nu evoluează bine, continuă Lupu; în China, japonezii avansează mereu şi nu m-aş mira să-i văd debarcând în Australia şi India". „Aşa-i că englezii, i-am răspuns eu râzând, pierd toate bătăliile, afară de ultima, pe aceasta o aştept eu". „Admir optimismul tău în fața acestor realități atât de tragice", mi-a răspuns Lupu. El pleacă în seara aceasta la Arsura şi va vedea acolo dacă se

va duce sau nu în Transnistria. I-am spus din nou că face rău, întrucât i s-ar putea reproşa într-o zi acest lucru. „Dacă mă voi duce, zice el, nu înseamnă că admit politica lui Antonescu. Vreau să mă documentez pentru a-i putea combate şi mai bine politica lui de anexare a Transnistriei". „În politică, d-voastră ştiţi mai bine decât mine că nu e comod să te afli în poziţia de a da explicaţii şi că e mai bine să fii în ofensivă". Ne-am despărţit cam rece. Lupu e zdruncinat în convingerea lui şi face bine că pleacă la Arsura, căci acolo scapă de toate influenţele din Capitală.

Citesc de zor lucrările studenţilor să pot termina până luni. Seara ascult Radio. Succese la Sevastopol, lupte grele în Africa şi progrese japoneze în China. Aceste ştiri sunt anunţate de comunicatul german.

Vineri, 19 iunie 1942

Citesc toată ziua la lucrările scrise ale studenţilor. De abia am timp să citesc ziarele şi să ascult Radio. Fetele noastre se duc regulat la ştrandul Bragadiru, antrenament pentru mare, unde avem de gând să ne ducem măcar pentru câteva zile, dacă nu vom putea rămâne mai mult din cauza războiului.

Seara Radio. Nimic deosebit pe fronturile de luptă; aceeaşi situaţie ca şi ieri. Churchill a sosit la Washington. Presa germană face tot felul de ipoteze în legătură cu discuţiile pe care el le va avea cu Roosevelt privitoare la război, la crearea celui de-al doilea front şi ajutarea Sovietelor cu armament şi aviaţie. Japonezii anunţă că trupele lui Ciang Kai Şek se retrag mereu „în plină debandadă". Au început să se molipsească şi ei de obiceiul hitleriştilor şi fasciştilor de a minţi fără ruşine.

Sâmbătă, 20 iunie 1942

Corectez toată ziua lucrările studenţilor pe care sper să le termin mâine la prânz. Ghiţă Pop şi ceilalţi prieteni mă lasă în pace şi ei, ştiind că sunt ocupat cu examenele.

Seara, Radio. Berlinul anunţă noi succese pe frontul Harkov – Sevastopol şi lupte grele în Nordul Africii, unde Rommel ţine cu orice preţ să ocupe Tobruk-ul, încercuit de mai multe luni.

Duminică, 21 iunie 1942

La amiază termin de citit lucrările scrise ale studenților, iar după masă trec notele în catalogul pentru facultate pe care îl voi preda mâine dimineață la secretariat. Am amânat pe toamnă doar vreo 14 candidați.

Seara avem musafiri familiile Giosanu și Mihăilescu. Astăzi și Giosanu este cam pesimist. Mihăilescu e convins că rușii vor fi înfrânți curând, întrucât, zice el, nemții au concentrat toate forțele lor pentru a ajunge la o victorie decisivă. Giosanu crede că se apropie momentul cel mai critic al războiului, „prăbușireea rezistenței ruseşti". „Va mai putea Anglia continua războiul după scoaterea din luptă a rușilor, iată întrebarea, zice Giosanu. Eșecul diferitelor lor încercări de debarcare pe coasta franceză și slăbiciunea de care dau ei dovadă în Nordul Africii mă fac să cred că o pace separată devine inevitabilă, dacă vor să înlăture o debarcare nemțească în Anglia". Le explic şi lor pe larg pentru ce nu cred într-o victorie totală a nemților pe frontul de Est și pentru ce Anglia nu va încheia o pace separată cu Hitler, chiar dacă ar fi amenințată de o invazie germană. Giosanu îmi spune ca și Lupu că sunt prea optimist, întrucât poziția lui Churchill nu este chiar atât de tare cât se crede şi că prietenii unei înțelegeri cu Germania pe spatele ruşilor sunt încă destul de tari şi de numeroşi chiar în partidul conservator. Îi răspuns lui Giosanu că în eventualitatea dispariției frontului de Est, în care eu refuz să cred, nu numai Anglia nu va încheia o pace separată cu Hitler, ci din contra, va continua războiul şi cu mai multă îndârjire, riscând chiar o ocupație germană, guvernul englez retrăgându-se eventual în Statele Unite. Îi amintesc lui Giosanu că Roosevelt a propus Angliei o uniune cu Statele Unite încă din vara lui 1940, după Dunkerque. „Românii noştri, am continuat eu, încă nu cunosc pe englezi şi nici nu sunt capabili să înțeleagă cât sunt de hotărâți şi americanii să distrugă regimurile de dictatură din Europa şi militarismul japonez". „Să dea Dumnezeu să ai dreptate", zice Giosanu.

Seara, Radio. Berlinul anunță ocuparea Tobruk-ului şi mari lupte la Sevastopol. Nimic de seamă pe celelalte fronturi. Nemții pretind că au făcut 25 000 de prizonieri englezi la Tobruk. Londra nu spune nimic despre acest lucru.

Luni, 22 iunie 1942

Duc la facultate dosarul examenelor la 9 dimineața. Trec apoi pe la Mielu Mihăiescu. Toate ziarele publică proclamația către țară a lui Antonescu cu ocazia împlinirii unui an de război. Se publică un bilanț al pierderilor pe acest an de război: 5998 ofițeri, 2633 subofițeri şi 145 941 trupă; 70% din pierderi reprezintă răniți vindecați. Mielu Mihăiescu şi colonelul Săulescu susțin că aceste cifre nu sunt exacte, pierderile fiind cu mult mai mari, iar Antonescu nu vrea să alarmeze opinia publică tocmai acum, când avem pierderi aşa de grele la Sevastopol.

După masă mă duc şi eu la ştrand; fetele erau duse de dimineață. Vreau să-mi obişnuiesc pielea pentru mare

Seara Radio. Presa germană şi italiană face mult tapaj pe chestiunea Tobruk-ului şi a prizonierilor făcuți. Londra nu precizează nici azi pierderile de la Tobruk. Berlinul anunță mari progrese la periferia Sevastopolului. În China, ofensiva japoneză s-a împotmolit din nou.

Marți, 23 iunie 1942

Ședință la Club cu toți prietenii noştri din Capitală, între 11 şi 12, pe care am tot amânat-o din cauza examenelor mele. Participă şi şefii de culori precum şi mulți şefi de organizații județene stabiliți sau aflați în Bucureşti; în totul vreo 30 persoane. Vorbesc mai întâi: Costache Lupu, dr-ul Stănculescu şi Cezar Simionescu, care se ocupă de situația din Capitală şi de modul cum priveşte opinia publică problema războiului. Toți trei subliniază faptul grav şi neliniştitor, după ei, că opinia publică, sub influența propagandei germano-italiene şi a regimului lui Antonescu, începe să urmărească cu simpatie înfrângerile ruseşti, găsind că nemții fac foarte bine facă lichidează bolşevismul. „Simpatiile pe care partidul nostru le are față de aliați, zice Cezar Simionescu, încep a fi interpretate drept un act nepatriotic, întrucât dorim înfrângerea nemților, deci şi a armatei noastre. Puțină lume înțelege sensul adevărat al poziției noastre şi de aceea noi ne vedem confruntați cu dificultăți din ce în ce mai mari". I-a răspuns foarte bine moş Ion Codreanu că „adevăratul patriotism este cel cu ochi şi nu cel orb şi prostesc, care duce o națiune la pieire. Ce suntem noi vinovați dacă un Antonescu, om nepriceput în ale

politicii, vârâ prosteşte ţara într-un război dinainte pierdut. Suntem noi răi patrioţi dacă arătăm naţiunii că Hitler pierde războiul şi că noi, dacă mergem mai departe alături de el, ne ducem la catastrofă? Aşa văd eu lucrurile şi de aceea nu mă tem de judecata fraţilor mei, cu atât mai mult că sunt basarabean şi văd cu groază reîntoarcerea ruşilor în provincia noastră".

După moş Codreanu am luat eu cuvântul, începând să-l laud pentru puternica lui intuiţie politică şi explicând apoi pentru ce puterile Axei nu pot câştiga războiul, ele neavând de partea lor nici morala şi nici forţa pentru a impune lumii întregi regimurile lor blestemate şi imorale. „Aşa cum a spus foarte bine moş Codreanu că adevăratul patriotism e cel cu ochi, cel luminat, partidul nostru are misiunea istorică, am spus eu, de a arăta naţiunii drumul cel drept, singurul care îi poate salva existenţa între frontierele ei fireşti. Noi ne-am făcut datoria din plin, cu riscul libertăţii şi intereselor noastre personale. Ne vom face-o mai departe cu aceleaşi riscuri. Până la urmă naţiunea va înţelege lupta noastră sinceră şi dezinteresată şi va vedea cine a avut dreptate, noi sau Antonescu şi colaboratorii săi".

Am luat apoi masa cu toţii la „Continental", spre mirarea gazetarilor prezenţi că partidul nostru rămâne ferm pe poziţie, tocmai azi, când Hitler şi Mussolini se umflă în pene şi înnebunesc lumea cu ştirile lor despre victorie. Ziarele noastre publică pe pagini întregi ştiri despre marile victorii de la Tobruk şi de la Sevastopol unde trupele germane şi române au şi pătruns în cartierele periferice ale oraşului.

Seara, Radio. Presa germană face mare publicitate tratatului anglo-sovietic, afirmând că el conţine clauze secrete prin care Anglia acceptă dominaţia Sovietelor asupra Finlandei, a Ţărilor baltice, a României, Cehoslovaciei, Poloniei, Iugoslaviei şi Bulgariei. De unde şi-or fi procurat Germania textul acestor clauze secrete? Sunt atât de deprins cu minciunile Berlinului, încât nu le dau nici o importanţă. Zi propagandă şi atât! Pe frontul din China, nimic nou, deşi japonezii au anunţat cu zile în urmă că trupele lui Ciang Kai Şek sunt în plină debandadă. Mint şi ei ca şi aliaţii lor din Europa.

Miercuri, 24 iunie 1942

Văd pe Mihai Antonescu între 11 şi 12^{30}. M-a primit foarte bine şi mi-a reproşat că n-am făcut apel la el pentru a fi titularizat la

facultate odată cu Papacostea şi I.C. Petrescu. I-am răspuns pe un ton ironic că nu mă simţeam destul de agreat pentru a-i face o astfel de rugăminte din cauza politicii mele şi ca drept dovadă că am judecat bine să nu intervin este şi faptul că şi Petrovici, care cunoaşte foarte bine cazul meu, n-a îndrăznit „să se compromită cu mine", spunându-mi să mai aştept. Ică s-a mirat că Petrovici nu i-a vorbit nimic despre catedra mea. S-a angajat el singur să vorbească cu Petrovici să-mi treacă în viitorul buget o catedră de istorie diplomatică. I-am mulţumit, deşi sunt sigur că nu va face nimic, ştiind că o astfel de catedră e contrară intereselor lui. El urmăreşte mai mult să înfiinţeze o facultate de ştiinţe politice pentru pregătirea corpului nostru diplomatic. Direcţia acestei facultăţi ar reveni de drept titularului catedrei de Istorie diplomatică, ori Ică doreşte să şi-o rezerve lui, titular al unei catedre de drept internaţional, mai puţin indicată. Am trecut la politică, căci pentru aceasta i-am cerut audienţă.

Lăsându-se pe spate în fotoliul său prezidenţial, mult prea mare pentru mica lui statură, el m-a întrebat brusc: „ei, tot mai crezi în victoria anglo-americanilor?". „Mai mult ca oricând", i-am răspuns eu. „În cazul acesta unul dintre noi se înşeală profund", a răspuns el şi fără să-mi mai lase timp să-i spun eu în nici un caz nu eu mă înşel. Ică s-a aruncat într-un lung expozeu dezlânat, aşa cum are obiceiul, trecând din Pacific în Atlantic din Africa pe frontul rus, din Anglia în Statele Unite şi invers ca să ajungă la concluzia că „puterile Axei sunt stăpâne pe situaţie şi că pacea nu mai depinde azi numai de ele. Frontul rus e în plină lichidare, iar Armata a 8-a engleză va fi curând capturată. Odată Germania stăpână pe Egipt, Turcia nu va mai ezita o clipă să nu se mai alieze cu ea şi împreună vor ataca Rusia prin partea asiatică a Cauzacului, dându-şi mâna cu trupele germane în regiunea Mării Caspice. De ce rezistenţă vor mai fi atunci capabili bolşevicii şi ce ar mai putea face Anglia ca să evite o catastrofă? Aceasta-i situaţia, dragă amice, treziţi-vă odată la realitate. Am auzit că Lupu a început să devină şi el mai înţelegător, ca şi Mihalache. D-ta continui să te iei după Maniu, împreună cu câţiva ardeleni devotaţi lui şi rău faci. D-l mareşal a voit de mai multe ori să ia măsuri în contra d-tale şi a colaboratorilor apropiaţi ai d-lui Maniu. Dacă n-a făcut-o, aceasta se datoreşte opoziţiei mele, care am aşteptat să vă convingeţi singuri că sunteţi pe un drum complet greşit. Azi nu regret de loc opoziţia mea,

întrucât realitatea de pe diferitele fronturi de luptă vă va lămuri curând pe toți de drumul greșit pe care vă aflați".

I-am răspuns că partidul nostru nu schimbă absolut nimic din politica lui externă şi i-am precizat că scopul audienței mele la el, pe care i-am cerut-o în înțelegere cu Maniu, este să atrag atenția lui şi mareşalului Antonescu asupra primejdiei la care expun țara față de aliați, continuând războiul alături de nemți şi făcând atâta zgomot în jurul importanței aportului nostru la zdrobirea Sovietelor. „Cu cât vom ridica mai mult în slavă meritele armatei noastre pe frontul de Est, cu atât vom pune pe anglo-americani în situația de a ne putea apăra mai puțin în chestiunea Basarabiei şi Bucovinei de Nord", am terminat eu. „Formal, raționamentul vostru este desigur logic, mi-a spus Ică, însă numai în cazul unei victorii anglo-americane, lucru de domeniul fanteziei". Ne-am înțeles să ne vedem la începutul lui septembrie pentru a vedea care din noi doi a văzut mai bine situația.

După masă m-am dus la ştrand cu fetele. Seara a venit la noi familia Mihăilescu să ne invite câteva zile la Eforie, la vila lor, cumpărată cu fratele d-nei Mihăilescu, pe din două, colonelul Mişu Marinescu. Acesta se află deja de câteva zile acolo cu familia. Am hotărât să plecăm poimâine cu acceleratul de la ora 6 dimineața. Mihăilescu s-a angajat să ne ia el biletele, scutindu-mă de coadă la Agenția de voiaj. Nu ştim cât vom putea rămâne la mare vara aceasta din cauza războiului. Pentru orice eventualitate, noi avem cameră reținută la Mangalia la familia Gorciu, unde am mai fost şi în alți ani. La Eforie avem avantajul că putem face nămol, lucru de care au nevoie Milica şi fetele noastre.

Seara, Radio. Presa germană susține azi că „războiul a intrat deja în faza lui decisivă". Sper pentru prestigiul inteligenței nemților că la mijloc nu este vorba decât de propagandă, căci altfel a susține astfel de nerozii înseamnă nu numai ignoranță, dar şi o mare doză de prostie. De altfel, aceeaşi presă se arată foarte preocupată de ideea că anglo-americanii pregătesc un al doilea front undeva în Europa. Cum a intrat atunci războiul în faza lui decisivă?

Joi, 25 iunie 1942

Zi de pregătire pentru mare. Văd pe la 11 pe Ghiță Pop, care rămâne în Capitală până la 20 iulie, când se va duce în Ardeal. Îi dau adresa mea de la Eforie şi cea de la Mangalia pentru cazul când ar

trebui să-mi comunice ceva. Casa o lăsăm în seama Floarei[171], care va pleca la Bogdăneşti la începutul lui septembrie.

Seara, Radio. Ziarele germane şi italiene se ocupă şi azi de problema celui de-al doilea front, făcând tot felul de ipoteze. Comunicatul german anunţă succese la Harkov şi Sevastopol şi reluarea ofensivei lui Rommel în Cirenaica. Nemţii pretind că au ocupat deja oraşele Solum, Halfaya, Sidi Barani şi altele şi că englezii se retrag în debandadă spre El Alamein. Nemţii sunt aşa de mincinoşi în comunicatele lor încât nu-i poţi crede nici când spun adevărul. În orice caz, momente proaste pentru englezi şi ruşi.

Vineri, 26 iunie 1942

Plecăm cu trenul de 6 dimineaţă; ajungem pe la 11 la Eforie. Tot drumul m-am gândit la evenimentele din Nordul Africii şi de pe frontul rus.

Am citit în ziarele de ieri care le-am luat cu mine ştirea că Grigore Popa[172] şi I. Bălteanu[173] au fost transferaţi de la Iaşi la Facultatea de Medicină din Capitală. Odată cu ei a fost numit la aceeaşi facultate şi Gh. Banu[174], la Catedra de Medicină socială, nou înfiinţată. Şi mie Petrovici îmi spusese că Mihai Antonescu se opune categoric la crearea de noi posturi. A uitat probabil să-mi precizeze că această măsură nu priveşte pe prietenii regimului.

Ne-a primit cu multă căldură familia colonelului Marinescu. Am plecat cu toţii la nămol, unde am stat trei ore. Dejunul l-am luat la vilă. Colonelul Marinescu ne-a oferit o masă regală. Seara am făcut o frumoasă plimbare pe malul mării, după care ne-am oprit la o cofetărie de lângă „Bellona", unde am servit prăjituri şi îngheţate.

Între 11 şi 12 ascultăm cu toţii posturile străine de Radio. Marinescu are un aparat foarte bun, cu care poate auzi uneori dimineaţa Washington-ul şi Tokyo. Nemţii anunţă progrese importante la Sevastopol şi în Cirenaica. Presa germană atacă cu o rară violenţă pe Ciang Kai Şek pentru tratatul de alianţă încheiat recent cu Sovietele. Marinescu spune că după cât ştie el, Antonescu e sigur că Sevastopolul va fi ocupat cu orice preţ, întrucât aşa au hotărât nemţii. Şi el spune că cifrele comunicate de guvern despre pierderile avute în anul acesta în război nu sunt exacte, ele fiind de trei ori mai mari. „Preocuparea lui Antonescu de a fi lăudat de nemţi,

continuă Marinescu, îl sileşte să facă praf armata noastră. Toţi comandaţii noştri de pe front dezaprobă această atitudine a Mareşalului, lipsită de orice justificare”.

Sâmbătă, 27 iunie 1942

Timp superb! A doua zi de nămol. Milica şi cu mine am început să ne bronzăm; fetele sunt deja bine bronzate de la ştrand, aşa că pot face soare fără primejdie. Luăm dejunul tot la vilă. După masă ne odihnim vreo două ore, iar seara plimbare pe ţărm, cofetărie şi apoi Radio.

De unde nemţii spuneau acum o săptămână că trupele bolşevice încercuite în regiunea Harkov au fost nimicite, azi ei recunosc că „la Harkov au loc lupte foarte grele”. Ei uită dictonul că cine minte trebuie să aibă şi memorie. În Nordul Africii, trupele lui Rommel au ajuns la Marsa Matrik. Comunicatul german pretinde că debandada cu care se retrag englezii permite lui Rommel să avanseze zilnic 50 de mile. Ofensiva japoneză în China merge greu.

Duminică, 28 iulie 1942

Zi de vară adevărată. A treia zi de nămol. Ca să putem sta mai mult ne ducem la ora 8, când soarele nu e atât de puternic şi stăm până la 11. Fetele se mai duc şi la plajă, să facă înot în mare, însă eu cu Milica ne întoarcem cu Marinescu şi Mihăileştii la vilă. Citim presa şi ascultăm Radio.

Ziarele noastre publică ştiri din sursă germană şi italiană după care Sevastopolul va cădea curând, iar în Africa cucerirea Egiptului de trupele lui Rommel ar fi o chestiune de zile. Îmi închipui numai ce trebuie să jubileze Mihai Antonescu în faţa acestor ştiri, care par a confirma prezicerile lui. După masă plimbare, iar seara la cinema într-o grădină de vară.

Între 11 şi 12 Radio. Lupte grele la Marsa Matrik, la Sevastopol şi în regiunea Harkov – Volhov. Nimic deosebit pe frontul din Pacific. Presa germană publică numai cifre referitoare la pierderile suferite de bolşevici şi la capturările de material de război făcute de nemţi. Când ei publică astfel de lucruri înseamnă că n-au veşti bune de pe fronturile de luptă.

Luni, 29 iunie 1942. Sărbătoarea Sfinților Petru și Pavel

Ziua lui Petre Mihăilescu. El a plecat de dimineață la Constanța să facă rost de icre negre și de morun sau nisetru. Noi ne-am dus la nămol, la ora opt. Pe la 9 și ceva, când mă prăjeam la soare, înainte de a mă unge cu nămol, văd pe Iavorschi care a venit și el la Eforie de ieri dimineață pentru două zile. Am făcut împreună nămol și am trecut în revistă evenimentele la ordinea zilei. Aflu de la el un lucru amuzant. Cu o săptămână înainte de a veni noi la mare avusese loc în Capitală sărbătorirea lui Petrovici. Iavorschi regretă că n-am participat și eu. I-am spus că nu mă puteam duce din moment ce sărbatorirea lui avea un caracter politic. Iavorschi îmi spune că această sărbătorire a avut „un tâlc cu totul deosebit". Petrovici, care se știe săpat și criticat de I.C. Petrescu, omul lui Ică, este acum alarmat de marea publicitate pe care regimul o face lui Hulubei, publicând zilnic informații în presă despre activitatea lui în străinătate. Petrovici vede în Hulubei un mare concurent la Ministerul Învățământului și bănuiește pe Ică de intenții proaste la adresa lui. „Pentru a contracara primejdia Hulubei, continuă Iavorschi, Petrovici m-a rugat pe mine și pe Bagdasar să organizăm această sărbătorire, cu o participare cât mai mare de intelectuali, pentru a vedea Mareșalul cât este el de stimat și apreciat". Iavorschi crede că Petrovici și-a atins scopul, întrucât Antonescu a fost „realmente impresionat" de numărul mare de intelectuali care au participat la sărbătorirea lui.

În ce privește politica, Iavorschi nu e de loc convins că Hitler va câștiga războiul. El spune că sunt momente când și Petrovici se cam îndoiește de acest lucru, însă „se ferește să vorbească de teama lui Antonescu". Iavorschi ține mult la mine și are încredere că voi păstra numai pentru mine confidențele lui.

Dejun imperial, cu icre negre, nisetru la grătar, vin Murfatlar, șampanie franțuzească pe care Mihăilescu a adus-o de la București în vederea zilei onomastice. Dejunul a ținut până la ora 4. Somn două ore și apoi plimbare. Seara rămânem în vilă, unde mai avem de consumat din ceea ce a rămas din bunătățile de la prânz.

Între 11–12 noaptea Radio. Rommel se pare că a ocupat Marsa Matrik și se îndreaptă spre El Alamein. Presa germană face mare caz de victoria lui Rommel în Africa și pretinde că unele ziare engleze cer deja demisia lui Churchill. Pe frontul de Est nemții anunță „lupte grele" în sectorul Volhov și progrese la Sevastopol.

Marți, 30 iunie 1942

Întâlnesc din nou pe Iavorschi la nămol. A mai rămas şi azi la prânz, neputându-se despărți uşor de frumusețile mării. Ne servim reciproc la datul nămolului pe spate. El e impresionat de ştirile de pe fronturile de luptă. Îi răspund cu vorbele lui Maniu că „aşa e la război, mai trebuie să primeşti şi lovituri, căci nu te poți aştepta numai la succese". „Dar, zice Iavorschi, de la începutul războiului englezii n-au avut nici un succes şi continuă să primească numai lovituri". „Uiți, amice, i-am spus eu, că succesul enorm pentru anglo-americani constă din câştigarea de timp, întrucât adversarii lor nu pot rezista unui lung război de uzură. Vreau să-l văd pe Hitler la toamnă, când el se va trezi în fața realității de pe frontul rus şi a celui de-al doilea front, pe care este imposibil ca anglo-americanii să nu-l facă până atunci". „Posibil să ai dreptate", zice Iavorschi. „Sigur că am", a fost răspunsul meu. La despărțire i-am spus că cel mai mare serviciu pe care îl poate face lui Petrovici este să-.l convingă să demisioneze cât mai repede din guvern, pe baza unei declarații publice că el nu mai crede în victoria lui Hitler şi-i cere lui Antonescu să înceteze războiul. „Sunt convins că şeful meu, zice Iavorschi, este atât de abil încât va scăpa şi de data aceasta cu fața curată". „Aminteşte-i lui Petrovici, i-am adăugat eu, proverbul cu ulciorul care nu merge de multe ori la apă". Ne-am despărțit bine dispuşi amândoi. Dejun la vilă şi apoi programul obişnuit. Plimbare, citirea presei, iar seara, Radio.

Marinescu a plecat cu trenul de 6 după masă la Bucureşti pentru două zile. Comunicatul german anunță distrugerea unor forțe bolşevice în regiunea Volhov şi progrese mari la Sevastopol. În Africa, englezii rezistă puternic la El Alamein. În China, nimic important.

Miercuri, 1 iulie 1942

Pauză după cinci zile de nămol. Milica şi fetele fac plajă, iar eu plec cu trenul de 7 la Mangalia să mă înțeleg cu d-na Gorciu asupra zilei când ne ducem la ea. Hotărăsc cu ea să ne ducem luni, 6 iulie după masă. Camera noastră devine liberă de duminică. Numai bine are timp s-o curețe şi să-i spele duşumeaua. M-am întors cu trenul de 12 la Eforie.

După masă fac şi eu prima baie în mare.

Seara, Radio. Berlinul anunță că luptele de la Sevastopol au intrat în faza decisivă şi că la Volhov nemții au făcut 34 000 de prizonieri şi au capturat mari cantități de tancuri, tunuri şi muniție. În Africa, Rommel se pregătește să intre în Egipt, în direcția Alexandria.

Joi, 2 iulie 1942

După nămol luăm dejunul la un restaurant din centrul Eforiei.

Radio Bucureşti anunță la prânz căderea Sevastopolului pentru ca seara Berlinul să spună că e vorba numai de portul Balaklava şi că trupele germano-române au ajuns la periferia Sevastopolului. S-au spus atâtea minciuni de la începerea războiului încât una în plus nu mai contează. În Nordul Africii, nemții anunță că Rommel avansează spre Alexandria şi că flota engleză din acest port se îndreaptă acum spre Marea Roşie. Propaganda germană încearcă să creeze o atmosferă de sfârşit de război, susținând cu minciuni şi cu exagerări ridicole că anglo-americanii şi ruşii sunt în plină derută. Desigur, ei trec prin momente grele, dar de aici şi până la înfrângerea pe care contează nemții mai e încă distanță foarte mare.

Vineri, 3 iulie 1942

Ziua căsătoriei noastre, 3 iulie stil vechi, ceea ce revine la 16 pe stil nou. Zi foarte bună de nămol. Masă la restaurant, odihnă, plimbare spre seară, apoi cititul presei şi Radio.

Berlinul anunță ocuparea tuturor liniilor de fortificație din jurul Sevastopolului, mai rămânând de cucerit oraşul, unde ruşii rezistă stradă cu stradă. Din comunicatele germane eu rețin un singur lucru important, acela că ruşii opun o rezistență înverşunată, ceea ce dovedeşte hotărârea lor de a continua războiul. În aceste condiții, Hitler şi-a găsit mormântul în Rusia, şi dacă bolşevicii reuşesc să înfrângă gâtul acestei fiare, atunci li se pot ierta crimele care le au pe conştiință. Pe frontul chinez nimic nou. În Africa, Rommel întâlneşte o puternică rezistență din partea englezilor. Londra dezminte că flota engleză ar fi părăsit Alexandria.

Sâmbătă, 4 iulie 1942

Zi splendidă. Nămol şi apoi programul obişnuit al zilei.

Seara Radio. Cu ocazia discuțiilor din Camera Comunelor, Churchill a ținut un mare discurs, în care a recunoscut sincer importanța înfrângerilor suferite până acum, însă a declarat că „lupta încă nu s-a terminat şi că Anglia va continua războiul până la victoria finală". Unii deputați i-au reproşat că se amestecă prea mult în conducerea militară a războiului. Moțiunea de neîncredere n-a întrunit însă decât 255 de voturi față de 475 voturi pentru. În fine, Sevastopolul a fost complet ocupat. Berlinul vorbeşte deja de sus. El anunță, în numele aliaților săi, că puterile Axei vor respecta independența Egiptului după izgonirea englezilor. Deocamdată Rommel e încă la El Alamein şi nu prea sunt semne că va putea înfrânge rezistența engleză. Presa germană şi italiană jubilează.

Duminică, 5 iulie 1942

Zi bună pentru nămol.

Presa noastră publică pe pagini întregi amănunte în legătură cu luptele pentru cucerirea Sevastopolului. Seara, Berlinul anunță că în regiunea Kursk – Harkov – Don este angajată „o mare bătălie care poate fi decisivă pentru soarta războiului". Nemții pretind că „opera de curățire a Sevastopolului continuă", ceea ce înseamnă că nu tot oraşul este în mâinile lor şi că ruşii opun peste tot o rezistență îndârjită. În Africa, Rommel se află de câteva zile blocat în fața El Alamein-ului, unde englezii contraatacă puternic.

Luni, 6 iulie 1942

Ultima zi la Eforie. Cu azi, avem 10 băi de nămol. Luăm dejunul cu Mihăileştii şi cu colonelul Marinescu, întors în dimineața aceasta de la Bucureşti. El spune că la liberali este mare fierbere. Toți prietenii lui Guță Tătărescu[175] fac presiuni asupra lui Dinu Brătianu să înceteze „de a se mai ține de pulpana lui Maniu", acum, când victoria nemților pare evidentă. La mişcarea lui Guță s-au raliat în ultimul timp şi o parte din bătrânii liberali, ca dr. Angelescu, Neamțu

de la Craiova, Nistor[176], bucovineanul, fraţii Lepădatu[177], Leonte Moldoveanu şi alţii. Dinu Brătianu n-a mai rămas decât cu V. Sassu[178] şi cu câţiva fruntaşi de mâna a doua. Paralel cu acţiunea lui Guţă, care strigă peste tot că „Hitler a şi câştigat războiul", o presiune asemănătoare face şi Gh. Brătianu asupra unchiului său să înceteze de a mai combate pe Antonescu şi să-i ofere colaborarea la guvern a Partidului Liberal. Marinescu a fost pus în curent de dr. Angelescu ieri de toată această frământare. În ultimele trei zile în casă la Angelescu au avut loc mai multe consfătuiri între fruntaşii liberali, însă fără a se fi ajuns la o înţelegere. Dinu Brătianu şi Sassu au rămas ferm pe poziţie, convinşi că Partidul Liberal trebuie să lupte mai departe alături de partidul lui Maniu, întrucât ei nu cred în victoria nemţilor. Dr-ul Angelescu i-a mai spus lui Marinescu că „toată nenorocirea la liberali vine de la încăpăţânatul de Gh. Brătianu, care refuză să se împace cu Guţă Tătărescu". „Bietul dr. Angelescu, continuă Marinescu, din cauza marii sale averi nici nu vrea să audă de victoria bolşevicilor, deşi în sufletul său el e cu Franţa şi cu Anglia".

După masă noi plecăm la Mangalia, cu trenul de 4^{30}. Cu trenul de 6 pleacă la Bucureşti şi soţii Mihăilescu. Marinescu mai rămâne câteva zile la Eforie.

Ne-am instalat foarte bine la familia Gorciu, în aceeaşi cameră în care am mai stat de câteva ori, cu vedere spre ruinele fostelor băi romane şi spre Mare. Între 6^{30} şi 7^{30} eu am făcut plajă şi înot şi la Mangalia.

Seara am ieşit cu soţii Gorciu în oraş, ne-am plimbat pe dig şi apoi am luat masa împreună la restaurantul „Delureanu". Pe la 11 ne-am întors să ascultăm ştirile la Radio familiei Gorciu, care dispune de un foarte bun aparat.

La Sevastopol continuă acţiunea de „curăţire", zic nemţii. În Nordul Africii recunosc şi ei că englezii contraatacă viguros. „Bătălia Kursk – Harkov" în plină desfăşurare. Berlinul afirmă azi că în unele puncte trupele germane au şi atins Donul. Câtă vreme ruşii sunt hotărâţi să reziste, aşa cum au făcut la Harkov şi la Sevastopol, n-am nici o grijă. Hitler nu poate ajunge la o victorie decisivă.

Marți, 7 iulie 1942

Începem de la ora 8 programul obişnuit de mare, plajă, înot, apoi luăm dejunul la „Delureanu”. După masă odihnă, spre seară plimbare pe dig, iar între 9 şi 11 Radio.

Berlinul anunță că trupele lui Rommel au făcut o spărtură în liniile de rezistență engleze de la El Alamein. Londra dezminte, susținând din contra că italo-germanii sunt în retragere. Sper că Londra spune adevărul. În regiunea Donului superior, nemții anunță cucerirea oraşului Voronej, important centru industrial. Pe restul frontului de Est nimic important.

Miercuri, 8 iulie 1942

Zi splendidă. Program obişnuit.

Seara, Radio. Nemții anunță scufundarea mai multor vase anglo-americane în Atlanticul de Nord, în apropiere de Spitzberg, care transportau material de război Sovietelor. Londra precizează că atacul submarinelor germane a fost respins cu scufundarea a două din ele. Cine-i mai poate crede pe nemți! La El Alamein, nemții pretind mereu că au făcut o breşă în liniile engleze, pe care o lărgesc continuu. Bineînțeles, Londra dezminte.

Joi, 9 iulie 1942

Programul obişnuit. Zi foarte bună pentru plajă. Văd din ziare că Hulubei ține conferințe la Lyon. Cred că Petrovici e din ce în ce mai îngrijorat. Pe la 5 după masă ne trezim cu Costache Lupu şi cu generalul Negrei, veniți de ieri seară la Mamaia, unde acesta din urmă are o mică vilă. Ei au venit cu mama lui Costache de la Bucureşti. În seara aceasta ei dorm la Mamaia, iar mâine dimineață se întorc în Capitală. Aflu de la ei că Lupu vizitează în prezent Basarabia şi Transnistria şi e vorba să se ducă şi la Odessa. Rămân la părerea mea că el face foarte rău, dată fiind poziția lui față de Soviete. Negrei e de acord cu mine. Costache Lupu recunoaşte şi el că mulți prieteni de-ai noştri din Capitală nu văd cu ochi buni acest voiaj, mai ales acum când toți nemțofilii din țară jubilează, afirmând că rezistența bolşevicilor e pe sfârşite. Negrei mă informează că prietenul meu Ghiță Pop se bucură de înfrângerile bolşevicilor, fiind

convins că nemții îi vor lichida şi vor salva Europa de comunism. Bietul Ghiță Pop, în ura lui față de bolşevism, n-a reuşit încă să se elibereze de această obsesie, pentru a vedea în Soviete un aliat prețios pentru distrugerea lui Hitler şi a lui Mussolini. Costache Lupu îmi spune că față de victoriile germane din Rusia şi Africa, numărul celor care mai cred în victoria aliaților scade zilnic. „Şi eu singur încep să mă îndoiesc, de aceea am ținut să te văd, zice el, să-mi faci o injecție de optimism". I-am răspuns că în lipsa mea din Capitală, când are astfel de îndoieli, să se adreseze lui Negrei, care este tot atât de bine informat în privința situației militare a beligeranților ca şi mine. I-am repetat din nou teza mea cunoscută, că eşecurile prezente ale aliaților nu influențează de loc mersul războiului, chiar dacă ar mai suferi şi altele în viitorul apropiat. „De un lucru nu trebuie să se îndoiască prietenii noştri şi anume, am precizat eu, din moment ce Hitler n-a reuşit cu războiul lui fulger să scoată din luptă pe englezi şi pe ruşi, el a pierdut războiul pentru simplul motiv că timpul nu lucrează pentru el. Toate succesele lui de azi nu pot schimba situația pentru că fiecare zi care lungeşte războiul nu face decât să agraveze şi mai mult situația Germaniei şi a aliaților ei. Cine nu înțelege acest lucru înseamnă că nu cunoşşte de loc situația internațională".

Şi ei cunosc frământările de la liberali. C. Lupu şi Negrei au vorbit cu dr-ul Angelescu şi cu V. Sassu acum trei zile şi au aflat de la ei aceleaşi lucruri pe care le cunosc şi eu de la colonelul Marinescu. Negrei are informații de la prietenii săi Bădescu şi Păsăroiu că prietenii lui Guță Tătărescu îl îndeamnă să ceară convocarea Comitetului executiv al partidului pentru înlăturarea lui Dinu Brătianu şi a nepotului său de la conducerea lui. În spatele acestei acțiuni „trage sforile", zice Negrei, Mihai Antonescu, care se teme de concurența lui Gh. Brătianu la preşedința guvernului. „Mareşalul, spune Costache Lupu, vrea de mai mult timp să-l numească pe Gh. Brătianu sau pe Mihalache preşedinte de Consiliu, post la care ține Mihai Antonescu". Când mă voi întoarce în Capitală voi căuta să văd care e realitatea în Partidul Liberal.

Seara, Radio. Comentarii în legătură cu „lupta navală" din Atlantic. Nimic de seamă pe fronturile din Rusia şi Africa. Londra susține că ofensiva lui Rommel a fost oprită şi că trupele engleze fac progrese.

Vineri, 10 iulie 1942

Timp frumos. Programul obişnuit.

Seara Radio. Nemții anunță că ruşii se retrag în dezordine pe frontul de sud al Donului, dar că trupele lor atacă puternic la Nord de Orel. Nemții au declanşat o nouă ofensivă ceva mai la Nord, în regiunea Riev, ceea ce dovedeşte că ei nu renunță la Moscova. Situația devine serioasă pentru ruşi. La El Alamein situație staționară. Deci informațiile germane de acum câteva zile că trupele lor au pătruns adânc în aceste linii erau false. Englezii continuă să fie optimişti.

Sâmbătă, 11 iulie 1942

Cerul puțin înourat la opt dimineața, însă după 9 timp frumos. Ne facem programul obişnuit.

Seara, Radio. Nemții publică cifre bombastice despre pierderile bolşevicilor la Voronej şi în zona Donului superior. Ei anunță totodată progrese însemnate în ofensiva lor din regiunea Riev. În schimb, ruşii atacă puternic în regiunea Orel. Presa germană susține de câteva zile că frontul rus „se clatină serios şi că armatele lui Timoşenko[179] se află într-o situație foarte critică". Sper să fie exagerări nemțeşti, cu care sunt obişnuit. La El Alamein, englezii au concentrat forțe puternice, care contraatacă viguros. Nu văd deci pe Rommel intrând în Egipt şi nici flota engleză părăsind Alexandria.

Duminică, 12 iulie 1942

Timp splendid. Luăm dejunul cu Sauciuc-Săveanu, sosit de ieri să vadă dacă s-ar putea continua săpăturile lui arheologice în vara aceasta. Autoritățile de aici i-au spus însă că astfel de lucrări nu sunt posibile din cauza deselor zboruri ruseşti şi a lipsei totale de brațe de muncă. E adevărat că de o săptămână şi mai bine n-au mai zburat avioane ruseşti, însă ele pot să vină oricând. Săveanu e decis să plece mâine în Bucovina din moment ce nu poate să facă săpături. El pune mare nădejde în ofensiva germană din vara aceasta căci „altfel ar fi un dezastru pentru noi în privința Bucovinei şi Basarabiei". Îi explic pentru a nu ştiu câta oară pentru ce nemții nu vor putea câştiga războiul şi pentru ce politica noastră de alianță cu ei este o imensă greşeală. El rămâne la vechea lui teză că „Sovietele trebuiesc

distruse” şi odată acest lucru realizat „treaba” anglo-americanilor ce vor face cu Hitler şi cu aliații săi. I-am arătat că acest fel de a judeca lucrurile e prea simplist.

Seara, Radio. Pe fronturile de luptă nimic deosebit pe ziua e azi. Nemții recunosc că englezii au concentrat puternice forțe la El Alamein, şi că ruşii atacă puternic la Orel.

Luni, 13 iulie 1942

Înourat toată dimineața. Nu putem face plajă din cauza vântului.

Seara, Radio. Nici o schimbare pe fronturile de luptă afară de cel de Est, unde ruşii continuă ofensiva în regiunea Orel. Ofensiva lui Rommel pare că s-a împotmolit la El Alamein.

Marți, 14 iulie 1942

În cursul nopții a plouat bine. Timpul e din nou frumos. Program obişnuit.

Ziua națională a Franței. Nemții pretind că au mai scufundat ieri încă 16 vase anglo-americane în Atlanticul de Nord care transportau arme pentru Soviete. Japonezii anunță unele succese în China, dar nu dau preciziuni.

Miercuri, 15 iulie 1942

Timp splendid. La 6 după masă ne-au făcut o vizită soții Tudor Ionescu, sosiți la familia lor din Constanța de ieri. Din cauza deselor vizite ale avioanelor sovietice, familia lor s-a mutat în apropiere de Murfatlar, unde are o proprietate de o sută şi ceva de hectare. Soții Ionescu se vor duce şi ei acolo mâine dimineață. Ei au ținut să ne vadă înainte de a pleca din Constanța. Au stat cu noi până la ora 9. Aflu de la ei un lucru interesant pe care ei îl dețin de la Şteflea. Antonescu e foarte impresionat de rezistența ruşilor, care rămân pe poziție şi nu se predau, preferând să fie nimiciți. La Sevastopol şi în regiunea Harkov, spune Ionescu, nici azi nemții n-au reuşit să lichideze complet toate centrele răzlețe unde bolşevicii mai rezistă încă. „Şteflea e convins, continuă Ionescu, că în aceste condiții e foarte puțin probabil să se ajungă vara aceasta la lichidarea frontului

de Răsărit şi în cazul acesta situaţia armatei germane va deveni foarte critică". I-am arătat lui Ionescu pentru ce Hitler nu poate obţine victoria, indiferent dacă ruşii rezistă eroic sau nu, pentru că în momentul când maşina de război gigantică a Statelor Unite se va pune în mişcare, nici o forţă din lume nu-i va putea rezista. „De ce nu se mişcă atunci", mă întreabă Ionescu. „Pentru că americanii nu vor să riște. Ei sunt obişnuişi să meargă la sigur, i-am răspuns eu. Când vor fi gata şi vor începe ofensiva în Europa, Africa sau în Extremul Orient, nimeni nu le va mai putea rezista şi vor face una cu pământul tot ce vor întâlni în cale. Aşa au procedat în vara şi toamna lui 1918 pe frontul francez, azvârlind munţi de obuze asupra liniilor germane de i-a năucit şi i-a silit la capitulare. Tot aşa se va întâmpla şi azi". Bietul Ionescu, care se teme de bolşevism, a rămas pe gânduri, profund impresionat de cuvintele mele atât de hotărâte.

Seara Radio. Presa germană reproduce câteva pasaje din ziarele engleze care se ocupă de situaţia militară a Sovietelor, care se văd atacate de grosul forţelor germane. Presa germană lasă a înţelege că Anglia începe a fi îngrijorată de perspectiva înfrângerii armatelor bolşevice. Realitatea este însă cu totul alta, presa engleză ca şi cea americană se ocupă zilnic e „eroismuil trupelor ruseşti" şi scoate în evidenţă meritele lor incontestabile în lupta pentru doborârea fiarei hitleriste. Antonescu şi colaboratorii lui nu înţeleg încă ce mare primejdie reprezintă pentru viitorul relaţiilor noastre cu Sovietele această admiraţie crescândă pe care o arată presa engleză şi americană faţă de efortul militar al Sovietelor. Vor putea oare Londra şi Washington-ul mâine, după victorie, să refuze Sovietelor, încărcate de glorie, pretenţiile lor de dominaţie a ţărilor din zona sferei lor de interese? Iată primejdia care ne ameninţă şi la care Antonescu nici nu vrea să se gândească. Comunicatul german de azi anunţă progrese pe frontul Donului. În Africa şi China, nimic nou. Cum timpul nu lucrează pentru Hitler, apreciez că situaţia e bună pentru aliaţi.

Joi, 16 iulie 1942

Ziua noastră de căsătorie, 3/16 iulie 1921. Împlinim 21 de ani. Timp frumos. Luăm dejunul acasă, la familia Gorciu, totul fiind pregătit de noi.

Seara, plimbare pe dig şi apoi Radio. Nemții anunță declanşarea unei mari ofensive în regiunea Voronej – Rostov. Ei pretind că acest oraş din urmă este pe punctul de a fi izolat şi că ruşii, pentru a scăpa de încercuire, „se retrag în grabă peste Don, în plină debandadă". Pe frontul din Africa, Rommel stă pe loc în timp ce englezii se pregătesc de ofensivă. Nici în China, japonezii nu reuşesc să obțină o victorie decisivă.

Vineri, 17 iulie 1942

Program obişnuit. Timp splendid.

Presa noastră reproduce pe larg toate ştirile din sursă germană şi italiană privitoare la evenimentele din Rusia. Nemții fac mare caz de capturarea generalului rus Vlasov[180], comandantul Armatei a 2-a ruse. Ei anunță ocuparea oraşului Voroşilovgrad, de unde mai au 300 de km până la Stalingrad. Toată presa germană şi italiană dau o mare importanță acestei „bătălii de pe Don". Londra anunță că, de acord cu Statele Unite, Anglia a decis să captureze escadra franceză refugiată la Alexandria pentru a nu cădea în mâinile germanilor. Un nou conflict deci cu Vichy-ul, în perspectivă.

Sâmbătă, 18 iulie 1942

Timp foarte frunmos. Program obişnuit.

„Bătălia de pe Don" în toată desfăşurarea ei. Ziarele noastre îi fac o largă publicitate. Presa germană susține cu un lux de amănunte că „războiul pe frontul de Est a intrat în faza lui finală" şi că trupele germane au acum „drumul deschis spre Stalingrad şi spre Caucaz". În timp ce ziarele nemțeşti se ocupă de aceste perspective, Comunicatul german de azi e nevoit să recunoască faptul că la Rostov luptele încă nu s-au terminat, ruşii continuând să reziste în mai multe puncte. În Africa, nimic de seamă.

Duminică, 19 iulie 1942

Programul obişnuit al zilei.

Ziarele noastre pline de ştiri din sursă germană şi italiană referitoare la „faza decisivă a războiului". Presa germană e furioasă pe

englezi pentru „atacul de piraterie” de a fi pus mâna pe escadra franceză din Alexandria. Cine vorbeşte de piraterie! „Bătălia de pe Don” în plină desfăşurare, zic nemții. Rommel stă pe loc la El Alamein.

Luni, 20 iulie 1942. Sfântul Ilie

Se înourează pe la 11 şi plouă între 12 şi ora unu. Program obişnuit.

Presa noastră publică articole comemorative închinate regelui Ferdinand[181]: 15 ani de la moartea sa. Nemții anunță „mari succese” în regiunea Rostov şi afirmă că de acum înainte drumul spre Caucaz este liber. În Africa, nici italienii şi nici germanii nu mai vorbesc de „ocuparea Egiptului” şi de „prăbuşirea rezistenței engleze”. Japonezii s-au lăudat şi ei degeaba cu ofensiva lor în China. Trupele lui Ciang Kai Şek continuă să atace puternic.

Marți, 21 iulie 1942

Program obişnuit. În cursul plimbării de aseară întâlnesc pe Giurescu, care are o vilă nu departe de familia Gorciu. Ne plimbăm împreună vreo jumătate de oră. La început avea aerul să-mi reproşeze că m-am înşelat complet atât eu, cât şi tot partidul nostru în aprecierea situației externe. „Iată că împrejurările, zice el, dovedesc azi din plin că Antonescu a văzut bine când a încheiat alianța cu puterile Axei. Ce ne-am fi făcut altfel azi, când frontul bolşevic pe cale să se prăbuşească şi Hitler să devină stăpânul Europei. N-am vrea să fiu în pielea anglofililor”. L-am repezit cât colo, arătându-i că nu pricepe nimic în politica externă şi că Hitler, cu cât avansează mai adânc în Rusia, cu atât de îndepărtează mai mult de victorie. I-am explicat apoi pentru ce Hitler merge spre catastrofă cu toți aliații săi şi pentru ce Antonescu şi colaboratorii săi vor fi traşi într-o zi la răspundere pentru „politica lor antinațională”. Nu ştiu dacă l-am convins sau dacă l-am speriat numai pentru că el n-a mai scos o vorbă şi ne-am despărțit.

Seara Radio. Roosevelt a promulgat legea votată de Congres prin care se recunoaşte starea de război dintre Statele Unite şi România, Bulgaria şi Ungaria. Londra anunță succese în Nordul Africii şi bombardarea mai multor centre industriale din Germania şi

nordul Italiei. Nemții pretind că trupele lor avansează în regiunea Rostov şi că aviația lor bombardează de câteva zile în şir Moscova şi împrejurimile ei.

Miercuri, 22 iulie 1942

Program obişnuit. Timp splendid.

Cu începere de azi a intrat în război cu Germania şi Italia încă un stat din America, Brazilia. Ea este al 10-lea stat american care se adaugă Națiunilor Unite. Şi Giurescu pretindea ieri că Hitler e gata să câştige războiul! Comunicatul german din seara aceasta anunță că rezistența bolşevică în regiunea Rostov e gata să se prăbuşească şi că o altă armată germană avansează spre Stalingrad. În Nordul Africii, situație staționară.

Joi, 23 iulie 1942

În cursul nopții a fost o scurtă alarmă aeriană, însă noi am rămas în cameră. Adăpostul este alături de casă, în ruinele fostelor băi romane. Dimineață, între 9 şi 10 au zburat deasupra plăjii câteva avioane germane şi române. Timp foarte frumnos şi azi. Suntem bronzați ca nişte creoli, îndeosebi Ioana şi Rica. În unele zile, mai calde, am făcut şi după amiezile câte o baie în lacul sărat de lângă Mangalia.

Seara, Radio. Berlinul anunță „prăbuşirea rezistenței bolşevice în regiunea Rostov" şi progrese importante în direcția Stalingrad. În Africa, nimic important. Aviația engleză bombardează centre industriale din Germania.

Vineri, 24 iulie 1942

De ieri noapte, timpul s-a răcorit. În cursul dimineții a plouat bine. După masă s-a făcut frumos. Am făcut plajă şi baie în lacul sărat, între 5 şi 7.

Seara, Radio. Presa germană comentează pe larg evenimentele din Rusia, susținând că „prăbuşirea întregului front bolşevic este acum o chestiune de zile" şi că „armatele germane avansează aproape fără rezistență" spre Stalingrad şi Caucaz. Ziarele noastre reproduc bineînțeles toate aceste ştiri, căutând să creeze atmosfera că ne găsim

aproape de sfârşitul războiului. Îmi închipui numai prin ce momente grele trec prietenii noştri, când citesc zilnic astfel de informaţii. Mă bucur că lipsesc din Capitală pentru a nu fi silit să pierd zile întregi cu explicaţiile mele pentru a-i încuraja să nu se potrivească propagandei germane.

Sâmbătă, 25 iulie 1942

Timp foarte frumos. Programul obişnuit. Văd din ziare că a murit C. Garoflid[182], un foarte bun cunoscător al problemei agrare, însă cam reacţionar. Tot din ziare văd că Hulubei s-a reîntors în Capitală, după un voiaj atât de lung în străinătate.

Presa germană se ocupă de două zile de zvonurile de pace care circulă în presa suedeză, elveţiană şi spaniolă şi pe care ea insinuează că sunt puse în circulaţie de englezi, la baza acestor comentarii trebuie văzută tot propaganda germană, care încearcă să creeze atmosfera că Anglia, îngrijorată de perspectiva prăbuşirii frontului rus, ar fi dispusă să trateze cu Germania. Situaţia lui Hitler nu pare chiar atât de tare, chiar în propria sa ţară, din moment ce umblă cu astfel de insinuări şi minciuni pentru a induce în eroare opinia publică a Germaniei şi a ţărilor aliate. Pe frontul din Africa, ofensiva lui Rommel s-a împotmolit definitiv. În Rusia, comunicatul german de azi, nemaiavând ştiri senzaţionale de publicat, se mulţumeşte să afirme că „prima parte a ofensivei pe frontul de Est s-a terminat cu ocuparea Rostovului”. Unde este atunci lichidarea frontului rusesc şi marea ofensivă nemţească spre Stalingrad şi Caucaz? Cum nu se gândesc nemţii că toate minciunile au un soroc şi sfârşesc prin compromitere şi ruşine.

Duminică, 26 iulie 1942

Iată o lună de mare. N-am crezut să putem sta liniştiţi atâta timp în această perioadă de război. Sunt fericit că am putut oferi fetelor noastre un repaos atât de folositor după un an şcolar atât de greu. Mie şi Milicăi ne-a priit la fel această lună la mare. Vorbesc la prânz cu Costache Lupu la telefon şi-l anunţ că sâmbătă, 1 august, voi fi în Capitală. Îl rog să comunice acest lucru şi lui Maniu şi fratelui său dacă e tot la Arsura.

Ne facem şi azi programul obişnuit. După masă facem plajă şi baie în lacul sărat.

Seara, Radio. La El Alamein lupte fără importanţă. Pe frontul de Est lupte în regiunea Rostov. Londra anunţă că ambasadorul Sovietelor la Washington, Litvinov, a văzut pe Roosevelt cu care s-a întreţinut despre chestiunea celui de-al doilea front. După presa engleză şi americană acest front se va realiza foarte curând, dar nu se spune nimic asupra regiunii respective. În felul acesta nemţii sunt ţinuţi în nesiguranţă şi acest lucru îi împiedică să concentreze pe frontul rus toate trupele lor din Italia, Franţa, Belgia, Norvegia şi Africa. Nu se poate deci tăgădui că anglo-americanii nu ajută pe ruşi când ei ocupă un număr aşa de mare de divizii germane în Europa şi Africa, fără să mai vorbim de pierderile navale care le au cu ocazia transporturilor de ajutoare Sovietelor; desigur, că un front de luptă în Europa ar fi şi mai eficace.

Luni, 27 iulie 1942

Pe măsură ce se apropie ziua plecării spre Bucureşti cu atât timpul se face mai frumos şi marea mai atrăgătoare. Ioana şi Rica n-ar mai pleca de aici. Pentru ele marea e legată de epoca cea mai frumoasă din vacanţa de vară, când se bucură de un repaos desăvârşit, fără cărţi, fără lecţii, fără şcoală. Citesc ce vor, reviste, literatură, ziare, fără grijă de şcoală.

Program obişnuit. Citesc în ziare că D. Negel[183] a fost numit administrator al Domeniilor Coroanei în locul generalului Manolescu[184]. Mă întreb dacă Manolescu n-a fost înlocuit de Antonescu din cauza legăturile care le avea cu Maniu.

Nemţii anunţă lupte grele la Est de Rostov şi în regiunea Donului. Pe frontul de Nord nici o activitate, nici din partea nemţilor şi nici a Sovietelor. În Africa nimic important.

Marţi, 28 iulie 1942

Programul obişnuit cu baie la lacul sărat după masă.

Seara Radio. Nemţii anunţă reluarea ofensivei în regiunea Donului inferior şi „lupte grele la Rostov”. La El Alamein atacurile lui Rommel au fost respinse. În China nimic nou. Ofensiva japoneză

în Pacific e staționară de aproape o lună de zile. Pregătesc japonezii alte surprize ori sunt obosiți deja?

Miercuri, 29 iulie 1942

Timp splendid şi astăzi. Program obişnuit.

Ziarele publică discursurile lui Mihai Antonescu, Killinger, Crainic[185] etc. ținute cu ocazia constituirii Asociației româno-germane. Oamenii aceştia sunt pur şi simplu inconştienți. În materie de slugărnicie față de nemți, Ică şi Crainic depăşesc orice închipuire. Ce merită aceşti indivizi!

Seara Radio. Lupte la Rostov, unde ruşii rezistă puternic. Pe frontul Voronej, ruşii atacă serios de câteva zile. În Africa, Rommel bate pasul pe loc la frontiera Egiptului. Aviația engleză bombardează fără încetare oraşele industriale germane.

Joi, 30 iulie 1942

Programul obişnuit. Timp splendid. Începem să ne pregătim de plecare.

Seara Radio. Nemții anunță trecerea Donului prin mai multe puncte. Ruşii atacă puternic în regiunea Voronej. Presa germană face o largă publicitate discuțiilor care au loc în Statele Unite referitor la situația de pe frontul rus şi la problema celui de-al doilea front.

Vineri, 31 iulie 1942

Ultima zi cu program complet la mare. Timp foarte frumos. După masă baie şi plajă la lacul sărat.

Seara, Radio. Lupte serioase în regiunea Donului de jos, unde nemții par să avanseze. La Voronej, ruşii atacă viguros. Aviația engleză şi americană bombardează centre industriale şi militare din Germania. Pentru prima dată comunicatele Berlinului semnalează prezența aviației americane la aceste bombardamente. Aviația germană a încercat să atace oraşul Birmingham, dar a fost pusă pe fugă, anunță Londra. Nimic în Africa şi China.

Sâmbătă, 1 august 1942

Ultima baie şi plajă. Plecăm la Bucureşti cu acceleratul de 3 după masă. Ajungem acasă pe la 8 seara. Am călătorit pe răcoare, fiind înourat tot drumul. Găsim totul bine. Servitoarea noastră a făcut curat în toată casa. Pleacă şi ea pentru trei săptămâni la Bogdăneşti, la familie, cu trenul de 11 noaptea. La Fălticeni o aşteaptă un frate al ei cu căruța. Îi dăm o scrisoare pentru tata, prin care îl anunțăm că de 14 august vom fi şi noi la Bogdăneşti pentru câteva zile. Telefonez lui Ghiță Pop şi lui Costache Lupu. Aflu de la ei că Maniu e de ieri la Snagov, iar Lupu la Valea Călugărească şi că vor fi în Capitală luni dimineață.

Seara, Radio. Luptele continuă în regiunea Rostov. Nemții prtetind că Stalin a dat ordin trupelor sale să reziste pe poziții şi să nu se mai retragă. Vestea importantă a zilei, anunță Londra, este ofensiva dezlănțuită de englezi – Armata a 8-a, comandată de Montgomery[186], la El Alamein. Înseamnă acesta al doilea front? Se vor mulțumi Sovietele numai cu atât? În China, nimic nou.

Duminică, 2 august 1942

Dejun la familia Mihăilescu. Este prezent şi colonelul Marinescu, care ştie multe lucruri interesante, dacă vor fi şi exacte. Mai întâi, frontul din Rusia. El spune că la Sevastopol armata noastră a avut „pierderi grele, inutile, dacă Antonescu nu s-ar fi grăbit să-şi creeze noi merite față de Hitler”. „Generalilor din jurul său, continuă Marinescu, care-i atrăgeau atenția să nu expună trupele noastre unor atacuri violente ale trupelor ruseşti şi să mai aştepte, căci şi aşa ele erau hotărâte să evacueze Cetatea, Antonescu le-a răspuns că acum armata română poate câştiga partida față de Hitler în disputa noastră cu ungurii, care se menajează pe front, spre marea nemulțumire a lui Hitler”. Preocupat de această dispută cu ungurii, Antonescu continuă războiul şi pe frontul Rostov, unde a vârât în luptă grosul trupelor noastre. Marinescu spune că mulți generali sunt supărați pe Antonescu din această cauză şi că printre ei se află Dragalina, Dumitrescu şi chiar Ştefleа, şeful Statului Major. Acesta din urmă i-ar fi adresat lui Antonescu un memoriu în care-i arată că după el armata germană nu poate obține victoria pe frontul rus nici anul acesta şi de aceea noi trebuie să ne păstrăm cea mai mare parte a armatei noastre

pentru a face față complicațiilor care pot interveni în primăvara viitoare. Șteflea îl amenință pe Antonescu cu demisia dacă nu ia în considerare punctul său de vedere. „Serviciul de informații secret al armatei noastre, spune Marinescu, are ştiri foarte multe şi exacte despre moralul prost al armatei germane, îndeosebi al ofițerilor, care-şi dau seama că ruşii continuă să reziste cu hotărâre şi că dispun din ce în ce mai mult de armament modern american şi muniții foarte multe". Acest serviciu mai dispune şi de alte informații referitoare la potențialul militar şi economic al Sovietelor. Guvernul de la Moscova, prevăzând atacul Germaniei, şi-a mutat în Răsărit, în regiunea Uralilor şi chiar în Siberia, o mare parte a industriei sale de armament aşa că, mai primind şi ajutoare masive de la anglo-americani, dispune de tot armamentul necesar şi de munițiile respective. Pe lângă toate acestea, numărul partizanilor care luptă în spatele frontului, bine înarmați, obligă pe nemți să mențină puternice forțe pentru a asigura transporturile necesare armatelor de pe front, păzind şoselele, podurile şi căile ferate. În aceste condiții, lupta germanilor e foarte mult stânjenită. Un lucru apoi, tot aşa de grav, este nemulțumirea populației ruseşti şi ucrainene căzută sub ocupația nemților, care „are o încredere oarbă în înfrângerea lui Hitler şi refuză orice colaborare cu invadatorii". „Serviciul nostru secret, termină Marinescu, susține în concluzie că germanii, chiar dacă ar ocupa Moscova şi Petrogradul, nu vor putea organiza un guvern destul de popular, de ruşi albi sau de ucraineni, care să poată continua războiul alături de ei şi că războiul din Rusia a căpătat un caracter profund național". Toate aceste informații mi separ destul de verosimile.

Seara, Radio. Englezii fac progrese la El Alamein. Aviația lor bombardează violent spatele trupelor germano-italiene. În Rusia luptele continuă la Cotul Donului. Presa germană comentează de două zile chestiunea frontului al doilea, pe care-l pregătesc anglo-americanii şi susține că armata germană va şti să-i primească aşa cum se cuvine „pe acei care vor să dea Europa pe mâna bolşevicilor". Germania începe deci să fie preocupată de acest nou front eventual. De s-ar face mai repede!

Luni, 3 august 1942

La 11 şedinţă de birou la Popovici, cu Maniu, Lupu, Popovici, Ghiţă Pop şi Mihalache. Acesta a venit de ieri în Capitală să vadă pe Maniu. El participă din întâmplare la şedinţa noastră. Atmosferă tristă, apăsătoare. Numai Maniu şi cu mine suntem mai bine dispuşi. Popovici vorbeşte primul. Se arată descurajat în faţa evenimentelor externe, care „nu sunt de loc favorabile tezei noastre". „Toţi putem greşi, zice el, însă sunt momente când omul trebuie să-şi revizuiască părerile când vede că realitatea este cu totul alta decât a prevăzut-o el. Acest moment cred eu a sosit şi noi trebuie să avem curajul să recunoaştem că am apreciat greşit situaţia externă. E regretabil că anglo-americanii sunt aşa de slabi, dar cu ce putem noi, ţară mică, să ajutăm ca să învingă? Noi trebuie să fim realişti şi să nu ne mai îmbătăm cu apă de ploaie. Hitler a câştigat războiul şi noi trebuie să ne acomodăm cu această realitate". „Eu susţin de multă vreme acest lucru, dar n-am fost crezut. Personal n-am nici o răspundere în ce priveşte politica externă a partidului, cu totul greşită", s-a mulţumit să adauge Mihalache, care n-a mai scos o vorbă în timpul discuţiei care a urmat. Lupu i-a combătut pe amândoi, deşi recunoaşte şi el că „în adevăr, situaţia externă e foarte gravă şi că aliaţii dovedesc o slăbiciune militară nebănuită". „Să sperăm, continuă el, că această inferioritate militară nu va dura mult şi că imensele resurse de care dispun ei le va permite să se redreseze. Pentru moment eu nu văd pentru ce ne-am pripi trăgând concluzii nerealiste. În războiul de faţă sunt în joc forţe puternice care ne obligă să fim prudenţi şi să nu tragem concluzii grăbite, cât timp mai există un front rusesc, iar anglo-americanii n-au aruncat în luptă toate forţele de care dispun, eu rămân la vechea mea convingere că Hitler nu poate câştiga victoria în contra globului întreg. Singurul lucru pe care-l văd posibil pentru partidul nostru este să pună puţină surdină criticilor noastre la adresa politicii lui Antonescu şi să aşteptăm să vedem cum va evolua situaţia externă". „Cadrele noastre din Capitală şi din provincie, intervine Ghiţă Pop, sunt demoralizate în cea mai mare parte şi aproape nu mai văd cum aliaţii ar mai putea câştiga războiul". În tot timpul acesta, Maniu n-a scos o vorbă, notându-şi pe o hârtie punctele la care avea el să răspundă.

Eu am vorbit trei sferturi de oră, începând cu argumentul lui Lupu că în acest război se află în joc forţele imense pe care noi nu

suntem în măsură încă să le apreciem la justa lor valoare. În timp ce aliații dispun de toate resursele globului pentru a continua războiul încă mulți ani, Hitler şi aliații săi nu pot rezista prea mult, date fiind posibilitățile lor reduse. Toată victoria lui Hitler şi a japonezilor este în războiul fulger. Dacă el nu reuşeşte repede datorită superiorității lor militare, el nu mai poate reuşi niciodată, timpul lucrând pentru cei puternici, nu pentru cei slabi. Pornind de la această premisă, am făcut o analiză strânsă a celor petrecute pe frontul de Est şi în Africa în ultimul an de război, pentru a scoate în evidență cât s-au înşelat de mult nemții care erau siguri de războiul lor fulger în maximum trei luni şi care se văd azi intrați în al doilea an de război, cu o armată sovietică organizată, echipată perfect de anglo-americani şi care este decisă să lupte metru cu metru pătrat. Am repetat apoi ceea ce aflasem de la colonelul Marinescu despre situația militară a nemților pe frontul de Est, nemulțumirea şi demoralizarea lor, dificultățile care le au cu partizanii din spatele frontului şi neîncrederea lor în victorie. Am insistat asupra faptului că tot efortul lor este concentrat azi pe frontul de Sud al Rusiei, mai mult pentru motive propagandistice, ei neputând ataca Petrogradul şi Moscova, unde ruşii şi-au concentrat grosul forțelor lor şi unde ei atacă mereu, în special în regiunea Riev. „Admițând că nemții, am continuat eu, ar putea ocupa în vara aceasta tot sudul Rusiei până în Caucaz, cu ce se apropie de victorie când trei părți din frontul de Est, cu Petrogradul şi Moscova, rămân încă în stăpânirea Sovietelor?" Am trecut apoi în revistă situația aliaților în Pacific şi în Nordul Africii, unde japonezii se văd împotmoliți în China, iar Rommel stă neputincios la frontiera Egiptului, atacat din ce în ce mai puternic de englezi. „Putem noi pretinde că aliații au pierdut războiul în aceste condiții, mai ales acum, când şi nemții recunosc primejdia unei debarcări anglo-americane în Europa Occidentală?. Desigur că nu, am spus eu. Până la toamnă, când nemții scontează pe unele victorii pe frontul rusesc, este exclus ca aliații să le pregătească o mare lovitură, undeva, în Europa sau Nordul Africii. Pesimismul d-lor Mihalache şi Popovici, am terminat eu, nu este de loc justificat, iar concluzia lor că politica externă a partidului nostru a fost greşită şi că trebuie revizuită o consider cu totul greşită şi de aceea o resping categoric".

„La explicațiile d-lui Hudiță, cu care eu sunt complet de acord, a început Maniu, eu nu am de adăugat decât câteva informații pentru

întărirea lor. Memoriul generalului Şteflea, adresat recent lui Antonescu este o realitate. Eu l-am citit. Ceea ce v-a spus d-l Hudiță despre el este perfect exact. Celelalte informații cuprinse în rapoartele Serviciului Secret al armatei sunt iarăşi exacte. Ele mi-au fost confirmate şi de mai mulți fruntaşi saşi, care au legături strânse cu Berlinul şi sunt foarte bine documentați. Vă pot adăuga că printre ofițerii superiori germani sunt foarte mulți care critică aspru de tot pe Hitler şi care nu mai cred de mult în victorie. Unii dintre ei se gândesc deja la posibilitatea înlăturării lui Hitler pentru a încerca o pace cu anglo-americanii, cât timp mai există o armată germană în picioare. Cât despre Italia, eu am informații precise că ea se află pe un vulcan gata să izbucnească. Regimul fascist nu se va mai putea ține decât cu sprijinul armatei germane care asigură ordinea, cât va mai putea şi ea îndeplini acest rol. La Roma se crede că al doilea front s-ar putea organiza în Italia, în Sudul ei sau chiar poate în regiunea Romei sau ceva mai la Nord. Eu vă pot asigura că în cursul acestui an anglo-americanii vor crea frontul al doilea ori în Europa, ori în Africa pentru a atrage o parte importantă a forțelor germane de pe frontul de Est. În aceste condiții eu găsesc cu totul nejustificat pesimismul acelora care văd cauza noastră pierdută, ba încă sunt dispuşi să-şi blameze politica externă a partidului nostru. Aceşti pesimişti au doar o singură scuză: că nu sunt bine informați şi nici nu cunosc datele fundamentale ale politicii marilor puteri. Eu vă rog să aveți încredere în politica noastră şi să continuați opera de lămurire a cadrelor partidului, care să nu cadă victime ale propagandei germane, care exagerează şi minte de îngheață apele".

„Atunci nu ne mai rămâne decât să trecem la masă", a spus Popovici cu un aer ironic. „Eu rog pe domnul Maniu şi pe ceilalți care sunt de părerea lui să nu se supere, dar pe mine nu m-au convins". Dacă am văzut că nici Maniu şi nici Lupu nu-i răspund, am tăcut şi eu, pentru a evita o discuție inutilă. În timpul dejunului s-au făcut tot felul de glume pe seama lui Mussolini „şi a vitejiei soldatului italian". Mihai Popovici ne-a dat câteva informații despre frământările de la liberali, care s-au potolit complet de când nemții au cucerit Sevastopolul şi au declanşat ofensiva din Cotul Donului. „Guță Tătărescu, zice Popovici, a amânat pe mai târziu răfuiala lui cu Dinu Brătianu". „Cabotinul şi pungaşul acesta este obişnuit cu catastrofele", a adăugat Lupu.

Seara, Radio. Ofensiva engleză în sectorul El Alamein merge greu pentru un moment, dar aviația bombardează spatele liniilor lui Rommel. Presa germană susține că relațiile dintre Soviete şi anglo-americani sunt „foarte încordate” pe chestiunea celui de-al doilea front, pe care ruşii îl cer cu insistență, iar aliații lor îl tot amână „sub diferite pretexte”. Nemții pretind că „ofensiva bolşevicilor pe frontul Riev poate fi considerată ca şi eşuată”, în timp ce luptele din Cotul Donului continuă „cu mari succese pentru ei”. Să sperăm că de data aceasta e numai propagandă. Comunicatele germane din ultimele zile vorbesc mereu de importanța colaborării armatei române la luptele din Cotul Donului. Antonescu nu-şi dă seama cât ne va costa de mult într-o zi aceste laude germane. În China, japonezii stau pe loc.

Marți, 4 august 1942

Văd pe Maniu la 9 dimineața. Mă felicită pentru „expunerea atât de clară şi de convingătoare” făcută ieri la şedința noastră de birou. El mă roagă să trec în buletinul nostru informativ de săptămâna aceasta toate chestiunile discutate ieri, cu evitarea celor spuse de Popovici şi Mihalache. „În fața cadrelor noastre județene, zice Maniu, conducerea partidului trebuie să apară unitară, mai ales că acest buletin poate fi citit şi de alte persoane care nu fac parte din partidul nostru”. El pleacă în Ardeal pentru toată luna august şi nu va veni în Capitală decât pentru cazuri speciale. Îl informez că eu voi pleca mâine în Moldova şi apoi în Basarabia şi Bucovina pentru a lua contact cu cadrele noastre şi a le informa asupra politicii partidului nostru. El mă roagă să țin „un contact cât mai strâns cu Lupu, să nu cadă sub influența cercurilor pesimiste”. Cu „defetismul” lui Popovici şi Mihalache el e deprins şi nu pune nici o bază. Maniu a plecat cu maşina lui Leucuția la Sibiu, la ora 10.

Am văzut apoi pe Lupu, care pleacă şi el la Arsura în noaptea aceasta pentru două săptămâni. El speră ca anglo-americanii să debarce luna aceasta, cel mai târziu în septembrie, în Europa occidentală; altfel nu vede cum ruşii ar mai putea rezista şi iarna viitoare.

După masă citesc presa, în timp ce Milica pregătește bagajele pentru plecarea noastră de mâine dimineață la Zorleni. Prietenul

Bagdasar a fost în fine numit profesor la Iaşi, la Catedra de Istoria filosofiei moderne şi contemporane, ocupată pe vremuri de Petrovici.

Seara, Radio. Nemții anunță ocuparea oraşului Sulsk şi tăierea căii ferate Novorosisk – Stalingrad. Ei susțin că armata lui Timoşenko se află într-o situație disperată. La El Alamein, situație neschimbată; la fel în China.

Miercuri, 5 august 1942

Plecăm cu acceleratul de 7 şi ajungem la ora 1^{30} p.m. la Zorleni. În ultima parte a drumului, eu am suferit de căldură. În Zorleni am găsit o atmosferă proastă. Seceta durează de o lună şi mai bine. Lămbel nu prea vede de treburile moşiei, lucru care supără mult pe socru-meu. Acesta a îmbătrânit tare şi face o scleroză, care nu-i mai permite nici o activitate. În casa lui se simte deja jena financiară şi lipsurilor de tot felul datorită neglijenței şi nepriceperii lui Lămbel. Suntem nevoiți să cumpărăm vinul de masă de la cârciuma din apropiere, lucru nemaipomenit într-o gospodărie care pe vremuri avea în pivnița casei câte 8, 10 butoaie de peste o mie de litri fiecare, cu vinuri alese, noi şi vechi, albe şi roşii. „S-a dus viața falnicei Veneții", constată cu tristețe cumnatul Lungulescu[187]. Bietul socru-meu începe a-şi confunda copiii şi nepoții. Pentru lucrurile vechi din copilăria şi tinerețea lui memoria lui e încă bună. Ştie pe dinafară o serie de rugăciuni vechi şi întâmplări din tinerețe. Băieții lui Lungulescu cam râd de el, lucru care surprinde neplăcut pe fetele noastre. Milica e jenată şi ea, dar n-are ce face. Vrea să plecăm cât mai repede la Iaşi pentru a scăpa de această atmosferă tristă.

Seara ascult Radio, la Lungulești. Nemții anunță că armatele lor au pătruns deja în Kuban, îndreptându-se spre Stalingrad şi Caucaz. După ei, frontul de Sud rusesc „e ca şi lichidat". În Africa de Nord, aviația germano-italiană bombardează Alexandria şi alte localități din Egipt. Presa germană susține că Churchill se află în prezent la Moscova, unde discută cu Stalin chestiunea frontului al doilea în Europa. Londra nu spune nimic de acest voiaj. În China, situația staționară. Japonezii par deja obosiți. De câtva timp ei nu mai întreprind aproape nimic.

Joi, 6 august 1942

Între 10 şi 12 şedinţă la Bârlad cu cadrele noastre principale, acasă la avocatul Nichifor, care ţine locul de preşedinte al organizaţiei până la alegerea unui titular. Participă mai mulţi profesori de liceu, învăţători din judeţ şi trei avocaţi, printre care şi Dornescu, care nu este încă înscris la noi şi pe care eu aş dori să fie ales preşedinte al organizaţiei când se va ţine congresul ei. Le fac o expunere de o oră şi mai bine asupra situaţiei politice a războiului şi a perspectivei lui. Toţi au fost impresionaţi de optimismul meu şi nu le venea să creadă că Maniu şi toată conducerea partidului e convinsă de înfrângerea nemţilor şi de catastrofa care ne aşteaptă dacă Antonescu nu încetează războiul alături de ei. Le-am citit la urmă buletinul nostru informativ, lăsându-le şi lor câteva exemplare. Nichifor şi Dornescu mi-au mulţumit pentru informaţiile aduse de la centru şi care „reprezintă pentru ei o adevărată binefacere faţă de ştirile alarmante din presa noastră". La sfârşit, avocatul Nichifor ne-a oferit o gustare substanţială cu bere şi vin până la ora două.

Pe la 5 după masă a sosit Negoiescu[188] cu maşina lui, să ne ia la Poieni. Vom pleca mâine dimineaţă. Vizităm între 6 şi 7 Orfelinatul agricol, unde Negoiescu a fost crescut ca orfan până la vârsta de 20 de ani, când a intrat în armată. Seara, masă la Lunguleşti cu socrii, cu Negoiescu şi cu Margareta[189], venită de la Bârlad cu copiii.

Ascultăm cu toţii Radio, între 11 şi 12 noaptea. Nemţii anunţă pătrunderea trupelor lor în Caucazul de Nord, după ce au cucerit oraşul Voroşilovgrad şi alte localităţi mai mărunte. În schimb, ruşii au reluat ofensiva pe frontul Riev, unde încearcă o respingere a liniilor germane. Ceea ce contează azi este hotărârea ruşilor de a rezista şi de a apăra poziţiile lor principale. Berlinul susţine mereu că Churchill se află la Moscova. Nu înţeleg de ce Londra nu publică nimic despre acest voiaj. Motive de siguranţă? În Africa şi China, nimic nou.

Vineri, 7 august 1942

Plecăm la 7^{30} din Zorleni. La 9 ajungem la Vaslui. Aici ne oprim la învăţătorul Cărare, unde ne aştepta generalul Negrei, aşa cum mă înţelesesem cu el la Bucureşti. Ca şef de organizaţie la Vaslui, Negrei a ţinut să convoace mai mulţi fruntaşi ţărănişti pentru

a le face o expunere politică în calitatea mea de secretar general adjunct al partidului. Negrei a salutat prezența mea în cuvinte jenant de elogioase, în privința „competenței mele în materie de politică externă". Sunt prezenți vreo șapte învățători din Vaslui și din județ, doi avocați, printre care unul, C. Piper, foarte isteț, doi medici și un farmacist evreu Kahane și doi profesori de liceu. Le-am citit buletinul nostru informativ din săptămâna aceasta și le-am explicat pentru puterile Pactului Tripartit nu pot câștiga războiul, cu toată superioritatea lor militară momentană. La sfârșit, farmacistul Kahane m-a întrebat cum vede Partidul Țărănist problema evreiască după tot ce s-a întâmplat în țară sub regimul lui Antonescu. L-am lămurit că pentru noi, ca partid democratic, nu s-a schimbat nimic și că de la cele dintâi persecuții la care au fost supuși sub regimurile de dictatură carlistă, legionară și antonesciană, noi am protestat continuu și le-am luat apărarea, așa cum facem și astăzi, condamnând în modul cel mai categoric masacrele de la Iași, trimiterea în lagăre ale evreilor din Basarabia și din Cernăuți, precum și în contra naționalizărilor și a tuturor celorlalte șicane. I-am precizat că numai datorită intervenției partidului nostru, Antonescu a renunțat la hotărârea lui de a obliga pe evrei să poarte pe piept Steaua lui David când merg pe stradă, lucru care i-ar fi expus la tot felul de neplăceri din partea huliganilor antisemiți. Ședința a luat sfârșit la ora 11.

În acest timp, Negoiescu, Milica și fetele, însoțite de d-na Cărare, au vizitat orașul și regiunea de la Podul Înalt, unde avusese loc celebra bătălie a lui Ștefan cel Mare cu turcii din 1475. Am plecat spre Poieni la ora 11; am ajuns la 1^{30}. D-na Negoiescu ne aștepta cu o masă regală pe terasa dinspre livadă, unde am petrecut de atâtea ori. După o masă plină de toate bunătățile și de vinuri excelente, ne-am odihnit până la 6. Ne-am plimbat apoi prin pădure până s-a întunecat. Seara am ascultat Radio cu toții.

Nemții anunță că avangărzile germane și române au ajuns deja la poalele Caucazului. În Nord, în regiunea Riev, rușii continuă eforturile lor pentru a sparge frontul german. Aceasta înseamnă că rușii nu dau prea mare importanță frontului de Sud și apără cu îndârjire frontul din fața Moscovei și a Petrogradului, mult mai important pentru ei, afară dacă și în Sud ei nu pregătesc o cursă nemților, care avansează mult prea imprudent. Pe frontul din Extremul Orient, japonezii au ocupat un grup de insule în Nordul

Australiei, Kei Tenimber şi Aroe. Vor îndrăzni ei să atace Australia? La El Alamein situaţia neschimbată. Se pare că în adevăr Churchill se află la Moscova, unde a sosit şi generalul american Bradley[190], cu scrisoare pentru Stalin din partea lui Roosevelt.

Sâmbătă, 8 august 1942

Plec la Chişinău cu acceleratul de 9 dimineaţa. M-a condus la gară Negoiescu, cu maşina. L-am rugat să-l anunţe pe Mihai Borcea că mâine la ora 6 după masă voi fi la el, conform planului stabilit la Bucureşti pentru vizitarea organizaţiilor din Basarabia, Bucovina şi Moldova. Ajung la 12. Mă aşteptau la gară Crihan şi Negrescu. Am plecat cu ei la Crihan, unde erau adunaţi: Ştefan Ciobanu, Halippa, moş Ion Codreanu, Al. Boldur[191], I. Holban, profesorul Moldoveanu, Liviu Marian[192], I. Lotoţchi, A. Scodihor şi C. Nica, avocaţii Marcheti, V. Colceag şi I. Apostol.

Crihan a făcut un scurt raport referitor la situaţia organizaţiilor noastre din Basarabia, arătând că toate cadrele noastre judeţene ne-au rămas credincioase, deşi multe din ele nu împărtăşesc complet vederile centrului cu privire la războiul cu Sovietele. „În ura lor contra ruşilor şi de teama unei reveniri a bolşevicilor, continuă Crihan, o mare parte a cadrelor noastre văd cu ochi buni acţiunea lui Antonescu alături de nemţi şi doresc prăbuşirea Sovietelor. Ei se lasă legănaţi de propaganda germană şi nu-şi dau seama că nemţii nu pot câştiga războiul. Din nenorocire şi doi din fruntaşii noştri principali, d-nii Halippa şi Ciobanu, se află în divergenţă cu centrul pe această chestiune. Eu nădejduiesc că se vor convinge şi ei că politica lui Antonescu este cu totul greşită şi dacă nu se întâmplă o minune ca să scăpăm de el la timp, provincia noastră, ca şi Nordul Bucovinei sunt ameninţate de o nouă ocupaţie rusească. I-au răspuns Halippa şi Ciobanu, care şi-au susţinut cu încăpăţânare teza lor, invocând două argumente principale: că aliaţii sunt „colosali de slabi” şi că Sovietele „nu vor putea rezista peste anul acesta, datorită superiorităţii incontestabile ale armatei germane”. „Dacă din nenorocire, a spus Halippa, Sovietele şi anglo-americanii ar câştiga războiul, nu numai Basarabia şi Bocovina vor fi ameninţate, ci şi întreaga Românie, precum şi celelalte ţări din Europa Centrală şi din Balcani”. „Nouă,

basarabenilor, l-a completat Ciobanu, nu ne-ar mai rămâne decât să luăm drumul pribegiei spre Europa Occidentală".

Le-au răspuns Erhan[193], moş Codreanu, Crihan şi Holban, care au arătat că „ruşii sunt mult mai tari decât se crede şi că, ajutaţi de anglo-americani şi de chinezi, ei sunt de neînvins"[*]. „Eu sunt atât de convins că ruşii vor ocupa din nou Basarabia, încât m-am decis să lichidez toată gospodăria mea din Soroca şi să mă mut la Bucureşti cu toată familia; să nu ziceţi că nu v-am prevenit". Erhan şi Crihan au atacat cu o rară violenţă pe fostul rege Carol al II-lea care, în loc să se înţeleagă cu Sovietele, a făcut o politică de provocare la adresa lor, sfârşind prin a se arunca în ghiarele lui Hitler, suspendând garanţiile franco-engleze". „Toţi acei care au susţinut pe Carol al II-lea, a declarat Crihan, poartă răspunderea catastrofei care ne ameninţă acum". Halipa, simţindu-se vizat, a declarat că el „nu-şi reproşează nimic, întrucât, ca basarabean, eu am continuat politica lui Stere, care a susţinut tot timpul că România nu-şi poate apăra frontierele ei din Răsărit decât numai cu ajutorul nemţilor".

În expunerea mea, eu am început prin a felicita pe Erhan, pe Crihan şi pe moş Codreanu pentru observaţiile lor atât de juste în privinţa răpsunderilor din trecut şi a posibilităţilor militare de care dispun beligeranţii în războiul actual. Le-am amintit lupta grea dusă de partidul nostru pentru a convinge pe Carol şi pe nemernicul de Tătărescu să accepte protocolul încheiat de Titulescu cu Litvinov, în iulie 1936, cu privire la Basarabia. Aceste aranjamente cu Sovietele, într-un moment când ele erau izolate în Europa şi se temeau de o agresiune germană, ne-ar fi scutit azi de a participa la un război provocat de imperialismul german şi cu care noi n-avem nimic comun. „Antonescu, am continuat eu, a preluat de la Carol această politică de colaborare cu nemţii, deşi se înţelesese în secret cu Maniu şi cu Dinu Brătianu să nu execute dictatul de la Viena şi să intre într-un guvern naţional, prezidat de Maniu. El nu numai ne-a trădat, dar mergând pe urmele lui Carol, a desăvârşit alianţa cu nemţii şi a vârât ţara într-un război primejdios şi nenatural, trecând peste opoziţia partidului nostru, care reprezenta peste 80% din sufragiile ţării. Noi n-am încetat să-l combatem, iar azi ne vedem în trista situaţie de a ne vedea angajaţi

[*] Teză formulată de moş Codreanu, cu care s-au declarat de acord şi Erhan, Crihan şi Holban (n.a.).

într-un război cu aliații, care ne-au ajutat să facem România Mare. Partidul nostru se găsește și azi pe linia apărării intereselor noastre naționale, hotărât să combatem prin toate mijloacele politica greșită a actualului regim. Ne pare foarte rău că unii dintre prietenii noștri, orbiți de propaganda germană, nu-și dau seama că, luptând alături de Hitler și Mussolini, noi ducem țara la prăpastie".

Am terminat expunerea mea cu câteva considerații asupra posibilităților militare de care dispun beligeranții, ca să ajung la concluzia că puterile Pactului Tripartit merg cu pași repezi spre catastrofă și că noi avem tot interesul să ieșim din aventură. Aplauze prelungite au acoperit ultimele mele cuvinte. Halippa și Ciobanu s-au uitat cu bunăvoință la mine, dar nu m-au aplaudat.

Erhan ne-a oferit la ora trei un bufet rece, cu vinuri bune, basarabene. „Crezi serios că Hitler va pierde războiul", m-a întrebat Halippa, care a luat loc la masă lângă mine. „Nu numai că-l va pierde, i-am răspuns eu, dar va fi vai și amar de națiunea germană".

La ora 5 am plecat la gară, însoțit de Crihan, Boldur și Negrescu. Boldur a mers cu mine până la Iași, unde-și are familia. Am ajuns la 8^{20}. Mă aștepta Negoiescu cu mașina. Într-o jumătate de oră am ajuns la Poieni, unde mă așteptau cu masa. Milica și fetele au luat dejunul în pădure, iar spre seară au făcut o plimbare pe jos până aproape de Bârlad. Au mai găsit și fragi prin părțile mai umbroase ale pădurii.

Între 11 și 12 ascultăm, Radio. Presa germană vorbește deja de „capitularea posibilă a Sovietelor, singurul lucru care ar putea ușura pacea". Nemții consideră drept „inutilă Conferința de la Moscova, cu toată prezența lui Churchill, întrucât ea nu mai poate salva Sovietele". Desigur, cu astfel de afirmații, trâmbițate cu mare tam-tam, e ușor de zăpăcit și derutat sufletele slabe, care nu citesc decât gazetele. De aceea, în lupta mea de lămurire a cadrelor țin așa de mult să le previn asupra primejdiei propagandei germane. Nemții avansează în Kuban, dar rezistă cu greu ofensivei ruseți de pe frontul Riev. În Africa, nimic nou. Japonezii își irosesc forțele în insulele din nordul Australiei.

Duminică, 9 august 1942

Presa noastră e dezgustătoare. Gangsteri ca Șeicaru și Crainic cunosc zilele de glorie în servilismul lor abject față de nemți, reproducând cu fidelitate în ziarele lor toate minciunile și exagerările

groteşti ale propagandei germane şi însoţindu-le de comentarii de o rară slugărnicie. Guvernul face mare caz că a putut stabili preţul pâinii la 14 lei şi nu la 17, cum cereau brutarii. Să vedem cât va putea menţine acest preţ. În toate oraşele pâinea nu se mai găseşte decât cu cartelă, de două ori pe săptămână, iar la ţară ea a dispărut complet. În ziarele noastre nu vezi titluri decât de acestea: „Prăbuşirea Sovietelor", „Capitularea fără condiţii a Moscovei", „Zdrobirea jidovismului şi francmasoneriei internaţionale", „Prăbuşirea apropiată a Angliei" etc., etc. Berlinul anunţă că Londra e foarte îngrijorată de situaţia militară a Sovietelor, care nu mai au altă soluţie decât capitularea.

Spre amiază, plimbare prin pădure, apoi dejun şi odihnă. La 5^{30} plecăm la Iaşi cu Negoiescu. Rămân la Borcea, iar Milica şi fetele, împreună cu Negoiescu, se plimbă şi vizitează vechi prieteni: familia dr-ului Diaca, d-na Lăbuşcă, fostă învăţătoare a Ioanei, şi familia Giurcăneanu, foştii noştri proprietari din strada Kogălniceanu.

La şedinţa de la Mihai Borcea au asistat următorii: avocaţii Cristea şi Pogonat, profesorii secundari Tucaliuc, Cojocaru, Triandaf şi Bantaş, câţiva învăţători din judeţ, printre care şi ruda mea Mardare de la Belceşti. Lipsesc din localitate Paul Bujor, care petrece vacanţa la mănăstirea Agapia, Petre Bogdan şi I. Tănăsescu, care sunt la mănăstirea Neamţ. Mai participă şi farmacistul evreu Lupu, fostul meu prieten de la Paris. Vorbesc: Borcea şi Bantaş. Primul salută prezenţa mea şi propune trimiterea unei telegrame lui Lupu şi Maniu. „În situaţia grea prin care trec aliaţii noştri în momentul de faţă, a spus printre altele Bantaş, noi avem nevoie mai mult ca oricând de puţin oxigen pe care-l aşteptăm de la conducerea partidului". Pentru lămurirea celor prezenţi, am găsit că cel mai lucru de făcut era să le reped discuţiile de ieri de la Chişinău, care pun într-o lumină perfectă cele două teze în prezent azi în faţa conducătorilor politici români: teza Antonescu şi teza Maniu privitoare la politica noastră externă. Am, vorbit o oră şi ceva, insistând mai ales asupra răspunderilor lui Carol şi a colaboratorilor săi de a fi respins, în vara lui 1936, protocolul Litvinov-Titulescu. Observ şi azi că aceste lucruri nu sunt încă destul de clare în mintea cadrelor noastre, deşi conducerea partidului n-a făcut nici un secret din ele la epoca respectivă. Anumite lucruri principale din istoria politică a ţării trebuie mereu repetate cadrelor noastre politice, tot aşa cum procedează cu elevii de şcoală profesorii lor. A făcut mare impresie povestirea mea despre discuţiile avute cu Litvinov

şi Titulescu la Geneva, în iulie 1936, de către Lupu şi cu mine. „În faţa catastrofei care ne aşteaptă, dacă ne solidarizăm mai departe cu nemţii, am terminat eu, singurii noi, naţional-ţărăniştii ne putem mândri că am văzut clar, arătând ţării calea logică de urmat în politica externă pentru a-i salva frontierele. Toţi acei care au sprijinit ieri pe Carol şi azi pe Antonescu vor purta răspunderea politică necazurilor care se vor abate asupra ţării noastre".

Am plecat la Poieni la 8[30]. Ne aştepta o nouă masă, aşa cum ştie s-o pregătească soţia lui Negoiescu, o neîntrecută gospodină.

Ascultăm apoi Radio până la miezul nopţii. Presa germană publică lungi articole în legătură cu dificultăţile pe care le au englezii în India, care vrea să rupă orice legătură cu Londra şi să se proclame independentă. Au fost arestaţi toţi membrii Congresului indian, în cap cu Gandhi. Văd că Anglia joacă tare dacă procedează atât de drastic. Pe fronturile de luptă nimic deosebit, afară de înaintarea nemţilor în Kuban şi de ofensiva ruşilor la Riev.

Luni, 10 august 1942

La 7 dimineaţa am plecat cu maşina lui Negoiescu la Bogdăneşti. Merge cu noi şi d-na Negoiescu să vadă pe ţaţa Luţica[194], naşa lor. Ne oprim în drum la Roman, între 9[30] şi 12 pentru a sta de vorbă cu fruntaşii din organizaţia noastră. Şedinţa are loc acasă la Cosloschi[195], şeful nostru activ, unde găsim pe Hoisescu, preşedintele de onoare al organizaţiei de Roman. Mai sunt prezenţi: avocaţii Grigoraş şi Herşcovici[*], fraţii Vasile şi Constantin Stanciu, profesorii de liceu Lungu şi Cosma, precum şi o serie de învăţători din oraş şi din judeţ, în total 14 persoane. Au vorbit: Hoisescu, Cosloschi şi Herşcovici. Acesta a ţinut să sublinieze recunoştinţa populaţiei evreieşti din toată ţara faţă de fruntaşii partidului nostru, „singurii care au luat apărarea evreilor atât sub dictatura lui Carol, cât şi a lui Antonescu". Le-am vorbit o oră şi ceva, făcând o analiză strânsă a situaţiei internaţionale, pentru a demonstra imposibilitatea pentru Hitler şi asociaţii săi ca să câştige războiul. Hoisescu mi-a mulţumit călduros pentru expunerea făcută şi a atacat violent pe foştii naţional-ţărănişti

[*] Fostul meu coleg de la Liceul Naţional din Iaşi şi astăzi şeful Comunităţii evreieşti din Roman şi vicepreşedinte al organizaţiei (n.a.).

Ion Răducanu, Vaida, D.R. Ioanițescu[196] și Rădulescu-Motru[197] pentru sprijinul dat lui Carol și azi lui Antonescu, „călcând în picioare convingerile lor democratice și dovedindu-se niște simpli farsori oportuniști". Cosloschi și Grigoraș au atacat la fel pe Sadoveanu[198], „regele oportuniștilor", care, zice Cosloschi, după ce a mâncat milioane de lei ca administrator al ziarelor „Dimineața" și „Adevărul", se îmbulzește azi la toate reuniunile din București ale oportuniștilor nemțofili, care „nu mai știu cum să se pună bine cu Antonescu și cu nemții". Am citit în ziarele de acum două zile că toți aceștia, ca și prietenii mei, Herescu și Hulubei, au participat la ședința festivă din Capitală a Asociației româno-germane cu ocazia organizării sale pe secțiuni. Prezența lui Sadoveanu este în adevăr scandaloasă.

La sfârșitul ședinței, Cosloschi ne-a servit o gustare. Eu n-am putut rămâne, fiind așteptat în județul meu, la Oniceni, la dejun, cu mai mulți prieteni. În timpul cât a durat ședința, Negoieștii, Milica și fetele au vizitat orașul, trecând și pe la mormântul unchiului meu Mitică Cârlănescu, mort în timpul războiului din 1917 și înmormântrat în acest oraș.

Am ajuns la Oniceni la ora unu jumătate, la ruda mea, învățătorul Constantin Nițu. Luăm dejunul împreună cu familia acestuia, după care ne odihnim până la ora 4. Soții Negoiescu, Milica și fetele s-au dus să facă baie în Moldova, unde au stat până la 7, când am plecat la Bogdănești.

Eu am rămas la Nițu ca să stau de vorbă cu prietenii noștri din satele vecine, adunați la el între 4 și 7. Au fost prezenți învățătorii V. Mihăilescu (Uidești), Gheorghiță Hudiță (Nigotești), C. Ștefănescu (Tătărușii), V. Constantinescu (Conțești), V. Radu (Iorcani), Gh. Săndulescu (Uda) și Al. Bratu (Lespezi). Am stat cu ei de vorbă aproape trei ore, informându-mă despre situația din satele lor și punându-i în curent cu situația externă și cu politica partidului nostru. Constat cu mare plăcere că toți, fără excepție, nu cred în victoria nemților și nici n-o doresc. Toți povestesc lucruri neplăcute despre soldații germani, „care se poartă prost cu soldații noștri, pe care-i tratează de sus", zice C. Ștefănescu. „Nu există nici o simpatie între ofițerii noștri și cei germani", zice Săndulescu. Vărul meu, Gheorghiță Hudiță se află într-o permisie de zece zile, fiind comandant al unui lagăr de prizonieri ruși din județul Buzău. El povestește lucruri interesante despre mentalitatea acestor prizonieri,

„oameni paşnici, muncitori şi mai ales credincioşi, purtând toţi în buzunarele hainelor cruciuliţe şi mici iconiţe; unii au chiar şi mici cărticele de rugăciuni”. Ei au cuvinte de laudă la adresa armatei noastre, însă urăsc teribil pe nemţi. Prizonierii ruşi sunt convinşi că nemţii vor fi bătuţi în anul acesta şi ei se vor întoarce să facă Crăciunul la casele lor. „Ei recunosc cinstit, afirmă Gheorghiţă, importanţa ajutoarelor pe care le primesc de la anglo-americani, îi stimează foarte mult şi au o mare admiraţie pentru aviatorii americani şi englezi pentru faptele lor de mare vitejie de pe frontul rus”. Săndulescu şi Bratu, care sunt şi ei mobilizaţi ca ofiţeri de rezervă la un alt lagăr de prizonieri din judeţul Iaşi, în permisie şi ei, povestesc lucruri asemănătoare. Ei sunt convinşi că „ruşii, înzestraţi cu arme şi tancuri americane, sunt imbatabili, iar nemţii în lupta corp la corp nu fac doi bani”. M-am despărţit de prietenii mei cu moralul foarte ridicat. Aproape de ora opt, pe înserate, am ajuns la Bogdăneşti, unde ne aştepta o masă de familie, pregătită de sora mea, Corina şi de ţaţa Luţica, mătuşa mea, naşa noastră şi a soţilor Negoiescu. Am stat până la 12 noaptea. În seara aceasta nu am mai putut asculta la Radio posturile străine. În Bogdăneşti, nefiind lumină electrică, aparatul tatei merge cu baterii şi nu poate asculta decât Bucureşti.

Marţi, 11 august 1942

Plecăm cu Negoieştii la Suceava, la 8 dimineaţa. Trecem prin Fălticeni, fără să ne oprim şi ajungem după o jumătate de oră la Suceava. Vizităm Cetatea, iar la 9 şi ceva ajungem la locuinţa dr-ului Nimigean, şeful nostru de organizaţie, unde ne aşteptau Sauciuc-Săveanu, Lunguleac şi prietenii noştri din organizaţia partidului, vreo 20 de persoane. Soţii Negoiescu, Milica şi fetele, după ce au vizitat mănăstirea Sfântului Ioan, au plecat cu soţia lui Lunguleac la proprietatea lor din Pătrăuţi, din judeţul Rădăuţi, eu rămânând să mă duc cu maşina lui Lunguleac mai târziu, după ce voi termina şedinţa la Suceava şi cea de la Rădăuţi, de la ora 11.

În şedinţa de la Suceava, în afară de Nimigean, Săveanu şi Lunguleac au mai participat profesorii Enceanu şi Botezatu, inginerul silvic Tudoraş, câţiva învăţători din oraş şi din judeţ, vreo cinci preşedinţi de organizaţii săteşti, precum şi ruda mea, Vasile Cârlan, cârciumar în Bosancea, fost liberal, trecut de curând la noi. După

câteva cuvinte spuse de Săveanu, a făcut un scurt raport asupra situației în care se află organizația noastră dr. Nimigean. „Cuzismul şi legionarismul, care ne-a făcut atâta rău în anii trecuți, a spus Nimigean, au apus în județul nostru pentru totdeauna; țăranii care mai mergeau cu aceşti derbedei şi-au data acuma seama de greşeala făcută şi astăzi toți ar vota cu partidul nostru, dacă am avea alegeri". În expunerea mea le-am precizat politica partidului nostru față de problemele la ordinea zilei şi le-am arătat pentru ce Hitler şi aliații lui nu pot câştiga războiul. Le-am recomandat să fie vigilenți şi să țină un contact strâns cu cadrele noastre săteşti, la care să atragă pe cât posibil elementele mai distinse, care militau înainte la legionari sau cuzişti.

La 11^{30} am ajuns la Rădăuți. În acest județ, preşedinția organizației o ține în mod provizor Săveanu, până vom putea convoca congresul județean să aleagă un preşedinte localnic. Sunt prezenți: dr-ul Huhulea, fostul meu coleg de liceu, acum medic în acest oraş, avocații V. Boca, Ion Chirilă şi V. Timu, profesorii Constantin Ciubotaru, Ion Iacinschi şi V. Bogdănescu, mai mulți învățători şi preşedinți de organizații săteşti. După o scurtă cuvântare a lui Săveanu, care a atras atenția celor prezenți să atragă la noi pe toți fruntaşii cinstiți din fostele organizații cuziste şi legionare, a vorbit în numele localnicilor avocatul Boca. El a spus că în acest județ toată populația este cu partidul nostru şi că „Maniu este considerat ca un sfânt al neamului". Am repetat şi lor, în expunerea mea, ceea ce spusesem şi la Suceava, îndemnându-i să țină contact strâns cu cadrele noastre şi să le țină în curent cu buletinele noastre informative.

La ora 3 am ajuns la Pătrăuți, unde am luat dejunul numai noi trei, Lunguleac, Săveanu şi cu mine. Negoieştii, Milica şi fetele erau duşi să facă baie şi plajă la Siret. Pe la 5, Săveanu a plecat la Cernăuți, unde vom fi şi noi mâine, la 12. Pe la 6 am făcut şi eu o baie bună în Siret.

Seara am ascultat posturile străine la aparatul lui Lunguleac, el având aici lumină electrică. Presa germană face tot felul de comentarii în legătură cu Conferința de la Moscova. Ce pot şti nemții despre cele discutate pentru a trage vreo concluzie precisă, când Moscova şi Londra păstrează secretul asupra hotărârilor acestei conferințe? Japonezii vorbesc de o „mare bătălie navală în jurul insulelor Solomon cu flota anglo-americană". Nu dau însă preciziuni. Se pare că lupta este încă în curs. Comunicatele germane de ieri şi de azi

anunță progrese pe frontul din Caucaz, unde „trupele germano-române avansează pe un front de 400 km”. Nemții se arată mulțumiți că ofensiva rusească de la Riev „n-a reuşit să spargă frontul”. În Africa, Rommel stă pe loc.

Miercuri, 12 august 1942

La 9 am ajuns la Storojineț. Aici Lunguleac stă foarte bine. Înainte de război, el avea cea mai puternică organizație din județ, unde nu prinseseră nici legionari, nici cuzişti. Şedința are loc la sediul societății lui de transport[*]. Sunt prezente vreo 30 de cadre: învățători, şefi de organizații săteşti şi doi evrei, funcționari la Societatea de autobuze. Lunguleac a salutat prezența mea, declarându-se „fericit că are ocazia să salute pe cel mai de seamă specialist în materie de politică externă al țării”. Timp de o oră le-am explicat situația externă şi politica partidului nostru față de război şi de colaborarea cu nemții. N-a fost nevoie să insist prea mult, întrucât cei prezenți erau deja în curent cu toate aceste probleme de la Lunguleac.

La 12 am ajuns la Cernăuți. Soții Negoiescu, Milica şi fetele s-au dus să vizitele Mitropolia şi parcul din jurul ei şi să facă apoi baie la ştrandul oraşului de lângă Prut. Eu şi Lunguleac ne-am dus acasă la Săveanu, unde avea loc şedința. Acesta, fricos cum este el, pentru a nu avea dificultăți cu autoritățile, s-a mulțumit în loc de şedință regulată, ca în celelalte județe, să dea o masă la care a invitat câteva din cadrele mai importante ale organizația noastră. Printre ele era şi fratele său, avocatul Săveanu, fost primar al oraşului. Au mai fost invitați: avocatul Mihăileanu, nepot al fostului meu prieten Romulus Rențˌ profesorii Grămadă[199], Rely[200], Ştefaneli, dr-ii Ştefan Drăguşanu şi I. Vrânceanu, doi învățători din județ, A. Marian şi Gh. Tomoiagă şi evreul A. Şorodoc. Acesta este unul din şefii Comunității evreieşti din Cernăuți. A fost foarte fericit să mă cunoască întrucât are o fiică studentă la mine, care i-a vorbit foarte frumos despre cursurile mele. În adevăr, fiica lui este o studentă foarte bună şi am de gând s-o fac asistentă la catedra mea după ce-şi va lua licența. Săveanu ar fi voit să discutăm chestiunile politice după masă, însă eu am insistat să vorbim înainte, întrucât am

[*] Lunguleac e şi azi şeful unei societăți de autobuze care circulă în toată Bucovina (n.a.).

familia cu mine şi trebuie să ne reîntoarcem după masă la Pătrăuţi. Am vorbit aproape o oră, repetându-le şi celor prezenţi discuţiile ce au avut loc la Chişinău cu fruntaşii basarabeni. A făcut o mare impresie asupra lor povestirea mea în legătură cu protocolul Litvinov-Titulescu din iulie 1936, discuţiile cu Litvinov de la Geneva şi toată politica partidului nostru faţă de Carol al II-lea şi deAntonescu. Am subliniat în concluzie răspunderea care cade asupra tuturor celor care au colaborat cu Carol şi azi cu Antonescu. „Partidul nostru, am spus eu, şi-a făcut datoria faţă de ţară; aşteptăm cu fruntea sus ziua răspunderilor". Săveanu a răspuns în câteva cuvinte, omagiind pe Lupu şi pe Maniu şi aducându-mi şi mie laude pentru „marele rol care-l fac alături de ei în activitatea de lămurire a cadrelor partidului, activitate în care depun mult curaj şi dovedesc o mare competenţă în materie de politică externă".

În timpul mesei s-a discutat mult situaţia militară de pe diferitele fronturi. Eu am ţinut să-i previn pe toţi „să fie chiurasaţi faţă de propaganda germană, care depăşeşte orice proporţie în materie de exagerări şi minciuni". Am reţinut cu multă plăcere că toţi cei prezenţi, afară de Săveanu, puţin mai ezitant, sunt convinşi că Hitler va pierde războiul.

La ora 3 am plecat spre Pătrăuţi. Ne-am oprit la mănăstirile Putna şi Sucevița şi am ajuns pe la 7 seara la Pătrăuţi. Soţii Negoiescu sunt foarte mulţumiţi de tot ce-au vizitat în Bucovina. Pe mine mă bucură acest lucru pentru că ne-au făcut şi nouă un mare serviciu, aducându-ne cu maşina lor, fără să ne lase să contribuim la plata benzinei şi uleiului.

Masa de seară a fost o regalare. Citesc presa de ieri şi de azi. E plină de ştiri din sursă germană referitoare la luptele de pe frontul de Est, din Cotul Donului şi Caucaz. Nemţii anunţă cucerirea oraşelor Krasnodar şi Maikop. Japonezii publică ştiri care mi se par fanteziste despre bătălia navală din insulele Solomon cu flota anglo-americană. Cifra vaselor scufundate sau avariate e contestată de Radio Londra. Mint şi japonezii de sting apele! În ziarul „Universul", profesorul I. Găvănescu[201] începe să publice o serie de articole sub titlul „În preajma victoriei totale". Îmi aduc aminte că în timpul neutralităţii noastre, în anii 1914–1916, omul care făcea parte din Federaţia Naţională şi ţinea conferinţe în care combătea Germania şi crimele ei cu o rară vehemenţă pentru ca azi să facă elogiul hitlerismului. Cred că numai scleroza lui avansată e de vină. În Africa de Nord nimic de seamă nici pe ziua de azi.

Joi, 13 august 1942

Săveanu ne-a prevenit de la Cernăuți că, trebuind să plece la București, nu ne poate însoți la Câmpulung. El a anunțat însă din timp pe avocatul Huțu[202], șeful nostru provizor din acest județ că voi merge acolo azi, la ora 10 dimineața.

Am plecat la 7^{30} dimineață spre Câmpulung Ne-au însoțit în mașina lor soții Lunguleac. Milica a mers cu ei pentru a mai vorbi cu d-na Lunguleac. Ne-am oprit un moment la Gura Humor și apoi la mănăstirea Voroneț, pe care am vizitat-o bine. Eu le-am explicat picturile, îndeplinind, ca și la celelalte mănăstiri, rolul de ghid.

La ora 10 am ajuns acasă la Huțu. Negoieștii cu Milica și fetele au continuat drumul spre Moldovița împreună cu d-na Lunguleac, iar noi ne-am oprit la ședință. Am găsit vreo 20 persoane: țărani, doi preoți, un avocat I. Boca, vreo cinci învățători. A vorbit mai întâi Lunguleac ca din partea lui Săveanu, scuzându-l că a trebuit să plece la București „de urgență". A făcut apoi un scurt raport Huțu asupra situației din organizația noastră. Și el constată dizolvarea tuturor organizațiilor cuziste și legionare și trecerea în masă a țărănimii în rândurile partidului nostru. „Niciodată Partidul Național Țărănesc n-a fost mai tare în Bucovina ca astăzi, zice Huțu, iar șeful nostru Maniu mai iubit și mai stimat de populație cum n-a fost niciodată un alt om politic". Le-am vorbit o oră, explicându-le politica partidului nostru care luptă de la înființarea lui pentru democrație cinstită în interior și pentru o politică externă la fel de cinstită alături de puterile care ne-au ajutat să facem România Mare și nu lângă Germania hitleristă, care ne-a impus Dictatul de la Viena și care s-a înțeles în secret cu Sovietele, ca acestea să ocupe Nordul Bucovinei și Basarabia. „Dacă țara ar fi mers pe linia fixată de partidul nostru, am precizat eu, astăzi am sta liniștiți între frontierele României Mari și nici capul nu ne-ar mai durea din partea rușilor, ca aliați ai Angliei și Statelor Unite. Așa însă, pe linia pe care merge azi Antonescu, numai Dumnezeu știe ce nenorociri ne mai așteaptă". Asistența s-a sculat în picioare și a aplaudat zgomotos.

La sfârșit Huțu ne-a oferit plăcinte calde moldovenești și bere rece de Solca. La 12 am părăsit Câmpulungul și am luat dejunul la Gura Humorului la o mică cârciună de lângă podul peste Moldova. La ora trei ne-am despărțit de familia Lunguleac, ea plecând spre Pătrăuți, iar noi spre Cornul Luncii-Bogdănești.

Între 5 şi 6[30] am făcut cu toţii o baie bună în Moldova, la Bogdăneşti, în Plopi, în locul nostru obişnuit, iar la 7 am ajuns acasă la tata. Masă regală între 8 şi 10, terminată cu faimoşii noştri colţunaşi cu brânză tăvăliţi în multă şi proaspătă smântână. Milica, fetele şi soţii Negoiescu povestesc tot ce au vizitat şi au văzut în Bucovina, în timp ce eu ascult obosit şi aproape răguşit de cât am vorbit în aceste zile.

Cum radioul tatei nu poate prinde posturile străine, eu m-am culcat pe la 11; ceilalţi, mai puţin obosiţi, au mai rămas la taifas până după miezul nopţii.

Vineri, 14 august 1942

Ziua mea de naştere, 1/14 august 1896.

La ora opt jumătate ne ducem la biserică, unde preotul Alexandrescu face o scurtă rugăciune la mormântul mamei şi al celorlalţi morţi din familie. La 10 ne-am dus cu Negoieştii la mănăstirea Râşca, unde am prins sfârşitul slujbei, care se termina la 11. Pe la 12 am ajuns la Plopi, la locul nostru de baie în Moldova, unde ne aştepta familia şi câţiva prieteni din sat. Am făcut baie, ne-am sorit pe nisipul cald de lângă apă şi apoi am luat dejunul pe iarbă verde la umbra unor stejari bătrâni. La 7 seara ne-am întors acasă. O zi liniştită, de odihnă completă de când am plecat din Bucureşti.

Sâmbătă, 15 august 1942. Sărbătoarea Sfintei Marii

La ora 9 dimineaţa familia Negoiescu pleacă la Iaşi-Poieni Mă duce cu maşina până la Fălticeni, de unde ea îşi continuă drumul spre Iaşi; eu rămân să plec la Dorohoi şi Botoşani după masă cu maşina lui Balan[203], pe care o închiriez pentru câteva zile cu 1200 lei pe zi plus masa şoferului şi benzina, uleiul care rămân în sarcina mea.

La Balan găsesc aşa cum eram înţeleşi cadrele noastre de partid din oraş şi câţiva învăţători din satele apropiate. Sunt prezenţi: I. Spiridon[204], Gh. Holban, Chirică Stoleru, Gh. Ţon, Gh. Balan, I. Nemţanu, Ioan Holban, Gh. Dănilă, dr-ul Schwarz şi farmacistul Ghelberg. Cunoscând cu toţii politica partidului, expunerea mea s-a limitat la discutarea evenimentelor militare la ordinea zilei. Ei sunt preveniţi mai de mult să nu ia în serios ştirile din sursă germană şi

italiană exagerate şi de cele mai multe ori cu totul mincinoase. Ghelberg şi Schwarz subliniază la sfârşit faptul că populaţia evreiască din judeţele vecine cu care au ei contact e recunoscătoare partidului nostru pentru „sprijinul puternic” care i se dă în prezent „silind regimul lui Antonescu să fie mai blând şi mai tolerant faţă de evrei”. Ei povestesc lucruri îngrozitoare despre „crimele şi nelegiuirile” care se petrec în lagărele şi ghetourile din Polonia şi Germania. „Germania va avea mult de suferit, le-am spus eu, de pe urma acestor crime faţă de umanitate, care au indignat toată lumea civilizată. Dacă după primul război Germania şi-a salvat unitatea ei politică datorită divergenţelor dintre aliaţi, astăzi sunt convins că nu se va mai găsi un singur englez sau american care să-i mai ia apărarea. Germania va fi împărţită din nou în tot atâtea state şi stătuleţe câte erau şi înainte de unitatea ei din 1870”. Am luat apoi dejunul cu toţii la restaurantul lui Ţon.

Plec la Dorohoi la ora două. Mă însoţesc şi Ghelberg, care are treburi la Botoşani. Luăm drumul prin Suceava-Darabani şi ajungem pe la 6 la Dorohoi, la locuinţa lui Mihai Răutu, unde are loc o şedinţă a cadrelor noastre principale din oraş şi judeţ. Răutu a venit de la Bucureşti de câteva zile. Sunt în total vreo 16 persoane, profesori, avocaţi, învăţători, săteni şi trei evrei. Ghelberg asistă şi el la şedinţă. Vorbeşte mai întâi Răutu, care aduce un omagiu lui Maniu şi lui Lupu „pentru politica lor înţeleaptă şi patriotică”. Pe mine el mă prezintă drept „mâna dreaptă a lor, cunoscut în tot partidul pentru optimismul şi competenţa mea în materie de politică externă”. Le-am spus în expunerea mea că optimismul meu decurge din meseria de istoric, care-mi permite să cunosc mai bine decât alţii mersul lumii şi evoluţia marilor popoare ale globului. „În 1914, democraţiile anglo-franceză au întins mâna Rusiei ţarilor autocraţi, tot aşa cum azi asistăm la aceeaşi colaborare anglo-rusă, care trece peste orice consideraţii de ideologie politică în urmărirea aceluiaşi ţel, lupta pentru echilibru în toată Europa, am spus eu. Prin intrarea în război a Japoniei şi Statelor Unite, această luptă de echilibru s-a extins asupra globului întreg. Pentru cine cunoaşte forţele de care dispun beligeranţii, nu încape nici o îndoială asupra sfârşitului: vor învinge cei tari, care pot face faţă unui război de uzură, adică anglo-americanii, indiferent de superioritatea militară momentană a Germaniei şi Japoniei. Să aşteptăm ziua când anglo-americanii vor fi terminat pregătirile lor militare şi vom vedea atunci ce se va întâmpla cu vitejii de azi”. În continuare, am insistat şi la

Dorohoi, ceea ce am sublinuiat şi în celelalte organizaţii vizitate până acum, ca şi în buletinele noastre informative, asupra răspunderilor care le poartă toţi politicienii care au sprijinit regimul de dictatură al regelui Carol al II-lea şi azi pe cel al lui Antonescu. „În toată ţara, am terminat eu, cadrele noastre trebuie să întreţină vie în memoria maselor aceste fapte, pentru că ele pun în lumină meritele partidului nostru şi ne dau dreptul de a-i trage pe vinovaţi la răspundere, când va sosi momentul".

Şedinţa s-a terminat pe la opt jumătate. Răutu ne-a oferit un bufet rece. Am stat până la 10^{30}, povestind şi comentând evenimentele interne şi externe la ordinea zilei. Am dormit la Răutu, împreună cu Ghelberg.

Duminică, 16 august 1942

Am plecat la 7 din Dorohoi. Am ajuns la 9 la Botoşani, la locuinţa lui Polizu-Micşuneşti[205]. M-au însoţit şi Răutu cu Ghelberg. În timp ce eu cu Răutu am rămas la şedinţă, Ghelberg şi-a văzut în oraş de treburile lui. Participă la şedinţă vreo 25 din cadrele noastre principale din oraş şi din judeţ: profesori, avocaţi, învăţători, preşedinţi de organizaţii săteşti şi doi evrei. E prezentă şi soţia lui Scarlat Calimachi[206], Dida Solomon[207]. Polizu-Micşuneşti deschide şedinţa, vorbind în termeni foarte elogioşi despre Maniu şi de mine, fără să pomenească un cuvânt de Lupu. Am reparat eu „scăparea lui din vedere", în expunerea mea arătând că în toată politica lui Maniu faţă de Carol şi Antonescu dr-ul Lupu a fost alături de el în mod constant. Am repetat cele spuse la Dorohoi, insistând în mod special asupra răspunderilor care le poartă toţi acei care au sprijinit pe aceşti doi dictatori. Făcând apoi o analiză strânsă a evenimentelor militare din ultimii doi ani de război şi a potenţialului militar şi economic de care dispun azi beligeranţii am arătat în concluzie pentru ce aliaţii vor câştiga războiul indiferent de superioritatea militară de care mai dispun Germania şi Japonia. Am încheiat aducând omagii lui Polizu-Micşuneşti pentru corectitudinea şi consecvenţa lui politică. După terminarea şedinţei ni s-a servit o gustare după care eu am plecat la Fălticeni cu Ghelberg, iar Răutu s-a întors la Bucureşti.

În drum ne-am oprit un moment la mănăstirea Agafton, de care mă leagă atâtea amintiri din 1917, când făceam Şcoala militară de ofiţeri de rezervă din Botoşani. La ora 3 şi ceva am ajuns la

Fălticeni. L-am lăsat pe Ghelberg, iar eu mi-am continuat drumul la Bogdăneşti. Timpul fiind splendid, m-am dus la locul nostru de baie în Moldova unde mă aşteptau ai mei. O baie bună, răcoritoare şi un înot serios m-au pus pe picioare. Seara m-am culcat devreme.

Luni, 17 august 1942

Plecăm la Târgu Neamț, la mătuşa Aristița. Ea a lichidat tot ce avea la Nemțişor şi s-a mutat cu soțul ei „la oraş". Până la prânz am făcut cu ea un drum până la Nemțişor să vedem ce a mai rămas din livada ei frumoasă, iar la întoarcere ne-am urcat cu fetele la Cetatea Neamțului.

La 5 ne-am dus la mănăstirea Neamț să facem o vizită patriarhului Nicodim, care se află aici e mai bine de o lună. Am găsit la el pe profesorii Petre Bogdan şi Ion Tănăsescu în plină discuție despre Mihail Sadoveanu, care fusese şi el la Nicodim mai înainte, el locuind într-o casă a mănăstirii, în cursul verii. Milica şi fetele, după ce au luat o dulceață de afine, au plecat să viziteze Cerbăria şi mănăstirea Secu, iar eu am rămas la Nicodim, bucuros că am putut întâlni şi pe bunii mei prieteni de la Iaşi, Tănăsescu şi Bogdan. Conversația dintre ei, întreruptă vreo 15 minute cât au stat Milica şi fetele, a fost reluată după plecarea lor. O reproduc cât mai exact posibil pentru importanța ei, atât sub raportul celor discutate, cât şi a personalităților care au luat parte la ea.

„Va să zică, a început Nicodim, adresându-se lui Bogdan şi Tănăsescu, d-voastră nu aveți păreri prea bune despre Sadoveanu. Din punctul de vedere al operei sale literare, nici eu nu am o părere prea bună. Nu ştiu ce va rămâne din scrisul lui după moarte. Un lucru trebuie însă reținut din scrierile lui: acela că este un bun frământător de limbă. Nu ştiu dacă va rămâne ceva din încercarea lui de a introduce în limbă o serie de moldovenisme, de care, după mine, el cam abuzează. Un scriitor, mai ales când face parte şi din Academie, trebuie să vegheze la puritatea şi frumusețea limbii literare, pe cât posibil şi s-o ferească de preocupări dialectale care nu-i pot face bine. Desigur, personajele cu care-şi populează el scrierile sunt lipsite de relief şi de aceea nu cred că vor putea rămâne ca tipuri reprezentative în sculptarea lor literară. Cunoaşterea limbii nu-i de ajuns, mai trebuie talent, cultură şi inteligență, calități de care bietul nostru

scriitor cam duce lipsă. Ca om, a continuat Nicodim, are şi el păcatele lui, e cam arghirofil, destul de oportunist şi prea inconsecvent în viaţa publică pentru a fi un îndrumător al tineretului nostru. Are doar o mică scuză, e sărac şi are o casă de copii care au nevoie de îngrijire".

„Şi alţii au copii şi greutăţi, a intervenit Bogdan dar au obraz şi o etică în viaţa publică, mai ales atunci când se văd cocoţaţi în fruntea piramidei şi lumea caută să vadă în ei nişte îndrumători. Mai ieri cu Iorga şi cu Goga[208], apoi cu evreii de la «Adevărul» şi «Dimineaţa», cărora le-au mâncat multe milioane, gata apoi să se înscrie la Garda de fier, pentru ca azi să fie nelipsit la adunările lui Antonescu şi a nemţilor. E prea de oaie şi astfel de indivizi trebuie demascaţi şi arătaţi cu degetul naţiunii drept secături dezgustătoare".

„Sunt complet de acord cu Bogdan, a spus Tănăsescu. N-am înghiţit niciodată pe acest burtă-verde, mâncău şi mare amator de chiolhanuri, cu pui fripţi tăvăliţi cu mujdei şi stropiţi cu mult Cotnar, băut din ulcele de lut nears. El crede în prostia lui că în felul acesta se poate compara cu Creangă[209] şi Eminescu[210], cărora le plăceau la fel vinurile bune şi poalele în brâu moldoveneşti, însă aceştia cel puţin, când erau treji, ştiau să scrie opere nemuritoare, căci aveau talent şi inteligenţă sclipitoare. Dacă Dumnezeu mă va ajuta să supravieţuiesc acestui război, a continuat Tănăsescu, mă voi pune în fruntea unei mişcări pentru judecarea şi pedepsirea de către popor a tuturor ticăloşilor, gen Sadoveanu, pentru oportunismul şi camelionismul lor politic".

Nicodim, simţindu-se şi el cu o mică musculiţă pe căciulă, a găsit prudent să închidă discuţia asupra acestui capitol. „Noi, a început el, ne-am lungit prea mult asupra cazului Sadoveanu, uitând că avem între noi un specialist în problemele externe, pe care l-aş ruga să ne spuie şi nouă ce se mai întâmplă pe plan extern şi care din părţi are şanse să câştige războiul".

„Înainte de a vă spune cum văd eu situaţia externă, îmi permiteţi să-mi dau şi eu cu părerea în legătură cu discuţia la care am asistat şi pe care am găsit-o foarte interesantă. Sunt întru totul de acord cu ce s-a spus despre opera literară a lui Sadoveanu şi despre el ca om, demn de tot dispreţul". Am vorbit o jumătate de oră, scoţând în evidenţă faptul că propaganda germană nu poate ascunde realitatea, că Hitler a eşuat în războiul său fulger, ca şi japonezii şi că astăzi puterile Pactului Tripartit se văd angajate într-un război de uzură care le va fi fatal. „Pe frontul de Est, am continuat eu, nemţii s-au

aventurat în Sudul Rusiei, cucerind teritorii întinse, desigur, dar armata rusă este încă în picioare. Vor reuşi ei s-o scoată din luptă anul acesta, când ei nu mai dispun de fapt decât de o lună de timp bun? Eu mă îndoiesc. În Africa, de unde se vedeau deja stăpâni pe Egipt şi gata să pătrundă în Asia Mică, ei stau blocaţi la El Alamein de câteva săptămâni, incapabili de orice mişcare. Dacă între timp anglo-americanii fac un al doilea front, cum e vorba în Europa sau în Nordul Africii, atunci e uşor de presupus situaţia gravă în care se vor găsi nemţii şi italienii în toamna aceasta". „Atunci noi suntem pierduţi dacă anglo-americanii şi Sovietele câştigă războiul", a observat Nicodim. „Cine l-a pus pe Antonescu să intre în război alături de nemţi, ba încă să lupte în Crimeea, pe Don şi acum în Caucaz, îl întrerupe Tănăsescu. Partidul nostru i-a cerut să profite de războiul germano-rus şi să ocupe Basarabia şi Nordul Bucovinei pe cont propriu şi nu ca aliat al nemţilor. Ce avem noi comun cu imperialismul german şi cu lupta lui Hitler contra evreilor? Ce caută cu armata noastră dincolo de Nistru? Din nenorocire, în catastrofa care-l pândeşte, el aruncă şi ţara, care n-are nici o vină. Azi nu mai este decât o soluţie să ne debarasăm de el pentru a salva restul ţării, căci în ce priveşte Basarabia şi Bucovina de Nord nu mai e cazul să ne facem iluzii din moment ce ne aflăm în război cu Sovietele, ba şi cu Anglia şi Statele Unite".

„Eu nădăjduiesc, a spus Bogdan, că Antonescu îşi va da curând şi el seama că Hitler pierde războiul şi nu-l cred atât de nebun şi de puţin patriot ca să nu părăsească puterea de bună voie, lăsând lui Maniu posibilitatea de a găsi un aranjament cu anglo-americanii pentru a salva ce se mai poate salva din provinciile noastre din Răsărit".

Nicodim e convins că în caz de victorie a aliaţilor, ei nu vor putea lăsa bolşevicilor România, Balcanii şi ţările din Europa Centrală. „Pactul Atlanticului, zice Nicodim, este obligatoriu şi pentru Soviete de a nu cuceri nici o palmă de pământ peste frontierele care le aveau în momentul semnării lui". „Aşa este, am intervenit eu, dar între timp Sovietele s-au acoperit de glorie prin rezistenţa lor militară şi şi-au creat mari merite în ochii anglo-americanilor, care ar putea să le lase, sub forma unei sfere de influenţă, toate aceste ţări de pe frontiera lor europeană. Aici e primejdia dacă nu ieşim mai repede din alianţa cu Hitler".

„Eu cred, a încheiat discuția Bogdan, că noi mai putem aştepta până la sfârşitul lui septembrie. Atunci vom fi mai în măsură să apreciem situația militară pentru a ne putea da seama ce avem de făcut. Mă gândesc la o acțiune a intelectualilor țării, indiferent de apartenență politică, care să constrângă pe Antonescu ori să puie capăt războiului, ori să plece de la putere". Nicodim şi Tănăsescu s-au declarat de acord cu Bogdan.

Am plecat de la Nicodim pe la 7^{30}. Se înserase de-a binelea. Milica şi fetele s-au întors de la Secu la timp. La opt am ajuns la Târgul Neamț, unde țața Aristița ne aştepta cu masa, la care mai invitase pe soții Tomulescu, pe preotul Bârliba din Vânători şi pe Georgică Popovici, fostul meu coleg de la gimnaziul din Fălticeni, cu soția; acesta e subadministrator financiar în localitate.

Am discutat toată seara cu ei despre război şi despre perspectivele care se prezintă pentru țara noastră. Am rămas şi azi impresionat de doza de bun simț şi de spirit logic de care dă dovadă poporul nostru. Tomulescu, Platon şi Popovici, toți trei au făcut războiul trecut ca ofițeri de front. Primul e acum căpitan de rezervă, iar al doilea, Platon, e maior de rezervă. Sunt amândoi la partea sedentară, cu Popovici, locotenent de rezervă şi el. Toți cunosc bine pe nemți, ca militari şi nu au păreri extraordinare despre ei. „Superioritatea lor față de alți soldați nu constă atât în disciplina şi instrucția lor, ci mai mult în armamentul lor, foarte bun şi prevăzut cu muniții din abundență, zice Tomulescu. În războiul prezent, după cât povestesc răniții şi cei veniți în permisie, nemții au mai mult un avantaj în plus față de războiul trecut, acela de a dispune de o aviație puternică, în momentul atacului decisiv. După ce artileria face una cu pământul din liniile inamicului, infanteria lor când iese din tranşee ca să ocupe terenul din țară, complet minat, se vede protejată de un puternic foc de sus, care urmăreşte adversarul în retragere. Soldatul neamț, scos din acest cadru şi expus la o luptă corp la corp, nu face doi bani față de soldatul nostru sau cel rus". Platon şi Popovici sunt şi ei de aceeaşi părere. Ei nu prea citesc ziarele şi chiar atunci când o fac nu pun nici o bază pe ştirile lor, ştiindu-le dinainte drept exagerate sau mincinoase.

După ce le-am arătat pentru ce puterile Axei nu pot câştiga războiul, Tomulescu şi Platon mi-au răspuns că ei nu cunosc printre toate relațiile lor o singură persoană care să nu fie sigură că Hitler şi

Mussolini merg la catastrofă. „Eu mă întreb, zice Popovici, pe ce se bazează Antonescu când afirmă că țara este cu el şi cu politica lui, căci realitatea e cu totul alta”. „Pe țăcăneala din capul lui şi pe orbul găinilor”, i-a răspuns Platon. Rar am petrecut o seară mai agreabilă, auzind cum vorbesc şi judecă lucrurile aceşti oameni de bun simț.

Am ascultat împreună ştirile externe la Radio, între 11 şi 12, eu traducându-le pe cele de la postul Londra şi Berlin. Luptele continuă în Cotul Donului şi în Caucaz, cu oarecare succese pentru nemți. În sfârşit, ruşii continuă ofensiva lor pe frontul central, îndeosebi în sectorul Riev. În Africa, nimic important. Japonezii anunță că aviația lor a bombardat câteva localități din Nordul Australiei. „Am impresia, zice Bârliba, că nemții repetă greşeala lui Napoleon din 1812, când s-a lăsat prea mult tentat de imensitatea spațiului rusesc”. „Pe toți dictatorii care i-a cunoscut lumea, i-am răspuns eu, îi paşte o lege teribilă a istoriei, aceea de a-i împiedica să se oprească la timp”.

Marți, 18 august 1942

La 9 dimineața ajungem la Agapia, la familia Bujor, care stă aici de mai bine de o lună. Bujor e neschimbat: vioi, sprinten, se ține numai de plimbări pe jos, pe care le face singur, soția lui fiind mai greoaie la mers. Am stat până la 11. Au insistat mult să rămânem la dejun, dar nu puteam fiind aşteptați la Văratec, la maica Calinica, ruda Milicăi, anunțată cu o zi înainte. Am povestit familiei Bujor cele discutat ieri la Nicodim, cu Bogdan şi Tănăsescu, despre situația generală şi despre Sadoveanu. Bujor s-a bucurat mult că „mai văd şi alții ceea ce eu spun de mult”. El are o încredere oarbă în prăbuşirea lui Hitler şi se declară de acord să se alăture unei mişcări a intelectualilor pentru a presa pe Antonescu să puie capăt războiului ori să se retragă de la putere. L-am informat de trecerea mea prin Iaşi şi de şedința care am ținut-o la Mihai Borcea cu unele cadre din organizație. Familia Bujor se reîntoarce la Iaşi la începutul lui septembrie. Între 25 şi 30 septembrie speră să vină la Bucureşti.

La 11[30] am ajuns la Văratec[*]. Am luat dejunul la Calinica pe la 1, după ce am făcut o plimbare prin mănăstire şi am vizitat atelierul de covoare unde am văzut modele foarte frumoase.

La 5 am ajuns la Piatra. Ne-am instalat la Costică Popovici, fratele lui Georgică din Târgul Neamţ, căsătorit cu fosta soţie a avocatului Guter din Fălticeni. Ei au o locuinţă foarte frumoasă. Ne-au oferit dormitorul lor, unde ne-am instalat foarte bine. Am vizitat în fugă pe vărul meu Herescu Mihai şi apoi am trecut pe la moş Ghiţă Kirileanu, la care am stat o oră şi ceva. El ne-a însoţit pe la ora opt la Ionică Popovici, care ne aştepta cu masa. A rămas şi el la masă. Am ţinut să-l văd pe moş Ghiţă înainte de şedinţa de mâine cu cadrele din organizaţia noastră pentru a-l mai încerca o dată să-l conving să se înscrie la noi şi să ia şefia organizaţiei de Neamţ. După afacerişti ca Gică Măcărescu şi Gh. Guranda, de la liberali, ar avea în fine şi judeţul Neamţ la conducerea lui un om cinstit şi capabil. Nu l-am putut convinge nici azi. Moş Ghiţă are un vast program de lucru în legătură cu publicaţiile lui, vrea să scrie memorii etc., şi acest lucru nu-i permite să facă politică. În plus, nici nu-i place, vrea să fie independent, cum a fost o viaţă întreagă. Fraţii Popovici ar fi bucuroşi să militeze în Partidul Naţional Ţărănesc, însă se tem să nu-şi piardă situaţiile, activitatea partidelor politice fiind interzisă. Îi conving totuşi să participe la şedinţa de mâine. Moş Ghiţă rămâne la vechea lui teză că ruşii sunt tot aşa de primejdioşi ca şi germanii şi că ideal ar fi să se distrugă unii pe alţii pentru ca anglo-americanii să instaleze o ordine democratică în toată Europa. El îşi dă seama perfect de bine de primejdia care ne aşteaptă de pe urma consolidării tot mai mult a alianţei anglo-americanilor cu Sovietele. Şi el e convins că în toamna aceasta se va şti dacă Hitler mai are vreo şansă de a învinge. Seara aceasta n-am unde asculta radio Londra.

Miercuri, 19 august 1942

Şedinţa cadrelor noastre are loc acasă la V. Radu, învăţător, fost prefect sub guvernările partidului. Sunt prezente 16 persoane, printre care avocatul Grigoriu, vicepreşedinte al organizaţiei, profesorul de liceu Veniamin, secretar general, cinci învăţători, şase preşedinţi de

[*] În text eronat: Agapia. (D.B.)

organizații sătești și frații Popovici. Au vorbit Radu și Veniamin. Amândoi au criticat sever pe fostul președinte al organizației, Gică Măcărescu, acuzându-l de „defetism și de atitudine ostilă față de politica preconizată de Maniu” și reproșându-i că nu și-a dat demisia pentru a lăsa organizația să-și aleagă un nou șef. Ei arată apoi că toată organizația a rămas în picioare, bucurându-se de un mare prestigiu în tot județul și că toate cadrele vechilor partide, averescan, georgist, cuzist și legionar, au aderat în masă la partidul nostru. „Vechii liberali, zice Veniamin, dacă au rămas pe poziție, acest lucru se datorează numai faptului că Dinu Brătianu merge mână în mână cu Maniu. Altfel, ar veni și ei lângă noi, mai ales că au rămas și ei fără șef de când Guranda a trecut de partea lui Tătărescu”. Avocatul Grigoriu a subliniat faptul că „prestigiul personal al lui Maniu e mai mare decât al întregului partid și că toată lumea îl adoră și-l consideră cel mai mare om politic pe care l-a avut poporul nostru. Este o mare onoare pentru oricine care face parte dintr-un partid prezidat de un așa om”.

În expunerea mea, m-am ferit să mă ocup de Măcărescu pe care l-am disprețuit totdeauna pentru afacerismul și lipsa lui de seriozitate. Am ținut să scot în evidență două lucruri principale: mai întâi lunga luptă dusă de Maniu și de colaboratorii săi în contra dictaturilor lui Carol și a lui Antonescu și apoi pentru ce puterile Axei nu pot câștiga războiul. A făcut mare impresie asupra lor amănuntele pe care le-am povestit în legătură cu politica partidului și a lui Titulescu, care colabora strâns cu Maniu și cu Lupu, de apropiere de Rusia Sovietică, care ar fi tranșat pentru totdeauna problema Basarabiei și a Bucovinei și ne-ar fi scutit și de actualul război, cu totul inutil și plin de primejdii pentru viitor. „Se apropie ziua marilor răspunderi, am încheiat eu. Singur partidul nostru o așteaptă cu fruntea sus și cu toată autoritatea morală și politică de a prezida acest proces. Așa se explică marele prestigiu de care se bucură în toată țara marele nostru șef, Iuliu Maniu”. Aplauze puternice au subliniat ultimele mele cuvinte.

Radu ne-a oferit o gustare după care eu am plecat cu familia la Bicaz-Cheile Bicazului și am luat dejunul la Ghilcoș, la ora trei. La întoarcere am făcut o baie în Bicaz, la ieșirea din Chei, iar la 7 seara ne-am reîntors la Piatra. Am dat drumul mașinii lui Balan, care a plecat la Fălticeni. Între 8 și 10 am luat masa cu moș Ghiță Kirileanu și cu frații Popovici la un mic restaurant „Peste Vale”, lângă podul de peste Bistrița.

Joi, 20 august 1942

Am plecat cu familia la Bacău, cu trenul de7 dimineața. Ne-am oprit la ruda mea, învățătorul Paul Mihăilescu, care locuieşte lângă gară. El e fiul învățătorului Sevastian Mihăilescu din Budeni, sat între Dolhasca şi Lespezi şi care a fost căsătorit cu sora lui moş Pavel Herescu. Când eram elev la gimnaziul din Fălticeni, am stat doi ani, clasa 1-a şi a 2-a, în gazdă la d-na Herescu, mama lui moş Pavel, împreună cu Pavel Mihăilescu. Nepotul ei Mihăilescu face politică țărănistă. Milica şi fetele au rămas să viziteze oraşul împreună cu soția lui Mihăilescu, învățătoare şi ea, iar noi ne-am dus la şedința organizației, acasă la şeful ei, avocatul Nicolau. Sunt prezenți: Mihai Borcea, venit special de la Iaşi, întrucât în amintirea fratelui său, profesorul Ion Borcea[211], vrea să-şi păstreze un loc şi în organizația de Bacău; cumnatul său, preotul Petrovanu din Racova, fiul acestuia, avocatul Petrovanu, avocatul Cristian, soția acestuia, profesoară de liceu, şefa organizației noastre feminine din Bacău, Ion Alecu, fostul meu coleg de facultate, acum profesor şi director al Şcolii normale din Bacău, şase învățători şi opt de organizații săteşti, doi evrei din oraş; în total 24 de persoane. Au vorbit Mihai Borcea, Nicolau şi preotul Petrovanu. Acesta e şi licențiat în istorie, fost coleg de facultate cu mine şi cu Alecu. Borcea s-a ocupat de rolul meu, ca secretar general adjunct, în conducerea centrală a partidului, aducându-mi laude, puțin cam exagerate şi pe care eu le-am redus la proporții rezonabile, în expunerea care am făcut-o. Nicolau a expus situația organizației de Bacău, arătând că în toate frământările prin care a trecut partidul, organizația sa n-a cunoscut nici o sciziune, toată rămânând strânsă în jurul lui. Petrovan a amintit o serie de lucruri din vremea când eram studenți la Iaşi, scoțând în evidență temperamentul meu politic de care dam dovadă încă de pe atunci, în luptele studențeşti pentru intrarea noastră în război alături de democrațiile occidentale.

„Şi azi am rămas consecvent vechilor idei din 1915–1916, am început eu expunerea mea, deoarece de atunci şi până acum situația internațională a rămas aceeaşi: de o parte puterile care ne-au ajutat să facem România Mare, iar de alta aceiaşi duşmani care dacă ar învinge mâine s-ar prăbuşi şi România dintre hotarele ei din 1918”. În continuare am repetat ceea ce spusesem ieri la Piatra, că politica partidului, grație lui Maniu şi Lupu şi celorlalți colaboratori ai lor a

rămas aceeaşi, combătând atât pe Carol, cât şi pe Antonescu şi pe care-i facem răspunzători de prăbuşirea frontierelor şi de toate consecinţele dezastruoase care ne mai ameninţă, datorită imenselor lor greşeli. Le-am povestit şi lor cât am luptat de mult încă din vara lui 1936 pentru a convinge pe Carol şi pe ticălosul de Tătărescu să accepte protocolul Litvinov-Titulescu care ar fi tranşat definitiv diferendele noastre cu Sovietele şi ne-ar fi scutit azi de acest război nenorocit. Am atins apoi, ca şi în celelalte organizaţii, problema răspunderilor. Am felicitat pe Nicolau pentru consecvenţa sa politică şi pentru tactul cu care conduce organizaţia. Am lăudat de asemenea şi pe ceilalţi fruntaşi pentru meritul de a fi rămas credincioşi partidului şi politicii înţelepte şi patriotice a şefului nostru, Maniu.

Am luat apoi dejunul împreună în casa lui Nicolau. În timpul mesei m-am întreţinut mult cu Alecu, cu preotul Petrovan şi cu Cristian. Cei doi evrei, Iosif Bercovici şi Max Graur m-au asigurat de recunoştinţa populaţiei evreieşti pentru sprijinul partidului în necazurile prin care trece. Din comentariile făcute în timpul dejunului reiese că la Bacău, ca şi în celelalte organizaţii din Moldova, lumea nu crede în victoria lui Hitler şi condamnă categoric pe Antonescu pentru războiul care-l duce alături de nemţi.

Am plecat din Bacău cu trenul accelerat de la ora 4^{20} p.m. spre Mărăşeşti, de unde am luat acceleratul de Iaşi, ajungând la Zorleni la 9 fără un sfert. Ne-am culcat devreme, fiind cam obosiţi. În tren am putut răsfoi ziarele din ultimele zile.

Vineri, 21 august 1942

Mă simt cam obosit dar sunt fericit că treaba care am făcut-o vizitând atâtea organizaţii şi luând contact cu atâtea cadre ale partidului. Sunt foarte mulţumit de atmosfera care am găsit-o peste tot. Mai am de vizitat organizaţiile din Covurlui, Tecuci şi Focşani. Aştept cu nerăbdare să văd pe Maniu şi pe Lupu pentru a le comunica şi lor impresiile excelente cu care mă voi întoarce în Capitală.

În cursul dimineţii mă pun în curent cu presa şi ascult la Radioul lui Lungulescu, Londra, Berlinul şi Roma. Nemţii anunţă că trupele lor s-au apropiat de liniile exterioare ale oraşului Stalingrad. Presa lor pretinde că „se aşteaptă pe curând evenimente importante pe frontul de Est”. Nu înţeleg bine la ce fel de evenimente se referă,

deoarece văd că ruşii continuă viguros ofensiva lor pe tot frontul de Nord, îndeosebi în regiunea Riev-Viasma; afară dacă nemţii n-au de gând să dezlănţuie o nouă ofensivă şi pe frontul de Nord şi Central. Evenimentul însă cel mai important din ultimele zile este încercarea nereuşită a englezilor de debarcare la Dieppe. Nu pricep pentru ce au loc astfel de încercări, care mi separ copilăreşti din moment ce nu sunt urmate de o debarcare masivă. După relatările presei, aproape toate efectivele debarcate au fost nimicite sau capturale. Printre prizonieri, în număr de 1500, s-ar afla şi vreo 60 de ofiţeri canadieni. Nemţii mai pretind că au scufundat englezilor cu această ocazie cinci distrugătoare, două torpiloare şi două vase de transport. Aviaţia engleză, care proteja trupele debarcate ar fi pierdut 95 de avioane. Chiar dacă aceste cifre sunt exagerate, dată fiind sursa lor germană, nu e mai puţin adevărat că înfrângerea de la Dieppe este o mare lovitură pentru Anglia şi, personal, şi pentru Churchill, care a putut admite aşa copilărie. Nu văd nici o scuză acestei greşeli de neiertat. Vor englezii să dovedească Sovietelor incapacitatea lor de a face un al doilea front în Europa? Pentru aceasta nu sunt suficiente nişte explicaţii cinstite şi e nevoie de atâtea sacrificii inutile şi compromiţătoare totodată? Dacă urmăresc să-i oblige pe nemţi să păstreze un număr cât mai mare de trupe în Franţa, Belgia şi Olanda de teama unei debarcări, nu există alte mijloace decât astfel de întreprinderi prosteşti?! Sunt furios pur şi simplu pe Churchill! Numai mă gândesc cât trebuie să se bucure nemţii şi slugile lor şi chiar unii prieteni ai mei care îmi reproşează optimismul meu exagerat. Pe celelalte fronturi nimic deosebit. Nici o ştire încă precisă despre cele hotărâte în Conferinţa de la Moscova. Radio Londra recunoaşte înfrângerea de la Dieppe, dar îi reduce mult importanţa, fiind vorba numai de exerciţii de debarcare. Chiar aşa, nu e permis să angajeze astfel de riscuri când ruşii sunt angajaţi în lupte aşa de grele, iar lumea aşteaptă cu nerăbdare al doilea front.

O singură bucurie pe ziua de azi, care atenuează parţial indispoziţia mea: la 11 ne trezim cu bunii noştri prieteni de la Poieni, soţii Negoiescu, care în afară de o serie de bunătăţi şi o colecţie de vinuri bune ne-au adus şi câteva kilograme de zmeură de pădure şi puţini fragi.

În timpul dejunului primesc o telegramă de la Mihai Răutu, care se află la Galaţi, la fratele său. Îmi dă adresa lui şi mă roagă ca

mâine dimineață, înainte de a începe ședința, să trec neapărat pe la el pentru a-mi comunica ceva important. Bănuiesc despre ce este vorba.

Seara ascultăm cu toții la aparatul lui Lungulescu posturile străine. Nemții jubilează pentru că „faimosul zid al Atlanticului și-a trecut cu mare succes primul său examen". Londra susține că debarcarea de la Dieppe a fost o simplă încercare pentru a vedea reacțiunea inamicului și dezminte categoric știrile răspândite de presa germană despre pierderile suferite. Rămân la părerea mea că a fost o imensă greșeală, care permite propagandei nemțești să puie într-o foarte proastă lumină capacitatea militară a Angliei. Noroc însă că în Africa englezii au putut opri o ofensivă a lui Rommel la porțile Egiptului. Pentru cât timp însă?! N-aș vrea să fiu acum în pielea lui Churchill. Comunicatul german de astăzi anunță oarecari succese pe frontul din Caucaz, cu un avans serios spre Stalingrad, însă „lupte decisive serioase pe frontul Central și Nordic". „Toate atacurile bolșevicilor din regiunea Riev-Viasma, zice comunicatul, au fost respinse". Reținfaptul că rușii apără cu îndârjire Petrogradul și Moscova. În Africa și în Extremul Orient, nimic important.

Sâmbătă, 22 august 1942

Soții Negoiescu, necunoscând Galații până azi, ne-au însoțit cu mașina. Am plecat la 7 dimineața și am ajuns pe la 9^{30}. Am trecut mai întâi pe la avocatul Vîrtosu[212], secretarul general al organizației de Covurlui și omul nostru de nădejde în acest județ pentru ca să văd unde are loc ședința cadrelor noastre. Aflu de la el că ea are loc la avocatul Dinescu, la ora 11, așa cum fusese anunțată din timp. Vîrtosu m-a pus în curent cu situația fratelui lui Răutu. Acesta, contrar hotărârii organizației, acceptase să îmbrace uniforma Frontului Renașterii Naționale pe timpul lui Carol al II-lea și a ocupat apoi și postul de primar până la venirea lui Antonescu. Acum el voia să se reîntoarcă în partid, însă organizația se opunea, întrucât fusese exclus în 1938. Răutu mă pusese în curent încă de la Bucureşti cu situația fratelui său și-mi ceruse sprijinul să mediez o înțelegere între el și organizație. Nu i-am promis nimic, întrucât această chestiune ține de întreaga problemă a celor care au fost eliminați din partid ca trădători.

Am trecut totuși pe la Răutu să văd ce are să-mi spună. El m-a pus mai întâi în curent cu situația, așa cum o văd la Bucureşti

colaboratorii lui Antonescu. Mihai Răutu e foarte bun prieten cu avocatul Dragoş[213], subsecretar de stat la Naţionalizări şi cu generalul Şova[214], ministrul Marinei. Cu acesta el a fost coleg în armată până la gradul de maior, când Răutu a demisionat şi a făcut dreptul, devenind avocat. Răutu spune că aceştia consideră războiul ca şi câştigat de nemţi şi că „foarte curând frontul rus se va prăbuşi şi Anglia va fi constrânsă la pace". „S-o creadă ei şi toţi acei care se încred în propaganda germană, i-am răspus eu. Eu sunt de părere că Axa merge spre catastrofă şi aceasta mai curând decât cred toţi nepricepuţii". Răutu n-a mai insistat. M-a întrebat apoi dacă fratele lui poate participa la şedinţa de astăzi şi dacă e bine să asiste şi el. I-am răspuns cinstit că nu văd posibilă participarea fratelui său şi că singurul lucru de făcut este să aştepte rezolvarea de către conducerea partidului a întregii probleme în legătură cu cei excluşi. Răutu n-a mai insistat, găsind că şi prezenţa lui nu era necesară.

În timp ce m-am dus la şedinţă, Milica, fetele şi Negoieştii s-au plimbat prin oraş, prin port, să viziteze tot ce era de văzut. La şedinţă au participat vreo 20 de persoane, profesori, avocaţi, învăţători, trei evrei şi câţiva şefi de organizaţii săteşti. Au vorbit mai întâi Dinescu, care ţine loc de preşedinte, ca cel mai vechi în organizaţie, apoi Vîrtosu, care a făcut un raport scurt asupra situaţiei din organizaţie. Noroc că fraţii Răutu n-au asistat, căci nu s-ar fi simţit bine faţă de modul cum s-a exprimat Vîrtosu la adresa „transfugilor şi trădătorilor de partid". „Astăzi, a spus Vîrtosu, partidul nostru se bucură peste tot de un aşa prestigiu, încât toate cadrele cuziste, legionare, georgiste, iunianiste şi averescane doresc să treacă la noi. Noi n-am luat încă nici o măsură în privinţa lor, aşteptând dispoziţii de la centru în această chestiune. Cât despre transfugi şi trădători, noi ne opunem categoric la reprimirea lor, căci acest lucru ar fi şi imoral şi nepolitic, întrucât ar descuraja pe acei care au rămas credincioşi partidului şi n-au umblat după învârteli".

În expunerea mea, de o oră şi ceva, eu le-am repetat ceea ce spusesem şi în alte organizaţii, insistând în special asupra rolului partidului în combaterea dictaturilor lui Carol şi Antonescu şi asupra problemei răspunderilor. „Sunt de acord cu d-voastră că trădătorii nu pot fi reprimiţi în partid decât în cazuri cu totul excepţionale şi cu acceptarea în prealabil a organizaţiilor respective, căci una din preocupările principale ale partidului este şi aceea de a pedepsi pe toţi

acei care, sprijinind pe Carol şi pe Antonescu, poartă răspunderea războiului şi a dezastrului care ne aşteaptă". Vii aplauze! Dinescu a propus la urmă spre aprobare o moțiune, care exprimă solidaritatea orgganizației cu politica partidului şi care, în modul ce mai categoric, să nu se aprobe reprimirea transfugilor şi trădătorilor.

La ora două s-a suspendat şedința. Eu am luat dejunul cu Negoieştii, Milica şi fetele la un restaurant de lângă vama portului. Negoiescu a făcut rost de patru cutii de icre negre cu prețul la negru de 150 lei cutia de un sfert de kilogram, două pentru ei şi două pentru noi. Le-am împachetat într-o cutie de tablă mare, plină cu ghiață.

La 7^{30} seara ne-am întors la Zorleni. Seara, masă mare cu icre negre şi peşte proaspăt adus de la Galați, odată cu vinurile lui Stelian. Seara aceasta n-am mai putut merge la Lungulescu ca să ascultăm posturile străine de radio.

Duminică, 23 august 1942

În cursul dimineții citesc presa şi ascult Radio. Comentarii despre aventura de la Dieppe, defavorabile englezilor. Pe frontul de Est ruşii atacă violent în regiunea Riev-Viasma, dar cedează mereu teren pe frontul de Sud, unde nemții pretind că au atins Volga, la nord de Stalingrad. Pe frontul din Africa, acalmie, doar unele bombardamente ale aviației engleze.

Luăm dejunul la Lungulești, tot cu icre negre şi peşte de la Galați. La ora 4 plecăm cu Negoieştii, cu Milica şi cu socru-meu la Murgeni. Fetele noastre rămân la Zorleni. Lămbel ne aştepta la Rai, la conacul moşiei. Socru-meu ne arată coşerul său, unic în toată regiunea, făcut după planul lui şi în care încap peste 20 vagoane de grâu şi porumb. E foarte nemulțumit de modul cum conduce moşia Lămbel, pe care-l dojeneşte în fața noastră. La întoarcere, ne oprim şi la Potârlaci, la cealaltă parte din fosta moşie, unde se află şi terenul Milicăi de 30 hectare. Aici gospodăria se prezintă şi mai prost ca la Rai. Bietul Lămbel tace şi înghite toate reproşurile lui socru-meu, care „regretă că a venit să vadă cu ochii ruinarea averii sale". Pe Milica şi pe mine nu ne surprinde nimic, întrucât ştim de mult că Lămbel nu e bun de nimic.

Seara, o nouă petrecere, ca de despărțire, tot cu icre negre, peşte şi pui fripți. În via de lângă casă, de care se ocupă soacră-mea,

găsim struguri de masă foarte buni şi din abundenţă; la fel în via lui Lungulescu, foarte bine îngrijită.

Luni, 24 august 1942

Negoieştii, extrem de îndatoritori, ţin să ne conducă cu maşina până la Furceni, lângă Tecuci, la vărul meu, Vasile Spiridon, unde vom rămâne o săptămână. Ajungem pe la 10 dimineaţa. Negoieştii rămân cu noi până mâine dimineaţă, când se reîntorc la Poieni. La ora 11 ne ducem cu toţii să facem baie în Siret, care se află la un kilometru aproximativ de Ocolul silvic. Mergem cu maşina până la malul apei, ne dezbrăcăm sub sălciile pletoase din apropierea locului bun de scăldat. În deosebire de Liteni, unde am făcut baie cu fetele acum câţiva ani, Siretul de aici curge pe un strat de prundiş şi bolovani şi nu ca acolo unde te înfundai în nămolul din fundul lui de nu mai puteai ieşi. Aici Siretul e mai mic, aproape cât Moldova, în judeţul Baia. Pe parcurs, mai ales în lunile de vară, el pierde mult din debitul lui obişnuit. Apa e curată şi caldă. Găsim un loc mai adânc, o mică bulboană de vreo 2 metri adâncime. Negoieştii nu ştiu să înoate. Milica ştie puţin, dar se teme de adâncime. Ne vârâm în ea eu, vărul meu Vasile şi fetele, care înoată foarte bine. Stăm până la ora două, prăjindu-ne la soare şi făcând înot. Elenuţa, soţia lui Vasile, care ţine foarte mult la noi, ne aştepta cu un dejun de pomină, care a ţinut până la ora cinci. Noi le-am adus o cutie de icre negre, salvată cu greu de la amatorii din Zorleni.

Seara n-am mai putut pune nimic în gură, decât struguri şi harbuji scoşi din groapa de ghiaţă de lângă bucătăria de vară.

Seara pe la 10 ascultăm posturile străine la aparatul lui Vasile, un Philips excelent. Nemţii anunţă cu mult tam-tam apropierea ofensivei pentru cucerirea Stalingradului. Trupele germano-române avansează în Caucazia. Ruşii continuă atacurile lor violente în sectorul Riev-Viasma, dar fără succese apreciabile. În Africa şi Extremul Orient, nimic deosebit. Nu se aude încă nimic despre frontul al doilea.

Marți, 25 august 1942

La ora 7 dimineața Negoieștii au plecat la Poieni. Timpul fiind frumos, facem baie la Siret, de la 10 la ora unu. Încă o zi de repaos pentru mine, căci mâine are loc ședința cadrelor noastre din Tecuci, anunțată încă de la București pentru ziua de 26 august, la 10 dimineața.

După dejun, ne odihnim, apoi citesc presa, iar seara ascultăm Radio. Nemții anunță începerea ofensivei în contra Stalingradului, pierderi grele pentru bolșevici în sectorul Kaluga și respingerea tuturor atacurilor în sectorul Riev-Viasma. Londra anunță și ea „lupte grele" în sectorul de Est. Presa engleză e plină de admirație față de „eroismul cu care luptă rușii"; e și natural, când anglo-americanii se dovedesc atât de slabi pe toate fronturile. Singură aviația engleză este la înălțime, bombardând fără încetare centrele industriale și militare din Germania, Italia și Nordul Africii.

Miercuri, 26 august 1942

Ședința are loc acasă la avocatul Croitoru, pe care eu l-am rugat încă din luna mai să se ocupe de organizația din Tecuci, rămasă fără președinte în urma excluderii din partid a lui Vasile Beldie[215], trecut de partea lui Carol al II-lea, odată cu grupul Călinescu. Sunt prezente 16 cadre din oraș și județ. Printre ei se află și dr-ul Dimitriu și soția lui, profesoară de liceu, șapte învățători și șase președinți de organizații sătești. Croitoru face un scurt raport despre starea în care se află organizația de Tecuci.

„Destul de slabă, conchide el, pentru că a fost complet neglijată atât pe timpul cât a fost președinte Ion Răducanu, cât și sub urmașul său, V. Beldie, afacerist și lipsit de orice pricepere politică". În concluzie, Croitoru spune că deși organizația de Tecuci este foarte slabă din punct de vedere al cadrelor, ea e totuși foarte puternică sub raportul popularității de care dispune în județ și aceasta „datorită numai prestigiului imens de care se bucură Iuliu Maniu, președintele nostru". El arată că și în acest județ, toate cadrele celorlalte vechi partide, cuzist, legionar etc. merg astăzi cu noi, datorită politicii înțelepte a partidului.

În expunerea mea, de o oră și jumătate, le-am arătat poziția de azi a partidului nostru în toate problemele externe și interne, insistând asupra problemei răspunderilor la care noi nu putem renunța, nu din

motive de răzbunare meschină, ci din motive de ordin moral şi de educaţie politică a clasei noastre conducătoare. „Tot iertând şi închizând ochii asupra vinovăţiei conducătorilor noştri politici, am spus eu, când îşi va termina naţiunea noastră educaţia ei politică pentru a şti să distingă între conducătorii ei cinstiţi şi pricepuţi şi între cele câteva sute de farsori şi de netrebnici, slujitori ai tuturor aventurilor politice, care pot duce o naţiune la dezastru?”. Am fost viu aplaudat!

Croitoru ne-a oferit o gustare substanţială. În timpul ei, am discutat problemele războiului, constatând cu mare plăcere că şi aici cadrele noastre sunt bine orientate politic, graţie buletinelor noastre săptămânale, pe care Croitoru are grijă să le răspândească în judeţ. Ne-am despărţit într-o atmosferă de mult entuziasm.

La 2 şi jumătate am ajuns la Furceni, unde mă aştepta un dejun copios. Cât am lipsit eu, Milica şi fetele au făcut baie la Siret. Vasile Spiridon mă anunţă că pe la 5 ne va sosi un transport de vinuri aduse de la viile Negroponte, pe unde a trecut el astăzi la prânz. În adevăr, pe 5 jumătate ne trezim cu două lăzi cu câte 10 sticle fiecare, vinuri vechi, roşii şi albe aduse de administratorul moşiei, grecul Sospiros, cu care vărul meu e foarte bun prieten. Am gustat din câteva şi am rămas la un cabernet foarte reuşit de trei ani şi la un altul rosé, în genul Băbeascăi de Nicoreşti. Grecul, foarte vorbăreţ, a trecu imediat la politică, începând cu o adevărată filipică la adresa „noilor goţi care batjocoresc astăzi comorile civilizaţiei greceşti”. A rămas încântat de explicaţiile mele referitoare la propaganda germană şi la imposibilitatea ca puterile Axei să câştige războiul. E atât de fericit de expunerea mea încât promite să-mi trimită la Bucureşti orice fel de vin doresc la preţul de vânzare la cramă. Se angajează să-mi facă rost şi de câteva sticle de Băbească de Nicoreşti. Va mai veni peste 2–3 zile.

Seara, Radio. Propaganda germană e lipsită de orice măsură. Presa germană consideră „soarta Stalingradului ca şi pecetluită” din moment ce trupele au atins Volga în mai multe puncte. Comunicatul lor de astăzi recunoaşte însă că pe frontul Riev-Viasma „au loc lupte foarte grele” şi că în sectorul Kaluga „toate atacurile bolşevice au fost respinse cu mari pierderi pentru ele”. În Africa, nimic nou.

Joi, 27 august 1942

Zi de odihnă. Baie la Siret. Citesc presa, iar seara ascult Radio.

Germanii pretind că au atins în Caucaz muntele Elbrus, în vârful căruia „flutură drapelul hitlerist". Pentru ei „bătălia de la Stalingrad va duce curând la cucerirea lui". „Lupte grele" de pe frontul Riev-Viasma-Kaluga continuă, zic nemții, în dezavantajul bolşevicilor. Radio Berlin spune în cursul nopții că în Extremul Orient ar avea loc în prezent o a doua bătălie navală în arhipelagul Solomon, între japonezi şi anglo-americani. În Africa, nimic deosebit.

Vineri, 28 august 1942

Plec cu docarul Ocolului până la Tecuci, şi de acolo, cu trenul la Focşani; ajung la ora 10^{30}. Şedința are loc la ora 11 acasă la preşedintele organizației, avocatul Nicuşor Graur[216]. Organizația noastră din acest județ e una dintre cele mai slabe din țară, datorită incompetenței lui Graur şi a lipsei noastre de curaj de a termina odată cu prietenii lui Mihalache, defetişti şi care nu vor să se retragă de bună voie din situațiile care le ocupă. Cu Graur situația e şi mai delicată, deoarece de mai mulți ani el nu mai are autoritatea morală să conducă această organizație, fiind un chefliu incorigibil şi un bețiv de mare clasă. Toți oamenii serioşi din organizația noastră au plecat din cauza lui la alte partide. Un grup important, în frunte cu avocații Jecheanu şi Manoliu au plecat la Vaida şi astăzi ar vrea să se întoarcă, însă Graur se opune. Mihalache, care-l protejează, în amintirea tatălui său, un om foarte serios, a încercat de mai multe ori să pună ordine în organizația de Putna, fără succes.

În raportul care l-a făcut astăzi, Graur a declarat că el s-a supus dispoziției mele de a ține o şedință a cadrelor din județ, deşi personal el o găseşte „cu totul inutilă în împrejurările de azi când țara se află în război pentru refacerea frontierelor". În afară de vreo cinci învățători şi zece preşedinți de organizații comunale, țărani, n-a fost nici un profesor, avocat, medic sau inginer.

În expunerea mea am început prin a respinge defetismul lui Graur, precizând că „un şef de organizație care nu este de acord cu politica oficială a partidului trebuie să demisioneze pentru a lăsa altuia locul altuia, care să aplice această politică". Graur m-a întrerupt, spunând că el a văzut de curând pe Mihalache şi Mihai

Popovici, care şi ei sunt în dezacord cu Maniu pe chestiunea politicii externe. I-am răspuns că în adevăr Mihalache şi Popovici au unele rezerve şi ezitări faţă de politica lui Maniu, însă aceasta nu-i împiedică să participe la şedinţele noastre de la birou şi să se supună liniei fixate de preşedintele partidului, care dispune în mod statutar de puteri excepţionale. „Dacă Mihalache, ca fost preşedinte al partidului, şi Mihai Popovici, ca vicepreşedinte, pot exprima uneori păreri diferite faţă de ceilalţi membri din biroul partidului, am precizat eu, şefii de judeţe nu-şi pot permite acelaşi lucru; ei trebuie să execute ordinele conducerii centrale, iar în caz de divergenţă, să demisioneze". Spre marea mea surprindere, toţi cei prezenţi m-au aplaudat zgomotos, punându-l pe bietul Graur într-o situaţie foarte delicată. Era cald în biroul său unde avea loc şedinţa, se ştergea mereu cu batista, căci era cam băut şi fuma ţigară după ţigară, arătând destul de obosit, ca urmare a vieţii lui dezordonate. Am trecut apoi la politica oficială a partidului, arătând celor prezenţi temeiurile care stau la baza ei şi lupta dusă de partid în contra politicii lui Carol şi a lui Antonescu. Le-am arătat pentru ce puterile Axei nu pot câştiga victoria şi imensa greşeală care o face Antonescu prin acţiunea lui de solidarizare cu învinşii de mâine. Am insistat la sfârşit asupra problemei răspunderilor, problemă de bază a partidului nostru. „Toţi acei care au ajutat dictaturile lui Carol şi a lui Antonescu şi poartă răspunderea războiului care ne cauzează atâtea pierderi de vieţi omeneşti, vor trebui să plătească cu capul lor aceste greşeli de neiertat". Am fost viu aplaudat şi de data aceasta.

A răspuns în locul lui Graur învăţătorul Lungulescu din Focşani, care a spus că opinia publică din oraş şi din judeţ nu crede în victoria nemţilor şi că „toată lumea este azi cu Maniu". Am luat dejunul cu toţii la restaurantul gării. După două ţuici, una după alta, Graur n-a mai scos o vorbă. Am vorbit cu ceilalţi învăţători şi cu ţăranii prezenţi despre război în general şi despre cel cu ruşii în special ca să constat că, deşi lipsiţi de informaţii serioase, judecata şi bunul lor simţ îi ajută să se orienteze foarte bine. La despărţire, învăţătorii m-au rugat să găsesc un alt preşedinte în locul lui Graur.

M-am întors la Tecuci la ora 4, iar la Furceni după o oră. În fine, am terminat cu organizaţiile din Moldova lui Ştefan cel Mare, afară de una singură, cea din Fălciu, unde este şef dr-ul Lupu. Această organizaţie se deosebeşte mult de toate celelalte. Din 1907,

de când Lupu, în calitatea lui de prefect, a silit pe marii proprietari din județ, de frica revoluției, să împartă țăranilor jumătate din moşiile lor, prin bună învoială, el a rămas o figură foarte populară, reuşind să se aleagă regulat în Parlament, indiferent regimurile de teroare sub care se făceau alegerile. În foarte multe sate din județ, organizația noastră nu are comitete, ele fiind inutile, din moment ce toată lumea e cu Lupu. Preoții şi învățătorii din Fălciu sunt cu Lupu în marea lor majoritate. Nu mai vorbesc de evreii din Huşi, care-l divinizează. De cadrele partidului şi de nevoile lor se ocupă fratele său mai mic, avocatul Panait Lupu. Pentru aceste motive, nu mai e cazul să vizitez şi Fălciul.

Citesc presa, scriu la *Jurnal*, iar seara ascult Radio. Japonezii anunță succese în bătălia lor navală cu anglo-americanii în arhipelagul Solomon. În Africa, nimic nou. Pe frontul de Răsărit aceeaşi situație. Ruşii atacă mereu pe frontul Riev-Viasma-Kaluga, dar fără succes. Nemții strâng încercuirea Stalingradului şi avansează în Caucaz.

Sâmbătă, 29 august 1942

Cu începere de azi, mă consider şi eu în vacanță. Încep să lucrez pentru pregătirea cursului pe anul viitor şcolar. Citesc presa, completez *Jurnalul*, iar seara, Radio.

Astăzi timpul a fost înourat şi a bătut şi puțin vânt, spre disperarea fetelor noastre care n-au putut face baie în Siret. În schimb se bucură mult de ştirea publicată în ziare că şcolile se vor deschide în toamna aceasta de-abia la 28 septembrie. M-am înțeles astăzi cu ele ca, începând de la 1 septembrie, să se pună la citit manualele pe noul an şcolar.

Duminică, 30 august 1942. Sărbătoarea Sf. Alexandru

Pe vremuri era mare iarmaroc la Bârlad. Astăzi, din cauza războiului, el nu mai are nici o importanță. Timpul s-a făcut iar frumos după ploaia de azi noapte. La 11 ne-am dus cu toții la Siret, unde am stat până la trei după masă.

Seara, Radio. Ofensiva rusă din regiunea Riev-Viasma-Kaluga s-a extins acum şi în sectorul Medin. La Stalingrad nemții întâmpină

o rezistență neașteptată, ceea ce îi enervează serios. Pe celelalte fronturi, nimic important. Am lucrat puțin și pentru curs.

Luni, 31 august 1942

Program de vacanță. Mergem cu toții la Siret. Facem baie, ne sorim și apoi mergem la umbră și citim. Dejun la 3 p.m. Odihnă.

Seara, plimbare și apoi Radio. Presa germană continuă să se ocupe de înfrângerea engleză de la Dieppe. Pe frontul de Est progrese ușoare germane în Caucaz. Ruşii par hotărâți să apere Stalingradul. Ei atacă mereu în regiunea Riev-Viasma-Medin, probabil pentru a ține pe loc o parte din forțele germane, ca să nu fie deplasate în Sud. În Nordul Africii se semnalează oarecare mişcare din partea lui Rommel, însă englezii par decişi să reziste.

Marți, 1 septembrie 1942

Dimineață înourată cu ceva vânt. Stăm în casă și lucrăm. Ioana citește pentru examenul de intrare la facultate, iar Rica face traduceri din latină din Cezar. Eu lucrez pentru curs, citesc presa, țin la zi *Jurnalul*. După masă, fiind frumos, ne ducem pe la 5 la Siret și face baie.

Seara, Radio. Nemții anunță că trupele lor au ajuns la 25 km de Stalingrad, care e complet încercuit. Presa germană pretinde că luptele din acest sector „au intrat în faza lor decisivă”. În sectorul Riev-Viasma luptele continuă cu aceeași înverşunare. Japonezii anunță ceva succese în China. La ce le poate folosi astfel de succese când inamicul refuză pacea și este hotărât să lupte energic ca să respingă pe invadatori? Conducătorii politici ai Japoniei, hotărât lucru, nu sunt la înălțimea calităților poporului lor, atât de vrednic. Londra anunță respingerea unor violente atacuri germane pe frontul de la El Alamein.

Miercuri, 2 septembrie 1942

Lucrăm până la 10. Baie în Siret, între 11 și ora unu. La 6 vine Sospiros. Îmi aduce câteva sticle de Băbească și trei de Crăcană, tot din regiunea Nicorești, excelent, parcă mai bun chiar decât Băbeasca. În aceste regiuni din partea de jos a Moldovei s-au mai păstrat viță de

vie din cele vechi, care n-au fost distrisă de filoxeră. Sospiros mă întreabă ce zic despre criza politică din Japonia şi dacă nu văd posibilă o ieşire a ei din război. N-am absolut nici o informaţie precisă în legătură cu această criză în afară de ceea ce explică presa germană, care susţine că e vorba numai de demisia ministrului de Externe Togo[217] „pentru motive personale". „Un lucru însă îl ştiu precis, i-am răspuns lui Sospiros, Japonia a făcut o imensă greşeală aliindu-se cu Hitler şi Mussolini, pentru că va avea aceeaşi soartă ca şi aceşti aventurieri". Sospiros, care urăşte de moarte pe aceşti doi tirani, a rămas încântat. Mi-a promis că va veni cât mai des la Bucureşti ca să-mi aducă vinurile care-mi plac şi să discute cu mine problemele externe.

Seara, Radio. Pe toate fronturile aceeaşi situaţie. În Franţa, aviaţia engleză a bombardat o serie de obiective militare şi industriale din regiunea ocupată de nemţi. La fel, în Italia, în regiunea industrială din nord.

Joi, 3 septembrie 1942

Dimineţile au început a fi răcoroase. Miroase a toamnă! Mijlocul zilelor e însă foarte cald şi soarele arde ca în luna lui Cuptor. Lucrăm dimineaţa până la 11, iar până la ora două facem baie şi plajă la Siret. După masă la 6 sosesc cu o maşină avocatul Croitoru şi dr-ul Dimitriu cu soţia. Au fost opriţi la masa de seară. Au plecat la Tecuci pe la ora 11 noaptea. S-a discutat situaţia externă şi războiul de pe diferitele fronturi. Toţi sunt de acord cu mine că puterile Axei nu pot câştiga războiul şi că Antonescu face o crimă dacă nu se desprinde imediat de nemţi.

După plecarea lor ascult până la unu noaptea posturile străine de Radio. Presa germană şi italiană publică cu litere groase ştirea că „trupele germane şi aliate se află la porţile Stalingradului". Pe sectorul central şi nordic ruşii atacă puternic. În ultimele zile ei au extins ofensiva şi în regiunea Petrograd, în lungul lacului Ladoga. Cum spuneam şi în seara aceasta musafirilor noştri din Tecuci, admiţând că nemţii vor cuceri Stalingradul, cu ce avansează ei spre pace când ruşii mai dispun de atâtea forţe şi se arată dispuşi să reziste mai departe? În fond, ei mai au câteva săptămâni de timp bun pentru a continua războiul. Îşi poate imagina cineva că vor putea lichida

forțele ruseşti într-o lună de zile?! Vor mai putea ei duce războiul încă o iarnă în stepele Rusiei? Şi dacă între timp mai crează şi anglo-americanii un al doilea front, ce se întâmplă cu nemții? Iată întrebări la care eu răspund cu logica mea că nemții se apropie de catastrofă. În Extremul Orient, japonezii au mari dificultăți.

Vineri, 4 septembrie 1942

Ziarele noastre publică iar tot felul de articole elogioase la adresa Germaniei, cu ocazia vizitei care o face în țara noastră ministrul Economiei Funk[218]. A venit probabil pentru a cere României noi cantități de cereale şi alimente, pe care nici măcar nu le plătesc, trecând în contul datoriei care se ridică deja la peste 40 miliarde de lei. Până la urmă va fi dată peste cap şi moneda noastră. Mă gândesc mereu ce s-o fi petrecând în capul lui Antonescu?

Între 11–2 baie, plajă la Siret. Am decis să mai rămânem până lunea viitoare, timpul fiind foarte cald şi frumos.

Seara, Radio. Nemții anunță că avangărzile lor au ajuns azi la prânz la 8 km de Stalingrad şi că „bolşevicii opun o rezistență disperată". Pe frontul Ladoga-Riev-Viasma-Kaluga ruşii atacă violent. Aviația engleză bombardează oraşele germane şi italiene, care adăpostesc industrii de război. În Nordul Africii, Rommel stă pe loc în timp ce trupele lui sunt bombardate zi şi noapte de avioanele engleze.

Sâmbătă, 5 septembrie 1942

Dimineață răcoroasă, dar restul zilei căldură de iulie. Baie la prânz. Spre seară vizităm cu Vasile plantația de brazi şi salcâmi de lângă Ocolul silvic.

Seara, Radio. Ruşii atacă serios pe tot frontul de Nord şi de Centru, de la Ladoga până la Riev-Viasma-Kaluga; pe frontul de Sud, nemții pretind că Stalingradul va cădea curând. Londra însă spune că ruşii rezistă puternic la Stalingrad şi provoacă la „pierderi uriaşe inamicului". În Africa şi Extremul Orient, nimic nou.

Duminică, 6 septembrie 1942

Zi superbă! Facem ultima noastră baie în Siret. Vasile e bucuros că a făcut rost de o camionetă de la Sospiros, cu care vom pleca mâine cu toţii la Bucureşti. Vasile şi Elenuţa merg şi ei cu noi pentru că poimâine e patronul Mărioarei Georgescu şi-i duc vin şi diferite alimente. Şi noi avem bagaj mult, căci ne-am aprovizionat cu brânză, unt topit, zahăr, ulei şi cafea, în care am investit toţi banii ce-i aveam asupra noastră. După masă pregătim bagajul. Elenuţa ne dă şi câteva păsări tăiate, iar Sospiros ne-a trimis, odată cu camioneta, şi zece sticle de Cabernet.

Seara ascultăm Radio până târziu. Nemţii consideră „bătălia Stalingradului definitiv terminată". Pe frontul Ladoga-Riev-Viasma-Kaluga, ruşii atacă mereu, dar nu reuşesc să pătrundă în liniile germane. Pe celelalte fronturi, nimic deosebit.

Luni, 7 septembrie 1942

Plecăm la 7 dimineaţa. Milica şi Elenuţa în faţă, lângă şofer, Vasile, eu şi fetele cu bagajul în camionetă, pe bănci. Călătorim bine, pe răcoare până la Buzău. De aici şi până la Bucureşti am suferit puţin de căldură, însă ne-am oprit des şi ne-am răcorit. La ora două p.m. am ajuns cu bine acasă. Vasile şi Elenuţa s-au dus la Georgeşti să le predea vinul şi alimentele. Am găsit acasă totul bine; camerele curăţate şi aerisite, iar grădina udată şi florile îngrijite. Floarea s-a reîntors de la Bogdăneşti de vreo zece zile. Biroul meu e plin de scrisori, ziare, reviste şi cărţi primite în lipsa mea. În caietul pentru telefoane câteva foi pline cu numele celor care au telefonat. Citesc corespondenţa, dau telefoane, scriu la *Jurnal* şi ascult Radio. Maniu, Lupu, Ghiţă Pop lipsesc toţi din Bucureşti. Voi avea astfel răgazul să fac ordine în biroul meu şi să citesc tot ce am găsit pe el.

Seara, Radio. Nemţii au cucerit oraşul Novorosisk şi consideră ca şi terminată bătălia Stalingradului. Londra publică ştiri din sursă sovietică care dezmint afirmaţiile nemţeşti. Ruşii se pare că opun o mare rezistenţă la Stalingrad. Ei atacă mereu pe celelalte fronturi. Din nenorocire, iată-ne ajunşi şi în septembrie, iar anglo-americanii nu fac încă al doilea front. Doar aviaţia engleză este activă.

Marți, 8 septembrie 1942. Sărbătoarea Sfintei Marii

Azi era patronul scumpei mele mame şi a sorei mele Maricica.

Lucrez toată dimineața, fetele citesc pentru şcoală. Ele rămân acasă, iar Milica şi cu mine ne ducem la dejun la Mărioara Georgescu. E prezentă toată familia ei, care mă aşteaptă să le spun dacă anglo-americanii mai au vreo şansă să câştige victoria „după atâtea eşecuri ruşinoase", zice Ispasiu, şeful ei. Panaitescu şi Petrescu sunt convinşi că Hitler va câştiga războiul, „întrucât după ruşinea de la Dieppe, nimeni nu mai pune doi bani pe anglo-americani". Georgescu şi Ispasiu nu sunt tot aşa de categorici, însă sunt zdruncinați rău de tot în convingerile lor. Faptul că anglo-americanii nu pot organiza un al doilea front în Europa în timp ce „rușii dau sufletul, zice Ispasiu, înseamnă că ei sunt mult mai slabi decât i-am crezut noi şi în cazul acesta nu este exclus ca puterile Axei să învingă". A fost nevoie de o nouă expunere a mea în care să le arăt cât se înşeală de mult, întrucât timpul lucrează pentru anglo-americani şi nu pentru puterile Axei, care au început războiul de la început, nereuşindu-le blitzkriegul. Le-am atras atenția asupra celor ce se întâmplă pe frontul rusesc, unde nemții mai dispun doar de câteva săptămâni de vreme bună şi ei n-au ajuns până azi la un rezultat clar. „Îl vor putea obține ei în cursul iernii când ruşii dispun de aşa forțe, iar trupele germane sunt împrăştiate până în Caucaz, pe mii de kilometri de front. S-o creadă cine vrea să se înşele, judecând lucrurile cu ochii închişi. Eu rămân la părerea mea că Hitler se apropie de catastrofă". „În adevăr, îmi răspunde Ispasiu, aşa cum prezinți d-ta situația, e sigur că nici Hitler nu stă pe roze şi nu sunt excluse surprize".

Am trecut la situația internă. Toți povestesc lucruri teribile despre sărăcia în care se zbate lumea. Magazinele sunt goale, lipseşte zahărul, uleiul, făina de grâu, până şi cea de porumb, cafeaua, lămâile etc. Totul se dă cu țârâita pe bază de cartele: pâinea, carnea, peştele. La țară, prăvăliile sunt de luni de zile închise, nemaiavând ce vinde. „Nemții şi italienii au colindat țara în lung şi în lat prin agenții lor şi au cumpărat tot ce au găsit la prețuri mari, care au tentat pe producători", zice Panaitescu, care locuieşte cu familia la Fierbinți. El spune că dacă statul n-ar fi intervenit energic prin posturile de jandarmi, țăranii şi-ar fi vândut şi sămânța de grâu şi de porumb la prețurile mari oferite de nemți şi italieni. Ispasiu are informații că ministrul german al

Economiei, care se află încă în Bucureşti, face mari presiuni asupra lui Antonescu să dea Germaniei 60% din recolta noastră de anul acesta de grâu, orz, ovăz şi porumb. Am stat până la ora 4.

Seara, Radio. Nimic deosebit pe toate fronturile, afară de cel de la Stalingrad, unde ruşii opun o rezistență disperată.

Miercuri, 9 septembrie 1942

Stau toată ziua acasă şi pun ordine în hârtiile de pe birou, completez *Jurnalul* şi nu răspund la telefon, ca să am linişte. Ioana şi Rica au citit până la 11 şi apoi au plecat la ştrandul Bragadiru.

Seara, Radio. Ruşii atacă mereu pe tot frontul de la Ladoga până la Kaluga, dar fără succes. Nemții rezistă cu disperare. La Stalingrad rezistența ruşilor pare surprinzătoare pentru nemți, care se mulțumesc să anunțe că trupele lor „avansează mereu, dar încet". Unde sunt ştirile lor sforăitoare de săptămâna trecută că „bătălia Stalingradului poate fi considerată ca şi încheiată". În Africa, germano-italienii s-au împotmolit complet în nisipurile din Libia, sufăr de sete şi de foame întrucât aviația engleză supraveghează spatele lor, împiedicând orice aprovizionare. Aviația engleză scufundă zi şi noapte transporturile italiene de muniții şi carburanți în Mediterana. Însă nimic încă despre frontul al doilea.

Joi, 10 septembrie 1942

Între 10 şi 11 şedință a Consiliului de administrație la Garajele Mihăiescu. Luăm apoi cu toții o gustare la barul „Ambasador". Atanasescu şi Zamfirescu sunt cam fierți de pe urma ştirilor de pe frontul rusesc. Ei se aşteptau ca până la data aceasta bolşevicii să fie scoşi din luptă ori acum încep să vadă şi ei perspectiva ca nemții să mai facă încă o iarnă în stepele ruseşti. „Victoria lor devine din ce în ce mai anevoioasă", zice Atanasescu. „Nu anevoioasă, am intervenit eu, ci cu totul imposibilă, lucru pe care eu îl susțin de la începutul războiului; d-voastră uitați un lucru capital, că ne găsim în fața primului război mondial adevărat la care participă toate puterile mari ale globului şi care nu se poate termina decât cu victoria celor mai tari. În aceste condiții cum e posibil să învingă puterile Pactului Tripartit, când ele se zbat deja în ghearele unei mizerii negre din care

nu vor putea ieşi cu alimentele pe care şi le procură din țara noastră". Marinescu şi Mihăiescu arată în continuare cât este de gravă situația economică din Germania şi Italia şi cât este de mare demoralizarea opiniei publice, germană şi italiană, acum când se văd în ajunul unei noi campanii de iarnă.

După masă stau acasă şi lucrez.

Seara, Radio. La Berlin se dă „ca sigură ocuparea Stalingradului într-o zi, două". Moscova consideră ridicole astfel de ştiri. Pe frontul Ladoga-Riev-Viasma-Kaluga ruşii continuă atacurile lor, dar nu progresează. În Extremul Orient, japonezii înaintează greu în Noua Guinee. La El Alamein nici o schimbare. Aviația engleză şi americană fac ravagii în Germania, în regiunile industriale.

Vineri, 11 septembrie 1942

Sărbătoare în casa noastră. Rica împlineşte azi 14 ani. Seara, avem musafiri: familiile Giosanu, Mihăilescu şi Marinescu. Toți au adus Ricăi bomboane şi tot felul de cadouri. Ea a servit la masă, dovedind o mare pricepere şi îndemânare. S-a vorbit, bineînțeles, politică. Am aflat şi unele lucruri interesante de la Marinescu. „La Ministerul de Interne şi la Comandamentul Jandarmeriei nu se mai îndoieşte nimeni că războiul pe frontul de Est, zice el, nu se mai poate termina în toamna aceasta. Comandamentul german, ca şi al nostru, au luat deja măsuri pentru trimiterea din timp a echipamentului de iarnă trupelor de pe front. El spune că Antonescu e foarte deprimat şi că ar fi spus de curând într-un cerc intim că se îndoieşte că nemții ar putea cuceri Stalingradul, dacă ruşii rezistă stradă cu stradă, aşa cum se anunță. Tot el spune, că după rapoartele Serviciului secret al armatei, situația din Germania şi Italia e „dezastruoasă", populația demoralizată din cauza lipsurilor de tot felul, a prelungirii războiului şi a deselor bombardamente ale aviației anglo-americane, care ar fi distrus până acum peste 50% din industria de război germană. Armata şi mai ales ofițerii germani sunt profund demoralizați. În concluzie, Marinescu crede că iarna aceasta nu sunt excluse mari tulburări atât în Germania, cât şi în Italia. Giosanu e convins că nemții vor ocupa până la urmă Stalingradul, însă cu sacrificii imense, care vor provoca un nou val de deprimare în armata şi opinia lor publică. „Dacă anglo-americanii ar putea organiza în toamna aceasta un al

doilea front, continuă Giosanu, nu este exclusă o reacțiune a comandamentului german în contra lui Hitler". După ce i-am ascultat, le-am repetat că pentru mine înfrângerea lui Hitler a fost întotdeauna sigură şi atunci chiar când aproape toată lumea credea în victoria lui.

După plecarea musafirilor, la ora 10 am ascultat Radio până după miezul nopții. Presa germană şi italiană sunt furioase pe Roosevelt pentru mesajul adresat de el Congresului acum câteva zile. După ce arată hotărârea fermă a Statelor Unite de a continua războiul până la doborârea definitivă a dictaturilor şi a militarismului japonez. Roosevelt exprimă cea mai mare admirație pentru „eroismul cu care luptă armata sovietică în contra fiarei hitleriste". Ziarele fasciste şi hitleriste repetă din nou argumentele lor, răsuflate de mult, că Anglia şi Statele Unite vor să lase Europa pe seama bolşevismului. Mesajul lui Roosevelt are pentru mine mai multă importanță decât cucerirea eventuală nu a Stalingradului, ci a zece orașe ca el. Eu ştiu ce înseamnă hotărârea Americii! Pe frontul din Africa şi pe cel din Extremul Orient, nimic important.

Sâmbătă, 12 septembrie 1942

Un telefon de la Stoichiță[219] din Sibiu, la 7 dimineața, îmi anunță că Maniu va fi la mine în jurul prânzului. Îl vom reține la dejun. Citesc presa şi lucrez pentru curs. Ziarele noastre reproduc pasaje din ultimul discurs ținut de Churchill în Camera Comunelor şi-i reproşează faptul că a lăudat Sovietele pentru „vitejia cu care luptă pentru doborârea inamicului comun". Ce-ar vrea deştepții noştri de Şeicaru şi Crainic, ca Churchill să nu-i laude pe ruşi când aceştia rezistă cu atâta curaj şi sacrificii în contra hoardelor hitleriste? Straşnică logică!

La 12^{30} soseşte Maniu cu maşina lui Leucuția. Rămân amândoi la dejun. Înainte de a ne aşeza la masă am discutat situația externă în lumina ultimelor evenimente. N-a ținut mult, deoarece suntem de acord complet în interpretarea ei. Maniu e convins ca şi mine că Hitler se apropie de catastrofă şi că războiul de pe frontul de Est nu se va termina în toamna aceasta. Prin saşii din Ardeal şi prin fruntaşii uniți de la Blaj, Maniu are informații foarte bune despre starea spiritelor în Germania şi Italia, unde sărăcia şi demoralizarea populației provoacă tulburări şi răzvrătiri în toate marile centre

industriale. În Italia, lucrurile merg foarte prost pentru Mussolini, care este grav compromis pe chestiunea vieții sale particulare. Clara Petaci, amanta lui, cu fratele şi tatăl ei, unguri, fac afaceri scandaloase în complicitate cu fruntaşii importanți fascişti, prieteni intimi ai lui Mussolini. La aceste scandaluri de tot felul traficuri de aur, furnituri pentru armată se mai adaugă şi eşecurile militare din Africa, care au sfârşit prin a demoraliza toată lumea. Italia, crede Maniu, e pe punctul de a se revolta în contra regimului fascist, care nu se mai menține azi decât cu ajutorul armatei germane, stăpână în prezent pe toate centrele principale din Italia. Maniu e convins că anglo-americanii vor organiza curând un al doilea front în Nordul Africii, de unde vor debarca în Italia. În timpul mesei, i-am făcut un scurt rezumat despre situația organizațiilor noastre din Moldova, Basarabia şi Bucovina vizitate de mine în cursul verii, rămânând ca o analiză amănunțită să o fac într-o şedință de birou. I-a făcut plăcere sublinierea mea că în toate organizațiile vizitate partidul nostru trăieşte prin prestigiul său personal şi că toate cadrele vechilor partide destrămate merg azi cu noi. La o şedință viitoare de birou trebuie să rezolvăm şi problema înscrierii în partid a acestor elemente. Am mai subliniat şi faptul că peste tot cadrele noastre nici nu vor să audă de reprimirea în partid a transfugilor. „Pentru Basarabia şi Bucovina va trebui, am spus eu, să facem unele excepții, dată fiind situația lor spcială; mă gândesc la Halippa, Ștefan Ciobanu şi Lunguleac”. Maniu e de acord. Discutăm apoi situația lui Mihalache şi a lui Popovici, care ne crează mari dificultăți prin defetismul lor, întrucât multe cadre care iau contact cu ei, rămân dezorientate şi descurajate. Leucuția e de părere că la prima şedință de birou când se va discuta situația din organizații, Mihalache şi Popovici să fie invitați să-şi lămurească definitiv situația. „Dacă se mențin pe vechile lor poziții defetiste, zice Leucuția, atunci ei trebuie să demisioneze din posturile lor de vicepreşedinți şi să rămână simpli membri de partid; la rigoare, e preferabil să plece definitiv”. „Cred că o astfel de operație, i-am răspuns eu, dacă va deveni necesară, ea trebuie amânată cât mai mult, căci astăzi ea ne-ar crea dificultăți mult mai mari decât acelea pe care voim să le înlăturăm”. Maniu se declară de acord cu mine. El roagă pe Leucuția să nu vorbească absolut cu nimeni despre această discuție. „Operațiile grele şi complicate, zice Maniu, trebuie amânate cât mai mult posibil, pentru că, de multe ori, ele se rezolvă de la

sine". În concluzie, ne înțelege, să aşteptăm până la sfârşitul lunii fixarea şedinței de birou. Maniu se reîntoarce mâine la Sibiu. Seara aceasta rămâne la Snagov.

Seara, Radio. Pe frontul de Est aceeaşi situație. La Stalingrad nemții întâmpină mare rezistență. Pe frontul de Nord ruşii atacă puternic de la Ladoga până la Kaluga.

Duminică, 13 septembrie 1942

La 10 dimineața mă vizitează Şerban, care şi-a petrecut vara la proprietatea lui de la Izvoare, lângă Vălenii de Munte. Ca membru în Consilul pedagogic, el l-a însoțit pe Petrovici pe la jumătatea lui august până la Iaşi. Petrovici a vizitat Chişinăul, Odessa, Tiraspol etc., ținând discursuri înflăcărate pentru Antonescu şi politica lui de război cu bolşevismul. Şerban a asistat la primirea care i s-a făcut lui Petrovici la Iaşi. El a fost întâmpinat de un mare număr de universitari şi funcționari superiori, în cap cu mitropolitul Irineu. Din grupul universitarilor nu lipseau Zane, Iordan, Balmuş[220], Traian Ionaşcu, Oțetea[221], Dan Bădărău[222] etc., etc. Şerban e indignat desigur de lichelismul care l-a văzut la universitarii noştri, şi-l compătimeşte „sincer" pe Petrovici pentru faptul că „se complace în această atmosferă de servilism dezgustător". Şerban e surprins de rezistența Sovietelor şi se bucură la ideea că războiul continuă şi iarna care vine; cei doi parteneri se vor distruge unul pe altul pentru ca anglo-americanii să poată instala o ordine democratică în toată lumea. Şerban a venit să ne invite pentru câteva zile la Izvoare. I-am mulțumit, dar i-am arătat pentru ce nu putem accepta invitația lui, eu având de vizitat o serie de organizații din Muntenia, Dobrogea şi Oltenia.

Avem la dejun pe soții Băncilă. Iar nu au bani pentru plata chiriei. Mă roagă să intervin din nou pe lângă Teodorescu la Banca Națională. I-am promis lui Băncilă să încerc iarăşi, deşi e foarte jenant. El se plânge mereu de Gurel şi de Tăvuică, pentru că „trândăvesc şi duc o viață destrăbălată". Tac şi nu zic nimic pentru a nu-l jigni pentru că el poartă toată răspunderea educației lor. Mi-e milă de el. El duce în spinare o casă întreagă de trântori, lucrând câte 8 şi 10 ore pe zi. Soția lui e tot timpul în bucătărie, plânge şi face mâncare. Încerc să-i atrag de la necazurile lor de familie, trecând la politică. Constat repede că subiectul acesta nu-i mai interesează. Băncilă mă întreabă dacă Hitler

mai are vreo şansă să câştige războiul. Se bucură când îi răspund că merge spre catastrofă, dar altceva nu-l mai interesează. După masă lucrez pentru curs şi la *Jurnal*.

Seara, Radio. Nemții anunță că trupele lor sunt la bariera Stalingradului şi că întâmpină mare rezistență din partea bolşevicilor. În Nord, ruşii atacă mereu pe tot frontul, dar fără să realizeze vreun progres. E clar acum că ei urmăresc să uzeze pe nemți şi să-i împiedice de a deplasa trupele pe alte fronturi. În Africa şi Extremul Orient, nimic important.

Luni, 14 septembrie 1942. Sărbătoarea Ziua Crucii

Timp foarte cald. Plecăm cu maşina lui Mielu Mihăiescu la Snagov, la ştrand. Dăm drumul maşinii, rămânând să ne întoarcem spre seară cu autobuzul. Facem baie foarte bună, stăm la soare, luăm dejunul pe la 3 la restaurantul ştrandului, apoi ne retragem în pădure la umbră. Ne-am întors pe la 7^{30} în Bucureşti.

Seara, Radio. Englezii şi americanii au bombardat din nou centre industriale din Germania şi Italia. Avioane germane au încercat să atace unele porturi engleze însă au fost puse pe fugă de cele engleze. În Nordul Africii acalmie. În Extremul Orient nimic de seamă. Japonezii par obosiți.

Marți, 15 septembrie 1942

Ședință la Club cu cadrele din Capitală. E prezent şi Costache Lupu, vicepreşedintele organizației. Mai participă Hoisescu, Negrei, Răutu şi Crihan. Vorbesc Cezar Simionescu şi dr-ul Stănculescu, primul ceva mai optimist, iar al doilea „îngrijorat de succesele germane pe frontul din Caucaz". Le răspund eu, arătându-le că ne găsim la jumătatea lui septembrie şi nemții n-au ajuns încă la nici un rezultat definitiv. Îi rog să-şi amintească de ceea ce afirmau ei în mai şi iunie că vara aceasta praful se va alege de bolşevici. „Iată, vara a trecut, ruşii sunt încă în picioare, au pierdut în adevăr teritorii întinse în partea de Sud, am spus eu, iar forța lor militară, înzestrată cu armament anglo-american este azi mult mai puternică decât la începutul războiului. Mai pot spera nemții să ajungă la un rezultat definitiv pe acest front în câteva săptămâni? Eu sunt convins că vor

petrece încă o iarnă în ghețurile Rusiei, afară dacă o debarcare anglo-americană în Europa nu-i va da peste cap, silindu-i la capitulare".

Le-am arătat apoi în expunerea mea că toate organizațiile pe care le-am văzut în vara aceasta am constatat o perfectă orientare a cadrelor noastre care, cu foarte puține excepții, sunt convinse de înfrângerea lui nemților. „Poate şi datorită faptului că trăind mai departe de Bucureşti nu mai sunt pisați tot timpul de propaganda germană şi de ziarele noastre puse în slujba nemților", m-a întrerupt Crihan. Am luat apoi dejunul cu toții la „Continental". La masă s-a vorbit mult despre criza economică din Germania şi Italia şi despre bombardamentele aviației engleze şi americane care au distrus o mare parte din industria germană şi italiană. Eu le-am recomandat să citească mai bine, chiar din ziarele noastre, mesajul lui Roosevelt adresat Congresului pentru a se convinge şi mai bine de ce-i aşteaptă pe Hitler, pe Mussolini şi pe militariştii japonezi. „D-ta i-ai ridicat iar în picioare cu optimismul d-tale", îmi spune Negrei la plecare.

Seara, Radio. Situația neschimbată pe toate fronturile, După teoria mea, faptul că nu se petrece nimic de seamă înseamnă că puterile Axei merg prost, întrucât timpul nu lucrează pentru ele. Berlinul anunță că trupele germane sunt la periferia Stalingradului. După ştirile lor de săptămâna trecută, acest oraş trebuia ocupat deja de câteva zile. Moscova dezminte ştirile Berlinului şi anunță că inamicul „suferă pierderi foarte grele în regiunea Stalingrad şi că nici vorbă nu poate fi de căderea lui". Pe restul frontului de Est ruşii au peste tot inițiativa. Londra crede că ruşii ar putea sparge frontul german în regiunea Viasma-Kaluga, „tăind retragerea nemților din Caucazia".

Miercuri, 16 septembrie 1942

Plec cu trenul de 7 dimineața la Râmnicu Sărat, la şedința organizației noatre, care are loc acasă la preşedintele ei, avocatul Sotirescu, la ora 11. Sunt prezente aproape toate cadrele noastre din județ, avocați, profesori, învățători şi preşedinți de organizații comunale, în total vreo 35 de persoane. De la înlăturarea fostului ei preşedinte Ionel Lupescu, trecut cu Călinescu, în 1938, această organizație a trecut printr-o serie de frământări datorită lui Mihalache, care se opunea să fie ales Sotirescu sub diferite pretexte; în realitate pentru unul singur, acela că Sotirescu îl criticase pe față pentru a fi

îmbrăcat uniforma Frontului Renaşterii Naţionale şi a fi acceptat postul de consilier regal în 1940. Eu l-am convins pe Lupu şi pe Maniu să treacă peste opoziția lui Mihalache şi să dăm delegație de preşedinte lui Sotirescu. Astăzi m-am dus să văd cum s-a achitat de această delegație. Rezultat mulțumitor. El a deschis şedința, prezentând un raport despre stadiul în care se află organizația, arătând că şi în acest județ opinia publică este în marea ei majoritate cu partidul nostru, îndeosebi cu Maniu, care se bucură „de un imens prestigiu". El cere dezlegare de la biroul partidului ca să poată primi în partid „numeroase cadre de seamă care au militat pe vremuri în alte partide şi care astăzi vor să se înscrie la noi".

Le-am vorbit o oră şi ceva, mulțumind mai întâi lui Sotirescu pentru munca depusă pentru a repune în picioare o organizație care pe vremuri fusese atât de puternică. Le-am explicat apoi politica partidului, făcând un scurt istoric al luptei noastre în contra dictaturii lui Carol şi azi a lui Antonescu, insistând îndeosebi asupra problemei răspunderilor pe dare conducerea centrală este hotărâtă s-o facă de îndată ce se va termina războiul. În ce priveşte chestiunea înscrierii în partid a fostelor cadre care au militat în alte partide, le-am spus că biroul partidului va lua curând o măsură în această privință. I-am prevenit însă că dată fiind hotărârea partidului de a face un proces al răspunderilor nu poate fi vorba de primirea vreunei persoane care au făcut parte din partidele care au ajutat sau colaborat cu dictaturile lui Carol şi Antonescu. „O singură excepție cred că s-ar putea face, am precizat eu, cu tineretul cuzist şi legionar care, din lipsă de experiență şi zăpăcit de propaganda germană şi de agenții ei, gen Şeicaru, Nae Ionescu[223], Nichifor Crainic şi alții au servit din eroare aceşti dictatori, bineînțeles cu excepția acelora compromişi şi judecați pentru furturi şi crime". Sotirescu ne-a servit o gustare, în timpul căreia m-am întreținut cu cei prezenți despre situația de pe fronturile de luptă, atrăgându-le atenția asupra propagandei nemțeşti, plină de minciuni. Cadrele noastre sunt însă şi aici bine orientate. Am plecat la Bucureşti cu trenul de la ora 3. Sotirescu şi mai mulți prieteni m-au condus la gară.

Seara, Radio. Berlinul anunță că în bătălia navală din Atlanticul de Nord, flota anglo-americană care transporta arme şi muniții pentru Soviete a suferit pierderi serioase. Londra le dezminte categoric. La fel, ea dezminte şi afirmațiile postului de Radio Roma

că Anglia ar fi încercat să debarce zilele acestea trupe la Tobruk, care ar fi fost repinse. Englezii au bombardat Tobruk-ul cu artileria de pe vasele lor din Mediterana, dar fără intenția de a debarca trupe. De-abia în seara aceasta postul nostru de Radio anunță zborul unor avioane ruseşti deasupra Ploieştilor, unde ar fi făcut vreo 14 victime, în noaptea de 13 spre 14 septembrie. Comunicatul german de azi pretinde că trupele germane au pătruns deja în Stalingrad, unde „bolşevicii opun o rezistență disperată". Ruşii atacă puternic în sectorul Ladoga-Riev-Viasma. În Libia, lupte de patrule. Presa engleză crede că Rommel duce mare lipsă de carburanți şi, totodată, se şi teme de o debarcare anglo-americană în spatele lui. Japonezii par mereu obosiți.

Joi, 17 septembrie 1942

La 9 dimineață îmi telefonează Dinu Brătianu să mă întrebe când vine în Bucureşti Maniu. I-am răspuns că a fost aici acum câteva zile şi că nu mai vine până la sfârşitul lunii. El mă roagă să trec pe la el pe la 10. L-am găsit singur. A venit de la moşia sa, unde stă tot timpul, pe la 8 dimineață şi pleacă înapoi după masă. M-a întrebat cum mai vede situația Maniu şi dacă cineva dintre fruntaşii noştri au mai văzut pe Antonescu în ultimul timp. I-am răspuns că de două luni nimeni dintre noi n-am mai văzut nici pe Mareşal şi nici pe Ică. Dinu Brătianu mă roagă să-i comunic lui Maniu că Gh. Brătianu a fost vizitat de Ică acum două zile şi că i-a dat informații foarte interesante despre mersul războiului pe frontul de Est în sensul că nemții se tem ca ruşii să nu spargă frontul în regiunea Riev-Viasma şi că la Stalingrad ei opun o rezistență puternică „cu totul neaşteptată şi neprevăzută". Ică i-a mai spus lui Gh. Brătianu că „Mareşalul este foarte neliniştit de întorsătura care o ia războiul pe frontul de Răsărit şi că a cerut lui Hitler să-l primească pe Mihai Antonescu în vederea unor lămuriri". Cererea Mareşalului i-a fost adresată lui Hitler prin Killinger în dimineața zilei de 13 septembrie şi până ieri seară el nu primise nici un răspuns. Dinu Brătianu crede că „poate ar fi bine ca Maniu să-l vadă pe Mareşal şi să încerce a-l determina să înceteze războiul". I-am răspuns că după părerea mea momentul nu e potrivit şi că trebuie aşteptat până vom şti dacă Ică va fi primit sau nu de Hitler. I-am promis să fac un drum la Sibiu mâine dimineață. Dinu Brătianu va veni din nou în Capitală sâmbătă dimineață pentru a afla

răspunsul lui Maniu. Am trecut apoi pe la Mielu Mihăiescu să-i spun că am nevoie de maşina lui pentru mâine dimineaţă la ora 6.

După masă lucrez pentru curs, citesc presa, iar seara, Radio. Ruşii atacă puternic de la Ladoga-Riev-Viasma, până la Voronej, unde au deschis un nou front. La Stalingrad lupte grele de stradă. Nemţii pretind că au cucerit gara din oraş, care este „toată o mină". La ce le folosesc nemţilor astfel de ruine? În Africa şi în Extremul Orient nimic important.

Vineri, 18 septembrie 1942

Milica, nesimţindu-se prea bine, n-a putut merge. De altfel, trebuind să mă întorc tot azi înapoi, drumul pentru ea şi pentru fete ar fi prea obositor. Plec deci singur la 6 dimineaţa pe drumul Piteşti – Râmnicu Vâlcea – Valea Oltului – Sibiu, unde ajung la 11^{30}. Găsesc pe Maniu acasă la familia Stoichiţă. Îl pun în curent cu cele aflate de la Dinu Brătianu şi discutăm o oră şi ceva situaţia externă şi internă. Maniu e de părerea mea că nu putem întreprinde încă nimic pentru un moment şi că trebuie să aşteptăm să vedem rezultatul întrevederii Hitler – Ică, fiind amândoi convinşi că până la urmă Hitler n-o poate refuza. „Dacă ruşii ar reuşi să spargă frontul german undeva în Nord, zice Maniu, atunci nu ne va fi greu să-l convingem pe Antonescu să înceteze războiul, deşi este încăpăţânat ca un catâr". El mă roagă să-i spun lui Dinu Brătianu că, personal, rămâne la vechea lui formulă de a-i da lui Antonescu orice formă de concurs ar dori el cu condiţia însă să înceteze războiul şi să retragă trupele pe Nistru. Pentru aceasta el e dispus să intre chiar şi într-un guvern de uniune naţională, prezidat de Mareşal.

Am luat dejunul cu el la familia Stoichiţă şi am plecat din Sibiu la ora două jumătate pe drumul Braşov – Valea Prahovei – Ploieşti, ajungând acasă pe la 8 seara. Obosit de un drum aşa de lung m-am aşezat în pat la ora 9.

Sâmbătă, 19 septembrie 1942

Văd pe Dinu Brătianu acasă la el între 10 şi 11. E singur. Până la ora aceasta el ştie de la Gh. Brătianu că Antonescu n-a primit încă nici un răspuns de la Hitler. L-am pus în curent cu discuţia avută ieri cu Maniu. E şi el de acord că trebuie să aşteptăm până vom vedea cu

ce rezultat se întoarce Ică de la Hitler pentru că este exclus ca întrevederea să nu aibă loc din moment ce Mareşalul insistă. Dinu Brătianu e convins însă că Mareşalul nu va admite să puie capăt războiului, întrucât „e prea legat de nemți şi este foarte încăpățânat". El crede că „mai degrabă el demisionează şi cedează puterea lui Maniu decât să se desprindă de nemți". În orice caz, el e de acord cu Maniu să i se propună sprijinul nostru dacă se hotărăşte să înceteze războiul şi să formeze un guvern național. În ce priveşte pe Gh. Brătianu situația dintre ei e neschimbată. Acesta crede mai departe că Hitler va câştiga războiul şi că Antonescu trebuie să meargă mai departe alături de nemți. „Gheorghe, zice Dinu Brătianu, este exasperant de naiv şi nu pricepe nimic în politica externă". Dinu Brătianu crede că acalmia din Nordul Africii se datoreşte faptului că nemții se tem de o debarcare a anglo-americanilor în spatele lui Rommel. Cu toată vârsta lui înaintată, mintea lui e foarte clară şi plină de logică. Este o plăcere să stai de vorbă cu el. Ne despărțim foarte amical. Mă roagă să transmit lui Maniu cele mai bune urări.

Trec pe la Mielu Mihăiescu de la care aflu o serie de informații interesante despre atmosfera din Germania. La discuție participă şi administratorul societății noastre, Bruckner, care s-a întors ieri seară din Germania, unde a fost trimis de noi să vadă dacă ni se mai pot furniza maşini şi piese de schimb pentru cele livrate în anul trecut. Raportul său e dezastruos. El a văzut mai mulți reprezentanți ai societății Auto-Union care i-au explicat foarte sincer pentru ce nu ni se mai pot livra nici maşini, nici piese de schimb. Aproape jumătate din industria germană, i-au spus ei, e distrusă de bombardamentele aviației engleze şi americane. O serie de fabrici de armament au fost deplasate în regiuni muntoase şi instalate la adâncimi apreciabile sub munți, pentru a fi ferite de atacurile aeriene. Maşinăria de război de pe frontul de Est ocupă cea mai mare parte a industriei cu repararea ei. Fabricile germane nu mai pot produce piese de schimb nici pentru necesitățile militare. Aceiaşi delegați i-au promis totuşi că vor interveni la Ministerul Armamentului să li se aprobe livrarea unui număr mai mic de maşini Auto-Union în anul viitor, bineînțeles fără cauciucuri şi fără piese de schimb. Bruckner a rămas îngrozit de sărăcia şi mizeria din hoteluri şi restaurante. Noroc că şi-a luat cu el salamuri, caşcaval, cafea, biscuiți, căci altfel murea de foame. „Ceea ce este mai grav, spune el, e faptul că toate

persoanele cu care a vorbit el, până şi personalul de la hoteluri, critică pe faţă pe Hitler, acuzându-l că duce Germania la dezastru şi că nu trebuia să atace Rusia şi nici să se amestece în treburile militare, trecând peste generalii specialişti. Unii nu s-au sfiit să-l considere drept nebun". Mihăiescu confirmă întrutotul informaţiile lui Bruckner, spunând că ofiţerii germani de la „Ambasador" i-au vorbit la fel despre mizeria din ţara lor şi despre „nebuneala lui Hitler de-a mai continua războiul". Un colonel, Schmelzer, i-a spus textual: „suntem pierduţi, d-le Mihăiescu; dacă anglo-americanii vor debarca în Europa, ei vor avansa ca-n brânză şi nimeni nu le va mai opune vreo rezistenţă. Suntem sătui de război până peste cap. Orice sacrificiu pe care-l mai face armata noastră e cu totul inutil".

După masă citesc presa, iar seara la 6 telefonez lui Maniu, la Sibiu, că „în chestiunea ştiută nu s-a produs nimic nou".

Radio Moscova anunţă la 11 noaptea că ofensiva lor declanşată în regiunea Voronej progresează simţitor. Ei atacă mereu şi în sectorul de Nord, dar fără rezultate apreciabile, decât doar acelea că ţin pe loc trupele germane, hărţuindu-le şi obosindu-le. La Stalingrad, lupte stradă cu stradă. În Africa şi Extremul Orient nimic deosebit. Încă nimic despre cel de-al doilea front. Presa germană continuă să publice ştiri alarmante referitoare la relaţiile dintre Soviete şi anglo-americani, care ar fi „foarte încordate din cauza întârzierii celui de al doilea front, Moscova fiind foarte alarmată de situaţia ei militară dezastruoasă". Paşte murgule iarbă verde!

Duminică, 20 septembrie 1942

Timp frumos. Facem o plimbare cu maşina lui Mihăiescu la mănăstirile Ţigăneşti şi Căldăruşani şi luăm dejunul la Snagov. După masă, plimbare pe lac, apoi în pădure. Nu putem face baie, căci apa e cam rece, iar după masă a început să se înoureze. Ne-am întos pe la 6. La 7 a început să plouă mărunt. Se apropie toamna, deşi pe stil vechi e de abia 7 septembrie.

Ascult Radio până la 12 noaptea. Lupte grele la Stalingrad, stradă cu stradă, casă cu casă. Ruşii fac progrese în regiunea Voronej. Aviaţia engleză bombardează de două zile în şir obiective militare şi porturi germane pe coasta Mării Baltice. În Africa şi Extremul Orient nimic nou. Hotărât, timpul nu lucrează pentru Axă.

Luni, 21 septembrie 1942

Am primit dimineaţă la 7[30] vizita lui Odobeşteanu[224] şi a generalului Ilcuş[225], veniţi să mă roage pentru fiul acestuia, care trece examenul de bacalaureat la Liceul „Mihai Viteazul” unde prezidez eu comisiunea respectivă. Mă rugase acum câteva zile Odobeşteanu pentru el. L-am trecut la probele scrise, deşi foarte slab. Rămâne acum să văd ce pot face cu el la oral. Tatăl lui era foarte jenat şi-l înţeleg. N-au stat decât câteva minute, căci la opt a trebuit să fiu la liceu.

Dejun la familia Mihăilescu pentru sărbătorirea Mărioarei Mihăilescu, azi fiind Sfânta Maria pe stil vechi, iar la 15 august, când ţine ea patronul, noi am lipsit din Bucureşti. Suntem numai noi şi colonelul Marinescu; restul familiei e invitată seara. Înainte de a ne aşeza la masă, Marinescu mi-a dat câteva informaţii importante. Prima, Antonescu e furios pe nemţii care nu ţin seama de sfaturile lui şi nici nu furnizează armamentul la care s-au angajat pentru armata noastră de pe front. Noi participăm cu două armate, a 3-a şi a 4-a, pe frontul rus. Sectoarele fixate pentru armatele noastre sunt considerate de Antonescu şi de Şteflea mult prea întinse pentru posibilităţile lor de luptă, mai ales că nu dispun nici de armamentul pe care-l au armatele germane. În ultimul timp, el e nemulţumit şi de faptul că Hitler întârzie să-l primească pe Mihai Antonescu, care trebuie să-i prezinte un memoriu detaliat privitor la toate observaţiile Mareşalului. Marinescu ştie toate aceste chestiuni de la Inspectoratul Jandarmeriei şi de la Serviciul secret al Statului Major. El confirmă toate informaţiile care le am şi eu despre criza economică din Germania şi Italia şi despre nemulţumirile mari din sânul armatei germane în contra lui Hitler. După ultimele rapoarte secrete, primite de la informatorii noştri de pe front, ruşii sunt foarte tari şi dispun de tot armamentul necesar pentru a cauza mari pierderi armatelor germane şi aliate. „În aceste condiţii, zice Marinescu, cum mai este posibilă o victorie germană pe frontul rus când iarna bate la uşă? Impresia mea este că fanatismul lui Hitler frizează nebunia”. Aceasta este şi convingerea mea. L-am rugat să mă ţină în curent dacă află ceva în legătură cu plecarea lui Mihai Antonescu. Marinescu crede că dacă anglo-americanii ar debarca în Italia sau în Nordul Africii, regimul lui Mussolini se va prăbuşi imediat, aşa sunt de mari nemulţumirile populaţiei în contra fascismului. Tot de la el aflu că dr-ul Angelescu, pe care el îl vede regulat, începe să-şi dea şi el seama că Hitler pierde

războiul. Mă roagă să-l mai văd pe Angelescu, care-mi arată multă prietenie şi se plânge că l-am părăsit. I-am promis să-i fac o vizită săptămâna viitoare. Pe la 5 ne-am întors acasă.

Seara, Radio. Nemții anunță că submarinele lor au scufundat aproape în întregime ieri un convoi de vase în Atlanticul de Nord, care transportau armament pentru Soviete. În China, japonezii întâmpină mari dificultăți. Ciang Kai Şek e în plină ofensivă.

Marți, 22 septembrie 1942

Colonelul Marinescu îmi telegrafiază la 9 dimineață că Mihai Antonescu pleacă în momentul acesta în Germania. Trec pe la 10 pe la Mielu Mihăiescu. Se plânge de cumnatul său, Jenică Amza, care-i face scandal că nu-i achită încă un rest de bani din legatul lăsat de Costică Mihăiescu[226]. Până la această dată, Mielu a achitat toate celelalte legate lăsate de fratele lui, d-nei Mihăiescu şi fetelor lui. Azi a apărut în „Monitorul oficial" actul de constituire al Societății „Întreprinderile C. Mihăiescu".

Avem dejun la Costache Lupu. El pleacă mâine dimineață la Braşov să vadă pe fratele său, care stă de două săptămâni la Mihai Popovici. Îl pun în curent cu situația politică pentru a-l informa pe Lupu şi pe Popovici. Costache spune că foarte multe din cadrele noastre din Capitală sunt derutate de propaganda germană şi de presa noastră, care-i ține hangul. Ce puten face! Eu nu am timp să mă țin mereu de fiecare pentru a-l lămuri. Să aştepte şi ele până se vor convinge singure că nemții sunt nişte mari mincinoşi şi merg spre catastrofă. După masă stau în casă şi lucrez.

Seara, Radio. Presa germană, neavând ştiri mai importante, publică un bilanț al vaselor anglo-americane scufundate de ei în ultimul timp. Cine poate lua în serios cifrele lor! Luptele continuă în sectorul Voronej în avantajul ruşilor. La Stalingrad, lupte de stradă. În Nordul Africii, nemții pretind că aviația lor a bombardat cu succes pozițiile engleze de la El-Alamein. Se mulțumesc ei numai cu atât, după ce, cu săptămâni în urmă, anunțau cu mare tam-tam ocuparea Egiptului şi prăbuşirea armatei engleze în Libia? Când minți cu neruşinare trebuie să ai şi puțină memorie!

Miercuri, 23 septembrie 1942

Vreme rece. Stau în casă şi lucrez pentru curs. Văd din ziare că licheaua de Traian Ionaşcu a fost transferat la Bucureşti. Această nulitate, care şi-a luat un biet doctorat la Paris şi care a cântat tot timpul din vioară prin diferite cafenele şi săli mici de cinema, a reuşit, ca om de casă al lui Mârzescu[227], să fie numit ilegal profesor la Cernăuţi, s-a înscris la naţional-ţărănişti ca să nu-i anuleze numirea, s-a transferat apoi la Iaşi şi acum la Bucureşti. A trădat pe Mârzescu, a trădat pe naţional-ţărănişti, devenind rezident regal pe timpul lui Carol şi acuma a trecut de partea lui Antonescu. Mâine, dacă vor fi stăpâni în ţara aceasta chinezii sau ruşii, Ionaşcu trece de partea lor! Individul a reuşit să-şi creeze, ca mason, chiar reputaţia unui bun profesor, când în realitate nu face decât să repete cursul lui Matei Cantacuzino[228] de la Iaşi. Acest gen de intelectuali improvizaţi şi total lipsiţi de caracter ca Ionaşcu, Zane, Oţetea, Balmuş, Iordan, Bădărău, Ralea, Giurescu etc. trebuie pedepsiţi şi scoşi din învăţământ ca elemente conrupătoare ale tineretului universitar. Morala cea mai elementară cere sancţionarea unor astfel de indivizi corupători de suflete. Lucrez la curs şi ţin la zi *Jurnalul*.

Seara, Radio. Nimic deosebit pe toate fronturtile de luptă. La Stalingrad, armata germană a mai cucerit o stradă de lângă fabrica de tractoare şi o pivniţă goală. Dacă vor merge tot aşa, numai bine pot ajunge până la Crăciun în centrul oraşului, în afară de cazul că iarna nu-i va împiedica.

Joi, 24 septembrie 1942

Timpul s-a răcit. Lucrez bine pentru curs toată ziua.

Ică a fost primit la cartierul general al lui Hitler şi de Ribbentrop ieri dimineaţă. „Primire călduroasă, zice Berlinul, şi o înţelegere perfectă în privinţa colaborării dintre ţările noastre”. Să vedem cu ce se întoarce Ică şi dacă Hitler a acceptat ceva din propunerile Mareşalului.

Seara, Radio. Nimic important pe toate fronturile, afară de Stalingrad, unde nemţii anunţă „lupte foarte grele”, dar nu precizează câte case au mai cucerit.

Vineri, 25 septembrie 1942

Pe la 9 vine Costache Lupu, întors acasă de la Braşov. Lupu şi Popovici vor veni duminică după masă. Costache îmi spune că fratele său are zilnic discuţii aprinse cu Popovici pe chestiunea războiului şi că nu se înţeleg de loc. Popovici e convins că după căderea Stalingradului nu este exclusă o pace germano-rusă, datorită faptului că ruşii sunt sleiţi de puteri, iar Hitler nu ştie cum să iasă mai repede din această aventură pentru a putea face faţă anglo-americanilor, care devin primejdioşi. Lupu e convins că ruşii nu vor accepta o pace separată cu Hitler pentru că mai întâi n-au încredere în el şi apoi jocul e periculos, întrucât în acest caz anglo-americanii s-ar putea înţelege cu Germania şi Japonia pe spatele Rusiei Sovietice, care ar putea dispare de pe glob şi ca mare putere şi ca ţară comunistă. Raţionamentul lui Lupu nu e lipsit de logică şi sper că Stalin, care s-a mai fript o dată, nu-i va mai arde cheful să fie tras şi a doua oară pe sfoară de partenerul său. Tot păţitul e priceput şi ştiu că Stalin, deşi bandit ca şi Hitler, nu e prost.

Presa noastră face mare caz de „întrevederea" lui Mihai Antonescu cu Hitler şi Ribbentrop. Iată-l şi pe Ică mare bărbat de stat. Cea a ajuns biata ţară, condusă de un paranoic, care se crede supraom şi de un limbric ridicol ca Ică!

Seara, Radio. La Stalingrad, luptele continuă casă cu casă. Pe restul frontului ruşii atacă mereu, având peste tot iniţiativa. Nimic în Africa şi Extremul Orient de seamă.

Sâmbătă, 26 septemebrie 1942

Telefonez la ora 8 lui Ovidiu Vlădescu[229] să-l întrebe pe şeful său când mă poate primi pentru o jumătate de oră. După 10 minute îmi telefonează că Ică mă aşteaptă la ora 10. Din moment ce mă primeşte aşa de repede, înseamnă că are veşti bune. M-a primit cu un aer triumfător, plin de îngânfare. De la oameni vanitoşi şi lipsiţi de spirit critic, singura metodă de a afla tot ce doreşti de la ei este să-i măguleşti, dându-le posibilitatea de a se lăuda. Îl cunosc bine pe Mihai Antonescu de când eram amândoi conferenţiari la Academia de Comerţ. Era şi atunci vanitos ca o curcă şi se credea un mare profesor, deşi studenţii nu-i frecventau cursul şi-şi cam băteau joc de el. Azi, de când e vicepreşedinte de Consiliu şi ministru de Afaceri

Externe nimeni nu-i mai ajunge cu prăjina la nas. Stă pe fotoliul său cu un aer grav, se uită în peretele din faţa biroului, peste capul tău, privind cu o expresie forţată harta de câţiva metri pătraţi atârnată pe perete, reprezentând frontul rus de la Petrograd la Marea Neagră şi Caucaz, plină de steguleţe tricolore, pe care cineva, nu un militar probabil, le aranjează în fiecare dimineaţă, marcând limitele pe care se află trupele. Încep prin a-l felicita pentru rolul tot mai mare pe care Mareşalul îl lasă să joace în politica ţării. „Faptul că Mareşalul, am spus eu, ţi-a încredinţat o misiune atât de importantă pe lângă Hitler este o dovadă de mare încredere şi sunt convins că te-ai achitat foarte bine". Au fost de ajuns aceste cuvinte pentru ca să-şi dea drumul. „Hitler este un om genial, începe Ică. Pe cât e de sever şi de temut de colaboratorii săi apropiaţi, pe atât este de afabil şi delicat cu bărbaţii de stat aliaţi. Ştie să asculte în linişte şi să se informeze. M-a ascultat cu mult interes aproape o oră, fără să mă întrerupă, deşi am atins şi unele puncte destul de delicate în raporturile dintre ţările noastre, în special acelea privind războiul din Răsărit, cât şi acela referitor la relaţiile economice şi financiare dintre noi. Expunerea mea a făcut o profundă impresie asupra lui şi a celorlalţi colaboratori apropiaţi ai săi, printre care Göring, Ribbentrop, mareşalul Keitel şi alţii. Toate ideile sugerate de d-l mareşal Antonescu privitoare la tactica şi strategia războiului cu Sovietele au fost acceptate cu entuziasm. Deşi Germania duce mare lipsă de materii prime şi fabricile ei sunt ocupate până peste cap cu pregătirea armamentului pentru armatele ei, Hitler a acceptat toate cererile noastre de armament, tunuri, tancuri, mitraliere şi muniţii. Nu poţi să ştii cât este de apreciată armata română de Hitler şi de colaboratorii săi şi cât este de stimat şi de iubit mareşalul Antonescu în toată Germania. Numai de d-l mareşal depinde azi numirea sa la comanda întregului front de Sud, inclusiv Stalingradul şi Caucazul. Hitler ar fi fericit ca d-l mareşal să accepte comanda supremă a acestui front, cel mai important din toate sectoarele, întrucât el deschide accesul spre zonele petrolifere din Caucaz şi Azerbaidjan. Ca Hitler să accepte un străin la comanda supremă a acestui front este cea mai bună dovadă cât de mult apreciază el competenţa militară a d-lui mareşal Antonescu".

„În discuţiile care le-aţi avut a fost atinsă şi chestiunea Ardealului de Nord", l-am întrebat eu. „Desigur, aceasta a constituit ultima parte a expunerii mele. Din modul cum mi-au răspuns Hitler şi

Göring, a continuat Ică, mi-am făcut convingerea că putem conta în modul cel mai categoric pe sprijinul lor în problema unificării Ardealului. De altfel, cum ar putea fi altfel, când noi colaborăm la război cu două armate, în timp ce ungurii n-au decât câteva divizii, care şi acestea nu luptă cu entuziasm, ci doar de formă, lucru bine-cunoscut de comandamentul german. Pot să-ţi mai spun că nemţii disprețuiesc din punct de vedere militar atât pe unguri, cât şi pe italieni. Aşa se explică pentru ce în spatele trupelor italiene sau ungare sunt plantate trupe de rezervă germane, gata să intervină la prima defecțiune. Numai în trupele acestea comandamentul german are încredere completă. Dragă d-le Hudiță, continuă Ică, spune d-lui Maniu să aibă încredere în Mareşal şi în mine, căci prin munca şi abilitatea noastră noi vom reface nu numai România Mare, aşa cum a mai fost, ci una şi mai mare ca teritoriu, stimată, apreciată şi temută de toți vecinii ei invidioşi".

Când am început eu să-i fac observațiile mele la tot discursul său, nu-i venea să creadă ochilor că frumosul său eşafodaj se prăbuşea bucată cu bucată. I-am amintit de ultima noastră întrevedere când el credea că până la sfârşitul lui august, începutul lui septembrie totul va fi terminat pe frontul de Răsărit şi că Anglia va fi constrânsă la pace. „Iată-ne la 26 septembrie, i-am spus eu, şi nimic din ce prevedeai la începutul verii nu s-a realizat. Aproape tot frontul rus continuă să fie în picioare, iar la Stalingrad nemții sunt siliți să ocupe casă cu casă. În Africa, Rommel stă pe loc, bombardat de o aviație mult superioară; în Extremul Orient, japonezii s-au întins pe un spațiu pe care nu-l pot stăpâni, iar în China ei s-au împotmolit complet. Mai poate crede azi cineva că nemții vor termina războiul în toamna aceasta cu ruşii ca să silească pe englezi la o pace separată? Eu repet ceea ce am mai spus şi altădată că participarea noastră la război, mai ales cu un număr atât de mare de trupe, este o imensă greşeală şi că din acest punct de vedere ungurii dovedesc o mai bună pricepere politică decât noi, participând la război cu foarte puține trupe şi luptând şi fără entuziasm. În felul acesta, poziția lor față de anglo-americani va fi infinit mai uşoară decât a noastră în ziua catastrofei care se apropie, inevitabil". I-am făcut apoi un scurt rezumat al crizei economice din Germania şi Italia şi a situației grele în care se află Hitler şi Mussolini contestați şi urâți de propriile lor națiuni. Am trecut în revistă situația de pe diferitele fronturi de luptă pentru a conchide că deja se apropie de catastrofă, în

timp ce anglo-americanii se pregătesc că creeze un al doilea front în Europa şi în Africa.

Cât am vorbit eu, el se uita mereu la harta din spatele meu, făcându-mi impresia că nu mă urmăreşte. Văzând că am terminat, el s-a sculat din fotoliul său în semn că audienţa a luat sfârşit. M-am ridicat şi eu pentru a-mi lua rămas bun. Conducându-mă spre uşă, el mi-a spus, bătându-mă amical pe umăr: „N-avea nici o grijă, noi ştim ce facem. Suntem conştienţi de răspunderea care ne-am luat-o faţă de ţară şi ne vom face datoria până la capăt. Spune-i d-lui Maniu să mai aştepte încă două luni şi atunci vom sta de vorbă. Suntem siguri că nu noi vom roşi". „Nu te supăra, i-am replicat eu, punând mâna pe clanţa uşii, eu sunt convins că peste două luni nu noi vom fi aceia care vom roşi". Când am ieşit din biroul său era 11[25]. Întrevederea durase o oră şi 25 de minute. Am ieşit cu sentimentul că Ică este ori un mare farsor, ori un imbecil naiv.

De la el am trecut pe la Dinu Brătianu, unde am găsit pe dr-ul Angelescu, pe Sassu şi pe Gh. Brătianu. Le-am spus că vin direct de la Ică pentru a vedea dacă şi liberalilor le-a vorbit la fel ca mie. Gh. Brătianu l-a văzut ieri seară. Din spusele acestuia reiese că şi lui i-a vorbit la fel, afară de părerea sa asupra războiului din Rusia. Gh. Brătianu l-a întrebat cum vede el şi Hitler situaţia de pe frontul rus. Ică i-a spus că Hitler e convins că Stalingradul va fi ocupat în câteva zile şi că după această înfrângere nu este exclusă capitularea Rusiei, care va fi urmată de a Angliei. Ică i-a mai spus, în privinţa frontului al doilea, anglo-americanii nu-l vor face până nu vor vedea strivit bolşevismul. Gh. Brătianu vede situaţia ca şi Ică. Pentru el este o certitudine matematică „prăbuşirea iminentă a Sovietelor şi pacea anglo-americană". Discutăm o oră şi ceva această chestiune. Angelescu ar dori „din tot sufletul" să se realizeze părerea lui Ică. Sassu o doreşte şi el, dar n-o crede posibilă. Dinu Brătianu o respinge categoric. Pentru el, Sovietele nu pot face greşeala de a se lăsa înşelate a doua oară, iar Anglia nu se poate despărţi de Statele Unite şi de ceilalţi aliaţi, fără a se dezonora, lucru care este exclus pentru poporul englez.

Reluând argumentele lui Dinu Brătianu, eu am adăugat un al treilea, care le domină pe celelalte două. „Propaganda germană, cunoscută de cei care o urmăresc metodic, pentru minciunile ei grosolane, vorbeşte mereu de capitularea Soivietelor, când acestea nici

nu se gândesc la aşa ceva, ele dispunând de forţe puternice care, înarmate de americani, sunt imbatabile. Este o imensă greşeală să creadă cineva în posibilitatea capitulării Sovietelor". „Atunci e prăpădul pentru noi", zice Angelescu. „Nu noi purtăm răspunderea acestui prăpăd pe care noi îl prevedem de ani de zile", i-am răspuns eu. Discuţia s-a oprit aici, fiind deja ora unu şi ceva. I-am spus lui Dinu Brătianu că Maniu ca veni în Capitală luni sau marţi cel mai târziu.

După masă lucrez pentru curs, iar seara Radio. Nimic nou pe toate fronturile. La Stalingrad aceleaşi lupte de stradă, ridicole pentru marea şi puternica armată germană. În Africa şi Extremul Orient acalmie. Pe frontul Ladoga-Riev-Voronej, ruşii atacă mereu, dar nu reuşesc să spargă liniile germane.

Duminică, 27 septembrie 1942

Dejun la familia Giosanu. E prezentă şi văduva lui Gavrilă Marinescu[230], care recunoaşte deschis politica greşită a lui Carol şi a fostului ei soţ. Giosanu, care se simte cu musca pe căciulă, tace. Singura soţia lui, ca evreică inteligentă ce este, a fost totdeauna de părerea mea că regele Carol a fost un dezechilibrat şi un ticălos. „Tot ce se întâmplă azi în ţara noastră e consecinţa greşelilor de neiertat, am spus eu, ale ticălosului de Carol şi a celor care l-au ajutat să se cocoţeze pe tron şi să se menţină atâţia ani". „Ai perfectă dreptate", mi-a răspuns d-na Giosanu, în timp ce soţul ei continua să tacă, ţinând capul în jos.

Am trecut la situaţia de pe fronturile de luptă. Pe această chestiune suntem repede de acord pentru că şi Giosanu e convins acum că Hitler va trebui să mai petreacă o iarnă pe frontul rus. Toţi însă ne întrebăm pentru ce anglo-americanii întârzie atât de mult organizarea celui de-al doilea front. Giosanu crede că americanii sunt încă nepregătiţi ca să înfrunte pe germani. „Desigur, am spus eu, anglo-americanii ştiu foarte bine cât este de bine organizată maşina de război germană şi probabil pentru aceasta ei nu debarcă încă în Europa sau Africa înainte de a fi siguri, sută în sută, de succes. Ca oameni de afaceri ce sunt americanii, căci ei sunt factorul principal în acest război nu întreprind nimic la întâmplare. Ei nu vor organiza un al doilea front decât atunci când vor avea certitudinea succesului".

Seara, Radio. Nimic nou pe toate fronturile. La Stalingrad, pe zi ce trece, situaţia nemţilor devine tot mai ridicolă. Japonezii dau

semne vădite de oboseală. Londra anunță scufundarea în Mediterana a mai multor transporturi italiene de carburanți și armament pentru armata lui Rommel. Presa italiană nu mai suflă nici un cuvânt despre „prăbușirea armatei engleze din Libia și despre ocuparea Egiptului”.

Luni, 28 septembrie 1942

Lupu și Popovici s-au întors ieri după masă în Capitală. Maniu soseşte mâine Mă înțeleg la telefon cu Popovici să ne vedem cu toții la el miercuri, la 11.

Astăzi se deschid școlile. Trec pe la Facultate să înscriu pe Ioana la Secția Istorie. Mă va avea astfel profesor. Văd pe Săveanu[*], care-mi spune că m-a numit în comisiunea de admitere la Secția Istorie, împreună cu Giurescu și Papacostea. Trec pe la Hulubei, la care găsesc pe Ionescu Tudor și pe Eugen Bădărău. Ținem o scurtă ședință toți patru în legătură cu economatul Universității, care deși organizat pe hârtie de câteva luni încă nu funcționează practic din lipsă de buget. Hulubei a promis să vorbească cu Mareşalul în această chestiune. Nu putem vorbi nimic despre politică, întrucât atât Hulubei, cât și Ionescu se tem de Bădărău, omul lui Antonescu. Ei îl socot spionul regimului. Mie nu-mi este frică de el. De două ori m-am întâlnit cu el de când cu economatul Universității și i-am spus verde că basarabenii fac o mare greşeală susținând pe Antonescu, care duce țara la dezastru. Am ieşit cu Ionescu și cu Bădărău, care m-au condus până la tramvaiul 14, care are stație chiar în fața Rectoratului.

Toată presa noastră e plină de articole omagiale privitoare la sărbătorirea a doi ani de la semnarea Pactului Tripartit. Excrocul de Șeicaru, care ridică în slavă armatele germane și italiene pentru „cauza sfântă pe care o apără”, uită să amintească lăudăroşeniile sforăitoare ale lui Hitler și Mussolini, care se și vedeau deja stăpâni ai Europei. După doi ani iată-i împotmoliți la El Alamein și la Stalingrad, unde cuceresc casă cu casă și stradă cu stradă.

Seara, Radio. Aceeași situație pe toate fronturile, ceea ce înseamnă că nu este bine pentru Axă, timpul nelucrând pentru ea. La Stalingrad continuă ruşinea pentru armata germană și gloria pentru ruși de a se apăra cu atâta eroism. Nemții anunță azi că au mai cucerit

[*] Săveanu a fost numit de curând decan (n.a.).

câteva cazemate în marginea Stalingradului şi că trupele lor avansează în Caucazia. Slabe rezultate pentru nişte dictatori ridicoli care urmăresc hegemonia lumii.

Marți, 29 septembrie 1942

Ionescu Tudor ne invită seara aceasta la el. Înțeleg că va fi prezentă şi familia Şteflea. Între 10 şi 12 şedința consiliului de administrație a Societății „Garajele Mihăiescu". Constatăm că nici până astăzi nu ne-a sosit nici un răspuns din Germania dacă Auto-Union ne mai poate trimite vreo maşină, măcar la anul viitor. Societatea noastră va trebui să mai licențieze din personal, întrucât şi rezervele noastre de piese de schimb diminuează mereu. Trec după şedință pe la Lupu. Se pregătea să plece la Malaxa, unde era invitat la dejun. N-am putut discuta nimic cu el, mai ales că nu era nici singur. Vom discuta mâine, la Mihai Popovici.

După masă lucrez pentru curs şi citesc presa. Antonescu s-a mai debarasat de doi generali din guvern, înlocuindu-i cu doi civili: Al. Neagu[231], la Finanțe şi Aurel Pană, la Domenii şi Agricultură. Cum pot şi nenorociții aceştia să redreseze finanțele şi agricultura noastră când asupra lor apasă mizeriile războiului şi foametea germano-italienilor!

Seara, la 7^{30} ne-am dus la familia Ionescu. Soții Şteflea sosiseră înaintea noastră. Discut cu Şteflea o oră şi ceva, în biroul lui Ionescu, situația politică generală. El e curios să ştie cum mai vedem noi situația acum, la apropierea iernii, pe frontul rus. I-am explicat în câteva cuvinte cum privim noi lucrurile pe plan general pentru a ajunge la concluzia că timpul, nelucrând pentru puterile Axei, ele vor pierde sigur războiul. El nu este de acord şi e convins că „noi ne înşelăm grav". Pentru el, nemții sunt încă foarte tari. Stalingradul va cădea curând şi odată stăpâni pe linia Volga, ei vor pune curând mâna pe zona petroliferă din Caucaz şi Azerbaidjan. Sovietele vor fi private astfel de petrolul necesar continuării războiului şi vor fi silite să capituleze. Acest lucru se va produce, după părerea lui, cel mai târziu până la sfârşitul lui noiembrie. „Şi dacă totuşi lucrurile nu se vor întâmpla aşa, l-am întrerupt eu, ce se întâmplă atunci cu nemții, dacă între timp anglo-americanii fac un al doilea front în Europa sau Nordul Africii"?. „Mai întâi, răspunde Şteflea, zidul Atlanticului s-a

dovedit inexpugnabil şi apoi, dacă prin imposibil ei ar reuşi să debarce, nu se vor putea menține nici 24 de ore şi vor fi făcuți praf. Nu ştiu dacă ştiți că, la rigoare, Hitler dispune şi de arme secrete, groaznice, care-l fac invincibil". I-am explicat că propaganda germană insinuează de mult timp acest lucru, dar că noi nu credem o iotă din tot ce afirmă ea, pentru simplul motiv că dacă nemții ar dispune de aşa arme este exclus ca anglo-americanii să nu aibă şi ei, dată fiind superioritatea lor tehnică. În continuare. Şteflea recunoaşte că nemții au pierderi mari pe frontul de Răsărit şi că armata noastră este mult inferioară celei germane ca echipament şi muniții. E sceptic în ce priveşte promisiunile făcute de Hitler lui Mihai Antonescu că ni se va da curând armamentul cerut. „Industria germană, zice el de-abia poate față necesităților armatei lor, de unde să ne mai dea şi nouă, chiar dacă ar vrea".

Când ne-am întors la masă, soția lui, care a luat loc lângă mine, m-a întrebat: „Cum stăm, d-le profesor?". „Stăm mereu pe poziții diferite cu d-l general, fie că nu are încredere în mine şi nu-mi spune tot ce gândeşte, şi-l înțeleg, fie că este victima propagandei germane şi-şi face încă iluzii". „Armata germană este încă foarte puternică", a replicat Şteflea. „Dar şi uzura ei şi demoralizarea trupei şi a cadrelor sunt tot atât de puternice", am precizat eu. Trecând apoi la situația tragică în care se află armata germană la Stalingrad, unde este ținută pe loc de aproape două săptămâni, obligată să cucerească, cu jertfe imense, stradă cu stradă şi casă cu casă, Şteflea a fost silit să recunoască faptul că atât el cât şi nemții s-au înşelat mult asupra capacității de rezistență a ruşilor care sunt „infinit mai bine pregătiți şi mai buni soldați decât ne aşteptam". În timpul mesei s-a vorbit mult despre situația internă şi de criza economică din Germania şi Italia. Şteflea a tăcut aproape tot timpul, lăsându-mi impresia că şi el nu prea vede cum se vor descurca nemții şi italienii până la urmă. Ne-am despărțit pe la 10[30].

Ascult Radio până la ora unu. Ruşii atacă mereu pe tot frontul de la Stalingrad până la Riev-Viasma-Voronej dar fără succes. La Stalingrad aceeaşi situație, lupte de stradă. Presa germană face mare caz de raportul prezentat lui Roosevelt de către Wilkie, care l-a prezentat la Conferința de la Moscova. De unde o fi cunoscut acest raport secret, despre care nici Londra nu vorbeşte? După nemți, raportul constată că situația Sovietelor „e disperată" şi că dacă nu se

face mai repede un al doilea front în Europa „ele nu mai pot rezista”. Vrabia mălai visează, însă din nenorocire de prea mult timp şi cu visuri deşarte nu se poate hrăni. În China, trupele lui Ciang-Kai-Şek înregistrează succese apreciabile în contra japonezilor. Aviația engleză a bombardat recent porturile principale de pe coasta franceză a Atlanticului. În Germania şi Italia aviația engleză şi americană fac prăpăd. În Mediterana, avioanele engleze fac imposibilă aprovizionarea cu carburanți a trupelor lui Rommel. Pe ziua de azi situația nu e de loc bună pentru puterile Axei.

Miercuri, 30 septembrie 1942

Maniu a sosit de ieri seară. Azi la 10 a văzut pe Dinu Brătianu. La şedința de la Mihai Popovici, Maniu a venit la 11^{30}. Noi eram prezenți de la 11: Lupu, Ghiță Pop, Popovici şi cu mine. Până la sosirea lui Maniu s-au vorbit numai chestiuni personale. Toți suntem în formă, odihniți şi bronzați, ca după vacanță. La rugămintea lui Maniu, care ştia că am văzut recent pe Ică, am luat eu cuvântul, povestind discuția avută cu el şi cu Ştefleа. Am vorbit trei sferturi de oră. După mine a luat cuvântul Popovici, care a insistat asupra armelor secrete de care ar dispune Germania, informație pe care el o deține de la Malaxa. Acesta i-a spus ieri la prânz că ştie de la mareşalul Antonescu acest lucru şi că Mihai Antonescu a fost informat în acest sens de Hitler şi de Göring la ultima întrevedere avută cu ei. Am luat din nou cuvântul, precizând că mie nu mi-a spus nimic Ică despre aceste arme, dar în schimb mi-a vorbit despre ele generalul Ştefleа, fără să-mi spună sursa. Am repetat răspunsul care i l-am dat eu lui Ştefleа în legătură cu aceste arme. Lupu s-a declarat de acord cu mine. „Dacă le au nemții, a spus el cu atât mai sigur că le au şi anglo-americanii şi încă mult mai perfecționate”. În continuare Lupu a subliniat, ca şi mine, ridicolul în care se află „glorioasa armată germană, silită să cucerească stradă cu stradă la Stalingrad de mai bine de două săptămâni”. Ghiță Pop a vorbit de criza economică din Germania şi Italia pe baza informațiilor pe care le deține de la mai mulți fruntaşi saşi şi preoți uniți din Ardeal care au strânse legături cu Vaticanul. Eu l-am completat cu ştirile mele referitoare la demoralizarea armatei germane şi la criticile care i se fac lui Hitler din partea ofițerilor superiori germani. „Chiar dacă aceste informații

ar fi exacte, m-a întrerupt Popovici, ele n-au nici o influență asupra lui Hitler, care e stăpân pe situație și poate strivi cu ușurință orice încercare de rebeliune. O răscoală în Italia în contra lui Mussolini este posibilă oricând. În Germania, așa ceva e cu neputință pentru cine cunoaște patriotismul și disciplina poporului german". „D-ta uiți, i-am răspuns eu sau poate nu cunoști prea bine cum același popor, patriot și disciplinat, s-a răsculat în 1918 aproape în toate centrele importante ale Germaniei, silind pe Kaiser și pe șefii militari să capituleze? D-ta probabil nu ești în curent cu modul rușinos cum s-a predat englezilor o parte din măreața lor flotă de la Kiel, în 1918". „Aș putea să-i amintesc prietenului Popovici, a intervenit Lupu, că Germania a avut, la venirea lui Hitler la putere peste 20 de milioane de voturi democrate, socialiste și comuniste, ale căror șefi ori sunt fugiți în afară ori zac în cele peste o mie de lagăre de pe întinsul Germaniei. Așteaptă d-ta o înfrângere mai serioasă a armatei germane și vei vedea turburări de zece ori mai mari ca în 1918".

A încheiat discuția Maniu. „Mie, a început el, nu-mi mai rămân multe de spus după tot ce s-a vorbit. Astăzi m-am înțeles cu Dinu Brătianu că trebuie să mai încercăm ceva pentru a determina pe Antonescu să puie capăt războiului până nu ne vom trezi cu rușii peste noi sau să încercăm să scăpăm de el cât mai este timp. Voi încerca să-l văd pe rege, deși știu că e foarte greu, dat fiind că e supravegheat de aproape de oamenii lui Antonescu". În continuare, Maniu a spus „că numai un naiv sau un nepriceput complet în problemele politice se mai poate îndoi astăzi de prăbușirea apropiată a Axei, care stă pe un vulcan gata să erupă". „Și totuși, l-a întrerupt Popovici, foarte multă lume, chiar dintre cadrele noastre, e convinsă că Axa va câștiga războiul". „Aceștia nu sunt oameni politici și în nici un caz ei nu au pretenția să fie conducători politici", i-a răspuns Maniu cu o voce apăsată. Am trecut la masă, în cursul căreia nu s-a vorbit politică. Problemele referitoare la organizarea partidului au fost amânate la o altă ședință.

Seara, Radio. Nici o schimbare pe toate fronturile. Presa germană susține mereu că „rezistența bolșevicilor e pe sfârșite". Aduce cu gluma „ia-l de pe mine că-l omor".

Joi, 1 octombrie 1942

Trec pe la Maniu pe la 9 dimineața. Discut cu el chestiuna organizației de la Râmnicu Sărat şi-l întreb din nou ce facem cu celelalte unde prietenii lui Mihalache nu numai că nu depun nici o activitate, dar îşi permit chiar să critice politica biroului. El e de părere să mai aşteptăm încă puțin timp, până se va convinge şi Mihalache că Hitler pierde războiul. „Nu trebuie aruncat în brațele lui Antonescu", zice el. Mă roagă să-i fac un memoriu pentru rege[232] în sensul celor discutate ieri pentru a-l avea asupra lui în cazul că va fi primit în audiență. Mă întorc acasă şi până seara l-am terminat.

Ascult Radio. Situația neschimbată pe toate fronturile. Presa italiană din ultimele zile pare iritată pe Rommel pentru pasivitatea lui. Nu-şi ascunde apoi decepția că ofensiva germană pe frontul de Est din anul acesta nu şi-a atins scopul. Aviația engleză şi americană fac ravagii asupra oraşelor germane. În timpul din urmă se observă oarecare menajare a Italiei din partea anglo-americanilor. Se pregăteşte oare o debarcare în Italia?

Din nou la Maniu. Îi duc proiectul de memoriu pentru regele Mihai. Îi citesc textul pe care el îl găseşte foarte bun. Rămâne să-l revadă şi eventual să-l amendeze. Îl pun în curent cu situația din Italia. El e convins că regimul fascist e complet putred şi că Mussolini e total compromis şi că ordinea din Italia ține de un fir de păr. În caz de debarcare anglo-americană în Italia „prima care va trece de partea lor va fi armata, zice el, care de abia aşteaptă să scape de dominația germană". Maniu speră ca aliații să organizeze un al doilea front în Europa mai curând în Italia sau Nordul Africii.

Văd apoi pe Lupu, la care găsesc pe Teodorescu Braniște[233], pe Mazilu[234] şi pe Grigore Cazacliu[235]. Primii doi combăteau pe Cazacliu pe chestiunea războiului, arătându-i că Hitler nu-l poate câştiga în nici un caz. Cazacliu se încăpățâna să susțină că el ascultă regulat Radio Moscova şi că are şi foarte bune ştiri din sursă sovietică, care toate îi dau convingerea că „Sovietele sunt la pământ şi că Stalingradul le va da lovitura mortală". Cunoscând-l bine drept un prost fudul, n-am găsit de cuviință să intervin. Lupu se amuza copios, ascultând argumentarea lui şi argumentele celorlalți doi. Nu mi-a plăcut totuşi răspunsul lui la întrebarea lui Teodorescu dacă e adevărată ştirea pe care o răspândeşte în oraş Ralea şi Ghelmegeanu privitoare la reprimirea în partid. „Nu s-a luat încă nici o măsură în privința aceasta de către conducerea

partidului", a spus Lupu. „Cred că această ştire nu corespunde adevărului, am intervenit eu, pentru că aceşti domni susţin pe faţă regimul actual şi nu au decât cuvinte de laudă la adresa Antoneştilor". Am ieşit cu Mazilu, care s-a plâns din nou de Lupu că e „neserios şi inconsecvent". „Lupu are mari calităţi, i-am răspuns eu; un singur defect le umbreşte uneori acela de a fi prea sensibil la linguşiri". Mazilu, care-l cunoaşte ca şi mine, nu m-a contrazis.

După masă lucrez pentru curs, citesc presa, scriu la *Jurnal*.

Seara Radio. Acalmie pe toate fronturile, până la Stalingrad, unde nemţii par că şi-au acordat o pauză. Numai aviaţia anglo-americană tulbură liniştea oraşelor germane.

Vineri, 2 octombrie 1942

La 8^{30} dimineaţa când ieşeam pe uşă să mă duc la Maniu, m-am trezit cu Lupu şi cu Costache, fratele său. Am bănuit pe loc pentru ce au venit. Cât a stat la Braşov, la Mihai Popovici, acesta l-a bătut mereu la cap cu chestiunea reprimirii în partid a cumnatului său Lugosianu. Din discuţia avută azi cu el şi cu Costache am înţeles că a fost vizitat de două ori, vara aceasta, la Arsura de către Ralea şi Ghelmegeanu. Lupu a fost convins de Popovici cu argumentul că partidul a rămas slăbit mult prin plecarea grupului Călinescu, Gafencu, Ralea şi Ghelmegeanu şi că reprimirea lor ar fi necesară în vederea viitoarei lor guvernări. L-am combătut energic, arătându-i imposibilitatea morală şi politică pentru a reprimi pe toţi aceşti transfugi care poartă răspunderea, alături de Carol şi de grupul Tătărescu a dezastrului de astăzi. „Noi ne-am angajat să facem într-o zi procesul acestor ticăloşi, responsabili de alianţa cu Germania şi de intrarea în război a ţării. Mai putem noi face acest proces dacă îi reprimim în partid?" Eu cred că nu, afară dacă nu vrem să ne distrugem toată autoritatea morală şi toată popularitatea de care se bucură azi partidul în toată ţara tocmai datorită faptului că am fost consecvenţi şi am combătut în permanenţă regimurile de dictatură carlistă şi antonesciană. Personal, mă opun categoric, am continuat eu, şi sunt convins că atât Maniu, cât şi imensa majoritate a cadrelor noastre care ne-au rămas credincioase în toţi aceşti ani de sinistră dictatură refuză, ca şi mine, să stea de vorbă pe această chestiune". Lupu a fost nevoit să recunoască justeţea argumentării mele, însă el

rămâne la părerea că „se pot face totuşi unele excepţii, fără să se atingă linia partidului”. În cursul discuţiei, care a durat o oră şi mai bine, Lupu mi-a spus că Ralea şi Ghelmegeanu au cele mai bune păreri despre mine şi că mă consideră un secretar general „mult mai bun decât Madgearu, datorită culturii mele politice, mult superioară şi faptului că sunt bun la suflet şi ştiu să apropii oamenii, ceea ce nu era cazul la Madgearu, distant şi lipsit de orice căldură sufletească”. „Pot să aibă ei cele mai strălucite păreri despre mine, i-am răspuns eu lui Lupu, linguşirile lor nu-mi vor zdruncina niciodată convingerile mele. Ambii sunt adevărate secături care ieri l-au servit pe Carol, azi pe Antonescu şi mâine pe oricine va ţine în mână cuţitul şi sacul cu grăunţe”. Lupu n-a mai insistat. Fiind târziu, n-am mai ieşit în oraş să-l văd pe Maniu. Îl voi vedea mâine dimineaţă.

Citesc presa, lucrez pentru curs şi ascult Radio până târziu în noapte. Acalmie pe toate fronturile, până şi la Stalingrad. Presa germană vorbeşte de o „regrupare a trupelor în vederea lichidării definitive a forţelor bolşevice”. Când nemţii vorbesc în comunicatele lor de astfel de lucruri, înseamnă că n-au nimic important de anunţat. De câteva zile, comunicatele germane pretind că luptele de la Stalingrad „se apropie de sfârşit”. Presa germană continuă să susţină că Sovietele sunt „complet epuizate” şi că rezistenţa lor militară „e pe sfârşite”. Aceasta este teoria personală a lui Hitler. Se va vedea mai târziu dacă ea este întemeiată. Convingerea mea este că el se înşeală profund. Ultimul său discurs din 30 septembrie dovedeşte că el e un fanatic dezechilibrat, care ia drept realitate toate fanteziile lui. După ce ridiculizează Charta Atlanticului şi toate angajamentele aliaţilor de a organiza o pace generală, bazată pe libertatea tuturor popoarelor, Hitler declară că în caz de debarcare undeva în Europa, anglo-americanii „să fie fericiţi dacă se vor putea menţine mai mult de 9 ore”.

Sâmbătă, 3 octombrie 1942

Primim de la Bogdăneşti două lăzi cu mere, fasole şi cu un porc tăiat de vreo 80 kg. Bietul tata, auzind de lipsurile din Capitală s-a grăbit să ne aprovizioneze cu ce poate şi el. Scrie că în Bogdăneşti şi în satele din jur lumea taie pe un cap porcii, întrucât nu mai are cu ce-i hrăni şi nici nu dispun de alte alimente. Anul agricol a fost prost în judeţul Baia, o toamnă scurtă, care n-a permis porumbului să se coacă complet. Lumea îl usucă în cuptoare. Vara,

fiind secetoasă, nu s-a putut face nutreț din abundență. Tot din cauza secetei, nici fructele nu s-au putut dezvolta bine, rămânând foarte mici. La 24 septembrie a nins, lucru care sileşte lumea să ție vitele şi oile acasă, consumând de pe acum din puținul nutreț adunat atât de greu. „După necazurile războiului, scrie tata, atât ne mai lipsea".

Văd pe Maniu, la 9^{30} dimineața. Mai sunt prezenți Ghiță Pop, Ilie Lazăr şi Leucuția. Cu aceştia doi din urmă el pleacă pe la 11 la Snagov, pentru două zile. Le citesc câteva rânduri din scrisoarea tatei referitoare la mizeria din județ. Îi pun apoi în curent cu discuția avută ieri cu Lupu în privința reprimirii în partid a transfugilor. Au sărit în sus Pop, Lazăr şi Leucuția. Până şi Maniu s-a enervat. Toți au dat vina pe Popovici, care a încercat şi pe lângă ei de mai multe ori să pledeze cauza lui Lugosianu. Pe Lupu ei nu-l iau în serios, întrucât îl ştiu cât este de schimbător. Ghiță Pop propune ca biroul să ia într-o şedință viitoare atitudine clară în această chestiune, dezavuând, la rigoare, pe Popovici şi pe Lupu. M-am declarat de acord cu propunerea lui Pop. Maniu a fost de părere să nu bruscăm lucrurile tocmai acum când avem pe cap şi „cazul Mihalache".

Am ieşit de la la Maniu cu Ghiță Pop. Ne-am înțeles ca în cursul săptămânii viitoare să discutăm chestiunea transfugilor într-un cerc restrâns de prieteni. Pop e convins că această problemă „nu este chiar uşoară" din cauza „tenacității lui Popovici şi a complicității lui Mihalache".

Seara avem musafiri familia Mihăilescu şi pe colonelul Marinescu, care de obicei este bine informat, aşa cum am avut ocazia să constat de mai multe ori. Comandanții celor două armate care luptă pe frontul de Răsărit au comunicat recent mareşalului Antonescu două lucruri: nu le-a sosit absolut nimic din armamentul promis de nemți şi nu s-a redus încă până acum nici cu un metru lungimea mult prea mare de front atribuită lor de către comandamentul german. Ştefl ea şi-a însuşit rapoartele acestea şi i-a atras atenția lui Antonescu asupra primejdiei la care este expusă Armata a 3-a, care are la flancul ei stâng trupe italiene cu totul nesigure în caz de atac rusesc. Antonescu a cerut generalului Hauffe[236], şeful misiunii militare pe lângă armata noastră, să intervină de urgență pe lângă Hitler, ca să-şi respecte angajamentele luate de mai multe ori şi repetate de curând şi lui Mihai Antonescu. Marinescu spune că mareşalul e foarte furios pe nemți şi foloseşte expresii tari la adresa

lor şi chiar a lui Hitler şi a anturajului său. În continuare, Marinescu spune că situaţia trupelor noastre de pe front e foarte proastă. N-au armamentul necesar, aprovizionarea se face foarte greu, în special cu carburanţi, iar moralul trupei e foarte scăzut. În Cotul Donului a nins de câteva zile. Nici echipamentul de iarnă nu e suficient. Ofiţerii noştri sunt şi ei demoralizaţi, dându-şi seama că e de prisos continuarea unui război atât de departe de frontierele ţării.

Duminică, 4 octombrie 1942

Timpul s-a răcit brusc. Stăm în casă toată ziua şi lucrăm.

Seara, Radio. Acalmie suspectă la Stalingrad. Ruşii atacă pe tot frontul de Nord, iar în Africa şi Extremul Orient nimic important. Aviaţia americană şi engleză ruinează centrele industriale din Germania. Un fapt nou pe frontul occidental, anglo-americanii au deja o mare superioritate aeriană faţă de germani şi italieni. Presa engleză şi americană continuă să elogieze pe ruşi pentru dârzenia cu care rezistă maşinii de război germane şi prezintă situaţia militară a aliaţilor drept foarte bună pe toate fronturile de luptă. Din Franţa se anunţă arestarea lui Herriot[237] „la domiciliu". Păcat că nu-l duc nemţii într-o închisoare undeva în Germania, ca să vadă imbecilul cum se pedepsesc laşii şi ticăloşii care-şi calcă fără ruşine îndatoririle lor faţă de naţiunea care i-a cocoloşit, alegându-i zeci de ani la conducerea treburilor publice. Nu i-ar fi dat acum mai bine să fie în capul unui guvern francez, undeva, în Nordul Africii, luptând alături de aliaţii fireşti ai naţiunii sale, decât să stea arestat la ordinul nemţilor în condiţii atât de umilitoare? Caraghiosul a căutat să-şi salveze averea şi „mica moşioară". La fel, disprețul meu total pentru ceilalţi porci ca Daladier, Reynaud[238], Bonnet[239], Delbos[240], Blum[241] etc., care au procedat tot atât de scandalos ca şi Herriot.

Luni, 5 octombrie 1942

Dejun la profesorul Lupu, la Valea Călugărească. Mă duc singur, cu maşina lui Costache Lupu. Vorbesc tot drumul cu el despre situaţia grea în care se pune fratele lui susţinând chestiunea transfugilor. El recunoaşte că în adevăr chestiunea e foarte delicată, pentru că întâlneşte opoziţia tuturor cadrelor care au rămas

credincioase partidului. El regretă că unii dintre prietenii „buni” ai fratelui său, ca Ralea, Ghelmegeanu, Cazacliu şi alţii nu pot fi reprimiţi „pentru a-i întări poziţia faţă de Mihalache şi chiar şi de Maniu”, care urmăresc „izolarea lui în partid”. M-a surprins mult acest argument, care dovedeşte că aşa gândeşte şi Lupu, întrucât Costache nu face decât să-l repete. „Dacă Mihalache poate a urmărit acest lucru, pe timpul cât era preşedinte, azi, când el nici nu mai participă decât foarte rar la şedinţele noastre de birou, i-am spus eu, e pur şi simplu ridicol să-i atribui aşa ceva. Cât despre Maniu, eroarea voastră e şi mai mare, deoarece el nu face tot timpul decât să-l menajeze, ca singurul element dintre vechii conducători care ţine piept lui Mihalache. Prietenia care mi-o arată Maniu şi celorlalţi colaboratori intimi ai săi, am continuat eu, e o dovadă în plus cât ţine de mult Maniu la colaborarea cu Lupu, ştiindu-mă că eu sunt bun prieten al său”. „Tu eşti mai mult manist decât lupist, mi-a spus-o deschis Costache Lupu şi fratele meu are dreptate când spune că Maniu urmăreşte de ani de zile să-i fure prietenii lui cei mai buni”. I-am arătat cât de mult se înşală dacă aluzia lui mă priveşte şi pe mine. „Pe mine nu mă cumpără nimeni, căci eu am convingerile mele proprii şi din fericire coincid mai mult cu cele ale lui Maniu decât cu ale altora”. „Cât despre chestiunea transfugilor de reprimit în partid, ţin să-ţi amintesc că „bunii” prieteni ai lui doctorului Lupu de care vorbeai mai înainte pe vremea când Mihalache spera să fie prim-ministru, în toamna lui 1936, erau toţi de partea acestuia şi considera că Lupu era prea bătrân şi ramolit pentru a mai face parte dintr-un guvern. La ce sprijin din partea acestora mai poate fi vorba azi, în 1942, dacă secăturile acestea ar reveni în partid? Mă opun din răsputeri la reprimirea lor, fiind sigur că prin aceasta fac un real serviciu şi lui Lupu şi ţie”. Bietul Costache n-a mai insistat, ştiind şi el multe lucruri despre „prietenia lui Ralea şi a celorlalţi”.

La masă a fost multă voie bună. Pe la ora două a sosit şi profesorul Lupu. D-na Lupu ne-a servit primul must din toamna aceasta şi struguri Hamburg, excelenţi Am evitat să aduc în discuţie chestiunea supărătoare a transfugilor. Am lăsat-o pe seama lui Costache să-l lămurească el pe Lupu de cum văd eu chestiunea. Am discutat în schimb situaţia externă. D-na Lupu, fiind o mare şi sinceră adversară a hitlerismului şi fascismului, i-a făcut o mare plăcere modul cum am expus eu problemele externe la ordinea zilei şi

concluzia că aliații sunt stăpâni pe situație, rămânând ferm pe poziția „capitulare fără condiții". Profesorul Lupu, care continuă să vadă des pe Antonescu, în calitatea lui de medic curant, spune că în ultimul timp „Mareşalul nu prea este în apele lui şi pare foarte îngrijorat de mersul operațiilor pe frontul de Est". Lupu recunoaşte şi el „că rezistența ruşilor la Stalingrad aruncă o lumină foarte proastă pentru prestigiul armatei germane". „Veți vedea că vor mânca bătaie aşa cum merită aceşti trufaşi care vor să domine lumea", declară d-na Lupu cu multă convingere.

Am plecat spre casă pe la ora 4 p.m. D-na Lupu mi-a dat pentru fete un coş mare de struguri Hamburg şi mai multe sticle de vin vechi pentru mine. Lupu a mai rămas câteva zile ca să-şi facă obişnuita lui cură de struguri. M-am întors tot cu maşina lui Costache. „M-am gândit tot timpul la discuția noastră, de dimineață, mi-a spus el, apropiindu-ne de casă şi încep să cred şi eu că tu ai dreptate în chestiunea transfugilor; e mai bine să nu fie reprimiți în partid". L-am rugat să-i deschidă ochii lui Lupu în propriul său interes.

Seara, Radio. Nemții au mai cucerit câteva străzi şi cazemate în Stalingrad. După ei, ruşii au încetat toate atacurile în regiunea Voronej dar le continuă pe restul frontului de Nord, în sectorul Ladoga-Riev-Viasma. În Africa, nimic important. La fel în Extremul Orient.

Marți, 6 octombrie 1942

Mă duc la Maniu la 9 dimineața Îl găsesc stând de vorbă cu Ghiță Pop. Ieri după masă la ora 5 el a fost primit în audiență la palat de regele Mihai, în prezența mamei sale Elena. Maniu ne roagă la amândoi să spunem la toți care ne vor întreba că el i-a spus regelui situația internă şi externă aşa cum o vede dânsul, însă că regele i-a declarat că el rămâne mai departe de acord cu politica guvernului Antonescu şi crede în victoria Axei. Pentru a scăpa de vizite şi explicații, Maniu pleacă la ora 11 la Sibiu pentru câteva zile. Ne roagă să spunem acelaşi lucru despre audiența lui de ieri şi lui Popovici şi lui Lupu, „care au prea multe relații şi nu sunt destul de discreți". În realitate lucrurile s-au petrecut cu totul altfel la audiență. Mihai şi mama lui sunt indignați pe Antonescu pentru regimul de supraveghere la care sunt supuşi, lucru de care nu o dată s-au plâns agenților lui. Antonescu îl tratează pe rege ca pe un copil. La rarele

festivități la care „are voie să participe”, el e obligat să citească discursurile așa cum i-au fost redactate de guvern. Nu poate primi nici un om politic sau militar în audiență înainte de a fi anunțată Președinția de Consiliu. La toate aceste umilinți Antonescu răspunde că după exemplele din trecut numai așa se poate feri Palatul Regal de intrigile de pe vremuri și aceasta în intersul regelui și a dinastiei. Mihai i s-a plâns lui Maniu că este ținut de Antonescu într-o izolare politică totală și că este pus foarte rar în curent cu mersul operațiunilor de pe front. „Cât despre situația externă, i-a spus Mihai, eu sunt redus la știrile pe care le ascult la posturile de radio”. În ce privește convingerile politice ale regelui și ale mamei sale, iată ce spune Maniu. Regele n-are încă o părere precisă; știe că anglo-americanii sunt foarte puternici ca potențial industrial, însă el îi crede încă prea slabi din punct de vedere militar pentru a se măsura cu puterile Axei. Pe nemți nu-i înghite nici el prea mult, însă îi socoate încă utili până vor distruge Sovietele. În concluzie, el speră că în anul care vine să se poată ajunge la o pace întrucât nu vede cum nemții ar mai putea continua războiul după criza economică prin care trece și după demoralizarea la care vor ajunge dacă nu pot învinge anul acesta pe ruși. Până atunci el crede că Antonescu nu se poate desprinde de nemți. S-a declarat de acord cu Maniu în privința numărului prea mare de trupe cu care participă la război și cu riscurile de viitor la care suntem expuși față de învingătorii de mâine. Regele i-a spus că și el i-a atras atenția de mai multe ori lui Antonescu în acest sens, dar că nu l-a luat în seamă. În concluzie, Maniu e convins că regele e de bună credință, dar că încă e prea copilăros și nu are pe nimeni în jurul său cu care să se sfătuiască și cu care noi să putem ține legătura. La această chestiune se va gândi el și va discuta-o și cu Dinu Brătianu săptămâna viitoare, pentru a găsi împreună o soluție. Cum Dinu Brătianu lipsește din București până joi și Maniu trebuie să plece la Sibiu pentru cura lui la picior, m-a rugat să-l văd eu pe Brătianu și să-i spun cum a decurs audiența la rege. „Fiind un om perfect loial, mi-a spus Maniu, lui i se pot comunica toate amănuntele conversației mele cu regele, bineînțeles să le păstreze numai pentru el”. Maniu m-a rugat să-i sugerez lui Brătianu că ar fi bine să ceară și el audiență și să-i vorbească în același sens regelui ca și el. Pentru aceasta îi voi preda și o copie a memoriului pe care i l-a lăsat Maniu. Stau restul zilei în casă. Lucrez pentru curs.

Seara, Radio. Nici azi nu s-a întâmplat nimic important pe toate fronturile de luptă. Semn bun deci pentru aliați. Nemții anunță că au păstruns deja în cartierele nordice ale Stalingradului, însă Moscova dezminte. Între doi mincinoşi, aleg pe ruşi care cred că mint ceva mai puțin ca nemții.

Miercuri, 7 octombrie 1942

Stau în casă toată ziua şi lucrez. La 6 mă duc la dr-ul Stănculescu, unde Ghiță Pop a invitat câțiva prieteni mai apropiați pentru a discuta chestiunea reprimirii în partid a transfugilor. În afară de ei doi şi de mine, au mai fost prezenți; Cezar Simionescu, inginerul Hoisescu, generalul Negrei, A. Leucuția, Ilie Lazăr, dr-ul Solomon[242], Anton Crihan şi Aurel Dobrescu. Ghiță Pop a deschis discuția, informând pe cei prezenți că a sosit timpul să se fixeze o atitudine definitivă în partid, referitoare la chestiunea reprimirii transfugilor, care „încep să dea târcoale partidului nostru". După ce a enumerat câteva organizații în care noi avem dificultăți cu reorganizarea lor, din cauza oamenilor lui Mihalache, el i-a pus în curent cu recentele încercări ale lui Popovici şi Lupu de a readuce în partid pe cei care ne-au trădat. Ghiță Pop a arătat apoi „marea greşeală care s-ar face" dacă s-ar admite propunerea lui Popovici şi Lupu şi a propus ca noi, cei de față, „să facem un front unit care să-l ajute şi pe Maniu să poată rezista presiunii acestor fruntaşi". El a terminat prin a-mi aduce elogii pentru atitudinea mea fermă în această chestiune, exprimându-şi speranța că în calitatea mea de bun prieten al lui Lupu voi reuşi să-l conving să părăsească o teză care nu-l serveşte nici pe el şi nici partidul. Dobrescu, Lazăr, Leucuția unul după altul au atacat pe Popovici, spunând lucruri urâte despre el, la care nu mă aşteptam. L-au acuzat că este „un mare egoist", că urmăreşte ca „prin soția lui şi prin Lugosianu să domine pe Maniu care, fiind un om delicat, se lasă terorizat de el", că „nu dă seama nimănui de modul cum administrează fondurile partidului", bolmojindu-l pe Maniu „care nu are bani ca să-şi cumpere un rând de haine" Aflu cu această ocazie de la Leucuția şi Solomon că puținul venit care-l are Maniu de la mina lui de aur, închiriată Societății Mica şi din pensia lui de fost avocat al Mitropoliei Unite de la Blaj, lui nu-i rămâne nici un ban la sfârşitul fiecărei luni, întrucât cheltuieşte toți cu mesele care le plăteşte

prietenilor săi când îi invită pe la restaurante sau cu micile cadouri flori, bomboane pe care le duce în casele unde este invitat. Ilie Lazăr ne dezvăluie un fapt petrecut în vara aceasta şi care ne-a impresionat pe toţi că el şi câţiva prieteni l-au silit pe Maniu să accepte un costum de haine nou, făcut de un croitor ardelean, cu banii realizaţi dintr-o colectă a câtorva prieteni. „Omul acesta, zice Ghiţă Pop, care ar putea avea sute de milioane la dispoziţia lui, dacă ar face un simplu gest, e nevoit să accepte un costum de la prieteni numai pentru a-şi păstra linia lui de om corect". Solomon, care nu înghite pe Lupu, căutând să mă măgulească, a spus că „Lupu e cunoscut de toată lumea ca un om inconsecvent" şi că dacă de la fuziunea din 1934 şi până azi a rămas loial lui Maniu „aceasta se datoreşte numai prietenului Hudiţă". I-au răspuns Hoisescu şi Negrei care, fără să nege influenţa exercitată de mine asupra lui, l-au apărat cu căldură, arătând că atitudinea lui în chestiunea reprimirii transfugilor nu e determinată de nici o consideraţie oportunistă, ci numai de motive de generozitate, „de slăbiciune dacă vreţi", a precizat Hoisescu. Eu am vorbit la urmă, felicitând pe Ghiţă Pop pentru a fi luat iniţiativa acestei reuniuni de lămurire între noi a unei chestiuni care ar putea să creeze partidului mari neajunsuri într-un viitor apropiat. „În afară de aspectul moral al lucrurilor, am continuat eu, care ne interzice să punem pe acelaşi plan pe trădători şi pe membrii credincioşi ai partidului, noi trebuie să facem zid în jurul lui Maniu pentru a ţine neştirbită linia partidului, angajat să facă într-o zi procesul răspunderilor tuturor acelora care, slujind pe Carol şi pe Antonescu, s-au făcut vinovaţi de dezastrul care ne aşteaptă. Partidul nostru are o misiune de îndeplinit în interesul ţării, pe care n-o poate abandona, reprimind pe ticăloşi în rândurile sale". Aplauze prelungite au subliniat cuvintele mele. În concluzie ne-am înţeles ca fiecare în parte să vorbească cu Maniu, cu Lupu şi cu Popovici, informându-i exact de atmosfera din partid privitoare la transfugi.

Am trecut apoi la chestiunile politice la ordinea zilei. Negrei a expus foarte bine situaţia militară de pe toate fronturile de luptă, scoţând foarte bine în evidenţă că războiul fulger, eşuând definitiv pentru puterile Axei, timpul nu mai lucrează pentru ele şi astfel merg spre catastrofă. Crihan a făcut şi el câteva observaţii în legătură cu „rezistenţa extraordinară" a ruşilor, care suportă singuri lupta cu aproape 80% din forţele Axei şi a aliaţilor ei.

Eu am vorbit la urmă, ocupându-mă de o singură chestiune: poziția României față de anglo-americani la sfârșitul războiului. De la intrarea noastră în război, eu repet mereu, ca și Cato cel Bătrân cu Cartagina lui, că prietenia Sovietelor cu Anglia și Statele Unite prezintă o imensă primejdie de viitor pentru interesele țării noastre. Reluând informațiile lui Crihan, referitoare la rezistența eroică a rușilor, eu am atras din nou atenția celor de față asupra primejdiei la care este expusă țara noastră de pe urma acestor sacrificii imense pe care le fac rușii pentru cauza comună a aliaților, sacrificii care provoacă admirația anglo-americanilor și a aliaților lor. „Mai putem cere noi sprijinul lor la pacea generală în problema diferendului nostru cu Sovietele când armatele noastre au luptat în contra lor dincolo de Nistru? Iată nenorocirea care ne așteaptă și pe care noi am făcut tot ce am putut ca s-o împiedicăm. Fiecare membru al partidului nostru trebuie să fie conștient de acest lucru pentru că numai așa ne vom menține dreptul și autoritatea morală de a face la momentul potrivit procesul răspunderilor".

Seara, între 11 și 12, Radio. Nici o schimbare de seamă pe toate fronturile de luptă. Vorba lui Negrei: „fiecare zi liniștită apropie puterile Axei de catastrofă".

Joi, 8 octombrie 1942

La ora 10, la Dinu Brătianu. Îl pun în curent cu audiența lui Maniu la rege și-i dau o copie de pe memoriul lăsat de el regelui. N-a mai fost nevoie să-i sugerez eu, căci îndată ce am terminat el mi-a spus că e foarte mulțumit de inițiativa lui Maniu și că va încerca și el să-l vadă pe rege săptămâna viitoare. I-am precizat apoi că în afară de mine și de Ghiță Pop nici un fruntaș de la noi nu cunoaște în amănunt audiența lui Maniu din motive de discreție. „Nici Lupu și Mihalache?", m-a întrebat el. „Nici ei și nici Mihai Popovici", i-am răspuns eu. „Foarte bine, așa voi proceda și eu cu ai mei, afară de Sassu, cu care mă înțeleg complet". Am discutat apoi cu el chestiunea răspunderilor pe care partidul nostru este hotărât să-l facă celor care poartă răspunderea catastrofei spre care mergem.

E complet de acord, căci și el are răfuiala lui cu Tătărescu și cu grupul acestuia. Dinu Brătianu vede ca și mine primejdia de viitor pentru țara noastră, datorită prieteniei tot mai adânci care se stabilește

între anglo-americani şi ruşi. Am rămas încântat de conversația cu el. Când am ieşit m-am întâlnit la uşă cu dr-ul Angelescu şi cu V. Sassu. Ca să nu lungesc vorba, i-am promis lui Angelescu să trec pe la el mâine dimineață la 9.

Iau dejunul cu Lupu şi cu Mielu Mihăiescu, la Hotel „Ambasador". Mihăiescu ne dă o serie de informații referitoare la criza economică din Germania şi Italia, precum şi la demoralizarea armatei germane în fața rezistenței ruseşti. Lupu a rămas profund impresionat, mai ales că ştia şi el multe lucruri în acelaşi sens de la Malaxa, care e convins că puterile Axei vor fi silite să capituleze dacă războiul nu se poate termina în iarna aceasta. Aşa i-a spus el lui Lupu la un dejun la care era prezent şi Mihai Popovici.

Seara, Radio. La Stalingrad, luptele s-au reluat, dar fără vreun succes apreciabil pentru nemți. Pe restul frontului până la Petrograd ruşii atacă violent, în special în sectorul Riev-Viasma. În nordul Africii, linişte suspectă.

Vineri, 9 octombrie 1942

La 9 dimineață la dr-ul Angelescu. Se arată încântat de vizita mea. Mă felicită pentru ascensiunea mea politică şi-mi aminteşte ce discuții aprinse a avut cu Iorga despre mine cu ocazia luptelor mele de la Iaşi. „Am fost totdeauna sigur că vei ajunge departe, a spus el. Păcat că politica te-a furat de la lucrările d-tale de istorie, atât de promițătoare". I-am răspuns că din cauza lui Iorga m-am aruncat în politică pentru a mă putea apăra de el, când l-am văzut ajuns prim-ministru. I-am explicat că nu părăsesc istoria şi că de îndată ce împrejurările îmi vor permite, mă voi întoarce la lucrările mele. Angelescu trece apoi la Maniu, pe care-l laudă mult pentru „fermitatea caracterului său şi marea sa perspicacitate politică". El regretă un singur lucru, pe care l-a dorit din 1918, de când l-a cunoscut pe Maniu, „că acest mare om politic n-a putut ajunge şeful Partidului Liberal". „Situația țării noastre ar fi fost azi cu totul alta dacă l-am fi avut pe el şef", a continuat Angelescu. Am evitat să angajez o discuție cu el pe această chestiune, penibilă pentru mine, întrucât ar trebui să-i arunci în față lipsa lui de demnitate pe tot timpul domniei lui Carol şi răspunderea care o poartă alături de Tătărescu pentru a fi sprijinit politica nenorocită a ticălosului de rege. În fața meritelor reale pe care le are în domeniul

învățământului şi a serviciilor pe care mi le-a făcut, în timpul cât a fost ministru, îmi vine foarte greu să-i arunc în faţă oportunismul său politic. El cunoaşte însă foarte bine părerile mele de la colonelul Mişu Marinescu, prietenul nostru comun, şi de aceea caută să mă copleşească de câte ori mă vede cu tot felul de laude şi complimente. „Am aflat de la Marinescu, mi-a spus el, că partidul d-voastră vrea să facă un proces a celor pe care d-voastră îi consideraţi răspunzători de situaţia de azi a ţării, aliată cu nemţii şi în război cu Sovietele. Sunt foarte curios să ştiu cum vedeţi d-ta şi d-l Maniu acest proces şi la ce oameni politici vă gândiţi?". În momentul când căutam un răspuns, femeia de serviciu a intrat în birou şi anunţat sosirea lui Bentoiu[243] şi a avocatului Asnavorian[244]. Răspunsul meu la întrebarea lui a rămas să i-l dau altădată. Am ieşit pe altă uşă pentru a nu-i întâlni pe cei doi musafiri, colaboratori şi ei ai ticălosului de Guţă Minciună.

Pe la 10^{30} am trecut pe la Rectorat să văd pe Hulubei, cu care schimbasem un telefon pe la 8 dimineaţa. Îmi cere părerea dacă să primească Ministerul Învăţământului pe care i-l propune Antonescu, deoarece „vrea să scape de Petrovici". Mă cam îndoiesc de sinceritatea lui Hulubei care, în aparenţă, o face pe modestul şi pe omul dezinteresat şi care, în realitate este un oportunist de mâna întâi. Pentru cazul că mă înşel asupra caracterului său, îl sfătuiesc să nu primească, deoarece intrarea lui în guvern implică şi o răspundere politică, care-l poate duce mâine pe banca acuzaţilor. Îi explic poziţia partidului nostru în chestiunea răspunderilor şi riscul pentru el de a se vedea solidar cu regimul lui Antonescu. „De funcţiunea de rector în care eşti numit de regimul actual, i-am spus eu, te poţi apăra mai uşor, fiind un post administrativ; nu acelaşi lucru este să fii ministru". El mă întreabă din nou dacă noi suntem siguri de înfrângerea Germaniei. „Cum te văd şi te vezi", i-am răspuns eu. „În cazul acesta nu primesc şi sunt hotărât să demisionez şi de la Rectorat", a replicat el. „Fă cum crezi, i-am replicat eu, însă nu uita că în cazul acesta trebuie să demisionezi cât mai repede cu putinţă". A rămas pe gânduri. Am plecat de la el cu impresia că nu va demisiona din funcţia de rector. E prea oportunist ca să facă aşa ceva.

Dejun la „Continental" cu Lupu, Negrei, Hoisescu şi Crihan. Constat de la început că Lupu a fost informat de prietenii mei de situaţia din partid privitoare la problema reprimirii transfugilor. Înainte de a începe masa el a ţinut să precizeze că personal îşi dă şi el seama

perfect de bine că reprimirea transfugilor ar crea partidului „mai mari dificultăți decât foloase” şi ca atare „chestiunea trebuie considerată închisă”. „Numai să nu revii, d-le doctor”, i-a răspuns râzând Negrei. „Eu sunt cu totul dezinteresat în această problemă, însă vă previn că veți avea mult de furcă cu Popovici şi cu Mihalache, care nu renunță cu una, cu două”. „Pe Popovici îl vor pune la punct ardelenii, i-a replicat Hoisescu, iar pe Mihalache, noi, cei din Vechiul Regat”.

În timpul mesei s-a vorbit tot timpul despre situația militară de pe diferitele fronturi. Crihan s-a ocupat de frontul de Răsărit, arătând „dificultățile uriaşe” pe care le au nemții pe frontul de Nord şi mai ales la Stalingrad, unde „nu este exclusă o catastrofă”, dacă ei nu-l pot cuceri până la sosirea iernii. Negrei susține acelaşi lucru. El nu exclude „o încercuire din partea ruşilor a întregii aripi stângi germane”, începând din Cotul Donului şi până în Caucaz. „Dacă anglo-americanii pot organiza un al doilea front în Europa sau Nordul Africii, continuă Negrei, atunci este aproape sigur că ruşii vor avea curajul să încerce această încercuire. După mine aşa se explică faptul că ei atacă mereu pe frontul de Nord şi ce cel de Centru, ca să nu permită nemților să se deplaseze pe frontul de Sud disponibilul lor de trupe de pe aceste fronturi”. Prietenii mei, şi chiar Lupu, nu prea iau în serios părerile lui Negrei, pe care le consideră puțin fanteziste. Eu, care-l cunosc mult mai bine şi-i apreciez inteligența şi cultura, îl apăr față de toți, atrăgându-le atenția asupra seriozității celor susținute de el. Azi am făcut acelaşi lucru în fața rezervelor lui Lupu şi Hoisescu, spunându-le să nu se mire dacă nu s-ar putea realiza într-o zi părerile lui Negrei. În ce privește frontul al doilea, Negrei crede că pentru anglo-americani este mult mai uşor să-l facă în Nordul Africii decât în Franța sau Belgia, invocând pentru aceasta o serie de considerații militare care mi se par destul de serioase. Cât despre japonezi, el susține de mult timp că ei dau deja semne de oboseală şi că victoria lor „s-a dus pe apa sâmbetei”.

Seara, Radio. Presa germană susține mereu că Sovietele „sunt pe sfârşite” şi că raporturile lor cu anglo-americanii sunt „încordate”, din cauză că aceştia amână mereu organizarea unui al doilea front. Propaganda germană insinuează tot timpul ideea că aliații Sovietelor urmăresc „în mod diabolic” prăbuşirea lor în speranța că Germania, rămânând slăbită, le-ar fi mai uşor s-o doboare. Teza aceasta are mulți partizani chiar şi printre prietenii mei, lucru care mă obligă la

tot felul de explicații pentru a le-o scoate din cap. Unul dintre aceştia e chiar bunul meu prieten Ghiță Pop, cu care am mereu discuții pe această temă. Aviația engleză şi americană bombardează fără încetare centrele industriale din Italia şi Germania. În Nordul Africii linişte absolută. În China, japonezii înregistrează eşecuri peste eşecuri, iar cât despre o debarcare în Australia sau India, nici vorbă.

Sâmbătă, 10 octombrie 1942

Pe la 9 dimineața vine Mihalache, care e de ieri în Capitală. Maniu şi Popovici sunt în Ardeal, iar Lupu a plecat ieri seară la Arsura. Mihalache vrea să ştie cum mai văd eu situația, întrucât, zice el, „niciodată nu i s-a părut atât de încurcată". Înainte de a-i spune cum o văd, l-am întrebat dacă el mai crede că Hitler va câştiga războiul. „Mihai Antonescu pe care l-am văzut ieri după masă, mi-a răspuns Mihalache, e mai convins ca oricând de prăbuşirea Sovietelor. Cum însă el îmi repetă acest lucru de luni de zile şi azi văd că nemții bat pasul pe loc în Stalingrad şi nu-l pot cuceri, încep să nu mai pun bază pe spusele lui şi nici a Mareşalului, deoarece îi cred acum orbiți de aparențele puterii germane. Faptul că ruşii sunt încă în picioare şi rezistă atât de puternic, încep să mă întreb dacă nemții vor mai putea continua războiul multă vreme, date fiind lipsurile de tot felul de care sufăr. Dacă între timp mai debarcă şi anglo-americanii, atunci hotărât, balanța ar putea înclina în defavoarea Axei. Mihai Antonescu mi-a vorbit şi ieri că Hitler are probabil arme secrete, însă i-am spus şi lui că toate acestea sunt simple poveşti". L-am ascultat cu mult interes şi l-am felicitat călduros pentru modul cum începe să vadă şi el situația externă. Timp de o oră şi mai bine i-am demonstrat punct cu punct pentru ce puterile Axei nu pot câştiga războiul, care nu se poate termina decât cu „capitularea lor fără condiții". „Atunci suntem pierduți, zice el, şi să fim bucuroşi dacă scăpăm numai cu Basarabia şi Bucovina". „Răspunderea o poartă toți acei care au sprijinit pe ticălosul de Carol şi pe vanitosul iresponsabil de Antonescu şi cărora partidul nostru va trebui să le facă un proces de să ne ție minte". Mihalache a oftat adânc şi n-a mai spus nimic. M-a rugat la plecare să-i telefonez de îndată ce va sosi în Capitală Maniu, căci ține mult să-l vadă.

După masă m-am dus cu fetele la cinema, iar seara, Radio. Camuflajul începe acum la ora 7 seara. Pe frontul de Est nici o schimbare. În Africa, hărțuieli. În Extremul Orient, situația neschimbată. Deci încă o zi bună pentru aliați.

Duminică, 11 octombrie 1942

Timp frumos, de toamnă. Plecăm la Fierbinți, cu maşina lui Ispasiu. Dejun la Panaiteşti. Bem vin nou din via lor şi must de două feluri, alb şi negru. E prezentă toată familia, plus Spiridonii de la Furceni. Constat şi azi cât este de uşor să zăpăceşti lumea cu ajutorul unei propagande abile şi tenace. Ispasiu, Georgeştii, Panaitescu şi Petrescu, necitind decât ziarele noastre şi nescultând nici un post străin de radio, sunt complet dezorientați. Ispasiu, ca şef al familiei lor, crede sincer că „anglo-americanii anume nu fac frontul al doilea pentru a lăsa lui Hitler mână liberă să distrugă bolşevismul rusesc". După el, nu este exclus ca până la urmă ei să se înțeleagă cu Hitler „drept mulțumire că a făcut acest mare serviciu lumii întregi". Nu mică le-a fost mirarea când le-am arătat cât de mult se înşeală ca victime ale propagandei nemțeşti. Toate explicațiile mele nu ştiu dacă i-au convins pe toți. Ca să curm discuția, le-am cerut să mai aştepte o lună, două şi să nu tragă concluzii definitive până atunci. „Țineți minte ce vă spun eu, azi, 11 octombrie, Hitler şi aliații lui merg cu paşi rapizi spre catastrofă". În timpul mesei s-au plâns toți de criza economică prin care trecem. Lipsesc toate, pâine, zahăr, ulei, carne, cafea, mălai etc. „În Germania şi Italia, am subliniat eu, e infinit mai rău ca la noi". La 6 seara ne-am întors acasă cu lăzi de struguri şi damigene cu must dulce.

Seara, Radio. La Stalingrad, nemții au ajuns în fine în centrul oraşului. Dacă vor avansa cu aceeaşi rapiditate, e posibil să cucereasc㠚i restul până la Crăciun. Şi când te gândeşti că la această luptă disperată participă peste 200 000 de trupe nemțeşti şi aliate. Pe restul frontului de Est ruşii atacă mereu. Nimic în Africa, nimic în Pacific. Când deci au de gând să înfrângă puterile Axei pe adversarii lor, dacă nici în toamna aceasta ele nu pot obține victoria? Presa germană nu mai ştie ce să inventeze pentru a întreține moralul națiunii şi aliaților ei. În timpul din urmă, propaganda germană şi-a găsit un nou cal de bătaie, aşa-zisa supărare a lui Stalin pe anglo-americani pentru că aceştia nu se grăbesc să organizeze un al doilea front în Europa.

Luni, 12 octombrie 1942

Trec pe la 10 la Casa Şcoalelor să-l văd pe Bagdasar pentru a verifica zvonurile care circulă în oraş în legătură cu acordul cultural care se negociază cu nemţii, el fiind preşedintele delegaţiei noastre. Se vorbeşte de scoaterea limbii franceze din examenul de bacalaureat şi de înlocuirea ei cu limba germană. Mai mult încă, e vorba e reducerea numărului de ore pentru limba franceză în liceu în avantajul celei germane şi de scoatere din manualele de curs secundar a tot ce nu este favorabil nemţilor, bulgarilor şi ungurilor. Într-un cuvânt, e vorba de germanizarea completă a învăţământului nostru secundar şi universitar. Bagdasar m-a liniştit complet, arătându-mi că toate aceste zvonuri sunt complet neîntemeiate, totul reducându-se la nişte modificări fără importanţă. Limba franceză rămâne mai departe cu acelaşi număr de ore; se dă posibilitate candidaţilor la bacalaureat să opteze pentru limba franceză şi germană, lucru foarte rezonabil. Cât despre manualele de curs secundar, e vorba numai de cele de istorie. Nemţii cer să se înlocuiască termenul de „barbari" pentru popoarele năvălitoare, cu cel de „popoare migratoare", fiind vorba de goţi, vizigoţi, ostrogoţi, gepizi etc. N-am nimic contra, dacă e numai atât. Îl întreb ce este adevărat în zvonul că Petrovici ar pleca, fiind înlocuit de Hulubei. „Petrovici are cele mai bune relaţii cu Antonescu, mi-a răspuns Bagdasar, şi nici vorbă de înlocuirea lui. Toate aceste zvonuri sunt puse în circulaţie de Hulubei şi prietenii săi. Pot să-ţi spun, din contra, nu numai Petrovici nu pleacă, dar dacă totuşi ar demisona în nici un caz n-ar veni Hulubei, care nu are absolut nici o şansă, fiind considerat de Antonescu drept un reclamagiu neserios". E greu să cunoşti adevărul în astfel de chestiuni. De aceea am tăcut. Am discutat apoi situaţia externă. Nici el nu e prea mulţumit de cum merg nemţii pe frontul rus şi se întreabă dacă ei vor mai putea continua războiul mult timp, dată fiind criza economică teribilă din Germania. I-am explicat în câteva cuvinte cum văd eu situaţia, arătându-i în concluzie că „puterile Axei merg inevitabil spre catastrofă şi că vor capitula fără condiţii, aşa cum cer aliaţii". L-am lăsat foarte tulburat. După masă lucrez pentru curs, citesc presa.

Seara, Radio. Nimic important pe fronturile de luptă. Prost deci pentru nemţi şi japonezi. La Stalingrad, lupte de stradă, casă cu casă. Japonezii anunţă bombardarea unor baze militare din nordul Australiei. Nemţii continuă propaganda lor în legătură cu

nemulțumirile lui Stalin că anglo-americanii nu organizează mai repede frontul al doilea în Europa. În schimb, ruşii atacă mereu pe fronturile celelalte, sus, la lacul Ladoga – Ilmen şi la centru, în regiunea Riev. Trimisul personal al lui Roosevelt în China, Wendel Wilkie[245], a vizitat pe Ciang Kai Şek la Ciunking şi s-a înțeles cu el asupra ajutoarelor de care are nevoie armata lui. Şeful guvernului chinez a adresat un memoriu lui Roosevelt prin care el cere ca aviația americană să reia bombardarea bazelor japoneze. Presa germană susține de câtva timp că Roosevelt se gândeşte să-l înlocuiască pe Cordell Hull la Externe cu Wilkie. De unde ştiu nemții ce gândeşte Roosevelt? Moscova anunță o măsură foarte bună, după mine: desființarea comisarilor poporului de pe lângă unitățile militare de pe front. Această măsură constituie încă o dovadă că armata rusă a căpătat un caracter net național.

Marți, 13 octombrie 1942

Pe la 9 dimineața ne face o vizită Grigore Popa, transferat de curând de la Iaşi. E acelaşi om aşa cum l-am cunoscut pe vremea când eram studenți: dinamic, bine orientat, curajos şi independent. A şi intrat în facultate în luptă cu Tomescu care, în calitate de ministru al Sănătății, face jocul lui Antonescu, căutând să transforme Facultatea de Medicină într-o gaşcă personală. Bietul Tomescu nu ştie încă ce forță zace în Grigore Popa şi cât de grea va fi lupta cu el. Conflictul dintre ei a izbucnit recent pe chestiunea dr-ului Marius Georgescu[246] pe care Tomescu vrea să-l facă profersor, în timp ce Popa se opune considerându-l o „nulitate". El se plânge în continuare şi de profesorul Lupu, care face parte din grupul lui Tomescu. „Păcat, zice el, că e un profesor de seamă, cu mare interes, dar e oportunist şi face jocul regimului. Nu înțeleg la ce-i trebuie lui atâția bani, căci am auzit că e medicul curant al familiilor Antonescu, Malaxa, Gigurtu şi al tuturor marilor bogătaşi din Bucureşti". Popa mi-i prea bun şi vechi prieten ca să-i pot ascunde realitatea. Nici mie nu-mi place oportunismul prof. Lupu. Am discutat de mai multe ori chestiunea lui cu Lupu şi cu Costache Lupu. Aceştia, ca frați, îl apără sub motiv că el nu face politică şi ca atare este liber să-şi exercite profesiunea lui de mare medic. De altfel, spun ei, dacă fratele lui câştigă foarte bine de la cei bogați, în schimb el tratează pe gratis o sumedenie de

oameni săraci. Acest lucru este adevărat şi cu mine şi cu familia mea, pentru că ori de câte ori am avut nevoie de el nu ne-a luat nici un ban şi tot aşa procedează şi cu ceilalți prieteni politici ai fratelui său. I-am spus lui Popa toate aceste lucruri, adăugând şi alte fapte printre care şi acela că are o soție foarte cheltuitoare şi că ajută lunar pe fratele său şi pe toți membrii familiei, destul de numeroşi şi săraci. Mai ştiu apoi de la Lupu că dacă profesorul întreține foarte bune raporturi cu Tomescu, el face acest lucru şi pentru faptul că i-a promis, ca ministru al Sănătății, să-i pună la dispoziție toate fondurile necesare pentru a face din Spitalul Colentina, pe care îl conduce el, cel mai bun şi mai mare spital din țară. „Toate acestea fac parte din capitolul circumstanțelor atenuante, am continuat eu. Rămâne de văzut dacă el cântăreşte mai mult decât cel al oportunismului. În orice caz, i-am mai spus eu, omul acesta n-are niciodată bani, iar casa lui din bulevardul Dacia e ipotecată pentru datorii foarte mari". „Cu atât mai rău, zice Popa, dacă fiind şi oportunist se dovedeşte şi un prost gospodar".

Am trecut la politică. N-a fost multă discuție, întrucât Popa e convins ca şi mine că puterile Axei vor pierde războiul şi că Antonescu se va prăbuşi odată cu ele. L-am întrebat din nou pentru ce nu s-a înscris la noi, unde ar avea de jucat un mare rol. Mi-a răspuns că este complet de acord cu politica noastră, că are o mare admirație pentru Maniu, dar vrea să rămână la catedra şi meseria lui, neavând timp pentru politica militantă. A rămas să ne vedem mai des.

Seara, Radio. Hotărât lucru, situația nemților la Stalingrad din ridicolă până mai ieri riscă acum să devină tragică. Acest aspect nu scapă observatorilor britanici şi americani. Unii dintre ei au şi găsit expresia potrivită pentru poziția lor tragică. „Nemții şi-au găsit mormântul la Stalingrad", scrie un ziar american. Acalmie pe toate celelalte fronturi din Africa şi Extremul Orient. Comunicatuele germane din ultimele zile constată că „la Stalingrad domneşte un adevărat infern". În schimb, ele anunță mari victorii în regiunea Caucaz, unde ar fi cucerit câteva localități. Nu înțeleg pentru ce Antonescu trimite trupe de ale noastre să lupte şi ele în Caucaz. Presa engleză publică pasaje din ultimul discurs al lui Roosevelt. Acesta repetă din nou hotărârea aliaților de a duce lupta cu energie până la doborârea dictaturilor şi a militarismului japonez. El recunoaşte necesitatea creării unui al doilea front pentru a uşura situația

Sovietelor, dar nu precizează nimic asupra datei şi locului unde va fi el organizat. Un nou motiv pentru presa germană şi italiană să-l atace grosolan pe Roosevelt.

Văd din ziarele noastre că la şedinţa de ieri a Consiliului de Miniştri, subsecretarul de stat la Interne Pichi Vasiliu a prezentat un raport privitor la evacuarea cu forţa a ţiganilor din Capitală în Transnistria. El pretinde că evacuarea lor a fost terminată. Măsura aceasta e pur şi simplu stupidă şi inumană, căci nu aşa se rezolvă problema ţiganilor.

Miercuri, 14 octombrie 1942

Mielu Mihăiescu îmi telefonează pe la 9 să trec pe la amiază pe la biroul său şi să mă fac liber pentru dejun. La 12 m-am dus la el. Mi-a spus că ieri noapte a sosit un delegat al Societăţii Auto-Union, care ne-a adus aprobarea pentru anul viitor a 200 de maşini cu piesele lor respective de schimb, dar fără cauciucuri. Mihăiescu a stat două ore cu el de vorbă şi a rămas să luăm dejunul împreună la ora unu, la „Capşa". Vor fi prezenţi toţi membrii consiliului de adiministraţie. Pe delegat îl cheamă Otto Hartmann şi pare a fi inginer. Lui Mihăiescu i-a făcut bună impresie. Cum el se întoarce mâine seară de la Sofia şi rămâne pe noapte la Hotel „Ambasador", Mielu Mihăiescu s-a înţeles cu administratorul nostru Bruckner să i se pregătească un pachet de alimente şi câteva sticle de vin. I-am spus că n-am nimic contra din moment ce ne dă 200 de maşini.

Dejunul a avut loc într-o cameră separată la „Capşa". Neamţul e destul de simpatic. Are, cred, peste 50 de ani. Vine pentru a doua oară în România. După pofta cu care a înghiţit meniul, am înţeles cât este de mare criza de alimente din ţara lui. N-a scos o vorbă până către sfârşitul mesei. Când a apreciat el că s-a săturat, a început să vorbească, spunând de la început că la el acasă şi la cantina societăţii este aşa mare lipsă de alimente încât e înfometat tot timpul. „Dacă ţara mea, a continuat Hartmann, ar dispune de abundenţa care o văd la d-voastră, atunci sigur am câştiga războiul. Din nenorocire, Führerul nostru şi prietenii lui au apreciat cu totul greşit situaţia, atribuind naţiunii noastre o prea mare capacitate de rezistenţă şi neţinând seama de posibilităţile adversarilor noştri. Să dea Dumnezeu să ieşim cu bine din această nenorocire în care ne-am vârât noi singuri, dar multă lume se

întreabă la noi dacă vom putea evita până la urmă o cumplită catastrofă". Bruckner al nostru a încercat să-l contrazică, susținând că armata germană e încă foarte puternică şi ca atare ea poate obține o pace onorabilă în orice moment. „Te înşeli tare, amice, i-a răspuns Hartmann; dacă englezii n-au stat de vorbă cu noi în 1941, când au rămas singuri după capitularea Franței, cum crezi d-ta că vor face ei azi când au aliați pe americani, pe ruşi şi atâtea alte națiuni, care toți îi pun la dispoziție toate resursele lor atât de mari. Nu, Anglia nu va sta de vorbă cu noi. Numai o minune ne mai poate salva. Vă rog să nu vă supărați că vă vorbesc atât de sincer, însă vă ştiu aliați prețioşi ai noştri şi cunosc câte sacrificii ați făcut şi faceți alături de trupele noastre. De aceea nu vreau să vă înşel cu vorbe mari, care nu se sprijină pe nici o realitate". L-am întrebat ce este adevărat referitor la armele secrete de care ar dispune armata germană şi despre care se vorbeşte foarte mult în cercurile noastre oficiale. „Simple poveşti de adormit copiii, a răspuns Hartmann. Dacă le-ar avea, cum vă închipuiți d-voastră că armata noastră nu le-ar fi folosit iarna trecută în fața Moscovei şi azi la Stalingrad, unde soldații noştri mor de frig şi de foame. Nu, nu avem nimic, simplă propagandă mincinoasă pentru proşti". „Să sperăm că vom ieşi cu bine", am spus eu pentru a pune capăt unei discuții supărătoare pentru bietul neamț, care băuse cam mult. Bruckner i-a spus că la reîntoarcerea lui din Bulgaria va găsi un pachet cu alimente şi băuturi. „Nu uitați, dacă sunteți atât de generoşi, să-mi puneți şi puțin unt şi slănină", a spus el, fără un pic de jenă. Mihăiescu m-a condus cu maşina lui până acasă. „Eu sunt convins că neamțul nostru a fost foarte sincer cu noi şi de aceea cred că pacea se apropie". „Pacea nu ştiu când va avea loc, i-am răspuns eu, însă catastrofa germană o simt apropiată".

Seara, Radio. Nici o schimbare pe toate fronturile, deci încă o zi bună pentru aliați. „Lupte înverşunate la Stalingrad" anunță comunicatul german de ieri. Cum rămâne atunci cu ştirea anunțată de presa germană, cu două săptămâni în urmă, că rezistența ruşilor în acest oraş este „ca şi sfârşită". Mai poate cineva lua în serios comunicatele germane?

Presa noastră anunță cu mare tam-tam aniversarea unui an de la cucerirea Odessei. Ce o să ne coste într-o zi toate aceste aniversări!

Joi, 15 octombrie 1942

Pe la 9 dimineaţă trece pe la noi colonelul Mişu Marinescu. Are ştiri foarte proaste de pe front. Cu toate promisiunile lui Hitler, armata noastră n-a primit încă nici un armament până azi. Antonescu e foarte nemulţumit şi-l bombardează mereu cu cereri să-şi respectele angajamentele luate. În realitate îşi dă şi el seama de dificultăţile industriei germane, redusă la mai puţin de jumătate de la bombardamentele aviaţiei anglo-americane. Ceea ce e mai grav e faptul că în timp ce nemţii s-au împotmolit la Stalingrad, ruşii concentrează puternice forţe la Nord de Stalingrad, pe Volga şi pe Donul Superior. Aripa stângă a armatei noastre e ţinută de trupe italiene, considerate de noi drept foarte slabe şi gata să se debandeze la primul atac rus. Antonescu face presiuni asupra Comandamentului german să remedieze aceste neajunsuri, în special acel al frontului părea întins, rezervat trupelor noastre, dar se loveşte de marea lor încăpăţânare de a nu mai schimba nimic, crezându-se invincibili. Restul zilei stau în casă. Lucrez pentru curs.

Seara, Radio. Nimic important nici azi pe toate fronturile.

Vineri, 16 octombrie 1942

Pe la 9 dimineaţa trece să mă vadă Costache Lupu. Îmi spune că a văzut ieri seara pe Ralea şi pe Ghelmegeanu, care sunt veşnic împreună şi declară că dacă partidul nostru nu-i reprimeşte, atunci ei vor face un nou partid. Nu sunt hotărâţi încă ce nume să-i dea. Ei i-au mai spus că ştiu de la Vişoianu[247] care, la rândul lui, vede foarte des pe Mihai Antonescu, că acalmnia de azi de pe diferitele fronturi se explică prin aceea că nemţii tratează o înţelegere cu anglo-americanii prin intermediul Vaticanului, pe spatele Sovietelor. Negocierile dintre ei ar fi foarte avansate. Vişoianu le-a mai spus că a primit recent o scrisoare de la Victor Cădere[248], de la Lisabona, care-i confirmă şi el existenţa acestor tratative secrete, începute mai întâi în Elveţia şi continuate azi prin intermediul papei şi al lui Franco. Ralea şi Ghelmegeanu sunt informaţi că alături de Vatican mai lucrează şi francmasoneria din lumea întreagă pentru această înţelegere cu puterile Axei. După aceştia, o pace separată cu Hitler ar fi azi „o binefacere pentru lumea întreagă, care s-ar vedea scăpată pentru totdeauna de mafia comunistă”. I-am spus lui Costache Lupu că toate

informațiile acestea nu fac doi bani şi că ele sunt nişte simple scornituri ale propagandei germane destinate să deruteze lumea, acum când situația militară a puterilor Axei trece printr-o criză atât de mare. Nu ştiu dacă l-am convins, întrucât bietul Costache este lipsit de orice orientare proprie. Am ieşit în oraş cu maşina lui.

Văd la 11 pe Mielu Mihăiescu. Mi-a povestit bucuria lui Hartmann când a văzut pachetele cu alimente şi vinuri care le-a luat cu el. A promis că-şi va da tot interesul să primim maşinile promise. Speră să mai vină la Bucureşti înainte de Crăciun. I-am spus lui Mihăiescu şi lui Bruckner: dacă mai vine numai cu aprobări pe hârtie şi fără maşini nu mai primeşte cadouri. „Bieții nemți, cât au ajuns de prost", zice Bruckner. „Aşa pedepseşte Dumnezeu pe cei care calcă libertatea altora şi vor să se considere popor ales", i-am răspuns eu.

Dejun la familia Şerban[249], care s-a întors de la Izvoare de câteva zile. Mai sunt prezenți Herescu, Bănescu şi I.D. Ştefănescu. Şerban ne informează despre situația lui, procesul cu Bazil Munteanu în Contencios şi raporturile lui cu Petrovici în chestiunea transferării. Aceeaşi situație veche. Tot grupul care susține pe Basil Munteanu sprijină regimul Antonescu, iar Petrovici nu poate trece peste ei. El aşteaptă ca Şerban să câştige procesul în Contencios pentru a putea interveni, impunând la rigoare o tranzacție, creind o a doua catedră. Adversarii lui Şerban nu admit nici această soluție şi fac tot ce le stă în putință ca să amâne procesul pe care ştiu că-l pierd. Cei de față se arată indignați de aceste manevre şi fac responsabil în rândul întâi pe Gh. Brătianu, ca decan. Şerban e hotărât să lupte mai departe, cauza lui fiind dreaptă şi perfect legală. Trecem apoi la politica externă. Herescu şi I.D. Ştefănescu sunt şi ei în curent cu zvonurile care circulă în Bucureşti despre tratativele de pace care ar avea loc în prezent între anglo-americani şi puterile Axei. Ştefănescu spune că a aflat o serie de amănunte referitoare la aceste tratative de la Ralea şi de la Gusti. Herescu deține informații din gura lui Mihai Antonescu, pe care l-a văzut ieri după masă. Herescu şi Ştefănescu iau în serios aceste zvonuri, le cred verosimile şi se bucură la ideea că mâine am putea scăpa şi de bolşevism şi de militarismul german pe care ar avea ei grijă, englezii şi americanii, să-l distrugă până la urmă. Şerban face unele rezerve. El nu vede pe Roosevelt şi pe Churchill trădând Sovietele, deşi, după el, aşa ar trebui să facă, el fiind partizanul unei politici „realiste, în care morala n-are ce căuta". El e de părere că

evreimea internațională e încă foarte puternică şi că francmasoneria e şi ea profund divizată, în sensul că mai bine de jumătate din ei nu-şi dă aprobarea pentru lichidarea bolşevismului rusesc. „Este în stare papalitatea să învingă toate aceste curente ostile hitlerismului şi fascismului pentru a sili pe Roosevelt şi pe Churchill să întindă mâna lui Hitler şi Mussolini, eu mă îndoiesc", spune în concluzie Şerban. Bănescu vorbeşte puțin. El are obiceiul să-şi spună părerea în câteva fraze pe care însă nu le argumentează, simplificând astfel discuția şi plăcându-i deseori mai mult să asculte decât să vorbească. Azi el mi-a făcut şi un foarte frumos compliment, spunând că „noi pierdem timpul cu ipoteze şubrede în loc să ascultăm specialistul nostru în astfel de probleme, amicul Hudiță".

Am vorbit cam o jumătate de oră, combătând argumentele aduse în sprijinul tezei că anglo-americanii ar putea încheia o pace separată cu Germania lui Hitler. Am arătat că argumentele lor sunt desigur puternice: francmasoneria, biserica, evreimea internațională, dar că acestea, cu toată influența lor, n-au putut împiedica războiul în 1939, vor putea ele azi să pună capăt războiului după trei ani de lupte, eu mă îndoiesc mult. Dacă aceste forțe n-au reuşit în 1939, când mai erau în picioare Polonia, România, Iugoslavia şi Grecia vor reuşi ele să câştige partida azi, când anglo-americanii dispun de o forță militară pe care n-o aveau în 1939 şi de alianțe cu atâtea țări care s-au raliat Pactului Atlanticului? E puțin probabil, mai ales acum, când germanii şi japonezii sunt obosiți de atâtea lupte şi cu un mic efort suplimentar Națiunile Unite pot obține victoria. Am arătat apoi prietenilor mei că ei uită un lucru fundamental, acela că motivele politice, militare şi economice domină cu mult toate celelalte considerații despre care s-a vorbit. „Washington-ul şi Londra, am continuat eu, nu pot admite în ruptul capului hegemonia politică şi militară a Germaniei şi Japoniei asupra globului şi de aceea eu sunt convins că nici vorbă nu poate fi de tratative de pace separată. În faza în care au ajuns lucrurile azi nu mai poate fi vorba decât de capitulare fără condiții". „În cazul acesta, zice Herescu, noi suntem pierduți". „Pentru ce ați intrat în război când atâta lume s-a opus şi a căutat să vă împiedice", i-a răspuns Bănescu, care m-a luat la braț, m-a sărutat şi m-a rugat să stau lângă el la masă. Până la 5 cât a ținut dejunul s-a vorbit numai de situația militară de pe fronturi, recunoscând cu toții că războiul fulger anunțat de Hitler n-a reuşit şi că în cazul acesta

victoria lui e puțin probabilă, mai ales dacă nu dispune de unele arme secrete. Herescu crede totuși că atâta timp cât Hitler mai dispune de o armată de peste 300 de divizii, el mai poate negocia o pace separată. Bănescu şi cu mine l-am combătut energic, atrăgându-i atenția asupra faptului că democrațiile americană şi engleză au alte concepte despre morală decât regimurile de dictatură, regimuri tiranice, conduse de bandiți cinici şi fără scrupule.

Seara, Radio. Pe frontul de Răsărit, ruşii atacă de la Ladoga până la Voronej, dar nu fac progrese. Nemții ocupă alte străzi şi câteva blocuri la Stalingrad. În China, japonezii înregistrează mari eşecuri. În Nordul Africii acalmie. Până când? Herescu spunea la prânz că în cercurile italiene de pe lângă legația lor se vorbeşte insistent de câteva zile despre posibilitatea unei debarcări anglo-americane în nordul Africii sau poate chiar în Sicilia. În cazul acesta nu văd Italia cum ar mai putea continua războiul.

Sâmbătă, 17 octombrie 1942

Dejun la Mihai Popovici. Sunt prezenți Mihalache şi Malaxa. Maniu îşi urmează cura lui la Spitalul din Sibiu, în secția dr-ului Sturza. Mihalache, văzând că Maniu nu mai vine în Capitală şi alarmat de ştirile care circulă în legătură cu tratativele de pace, a venit de ieri după masă pentru două zile. Mâine dimineață se reîntoarce la Dobreşti. Pe el l-au pus în curent cu aceste tratative Răducanu şi Vişoianu. Înainte de a ne aşeza la masă am discutat puțin chestiunea acestor tratative care fac în prezent obiectul unor discuții ample în cercurile noastre politice. Malaxa, ca un grec fălos ce este, debitează o serie de lucruri ca deținându-le de la Antoneşti. Cu un aer atotştiutor el pretinde că inițiativa acestor tratative aparține Angliei şi Statelor Unite, care ar fi „iritate” pe Soviete pentru amenințările lor continui că dacă acestea nu organizează repede cel de-al doilea front atunci ele îşi reiau libertatea de acțiune şi se vor înțelege cu Hitler. „Roosevelt şi Churchil, continuă Malaxa, se întreabă pe drept cuvânt dacă nu s-ar înțelege ei mai repede cu Hitler decât Stalin. În felul acesta regimul sovietic ar fi lichidat definitiv, iar Hitler, obținând Ucraina, poate oferi Londrei şi Washington-ului o dezarmare aşa de mult dorită”. Malaxa lasă a se înțelege că „aşa vede şi mareşalul Antonescu rostul acestor negocieri secrete”. Popovici îi ține hangul

lui Malaxa, susținând şi el că „distrugerea bolşevismului şi lichidarea militarismului german ar fi cea mai mare fericire pentru noi şi pentru toată lumea”. Mihalache, care dovedeşte de data aceasta un puternic bun simț, zâmbeşte, mulțumindu-se să spună doar atât: „greu de crezut, căci ar fi prea frumos”. „Ce bine ar fi să nu fie rău, încep eu, adresându-mă lui Popovici. D-ta treci uşor peste o prăpastie întreagă care-i desparte pe beligeranți şi-ți imaginezi că ceea ce nu s-a putut realiza acum trei ani se poate înfăptui azi, când Națiunile Unite sunt atât de puternice, iar adversarii lor gata să-şi dea sufletul. Sunt ei, Churchill şi Roosevelt atât de slabi oameni politici ca să dea pasărea din mână pe cioara din gard, când această cioară se cheamă Hitler, omul care trece drept cel mai mare mincinos din lume? Vor lăsa ei din mână tocmai azi, instrumentul trimis lor de Dumnezeu, rezistența eroică şi neaşteptată a poporului rus, pentru a se încrede prosteşte promisiunii lui Hitler că va dezarma? Îşi poate imagina cineva serios că anglo-americanii sunt aşa de idioți să trateze cu Hitler când ei ştiu foarte bine că încă un mic efort şi el va capitula în condiții ruşinoase? Eu nu cred în existența acestor tratative pe care le consider drept nişte simple născociri ale propagandei germane”. „Nu vă supărați, a intervenit Mihalache, v-am ascultat pe toți. N-am informațiile d-voastră şi nici nu mă prea pricep în problemele externe, dar bunul simț îmi spune că d-l Hudiță are perfectă dreptate, şi eu mă raliez în întregime părerii lui”.

În timpul dejunului am discutat situația militară de pe fronturile de luptă. Şi Malaxa este de acord că japonezii dau dovadă de oboseală şi că nu mai poate fi vorba să atace India şi Australia. Recunoaşte la fel că războiul pe frontul de Răsărit a intrat într-o fază grea pentru nemți şi că nu vede nici el cum ar mai putea continua ei războiul dacă se mai prelungeşte un an, „dată fiind criza economică teribilă prin care trec ei”. S-au spus multe bancuri pe seama italienilor. Malaxa spune şi el, ca şi Herescu ieri, că ambasadorul Italiei nu ascunde îngrijorarea lui mare despre o eventuală debarcare anglo-americană în Sicilia sau în Nordul Africii.

Seara avem musafiri familiile Giosanu şi Ispasiu. Înainte de a ne aşeza la masă am discutat chestiunea la ordinea zilei: tratativele secrete de pace. Giosanu nu le ia în serios, fiind convins că la mijloc nu este decât propaganda germană. Cu Ispasiu e mai greu, pentru că în ultimul timp el se învârte într-o lume care vede roşu când aude de Soviete şi el

nu prea are convingeri ferme care să-l ajute să reziste. Uneori mă cam enervează lipsa lui de orizont. Îi explic şi lui pentru ce anglo-americanii nu pot încheia o pace separată cu Hitler. D-na Giosanu continuă corespondenţa cu evreii ei din afară, care îi scriu mereu că atât în Anglia, cât şi în Statele Unite opinia publică este aproape unanimă pe chestiunea că nu poate fi vorba de pace fără capitulare fără condiţii şi că Sovietele se bucură de enorme simpatii pentru dârzenia cu care luptă în contra maşinii de război germană. Giosanu susţine acelaşi lucru ca şi Negrei, că nemţii şi noi ne-am aventurat prea departe, în partea de jos a Rusiei şi că nu sunt excluse mari neplăceri dacă nu se cucereşte mai repede Stalingradul pentru a se fixa o linie solidă pe Volga. El are informaţii de la prietenii săi mai tineri care luptă pe front sau ocupă posturi importante în statul major că între Hitler şi comandanţii de armate de pe frontul rus ar exista „grave neînţelegeri" pe chestiunea tacticei de urmat pe frontul de Sud. Mulţi generali sunt de părere să se renunţe la cucerirea Stalingradului şi să se oprească orice nouă ofensivă, timpul nemaifiind favorabil continuării luptelor. Hitler nici nu vrea să audă. Pe toţi acei care vorbesc de încetarea luptelor, Hitler îi pedepseşte, luându-le comanda, destituind pe unii pentru defetism, iar pe alţii trecându-i în posturi mai mici în spatele frontului. E uşor deci de înţeles de ce sunt aşa mari nemulţumiri în armata germană. „Dacă nemţii eşuează la Stalingrad, zice Giosanu, atunci o răscoală în armata germană devine posibilă şi în cazul acesta războiul s-ar sfârşi repede". D-na Giosanu intervine cu o observaţie foarte justă. „Observ, zice ea că Ică[*] şi d-ta, deşi foarte buni români vă bucuraţi de înfrângerea armatei noastre; stranie situaţie". „Situaţie penibilă", o completează Ispasiu. „Situaţia noastră, am intervenit eu, nu e de loc penibilă, ea se inspiră din convingerea noastră profundă că victoria lui Hitler ar fi o catastrofă pentru poporul român şi ca atare orice colaborare a armatei noastre cu el nu face decât să agraveze şi mai mult situaţia ţării noastre. Cu cât va avea loc mai devreme catastrofa armatei germane, cu atât mai bine pentru noi. România nu trebuia să intre în război alături de nemţi, aşa cum Partidul Naţional Ţărănesc a cerut mereu, opunându-se prin toate mijloacele care i-au stat la îndemână. Penibilă este numai situaţia lui Antonescu şi a celor care colaborează cu el, lucru de care vor da socoteală la

[*] Aşa îi spune ea soţului ei (n.a.).

momentul potrivit". „Mă raliez întocmai spuselor cumătrului Hudiță"[*] a declarat Giosanu. „Așa pusă chestiunea, desigur aveți dreptate", a spus Ispasiu. Ca şi cum el nu ştia de ani de zile care este poziția noastră față de războiul alături de nemți. Bietul Ispasiu începe a îmbătrâni şi cam încurcă lucrurile. N-am mai insistat ca să nu-l jignesc.

După plecarea musafirilor ascult Londra şi Berlinul. Acalmia de pe fronturile din Africa şi Rusia permite propagandei germane să-şi continue insinuările ei referitoare la intenția Londrei şi Washingtonului de a se înțelege cu Germania. Scopurile acestei propagande sunt cusute însă cu ață albă foarte groasă. Nemții vor să găsească o explicație onorabilă neputinței lor de a cuceri Stalingradul, iar pe de altă parte ei speră ca, prin insinuările lor despre o pace separată posibilă, să-i calmeze pe ruşi. Generalul Negrei mi-a spus de mai multe ori în ultimul timp că el n-ar fi surprins dacă Hitler s-ar înțelege a doua oară cu Stalin. „Doi bandiți deopotrivă de şireți şi de lipsiți de scrupule, zice Negrei, pentru ce nu s-ar înțelege din nou dacă nu se pot înfrânge unul pe altul şi dacă îşi pot satisface interesele pe seama anglo-americanilor". I-am răspuns lui Negrei că desigur un impediment moral între aceşti bandiți nu există, însă e de presupus că Stalin a învățat minte să nu mai rişte ca în 1939, ştiind foarte bine că o a doua greşeală i-ar fi fatală, ea putând izola Rusia față de lumea întreagă, lucru care ar duce-o la distrugerea ei.

Duminică, 18 octombrie 1942

Doamna Lupu ține foarte mult la noi, o iubeşte pe Milica, ține foarte mult la fetele noastre, iar față de mine are „mare considerație", cum zice ea, pentru intransigența atitudinii mele politice. Ea ne-a invitat azi la dejun. Ne-am dus la Valea Călugărească cu mașina lui Mihăiescu. Lipseşte şi soțul ei, profesorul precum şi dr-ul Lupu şi Costache, fratele lor. Ne-am plimbat o oră şi ceva prin vie, din care nu s-au cules decât strugurii mai văratici. D-na Lupu culege via foarte târziu, când strugurii sunt aproape stafidiți. Așa reuşeşte să facă vinuri excelente, pe care le vinde la preț foarte bun.

Ne așezăm la masă la ora unu. Discutăm politică externă. Ea este destul de bine orientată. După câte ştiu eu de la Lupu, ea e evreică,

[*] Soții Giosanu au botezat pe fiica noastră Ioana, la Paris (n.a.).

născută în Elveția. Urăşte de moarte pe Hitler şi disprețuieşte profund pe Mussolini şi n-are decât un ideal, să vadă pe americani şi englezi câştigând războiul. Aşa se explică pentru ce îi face plăcere să discute cu mine problemele externe. Are multă admirație față de Maniu şi nu prea înghite pe frații soțului ei, îndeosebi pe Lupu. În conversația cu Milica, cât ne-am plimbat prin vie, ea a făcut multe considerații din care reiese că nu e prea fericită nici în menaj. Desigur, e o femeie cumsecade, bună gospodină, inteligentă, foarte muncitoare, însă foarte cheltuitoare, „chiar risipitoare", cum zice Costache Lupu şi lasă de dorit mult ca fizic, cum mi-a spus odată dr-ul Lupu. În aceste condiții, e foarte greu să poți conta pe fidelitatea unui soț. „Frații mei, mi-a spus mai demult Lupu, n-au nimerit-o cu soțiile lor. Şi acesta este un motiv pentru care eu nu m-am însurat niciodată". El făcea aluzie şi la ceilalți frați ai săi mai mici, Iorgu, Panait şi Petre. Acesta din urmă s-a căsătorit cu o spălătoreasă de la hotel „Athenée Palace", acum câțiva ani. D-na Lupu e atât de intransigentă în convingerile ei, încât nu întreține relații decât cu persoane anglofile. Cât despre chestiunea la ordinea zilei, tratatul anglo-americanilor pentru o pace separată cu Hitler, ea o respinge categoric, considerând-o drept „o invenție idioată a propagandei germane". Ne-a dat două lădițe cu struguri şi mai multe sticle de vin vechi şi must, rugându-ne să venim şi duminica viitoare la dejun. I-am promis să venim dacă timpul va fi frumos. Am ajuns acasă pe la 6, odată cu seara.

Ascult apoi Londra, Berlinul şi Moscova. Perspectiva unei debarcări anglo-americane în Nordul Africii sau Italia începe să preocupe deja presa germană şi italiană. Bineînțeles, nu lipsesc asigurările că toate aceste încercări vor fi strivite ca şi cele întreprinse pe coasta franceză a Atlanticului. La Stalingrad noi încercări germane de a continua atacurile. Comunicatele nemțeşti recunosc indirect că dificultățile pe care le întâmpină trupele lor pe acest sector se datoresc serviciului de aprovizionare care funcționează greu, datorită distanței mari şi frigului şi timpului rău care bântuie în acele regiuni. Deci e clar că nemții se pregătesc să facă o nouă iarnă în ghețurile Rusiei. În mai şi iunie anunțau apropiata capitulare a Rusiei Sovietice, pentru ca azi să se afle pe acelaşi front afară de cel sudic, unde s-au aventurat extrem de imprudent. Încep să mă gândesc tot mai mult la teoria lui Negrei că la Stalingrad nu este exclusă o încercuire din partea ruşilor de îndată ce se va instala gerul de 40 de grade. În Africa de Nord, lupte de patrule şi

bombardamente ale aviației engleze. În Germania şi Italia avioanele americane şi engleze fac ravagii. În acest fel Antonescu continuă să-şi facă iluzii, agravând mereu raporturile noastre viitoare cu ruşii. El crede că poate convinge națiunea să accepte continuarea războiului, trecându-i pe la nas perspective înşelătoare. Printre acestea şi expoziția din Piața Brătianu privitoare la Transnistria şi care ne va costa scump într-o zi. La inaugurarea ei, Ică a ținut iar un discurs sforăitor, aşa cum îi place lui. Au participat toți membrii guvernului plus o serie de oameni politici, printre care sclerozatul de Vaida şi şmecherul de Halippa şi alții. Antonescu vrea să convingă țara că vom rămâne cu Transnistria la sfârşitul războiului, fără să-şi dea seama că nemții îl vor pierde cu brio. El se ia după nemți, care continuă să afirme, fără pic de ruşine, că rezistența bolşevică la Stalingrad e ca şi sfârşită, când ei nu reuşesc să-l ocupe de o lună şi ceva.

Luni, 19 octombrie 1942

Vreme urâtă. Stau în casă şi lucrez. Nu vine nimeni.

Seara, Radio. Aceeaşi situație ca şi ieri pe fronturile de luptă. Presa engleză polemizează cu cea germană şi italiană pe chestiunea pretinselor tratative secrete pentru o pace separată. Îmi pare bine că în felul acesta se pune capăt tuturor speculațiilor care se fac referitor la aceste tratative. Presa engleză reproduce pasaje din diferitele ziare americane mai importante din care reiese indignarea opiniei publice din Statele Unite față de neruşinarea propagandei germane care urmăreşte „să prostească întâi națiunea germană şi apoi pe nenorociții ei de aliați, sateliți". Toată presa engleză şi americană repetă hotărârea fermă a Națiunilor Unite de a duce războiul până la realizarea tuturor obiectivelor prevăzute în Charta Atlanticului. Sunt încântat de acest lucru, cu atât mai mult cu cât pot verifica din nou că nu m-am înşelat de loc în modul meu de a judeca situația externă.

Marți, 20 octombrie 1942

M-am dus împreună cu Grigore Popa la Hulubei, la ora 10, pentru a discuta împreună situația de la Facultatea de Medicină unde Tomescu îşi face de cap, căutând că transforme consiliul într-o gaşcă personală, în calitatea sa de ministru al Sănătății şi de „colaborator

intim al lui Antonescu", cum zice Popa. Acesta crede că eu am mai multă trecere la Hulubei pentru a-l convinge să se opună, ca rector, manevrelor lui Tomescu. Popa nu-i cere de fapt nici o favoare decât aceea de a fi „drept şi obiectiv" în numirile pe care Tomescu vrea să le treacă prin Senatul universitar. El îl acuză pe Tomescu de a-şi fi făcut o majoritate în consiliul de facultate, folosind pentru aceasta bugetul Ministerului Sănătății, cu ajutorul căruia practică „o adevărată operă de corupție". Citează o serie de exemple, din care nu lipseşte profesorul Lupu şi Gh. Banu, recent numit la ordinul lui Mihai Antonescu. Popa se plânge apoi, luând apărarea lui Parhon[250], căruia Tomescu îi face tot felul de mizerii, luându-şi pentru el personal direcția Spitalului Central. Hulubei este de acord cu noi că ceea ce face Tomescu cu Parhon „este o mare porcărie" şi că la prima ocazie el va vorbi cu Antonescu, „căci acesta, zice el, este totdeauna sensibil la chestiunile de dreptate". Popa a rămas foarte mulțumit de atitudinea lui Hulubei în chestiunile universitare. Am discutat apoi situația externă. Hulubei ne întreabă ce este adevărat în chestiunea tratativelor secrete pentru o pace separată. Popa i-a răspuns că nu e nimic adevărat şi că totul se reduce la „o simplă intrigă germană pentru a-i alarma pe ruşi şi a-i sili la o pare separată cu Hitler, care îşi dă în fine seama de marea eroare de a fi atacat Sovietele". Eu îl completez pe Popa, repetând ceea ce am auzit ieri seară la Radio Londra referitor la aceste intrigi germane. Am ieşit cu Popa. El mi-a spus că Hulubei i-a făcut o bună impresie şi că „este un noroc pentru Universitate de a-l avea pe el rector în aceste împrejurări când lichelele au aşa mare trecere la cei doi Antoneşti şi la Petrovici, regele oportuniştilor". De altfel, pe acesta el l-a atacat şi în fața lui Hulubei, care nici el nu are păreri prea bune despre Petrovici. Popa e de părere că dacă Hulubei apără interesele Universității, e bine să fie susținut de noi, deşi nici lui nu-i prea place oportunismul acestuia şi spiritul său de reclamă. „Față de Petrovici şi de Mihai Antonescu, consideră Popa, trebuie să spun că Hulubei este un înger şi pentru vremurile care le trăim e bine şi aşa". De acord cu el.

Cu ocazia deschiderii anului şcolar Petrovici a ținut să se ducă la Iaşi, unde a asistat la inaugurarea statuilor lui Xenopol[251], Maiorescu[252] şi Conta[253]. El a explicat în una din cuvântările sale marea admirație pentru politica lui Antonescu, spunând printre altele şi prostii: „Trăiască România reînnoită şi întregită nu după capriciile

conjuncturilor, ci după dreptatea ei națională". Mai întâi unde vede el România întregită fără Ardealul de Nord ori poate se gândește, ca și Hitler, că în schimbul acestuia ni s-a dat Transnistria? Și apoi România Mare, realizată în 1918, este opera unor conjuncturi capricioase? Cum e posibil ca un profesor universitar și ministrul Culturii Naționale să spună așa enormități? Merită tot blamul țării pentru o așa declarație! Restul zilei stau în casă și lucrez.

Seara, Radio. După vizita fruntașului nazist Himmler[254] la Roma, iată-l acum și pe Göring. Presa engleză face o legătură între aceste vizite și teama lui Hitler de o defecțiune a Italiei, în cazul unei debarcări anglo-americane în Sicilia. Desigur, nu lipsesc din conversațiile acestor naziști cu Mussolini dificultățile care le întâmpină armata germană pe frontul rus și neputința nemților în Nordul Africii. Despre japonezi nu se mai aude mai nimic de un timp încoace. Aviația engleză și americană distruge mai departe centrele industriale din Italia și Germania. În Franța, Laval întâlnește o opoziție tot mai mare față de planurile sale de colaborare cu Germania și Italia din partea lui Pétain și Darlan. Puterile Axei trăiesc zile grele!

Miercuri, 21 octombrie 1942

Lucrez toată dimineața la Biblioteca Academiei. Întâlnesc pe Damian Bogdan și pe Al. Elian, șefi de secție la Bibliotecă. Sunt dezorientați în general, căci toate informațiile lor privitoare la război și la situația externă le au numai din ziarele noastre, care nu fac decât să repete ca niște papagali tot ce spun nemții și italienii. Amândoi rămân surprinși și mirați când le spun că pretinsele tratative de pace separată cu Hitler sunt simple născociri ale propagandei naziste. Elian îmi spune, după ce a rămas singur cu mine, că „el se gândește serios să se înscrie în Partidul Național Țărănesc, la sfârșitul războiului". Adică după ce va fi sigur că puterile Axei au pierdut războiul. Încă un oportunist în devenire! Damian Bogdan, fost asistent al lui P.P. Panaitescu[255], ne povestește o serie de „șicane și intrigi" pe care i le face acestuia Giurescu. „De când a devenit omul lui Mihai Antonescu, spune Bogdan, nimic nu se mai poate face în Facultatea de Litere fără știrea și aprobarea acestei lichele". Bogdan susține că Giurescu e mult mai tare decât Gh. Brătianu din cauză că

Mihai Antonescu face tot ce poate ca să-i surpe autoritatea, văzând în el un concurent primejdios pentru situația lui personală în guvern. Lucrul pare posibil, întrucât Mareşalul ține foarte mult la colaborarea cu Gh. Brătianu, ceea ce nu prea convine lui Ică.

Ajung acasă pe la 3 p.m. Lucrez pentru curs, iar seara, Radio. Frigul s-a instalat definitiv pe tot frontul rus. Bieții noştri soldați vor petrece încă o iarnă în ghețurile Rusiei, prost hrăniți, prost îmbrăcați şi mizerabil înarmați. La Stalingrad, nemții cuceresc zilnic câte o stradă şi câteva ziduri de blocuri fumegânde. De la Petrograd şi până la Sud de Moscova, ruşii sunt mereu activi, în timp ce nemții se declară mulțumiți că pot rezista. Unde e deci războiul fulger? În Nordul Africii se constată o intensificare a bombardamentelor aviației engleze. După unele ştiri din sursă engleză, Rommel s-ar afla în concediu în Germania, probabil sancționat pentru eşecul lui de la El Alamein. Göbbels atacă violent pe americani pentru debarcarea lor în Libia, acuzându-i de ipocrizie. El îi confundă cu nemții lui, care una spun şi alta fac, fără să țină seama că americanii au lămurit foarte bine lumea întreagă că nu urmăresc nici o cucerire şi că toate regiunile unde debarcă trupele lor vor fi libere de îndată ce regimurile de dictatură vor fi lichidate. Göbbels o trage mereu cu imperialismul american! Pe cine crede că prosteşte el? Licheaua de Laval a ținut şi el un discurs la Vichy, în care are nerușinarea să spună că lupta pe care o duc nemții este în folosul întregii Europe şi ca atare Franța este datoare să-i dea cel puțin concursul cu muncitorii ei pe care-i pune la dispoziția lor. Canalia aceasta țigănească sper să fie spânzurat la sfârşitul războiului.

Joi, 22 octombrie 1942

La ora 9, examen de admitere la Facultate a candidaților pentru anul întâi la secția Istorică. Suntem trei în comisie: Giurescu, Papacostea şi eu. Începem azi cu lucrarea scrisă la istoria românilor; mâine vom continua cu istoria universală. Cum avem înscrişi numai 120 de candidați, față de 140 de locuri, decidem să facem examenul numai în scris, fără oral şi să le dăm câte trei subiecte la alegere. Am dat subiectele la ora 10, dându-le două ore timp de scris. La examen se prezintă şi Ioana şi fata lui Constantinescu-Iaşi din prima căsătorie. Am împărțit studenții în două amfiteatre pentru o mai bună

supraveghere. Giurescu a stat tot timpul în sala unde supravegheam eu, ca să stea de vorbă cu mine. Discutăm mai întâi chestiunea catedrei mele. El îmi oferă din nou tot sprijinul lui şi al prietenilor săi. „Nu conta pe Gh. Brătianu, care nu ți-i favorabil, îmi spune el. Acest prost ambițios caută să călărească pe toată catedra de Istorie universală, ca şi Iorga, fără să se gândească la diferența enormă dintre ei, pentru că dacă acesta era trăsnit şi lipsit de orice metodă, era totuşi un om tobă de carte şi putea face față unei materii atât de vaste. Nenorocitul de Brătianu nu cunoaşte aproape nimic din materia cursului său şi nici nu vrea să se pună pe învățat. Se mulțumeşte să trateze mici chestiuni în care nu poate fi controlat. După părerea mea, Catedra de Istorie universală trebuie scindată în trei părți: medievală, modernă şi contemporană. Brătianu să rămână la medievală, d-ta cu moderna, iar C. Marinescu[256] cu contemporana. Acest lucru trebuie făcut cât mai repede posibil". În realitate Giurescu ține mai mult să-l opereze pe Brătianu, decât să ne servească pe mine şi pe Marinescu. Am trecut la politică. El continuă să creadă într-o pace separată cu Hitler pe spatele Sovietelor, că „nu e posibil ca anglo-americanii să lase jumătate din Europa pe seama bolşevicilor". Îi amintesc că Națiunile Unite sunt angajate deja prin Charta Atlanticului să respecte frontierele tuturor țărilor, aşa cum erau ele la începutul războiului. „De la bolşevicii ruşi, zice el, te poți aştepta la orice. Ruşii n-au respectat niciodată tratatele semnate dacă nu sunt forțați să se supună". I-am arătat că anglo-americanii sunt mult prea tari ca să nu impună Sovietelor respectul tratatelor internaționale din moment ce le ajută ca să scape de primejdia hitleristă. Giurescu a rămas totuşi sceptic, declarând că el nu poate avea încredere în ruşi.

După terminarea examenului am împărțit lucrările scrise în trei părți egale pentru a fi citite şi notate de noi, membrii comisiunii. Lucrarea Ioanei a rămas să fie citită şi notă de Giurescu, după rugămintea mea.

Am vorbit puțin şi cu Victor Papacostea, un fricos şi jumătate. Vorbeşte numai în doi peri pentru a menaja toată lumea şi a evita să ia o atitudine hotărâtă în orice chestiuni de politică externă şi mai ales internă. Îmi confirmă indirect ostilitatea lui Gh. Brătianu față de mine. În Partidul Liberal, el trece drept georgist şi evită orice discuție cu Giurescu referitor la Gh. Brătianu. Față de mine, Papacostea se arată foarte amical şi mă asigură de votul său, „chiar dacă Brătianu s-ar

opune”. El crede totuşi că acesta va ceda până la urmă, când va vedea că rămâne în minoritate. El mă întreabă de ce nu vorbeşte Maniu pentru mine, „întrucât, zice el, intervenția lui Maniu ar fi decisivă”. I-am răspuns că pentru nimic în lume nu vreau să amestec politica în chestiunea catedrei mele. „Am muncit prea mult şi am titluri şi lucrări pe care nu le au nici Brătianu, nici Giurescu, i-am mai spus eu, pentru ca să nu fac apel la politică. De ajuns că m-au împiedicat mai bine de zece ani ca să fiu titularizat. Aştept să creeze ministerul o catedră de istorie diplomatică pentru a-i pune pe toți în fața unui fapt împlinit”. Papacostea îmi dă dreptate şi mă asigură că Brătianu va ceda până la sfârşit. În privința politicii externe, el mai crede posibilă o victorie germană, „căci altfel va fi un dezastru pentru noi victoria Sovietelor”. Interesant că foarte mulți intelectuali şi chiar dintre cei care susțin regimul lui Antonescu judecă foarte simplist situația externă. Pentru ei, ca şi pentru Papacostea, „înfrângerea lui Hitler înseamnă victoria Sovietelor, întrucât Europa orientală şi sudică ar rămâne sub dominația Moscovei”. El n-are încredere în fermitatea Angliei şi Statelor Unite de a impune ruşilor respectul tratatelor internaționale.

Citesc toată după masa lucrările candidaților, iar seara Radio. Pe fronturi nimic de seamă. Aviația engleză a bombardat serios oraşele industriale din nordul Italiei, în special Genua, unde se pare că portul a fost distrus în întregime. Aviația engleză şi americană fac una cu pământul centrele industriale din Germania şi țările ocupate de ea. Acum văd şi nemții ce înseamnă războiul şi cât îi costă de mult viziunile de grandoare hitleriste. În Extremul Orient, nimic deosebit. După fermitatea cu care presa americană şi engleză au pus la punct insinuările propagandei germane referitoare la posibilitatea unei păci separate, ziarele nemțeşti au mai slăbit-o în ultimul timp, susținând o nouă minciună şi mai gogonată că „încercările de a angaja tratative pentru o pace separată cu puterile Axei din partea cercurilor anglo-americane s-au lovit de un refuz categoric al diplomației italo-germane”. Ia-l de pe mine, că-l omor! E gravă situația când eşti nevoit să recurgi la aşa minciuni. Şi aceste declarații au loc într-un moment când comunicatele lor recunosc singure că luptele de la Stalingrad au ajuns „la punctul lor culminant” şi că în spațiul Don-Volga „trupele lor au succese defensive”. Pe restul frontului, de la Voronej până la Ilmen şi Ladoga, ruşii sunt în plină ofensivă.

Vineri, 23 octombrie 1942

La 9 dimineața dăm a doua probă scrisă la istoria universală. Le dăm şi aici să aleagă între trei subiecte. Pentru noi, membrii comisiunii, acest examen este o simplă formalitate regulamentară, care cere neapărat un examen de intrare în facultate. De aceea suntem îngăduitori şi dăm subiecte generale, uşoare şi cunoscute. Vom da rezultatul marți, 27 octombrie, la prânz. La 12 am ieşit toți trei împreună până la tramvai. Eu l-am întrebat pe Papacostea, de față cu Giurescu, ce este adevărat în legătură cu zvonul că Antonescu va proceda curând la o nouă remaniere şi că Gh. Brătianu va deveni ministru de Externe. Papacostea spune că acest minister i-a fost oferit de mai multe ori lui Brătianu, dar că acesta l-a refuzat deoarece el n-ar intra decât într-un guvern național din care să facă parte neapărat şi național-țărăniştii. Giurescu îl contrazice, afirmând că în adevăr acum un an Mareşalul i-a oferit lui Brătianu un loc în guvern, dar că „azi lucrurile s-au schimbat complet, întrucât Mareşalul e convins că Gh. Brătianu este un prost îngâmfat, iar Mihai Antonescu e mult mai capabil decât el". Am rămas surprins că Papacostea nu l-a apărat pe Brătianu. Probabil nu vrea să se strice cu Giurescu.

După masă, până seara târziu citesc lucrările candidaților. Între 11 şi 12, Radio. Situația nechimbată pe frontul rus şi în Extremul Orient. În schimb, vie activitate în Nordul Africii unde, de două zile, aviația engleză bombardează cu o rară violență trupele germano-italiene din regiunea El Alamein. Aviația engleză bombardează mereu porturile şi centrele industriale din Italia şi Germania. Se pregătesc ei să debarce împreună cu americanii pentru a organiza un al doilea front? Nu este exclus!

A murit Octav Tăslăoanu[257], om foarte cult, pe care l-am cunoscut bine în ultimii doi ani. Era unul din ardelenii cel mai bine informat şi orientat în problemele externe. Avea mare stimă pentru Maniu şi detesta pe Vaida.

Londra anunță că japonezii au debarcat trupe în insulele din arhipelagul Solomon. Nemții susțin că în ultimele zile trupele lor au cucerit câteva localități în Caucaz. La ce bun să avansezi în Caucaz, când în spate rămâi descoperit pe un front atât de larg, de la Don până la Volga. Încep să fiu din ce în ce mai convins că Negrei avea dreptate când spunea că nemții ar putea suferi o gravă înfrângere la Stalingrad.

Sâmbătă, 24 octombrie 1942

Citesc toată ziua lucrările candidaților. Sunt şi lucrări foarte slabe, de 3 şi 4, printre care şi a fetei lui Constantinescu-Iaşi[258]. Toate aceste lucrări sub nota 5 rămâne să le discutăm în comisie, aşa cum m-am înțeles cu Giurescu şi cu Papacostea. Nu vine nimeni, căci toți prietenii mei ştiu că sunt ocupat cu examenele la facultate.

Seara, Radio. Nemții anunță că ieri noapte englezii au dezlănțuit puternice atacuri la El Alamein, dar că toate au fost respinse cu mari pierderi pentru atacatori. Pe frontul rus, situația neschimbată. Nemții nu fac nici un progres la Stalingrad. Pe restul frontului, până la Petrograd, ruşii iau inițiativa. Nimic important nici în Extremul Orient.

Duminică, 25 octombrie 1942

La ora 9 la Maniu, întors ieri seară în Capitală. Trecem în revistă situația internă şi externă. El continuă să fie tot aşa de optimist ca şi mine. Faptul că nemții s-au încurcat la Stalingrad şi riscă acum să se vadă încercuiți îl bucură mult, cu atât mai mult cu cât el e convins că debarcarea anglo-americană în Nordul Africii sau Italia se apropie. Ofensiva pe care au desfăşurat-o de două zile englezii la El Alamein el o pune în legătură cu această apropiată debarcare. Identitate de apreciere a situației militare proaste în care se află armata germană nevoită să facă o nouă campanie de iarnă în stepa rusească, în afară de grava compromitere a lui Hitler, care a anunțat cu atâta zgomot şi îngâmfare prăbuşirea Sovietelor cu un an şi ceva în urmă. Maniu n-a luat niciodată în serios „invențiile propagandei germane” cu privire la posibilitatea unei păci separate cu Hitler. Astăzi la 11 Maniu se întâlneşte cu Dinu Brătianu. În cursul zilei termin de citit şi de notat lucrările candidaților pentru intrarea în anul întâi la Secția istorie.

Seara, Radio. Ofensiva engleză continuă la El Alamein. Deocamdată ştirile sunt contradictorii. Pe celelalte fronturi nimic deosebit.

Luni, 26 octombrie 1942. Sărbătoarea Sfântului Dumitru

Ziua de naştere a lui Maniu. La ora 11 mă duc să-l felicit. Ca în toți anii, găsesc locuința lui din Caragea Vodă plină de lume, până şi în dormitorul lui, musafirii şedeau care pe pat, care în picioare. Țin toasturi Mihai Popovici, Ghiță Pop şi eu. Popovici evocă amintiri din vrea studenției, când a cunoscut la Viena pe Maniu, „de pe atunci, zice el, devotat studiului şi apărării poporului român". Ghiță Pop arată pentru ce Maniu este iubit în Ardeal şi „adorat de toată suflarea românească". Eu am scos în relief linia dominantă a politicii sale, lupta pentru întronarea unui regim de democrație şi în țara noastră, nu numai pe hârtie, cum funcționa el până la unirea cu Ardealul, ci în practica de toate zilele, integral şi în toate domeniile vieții de stat. Această preocupare constantă l-a pus pe Maniu în luptă cu partidele politice din Vechiul Regat liberalii şi averescanii, iar mai târziu cu regimurile dictatoriale ale lui Carol al II-lea şi Antonescu. „Linia lui a rămas dreaptă, neclintită, în slujba poporului şi deci a democrației, am continuat eu. Azi, când democrațiile anglo-americane sunt pe punctul să doboare pentru vecii vecilor regimurile militare şi dictatoriale, şeful nostru iubit şi stimat are ocazia să vadă realizat visul său de o viață întreagă, triumful dreptății şi al democrației". Maniu a răspuns scurt, mulțumind vorbitorilor nu atât pentru omagiul adus persoanei sale, ci mai ales pentru faptul de a fi înțeles rostul luptei sale, „care rămâne crezul partidului nostru, lupta pentru adevăr, morală şi democrație". Ni s-a servit apoi un bufet rece, cu vin, bere şi drojdie veche de Bădăcin, din care Maniu mai avea câteva sticle.

Seara, Radio. „Lupte grele la El Alamein", anunță Berlinul. Aceasta înseamnă că situația nu e prea bună pentru ei şi miroase a retragere. Londra foloseşte termenul de „ofensivă", ceea ce presupune că englezii sunt hotărâți să lichideze corpul expediționar italo-german. Această ofensivă e posibil să fie prefața unei debarcări anglo-americane în spatele lui Rommel sau chiar în Italia. Pe frontul rus situația în general neschimbată. La fel în Extremul Orient, unde japonezii merg din ce în ce mai prost. Nemții repetă de câteva zile că „soarta Stalingradului este pecetluită" şi că trupele lor şi cele române avansează mereu spre Caucaz. Pe restul frontului ei pretind că au „succese defensive", respingând toate atacurile inamice.

Regele Mihai a împlinit 21 de ani. Presa noastră se ocupă puțin de acest lucru, căci cenzura lui Antonescu nu permite mai mult.

Marți, 27 octombrie 1942

La 10 ședință la facultate pentru darea rezultatelor la examenul de admitere. Pentru a putea trece şi pe fata lui Constantinescu-Iaşi, care a căpătat la ambele lucrări scrise, cu mare indulgență, nota 4, am decis să mărim cu un punct toate lucrările celorlalți pentru ca ea să obțină 5, nota minimă de intrare în facultate. La propunerea mea, Giurescu şi Papacostea n-au făcut nici o dificultate, fiind vorba de fiica unui coleg. Ioana a intrat cu media 9, lucrările ei fiind citite şi notate de Giurescu. La 12 am anunțat rezultatul că au reuşit toți candidații.

Asistând la darea rezultatului şi Sauciuc Săveanu, ca prodecan, am stat de vorbă cu toții, după afişarea rezultatului, despre situația externă. Giurescu se arată surprins de ofensiva englezilor la El Alamein. Prea era obişnuit cu ideea mult trâmbițată de propaganda germană că armata engleză e ca şi lichidată şi că trupele lui Rommel sunt gata să ocupe Egiptul şi să treacă în Asia Mică pentru a face joncțiunea cu trupele turceşti. De la visuri atât de mărețe, iată-i acum pe pământ, siliți să facă față „unor forțe superioare, apărate de o puternică aviație", aşa cum spune comunicatul german de azi dimineață. „Nu mai pricep nimic" exclamă Giurescu. „Şi totuşi situația e foarte clară de la începutul războiului, i-am spus eu, exact ca şi în primul război mondial, din moment ce germanii n-au putut obține o victorie decisivă din primele zile şi s-au văzut siliți să se angajeze într-un război de tranşee, timpul n-a mai lucrat pentru ei, aşa încât n-au mai putut învinge. Azi situația se repetă la fel. Iată-i intrând în al patrulea an de război cu Anglia şi în al treilea an cu Rusia Sovietică. Nu mai poate cineva crede că nemții vor putea înfrânge Națiunile Unite, care reprezintă aproape tot globul", am terminat eu. Giurescu a oftat din greu, dar n-a mai scos nici un cuvânt. Ne-am despărțit, el a plecat cu Papacostea, iar eu cu Săveanu. Acesta e tot mai îngrijorat de soarta Bucovinei de Nord şi a Basarabiei din moment ce vede şi el că o victorie germană devine tot mai puțin probabilă. „Ce e de făcut, dragă prietene", mă întreabă el. „Ce se mai poate face azi, când armatele noastre luptă la Stalingrad şi în Caucaz, iar fruntaşii basarabeni şi bucovineni nu iau nici o atitudine ,hotărâtă, aşa cum le-a cerut partidul nostru şi să-i ceară lui Antonescu încetarea războiului şi ieşirea țării din alianța cu nemții?". „Eu am încercat să conving pe prietenii mei bucovineni, însă n-am reuşit să găsesc nici unul care să accepte să facă parte cu mine din

delegația ce ar trebui să meargă la Mareşal", mi-a spus Săveanu. „Nu poți face nimănui bine cu forța, i-am replicat eu. Toți vor răspunde de lipsa lor de curaj şi de pricepere politică la încheierea socotelilor. Națiunea i-a onorat ani de-a rândul cu tot felul de avantaje materiale şi morale, cu demnități de miniştri, prefecți, deputați şi senatori. Ea i-a considerat şefi conducători în care au avut toată încrederea pentru a nu fi la înălțimea funcțiunii de adevărați conducători, ei vor răspunde într-o zi", am ținut eu să-i spun pe un ton apăsat. Din nenorocire, bietul Săveanu este un om de bună credință, dar ca om politic este aproape nul, lipsit de pricepere şi mai ales de temperament.

După masă lucrez pentru curs, citesc presa, iar seara, Radio. Londra anunță succese la El Alamein. Berlinul le dezminte. Pe frontul de Răsărit nimic deosebit, în afară de frigul care sporeşte. La Stalingrad nimic nou.

Miercuri, 28 octombrie 1942

Şedință de birou la ora 11 la Mihai Popovici. Participă în fine şi Mihalache. Lupu a sosit ieri seară în Capitală. Mihalache e de ieri la prânz. Toți au ştiri importante de comunicat. Popovici a văzut mai mulți colaboratori apropiați ai Mareşalului; Mihalache l-a văzut ieri noapte pe Antonescu; Lupu l-a văzut în dimineața aceasta pe Malaxa şi pe generalul Stoenescu, fostul ministru de Finanțe şi prieten personal al mareşalului. Maniu are informații prețioase din afară. Discuția a durat două ore jumătate. Vorbeşte mai întâi Mihalache. El l-a găsit pe Antonescu bine dispus şi optimist. E de acord că Hitler a subestimat capacitatea militară a Sovietelor şi că s-au făcut şi unele greşeli, care toate au la bază această apreciere nerealistă. Situația de la Stalingrad departe de a fi atât de gravă de cum o prezintă anglo-americanii. Hitler a luat măsuri de întărire a trupelor care luptă în acea zonă şi de aprovizionare masivă cu tot ce e nevoie. Antonescu e sigur că Stalingradul va fi ocupat repede şi că toată armata rusă din acest sector va fi capturat curând cu tot armamentul şi serviciul ei de aprovizionare. El i-a mai spus că trupele germane din sectorul Stalingrad sunt comandate de unul din cei mai valoroşi generali germani, feldmareşalul Paulus[259], prieten personal al lui Hitler. Antonescu l-a asigurat pe Mihalache că armatele noastre care luptă în regiunea Don-Stalingrad, a 3-a şi a 4-a, au tot ce le trebuie ca aprovizionare.

„Nu vă lăsați duşi în eroare de jidovii care colportează minciunile engleze, i-a spus Antonescu. Armata germană este mai puternică decât oricând, iar Hitler ştie el ce face. Cu ajutorul lui eu sper să refac România Mare, poate şi mai mare decât a fost. Aveți încredere în mine". Când Mihalache a voit să-i răspundă, Antonescu s-a sculat în picioare spunându-i că are o şedință cu şeful statului major şi alți comandați de armate şi că-i va face plăcere să continue conversația„cu altă ocazie". Mihalache a rămas cu impresia că Antonescu nu mai suportă să fie contrazis în urma atâtor eşecuri pe frontul de Răsărit. El voia să-i spună că <n->are prea mare încredere în Hitler şi în puterea armatei germane, care n-a putut înfrânge nici Anglia timp de trei ani, şi nici Rusia Sovietică într-un an şi aproape jumătate, deşi Berlinul pretindea în vara lui 1941 că Sovietele vor fi lichidate în maximum câteva luni. Totuşi Mihalache nu vede clar situația externă nici azi. „Mă întreb, totuşi, zice el, cum poate fi învinsă maşina de război germană, mai ales dacă dispune şi de arme secrete". „Poveşti, dragă Mihalache, poveşti de adormit copiii şi pe un caraghios infatuat ca Antonescu. Nemții au pierdut definitiv războiul şi păcat de jertfele pe care le mai fac pentru a-şi prelungi agonia", i-a răspuns Lupu. Popovici l-a combătut pe Lupu, susținând că atâta timp cât Hitler mai dispune de o armată de peste 300 de dizivii, nu se poate vorbi de înfrângerea lui. „Cu aşa armată în spate, continuă Popovici, în orice moment Hitler poate negocia o pace onorabilă pentru Germania, renunțând bineînțeles la cuceriri şi la visul său de hegemonie europeană" Lui Popovici nu-i intră în cap ideea că „englezii şi americanii ar putea lăsa jumătatea răsăriteană a Europei sub dominația bolşevismului rusesc" şi de aceea el crede că Hitler se poate oricând înțelege cu ei dacă renunță la visurile lui prosteşti. „Din contra, continuă Popovici, logica îmi spune că Churchill şi Roosevelt, văzând cât sunt de tari bolşevicii şi cât sunt ei de primejdioşi pentru toată Europa vor găsi în armata germană un mijloc pentru a apăra libertatea întregii Europe, deci şi a țării noastre". În concluzie, Popovici crede că politica lui Antonescu de colaborare cu nemții e singura posibilă în împrejurările de azi. „Eu sunt complet de acord cu raționamentul şi concluzia prietenului Popovici", a declarat Mihalache îndată ce acesta a terminat.

De abia m-am putut stăpâni să nu izbucnesc şi să le spun vorbe tari. „D-voastră amândoi, am început eu, mă siliții să aştern pe hârtie

nenumăratele contradicții și șovăieli pe care vi le permniteți de ani de zile și care ne pun, pe mine, pe domnii Maniu și Lupu, în situația delicată de a ascunde cadrelor noastre aceste divergențe de opinii. Din nenorocire toată lumea cunoaşte acest lucru, până și Antonescu și colaboratorii săi, situație delicată și primejdioasă totodată pentru că ea ne slăbeşte poziția partidului în fața opiniei publice și chiar față de Antonescu, deoarece nu se teme de noi, ştiindu-ne dezbinați. Eu vă rog să nu vă supărați că vă atrag atenția asupra acestor incoveniente, însă insist ca să le aveți în vedere în interesul partidului și a cauzei pe care o servim. Vă mai rog să vă gândiți că partidul nostru stă pe poziția că el reprezintă voința aproape unanimă a țării, când combate alianța cu puterile Axei, pe care o consideră opera unei dictaturi militare cu totul minoritară. Înțelegeți deci în ce lumină proastă ne pun aceste divergențe dintre noi? Eu le înțeleg, fiecare are capul și logica lui de a înțelege problemele externe, însă ca fruntași ai unui mare partid, și încă membri în biroul lui politic, d-voastră sunteți obligați să păstrați o discreție absolută asupra deosebirilor de păreri cu majoritatea biroului și a preşedintelui partidului". Popovici mi-a răspuns în numele lui și al lui Mihalache că ei amândoi n-au făcut „public" divergențele lor cu noi, ceilalți membri din birou. „Nu le-ați făcut publice, dar le cunoaşte toată lumea", le-a răspuns prompt Lupu. „Dacă e vorba de aşa, i-a replicat Mihalache, nici d-ta doctore n-ai prea fost discret în anumite ocazii și cu anumite persoane". „Indiscrețiile mele, i-a răspuns Lupu, dacă le-am făcut vreodată au fost pe chestiuni minore, care n-aveau nimic comun cu disciplina de partid și cu slăbirea poziției lui în problemele politice importante". Atmosfera fiind cam încărcată, a interveni Maniu pentru a pune lucrurile la punct. El a început prin a spune că propaganda germană a reuşit să dezorienteze multă lume, îndeosebi pe militari care, crescuți în admirația pentru disciplina și puterea armatei germane și fără o cultură politică serioasă au căzut uşor victimele propagandei hitleriste. „Pentru mine, însă, a continuat Maniu, care cunosc foarte bine cât abuzează nemții de propagandă, înfrângerea lor e tot atât de sigură cum unu și cu unu fac doi și nu trei sau patru. Nemții sunt la pământ cu economia lor și acest lucru va antrena curând și prăbuşirea lor militară. După informațiile mele ofensiva începută de englezi în Nordul Africii va fi urmată curând de o debarcare anglo-americană fie în Africa, în spatele lui Rommel, fie în Sicilia sau în centrul

Italiei. Cât despre frontul rus, ne putem aştepta la mari evenimente, întrucât eu ştiu că armata germană e foarte demoralizată şi foarte prost aprovizionată în timp ce ruşii sunt foarte bine echipaţi, bine hrăniţi şi înarmaţi până în dinţi de anglo-americani. În acest condiţii fac şi eu apel la prietenii noştri, d-nii Mihalache şi Popovici, să nu slăbească poziţia partidului tocmai acum, când el are nevoie mai mult ca oricând de unitate şi disciplină".

Am trecut la masă, care a ţinut până la 5. S-a discutat situaţia militară de pe diferitele fronturi şi criza economică din Germania şi Italia unde aviaţia engleză şi americană au distrus mai bine de jumătate din potenţialul lor industrial. În drumul spre casă, Maniu şi Lupu m-au felicitat călduros pentru a pune la punct pe Popovici şi pe Mihalache. Ghiţă Pop, care n-a vorbit nimic în timpul şedinţei, dar a luat note rămâne la părerea lui veche că Popovici nu e sincer când susţine pe nemţi şi pe Antonescu, dar că el are „anumite interese pentru a-i cultiva". Pe Mihalache el îl socoate „un mare ambiţios, gelos pe Maniu pentru marea lui popularitate".

Seara, Radio. În Africa, ofensiva engleză continuă. Poziţiile germano-italiene din toată regiunea El Alamein sunt făcute una cu pământul de artileria şi aviaţia engleză. Oraşele italiene sunt bombardate în şir de avioanele engleze. Vor debarca anglo-americanii în Italia? Pe frontul rus situaţia neschimbată la Stalingrad şi pe restul frontului până la Petrograd.

Joi, 29 octombrie 1942

Încep examenele de toamnă cu studenţii mei de la Istorie şi de la Filologie modernă, care nu s-au prezentat în iunie. Nu sunt mulţi, abia 42. Le dau tot în scris mai multe chestiuni, două ore, de la 9 la 11. Timpul s-a răcit brusc, începând de ieri seară. E prea frig însă ca să ningă. Întâlnesc în cancelarie pe Herescu, întors de curând din Portugalia, care a avut şi el examene toată dimineaţa. Nici nu-i prea pasă de situaţia externă. „Deocamdată, zice el, e încă bine. Ce va fi mâine, nu ştie nimeni cu siguranţă; un fapt e însă sigur, armata germană e încă în picioare şi deci nu e cazul să ne afolăm". Şi el recunoaşte că nemţii s-au cam încurcat în socotelile lor, dar că „sunt încă destul de tari ca să aibă de unde pierde". Cu toată inteligenţa şi cultura lui clasică, destul de serioasă, Herescu se comportă ca un om

foarte uşuratec, neurmărind decât avantaje imediate, fără să-i pese de viitor. „Ce te faci mâine când nemții se vor prăbuşi”, îl întreb eu în glumă. „Apusul e mare, amice dragă” mi-a răspuns el, „cu latina mea sper să găsesc şi eu un mic loc sub soare”. Prietenul meu ia toate lucrurile în glumă. L-am întrebat râzând dacă în voiajul său în Spania şi Portugalia n-a sondat terenul pentru vreo catedră de latină pentru ziua când va fi silit să fugă din țară. „Încă nu m-am gândit la lucrul acesta, mi-a răspuns el tot în glumă, însă să ştii că mi-ai dat o idee pentru cazul, Doamne fereşte, c-ar fi nevoie”.

Citesc până seara târziu lucrările scrise de studenții mei.

Între 11 şi 12 Radio. Situația neschimbată pe frontul rus. Nimic deosebit în Extremul Orient. Englezii progresează încet la El Alamein. Nemții dezmint mereu ştirile engleze.

Vineri, 30 octombrie 1942

Citesc toată ziua lucrările scrise ale studenților.

Seara, Radio, Nimic de seamă pe fronturile de luptă, afară de frigul tot mai serios care pune stăpânire pe frontul rusesc. Ofensiva engleză la El Alamein progresează.

Sâmbătă. 31 octombrie 1942

Pe la 11 am terminat de citit lucrările studenților. Trec pe la amiază la facultate şi anunț rezultatul. Trec apoi pe la Hulubei unde găsesc pe Ionescu Tudor şi pe C. Bordeianu. Discutăm despre situația militară proastă în care se află trupele germane pe frontul rus şi în Africa. Eu le-am completat informațiile lor, arătându-le că la Stalingrad nemții s-au încurcat definitiv şi riscă să fie încercuiți, iar în Nordul Africii toate liniile lor de apărare din regiunea El Alamein sunt deja în mâinile englezilor, care sunt pe punctul să dea peste cap rezistența trupelor lui Rommel. Le-am mai spus că o debarcare anglo-americană este iminentă în Africa sau poate chiar în Italia. Bordeianu nu se îndoieşte de înfrângerea nemților. Hulubei şi Ionescu T. sunt mai rezervați, întrucât se tem de victoria ruşilor. „De ce ți-e frică, nu scapi”, le-am spus eu la despărțire.

Maniu e plecat de ieri la Sibiu, iar Lupu s-a dus azi la prânz la Valea Călugărească, la fratele său pentru câteva zile.

Seara avem musafiri, familiile Mihăilescu şi Marinescu. Informaţiile lui Marinescu sunt şi azi interesante. Între Antonescu şi comandamentul german raporturile nu sunt prea bune. Antonescu nu e de acord cu strategia germană pe frontul rus şi se plânge mereu că nemţii nu-şi îndeplinesc angajamentele luate de a ne furniza armamentul necesar. Nu e mulţumit nici de modul cum comandamentul german tratează pe comandanţii noştri de armată, cărora, în loc să-i consulte, le cam dă ordine. La fel e nemulţumit şi de întinderea prea mare de front lăsată în seama armatelor noastre. În continuare Marinescu spune că raporturile dintre Antonescu şi Şteflea nici ele nu sunt prea bune în ultimul timp, întrucât acesta din urmă, ca şef de stat major, vrea să se acopere cu tot felul de memorii, care irită pe Antonescu. După rapoartele Serviciului secret al armatei şi al Inspectoratului Jandarmeriei, moralul trupelor şi ofiţerilor noştri de pe front este foarte scăzut. Hrana trupei este mizerabilă, aprovizionarea merge foarte prost, iar de îndată ce drumurile vor fi troienite situaţia se va agrava şi mai mult. Armatele noastre aşteaptă cu teamă ofensiva de iarnă a ruşilor, mai ales că la stânga lor se află o armată italiană, care nu le inspiră mare încredere. Marinescu spune apoi că şi armata germană e la fel de demoralizată. „Dacă ruşii mai sunt în stare de un efort, atunci ei pot obţine o victorie uşoară faţă de un inamic obosit şi demoralizat”. „În afară de ofiţerii din jurul Mareşalului, adaugă Mihăilescu, aproape toţi ceilalţi nu mai cred în victoria nemţilor, afară de cazul că ar avea arme secrete, poveste în care eu nu cred”. „Dacă ar dispune de aşa arme, îi răspund eu, pentru ce nu le întrebuinţează acum, în ajunul iernii, ca să scape de ghețurile Rusiei? Eu sunt convins că totul este o simplă poveste, ultima din arsenalul propagandei lor mincinoase”.

Ascult Radio între 11 şi 12. Nimic deosebit pe toate fronturile. Aviaţia engleză şi americană foarte activă asupra Italiei şi Germaniei. În China, japonezii merg prost.

Duminică, 1 noiembrie 1942

De ieri seară a început să bată un vânt aspru dinspre Nord-Est. Astăzi ne-am trezit cu un viscol serios, dar de scurtă durată. Timpul a rămas însă foarte rece toată ziua, dar n-a mai nins. A început să fie plăcut la gura sobei. Citesc presa, ascult Radio, lucrez pentru curs şi ţin la zi *Jurnalul*.

Mă gândesc tot timpul la situația armatei noastre care luptă în stepa Donului, unde termomentrul înregistrează deja 22 de grade sub zero. Dumnezeu a pedepsit aspru pe toți nemții pentru trufie şi dorul lor de dominație. Dar ce căutăm noi în această sinistră aventură la care ne-a vârât paranoicul de Antonescu şi clica legionară din jurul său? Iată unde duce un regim de dictatură, care s-a înscăunat la putere cu forța şi care guvernează după cum îl taie capul, după ce a pus pumnul în gura națiunei. Ce merită aceşti indivizi care profită de blândețea şi lipsa de educație politică a poporului nostru pentru a-l duce la catastrofă. Să mai aud de azi înainte pe cineva care se mai opune procesului răspunderilor, căci sunt în stare să-i dau cu ceva în cap. Vremea rea ține în casă pe toți, aşa că avem o zi liniştită, fără musafiri.

Seara, Radio. Englezii anunță cucerirea tuturor liniilor de apărare ale inamicului pe tot frontul de la El Alamein. Nemții se mulțumesc să anunțe „lupte grele în Nordul Africii". S-a vorbit un timp că Rommel nu s-a mai întors din concediul său. Londra spune că el continuă să comande trupele germane şi italiene din Nordul Africii, reîntors de câteva zile. El a fost înlocuit la comanda acestor trupe pe timpul concediului de generalul Von Stumme, care a fost ucis în lupte. Pe frontul rus, nemții se luptă cu frigul şi cu deznădejdea. Ruşii contraatacă de câteva zile şi în regiunea Caucaz. Nemții se află într-o poziție din ce în ce mai proastă pe frontul de Răsărit, ca şi pe cel din Africa.

Luni, 2 noiembrie 1942

Toată dimineața la facultate. Fac parte din comisiunea de licență a doi candidați, împreună cu Giurescu şi Papacostea. Eu țin locul lui Gh. Brătianu pentru istoria universală, întrucât el evită să facă parte din comisii cu Giurescu. Acesta e foarte atent şi chiar curtenitor față de mine. În pauza dintre cele două licențe, vorbim politică. Giurescu recunoaşte că „s-a înşelat groaznic în privința capacității armatei germane". „Am fost sigur, zice el, că armatei germane nu-i trebuiesc nici trei luni pentru a lichida mafia bolşevică, ori aceasta s-a dovedit mult mai puternică decât o credea lumea. Lumea va trebui să se descopere cu recunoştință în fața lui Hitler pentru marele serviciu care îl aduce omenirii distrugând această forță colosală care reprezintă o primejdie enormă pentru libertatea

Europei". I-am arătat cât de mult se înşeală în această chestiune. De când Hitler a luat puterea în Germania, el n-a ascuns intenţiile sale de a ataca Sovietele, căutând mereu o înţelegere cu Franţa şi Anglia în acest scop. Sovietele au fost nevoite să se apere, făcând eforturi uriaşe pentru organizarea unei armate puternice, lucru destul de anevoios pentru un regim revoluţionar, care se teme mereu de generali ambiţioşi, dornici de dictatură. De când Hitler le-a atacat, Sovietele primesc ajutoare imense de la anglo-americani. „În consecinţă, am scurtat eu, dacă nemţii nu le-ar fi ameninţat şi nu le-ar fi atacat, e aproape sigur că Sovietele n-ar dispune azi de forţa care-i îngrozeşte pe nemţi. Ei sunt vinovaţi de înarmarea Rusiei Sovietice şi plătesc azi scump de tot greşeala făcută". Giurescu rămâne la părerea lui, că deşi nemţii au dificultăţi mari de tot „ei vor învinge totuşi pentru binele omenirii". „E inutil să mai continuăm discuţia", i-am spus eu şi am plecat să facem a doua licenţă. Papacostea se fereşte să ia atitudine, mai ales când sunt şi martori. Curajos om! La ora unu, când am terminat şi a doua licenţă, ne-am despărţit fără să mai discutăm. Restul zilei am stat în casă şi am lucrat.

Seara, Radio. La Stalingrad nimic nou. Pe restul frontului, până la Petrograd, ruşii atacă mereu, dar fără succes. În Nordul Africii, Montgomery continuă ofensiva, însă Rommel rezistă puternic. În Extremul Orient, acalmie.

Marţi, 3 noiembrie 1942

Discuţie cu Lupu destul de neplăcută. El a venit pe la 9 să mă pună în curent cu discuţia avută cu Antonescu ieri seară, la Snagov. După masa de seară a jucat bridge cu el, cu Ică Antonescu şi cu Ovidiu Vlădescu. Mareşalul s-a arătat foarte dispus tot timpul şi a fost în mare vervă. În privinţa situaţiei externe, a afişat un optimist care l-a derutat pe Lupu. Nemţii sunt foarte tari, după el, deşi au făcut unele greşeli strategice „în curs de îndreptare". În Stalingrad, „faţă de rezistenţa disperată a ruşilor", Hitler a dat dispoziţii comandanţilor armatei „să nu sacrifice inutil oamenii deoarece şi aşa oraşul se va preda curând, fiind înconjurat aproape complet". „Hitler a luat toate măsurile necesare în vederea campaniei de iarnă, aşa că sunt excluse orice surprize, a continuat Antonescu, iar cât despre ofensiva lui Montgomery, ea ar putea fi considerată ca şi eşuată întrucât de zece

zile de când durează ea, englezii n-au câştigat nimic, pierzând inutil arme, avioane şi muniţii". În discuţia care a urmat, Antonescu i-a spus lui Lupu că „încetineala pe care au pus-o nemţii de a lichida frontul rus se datoreşte faptului că Hitler vrea să reducă la minimum sacrificiile de vieţi omeneşti în aşteptarea unor arme secrete în curs de fabricaţiune şi care îi va permite o victorie uşoară şi rapidă". Antonescu i-a vorbit printre aceste arme şi de un tun cu mai multe ţevi, manipulat electric, de o formidabilă putere de foc". Lupu a încercat să-i explice lui Antonescu că armele secrete sunt o poveste inventată de propaganda germană. Antonescu nici nu l-a lăsat să-şi termine fraza declarându-i că „el nu poate vorbi mai mult despre această chestiune, fiind vorba de secrete militare, dar că el are informaţii precise despre această problemă. Hitler dispune de mijloace care-i permit să dea foc lumii întregi, dacă ar fi nevoie". În continuare Antonescu i-a mai spus că „România are un mare noroc de a fi aliat cu viitorul stăpân al lumii, care apreciază foarte mult rolul jucat de armata română în războiul contra bolşevicilor şi de sprijinul economic pe care România îl dă Germaniei în aceste zile grele". Antonescu pune aşa mare bază pe prietenia lui Hitler, încât e convins că acesta i-ar acorda şi jumătate din Ucraina până la Nipru, aşa cum a fost pe vremea lui Duca Vodă. Adresându-se lui Lupu, Mareşalul i-a mai spus să nu se mai potrivească „caraghiosului de Maniu şi minciunilor engleze şi americane". „Şi d-voastră ce i-aţi răspuns la toate aceste sminteli?", l-am întrebat eu pe Lupu. „Ce să-i răspund. Puteam eu să-l insult în propria lui casă, spunându-i că nu cred o iotă din tot ce spune şi că este un idiot care se lasă prostit în halul acesta Te rog s-o faci tu dacă îţi dă mâna. Eu n-o pot face, cu atât mai mult cu cât din ceea ce spune el s-ar putea să fie adevărate". Lupu începe cu pacea separată pe care nici el n-o socoate cu totul imposibilă. Antonescu i-a spus că „el pune capul" că Hitler, la rigoare, poate oricând încheia o pace cu Sovietele, care se văd deja părăsite de anglo-americani, care-i tot poartă cu vorba cu cel de-al doilea front. Cu o armată de peste 300 de divizii, Antonescu e sigur că în orice moment Hitler se poate înţelege şi cu Anglia. Lupu crede azi la fel, deşi mai ieri excludea cu totul această posibilitate. După el „conservatorismul englez nu poate vedea cu inimă uşoară o victorie prea mare a bolşevismului rusesc, căci odată războiul terminat şi americanii reîntorşi la afacerile lor, Anglia rămâne în faţa Sovietelor

singură dacă Germania este distrusă. Poate ea face față comunismului rusesc fără barajul german? Iată pentru ce eu sunt nevoit să dau dreptate lui Antonescu în această chestiune". În conversația avută cu Antonescu, acesta i-a mărturisit că Mussolini cere de mai mult timp lui Hitler să încheie o pace separată cu Sovietele pentru a putea față unei debarcări anglo-americane pe care el o crede inevitabilă şi foarte apropiată. Antonescu mai ştie că şi mai mulți fruntaşi hitlerişti, dintre care Göring, împărtăşesc părerea lui Mussolini. În concluzie, Lupu crede că momentan noi ar trebui „să încetăm presiunea noastră asupra lui Antonescu cel puțin până vom vedea mai clar cum se desenează situația externă". Am făcut un mare efort pentru a fi politicos în răspunsul meu, căutând să-i explic lui Lupu că se înşeală profund în privința posibilității care o are Hitler de a face o pace separată cu Anglia sau cu Sovietele. I-am amintit propriul său argument că în războiul actual nu e vorba de ideologii politice, ci de luptă pentru echilibru militar şi politic şi că Sovietele nu pot repeta greşeala din 1939 fără a-şi expune existența lor, iar Anglia, chiar dacă ar dori o pace separată cu Germania, ea nu mai „este liberă pe mişcările ei, fiind înfeodată complet Statelor Unite, fără ajutorul cărora ar fi fost de mult învinsă. Hitler trăieşte din iluzii, am continuat eu, iar Antonescu e prea legat de nemți ca să mai poată judeca situația obiectiv". „Să dea Dumnezeu să mă înşel eu şi să ai tu dreptate şi cu Maniu", mi-a răspuns Lupu, repetându-mi din nou argumentul său obişnuit de câte ori se vede înfundat şi fără replică posibilă. I-am făcut apoi un scurt rezumat al situației militare de pe frontul rus, dezastroasă pentru nemți şi pentru trupele noastre, demoralizate, prost hrănite, prost echipate şi mizerabil înarmate, cel puțin cele două armate româneşti. I-am repetat proporțiile crizei economice din Germania şi Italia, neînțelegerile grave dintre italieni şi germani, care pot duce oricând la o răscoală generală în contra regimului lui Mussolini. I-am amintit că o debarcare anglo-americană în Africa sau Italia este foarte apropiată şi că aceasta ar putea fi fatală lui Hitler şi Mussolini, care văd cu groază distrugerea centrelor lor industriale de aviația engleză şi americană. Dacă Lupu a plecat remontat, în schimb eu am rămas obosit şi plictisit de atâta vorbărie.

Restul zilei am rămas în casă, lucrând pentru curs, citind presa şi completand *Jurnalul*. Seara, Radio.

După masă la 5 au venit la mine Constantinescu-Iaşi, Joja[260] şi avocatul Bunaciu[261] din Ardeal. Pe acesta din urmă îl văd pentru prima dată. Toți trei sunt alarmați de zvonurile care circulă în oraş referitoare la tratativele secrete anglo-germane pentru o pace separată pe spatele Rusiei Sovietice. Constantinescu deține aceste informații din cercurile apropiate lui Antonescu. Lucrețiu Pătrăşcanu a văzut recent pe Ralea, cu care e vechi prieten. Acesta i-a spus că şi el a auzit de la prietenii lui Mihai Antonescu despre existența acestor tratative. Sursa principală a acestor informații, Pătrăşcanu o are însă prin mama sa, prietenă veche a generalului Pichi Vasiliu, subsecretar de stat la Interne. Datorită acestei legături „de familie" Pătrăşcanu se bucură de un regim de favoare. De fapt el are un domiciliu obligator la Poiana Țapului, însă mai mult nominal, căci în realitate el circulă când la Sinaia, când la Bucureşti. Constantinescu-Iaşi şi Joja zâmbesc cu înțelegere când vorbesc de prietenul lor Lucrețiu şi de legăturile mamei sale cu Pichi Vasiliu. Treaba lor, nu mă interesează legăturile lor. Singurul lucru care contează sunt informațiile pe care Pătrăşcanu le poate avea pe această cale. Le-am răspuns că toate aceste zvonuri n-au nimic serios în baza lor şi că ele sunt simple fantezii ale Mareşalului şi colaboratorilor săi, care speră nu numai într-o pace separată anglo-germană, ci şi în una germano-sovietică.

Bunaciu crede că ruşii nu vor mai putea rezista mult timp la Stalingrad. Joja şi Constantinescu sunt ceva mai optimişti, deşi recunosc şi ei că armata germană continuă să fie încă foarte puternică. Toți trei sunt furioşi pe anglo-americani, care întârzie „anume" organizarea unui al doilea front ca să dea posibilitate nemților să distrugă complet armata sovietică. I-am apărat pe anglo-americani, explicându-le că numai considerații de ordin militar îi împiedică să organizeze acest front şi că democrațiile occidentale nu sunt capabile de felonii politice ca dictatorii europeni, Hitler şi Stalin, sau militariştii japonezi. Joja şi Constantinescsu sunt de acord cu mine că Stalin a făcut o imensă greşeală, o adevărată crimă încheind pactul cu Hitler în 1939, „Eu în locul lui Stalin şi al porcului de Molotov îmi trăgeam un glonte în cap în 1941, când aş fi văzut falimentul total al politicii mele. Păcat că trebuie să plătească bietul popor rus aceste greşeli de neiertat". Bunaciu a tăcut deşi, după cum ținea capul în jos, am înțeles că şi el era de părerea mea. Le-am arătat la urmă pentru ce Națiunile Unite vor câştiga războiul şi pentru ce vor

fi prefăcute praf dictaturile fasciste şi hitleriste, ca şi militarismul japonez. „Sper, am terminat eu, că până la urmă se va elibera şi poporul rus de dictatura lui, care i-a adus atâta nenorocire". Constantinescu, Joja şi Bunaciu, rând pe rând au elogiat partidul nostru şi în special pe Maniu, pentru dârzenia cu care combatem politica greşită şi criminală a regimului lui. Au plecat de la mine remontaţi şi fericiţi.

Seara, Radio. Pe frontul rus nimic nou. În Africa, ofensiva engleză continuă cu succes, deşi Berlinul tăgăduieşte meritele lui Montgomery. În Extremul Orient, japonezii merg din ce în ce mai prost. Aviaţia engleză şi americană fac una cu pământul oraşele industriale din Germania şi Italia.

Miercuri, 4 noiembrie 1942

La 9 la facultate într-o comisie de licenţă cu Gh. Brătianu şi Papacostea. După examen ieşim toţi trei şi mergem pe jos, stând de vorbă, până la Garajele Mihăiescu, unde ne despărţim. Brătianu şi Papacostea şi-au continuat drumul, iar eu am intrat la Mielu Mihăiescu. Gheorghe Brătianu crede mai departe în steaua lui Hitler şi e convins că acesta se poate înţelege oricând fie cu Stalin, în contra Angliei, fie cu Anglia în contra Sovietelor. „Desigur, zice el, alternativa a doua va fi preferabilă pentru noi şi toată Europa Centrală". E surprins şi el că nemţii n-au putut cuceri încă Stalingradul, deşi îşi explică şi el, ca şi Antonescu, „tactica lui Hitler, de a economisi jertfele inutile de vieţi omeneşti". El nu crede că anglo-americanii vor putea organiza un al doilea front „dată fiind superioritatea incontestabilă a armatei germane". Drept răspuns, îi citez versurile lui Coşbuc din *Moartea lui Fulger*:

Credinţa-n zilele de apoi
E singura nădejde-n noi!
Că multe-s tari cum credem noi
Şi mâne nu-s.

„Aşa se va întâmpla într-o zi şi cu armata germană", i-am răspuns eu la despărţire.

Mielu Mihăiescu mă anunţă că Societatea Auto-Union ne-a anunţat că înainte de Crăciun ne va trimite 80 de maşini Volkswagen, bineînţeles fără cauciucuri, iar în anul viitor o sută o sută de maşini

Auto-Union, tot fără cauciucuri. Părerea lui Mihăiescu este că nemții fac un imens efort ca să ne trimită aceste mașini, determinați numai de motive de prestigiu, întrucât fabricile lor de automobile sunt la pământ din cauza lipsei de materii prime și a bombardamentelor aviației anglo-americane. El are știri foarte proaste despre situația militară depe frontul de Răsărit. Ofițerii germani de la „Ambasador" critică vehement pe Hitler și nu exclud „o înfrângere rușinoasă la Stalingrad". Se plânge de Lupu, care a trecut ieri după masă pe la el și i-a făcut tot felul de considerații pesimiste asupra posibilităților Națiunilor Unite de a câștiga războiul. I-am spus să nu-l ia în serios pentru că dacă va sta de vorbă azi cu el îi va vorbi altfel. A râs și Mihăiescu, care-l cunoaște tot așa de bine ca și mine.

Seara, Radio. Pe frontul rus nimic deosebit. Frig mare, zăpadă. Serviciile de aprovizionare merg foarte prost. Montgomery avansează. Nemții contestă. În Extremul Orient situația neschimbată. Polemici între presa engleză și germană în jurul discursului primului ministru turc Ismet Inonu[264], care a declarat printre altele că Turcia este partizana unei politici de echilibru între marile puteri ale globului și respinge categoric „ideea dominației unei singure puteri asupra lumii întregi". Presa engleză vede în acest pasaj condamnarea Germaniei, în timp ce Berlinul crede că este vizată America. Inonu a declarat apoi că țara sa este hotărâtă să rămână mai departe neutră.

Joi, 5 noiembrie 1942

Astăzi am din nou la facultate un examen de licență, împreună cu Giurescu și Papacostea, între 9 și 12 dimineata. Ca de obicei, Giurescu e foarte atent cu mine, făcând tot ce poate ca să-mi fie pe plac. Omul acesta este foarte bine înarmat cu toate mijloacele pentru a parveni și pentru a-și cultiva relații care-i pot servi într-o zi. Vorba lui Victor Papacostea, care mi-a spus într-o zi: „Giurescu are un suflet atât de versatil încât nu vede în oameni decât instrumente care-i pot servi la ascensiunea sa". Pentru a-și justifica oportunismul său politic și-a găsit o scuză pentru ce a susținut ieri pe Carol și pe legionari și azi pe Antonescu el se folosește de argumentul că bolșevismul rusesc este cea mai mare primejdie pentru țara noastră și ca atare „orice bun român nu poate servi decât pe cei ce luptă pentru distrugerea regimului sovietic, pentru Cruce și pentru civilizație". De

când vede însă nemții nu sunt chiar atât de tari şi că ar putea pierde războiul, el caută să se puie bine şi cu mine, ştiind că în cazul unei victorii a Națiunilor Unite eu aş putea juca un rol oarecare în viața politică a țării. „Dacă n-ai fi secretar general al marelui Partid Național Țărănesc, mi-a spus nu de mult Papacostea, fii sigur că Giurescu nici nu te-ar lua în seamă". „Sunt perfect de acord", i-am răspuns eu.

Astăzi, după examen Giurescu m-a invitat în biroul său de la facultate, unde este instalat ca director al Institutului de Istoria Românilor ca să stăm de vorbă. Papacostea a plecat, fiind invitat la un dejun. Am stat o oră şi ceva discutând situația externă. „Ce ne facem, dragă prietene, începe el, dacă din nenorocire Hitler va pierde războiul. Aveți voi, țărăniştii, vreo asigurare din partea anglo-americanilor că ei s-ar putea apăra în contra bolşevismului rusesc în caz de victorie". I-am răspuns că mă surprinde întrebarea lui întrucât România participă cu toată armata ei la războiul din Rusia în contra unei țări care face parte din marea alianță a Națiunilor Unite. Poate concepe cineva ca anglo-americanii să poată lua angajamente de a apăra interesele unei țări care luptă de partea inamicilor lor? Noi am făcut tot ce ne-a stat în putință, am continuat ea să combatem alianța cu nemții şi am cerut în atâtea rânduri lui Antonescu să se oprească cel puțin pe Nistru dacă a făcut greşeala de a se alia cu ei. Ce vină avem noi că Antonescu nu ne-a ascultat, ba din contra, continuă războiul alături de Germania hitleristă, urmărind chiar cuceriri de teritorii asupra cărora nu avem nici un drept. Antonescu şi toți acei care-l ajută vor răspunde în fața țării de dezastrul la care ne duce politica lui cu totul greşită". Giurescu recunoaşte că răspunsul meu e logic, dar el rămâne la convingerea lui că Antonescu nu putea face altă politică decât cea de azi, „de alianță cu Germania indiferent consecințele care pot urma". „Un om politic care şi-a luat răspunderea unei astfel de orientări externe răspunde cu capul atunci când se dovedeşte că a greşit, cu atât mai mult cu cât s-a cocoțat singur la conducerea țării printr-o lovitură de stat şi a vârât țara într-un război în contra voinței aproape unanime a națiunii. Noi i-am deschis ochii de la început şi am protestat tot timpul în contra regimului său de dictatură. Singura vină care o mai avem este aceea că nu l-am putut răsturna prin violență. Aceasta-i poziția partidului nostru şi a celor câtorva liberali care urmează pe Dinu Brătianu".

„Ce faceți cu Gh. Brătianu, care sprijină şi el din răsputeri regimul lui Antonescu şi alianța lui Hitler”, mă întreabă Giurescu. „N-ai nici o grijă, a fost răpunsul meu, el va împărtăşi aceeaşi soartă cu Antonescu şi toți acei care l-au sprijinit. Partidul nostru, de acord complet cu Dinu Brătianu, este ferm hotărât să facă la timpul oportun întregul proces al răspunderilor politice a celor care se vor dovedi vinovați de dezastrul țării. Dacă nu-l vom face noi acest proces, îl va face țara peste noi, în condiții probabil foarte sângeroase. Antonescu ştie foarte bine acest lucru şi a declarat în mai multe rânduri reprezentanților noştri care au vorbit cu el ca să-şi ia toată răspunderea. Situația deci e foarte clară din punctul nostru de vedere”. Giurescu n-a mai spus nimic, rămânând profund impresionat. După masă am lucrat pentru curs şi am completat *Jurnalul* cu cu această conversație avută cu Giurescu.

Seara, Radio. Berlinul anunță o ştire importantă. „Rommel în fața unor forțe superioare a luat dispoziții pentru retragerea trupelor de la El Alamein pe poziții noi, mai uşor de apărat”. Deci nemții recunosc înfrângerea din Africa. Londra anunță spargerea liniilor de apărare ale inamicului, care se retrage în debandadă, lăsând un mare număr de prizonieri şi material de război. Iată începutul dezastrului şi în Nordul Africii. Pe frontul rus, nimic deosebit. La fel, în Extremul Orient.

Vineri, 6 noiembrie 1942

La 8 dimineața mi-a telefonat Ralea că vrea să mă vadă. Am fixat întâlnirea la Facultatea de Litere, la ora 10, unde tot mă duc să anunț data începerii cursului meu, miercuri, 22 noiembrie ora 9. M-am dus cu Ralea la Cofetăria „Capşa”, unde am servit câte o cafea şi am stat de vorbă o oră jumătate. El a văzut ieri seară pe Giurescu, care l-a pus în curent cu discuția avută cu mine ieri dimineață. Îl interesează chestiunea răspunderilor. Îmi spune că ştie mai de mult că aceasta este o „veche părere a lui Maniu, dar că Lupu, Mihalache şi Mihai Popovici fac mari rezerve, găsind-o imposibilă”. „De la a face rezerve până la convingeri definitive mai este puțină diferență, i-am răspuns eu, şi apoi pentru tine, care cunoşti situația din partid, îți închipui tu că toți aceştia i-ar putea ține piept lui Maniu şi tuturor celorlalți şefi de organizație care toți sunt de acord cu el” „Pe mine, zice Ralea, nu mă interesează decât perioada fostului rege Carol al II-lea care, fiind vorba între noi, în

sufletul său era anglofil şi dacă a cochetat uneori cu Hitler n-a făcut-o decât silit de împrejurări. Nu uita atitudinea lui în chestiunea Cehoslovaciei şi cât a riscat de mult ajutând pe polonezii refugiaţi, în toamna lui 1939". I-am răspuns că anexarea Ruteniei subcarpatice, la care ne invita nenorocitul de Beck[265], ar fi fost o prostie imensă, iar cât despre sprijinul dat polonilor refugiaţi pe teritoriul nostru, era o datorie de onoare, cu atât mai mult cu cât ţara noastră avea un tratat de alianţă cu Polonia. Faptul că au fost dezarmaţi, internaţi în lagăre sau domicilii obligatorii şi apoi lăsaţi să plece în ţară a fost chiar un aşa mare merit pentru Carol al II-lea? Dar vina lui constă din ansamblul politicii sale externe, care a fost permanent combătută de partidul nostru, din care făceai şi tu parte pe atunci. Nu uita, toată acţiunea lui de încurajare şi de finanţare a Gărzii de fier, toate eforturile lui de a se apropia de nemţi silind la un moment dat şi pe Titulescu să sondeze cercurile hitleriste din Geneva şi cele din Berlin în vederea acestei apropieri; uiţi apoi crima lui din vara lui 1936, când nu numai că a refuzat să aprobe protocolul Litvinov-Titulescu, care normaliza definitiv raporturile noastre cu Uniunea Sovietică, dar s-a şi debarasat în mod neruşinat de Titulescu, la 31 august acelaşi an. Tot ce a urmat de atunci încoace este consecinţa logică a acestei crime. Pe atunci îmi aduc aminte că tu erai tot aşa de revoltat ca şi mine, ceea ce nu te-a împiedicat, în 1938, să treci de partea acestui animal şi să-i devii ministru. Uiţi toată activitatea lui susţinută de a dezorganiza Mica Înţelegere şi de a provoca Sovietele, ajutat de şnapanul de Tătărescu şi de toată banda acestuia în unicul scop de a face plăcere lui Hitler în speranţa unei înţelegeri. Carol şi toţi acei care l-au ajutat în acţiunea lui dictatorială vor trebui să răspundă în faţa naţiunii de dezastrul care ne ameninţă când se va termina războiul". Ralea a încercat să-l apere din nou pe Carol, spunând că acesta, dacă rămânea pe tron, ar fi păstrat neutralitatea şi n-ar fi făcut alianţă cu Hitler. „Ascultă, Ralea i-am răspuns eu, noi discutăm cinstit, ca doi intelectuali; nu suntem la o întrunire publică pentru a ne permite orice libertate faţă de adevăr. Cum e posibil să susţii aşa enormităţi? Dacă individul de Carol voia neutralitatea, pentru ce n-a făcut apel la Maniu şi la partidul nostru, care i-am cerut imperios în august 1940, când cu Dictatul de la Viena, să formeze imediat un guvern naţional care să proclame neutralitatea ţării şi s-o apere cu armele la nevoie. În loc să accepte propunerea noastră, el a acceptat Dictatul de la Viena, a acceptat cedarea

Cadrilaterului Bulgariei şi-ar fi cedat şi restul ţării dacă Hitler l-ar fi primit în alianţă şi l-ar fi lăsat pe tron. Când bestia a văzut că i s-a înfundat de tot, în loc să facă apel la Maniu şi la Dinu Brătianu, partizanii neutralităţii şi adversarii Dictatului de la Viena l-a scos din lagăr pe Antonescu şi i-a dat lui guvernul, ştiind foarte bine că acesta era omul nemţilor şi al legionarilor, hotărât să adere la Axa Roma – Tokyo – Berlin. Când lucrurile s-au petrecut aşa, cum de încerci tu să-i mai iei apărarea acestui monstru, care a făcut tot ce a putut ca neamţ degenerat ce era să înlesnească alianţa ţării cu Hitler şi Mussolini, până şi suspendarea în vara lui 1940 a garanţiilor anglo-franceze. Poate ţara uita aceste crime de pe urma cărora avem peste o sută de mii de morţi, plus pierderea Basarabiei şi a Nordului Bucovinei? Iată problema căreia noi vom fi obligaţi să-i facem faţă. Desigur nu e uşoară şi nici plăcută dar, vorba lui Maniu, până când vom şterge mereu cu buretele greşelile conducătorilor şi vom împiedica naţiunea să-şi termine procesul ei de maturizare politică". „Între noi este o mare prăpastie" a spus Ralea, complet abătut. „Eu sunt cel dintâi care o regret, dar aceasta-i situaţia; *dura lex sed lex*". Ne-am despărţit doar întinzându-ne mâna din simplă politeţe.

După masă lucrez pentru curs şi completez *Jurnalul* cu conversaţia cu Ralea.

Seara, Radio. Veştile din Africa sunt foarte proaste pentru nemţi şi italieni. Trupele engleze au străpuns frontul inamic pe câţiva kilometri lărgime şi avansează spre Fuka şi Hulfaya. Corpul 10 italian este ca şi încercuit. Nemţii şi italienii se retrag în dezordine, mai ales italienii, care se predau în masă. Londra anunţă că inamicul a pierdut deja peste jumătate din efectivul lui, adică vreo 60 000 de oameni, morţi, răniţi şi prizonieri. Berlinul se mulţumeşte să spună că trupele lui Rommel se retrag spre linii mai uşor de apărat. Cine mai are azi pretenţii ca nemţii să spună adevărul. Pe frontul de Răsărit situaţia continuă să fie proastă pentru armata germană şi aliaţii ei. Frig puternic, lapoviţă, ninsoare, ger. În Extremul Orient nimic de seamă. În concluzie, vai de nemţi şi italieni!

Sâmbătă, 7 noiembrie 1942

Timp urât. Fulguieşte, tendinţă de viscol. Stau în casă şi lucrez pentru curs. Ascult Radio. Prost de tot pentru Rommel în Africa.

Italienii, care nu reuşesc să devină prizonieri, se retrag în mare debandadă. Presa engleză înregistrează numeroase declaraţii ale prizonierilor italieni, care se plâng de comportarea inadmisibilă a camarazilor lor germani în cursul retragerii. Aceştia, ca să se poată salva, iau cu forţa camioanele italienilor, îi dau jos şi se urcă ei. Nemţii se retrag şi ei în debandadă spre Solum. Iată deci faptul nou al zilei: armata germană nu mai este invincibilă nici pentru englezi. Prima dovadă în acest sens o făcuse ruşii anul trecut în faţa Moscovei. Semn rău deci pentru nemţi. Pe frontul rus nimic deosebit, ca şi pe cel din Extremul Orient.

Duminică, 8 noiembrie 1942.
Sărbătoarea Sfinţilor Mihail şi Gavril

Mihai Popovici petrece ziua lui la Braşov. Lupu se află la el de două zile. Maniu e la Sibiu. Dejun la familia Negrei, de ziua lui. E prezentă toată familia lui, inclusiv fratele lui mai mic, generalul Vasile Negrei din artilerie. Aflu de la acesta mai multe informaţii privitoare la situaţia depe frontul rus. Armatele noastre două care luptă în regiunea Don-Stalingrad n-au primit „absolut nimic din armamentul promis de nemţi. Şteflea şi Antonescu fac cereri peste cereri lui Hitler în acest sens. Echipamentul lor lasă mult de dorit. De când a început iarna, serviciul nostru de aprovizionare, cu hrană pentru trupe, cu carburanţi pentru aviaţie funcţionează foarte prost. Trupele noastre nu primesc mâncare caldă „cu săptămânile". Nici trupele germane n-o duc mai bine sub acest raport. Comandanţii celor două armate, generalii Dumitrescu şi Lascăr, se plâng mereu că li s-au fixat de comandamentul german linii de front mult prea lungi de apărat, în caz de ofensivă rusească. Generalul Lascăr a semnalat atât comandamentului german, cât şi lui Antonescu că ruşii concentrează mari forţe între Stalingrad şi Cotul Donului şi că el bănuieşte că în caz că ei ar putea declanşa o ofensivă, ea se va produce pe linia deţinută de armata lui şi de cea italiană, care ocupă frontul de la stânga armatei sale. După generalul Vasile Negrei, nemţii nu vor putea ocupa Stalingradul, afară de cazul că sunt hotărâţi să sacrifice încă o sută de mii de oameni. El crede că înfrângerea lui Rommel va avea importante repercusiuni şi pe frontul rus, unde el contează pe un nou val de deprimare a nemţilor şi pe un moral ridicat al ruşilor, care văd în succesul englezilor un

important ajutor şi pentru dânşii, care duceau până azi greul războiului. Gabriel Negrei crede, nu ştiu pe ce se bazează, că anglo-americanii vor debarca curând fie în Africa, fie în sudul Italiei. Părerea lui este că ofensiva lui Montgomery este în legătură strânsă cu această debarcare, care ar putea duce la lichidarea armatelor germano-italiene din Africa şi la scoaterea Italiei din război.

Seara ne ducem la vărul meu Mihai Băcescu[266], la care vine şi celălalt văr al meu, Culai Cârlănescu cu Tanța[267]. Am petrecut foarte bine, Liza[268] fiind o foarte bună gospodină. Masa a constat din mâncări de peşte şi supă de midii. Verii mei nu fac politică. Culai, ca maior medic veterinar, lucrează în minister, iar Mihai se ține de preocupările lui ştiințifice. El pregăteşte un doctorat în fiziologie în vederea unei catedre la Facultatea de Ştiințe. Amândoi detestă pe nemți şi doresc înfrângerea lor. Detestă la fel bolşevismul rusesc, însă au păreri foarte bune despre poporul rus. Ei au făcut amândoi liceul la Chişinău şi au învățat ruseşte. Liza, soția lui Mihai, e fiică de preot din Basarabia. Ea a făcut liceul eparhial din Chişinău, fiind colegă cu sora mea, Lina.

Între 11 şi 12 noaptea Radio. În Africa, ofensiva engleză progresează vertiginos. Retragerea italo-germanilor e generală. Imperiul italian trosneşte din încheieturi. Ce mutră o fi făcând broscoiul de Mussolini. În fine, marea veste a zilei. Azi în zori anglo-americanii au debarcat forțe, puternice în Maroc şi Algeria. Comanda supremă o are generalul american Eisenhower[269]. Trupele engleze sunt comandate de generalul Anderson[270]. Nu se cunosc alte amănunte. Se vor mulțumi ruşii numai cu acest front din Nordul Africii? Acum e clar: anglo-americanii vor să avanseze spre Tripolitania pentru a ataca trupele lui Rommel pe la spate. Iată un moment important, dacă nu chiar decisiv în istoria acestui război. Cu ziua de azi începe o nouă fază. Ce vor face francezii? Intră şi ei în război alături de aliați? Aşa ar fi logic! Presa germană face mare caz de rezultatul alegerilor din Statele Unite, care n-au dat decât o slabă majoritate partidului democrat şi lui Roosevelt personal. Ea vede în acest rezultat şi în alegerea republicanului Dewey[271] ca guvernator al New York-ului o indicație că opinia publică americană începe a luat poziție în contra politicii războinice a lui Roosevelt. Bieții nemți, nu mai ştiu de acum de ce să se mai lege pentru a-şi menține moralul lor şi al aliaților lor. În timp ce înfrângerile nemților se țin lanț, Hitler

continuă să strige în gura mare că tot el va câştiga războiul. În ultimul său discurs ţinut la München, iar s-a ocupat de rolul iudaismului în lume şi al francmasoneriei, arătând că Germania luptă pentru salvarea lumii de bolşevism şi de imperialismul anglo-american. A polemizat cu Eden[272] şi cu Churchill, „marii responsabili ai războiului actual" şi cu Roosevelt, „omul evreilor şi francmasonilor".

Luni, 9 noiembrie 1942

Timp rece, urât. Lucrez pentru curs, citesc presa, scriu la *Jurnal* şi ascult Radio.

Pe frontul de Est frigul a pus stăpânire pe tot spaţiul rusesc. La Stalingrad nici o schimbare, iar pe restul frontului linişte relativă. În Nordul Africii, situaţia se deteriorează mereu pentru italo-germani, care se retrag în debandadă spre Solum. Nu se cunosc nici azi amănunte despre debarcarea anglo-americană din Maroc şi Algeria şi nici nu se ştie nimic despre modul cum vor reacţiona Hitler şi Mussolini. La fel, nu se cunoaşte încă nimic precis despre atitudinea trupelor franceze din Algeria şi Maroc, rămase credincioase guvernului de la Vichy. Circulă tot felul de zvonuri contradictorii. Într-o zi, două vom şti mai mult şi mai precis. În orice caz, două fapte sunt azi precise: nemţii s-au împotmolit pe frontul rus, fiind siliţi să mai facă încă o campanie de iarnă, iar anglo-americanii au creat un al doilea front în Africa de Nord. Nu-i văd bine pe nemţi.

Marţi, 10 noiembrie 1942

Şedinţă de birou la Mihai Popovici, la ora 11. Sunt prezenţi toţi membrii biroului, inclusiv Mihalache, venit de ieri în Capitală. Şedinţă de simple ipoteze, întrucât ne lipsesc orice informaţii precise. Zi bună pentru mine, pentru că tot ce-am prevăzut eu e pe punctul de a se realiza.

Mihalache ne povesteşte discuţiile lui de ieri după masă cu generalii Rujinski[273] şi Sichitiu şi cu colonelul Georgescu, fostul comandant al gărzilor noastre în 1936–1937, pe timpul când era el preşedintele partidului. Ieri seară, între 7 şi 8 el a văzut şi pe Mihai Antonescu, care i-a recunoscut că „în adevăr acum începe o perioadă foarte grea pentru nemţi, dar că el are nădejde că ei se vor descurca

bine până la urmă". El i-a mai spus că dacă guvernul Pétain nu trece de partea anglo-americanilor, atunci aceştia „vor fi aruncaţi în mare de către trupele germane, mult mai puternice". Deocamdată el e convins că trupele franceze din Maroc, Algeria şi Tunisia vor lupta în contra „invadatorilor", întrucât ele sunt credincioase lui Pétain şi „detestă pe de Gaulle". Mihai Antonescu e convins că Hitler, la rigoare, va lua trupe de pe frontul rus pentru a face faţă debarcării anglo-americane, fiind în joc prestigiul său personal şi interesul lui de a distruge de la început orice încercare de un al doilea front. Din discuţiile avute cu militarii de mai sus, Mihalache n-a rămas cu nimic precis. Aceştia nu sunt în curent cu evenimentele externe şi continuă să nu aibă încredere în capacitatea militară a anglo-americanilor. „O ţin într-una că germanii sunt foarte tari şi că Antonescu face foarte bine că merge cu ei", continuă Mihalache. De data aceasta şi Mihalache e convins că militarii noştri „n-au nici un orizont politic şi că de aceea nu poţi pune nici o bază pe părerile lor".

A vorbit apoi Lupu. El a aflat abia ieri seară de debarcarea anglo-americană, când s-a întors de la Valea Călugărească, unde nu are radio. Şi el este redus astfel la simple ipoteze. El crede că Franţa de la Vichy nu va face nimic, întrucât Pétain este „un senil care nu mai domină situaţia, iar Laval, care e *factotum* la Vichy, fiind omul nemţilor, nu va întreprinde nimic în contra lor. Aceasta e şi părerea mea şi a lui Maniu. Lupu e convins la fel că din moment ce americanii participă la debarcarea din Africa „ei fiind oameni foarte serioşi şi bine calculaţi în acţiunile lor", înseamnă că acţiunea lor va reuşi „cu toate răţoielile nemţilor şi părerile caraghiosului de Mihai Antonescu". „Imaginea mea, continuă Lupu, este că asistăm la începutul sfârşitului".

Popovici nu e de părerea lui Lupu. El se bazează mult pe părerea lui Tanriöer[274], ambasadorul Turciei cu care e foarte bun prieten şi care e convins că „nemţii sunt încă colosal de tari şi aproape imbatabili" şi că anglo-americanii, deşi dispun de un material foarte bun şi superior nemţilor, în schimb armata lor e formată din mercenari fără şcoala şi instrucţia soldatului german şi că în plus n-au generali comandanţi la înălţimea ofiţerilor germani. Popovici e de părere că „nemţii vor face harcea-parcea din anglo-americanii debarcaţi în Africa".

„Te-ai înşelat, d-le Popovici de atâtea ori, am început eu încât ce mai contează să te mai înşeli o dată. De data aceasta însă d-ta te înşeli şi mai grav, pentru simplul motiv că pierzi din vedere situaţia generală de pe toate fronturile de luptă. Pe frontul rus, am continuat eu, nemţii sunt siliţi să petreacă o nouă iarnă. Peste câteva săptămâni se împlineşte anul de când au fost bătuţi măr în faţa Moscovei, obligaţi să se retragă aproape două sute de kilometri în adâncime. Ce-au câştigat într-un an de zile în afară de stepa Donului pentru că de aproape două luni să se vadă împotmoliţi la Stalingrad. În Nordul Africii, de unde se lăudau că vor cuceri Egiptul, iată-i acum bătuţi şi în plină retragere spre Tripolitania. Mai mult, debarcarea anglo-americană îi ameninţă acum să fie atacaţi din spate. Iată lucruri care, dacă ţii seama de ele, îţi poţi da o idee de ansamblu asupra situaţiei generale. Dacă la acestea se mai adaugă şi oboseala de care dau dovadă şi japonezii, atunci e uşor de tras concluzia că în prezent puterile Pactului Tripartit se află la o răscruce. Şi eu cred că Franţa de la Vichy nu va întreprinde nimic şi Dumnezeu ştie ce se va mai întâmpla cu ea. Ca şi d-l Lupu, sunt convins şi eu că americanii, din moment ce au debarcat, înapoi ei nu vor mai da. Eu mă aştept curând la evenimente mari pe frontul de Răsărit şi aceasta datorită generalului Negrei, în a cărei competenţă militară eu m-am obişnuit să pun mare încredere”. Le-am explicat că tot ce a prevăzut acest om de la începerea războiului s-a realizat în întregime. „D-voastră v-aţi obişnuit să nu-l prea luaţi în serios, am continuat eu. Aparenţa lui puţin militărească şi dispreţul său cunoscut faţă de generalii noştri inculţi şi petrecăreţi i-au creat o reputaţie de om uşuratec în ochii tuturor acelor care nu-l cunosc bine ca mine. Ei bine, aflaţi că omul acesta a prevăzut cu o rară exactitate tot ce se întâmplă azi în Nordul Africii. Când aproape toată lumea credea pe Rommel stăpân pe situaţie şi gata să intre în Alexandria, Negrei era dintre cei puţini care prevedea înfrângerea lui. Acum recent el a prevăzut exact ce se întâmplă azi în Africa. Când a văzut ofensiva lui Montgomery, el a pus imediat în legătură această ofensivă cu apropiata debarcare a trupelor anglo-americane în Africa de Nord sau Italia. Negrei, bazat pe aceeaşi competenţă militară, dublată şi de o pricepere politică egală, prevede azi o catastrofă apropiată pentru nemţi pe frontul rus. El crede că exact ca şi anul trecut, ruşii vor profita de iarnă pentru a declanşa o puternică ofensivă în regiunea Don-Stalingrad, profitând de greşeala

nemților de a se fi aventurat într-o regiune atât de îndepărtată şi unde aprovizionarea unei armate de peste 300 mii de oameni este foarte anevoioasă, mai ales în timp de iarnă. Eu mă încred şi de data aceasta în prevederile lui Negrei care, pe lângă calitățile lui de care am vorbit mai înainte, dispune şi de o puternică intuiție. Eu cred azi cu atât mai mult în prevederile lui Negrei cu cât ruşii au acum moralul şi mai ridicat în urma debarcării în Africa, unde desigur Hitler va fi silit să deplaseze puternice forțe din Europa, poate chiar şi pe frontul rus". Lupu a intervenit îndată ce am terminat eu pentru a confirma şi el bunele aprecieri despre Negrei. El îl apreciază ca şi mine pentru cultura, caracterul şi perspicacitatea lui politică şi militară. „Negrei, zice el, este un om de reală valoare şi de un deosebit curaj, calități care i-au provocat multe dușmănii. Felicit pe prietenul Hudiță pentru observațiile atât de juste la adresa lui".

Ghiță Pop e de data aceasta ceva mai optimist. El constată că în adevăr propaganda germană s-a dovedit sub toate aşteptările prin exagerările ei atât de grav dezmințite de realitate. El e sigur de data aceasta că timpul nu lucrează pentru puterile Axei, care dacă n-au câştigat victoria printr-un război fulger, este exclus s-o mai obțină față de adversari mult mai puternici. „Ce ne facem acum când o victorie rusească pare inevitabilă, se întreabă el, putem rămâne cu brațele încrucişate şi să ne trezim într-o zi cu Sovietele peste noi?" Ghiță Pop e de părere că noi trebuie să ieşim din pasivitate şi dacă Antonescu refuză să înceteze războiul alături de nemți, noi trebuie să ieşim în stradă şi să-l răsturnăm printr-o mare mişcare populară. „Chiar dacă am fi învinşi, continuă el, noi totuşi trebuie să încercăm acest lucru în interesul țării". „Propun, îl întrerupe Popovici, ca prietenul Ghiță să fie însărcinat cu conducerea acestei demonstrații populare la care eu personal declar că nu voi lua parte". Mihalache zâmbeşte, dar se abține să facă vreo observație. Ghiță Pop, încântat de ironia lui Popovici, continuă să susțină ideea lui, declarând că „laşii şi fricoşii n-au de dat îndrumări când e vorba de salvat interesele neamului".

Pentru a se evita o ceartă inevitabilă, a luat cuvântul Maniu. El s-a ocupat mai pe larg de propunerea lui Ghiță Pop, după ce s-a declarat de acord cu concluziile mele, recunoscând şi el că Negrei este „un om foarte serios şi bine pregătit în problemele militare". „Desigur, a spus el, de îndată ce lumea îşi va da seama că nemții au

pierdut războiul, noi vom putea încerca o nouă acțiune, fie pentru a convinge pe Antonescu să facă el desprinderea de nemți şi noi să-i dăm tot sprijinul, fie să-l răsturnăm cu forța, dacă el se încăpățânează şi refuză. Pentru aceasta, primul lucru care trebuie să-l facem este să restabilim unitatea de vederi între noi, membrii biroului, şi apoi să ne înțelegem cu regele Mihai". Şi Maniu e convins că ruşii vor declanşa în iarna aceasta o mare ofensivă în contra nemților. El roagă pe Lupu şi pe Mihalache să vadă neapărat pe Antonescu şi să-l puie în curent cu modul cum vedem noi lucrurile şi să-i atragă în special atenția asupra primejdiei la care sunt expuse armatele noastre din Rusia în caz de ofensivă de iarnă a Sovietelor. Mihalache spune că el „degeaba se duce la Mareşal întrucât acesta îi închide gura de la început cu considerații militare pe care el nu le poate combate, ca civil ce este". El propune să se ducă Lupu şi eu, care putem discuta problema şi sub aspectul ei politic. Lupu acceptă cu greu această misiune, întrucât de câte ori a fost la Antonescu s-a jurat să nu se mai ducă la el, „conversația cu dânsul reducându-se la un monolog al său apologetic la adresa puterii de neînvins a Germaniei şi care-l irită la culme". „Părerea mea, i-a spus Maniu, este ca d-ta să-i spui de la început că te-ai dus să discuți cu el numai aspectul politic al războiului, întrucât cel militar este cu totul depăşit de evenimente în deterimentul Germaniei şi a aliaților ei". „Aşa şi am de gând să procedez", i-a răspuns Lupu.

Am trecut la masă. În timpul dejunului s-a discutat situația din Nordul Africii şi implicațiile debarcării anglo-americane. Popovici, care a văzut ieri seară pe Tanriöer, spune că acesta crede că Hitler va sfârşi prin a ocupa şi restul Franței pentru a o împiedica să treacă de partea anglo-americanilor cu flota, aviația şi ce i-a mai rămas ca trupe. Tanriöer n-are nici o informație în acest sens, însă găseşte logică această soluție, mai ales dacă trupele franceze din Maroc şi Algeria vor trece de parte invadatorilor. În cazul acesta Hitler poate încerca argumentul că Franța de la Vichy şi-a călcat neutralitatea sau este incapabilă de a şi-o apăra. Toți găsim părerea lui Tanriöer logică. Pe mine mă bucură în mod deosebit perspectiva ca Pétain, simțind primejdia unei ocupații germane, s-o ia înainte şi să treacă imediat cu guvern, armată şi flotă în Africa, alăturându-se Angliei şi Statelor Unite. „Numai aşa, am spus eu, biata Franță şi-ar mai recupera ceva din onoarea pierdută prin capitularea ruşinoasă din iunie 1940". Lupu

şi Maniu sunt de aceeaşi părere. Ei sunt însă foarte sceptici, având foarte proaste păreri despre Pétain. Se discută apoi chestiunea Italiei. Debarcarea anglo-americană dacă reuşeşte să lichideze resturile armatei italo-germane din Nordul Africii – lucru de care noi nu ne îndoim – atunci în mod inevitabil va veni rândul Italiei. Poate Hitler lăsa pe aliatul său Mussolini să se prăbuşească? Toţi suntem de părere că Hitler va încerca să-l salveze şi în cazul acesta sunt de prevăzut mari lupte în Nordul Africii pentru a zădărnici cât mai mult debarcarea aliaţilor în Italia. „Situaţia s-a complicat teribil în defavoarea Axei", zice Mihalache. „Cine ar fi crezut să se ajungă aici", adaugă Popovici. „Toţi care cunosc cât de cât problemele externe, zice Maniu, am prevăzut de la începutul războiului că aşa se va întâmpla şi că Axa se va prăbuşi. Azi asistăm la începutul sfârşitului". Lupu s-a angajat la plecare să telefoneze chiar în seara aceasta lui Antonescu pentru a-i cere o întrevedere.

Seara, Radio. Montogomery avansează rapid. După ce a ocupat Solum, trupele sale se apropie de Tobruk. Germano-italienii se retrag în debandadă. Italienii se predau cu zecile de mii. În Maroc şi Algeria, anglo-americanii au debarcat în mai multe puncte, organizând puternice capete de pod. Ştiri contradictorii în ceea ce priveşte atitudinea trupelor franceze din aceste colonii. Nu se ştie încă nimic precis despre de Gaulle, participă la debarcare şi trupele sale sau nu? Pe frontul de Răsărit linişte aparentă. Se apropie furtuna? În Extremul Orient japonezii continuă să fie pasivi în aşteptarea unor zile mai bune. Aviaţia engleză şi americană bombardează diferite obiective militare din Germania şi Italia. Ce-o fi zicând Hitler, care-şi vede prăbuşindu-se toate visurile sale de grandomanie? Nimic însă despre atitudinea lui Hitler faţă de Franţa de la Vichy. Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât mi se pare mai posibilă ocuparea ei de trupele germane. Comunicatele germane din ultimele zile pretind că trupele lor „se retrag metodic pe mai multe linii mai uşor de apărat". Ieri ele se aflau la 150 km de El Alamein şi mai pretind că se retrag „metodic". Comunicatele lor recunosc în fine că în Africa trupele lor sunt angajate în fine „în lupte foarte grele".

Miercuri, 11 noiembrie 1942

La 9 mă duc la Maniu, unde găsesc plin de lume. Sunt prezenți toți fruntașii noștri din Capitală, precum și mulți șefi de organizații din provincie, veniți să afle veşti. E o atmosferă de încordare şi neliniște. Toată lumea se aşteaptă la evenimente mari, care pot duce la limpezirea situației externe şi la sfârşitul războiului. În biroul lui Maniu se află Lupu, de la care aflu după câteva minute că Antonescu lipseşte din Bucureşti pentru vreo două zile, aşa că întrevederea lor se amână. Ghiță Pop crede că Antonescu este în Capitală, dar nu vrea să-l primească pe Lupu, temându-se de o conversație cu el în împrejurările de azi. După ce iese de la Maniu, el mai rămâne să afle de la noi ştirile dimineții. Nimic însă nou afară de ceea ce ştiam de ieri seară. Moş Ion Codreanu şi Crihan sunt siguri că ruşii pregătesc o mare ofensivă de iarnă. Eu intervin, aducând elogii lui Negrei care e prezent şi pe care-l rog să ne spună el cum vede situația militară pe frontul de Răsărit şi în Africa. „Până azi, am spus eu, d-l general Negrei a prevăzut cu o perspicacitate uimitoare toate evenimentele care se desfăşoară azi sub ochii noştri pe frontul rus ca şi pe cel din Africa, deci numai el ne poate lămuri despre ceea ce s-ar putea întâmpla”. Negrei a vorbit o jumătate de oră, spunând în rezumat că după el ruşii vor declanşa o puternică ofensivă de iarnă, care ar putea fi fatală nemților şi aliaților lor, că Hitler este obligat să ocupe restul Franței şi aceasta cât mai repede posibil pentru a împiedica trecerea ei de partea anglo-americanilor, flota franceză de la Toulon fiind de o mare importanță dacă trece de partea aliaților. El e convins că pentru a salva Italia de la dezastru, Hitler va căuta să dea o mare bătălie în Nordul Africii, chit că va deplasa acolo importante forțe din Europa şi chiar de pe frontul rus. „Pentru Hitler, a continuat el, este de un interes vital să lichideze din faşă pe anglo-americanii debarcați în Africa înainte de a se consolida şi de a organiza un al doilea front care poate fi decisiv pentru soarta Italiei”. Expunerea lui Negrei a făcut o puternică impresie asupra noastră. Maniu şi Lupu l-au felicitat pentru expunerea lui atât de logică, declarându-se complet de acord cu concluziile sale. „Trăim zile foarte mari şi totodată foarte grele pentru viitorul țării noastre”, a spus Maniu.

Am ieşit de la Maniu cu Lupu şi Negrei. Pe drum Lupu l-a pus în curent pe Negrei despre laudele care i le-am adus eu ieri la şedința de birou, recunoscând că de la începutul războiului el a pus mare

bază pe părerile noastre care i-au servit ca „îndreptar”. Am trecut toți trei pe la Mielu Mihăiescu și am luat toți patru un aperitiv la barul „Ambasador”. Mielu Mihăiescu ne-a spus că ofițerii germani din acest hotel sunt foarte demoralizați. Ei se așteaptă din zi în zi la ofensiva de iarnă a rușilor. Debarcarea anglo-americanilor în Nordul Africii ei o consideră drept o „catastrofă”. Unul din ofițeri i-a spus că Rommel nu se mai află în Africa de mult timp, fiind rechemat de Hitler înainte de începerea ofensivei lui Montgomery. Din toate aceste evenimente reținpentru politica partidului nostru un prim lucru bun, redresarea lui Lupu, care e fericit că nu s-a compromis susținând pe Antonescu în politica lui de colaborare cu nemții, cum era înclinat să facă dacă nu l-aș fi împiedicat eu, care am stat mereu lângă el, arătându-i tot timpul că ei merg la catastrofă. Mai vede și el câtă dreptate am avut eu!

Seara, Radio. Londra transmite pentru prima dată de la debarcarea anglo-americanilor în Maroc și Algeria unele amănunte în legătură cu luptele avute cu unele trupele franceze credincioase Vichy-ului. Nenorociții aceștia au fost în stare să facă și acest lucru monstruos de a trage și ei în aliații care luptă și pentru eliberarea patriei lor. Ce rușine pentru biata Franță! Pe frontul rus acalmie și frig groaznic. Cum pedepsește Dumnezeu pe trufași și pe nelegiuiți! Închid radioul la miezul nopții, gândindu-mă că azi a fost 11 noiembrie, data capitulării armatei germane în 1918. Ce au făcut politicienii francezi din această zi glorioasă pentru patria lor! Tot disprețul meu!

Joi, 12 noiembrie 1942

În fine, am trăit să văd și acest ultim capitol din tragedia Franței. Ieri trupele germane au ocupat și restul teritoriului așa-zisei Franțe de la Vichy. Sper că toți politicienii francezi, răspunzători de modul cum au condus patria lor, vor fi arestați de germani și duși în lagăre până la sfârșitul războiului. Atunci nădăjduiesc că națiunea lor îi va pedepsi exemplar pentru lașitatea și incompetența lor politică. Nu le ședea mai bine să facă parte dintr-un guvern al Franței libere, undeva, în Nordul Africii, Maroc, Algeria sau Tunisia și să lupte contra invadatorilor alături de Națiunile Unite decât să fie azi internați, arestați și batjocoriți pentru dezgustătoarea lor incompetență și

laşitate? Nu găsesc cuvintele cele mai potrivite pentru a înfiera laşitatea şi ticăloşia acestor politicieni care au distrus o patrie, care nu mai era a francezilor, ci şi a tuturor oamenilor civilizaţi din toată lumea. Ruşine lor! Franţa a încetat de-a pururi de a mai fi o mare putere de rangul întâi şi e mare păcat!

Plec la 9 la Maniu, mai îndurerat ca oricând. Găsesc la el pe toţi fruntaşii partidului, în frunte cu Lupu, Popovici, Ionel Pop, Ghiţă Pop etc. Domneşte o atmosferă de doliu, pe catafalc biata Franţă, trădată mişeleşte de toţi prietenii ei. „Am văzut în fine şi această mare tragedie", spune Maniu. Se fac tot felul de comentarii în legătură cu soarta guvernului Pétain, a armatei, aviaţiei şi flotei franceze. Până la această oră nu se ştie nimic precis decât că germanii au ocupat restul teritoriului, apropiindu-se de litoralul mediteranean al Franţei. Lupu crede că aceasta fiind ticăloşia şi laşitatea lui Pétain şi a colaboratorilor lui, nemţii vor pune mâna şi pe flota franceză. „Soarta Franţei, zice el, este azi în mâinile anglo-americanilor. Dumnezeu mai ştie ce va mai rămâne din ea după terminarea războiului. Trebuie să ne obişnuim de azi înainte cu ideea că Franţa a dispărut din rândul marilor puteri ale lumii şi mâine se va vedea şi ea decăzută ca Spania şi Italia. Pentru noi, românii, este o mare şi dureroasă pierdere".

Negrei, cu optimismul lui obişnuit, speră că cel puţin aviaţia şi flota franceză vor pleca în Africa pentru a se pune la dispoziţia anglo-americanilor şi a scăpa astfel să cadă în mâinile nemţilor. „După cât sunt de laşi şi de imbecili, zice Lupu, mă îndoiesc să facă şi atâta". Maniu şi toţi ceilalţi sunt de părerea lui Lupu. Eu tac, nemaigăsind nici un cuvânt de spus într-o aşa mare tragedie.

Trecem apoi la informaţiile zilei. După unele telegrame din sursă italiană şi germană, se pare că nemţii transportă de urgenţă mari forţe în Tunisia, pentru a salva trupele germane şi italiene care retrag spre Tobruk şi a face totodată faţă şi forţelor anglo-americane debarcate în Algeria şi Maroc. Londra a anunţat dimineaţă că trupele germano-italiene se retrag în completă debandadă şi că Tobruk-ul va cădea în cursul zilei. Se confirmă din mai multe surse că trupele franceze şi flota franceză din porturile marocane şi algeriene, unde au debarcat englezii şi americanii, opun rezistenţă, silind pe aceştia să le scufunde mai multe vase şi să le provoace pierderi serioase.

Nenorociții de francezi au ajuns şi aici să tragă în aliații care luptă pentru eliberarea lor. Cumplită deziluzie!

Pe frontul rus, iarnă grea. Negrei crede că ofensiva de iarnă a ruşilor nu va întârzia mult şi că ei aşteaptă „să se strice vremea şi mai tare pentru a-i găsi pe nemți complet înghețați". Din Extremul Orient nimic nou.

După masă citesc presa, scriu la *Jurnal* şi lucrez pentru curs.

Seara ascult Radio până la miezul nopții. Nemții justifică ocuparea restului Franței prin aceea că guvernul de la Vichy nu mai poate apăra coloniile sale din Africa. Hitler a adresat un apel poporului francez în acest sens. Italia a profitat şi ea de ocuparea restului Franței de către germani pentru a debarca şi ea trupe în Corsica.

Vineri, 13 noiembrie 1942

La 9 dimineața la C. Bordeianu, la laboratorul său de la Universitate. Sunt prezenți: Grigore Popa, Ionescu Tudor şi P.P. Stănescu. Acesta din urmă este înscris în Partidul Social-Democrat al lui Titel Petrescu[275]. Toți sunt uluiți de prăbuşirea Franței. Cum ştirile sunt încă foarte confuze despre situația din Nordul Africii, suntem reduşi la ipoteze. Nu se ştie încă nimic despre soarta flotei şi aviației franceze. Se confirmă informațiile privitoare la rezistența unor trupe franceze în Maroc şi Algeria şi scufundarea mai multor vase franceze. În Maroc se pare că rezistența lor a încetat şi că trupele americane sunt stăpâne pe situație în toate porturile unde au debarcat. Se ştie acum că trupele lui de Gaulle nu participă la debarcare şi că raporturile lui cu americanii nu sunt de loc bune. Se vorbeşte că americanii folosesc Nordul Africii pentru alt general francez, fost şef de stat major, capturat de nemți în 1941 şi care a reuşit să scape, generalul Giraud[276]. După câte înțeleg, acest general nu e în raporturi bune cu de Gaulle. Ce-o mai ieşi de aici nu se ştie. E sigur azi că nici un om politic francez n-a plecat din Franța pentru a încerca să formeze un guvern în Nordul Africii. Ruşinea Franței e completă! Ştiri contradictorii despre concentrarea de forțe germano-italiene în Tunisia. Un lucru însă e sigur azi, că anglo-americanii sunt stăpâni acum în Maroc şi Algeria şi că avansează spre Tunisia. Ionescu T. crede că Hitler şi Mussolini vor face eforturi disperate pentru a-şi apăra pozițiile lor din Africa şi că din moment ce nemții au ocupat

Franța, nimic nu-i mai împiedică să treacă în Spania, „unde Franco de abia îi așteaptă”. Popa și cu mine refuzăm să credem așa ceva pe simplul considerent că Franco nu este chiar atât de idiot să expună țara sa, cu un litoral atât de lung, bombardamentului flotei și aviației anglo-americane. Bordeianu și Stănescu sunt de părerea noastră. Constatăm cu toții că ofensiva lui Montgomery avansează fulgerător. Ieri au ocupat Tobruk-ul și avansează rapid spre Bengazi. Londra a anunțat dimineață o mare victorie navală la Guadalcanal, în arhipelagul Solomon, obținută de americani în contra flotei japoneze, ieri, 12 noiembrie. Nu se cunosc încă amănunte. Pe frontul rus, frig și demoralizare în liniile germane și române. Ionescu recunoaște și el că situația trupelor noastre e foarte proastă și că Antonescu și Șteflea „sunt furioși pe nemți pentru o serie de greșeli care le fac” și pentru a nu fi furnizat nici până azi armamentul și munițiile promise. Ionescu știe toate aceste lucruri de la Șteflea, cu care se vede foarte des. La plecare el îmi spune că nașul său vrea să mă vadă. Stabilim sâmbătă seara, la 7.

Iau dejunul cu Maniu, Lupu, Popovici, Ghiță Pop, Ionel Pop și Negrei la „Capșa”. Evenimentele la ordinea zilei sunt așa de importante, încât Lupu propune să ne vedem membrii biroului în fiecare zi. Popovici ne invită duminică la dejun. Mâine Maniu ia dejunul cu Dinu Brătianu. Lupu ne comunică știrea că speră să vadă mâine seară pe Antonescu. Trecem în revistă știrile importante ale zilei. În Africa anglo-americanii sunt stăpâni în Maroc și Algeria, unde rezistența franceză a încetat sau a fost strivită. Montgomery avansează vertiginos spre Bengazi. Unități întregi italiene și germane se predau în masă, cu tot armamentul lor. Ne bucurăm foarte mult de victoria navală americană de la Guadalcanal. Așteptăm în continuare știri complementare. Popovici și Lupu nu exclud cu totul trecerea Spaniei de partea Germaniei. Discutăm mult această chestiune. Negrei și cu mine n-o credem posibilă decât dacă armatele germane n-ar intra cu forța, peste voința lui Franco, care trebuie să țină cont și de Biserica catolică, ostilă unei colaborări cu Hitler și Mussolini. În cazul unei intrări cu forța, Hitler s-ar putea trezi cu o mare rezistență din partea populației spaniole, poate chiar și a armatei lui Franco. Maniu e mai rezervat. După el totul depinde de cum văd situația generală cercurile conducătoare de la Madrid. „Nu se poate ca americanii și englezii să nu-și fi luat măsurile lor dinspre Spania înainte de a debarca în Maroc

şi Algeria", spune el. Lupu n-are nici o încredere în Franco, „un dictator tot atât de neruşinat ca şi Hitler şi Mussolini". „Nu mă îndoiesc că este un dictator neruşinat, i-am răspuns eu, dar nu cred că este şi idiot, ca Hitler şi Mussolini". Se face mult caz pe această chestiune. „Dar pe frontul rus ce credeți că se întâmplă, d-le general Negrei", îl întreabă Maniu. „Ruşii pregătesc o mare ofensivă, care-i va da peste cap pe nemți în plină iarnă", i-a răspuns Negrei. Ne despărțim pe la ora patru şi ceva într-o atmosferă de mult optimism, în aşteptarea veştilor din iarna aceasta de la posturile de radio străine.

Ascult Radio de la 9 seara până la ora 12. Ştiri interesante. La Guadalcanal flota americană a pus pe fugă pe cea japoneză, după ce i-a scufundat un mare număr de vase. Presa americană şi engleză de azi apreciază această luptă ca începutul unei noi situații în raportul de forțe americano-japoneze. Soarta nu mai surâde deci dictatorilor şi militariştilor. Trăiască America şi Anglia!

Sâmbătă, 14 noiembrie 1942

Stau în casă toată dimineața şi lucrez pentru curs, scriu la *Jurnal*, ciresc presa şi ascult Radio.

La dejun avem pe Maniu şi Negrei şi mai mulți colegi universitari: Sauciuc Săveanu, Grigore Popa, Horia Hulubei, Tudor Ionescu, D. Marmeliuc, I. Bacinschi[277], C. Bordeianu şi P.P. Stănescu. Maniu m-a rugat de mai mult timp să organizeze o masă cu mai mulți universitari pentru a lua contact cu ei în vederea unei acțiuni pe lângă Antonescu pentru a-l convinge să iasă din alianța cu Axa şi să pună capăt războiului. În discuțiile noastre cu Mareşalul sau cu Mihai Antonescu, aceştia ne reproşează că noi, ca anglofili, avem o deformație optică asupra evenimentelor şi că ne vedem obligați ca partid s-o ținem mereu înainte că Hitler va pierde războiul şi că am face o mare greşeală dacă ne-am solidariza cu ei, învinşii de mâine. Maniu e de părere că mai mulți intelectuali şi militari care nu fac parte din partidul nostru să intervină şi ei prin memorii pentru a-i deschide ochii şi a-i cere să pună capăt războiului. Acesta-i rostul dejunului de astăzi. Hulubei a ezitat mult să vină pentru a nu fi bănuit de Antonescu că participă la acțiuni în contra lui. L-am convins că nu e vorba de aşa ceva, întrucât liber este să accepte sau nu orice acțiune pe care ar propune-o Maniu. Ionescu Tudor, ca fin al lui Ştefl ea, a

ezitat şi el un moment tot din acelaşi motiv. Cu el a fost însă mai uşor, întrucât este membru de partid. Înainte de a ne aşeza la masă, Negrei ne-a făcut o largă date de seamă asupra situației generale de pe fronturile de luptă în urma debarcării anglo-americanilor în Africa de Nord. Expunerea lui a făcut impresie asupra celor prezenți. După el a vorbit Maniu, care s-a ocupat de aspectul politic al războiului, arătând că pentru orice om în curent cu problemele externe era clar de la început că Axa nu putea câştiga războiul, oricâtă superioritate militară ar avea şi că, angajată într-un război de lungă durată cu America, era inevitabil să-l piardă. „Azi, zice el, acest adevăr începe a deveni clar pentru toată lumea, afară de acei care se ştiu vinovați de acest război. În continuare Maniu a arătat poziția partidului nostru față de Antonescu şi neputința de a-l convinge să înceteze războiul în contra Sovietelor şi să se retragă pe Nistru, de unde să negocieze o pace, noi rămânând neutri până la sfârşitul războiului. „D-voastră care nu faceți politică alături de noi, s-a adresat el celor prezenți, ar fi foarte bine dacă v-ați mişca alcătuind un memoriu în care să-i arătați că Axa pierde războiul şi că țara noastră trebuie să evite o catastrofă dacă nu ne desprindem de ea cât mai repede". Ne-am aşezat pe la două la masă. Discuția a continuat în timpul dejunului. Ca membri de partid, Săveanu, Ionescu T. şi cu mine am tăcut, lăsând pe ceilalți să se pronunțe. A vorbit mai întâi Grigore Popa. El a precizat că el nu face politică, dar că urmăreşte cu interes politica noastră internă şi că este complet de acord cu vederile partidului nostru. „Eu sunt convins ca şi d-voastră, d-le Maniu, a continuat el, că Hitler şi Mussolini vor pierde războiul şi că România face o greşeală care i-ar putea fi fatală mergând lângă aceşti siniştri dictatori. Eu am discutat în mai multe rânduri cu vechiul meu coleg şi prieten Hudiță despre necesitatea unei mişcări în sensul acesta, însă am tot amânat această acțiune în aşteptarea unui moment mai potrivit, când am putea obține adeziunea unui cât mai mare număr de colegi. Am convingerea că acest moment se apropie. Împreună cu amicul Hudiță vom alcătui un memoriu pentru Antonescu şi eu mă ofer să fac parte din delegația care va fi însărcinată să i-l predea". P.P. Stănescu şi C. Bordeianu s-au declarat de acord cu propunerea lui Popa, declarând că ei vor semna acest memoriu „cu entuziasm". Hulubei a spus că şi el „e dispus să-l semneze", însă „ceva mai târziu, când se vor convinge şi alți colegi că războiul e pierdut definitiv pentru Axă". Declarația lui a făcut o

impresie proastă, însă nimeni nu i-a răspuns. Ionescu T. şi Marmeliuc au ridicat problema Basarabiei şi Bucovinei în cazul prăbuşirii lui Hitler, Maniu le-a răspuns râzând de naivitatea întrebării lor. „Față de imensele forțe care sunt angajate în luptă, cu ce putem noi împiedica dezastrul Axei? Şi atunci nu e mai bune să ne retragem la timp din acest foc care ne-a distrus în întregime? Partidul nostru este la largul lui căci de pe timpul lui Carol cel nelegiuit el a cerut în permanență să folosim toate ocaziile pentru a ne înțelege cu Sovietele. Dacă n-am reuşit vina o poartă toți acei care ieri au susținut pe Carol, iar azi pe Antonescu în politica lor criminală de colaborare cu puterile Axei". La cererea lui Maniu eu le-am făcut un scurt istoric al relațiilor româno-sovietice din vara lui 1936, al Pactului Litvinov-Titulescu din iulie 1936 şi al modului criminal în care a fost înlăturat Titulescu de la Ministerul de Externe la 31 august acelaşi an. Ne-am despărțit pe la 5, într-o atmosferă prietenească.

Seara la 7 la Ionescu T. cu Milica. Şteflea şi soția lui sunt foarte atenți față de mine, chiar curtenitori. „Încep să cred şi eu, începe Şteflea că în multe privințe d-voastră, național-țărăniştii ați văzut foarte clar situația noastră externă". Şi el continuă spunând că în adevăr acum vede şi el că „timpul nu lucrează pentru puterile Axei şi că Hitler şi japonezii au apreciat cu totul greşit puterea industrială şi financiară a Statelor Unite". Şteflea e convins acum că „Hitler va pierde războiul dacă nu are armele secrete cu care se laudă". E şi el foarte îngrijorat de situația trupelor noastre pe frontul rus, şi recunoaşte, fără să precizeze în amănunt, că germanii au făcut „unele greşeli de ordin strategic pe care Mareşalul şi cu mine nu le-am fi făcut. Răspunderea o poartă numai Hitler care, în fanatismul lui, n-a ascultat de generalii săi competenți şi a luat măsuri de capul lui, care-i vor fi fatale. Noi am atras din timp atenția comandamentului german, cu care ținem legătura permanent, asupra acestor greşeli. Ni s-a răspuns mereu că Führerul ştie el ce face". În continuare Şteflea crede că germanii au făcut „o imensă greşeală acceptând alianța cu Mussolini", alianță care-i sileşte acum să-şi risipească inutil forțele în Nordul Africii, unde „ei nu vor putea învinge pe anglo-americani". Şteflea recunoaşte că aceştia au în prezent „o mare superioritate în aviație, care a distrus jumătate din potențialul industrial al Germaniei şi Italiei. După Şteflea, situația nu mai poate fi salvată decât în două condiții: „ori Hitler dispune de arme secrete, care i-ar putea asigura o

victorie militară, ori reuşeşte să încheie o pace separată cu Sovietele sau cu Anglia. Altfel, e pierdut şi noi la fel". „Ce zice Antonescu despre toate acestea, l-am întrebat eu, întrucât sunt sigur că le-ați discutat cu el?". „În discuțiile noastre eu m-am ferit totdeauna să discut cu el alte chestiuni decât cele strict militare. El refuză să discute cu mine şi cu oricare alt militar aspectul politic al alianței noastre cu nemții. Ați văzut ce a pățit Iacobici[278] care şi-a depăşit rolul său de militar. În ce priveşte partea militară a războiului, el e de acord cu mine asupra greşelilor strategice făcute de comandamentul german. Impresia mea este că Mareşalul are informații pe care le ține numai pentru el şi pe baza cărora el crede că nemții au încă şanse să câştige războiul. Eu sunt însă sceptic. În orice caz, cât timp nu avem siguranța unei înfrângeri sigure, eu sunt de acord cu el că trebuie să luptăm mai departe alături de nemți ca să evităm catastrofa unei ocupații germane şi a distrugerii țării de unguri, bulgari, germani şi de ruşi". I-am răspuns că Hitler nu mai are absolut nici o şansă să câştige războiul, că istoria cu armele secrete este o poveste de adormit copiii şi că o pace separată cu englezii sau cu Sovietele este o simplă fantezie. „Singurul lucru de făcut este să retragem imediat armatele de pe front şi să intrăm în tratative de pace cu anglo-americanii. Nu cred că nemții ne-ar ataca dacă le oferim să rămânem neutri şi apoi chiar dacă ne-ar ocupa e mai bine aşa să ne găsească sfârşitul războiului, drept victime ale Germaniei hitleriste decât aliații ei. Acest lucru noi l-am spus lui Antonescu de când a devenit conducătorul statului. L-am repetat mereu şi-l spunem şi azi, în ceasul al 12-lea". Şteflea a pus capul în pământ şi n-a mai scos o vorbă. În schimb soția lui a avut curajul să pronunțe aceste cuvinte: „Eu cred, după umila mea părere, că d-l Hudiță are perfectă dreptate şi că noi ar trebui să ne retragem imediat din acest război nenorocit, oricare ar fi consecințele lui". „Adevărul din gura copiilor şi uneori şi din gura femeilor, mai ales atunci când ele sunt inteligente şi culte", am spus eu, asigurându-mi astfel în ea un perfect aliat pe lângă soțul ei. Am comentat apoi ştirile noi asupra situației din Africa şi Pacific. Victoria americană de la Guadalcanal l-a impresionat mult pe Şteflea, care e de acord că japonezii vor fi înfrânți până la urmă „cu tot eroismul lor". Am plecat pe la ora 11. Nemaiavând nici un mijloc de locomoție, am făcut drumul pe jos, ajungând acasă pe la miezul nopții. De oboseală, n-am mai ascultat Radio.

Duminică, 15 noiembrie 1942

Londra anunță în cursul dimineții că în bătălia navală de la Guadalcanal, flota americană comandată de amiralul King a pierdut doi comandați de vase, amiralii Norman Scott şi Daniel Callegan. Pierderile japoneze au fost foarte mari. Se pare că între englezi şi americani este oarecare neînțelegere în privința folosinței generalilor francezi Giraud şi de Gaulle, Washington-ul susținând pe primul, Churchill pe al doilea. Englezii urmăresc să-i silească pe cei doi generali francezi la o înțelegere pentru a putea colabora împreună. Tot Londra anunță în dimineața aceasta că generalul american Eisenhower este comandantul suprem al forțelor armate şi engleze debarcate în Maroc şi Algeria. După presa germană şi italiană, între englezi şi americani ar fi unele neînțelegeri grave în legătură cu evenimentele din Africa. Sper că sunt simple intrigi ale cunoscutei propagande germano-italiene.

La 11 şedință de birou la Mihai Popovici, fără Mihalache. Lupu povestește discuția lui cu Antonescu de ieri seară, care a durat aproape două ore, între 7 şi 9. Contra obiceiului, Antonescu a fost de data aceasta calm şi a ascultat în liniște expunerea lui Lupu. Acesta după ce i-a expus punctul de vedere al partidului în toate chestiunile la ordinea zilei, subliniind în concluzie că pentru noi nemții şi aliații lor au pierdut definitiv războiul, i-a propus formula noastră, retragerea imediată de pe frontul rus şi formarea unui guvern național cu participarea noastră şi a liberalilor de sub conducerea lui Dinu Brătianu. În cazul că Antonescu ar avea motive speciale să rămână loial față de Hitler, Lupu l-a sfătuit să demisioneze, eventual să găsească el formula cea mai potrivită pentru a convinge pe nemți că el a fost silit să părăsească puterea. „L-am rugat cu lacrimi în ochi, zice Lupu şi am făcut apel la patriotismul lui şi la conştiința lui de bun român şi de om cinstit şi dezinteresat să facă acest mare sacrificiu țării ca s-o scape de nenorocirea care o aşteaptă şi să înțeleagă o dată pentru totdeauna că nemții au pierdut războiul şi merg cu ochii închişi la catastrofă. I-am arătat că nemții sunt un popor mare care va sfârşi prin a se salva până la urmă, în timp ce noi, popor mic, înconjurat de atâția inamici, suntem expuşi pieirei dacă rămânem mai departe aliați cu învinşii de mâine. I-am arătat că noi suntem complet dezinteresați şi acceptăm să facem parte din guvernul său național, cu el preşedinte sau cu oricine altul, numai cu condiția de a ne desprinde de nemți cât mai

repede posibil. Am avut impresia la un moment dat că l-am convins şi eram gata să sar la el şi să-l sărut, când deodată s-a ridicat de pe fotoliul său şi o voce tremurândă mi-a spus că-mi mulţumeşte pentru sinceritatea cu care i-am vorbit, dar că el e conştient de răspunderea care apasă pe umerii lui şi ca atare refuză categoric propunerea noastră". Lupu povesteşte în continuare argumentarea lui Antonescu, care exact cum mi-a spus ieri seară Şteflea se bazează pe două argumente: armele secrete şi posibilitatea unei păci separate, la nevoie fie cu englezii, fie cu Sovietele. Lupu a încercat să-i explice absurditatea acestor argumente, însă Antonescu nu l-a lăsat, continuându-şi argumentarea lui, spunând printre altele că victoria navală americană din Pacific e mult exagerată şi că în Nordul Africii bătălia este în curs şi că deşi Rommel a înregistrat unele eşecuri în Libia, nemţii concentrează mari forţe, în Tunisia, care vor arunca în mare pe invadatori. I-a mai spus că azi nemţii sunt stăpâni pe toată Franţa şi pe tot armamentul ei, plus flota şi că foarte curând vor avea şi concursul Spaniei. „Să-i văd eu pe americani şi pe englezi, a continuat Antonescu, cum se vor mai putea descurca atunci când vor vedea Gibraltarul în stăpânirea nemţilor". În concluzie, Antonescu e convins că nemţii sunt încă siguri de victorie şi ca atare orice desprindere de ei în momentul de faţă ar fi „o adevărată sinucidere". Lupu s-a mulţumit să-i spună doar atât: „Vă îmbătaţi, d-le mareşal, cu iluzii deşarte. Vom trăi şi vom vedea. Mă tem însă că atunci când vă veţi convinge şi d-voastră că noi am avut dreptate să nu fie prea târziu pentru biata noastră ţară". Şi-au dat mâna la despărţire, însă într-o atmosferă glacială. Lupu spune în concluzie că el şi-a făcut definitiv convingerea că ţara nu mai poate fi salvată „decât prin înlăturarea prin orice mijloace a lui Antonescu".

După Lupu am vorbit eu, povestind pe scurt discuţia mea de ieri seară cu Şteflea. Din ce a spus Lupu reiese că între Antonescu şi Şteflea nu este un acord complet în privinţa aprecierii situaţiei generale, întrucât pentru Şteflea puterile Axei vor pierde sigur războiul dacă nemţii nu au arme secrete sau nu pot face o pace separată cu Anglia şi Statele Unite.

Popovici mulţumeşte lui Lupu pentru curajul cu care l-a înfruntat pe Antonescu şi se arată mirat că acesta n-a reacţionat mai violent. El ne roagă să nu ne supărăm, căci şi de data aceasta „el se vede nevoit să facă unele rezerve faţă de optimismul exagerat al prietenilor săi". Popovici e de acord cu părerea lui Şteflea şi a lui

Antonescu că înfrângerea Axei „nu e chiar atât de sigură, pentru ca noi să nu riscăm prea mult încercând o desprindere de nemți înainte de a fi fructul copt". În sprijinul rezervelor sale, el invocă mai multe argumente. În victoria navală de la Guadalcanal el nu vede ceva decisiv, deşi nu neagă importanța ei. În debarcarea din Maroc şi Algeria, luptele fiind în curs, el crede că nu trebuie să tragem concluzii înainte de terminarea lor. În continuare, Popovici nu exclude cu totul posibilitatea ca Spania să se ralieze nemților „dacă nu de voie, poate de nevoie", văzându-se amenințată să fie ocupată de nemți. Argumentul său principal care-l face ezitant este însă acela în legătură cu „neînțelegerile dintre Churchill şi Roosevelt", de care vorbesc atât de mult ziarele germane şi italiene. „Americanii debarcați în Maroc se prezintă, zice el, ca eliberatori ai Europei şi ai popoarelor subjugate, lucru care nu poate conveni Angliei, care dispune de un vast imperiu colonial. Cum cel francez este azi ca şi lichidat, Anglia se vede rămasă singură aproape în fața acestor teorii americane, care duc inevitabil la desființarea sistemului colonial. Cine-mi garantează că Churchill, văzând această primejdie, să nu se gândească la o pace separată cu Hitler pentru a salva vastul său imperiu colonial". Deja opinia publică engleză s-a arătat nemulțumită în cursul acestei primăveri de presiunile exercitate de Roosevelt asupra guvernului englez de a lua angajamente față de India că-i va recunoaşte independența la sfârşitul războiului. Eu cred deci că noi trebuie să mai aşteptăm să vedem cum se va rezolva toate aceste chestiuni pentru a şti dacă Hitler merge spre victorie sau spre înfrângere".

I-a răspuns cam brutal Ghiță Pop, care în timpul din urmă a devenit agresiv la adresa lui. „Iată-te acum priceput şi în problemele externe, a început el. De luni de zile deşteptul tău cumnat Lugosianu bate câmpii în «Universul» cu teoria neînțelegerilor anglo-americane, reproducând toate bazaconiile propagandei germane şi italiene referitoare la aceste pretinse neînțelegeri. Eu nu cred nimic din realitatea acestor neînțelegeri care, chiar dacă ar fi exacte, ele nu pot zdruncina cu nimic prietenia adâncă dintre Londra şi Washington. Cât priveşte celelalte argumente ale tale, mă dispensez de orice răspuns". Lupu şi cu mine am făcut fețe, fețe, nefiind obişnuiți cu un astfel de ton în discuții.

A vorbit apoi Maniu, care mi-a făcut impresia că nu era prea supărat de modul brutal cu care vorbise Ghiță Pop. El a început cu

sfârşitul, ocupându-se de răspunsul lui Pop dat lui Popovici. „Desigur, a început el, între englezi şi americani există multe fricțiuni, e şi normal să fie aşa între două mari puteri, cu interese pe tot globul. De aici însă şi până la concluzia care o trage Mihai, a unei păci separat anglo-germane este o mare diferență. Ceea ce uneşte aceste două puteri este cu mult mai important decât divergențele dintre ele. Din acest punct de vedere, fiți pe pace, niciodată Anglia nu se va despărți de America înainte de a fi lichidat hitlerismul şi fascismul şi a de a fi înmormântat definitiv militarismul german". Maniu s-a întors apoi spre Lupu felicitându-l cât se poate de călduros pentru serviciul făcut țării şi partidului nostru prin tot ce i-a spus şi propus lui Antonescu ieri seară. Maniu e convins că în situația în care se află astăzi nemții, o despărțire de ei n-ar aduce neapărat o luptă cu ei, mai ales dacă îi asigurăm că rămânem neutri şi ne respectăm toate angajamentele față de ei de ordin economic, livrându-le şi tot petrolul nostru disponibil. „În altă epocă, despărțirea de ei poate ne-ar fi adus şi oarecari neplăceri, continuă Maniu astăzi încă ea e mult mai uşoară, nemții nemaiavând puterea de a intra în conflict şi cu noi". Din nenorocire, recunoaşte şi el că o răsturnare cu forța a lui Antonescu, în împrejurările de azi, este aproape imposibilă. „Oamenii noştri, chiar şi acei care o fac pe conducătorii politici, zice el, nu văd în general lucrurile dincolo de vârful nasului. Puțini, foarte puțini dispun de cultura şi priceperea politică care să le permită să întrezărească şi ceva din ceea ce se poate întâmpla în viitor. Imensa majoritate a oamenilor noştri politici sunt terorizați azi de atotputernicia armatei germane şi nu văd decât ceea ce s-a întâmplat în Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Grecia şi toate celelalte țări din Apus, plus azi şi biața Franță. Când vorbeşti cu ei de nevoia de a scăpa de Antonescu toți îți dau acelaşi răspuns: «să pățim şi noi ca țările căzute în zona nemțească»". Şi Maniu continuă: „În afară de partidul nostru, de Titel Petrescu şi de Dinu Brătianu nimeni nu e dispus să se alăture unei mişcări de stradă pentru răsturnarea lui Antonescu. Cât despre militarii în activitate, nu există unul care să se angajeze la aşa ceva, nici chiar Iacobici, care a fost jignit şi scos din armată de Antonescu. În ce priveşte regele, el e prea copil şi lipsit de experiență pentru a face apel la ei. Până când nemții nu vor fi net bătuți pentru ca lumea noastră politică şi militară să fie convinsă de acest lucru, tare mă tem că nu putem scăpa de Antonescu printr-un

mijloc oarecare. Până atunci noi nu puteam face altceva decât să ne acoperim răspunderea noastră politică față de țară, spunându-ne clar vederile noastre şi lăsând toată răspunderea pe seama acelora care s-au erijat prin forță drept conducători ai țării. Mai mult nu putem face. Zilele acestea vom alcătui un nou memoriu pentru Antonescu pentru a-l soma să facă desprinderea de nemți ori să se demită".

În cursul mesei s-a discutat situația externă. Maniu vede ca şi mine o victorie totală a anglo-americanilor în Africa şi o debarcare apropiată a lor în Italia. Lupu face unele rezerve, în timp ce Ghiță Pop şi Popovici sunt sceptici de tot.

Seara, Radio. Presa engleză şi americană se ocupă per larg de lupta de la Guadalcanal şi de evenimentele din Nordul Africii. Trupele debarcate şi-au consolidat pozițiile, au terminat cu orice rezistență franceză şi avansează acum spre Tunisia, unde italienii şi germanii transportă în grabă puternice întăriri. Armata lui Rommel continuă retragerea spre Bengazi, lăsând în urma lor mari cantități de material şi război şi prizonieri. Nu se ştie încă nimic precis despre flota şi aviația fostei Franțe de la Vichy. Aviația engleză şi americană bombardează fără încetare obiective militare şi industria în Italia şi Germania. În Extremul Orient, liniște.

Ralea dezminte în ziare că ar avea în capitală blocuri şi alte proprietăți, în afară de casa din strada Washington în care locuieşte şi că se face confuzie între el şi Virgil Ralea, proprietarul blocului din str. Rosetti.

Luni, 16 noiembrie 1942

La 9 dimineața trece pe la noi Maniu, însoțit de Leucuția şi de Ilie Lazăr, cu care el pleacă la Sibiu înainte de prânz. Maniu mă roagă să-i pregătesc un memoriu pentru Antonescu în sensul celor discutate ieri la şedința de birou şi să insist îndeosebi asupra propunerii noastre de a colabora cu el într-un guvern național dacă se obligă să înceteze războiul alături de nemți. În timp ce el se întreținea cu Milica, Lazăr îmi şoptește: „D-ta nu ştii cât te iubeşte şeful şi cât de mult te apreciază". „Mă bucură mult acest lucru, i-am răspuns eu, pentru că şi eu îl iubesc şi-l apreciez ca un sfânt al neamului". „Când vom avea ocazia să stăm de vorbă, a adăugat Leucuția, îți voi spune şi alte lucruri în legătură cu părerea şefului despre d-ta".

I-am pus în curent cu ultimele ştiri din dimineaţa aceasta. Ieşind pe uşă, Lazăr îmi spune de faţă cu Maniu: „să am grijă de Lupu, om de treabă, dar schimbător”. Maniu surâde, dar nu spune nimic, ştiind foarte bine că eu îmi cunosc bine rolul meu.

Dejun la Şerban cu Herescu, Dragoş Protopopescu[279] şi Bănescu. În afară de Herescu, toţi ceilalţi sunt de acord cu mine că nemţii nu mai au nici o şansă să câştige războiul. Ocuparea întregii Franţe şi debarcarea anglo-americanilor în Maroc şi Algeria, înfrângerea lui Rommel, victoria navală de la Guadalcanal şi neputinţa nemţilor de a ocupa Stalingradul i-a convins definitiv pe Şerban şi pe Protopopescu că Axa merge spre înfrângere. Bănescu era de mult convins că aşa se va întâmpla. „Mai avem de aşteptat şi ofensiva de iarnă a ruşilor, care este inevitabilă şi după mine foarte apropiată. Pentru ca să se convingă şi amicul Herescu, am spus eu, că nemţii sunt pierduţi şi noi alături de ei, dacă nu reuşim să ne desprindem de dânşii cât mai avem timp”. Herescu e convins că nemţii sunt încă foarte tari şi că au arme secrete şi că, la nevoie, pot oricând face o pace separată cu Anglia sau chiar cu Sovietele. El pune mare bază pe neînţelegerile dintre englezi şi americani şi e convins că foarte curând Spania şi Portugalia vor trece de partea lui Hitler şi Mussolini. I-am răspuns că toate argumentele lui n-au nici un temei şi că-şi face iluzii deşarte. Bănescu a fost şi mai tare, spunându-i că numai „proştii mai pot crede în victoria Axei”. Timp de două ore se comentează evenimentele din Africa şi situaţia de pe frontul rus. Pe chestiunea franceză, toţi sunt de acord că politicienii acestei ţări „merită disprețul lumei pentru modul cum şi-au făcut datoria”. Dragoş Protopopescu încearcă să explice prăbuşirea Franţei, folosind vechile argumente ale propagandei germane de pe vremea când era şi el legionar, printre care şi acela al degenerării rasei latine, arătând că ceea ce se întâmplă azi în Franţa s-a întâmplat în trecutul apropiat cu Italia, Spania şi Portugalia şi cu toate naţiunile latine din America Centrală şi Sudică. El face apoi apologia rasei anglo-saxone şi germane, provocând o discuţie de o oră şi ceva cu Bănescu şi Şerban, care i-au contrazis această teorie. „Un lucru e sigur, am intervenit eu punând capăt discuţiei, prin modul cum s-a comportat Franţa în cursul acestui război, ea a mai încetat de a mai fi o putere de rangul întâi, luând loc alături de puterile de rangul al doilea, ca Italia, Spania etc.”. „Germania, chiar învinsă, zice Protopopescu,

rămâne totuşi o mare putere". „Nu contest acest lucru", am recunoscut eu.

După masă continui să lucrez la memoriul pentru Antonescu, pe care l-am început de dimineață, imediat după plecarea lui Maniu.

Seara, Radio. Trupele engleze şi americane avansează spre Tunisia. Cele comandate de generalul Rommel se retrag în debandadă spre Bengazi. Nu se ştie încă nimic despre flota şi aviația franceză, nici de soarta politicienilor francezi căzuți acuma cu toții sub ocupația germană. Londra susține că toți au fost deportați în Germania, unde au fost internați, până şi Pétain cu toți membrii guvernului său. Ştiri din Roma şi Berlin pretind că amiralul Darlan s-ar găsi în Algeria, unde ar fi încheiat un acord cu Eisenhower pentru încetarea rezistenței franceze în Africa şi celelalte colonii franceze. Pe frontul rus din Extremul Orient, nimic deosebit.

Presa noastră publică o serie de telegrame din sursă germană şi italiană privitoare la situația din Nordul Africii, unde francezii se ceartă între ei, unii sunt cu de Gaulle, alții cu Giraud şi în fine alții cu Darlan. Pétain cere celor rămaşi fideli guvernului de la Vichy să nu dea ascultare lui Giraud, care şi-a călcat cuvântul său de ofițer trecând de partea anglo-americanilor. Se pare deci că Pétain şi guvernul său nu este arestat, aşa cum s-a anunțat la Londra. Moscova anunță atacuri puternice ale trupelor ruseşti în contra nemților pe frontul din Caucaz şi cel dintre Don şi Volga.

Marți, 17 noiemnbrie 1942

Am terminat în cursul dimineții memoriul pentru Antonescu. Bătut la maşină, va avea cam 4 pagini de coală. El e axat pe convingerea că nemții pierd războiul sigur şi că noi trebuie să ne despridem de ei pentru a evita o ocupație rusească şi un război pe teritoriul țării. Pentru aceasta noi oferim lui Antonescu, dacă se hotărăşte să facă desprinderea de nemți, colaborarea noastră într-un guvern prezidat chiar şi de el. Rămâne ca Maniu să-i facă modificările pe care le va găsi de cuviință, întrucât el îl semnează.

După masă lucrez pentru curs şi citesc presa noastră, care e plină în ultimele zile de un mare număr de ştiri din sursă italiană şi germană asupra evenimentelor din Franța şi Nordul Africii. Chestiunea acordului dintre Eisenhower şi Darlan pare destul de

încurcată, întrucât ca om al Vichy-ului şi deci colaborator cu nemţii pune într-o lumină jenantă pe americani în privinţa angajamentelor lor de a nu colabora cu colaboratorii nazismului. Ziarele germane şi italiene fac tot felul de ironii la adresa Americii şi a Angliei pe această chestiune. Nemţii şi italienii debarcă puternic forţe în Tunisia, spre care avansează englezii şi americanii dinspre Algeria. Rommel se retrage mereu spre Tripolitania. Pe frontul rus, mare linişte. La Stalingrad nemţii s-au împotmolit complet. Aviaţia engleză şi americană bombardează fără încetare obiectivele militare şi industriale din Italia, Germania şi ţările cucerite de ea. Nimic încă despre soarta flotei franceze de la Toulon.

Miercuri, 18 noiembrie 1942

Ninge tare de dimineaţă. După ora de curs mă aşteptau în cancelarie Giurescu, Ralea, Rosetti şi Sauciuc Săveanu. Toţi, afară de Săveanu mi-au pus nenumărate întrebări referitoare la situaţia externă. Giurescu, care se pretinde cel mai bine informat, spune că în cercurile italiene din Capitală se dă ca sigură aderarea Spaniei la puterile Axei şi că „ceva mai târziu” va adera şi Franţa sub un guvern Laval, acesta tratând în prezent cu Hitler acest lucru. Ralea confirmă informaţiile lui Giurescu, susţinând că ministrul Franţei La Truelle, pe care l-a văzut ieri seară, i-a spus că guvernul Laval este o chestiune de zile şi că aşa se explică pentru ce nemţii n-au capturat până acum flota franceză de la Toulon. Tot Truelle l-a informat că Pétain nu are absolut nici un amestec în acordul semnat de Darlan cu americanii, acesta fiind „un simplu trădător pe care Pétain l-a dezavuat complet”. De la Truelle el a mai aflat şi alte lucruri că de Gaulle este foarte rău văzut de americani, care l-au luat în braţe pe Giraud, spre marea supărare a lui Churchill, care susţine puternic pe de Gaulle şi că raporturile dintre americani şi englezi s-au deteriorat simţitor de când cu debarcarea în Maroc şi Algeria. În concluzie, Ralea şi Giurescu cred că noua întorsătură a situaţiei din Franţa şi din Nordul Africii, unde nemţii concentrează în prezent forţe imense, „poate duce la o catastrofă pentru anglo-americani”. „Eu dacă aş fi în locul lui Hitler, zice Ralea, aş părăsi imediat Africa şi chiar şi Italia; aş lăsa o pază uşoară de trupe să apere litoralul francez al Mediteranei şi al Oceanului Atlantic şi mi-aş concentra toate forţele

pe frontul rus. Odată stăpân pe Petrograd, pe Moscova şi pe toată Rusia până la Urali, m-aş întoarce spre Anglia şi Statele Unite şi le-aş oferi pacea. Sunt convins sută în sută că dacă Roosevelt şi Churchill ar refuza, opinia publică din ţările lor s-ar revolta şi i-ar fugări cu pietrele de la putere, atât ar fi de mare bucuria întregii lumi civilizate de a fi scăpat, graţie lui Hitler, de mafia comunistă care roade temelia societăţilor civilizate". „Ar fi prea frumos dacă s-ar întâmpla aşa, declară Giurescu, însă tare mă tem că Hitler e prea fanatic pentru a se opri la această politică înţeleaptă". Rosetti-Bălănescu, care n-a scos o vorbă tot timpul, a exclamat şi el, plin de admiraţie faţă de Ralea. „Ce nenorocire pe lumea occidentală şi chiar pe bieţii americani că nu s-au putut înţelege la timp cu Hitler şi Mussolini să lichideze cu câţiva ani în urmă mafia bolşevică şi toată mişcarea comunistă din restul lumii. S-ar fi adus cel mai mare serviciu civilizaţiei şi democraţiei universale". Săveanu, entuziasmat şi el de astfel de perspective, regretă „sincer" că nu s-a putut realiza o astfel de înţelegere. „Cu Hitler şi Mussolini stăpâni pe Nordul Africii şi pe toată Europa până la Urali şi cu militariştii japonezi stăpâni pe China şi pe toată Asia din India şi până în Australia şi Noua Zeelendă, voi vă închipuiţi că ar fi salvată civilizaţia şi democraţia universală? Cum e posibil să susţineţi aşa orori? Nu numai că acestea n-ar fi salvate, ci din contra, un val sinistru de dictatură s-ar întinde peste toate aceste ţinuturi în care naţiuni mari sau mici şi-ar pierde independenţa şi libertatea dacă nu pentru totdeauna, cel puţin pentru multe decenii". După această introducere, le-am arătat din nou principiile pentru care luptă Naţiunile Unite şi care le fac invincibile, întrucât au adeziunea unanimă a întregii lumi civilizate. Am conchis că toate aceste regiuni de dictatură sunt pe punctul de a se prăbuşi şi ţara noastră alături de ele dacă noi continuăm să ne mai solidarizăm cu ele. Ne-am despărţit, fiecare rămânând ferm pe poziţiile lui.

Am ieşit cu Săveanu, căruia i-am reproşat amical atitudinea lui conciliată faţă de aceste secături oportuniste, gata să slujească orice regim la putere, cu condiţia să nu le tulbure situaţiile privilegiate în care s-au cocoţat fără merite. Cu un aer naiv şi dezolant, el mă întreabă „dacă într-adevăr cred sincer în înfrângerea lui Hitler şi a aliaţilor săi". „Sunt mai sigur decât te văd", i-am răspuns eu, luându-mi rămas bun, căci intra în staţie tramvaiul 14 cu care m-am întors acasă.

După masă citesc pentru curs şi citesc presa, plină de informaţii din sursă germană şi italiană referitoare la situaţia militară de pe diferitele fronturi.

Între 5 şi 7 am fost cu Constantinescu-Iaşi la Mihai Popovici. În ultimele luni, ajutoarele pe care partidul nostru le dă lunar partidului comunist au fost încasate de Pătrăşcanu de la Ghiţă Pop. Luna aceasta, nu ştiu pentru care motiv, Constantinescu-Iaşi m-a rugat pe mine să-i dau lui acest ajutor. Maniu m-a sfătuit mai de mult să-l trimit pe Pătrăşcanu la Mihai Popovici pentru încasarea acestor ajutoare, întrucât Ghiţă Pop nu vrea să se mai ocupe de aşa ceva. Conform acestei înţelegeri, m-am dus cu Constantinescu-Iaşi la Popovici, la locuinţa lui din strada Sofia. După ce l-am prezentat, am stat de vorbă toţi trei o oră şi ceva. Popovici a rămas cam decepţionat de dezorientarea amicului meu, pe care el îl socotea mult mai bine informat în problemele de politică externă. Înghesuit de Popovici cu tot felul de întrebări în legătură cu Sovietele, Constantinescu i-a răspuns că ruşii sunt la mare strâmtoare şi că toată rezistenţa lor ulterioară depinde de ajutoarele americane şi mai ales de al doilea front, pe care Moscova îl vrea în Europa occidentală. După el, Africa nu constituie frontul al doilea, aşa cum s-au înţeles Sovietele cu Anglia şi America. Recunoaşte însă că fără ajutoarele americane şi engleze Sovietele n-ar fi putut rezista până azi atacului german. El se teme ca nu cumva Hitler să atace Anglia în primăvara viitoare. Popovici i-a dat în faţa mea 60 000 lei, spunându-i că luna viitoare poate îi va putea procura ceva mai mult în vederea ajutoarelor de sărbători familiilor celor arestaţi. Nu mi-a plăcut atitudinea lui Popovici, puţin distantă şi umilitoare pentru Constantinescu. I-a numărat banii ca unui negustor, fără să-i pună nici măcar în plic. Scenă jenantă chiar pentru mine!

Seara, Radio. Informaţii foarte importante privitoare la raporturile anglo-americane în urma evenimentelor din Africa. Multe lucruri, confuze până azi, încep acum a se lămuri. Acordul cu Darlan a fost încheiat de Eisenhower, care-şi are sediul la Gibraltar. Darlan se afla din întâmplare la Alger în timpul debarcării americanilor şi englezilor în Maroc şi Algeria. El se dusese acolo să-şi vadă fiul său grav bolnav, la 7 noiembrie, înainte deci de această debarcare. Restul teritoriului francez, ocupat de germani între timp, nu i-a mai permis să se întoarcă la Vichy. Eisenhower s-a văzut nevoit să trateze cu el

ca singura persoană oficială capabilă să pună capăt rezistenței franceze din Maroc şi Algeria, unde atât guvernatorii francezi, cât şi trupele terestre şi navale nu voiau să se înțeleagă cu Giraud sau cu de Gaulle. Roosevelt a fost pus în fața unui fapt împlinit deoarece Eisenhower era împuternicit să ia orice măsuri pentru a asigura reuşita debarcării. Londra lămureşte acum toate aceste lucruri, publicând comunicatul oficial al guvernului american referitor la acest acord. De notat că în momentul semnării acestui acord, Darlan era vicepreşedinte al guvernului de la Vichy şi înalt comisar pentru Africa franceză. Aşa se explică pentru ce presa germană şi italiană au ironizat acest acord, care nu se prea încadrează în spiritul Chartei Atlanticului referitor la obligația de a nu trata cu Hitler şi Mussolini sau cu cei care au colaborat cu aceştia. Ce e mai grav în această chestiune este faptul că atât în America, cât şi în Anglia opinia publică protestează în contra acestui acord. Sub presiunea opiniei publice, Churchill s-a văzut nevoit să declare în Camera Comunelor, pentru a-şi degaja orice răspundere față de acordul Eisenhower – Darlan că „guvernul britanic nu controlează nici militar şi nici politic mersul evenimentelor". Este clar deci că America poartă singură răspunderea acordului cu „colaboraționistul Darlan". Acest acord între Churchill şi Roosevelt nu miroase bine dacă la el se mai adaugă şi altele. Presa germană şi italiană n-a prea mințit mult de data aceasta, vorbind despre neînțelegerile anglo-americane. Aşa se explică comunicatul dat de Roosevelt referitor la acest acord. „Am acceptat, zice comunicatul lui Roosevelt, aranjamentele politice temporare ale generalului Eisenhower în Nordul şi Vestul Africii. Eu recunosc, înțeleg pe deplin şi aprob simțămintele din Statele Unite şi Marea Britanie, precum şi acelea din celelalte Națiuni Unite, care având în vedere evenimentele din ultimii doi ani vor să nu se încheie nici un angajament cu amiralul Darlan, membru al guvernului de la Vichy şi colaboraționist cu puterile Axei". În continuare, Roosevelt declară că acest acord n-are nici o legătură cu viitorul guvern francez pe care şi-l va alege poporul francez atunci când va fi liber prin victoria Națiunilor Unite. Şi Roosevelt continuă: „Prezentul aranjament temporar în Africa de Nord şi de Vest este numai un expedient temporar, determinat exclusiv de necesitățile luptei". În continuare el arată că prin acest acord au fost eliberate în Africa franceză toate persoanele întemnițate pentru a se fi opus naziştilor, abrogându-se

totodată şi „toate legile şi decretele inspirate de guvernele naziste sau de ideologiile naziste”. Drept scuză finală, Roosevelt spune că „francezii din Africa de Nord au cerut toţi să se subordoneze toate chestiunile politice necesităţii de a se forma un front comun împotriva duşmanului comun”. Notarea acestor lucruri mi-a luat tot timpul în seara aceasta, întrucât n-am mai putut asculta şi alte ştiri.

Joi, 19 noiembrie 1942

După ora de curs mă întâlnesc cu Ghiţă Pop la Lupu, la ora 10^{30}. Îi găsesc pe amândoi alarmaţi de neînţelegerile dintre americani şi englezi. Pe Lupu îl informase Teodorescu Branişte, care trecuse pe la el cu o oră mai înainte, iar Ghiţă Pop ascultase dimineaţa la 8 un post german. Îi lămuresc pe amândoi de tot ce cuprinde comunicatul lui Roosevelt şi de informaţiile transmise ieri seară de Radio Londra privitoare la acordul Eisenhower – Darlan. „Mi-a venit inima la loc, spune Lupu, căci Branişte m-a speriat complet spunând că Churchill e gata să se rupă de americani”. Nici Ghiţă Pop nu era prea bine lămurit din ceea ce ascultase de la postul german. „Dacă e aşa, zice Lupu, după ce i-am făcut un rezumat al comunicatului lui Roosevelt, atunci Eisenhower a făcut foarte bine. În război, toate mijloacele sunt permise dacă se urmăreşte victoria sacrificând cât mai puţine vieţi omeneşti”. Le arăt apoi că şi declaraţia lui Churchill din Camera Comunelor nu prezintă importanţa pe care i-o dă propaganda germană. „Din toate aceste discuţii, comunicate şi declaraţii, eu văd din contra cât este de serios angajamentul Naţiunilor Unite de a nu trata o pace separată cu Hitler şi cu Mussolini din moment ce se face atâta caz dintr-un fleac de acord temporar şi limitat la o zonă din Africa şi care nu are nici o legătură sau semnificaţie pentru viitor”. Lupu şi Ghiţă Pop îmi dau dreptate. „După mine, englezii şi americanii, zice Lupu, ar putea încheia cu unii generali nazişti o înţelegere pentru terminarea războiului, sacrificând pe Hitler şi pe Mussolini, ar fi felicitat şi nu blamat”.

Luăm dejunul toţi trei la „Continental”. Mai vin la masa noastră o serie de gazetari ca Serghie[279], Carandino[280] şi Georgescu Cocoş[281], toţi dornici să afle cum interpretăm noi raporturile anglo-americane şi evenimentele la ordinea zilei. I-am lămurit eu, făcându-le un rezumat al comunicatului lui Roosevelt şi explicându-le cum

trebuie interpretată declarația lui Churchill. Au rămas toți mulumiți, până şi Georgescu-Cocoş, care de când şi-a pierdut şeful* a devenit şi el antigerman. L-am pus apoi în curent cu poziția partidului față de Antonescu. Lupu le-a făcut un scurt rezumat despre cele discutate de el cu Antonescu şi de propunerea făcută de guvern național. El a fost nevoit să facă unele precizări pentru a pune la punct o serie de versiuni mincinoase care circulă în oraş referitor la întrevederea lui la Mareşal. Serghie are informații foarte proaste despre moralul trupelor germane şi aliate de pe frontul rus, „prost echipate, prost hrănite şi fără speranță".

Seara, Radio. Radio Londra transmite o serie de ştiri nu prea bune pentru armonia care ar trebui să fie între americani şi englezi. După ştirile din presa engleză reiese clar acum că politica lui Roosevelt de încurajare a tuturor națiunilor de pe glob să devină libere jenează Imperiul britanic, ca şi celelalte țări care dispun de numeroase colonii, Franța, Belgia, Olanda şi Portugalia. Singur nu înțeleg de ce găseşte necesar Roosevelt să agite această problemă tocmai azi, în plin război. Mă întreb dacă problema tuturor coloniilor nu se pune încă prea devreme. Societatea Națiunilor de la Geneva ajunsese, după mine, la o formulă mult mai bună în chestiunea coloniilor, aceea a mandatelor pe timp limitat şi controlate de organismul de la Geneva pentru a se împiedica abuzurile şi pentru a sili puterile mandatare să-şi exercite puterea lor tutelară în interesul acestor popoare în curs de dezvoltare. Multe dintre aceste popoare, mă refer în special la cele din Africa şi Asia, care fac parte din imperiul olandez, sunt încă prea înapoiate pentru a se conduce singure. A le da posibilitatea de a se guverna singure mă întreb dacă acest lucru este în interesul lor şi dacă această libertate, pentru care nu sunt pregătite, nu s-ar transforma cu timpul într-o anarhie care le-ar face mai mult rău decât rămânând sub regimul de tutelă până vor fi pregătite să se conducă singure. Mă întreb dacă această politică a lui Roosevelt e dictată numai de considerații idealiste şi generoase şi nu cumva şi de alte motive, ceva mai practice, acelea de a profita de acest mare război pentru a desființa toate imperiile colonialiste, asigurând astfel Statelor Unite o hegemonie mondială, de pe urma căreia ele pot găsi în toate aceste foste colonii admirabile debuşeuri

* N. Iorga (n.a.).

pentru industria atât de dezvoltată. Independența acestor colonii mie mi se pare că se pune mult prea devreme, însă dacă Roosevelt reuşeşte cu acest preț să asigure domnia principiului de autodeterminare pe tot globul e foarte bine, căci în felul acesta putem spera şi noi că într-o zi să obținem eliberarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord, întrucât universalitatea principiului autodeterminării nu poate să nu se aplice şi Sovietelor, cu toată alianța lor de azi cu Statele Unite şi cu celelalte Națiuni Unite. Acestea sunt reflecțiile mele de azi ca urmare a informațiilor transmise de Radio Londra.

Iată prima. La 17 noiembrie, ca urmare a victoriei de la Guadalcanal, Roosevelt a declarat că prin această mare victorie navală „s-a ajuns la o cotitură decisivă în acest război". Churchill a fost însă mult mai prudent, declarând a doua zi că, după el, victoria din Pacific, ca şi debarcarea din Africa de Nord, „nu reprezintă începutul sfârşitului ei, cel mult sfârşitul începutului". În continuare, în discursul său din Camera Comunelor, Churchill a folosit cuvinte care par un avertisment pentru Roosevelt, declarând, à propos de Imperiul colonial britanic, că „Anglia va lupta mai departe cu toată fermitatea şi va rămâne mai departe stăpână pe toate teritoriile pe care le stăpâneşte azi, întrucât lumea de azi merge în derivă". Aluzia e clară la adresa politicii lui Roosevelt, care a declarat recent că principiile Chartei Atlanticului, fiind universale, ele se aplică peste tot, deci şi în Pacific, aluzie la Australia, Noua Zeelandă şi India. Ca să spulbere orice urmă de echivoc, Churchil a mers mai departe, făcând o declarație şi mai tare, pe care eu o găsesc pe de-ntregul imprudentă. „Eu n-am devenit primul ministru al țării mele pentru a prezida în această calitate la lichidarea Imperiului britanic". Acestea fiind raporturile dintre englezi şi americani nu ne mai putem mira de atitudinea presei germane şi italiene care fac atâta caz pe această chestiune. Pétain consideră pe Darlan un trădător. Generalul francez Noguès[282], comandantul trupelor franceze din Maroc, rămâne credincios lui Pétain. Acesta a semnat un decret prin care deleagă puteri depline lui Laval, pentru cazul că el nu şi-ar mai putea exercita puterea de şef de stat. Nenorocitul de Pétain cui lasă el destinele Franței în aceste împrejurări atât de triste!

Vineri, 20 noiembrie 1942

La ora 10 şedinţa Consiliului de administraţie la Garajele Mihăiescu. Luăm o serie de măsuri administrative, reducând numărul funcţionarilor noştri, întrucât Germania nu ne mai poate trimite nimic din tot ce ni s-a promis. Atanasescu, care are strânse raporturi cu cercurile nemţeşti din Capitală, ne spune că ieri dimineaţă, în zorii zilei, ruşii au trecut Donul, declanşând o puternică ofensivă şi că au reuşit să spargă frontul ţinut de armata română, comandată de generalul Lascăr[283]. Mielu Mihăiescu confirmă această ştire, spunând că ofiţerii germani de la „Ambasador" ştiu acest lucru încă de ieri după masă. La 9 în dimineaţa aceasta, un colonel, Kleist, cu care el vorbeşte foarte des şi ia masa cu el, i-a spus mai multe lucruri. Mai întâi că Hitler este refractar la orice sugestie din partea comandanţilor militari de pe frontul rus. El se crede atotştiutor. În fanatismul lui „bolnav", el crede că ruşii sunt complet epuizaţi şi, ca atare, vor capitula curând. Din această părere nu-l poate scoate nimeni. Generalii List şi Jodl[284] i-au cerut în repetate rânduri să oprească ofensiva de la Stalingrad şi din Caucaz. În loc să-i asculte, Hitler l-a înlocuit pe List de la comanda care o avea, iar pe Jodl l-a disgraţiat, dându-i o însărcinare minoră în spatele frontului. Această măsură a produs o mare nemulţumire printre generalii germani de pe frontul rus. Hitler era prevenit mai mult că ruşii concentrează mari forţe între Don şi Volga, însă el n-a luat în serios nici o informaţie în acest sens bazat pe teoria lui că aşa ceva este imposibil, dată fiind epuizarea ruşilor. Colonelul Kleist crede că ofensiva ruşilor va reuşi să dea peste cap frontul german de la Don, deoarece „trupele noastre sunt obosite, demoralizate şi aproape îngheţate de frigul ce domneşte pe acest front". Mielu Mihăiescu se miră chiar cum ofiţerii nemţi pot vorbi atât de liber în chestii militare aşa secrete. Atanasescu explică faptul prin aceea că în armata germană „există mari nemulţumiri în contra lui Hitler". După cât ştie el din cercurile nemţeşti pe care le frecventează, Atanasescu e convinsă că tot ceea ce a spus colonelul german lui Mihăiescu este perfect exact. „Situaţia din armata germană, continuă el, e foarte gravă şi nu sunt excluse surprize neplăcute". Atanasescu, ca mare nemţofil ce este, pierde din vedere că informaţiile lui îmi fac plăcere.

De la Mihăiescu, mă duc la Lupu, unde găsesc pe Negrei, pe Ghiţă Pop, pe Hoisescu şi pe Mihai Răutu. Discutăm toţi evenimentele de pe frontul rus. Negrei avea un aer triumfător, ca unul care

prevăzuse înainte de noi toți ofensiva de iarnă a ruşilor. El e convins că ea va reuşi nu numai să spargă frontul, dar şi să încercuiască trupele din sectorul Stalingrad, dacă ele nu se retrag la timp. Cum Negrei face autoritate în materie, spusele lui fac impresie profundă asupra lui Lupu. „În cazul acesta, zice el, cele două armate ale noastre sunt ca şi pierdute". „Aproape sigur", adaugă Negrei. Conversația se opreşte, întrucât Lupu pleacă la dejun la Malaxa cu Mihai Popovici. Rămâne să ne vedem mâine la 9 dimineața la Lupu ca să continuăm discuția. Ghiță Pop crede că Maniu trebuie să sosească în cursul serii sau cel mai târziu mâine dimineață. El găseşte că „situația e foarte gravă şi încurcată totodată din cauza neînțelegerilor anglo-americane". Vom discuta toată problema mâine dimineață.

După masă citesc presa şi seara ascult două ore şi mai bine posturile străine de Radio. Propaganda germană se dă peste cap să răstălmăcească evenimentele în avantajul Axei. Presa italiană nu ascunde decepția opiniei publice față de „prăbuşirea imperiului italian", visat de fascişti şi începe să critice pe față pe Mussolini, cu tot regimul sever al cenzurii. În Africa, trupele lui Rommel se văd acum în plină retragere, amenințate şi de Montgomery, care a ocupat Bengazi de câteva zile deja şi dinspre Tunisia de către anglo-americani, stăpâni acum pe Maroc şi pe Algeria. Hitler şi Mussolini fac eforturi disperate să concentreze forțe în Tunisia pentru a face față acestei situații grave. Şi în timp ce lucrurile stau atât de prost pentru ei în Africa, iată acum, colac peste pupăză, şi ofensiva de iarnă a ruşilor în plin progres. În aceste împrejurări, cum mai poate spera Laval să formeze un guvern care să vâre Franța în război alături de Axă. Cred că de data aceasta Churchill se înşală când susține că e „numai sfârşitul începutului". Eu cred că este mai degrabă începutul sfârşitului. În acest timp propaganda germană face eforturi disperate să ascundă adevărul pe frontul din Africa şi Rusia. În Africa, nemții se laudă că trupele italiene şi germane debarcate în Tunisia vor restabili curând situația. Cât despre ruşi, aceştia atacă de câteva zile pe tot frontul de Sud, dar fără succes. Rar s-a văzut atâta neruşinare şi atâtea minciuni când situația începe a deveni disperată atât pentru nemți, cât şi pentru trupele noastre.

Sâmbătă, 21 noiembrie 1942

La 9 dimineața a venit la noi Maniu, însoțit de Ghiță Pop și de Leucuția. Maniu a sosit în Capitală ieri noapte. I-am citit proiectul de memoriu pentru Antonescu la care am adăugat și o serie de considerații în legătură cu ofensiva de iarnă a rușilor. Pe Maniu îl interesează mai mult chestiunea raporturilor anglo-americane de care se ocupă pe larg presa italiană și germană, fără a mai vorbi de ziarele noastre, în care nemțofili excroci ca Șeicaru și Crainic își fac de cap cu comentariile lor. I-am făcut un rezumat asupra relațiilor dintre Churchill și Roosevelt, punându-l în curent și cu reflecțiile mele așa cum le-am expus în *Jurnalul* meu de ieri. Maniu s-a declarat complet de acord în privința politicii lui Roosevelt referitoare la lichidarea imperiilor coloniale. Și el e convins că această problemă se pune prea devreme față de nivelul atât de scăzut al populațiilor din Africa și din Pacificul de Sud. În orice caz, nu poate fi vorba de o răcire a raporturilor anglo-americane, așa cum pretinde propaganda germană. Maniu e convins ca și mine că declarațiile lui Churchill nu le pot afecta, ele fiind determinate de simple considerații de politică internă. Trecem la ofensiva rușilor. Îl pun în curent cu tot ce am aflat de la Mielu Mihăiescu în legătură cu situația din armata germană și cu conflictul latent dintre generali și Hitler. Interesant că multe lucruri spuse lui Mihăiescu de colonelul german Kleist le-a aflat și Maniu de la unii fruntași sași din Sibiu și Brașov. Maniu e încântat de memoriu. L-a luat să-l citească pe îndelete și să vadă ce s-ar mai putea adăuga. Rămâne să vedem cine-l va preda Mareșalului. Dacă Lupu refuză, Maniu mă roagă să cer eu audiență la Antonescu.

Plecăm cu toții la Lupu, pe la 10^{30}, unde ne așteptau la ora 9 mai mulți prieteni, printre care Negrei, Hoisescu, Crihan, moș Codreanu, Răutu și Mihai Borcea. Maniu stă puțin, pentru că la 12 se duce la Dinu Brătianu. Lupu ne povestește discuția avută de el, ieri la dejun, cu Malaxa. Acesta văzuse la 9 dimineața pe Mihai Antonescu, pe care l-a găsit „profund demoralizat și furios pe nemți, care n-au voit să țină seama de sfaturile Mareșalului de luni de zile". Mihai Antonescu i-a spus lui Malaxa că de la începutul lui septembrie, Mareșalul a făcut „o serie de sugestii lui Hitler, care dacă l-ar fi ascultat, azi nu ne-am fi trezit cu ofensiva rușilor care Dumnezeu știe cum se va termina". Mihai Antonescu mai are speranța că Laval va reuși să formeze un guvern care să colaboreze cu Axa și că Franco se va alipi și el de ea, ca

unul care e îndatorat până peste cap lui Hitler şi mai ales lui Mussolini". El mai pune nădejde pe dezbinarea dintre englezi şi americani care, după el, „este adâncă şi fără ieşire". „Dacă aş fi în locul lui Hitler, i-a mai spus Ică, aş face pe dracul în zece să mă înţeleg cu Churchill, acum când el e foc de supărat pe Roosevelt". „Nefericul acesta de Mihai Antonescu n-are un pic de minte când spune astfel de prostii, a spus Maniu. Habar n-are omul acesta de cât sunt de profunde legăturile dintre englezi şi americani, judecându-le atât de greşit, după simple înţepături, fără nici o importanţă". Luându-şi pălăria să plece, el s-a adresat lui Negrei, felicitându-l pentru meritul de a fi prevăzut atât de exact ofensiva ruşilor şi întrebându-l ce crede acum despre ea, „va reuşi ea sau nu să dea peste cap frontul german". „Eu cred, i-a răspuns Negrei, că ruşii vor da o mare lovitură nemţilor, care le-ar putea fi fatală". „Cam tot aşa cred şi eu", a spus Maniu, după care a plecat cu Leucuţia şi Ilie Lazăr.

Noi am rămas să continuăm discuţia. Crihan şi moş Codreanu dau o serie de informaţii din sursă rusească[*] cu privire la războiul din Răsărit. Soldaţii şi ofiţerii germani, căzuţi prizonieri, spun lucruri impresionante despre condiţiile grele în care luptă, îmbrăcaţi mizerabil pentru frigul din Rusia şi foarte prost aprovizionaţi. Cu săptămânile, cei din primele linii nu primesc hrană caldă. După Radio Moscova, demoralizarea armatei germane e foarte mare. Cât despre ofensiva prezentă, ruşii vorbesc foarte puţin în comunicatele lor, ca să nu dea nici o indicaţie inamicului referitor la scopurile urmărite. Ei anunţă doar atât că trupele ruseşti au rupt frontul la Don pe o lungă porţiune, urmărind inamicul care se retrage în dezordine. Moş Codreanu şi Crihan se felicită singuri de a fi văzut de la începutul războiului că Rusia e foarte tare şi că este invincibilă dacă este ajutată serios cu armament de anglo-americani. Ei îmi spun că ruşii sunt încântaţi de debarcarea anglo-americanilor în Africa şi vorbesc mereu în comunicatele lor „de izgonirea apropiată a inamicului pe teritoriul lor". Eu îi pun în curent cu modul cum interpretez eu „micile fricţiuni" anglo-americane a propos de problemele imperiilor colonialiste. Lupu se declară de acord cu concluziile mele.

Seara avem musafiri: familiile Giosanu, Ispasiu şi Tănăsescu[285]. Toţi sunt încântaţi de debarcarea anglo-americanilor în Africa şi de

[*] Ei ascultă regulat Radio Moscova, în limba rusă (n.a.).

înfrângerea lui Rommel. Ei nu pun nici o bază pe neînțelegerile dintre Churchill şi Roosevelt, pe care le consideră „pure invenții germane". Realitatea este că nici unul dintre ei nu ascuntă serios Radio Londra, căci altfel ar şti că există între ei serioase divergențe. Le explic eu în ce constau ele, arătându-le că ele n-au nici o importanță pentru mersul războiului. Giosanu are de la prietenii săi din Statul Major o serie de informații destul de grave pentru armata noastră din regiunea Don – Stalingrad. Se pare că ruşii au rupt frontul tocmai în locul deținut de Armata a 4-a, comandată de generalul Lascăr şi care se află în momentul de față amenințâ cu încercuirea. Se mai spune că armata italiană, care luptă la stânga armatei române, deşi încadrată de trupe germane blindate, ar fi fost complet distrusă. Generalul Şteflea a fost trimis de Antonescu pe frontul de la Don pentru a se înțelege cu comandamentul german să nu expună trupele noastre la o rezistență inutilă. Faptul acesta, dacă s-ar adeveri, ar fi foarte important pentru noi, căci ne-ar ajuta să-l convingem pe Antonescu să termine odată cu nemții. Giosanu afirmă că deține aceste informații din „sursă absolut sigură". Ispasiu şi Tănăsescu încep să-şi schimbe părerile despre „inferioritatea militară" a anglo-americanilor, pe care îi socoteau „incapabili să se măsoare cu nemții". Înfrângerea lui Rommel şi debarcarea din Maroc şi Algeria le-a zdruncinat bine părerile lor proaste despre capacitatea lor militară.

După plecarea musafirilor ascult Radio Moscova, Londra şi Berlin. În retragerea lor, trupele lui Rommnel lasă în urmă foarte mulți prizonieri, în special italieni, care se plâng de lipsa de camaraderie din partea ofițerilor şi soldaților germani. Aceştia, în retragerea lor precipitată, au dat jos din camioane soldații italieni şi le-au luat ei, ca să nu cadă prizonieri. Se spune că în unele locuri italienii şi germani au ajuns la bătaie între ei, folosind armele. Londra susține cu un lux de exemple că raporturile dintre militarii germani şi italieni sunt foarte proaste şi că de multe ori unități întregi italiene se predau englezilor numai ca să le facă în ciuda camarazilor lor germani. La Bengazi englezii au capturat foarte mult material de război şi peste 10 000 de prizonieri, germani şi italieni. Hitler face eforturi disperate să transporte forțe mari în Tunisia. Pe frontul de Est ruşii exploatează din nou breşa făcută în liniile germano-române. După lecția de la Guadalcanal, japonezii stau liniştiți să-şi vindece rănile. Comunicatele germane folosesc în ultimele zile expresia

„lupte de apărare”, pentru Frontul de Est. „În regiunea Don-Volga, zic ele, luptele înverşunate de apărare continuă cu succes”. Vai de succesul lor când ele se retrag mereu, ameninţate de încercuire. Ruşii au dezlănţuit noi atacuri pe tot frontul de la Voronej la lacul Ilmen. În Africa, trupele anglo-americane au luat deja contact cu cele germano-italiene la frontiera dintre Algeria şi Tunisia.

Duminică, 22 noiembrie 1942

Avem la dejun pe Maniu, Lupu, Mihai Popovici şi Ghiţă Pop. Discutăm situaţia internă şi externă o oră şi ceva înainte de masă şi apoi şi în timpul dejunului. Prima chestiune, cine prezintă lui Antonescu memoriu nostru. Cum Lupu refuză sub motiv că l-a văzut recent şi nu vrea să-l plictisească, rămâne să i-l duc eu. Mâine el va fi bătut la maşină şi eu voi cere audienţă. Maniu a văzut ieri la amiază pe Dinu Brătianu. Acesta ştie de la Gh. Brătianu „că Antonescu e furios pe nemţi pentru greşelile de neiertat”, făcute pe frontul de Est, unde trupele noastre „sunt grav ameninţate dacă nemţii nu vor putea respinge pe ruşi cât mai repede posibil”. Lupu confirmă şi el aceste informaţii pe care le deţine de la Malaxa. Popovici spune că „într-adevăr saşii din Braşov sunt foarte alarmaţi de situaţia economică din Germania şi Austria şi de situaţia militară de pe frontul rusesc”, dar că el personal crede că toată alarma lor este neîntemeiată. El atinge chestiunea neînţelegerilor dintre Roosevelt şi Churchill, cărora el le dă mai multă importanţă decât noi. „Aşa îţi place ţie să vezi totul în negru”, i-a răspuns Maniu, fără să mai intre în fondul problemei. Lupu ştie, tot de la Malaxa, că Antonescu pune mare bază pe intrarea Franţei şi Spaniei în război alături de Axă şi că e convins că dată fiind neînţelegerea dintre Roosevelt şi Churchill, o pace separată anglo-germană e oricând posibilă. Maniu şi cu mine o respingem categoric, fiind convinşi că solidaritatea de interese între cele două mari puteri este atât de puternică încât nu poate fi zdruncinată de fleacuri. Ghiţă Pop, preocupat mereu de vechea lui teamă de bolşevism, e mulţumit de ceea ce se întâmplă pe frontul de Est. „Dacă Sovietele, zice el, mai sunt în stare să continue lupta, înseamnă că nu sunt epuizate, cum pretind nemţii, şi în cazul acesta ele vor sfârşi prin a-i uza în aşa măsură, încât anglo-amerticanii vor putea

dicta pacea, lichidând odată cu hitlerismul şi fascismul şi bolşevismul". „E prea frumos ca să fie adevărat", i-a răspuns Lupu.

După masă citesc presa, scriu la *Jurnal* şi ascult Radio până târziu în noapte. În timp ce presa germană bagatelizează ofensiva de iarnă, ziarele italiene se arată foarte îngrijorate. Se pace că Corpul 8 de armată italian, care luptă în stânga armatei noastre la Don, a fost complet distrus de ruşi. În Nordul Africii, imperiul italian îşi trăieşte ultimele zile. Londra anunţă progresul rapid al trupelor americane şi engleze din Maroc şi Algeria şi apropiatul dezastrul al trupelor lui Rommel.

Luni, 23 noiembrie 1942

La Maniu la 9 dimineaţă. Memoriul a fost bătut la maşină, el a rămas aşa cum l-am făcut eu. Maniu n-a făcut nici o modificare. Am cerut de la telefonul lui audienţă la Antonescu. Mi-a răspuns un maior Zaharia că-mi va da răspunsul de îndată ce el se va reîntoarce de la Predeal.

Veştile din dimineaţa aceasta despre situaţia trupelor noastre din regiunea Donului sunt foarte proaste. Maniu consideră pe Antonescu „pur şi simplu criminal" dacă nu înţelege nici azi că trebuie să înceteze un „război definitiv pierdut". El mă roagă să fiu foarte ferm faţă de Antonescu la audienţa care i-am cerut-o.

Dejun la d-na Alice Sturdza, cu Maniu şi de Weck, ministrul Elveţiei. Acesta pare un om inteligent şi foarte bine informat. Nu-şi ascunde antipatia lui faţă de Hitler şi Mussolini. Îl înţeleg foarte bine, pentru că în cazul unei victorii a acestor doi bandiţi, ce-ar mai rămâne din independenţa ţării sale. El deplânge pe drept cuvânt soarta bietei naţiuni franceze „nenorocită de abjecţii ei politicieni". Sunt de acord cu el. E sigur că Laval nu va reuşi să facă ceva, întrucât „e detestat de toată lumea şi disprețuit chiar şi de Hitler şi Mussolini". După informaţiile lui, de Weck se teme ca Hitler să nu ocupe cu forţa Spania şi Portugalia. În caz că ruşii ar obţine oarecari succese în ofensiva de iarnă, ministrul elveţian nu exclude posibilitatea „unei încercări disperate a lui Hitler, de debarcare în Anglia, ca s-o silească la o pace separată şi să se întoarcă apoi în Răsărit pentru o răfuială definitivă cu ruşii". Maniu şi cu mine l-am combătut, arătându-i că în stadiul de azi al lucrurilor astfel de planuri „ar fi o curată nebunie" dacă nu pentru Hitler, cel puţin pentru generalii lui. De Weck e de

acord cu Maniu şi cu mine că încercarea lui Hitler şi Mussolini de a continua rezistența în Africa este „o mare prostie şi că ea se va prăbuşi în ridicol”. El e sigur că anglo-americanii vor câştiga războiul atât în Europa, cât şi Pacific, „nu datorită atât armatei şi comandamentului ei suprem, foarte slab, cât mai ales industriei de război americane, capabile să inunde fronturile de luptă cu munți de muniții şi armament ultramodern, fără să mai vorbesc de aviație, care domină peste tot spațiul aerian”. În concluzie el crede că „în afară de o minune”, războiul va mai dura încă mult, din cauza „încăpățânării bolnave a lui Hitler”. Cam aşa cred şi eu! Maniu e convins că războiul ar mai putea ține încă un an, maximum. Vorbind despre necesitatea desprinderii noastre de aliați ca Hitler, el n-a fost de acord cu noi. „O despărțire de Hitler în împrejurările de azi, a spus de Weck, dată fiind mentalitatea acestui om, ar însemna o sinucidere, căci acest fanatic este în stare să strivească România pentru a se răzbuna”. Maniu a rămas cam impresionat de argumentarea ministrului elvețian.

După terminarea dejunului l-am condus pe Maniu până la locuința lui. Pe drum el mi-a spus că de Weck este „un om foarte serios, bine informat şi cu judecată foarte logică”.

Seara vine la noi colonelul Mişu Marinescu să mă informeze de ceea ce se petrece pe frontul rus. După telegramele sosite în cursul zilei de la generalii Lascăr şi Dumitrescu, ruşii au lărgit atât de mult breşa, încât „încercuirea trupelor germano-române dintre Don şi Volga pare completă”. Cifra lor e aproximativ de 300 000. Printre ele se află şi trei divizii româneşti de cavalerie. Serviciul secret al armatei noastre, după cât înțeleg de la Marinescu, a reuşit să intercepteze o serie de mesaje cifrate ale generalului Hauffe, care face legături între armatele noastre şi comandamentul german. Din ele reiese că Antonescu şi Şteflea sunt foarte supărați pe nemți, care au refuzat mereu sugestiile lor şi nici nu le-au trimis armamentul promis în mai multe rânduri. Hauffe sugerează comandamentului german să se dea satisfacție lui Antonescu, „eventual dându-i o comandă importantă pe frontul Don-Stalingrad, unde românii participă în număr atât de mare”. Marinescu spune că în prezent Şteflea şi ministrul nostru de Război, generalul Pantazi, se află la Rostov, unde discută cu comandamentul german situația gravă în care se află armata lui Lascăr, aproape încremenită. Şteflea şi Pantazi

au instrucțiuni de la Antonescu să ceară nemților libertatea pentru Lascăr să încerce a ieși din încercuire însă aceștia refuză, cerându-i să reziste până la sosirea de ajutoare care vor respinge pe ruși. Aceștia i-au cerut deja lui Lascăr să se predea, însă el a refuzat. Nu se știe ce va ieși. Marinescu spune că Antonescu a trimis un important memoriu lui Hitler în legătură cu situația trupelor noastre de pe frontul rus, însă nimeni nu cunoaște conținutul lui. Marinescu susține în continuare că din rapoartele secrete ale generalului Hauffe reiese clar că cei din jurul lui Hitler cunosc foarte bine gradul de demoralizare al armatei germane de pe frontul rus, care nu mai crede în victorie. La Inspectoratul nostru al Jandarmeriei, ca și la Statul Major, spune Marinescu, se știe că rușii sunt foarte bine înarmați, mai întâi pentru faptul că ei au transportat din timp o mare parte a industriei lor de război înspre Urali și chiar în Siberia și apoi pentru că sunt aprovizionați masiv de anglo-americani cu tot ce le trebuie pentru a continua războiul. După Marinescu, momentul de azi e „foarte favorabil pentru noi să ieșim din alianța cu nemții, căci ei nu mai sunt capabili de nici o reacțiune".

Propaganda germană trăiește din iluzii, tablând pe „gravele divergențe dintre englezi și americani cu privire la viitoarea pace în caz de victorie". Dacă nemții cred sincer în aceste divergențe și speră într-o pace separată cu Anglia, înseamnă că sunt bătuți rău în cap și sortiți să nu priceapă nimic din politica externă a Angliei și a Statelor Unite. În Africa, italo-germanii se apropie de catastrofă și ei par că nu-și dau seama.

Marți, 24 noiembrie 1942

La 9 dimineața vin să mă vadă Gr. Popa și Ionescu Tudor. Sunt amândoi alarmați de veștile proaste care circulă în oraș referitoare la situația de pe frontul rus. Ionescu știe doar atât, de la soția lui Șteflea, că rușii au spart frontul dintre Don și Stalingrad și că trupele noastre sunt amenințate de încercuire. Știe și el că Șteflea e în prezent pe front, unde a fost trimis de Antonescu să ia măsuri pentru „salvarea armatelor noastre". Eu îi pun în curent cu situația, acoperind, bineînțeles, sursele mele de informație. Rămân amândoi foarte impresionați. Ionescu își face iluzii că nemții vor reuși să facă față situației. Popa și cu mine îi spulberăm toate aceste iluzii, arătându-i

că nemții sunt nişte mari naivi dacă nu-şi dau seama de realitate. Popa e de acord cu mine că Antonescu, dacă nu se desprinde acum de nemți „este un prost şi un criminal totodată". Şi el e convins că trupele italo-germane din Africa vor fi curând nimicite de anglo-americani.

Iau dejunul cu Maniu, Lupu, Ghiță Pop, Ionel Pop şi Negrei la „Capşa". Fac un scurt rezumat al situației militare de pe front, aşa cum am aflat-o de la Mişu Marinescu. Rămân toți impresionați adânc. Negrei susține că încercuirea poate fi considerată definitivă şi că nemții nu dispun de suficiente forțe pentru a ieşi din ea. Toți blamează pe Antonescu pentru imprudența de a fi lăsat armatele noastre să lupte pe un front atât de larg, mai ales după ce a văzut că atacurile germane la Stalingrad erau deja oprite de pe la jumătatea lui octombrie. Maniu mă roagă să pregătesc pentru mâine un adaos la memoriul pregătit pentru Antonescu în care, sub formă de Post Scriptum, să introduc şi „chestiunea catastrofei armatei noastre dintre Don şi Stalingrad. Negrei expune în câteva cuvinte situația militară din Nordul Africii, unde anglo-americanii avansează rapid spre Tunisia. Ionel Pop are informații din cercurile italiene din Bucureşti că la Roma se crede „foarte apropiată evacuarea Tunisiei". În privința divergențelor anglo-americane, lucrurile s-au mai potolit. Până şi gangsteri ca Şeicaru şi Crainic încep să bată în retragere, văzând că s-au hrănit cu iluzii deşarte. În orice caz, presa noastră continuă în mod scandalos să ascundă realitatea de pe fronturile de luptă, susținând prosteşte că foarte curând forțele anglo-americane din Africa vor fi aruncate în mare „ca la Dunkerque". Ce merită aceşti slugoi, care induc zilnic în eroare opinia publică. În Extremul Orient, spune Negrei, „japonezii dau semne de reală oboseală, iar de la înfrângerea lor navală de la Guadalcanal, tac chitic, ca peştele".

Miercuri, 25 noiembrie 1942

După ora de curs am trecut pe la Maniu, la 10^{30}. I-am citit adaosul la memoriul pentru Antonescu, care a fost aprobat şi bătut la maşină.

Seara la 6 m-am dus cu Maniu la Dinu Brătianu să-i lăsăm o copie de pe memoriul nostru. Am găsit la el pe Vasile Sassu. Le-am citit memoriul, pe care ei l-au găsit foarte bun. Dinu Brătianu a

promis să trimită unul la fel lui Antonescu prin Gh. Brătianu, care se află în raporturi foarte bune cu el. Dinu Brătianu conformă mai toate informațiile noastre despre situația de la Don-Stalingrad, întrucât Gh. Brătianu a luat ieri dimineață dejunul cu Mihai Antonescu, şi acesta l-a informat exact de ceea ce se petrece pe frontul rus. Totuşi, Mihai Antonescu i-a spus lui Gh. Brătianu că nemții au luat toate măsurile necesare pentru a respinge pe ruşi „poate chiar să facă prizoniere unitățile avansate prea mult". În timp ce Sassu încerca să combată „optimismul nostru exagerat, cum spune el, că s-ar putea foarte bine ca Mihai Antonescu să aibă dreptate întrucât nemții sunt încă foarte tari" a intrat pe uşă şi Gh. Brătianu, emoționat şi roş la față. „Vin direct de la Mihai Antonescu, care m-a chemat să-mi spună o veste foarte mare şi îmbucurătoare, începe el, de-abia ținându-şi răsuflarea. Ca un omagiu adus mareşalului Antonescu. Hitler s-a decis să pună sub comanda lui toate trupele germane şi aliate care luptă pe frontul Don-Stalingrad, inclusiv acelea comandate de mareşalul von Paulus. În momentul de față, generalii Şteflea şi Pantazi aranjează acest lucru cu comandamentul german la Rostov. Este o mare cinste pentru Antonescu şi pentru țara noastră". Sassu intervine imediat spunând că „în adevăr acest lucru e foarte important pentru Antonescu şi pentru țară". „Desigur, aşa ar fi dacă nemții ar câştiga războiul, intervine Dinu Brătianu, însă cum ei îl vor pierde, ascensiunea lui Antonescu va crea țării o situație şi mai grea față de Națiunile Unite". Gh. Brătianu l-a combătut vehement pe unchiul său şi indirect şi pe noi. Argumentarea lui e cunoscută: nemții sunt „invincibili", „au arme secrete" şi „pot în orice moment încheia o pace separată cu Anglia sau cu Sovietele". După el, trupele germano-italiene din Tunisia „vor arunca în mare pe invadatori şi că Spania, Portugalia şi Franța sunt gata să intre în război alături de Axă". Maniu a zâmbit tot timpul cât au vorbit Sassu şi Gh. Brătianu. Am răspuns eu în locul lui, repezindu-l rău de tot pe colegul meu istoric „de contrabandă", cum îl numea pe vremuri bătrânul Philippide[286]. „Mă întreb cum de Ică şi colegul meu Gh. Brătianu, om politic şi profesor universitar de istorie universală, am început eu, pot să susțină astfel de absurdități azi, când ultimul nostru învățător de țară e convins că Hitler pierde războiul şi se îndreaptă cu paşi repezi spre cea mai mare catastrofă din istoria poporului german. Cât despre alianța cu Axa a Spaniei, Portugaliei şi Franței, înțelege odată pentru totdeauna, d-le Brătianu,

un fapt cunoscut de când e lumea că niciodată nu se aliază cineva cu un popor învins. Vom trăi şi vom vedea care din noi doi se înşeală grav de tot". I-am arătat în continuare că anglo-americanii avansează vertiginos în Africa şi că nu numai că nu vor fi asvârliți în mare, dar că italienii se şi gândesc deja să evacueze Tunisia. „Cât despre ofensiva ruşilor, eu am informații că ea e pe punctul să încercuiască definitiv toate trupele germane şi aliate dintre Don şi Stalingrad". „Aceasta este şi convingerea mea adâncă", a adăugat Dinu Brătianu. Plecând de la el, i-am spus lui Maniu pe drum: „cu Gh. Brătianu se întâmplă exact ca şi cu Iorga, bineînțeles păstrând proporțiile, în istorie e apreciat ca un om politic, iar în politică, drept mare istoric, iar la bază nu e decât reclamă". „Cred că ai dreptate", a recunoscut Maniu, cu oarecare părere de rău, întrucât el se obişnuise cu ideea că este ceva de capul lui.

Când am ajuns acasă am aflat că pe ora 7 am fost anunțat prin telefon că Antonescu mă primeşte mâine la ora 6 p.m. I-am telefonat imediat lui Maniu şi lui Lupu. Ne vom vedea la Maniu mâine la 10^{30}, după cursul meu la facultate.

Citesc presa de azi. Aceeaşi atitudine scandaloasă față de realitatea de pe fronturile de luptă. Se pare că eforturile lui Churchill pentru a găsi un *modus vivendi* între de Gaulle, Giraud şi Darlan sunt pe cale bună. Trupele lui Montgomery avansează spre Tripoli, iar cele debarcate în Maroc şi Algeria, comandate de Eisenhower, se apropie de Tunisia. Pe frontul de Răsărit, Moscova anunță încercuirea completă a celor 300 de mii de germani şi aliați de pe frontul Don-Stalingrad.

Joi, 26 noiembrie 1942

La 10^{30} la Maniu. Prezenți Lupu, Popovici şi Ghiță Pop. Popovici a venit să-l informeze pe Maniu de „marea veste" că Antonescu va primi comanda întregului front german dintre Don şi Stalingrad, care i-o comunicase cu o oră înainte Malaxa. El nu ştia că Maniu şi cu mine ştiam deja acest lucru de ieri seară de la Gh. Brătianu. Popovici e de părerea lui Gh. Brătianu, că această numire „e o mare cinste pentru Antonescu şi dovada că Hitler este hotărât să treacă peste unguri dacă îi dă atâta atenție". Până şi Ghiță Pop l-a repezit, reproşându-i „că nu pierde nici o ocazie de a-şi asigura

bunăvoința lui Antonescu", punându-se pe el „într-o situație umilitoare". Lupu, exact cum i-am spus eu ieri lui Brătianu, găsește că, în această nouă funcțiune, Antonescu expune şi mai grav interesele țării față de Soviete şi de anglo-americani. Lupu şi Maniu mă roagă să-i atrag serios atenția, în audiența de azi, asupra acestui mare neajuns şi să-l conjur să refuze propunerea lui Hitler. Toate ştirile din dimineața aceasta sunt cu totul defavorabile nemților, atât în Rusia, cît şi în Africa. În Extremul Orient, japonezii au mari eşecuri în China unde Ciang-Kai Şek şi-a organizat o puternică armată, cu ajutorul anglo-americanilor. Ne vom vedea din nou seara aceasta la Maniu, între 7^{30}–8, după audiența la Antonescu.

M-a primit la ora 6 la Preşedinție, în Piața Victoriei. Pe peretele din spatele biroului său se află o hartă imensă, la fel cu cea din biroul lui Ică, iar pe peretele dinspre Piața Victoriei, dintre ferestre, o altă hartă reprezentând frontul Don-Stalingrad. În momentul când am intrat eu în birou, maiorul Zaharia înfingea pe această hartă nici stegulețe tricolore pentru a marca linia frontului după ultimele telegrame sosite în cursul zilei. El şi-a continuat lucrul în timp ce Antonescu citea cu atenție memoriul nostru. Aşezat pe un fotoliu în fața lui Antonescu, l-am urmărit cu interes să văd ce mină face în timpul lecturii. Când ajungea la anumite pasaje, se întrerupe şi, nervos, le sublinia cu creionul roş, notându-şi pe o foaie alăturată ideile la care avea probabil intenția să răspundă. S-a încruntat de mai multe ori, dar s-a abținut să facă vreo observație. Între timp, maiorul Zaharia şi-a terminat treaba lui, a plecat şi noi am rămas singuri. „Memoriul d-voastră, a început Antonescu pe un ton liniştit, după ce a terminat lectura lui, este logic cu ideea de bază pe care stă partidul d-voastră, aceea că puterile Axei vor pierde războiul. În acest caz, desigur d-voastră ați avea dreptate şi eu aş fi un ticălos dacă m-aş mai crampona de putere. Din nenorocire, eu văd situația cu totul altfel decât d-voastră, aşa că memoriul d-voastră nu are absolut nici o valoare în ochii mei". După această fixare de poziție, Antonescu a răspuns punct cu punct, după însemnările care şi le făcuse la toate argumentele noastre. În fond a repetat teza lui cunoscută, adaptată la noile evenimente, insistând mai mult asupra situației de pe frontul rus. El e convins de „superioritatea enormă" a armatei germane față de anglo-americani şi e sigur că aceştia „vor fi lichidați în Africa foarte curând". „Îndată ce Spania, Portugalia şi poate chiar Franța, continuă el, se vor alipi Axei, trupele germane vor

debarca în Anglia, dacă aceasta va face imprudența să refuze o pace separată. Hitler nu și-a spus încă ultimul cuvânt. Date fiind neînțelegerile dintre englezi și americani, el poate oricând să se înțeleagă ori cu Anglia ori cu Sovietele. Ar fi o curată nebunie să mă despart de Axă tocmai acum, ca să risc o ocupație germană și să pierd sprijinul acestei puteri atât de mari, de al cărei concurs am atâta nevoie pentru refacerea vechilor frontiere. Desigur, noi ne-am înșelat cu toții, inclusiv comandamentul german, asupra situației din Rusia. N-am crezut că ei sunt atât de tari, cu tot sprijinul important pe care li-l dau anglo-americanii. Lumea civilizată trebuie să ne fie recunoscătoare pentru lupta care o ducem cu așa mari sacrificii pentru distrugerea acestui cuib de pungași care pregăteau în ascuns să dea foc Europei în ziua în care ar fi socotit ei momentul potrivit. Sunt convins că în Anglia și Statele Unite sunt încă foarte mulți oameni cu scaun la cap decât jidanul de Roosevelt și bețivanul de Churchill, care gândesc azi ca și mine, fiind fericiți văzând fiara bolșevică rănită de moarte". Antonescu continuă să atace pe „bandiții din Kremlin", care au pregătit de ani de zile „în modul cel mai diabolic posibil" să dea foc Europei și apoi globului întreg, „extinzând revoluția lor comunistă, o nouă mască a imperialismului rusesc". Antonescu recunoaște că nemții au făcut „unele greșeli strategice" pe frontul de Răsărit, datorită faptului că „au apreciat cu totul nerealist capacitatea militară a bolșevicilor". „Toate aceste greșeli sunt azi pe punctul de a fi îndreptate, continuă Antonescu, și dacă până la urmă mă voi decide să accept onoarea ce mi se face de a comanda întreaga aripă stângă a marii armate germane, o voi face-o nu pentru considerații de orgoliu personal, ci numai pentru a asigura țării mele încă un mijlc de a-i salva vechile frontiere. Această comandă îmi va ajuta și mai mult la lichidarea conflictului nostru cu Ungaria privitor la Transilvania". Am profitat de pauza care a făcut-o pentru a-i răspunde: „Îmi permiteți să încep cu cuvintele d-voastră à propos de memoriul nostru. Teza d-voastră e perfect logică cu principiul de bază de la care plecați, convingerea d-voastră că puterile Axei vor câștiga războiul. Pozițiile noastre sunt deci diametral opuse. La baza tezei noastre stau două argumente fundamentale: primul, că Hitler a pierdut partida din ziua când i-a eșuat războiul fulger în contra Angliei și a Sovietelor; al doilea, că într-un război de durată, puterile Axei nu au absolut nici o șansă să câștige victoria față de Națiunile Unite, care dispun de o industrie uriașă, de finanțe uriașe și de

resursele economice ale globului întreg. Exact ca şi în primul război mondial, aceste forţe au dat peste cap armata germană cu întregul ei comandament, cu toată superioritatea lui în arta războiului. D-voastră ştiţi mai bine decât mine că bătăliile mari din istoria omenirii n-au fost câştigate numai de armate şi de comandanţii lor". „Atât cât omeneşte e posibil de prevăzut, eu sunt convins de victoria noastră. Desigur, într-un război atât de mare ca acesta, mai sunt, aşa cum v-am mai spus şi altădată, imponderabili care scapă aprecierilor noastre. Pentru aceasta eu nu m-am potrivit acelora care au cerut mereu să vă arestez şi să pun capăt acţiunii d-voastră. Am închis ochii la toate criticile partidului d-voastră, la toate insultele personale care mi le adresează d-l Maniu, ca să vă dovedesc că nu sunt nebun cum susţine domnia sa, ci că sunt tot aşa de bun român ca şi d-voastră. V-am rugat şi vă rog şi azi să nu abuzaţi de libertatea care v-o las şi să nu-mi faceţi dificultăţi în raporturile mele cu puterile Axei, căci altfel m-aş vedea silit să iau măsuri. Nu o dată reprezentanţii acestor puteri la Bucureşti m-au întrebat pentru ce nu iau măsuri în contra d-voastră. Eu le-am răspuns de fiecare dată cu argumentul că mai întâi nu vă găsesc primejdioşi şi apoi eu nu pot aresta pe un om ca Maniu, deşi mă critică şi mă insultă, atâta timp cât Ardealul de Nord stă sub ocupaţie maghiară Nu vreau să mă considere ţara drept slugă a celor care ne-au impus mârşavul dictat de la Viena". Întinzându-mi mâna, la despărţire m-a rugat să comunic prietenilor mei că „mareşalul Antonescu nu se va crampona de putere nici un minut atunci când el ar vedea că e necesar pentru ţară". La uşă m-am întâlnit cu Ică. Intra cu o mapă groasă la Mareşal, bine dispus. Am dat doar mâna.

Audienţa a durat o oră şi douăzeci de minute. Pe la 8 şi ceva am ajuns la Maniu, unde mă aşteptau Lupu, Popovici, Ghiţă Pop, Leucuţia şi Negrei. Le-am povestit cum a decurs audienţa, răspunsul lui Antonescu şi replica mea. Lupu mă întreabă care este impresia mea despre tot ce am vorbit cu Antonescu. „Impresia mea este că Antonescu este un mare fanatic, onest sufleteşte şi plin de logică în modul cum îşi expune el teza sa. Fiind un orgolios, nu te poţi aştepta să recunoască vreo greşeală în argumentarea sa şi o ţine morţiş că Axa nu poate pierde războiul. Modul politicos în care s-a comportat faţă de mine dovedeşte că în sufletul său trebuie să aibă unele îndoieli, căci altfel, nervos cum este, nu şi-ar fi putut păstra calmul".

Lupu, care-l cunoaşte foarte bine, e de acord cu explicaţia mea. „Dacă nu l-ar fi apăsat conştiinţa pentru situaţia dezastruoasă a trupelor noastre de pe frontul Donului, zice Lupu, el nici nu te-ar fi lăsat să-i răspunzi şi ţi-ar fi primit memoriul. Aşa după cum îl cunosc eu, cred că după ce a rămas singur, a recitit încă o dată memoriul şi va reflecta mult asupra conţinutului său". Popovici şi Ghiţă Pop se declară mulţumiţi de asigurarea că suntem lăsaţi mai departe liberi să ne continuăm opoziţia noastră. Ei sunt de părere „să punem puţină surdină" în acţiunea noastră „cel puţin până se va mai lămuri situaţia". Maniu e categoric contra. „Antonescu are desigur reale calităţi, zice el, dar ce folos dacă e un trăsnit şi un orgolios ridicol, care ia drept realitate toate fanteziile lui puerile. Omul acesta nu vede realitatea şi, orbit în vanitatea lui fără margini, se crede înzestrat cu misiuni de supraom, în numele cărora nu precupeţeşte nici un sacrificiu impus ţării sale. Eu rămân la părerea mea că prezenţa lui la conducerea statului nostru este o mare primejdie şi de aceea trebuie să scăpăm de el cât mai repede". Maniu e hotărât să vadă din nou pe rege. Mâine dimineaţă îi va trimite şi lui o copie a memoriului predat lui Antonescu.

Moscova şi Londra anunţă în cursul nopţii respingerea tuturor atacurilor germane şi române pentru a ieşi din încercuire şi că armata generalului Lascăr e în curs de nimicire. În Africa, anglo-americanii avansează pe ambele fronturi, apropiindu-se de Tunisia. Aviaţia lor domină tot spaţiul mediteranean şi face aproape imposibil orice transport inamic peste Mediterana. Tot felul de veşti contradictorii în privinţa Franţei şi Spaniei.

Vineri, 27 noiembrie 1942

D-na general Cartianu[*] ne invită stăruitor de tot, pe mine şi pe Milica, „la un ceai la ora 5 p.m.". Ne-am dus cu plăcere, mai ales că Milica ţine foarte mult la d-na Cartianu. Am înţeles de cum a telefonat despre ce este vorba. Fratele ei, generalul Traian Grigorescu, care păstrează foarte bune legături atât cu Antonescu, cât şi cu Palatul, a voit să mă vadă. M-am întâlnit de mai multe ori la sora lui,

[*] Fiica generalului Eremia Grigorescu[288], căsătorită cu fostul meu profesor I. Ursu[289] şi recăsătorită acum cu generalul Cartianu[290] (n.a.).

aşa cum se vede din *Jurnalul* meu de până acum. Traian Grigorescu este un om foarte cumsecade, un ofițer, dar puțin exaltat, ca toți copiii lui Eremia Grigorescu. E un om lipsit de măsută, care nu ştie ce este o linie de mijloc. Vede lucrurile când exagerat de rău, când exagerat de bine, aşa că m-am obişnuit să nu pun nici o bază pe părerile lui, reținând doar informațiile pe care le are. După ce mă roagă să păstrez cea mai completă discreție în ce priveşte numele lui, fiind ofițer în activitate, el mă pune în curent cu o serie de lucruri pe care le iau sub rezerva de a le controla. El le dă ca „absolut autentice". Iată în rezumat ce a spus el. „Mareşalul e disperat pentru pierderea celor două armate pe frontul Donului. Armata lui Lascăr e făcută praf, iar cealaltă, a lui Dumitrescu[291], este înconjurată, cu puține şanse de a scăpa. Din armata lui Lascăr au scăpat din încercuire vreo 2000 de soldați şi ofițeri, care de fapt sunt dezertori, întrucât ordinul lui Lascăr era să reziste pe poziție. Antonescu şi Şteflea au cerut cu insistență comandamentului german să permită lui Lascăr să se retragă pentru a scăpa de încercuire. Comandamentul german a refuzat, cerându-i să stea pe loc pentru că va fi salvat de ajutoarele germane în drum spre front. Când s-a văzut că acest ajutor nu mai soseşte, nemții au aprobat ca Lascăr să se retragă, însă era prea târziu. La această oră se crede că el a fost făcut prizonier cu toate trupele care le mai avea sub comanda lui. După unele ştiri se crede că el ar fi fost ucis în lupte". Grigorescu crede că în aceste condiții nu mai poate fi vorba de numirea lui Antonescu la comanda trupelor germane şi aliate din sectorul Don şi Stalingrad întrucât noi nu mai dispunem de forțele pe care conta Hitler. Grigorescu, ca şi cumnatul său Cartianu, sunt de părere că acum este momentul cel mai potrivit „pentru a sili pe Antonescu să părăsească puterea". Ei susțin că în ultimul timp regele Mihai şi mama lui Elena[292] „sunt supărați foc pe Antonescu, care nu pierde o ocazie ca să nu-i jignească". Discutăm apoi situația din Africa. Grigorescu spune că „nici un militar, cât de puțin orientat în chestiunile externe, nu mai crede azi în victoria lui Rommel în Africa". El şi Cartianu sunt convinşi „acum", că Axa va pierde războiul „cel mai târziu în vara viitoare". „Antonescu personal, zice Grigorescu, este un om cinstit, ca şi soția lui", însă cei din jurul lui „fură de sting pământul, împreună cu doamnele din Patronaj": Goga[293], Banu etc. „Niciodată Maniu n-a fost mai popular ca astăzi", zice Cartianu. Soția lui e de aceeaşi părere. Toți trei sunt

de părere că nemții care luptă în regiunea Don-Stalingrad n-au nici o șansă să scape din încercuire. „Dacă armata lui Dumitrescu, zice Grigorescu, nu se poate retrage în câteva zile, România nu mai are armată, rămânând la discreția vecinilor bulgari şi unguri". Ne despărțim într-o atmosferă de panică.

Seara pe la miezul nopții citesc presa, scriu la *Jurnal* şi ascult Radio. În Africa, anglo-americanii întâmpină rezistență serioasă în Tunisia. Trupele lui Montgomery avansează spre Tripoli, evacuat deja de trupele italo-germane.

Sâmbătă, 28 noiembrie 1942

Văd pe Maniu la 9 dimineața şi-l pun în curent cu cele aflate de la Traian Grigorescu. Maniu a rămas foarte impresionat. El pleacă azi la prânz la Sibiu pentru 4–5 zile. Crede că la întoarcere va vedea pe rege pentru a discuta cu el situația lui Antonescu. Maniu are şi el informații că raporturile dintre rege şi Antonescu merg din ce în ce mai prost. „Păcat însă, zice el, că Mihai e prea tânăr şi lipsit de experiență, iar Antonescu i-a impus un anturaj care-l supraveghează de aproape".

La 10^{30} trec pe la Mielu Mihăiescu. Aflu de la el că ofițerii germani de la „Ambasador" sunt fierți. Nici unul nu mai crede că armata germană va scăpa din încercuire. Înjură toți pe Hitler şi pe „minicinosul de Göring", care se laudă că va trimite puternice ajutoare de pe alte fronturi, care vor încercui la rândul lor trupele ruseşti, avansate prea mult. „Simple poveşti, i-a spus aseară unul dintre aceşti ofițeri, în care nu mai cred nici copiii. Am pierdut războiul, d-le Mihăiescu, mergem la distrugere şi caraghioşii noştri din Berlin o fac pe nebunii, lăsând să piară în ghețurile Rusiei tot tineretul nostru". „Toată ziua, continuă Mihăiescu, aceşti ofițeri aleargă prin magazine după cumpărături de alimente, ți-i mai mare mila de ei ce-au ajuns. Mai înainte se mai jenau, acum însă spun pe față că familiile lor mor pur şi simplu de foame. Cum mai pot spera ei să câştige războiul?"

După masă plec cu Milica şi fetele la un cinema. Seara suntem singuri. Ascult până târziu Radio. În Rusia veşti proaste pentru nemți şi pentru noi. Moscova anunță distrugerea în întregime a unei armate române. Nu dă detalii. La Stalingrad, nemții stau pe loc, înghețați

între mine. În Maroc şi Algeria, anglo-americanii avansează spre Tunisia, în ce timp ce Montgomery avansează spre Tripoli. Aviația anglo-americană bombardează mereu centrele industriale şi militare din Italia şi Germania. Presa noastră repetă ca un papagal ştirile italiene şi germane.

Duminică, 29 noiembrie 1942

Toată dimineața primesc telefoane de la prieteni, referitoare la ultima ruşine de care s-a mai acoperit Franța: scufundarea flotei ei la Toulon, ca să nu fie capturată de nemți. Atâta lucru s-au priceput şi marinarii francezi. Când ştiau de la 11 noiembrie că nemții au ocupat şi restul Franței mă întreb cum de neruşinații de comandanți ai acestor vase nu s-au gândit să traverseze Mediterana şi să se ralieze flotei anglo-americane. La ruşinea la care s-au acoperit politicienii şi armata de uscat iată-i acum şi pe comandații flotei dezonorându-se şi ei deci toată clasa conducătoare franceză participă la înmormântarea Franței ca mare putere! Mare ruşine! Cu ce obraz se vor mai prezenta aceşti oameni în fața lumii? Toți care-mi telefonează blamează Franța şi folosesc cele mai grave expresii la adresa ei: „țară putredă, decadentă, națiune degenerată, cunoscută bine de englezi şi de germani încă cu 50 de ani în urmă". Ascult toate aceste aprecieri injurioase la adresa Franței şi nu mai am curajul să le resping. Un singur argument mai pot invoca în sprjinul Franței, acela că națiune franceză nu are nici o răspundere, în orice caz una foarte mică şi că numai clasa ei conducătoare s-a făcut vinovată de această ruşine repetată în mai multe rânduri.

Lupu mă invită să iau dejunul cu el şi cu Costache la fratele lor, profesorul Lupu. D-na Lupu insistă să meargă şi Milica, însă ea nu poate merge, având la dejun pe sora ei Aglaia, venită de ieri seară de la Zorleni. Mă duc singur. D-na Lupu a terminat cu vinul şi cu îngropatul viei de la Valea Călugărească şi şi-a reluat domiciliul pentru iarnă în Capitală, în frumoasa lor casă din bulevardul Dacia. Toată familia Lupu este îndurerată de nenorocirea de la Toulon, îndeosebi d-na Lupu, care foloseşte expresiile cele mai grele la adresa politicienilor şi militarilor francezi. „Ruşinea de la Toulon, zice Lupu, e mult mai gravă pentru onoarea Franței decât capitularea din iunie 1940. Ea atinge şi simțul politic al acestei națiuni, care rămâne

de azi înainte la discreția şi mila învingătorilor. S-a sfârşit pentru de-a pururi cu Franța cea puternică, cu Franța protectoare a tuturor celor care luptă pentru libertate. Pentru noi, românii, este o mare şi dureroasă pierdere. De azi înainte privirile noastre trebuie să se îndrepte spre Londra şi Washington şi acest lucru va fi cu atât mai greu cu cât în prezent între aceste capitale ale lumii se crează tot mai multă solidaritate cu duşmanii noştri din Răsărit, cu care nu ne-am putut înțelege la timp". Sunt de acord cu concluziile lui Lupu. Îl pun şi pe el în curent cu tot ce aflasem de la generalul Grigorescu privitor la situația trupelor noastre de la Don. „Zi de doliu pentru noi", conchide Lupu, de acord cu noi toți.

Seara ascult Radio. Ştiri despre modul cum a fost scufundată flota franceză la Toulon. Moscova anunță încercuirea completă a trupelor germane şi aliate din sectorul Don-Stalingrad şi respingerea tuturor încercărilor de a ieşi din încercuire. În Africa, trupele lui Rommel se retrag în debandadă spre Tunisia. Anglo-americanii avansează spre Tunisia, unde italo-germanii fac eforturi disperate să întârzie dezastrul. Cu ziua de ieri s-a spulberat încă un argument din teza lui Antonescu, acela că Franța ar putea să se ralieze şi ea Axei. Cu scufundarea flotei la Toulon, de ce folos ar mai fi Axei concursul Franței? După presa engleză din ultimele zile se pare că nu s-a ajuns încă la nici o înțelegere între diferitele grupări franceze din Nordul Africii de o parte şi mişcarea lui de Gaulle de alta. Pentru moment rămâne în picioare numai aranjamentul cu Darlan, care continuă însă să provoace discuție în presa engleză şi americană.

Luni, 30 noiembrie 1942

Presa noastră e plină de informații referitoare la evenimentele din Europa Occidentală şi Nordul Africii. Despre frontul de Est puține ştiri.

La 10 dimineața a venit moş Ghiță Kirileanu. Ne-a adus brânză bună de Broşteni, iar fetelor cutia lor obşnuită de bomboane de la „Capşa". Am stat de vorbă până la ora 1, când a venit la dejun şi preotul Bobulescu. Moş Ghiță a venit de ieri seară la Bucureşti numai să afle veşti despre noua situație creată în urma ofensivei ruseşti şi a debarcării anglo-americanilor în Africa. L-am pus în curent cu tot ce ştiu eu referitor la aceste evenimente, citindu-i şi ultimul nostru

memoriu predat de mine lui Antonescu. Moş Ghiţă e complet de acord cu politica partidului nostru şi se bucură din toată inima de rolul care-l joc eu în politica ţării. După ce am terminat cu politica internă şi externă, moş Ghiţă mi-a făcut unele mărturisiri interesante, spunându-mi cu această ocazie şi unele lucruri din trecut, pe care eu nu le ştiam bine. Azi aflu din gura lui că pentru el a fost „o mare decepţie" când a aflat că am intrat în politica militantă, înscriindu-mă la Lupu, în 1931. Toate explicaţiile care i le-am dat eu atunci, că făceam acest pas determinat de grija de a mă apăra de Iorga, ajuns prim-ministru, nu l-au convins complet. El a găsit că intrarea mea în politică după „studiile frumoase de la Paris", perspectivele care mi se deschideau ca om de ştiinţă „era o nenorocire" şi că eu trebuiam „să nu mă las tentat de politică". „De atunci, îmi spune el, ţi-am urmărit pas cu pas toată activitatea ca un adevărat părinte şi văzând cu câtă onestitate şi curaj militezi în politica ţării, încetul cu încetul am început să te înţeleg şi să recunosc că ai procedat foarte cuminte. Momentul decisiv a fost atunci când te-am văzut luând atât de curajos atitudine în contra nenorocitului de Carol, alăturându-te politicii lui Maniu şi riscându-ţi întreaga d-tale carieră universitară. Atunci te-am iertat pentru a fi intrat în politică, înţelegând că eu mă înşelasem profund. Văd că şi azi duci aceeaşi politică înţeleaptă în interesul ţării şi-ţi rişti din nou cariera şi poate şi libertatea combătând pe faţă şi cu atâta energie politica greşită a lui Antonescu. Te admir şi te felicit din toată inima, dorindu-ţi toată izbânda în intersul d-tale şi al ţării". În continuare, el mi-a spus o serie de lucruri despre raporturile lui vechi cu moş Mihai Lupescu[294] şi cu toată familia noastră. Ei ştiam că el a fost coleg în Şcoala Normală „V. Lupu" din Iaşi cu moş Mihai Lupescu ori aflu azi că nu e adevărat. Moş Mihai era cu 11 ani mai mare decât moş Ghiţă Kirileanu[*]. El era învăţător la Broşteni în 1884. După ce nu reuşise ca bursier la Seminarul „Veniamin" din Iaşi, în 1886 moş Ghiţă Kirileanu s-a întors la Broşteni, la părinţii lui. Atunci a cunoscut pe moş Mihai Lupescu, care l-a sfătuit să se facă învăţător. Tot azi aflu că el a făcut şi două clase la gimnaziul din Fălticeni, unde era director Vasile Lovinescu. Moş Ghiţă Kirileanu a urmat Şcoala normală „V. Lupu", dar pe urmă a dat diferenţa de liceu şi a urmat Universitatea la Iaşi. A fost un an la Litere, unde l-a avut

[*] Moş Lupescu s-a născut în 1861, iar G.T. Kirileanu, în 1872 (n.a.).

ca profesor pe Philippide, pentru care şi azi el are o mare stimă. L-a avut coleg şi pe Ibrăileanu[295]. După un an s-a lăsat de Litere şi a urmat Facultatea de Drept, pe care a terminat-o în 1900. Moş Ghiță Kirileanu a fost un timp judecător la Broşteni, apoi subprefect şi un an profesor de limba română la şcoala particulară de fete „Humpel" din Iaşi, condusă de sora lui Maiorescu. În 1902 a cunoscut pe Maiorescu şi a început să colaboreze la „Convorbiri literare", scriind articole despre Creangă şi Eminescu. În 1905, Basset[296], administrator al Casei Regale, l-a însărcinat să facă istoricul moşiilor regale în vederea Expoziției din 1906 şi astfel moş Ghiță Kirileanu s-a stabilit în Bucureşti, iar din 1909 a devenit bibliotecar al Palatului, până în 1930, când ticălosul de Carol al II-lea l-a dat afară ca prieten al reginei Maria[297] şi al prințului Ştirbei[298]. Trec toate aceste date sumate în *Jurnalul* meu, întrucât ele pot servi la explicarea legăturilor mele cu el, de când l-am cunoscut ca student. Moş Ghiță Kirileanu mi-a povestit azi o serie de lucruri despre adânca prietenie care a existat între el şi moş Mihai Lupescu, care i-a fost nu numai prieten bun, dar şi un îndrumător în viață. În corespondența lui cu el i se adresa ca unui părinte, spunându-i „moş Mihai", iar acesta îi spunea pe nume „Ghiță". „Când te-am cunuscut prima dată în biroul meu de la Palat, zice el, ca student la Iaşi, m-a izbit asemănarea puternică cu mătuşa d-tale, d-na Lupescu. De atunci te-am îndrăgit ca nepot al lui Mihai Lupescu". El a fost de mai multe ori la Bogdăneşti, la moş Lupescu, a cunoscut toată familia mea, pe tata şi pe fratele lui mai mare Ion Hudiță, coleg de clasă cu moş Mihai Lupescu, a cărui moarte prematură a regretat-o mult împreună cu moş Mihai Lupescu, marele lui admirator. A cunoscut foarte bine la Zorleni pe socrii mei, bun prieteni cu moş Mihai, care din 1898 părăsise Broştenii, devenind directorul Orfelinatului Agricol din această localitate. Activitatea lui moş Mihai Lupescu la „Şezătoarea", în calitate de colaborator al lui Gorovei[299] şi aceea de director al revistelor „Ion Creangă" şi „Miron Costin" a consolidat şi mai mult prietenia dintre el şi moş Ghiță. Moş Ghiță a rămas până azi un adversar constant al liberalilor, pe care nu i-a înghițit de când era subprefect şi pe care i-a considerat tot tipul demagogi şi afacerişti. Ca admirator al lui Maiorescu, el a devenit junimist, şi mai are şi azi păreri ale acestui cenaclu, de exemplu, admirația exagerată a civilizației germane. „Păcat, zice el, că această mare națiune germană s-a lăsat antrenată de

un nebun ca Hitler, căci altfel noi am fi putut colabora foarte bine cu ea în contra Rusiei bolşevice". El recunoaşte sincer acum că „imperialimul german, aşa cum l-a răscolit Hitler, este o primejdie pentru ţara noastră, ca şi pentru toată Europa", însă el continuă să se teamă de Rusia, care „nu şi-a lepădat vechile ei apucături imperialiste". Moş Ghiţă Kirileanu este sigur azi că Hitler şi Mussolini vor pierde războiul, însă el ar dori ca „odată cu ei să se prăbuşească şi bandiţii din Kremlin", care, ajutaţi acum de anglo-americani, pot deveni mâine o primejdie mai mare decât hitlerismul şi fascismul pentru independenţa unei mari părţi din Europa Centrală şi Orientală". „În fond, continuă el, cu ce putem noi, românii, împiedica această primejdie, când sunt în joc atâtea forţe şi noi suntem atât de mici". Când a făcut această afirmaţie era de faţă şi preotul Bobulescu, venit la dejun. „Eu, zice el, sunt de acord cu Antonescu asupra unui singur lucru, spus chiar de el, că noi nu facem altceva pe frontul rus decât să ţinem isonul ca un dascăl pe lângă nemţii care oficiază slujba, ca un preot". „Nici acest rol nu trebuie să-l jucăm, i-am răspuns eu, întrucât atâta aşteaptă Stalin ca să poată refuza orice intervenţie a aliaţilor occidentali în favoarea noastră". Preotul Bobulescu şi Moş Ghiţă Kirileanu speră că „Dumnezeu nu ne va lăsa nici de data aceasta".

Seara, Radio. Amănunte multe referitoare la ruşinea franceză de la Toulon. Refuz să le mai trec în *Jurnalul* meu. Am iubit prea mult Franţa ca să mai trec în *Jurnal* aceeste ştiri ruşinoase pentru prestigiul ei în lume. În timp ce ea se dezonorează pentru vecii vecilor, anglo-americanii şi aliaţii lor duc mai departe cu bărbăţie lupta pentru democraţie şi libertatea luimii. Aviaţia lor face una cu pământul industria de război italo-germană, iar în Africa trupele englezo-americane dau zilnic lovituri tot mai puternice fascismului şi hitlerismului. Pe frontul rus, toate eforturile nemţilor de a rupe încercuirea au fost respinse.

Marţi, 1 decembrie 1942

Dejun la familia Şerban, cu Bănescu, Herescu, Marmeliuc şi Ştefan Ciobanu. Herescu recunoaşte în fine că Hitler şi Mussolini „traversează o serioasă criză care le-ar putea fi fatală dacă nu reuşesc să oprească înaintarea anglo-americanilor în Africa şi mai ales dacă nu ies din încercuirea de la Stalingrad". Marmeliuc şi Ciobanu sunt

de aceeaşi părere. Bănescu, Şerban şi cu mine nu suntem de părerea lor, considerând victoria aliaţilor „mai mult decât sigură”. În chestiunea de la Toulon suntem toţi de acord că „Franţa s-a făcut de râsul lumii şi şi-a semnat singură actul de deces ca mare putere”, zice Şerban profesor de limbă şi literatură franceză, doctor în litere de la Sorbona, ca şi mine, şi în plus căsătorit şi cu o franceză. Se comentează o oră şi ceva diferitele ştiri în legătură cu scufundarea flotei franceze şi cu pătrunderea trupelor germane până la ţărmul Mediteranei. Ciobanu şi Marmeliuc sunt îngroziţi de perspectiva ca ruşii să intre din nou într-o zi în Basarabia şi Bucovina. Aflu de la ei că cei care ar dori să-şi vândă proprietăţile din aceste ţinuturi nu găsesc cumpărători, căci „toată lumea se teme că vor reveni bolşevicii”. Herescu încearcă totuşi să prezinte situaţia militară a nemţilor în culori mai optimiste. El crede că nemţii vor reuşi să iasă din încercuire, deoarece „Hitler îşi dă foarte bine seama ce-ar însemna o înfrângere atât de mare pe frontul rus”. El are informaţii din cercuri germane din Capitală că Hitler a renunţat la formula Antonescu şi a numit pe generalul von Manstein[300] la comanda supremă a grupului de armate din sectorul Don-Stalingrad. Herescu spune că până ieri seară nu se ştia încă nimic de soarta generalului Lascăr şi a statului său major „cu care s-a pierdut orice legătură din ziua de 22 noiembrie”. Aviaţia noastră, zburând asupra locului unde se afla comandamentul său, a constatat că avioanele ruseşti îl făcuseră una cu pământul. De aceea se crede că el e mort de câteva zile. Ciobanu şi Marmeliuc, făcând-o pe disperaţii în faţa perspectivei ca ruşii să ocupe Basarabia şi Bucovina de Nord, le-am atras atenţia asupra răspunderii care o poartă de a nu fi ascultat îndemnul partidului nostru de a forma un bloc al fruntaşilor bucovineni şi basarabeni care să-i ceară încetarea imediată a războiului alături de nemţi. Ei îmi răspund că orice ar fi făcut ei n-ar fi reuşit să-l convingă pe Antonescu, „om încăpăţânat, care n-ascultă de nimeni”. „Chiar aşa, le-am răspuns eu, trebuia să vă faceţi datoria şi să nu participaţi la toate festivităţile, aducându-i numai laude şi tămâieri”. Bănescu şi Şerban sunt de părerea mea, declarând că în adevăr, Partidul Naţional Ţărănesc şi cu Dinu Brătianu personal au meritul de a fi văzut clar situaţia şi de a fi făcut tot ce au făcut ca să se opună politicii greşite a lui Antonescu. „Dacă se va ajunge vreodată la un proces al răspunderilor politice, zice Şerban, atunci e clar că numai Maniu şi

Dinu Brătianu au autoritatea morală de a prezida acest proces". Herescu a repetat vechea lui glumă că pe el nu-l interesează nici un proces, întrucât„voi şterge putina la timp".

După masă lucrez pentru curs şi citesc presa. La 7 trece să mă vadă Mişu Marinescu. Stă doar o jumătate de oră, căci pleacă în noaptea aceasta la Odessa, în misiune specială. El a venit să-mi spună că Antonescu, deşi spune că a refuzat el singur propunerea lui Hitler de a ocupa postul în care a fost numit Manstein, este în realitate „negru de supărare". Îmi spune apoi că între Şteflea şi generalul german Hauffe este un mare dezacord, care nu se ştie cum se va termina. În discuțiile care au avut loc între ei în legătură cu armata lui Lascăr, la care a participat şi generalul Pantazi, s-au schimbat cuvinte grele, Şteflea făcându-i pe nemți „responsabili" de distrugerea armatei Lascăr. Marinescu crede că acesta a fost făcut prizonier. Din armata lui au scăpat din încercuire vreo 250 de ofițeri şi subofițeri şi cam vreo 2000 soldați. Şteflea a adus nemților mai multe acuzații: lungimea prea mare a frontului, lipsa de aprovizionare a trupelor cu armament şi muniții, ba şi faptul că unei divizii româneşti din prima linie a frontului i s-au luat cu forța carburanții pentru a fi dați unei divizii blindate germane. Marinescu e de părere că „acum e momentul cel mai potrivit pentru a încerca să-l convingem pe Antonescu să se desprindă de nemți".

După plecarea lui Marinescu ascult Radio Londra şi Moscova. Londra anunță sosirea la Roma a lui Göring în legătură probabil cu situația din Africa, în urma rechemării lui Rommel de către Hitler. Probabil, în fața dezastrului inevitabil care se apropie, Hitler n-a voit ca un general de importanța lui Rommel să fie făcut prizonier. Presa italiană e destul de sceptică în ce priveşte situția din Libia şi Tripolitania. Aviația anglo-americană împiedică orice transport de trupe şi armament italo-german peste Mediterana. În Rusia, încercuirea trupelor germane şi române de la Don-Stalingrad devine tot mai puternică, Sovietele concentrând forțe puternice şi împiedicând orice aprovizionare. Totul rămâne acum pe seama aviației. Moscova susține că nemții nu mai fac nici o mişcare în sectorul Stalingrad, soldații fiind prost hrăniți şi aproape înghețați. Prizonierii germani făcuți de ruşi povestesc lucruri teribile despre mizeria de pe front şi cea din spatele lui, fiind cu totul demoralizați şi aşteptând cu nerăbdare sfârşitul războiului. Presa germană, din lipsă

de subiecte mai importante, comentează ultimul discurs al lui Churchill, în care acesta s-a ocupat de Italia, îndemnând-o să înceteze un război inutil, care o va duce la dezastru. Churchill a arătat printre altele că anglo-americanii n-au nimic cu poporul italian, ca şi cu cel german, lupta lor fiind îndreptată numai în contra dictaturilor fasciste şi hitleriste. Până la urmă, dacă popoarele italian şi german vor continua să se solidarizeze cu aceste dictaturi, ele vor avea de suferit. Presa germană vede în aceste cuvinte „o ameninţare cu bombardarea oraşelor italiene, poate şi a Romei" din partea aviaţiei anglo-americane. Nemţii n-au strălucit niciodată prin inteligenţă, aşa că nu sunt surprins de atâta prostie.

A murit bietul Alimăneşteanu de la Crevedia, cumnatul lui Ion Borcea. Era om de treabă. Dumnezeu să-l ierte!

Miercuri, 2 decembrie 1942

Curs la Universitate între 9 şi 10. Întâlnesc în cancelarie pe Ralea, care mă aştepta. Am ieşit împreună şi am luat o bere la „Trocadero". El începe să creadă că de la debarcarea anglo-americanilor în Maroc şi Algeria forţele celor două tabere au ajuns „la un oarecare echilibru". „Dacă ruşii ar mai putea rezista un an, continuă el, atunci omenirea s-ar vedea scăpată pentru totdeauna şi de hitlerism şi de bolşevism, cele două boli nenorocite ale lumii cotemporane. Eu i-am răspuns că acest echilibru e numai aparent şi că în realitate aliaţii sunt net superiori încă de mult, însă că ei nu vor interveni decât atunci când superioritatea lor în aviaţie şi armament va fi atât de mare, încât să se reducă la minimum posibil pierderile de vieţi omeneşti. „Din nenorocire pentru noi, i-am spus eu, eroismul cu care luptă şi rezistă ruşii le crează mari simpatii în Anglia şi mai ales în Statele Unite, simpatii care se pot întoarce într-o zi împotriva ţării noastre, ca şi în contra celorlalte naţiuni din Europa Centrală şi balcanică". „Nici o grijă din acest punct de vedere, răspunde Ralea, burghezia capitalistă anglo-americană este prea vigilentă ca să piardă ocazia de a distruge odată cu fascismul şi hitlerismul şi mafia comunistă, cu mult mai primejdioasă". I-am arătat că se înşeală profund, întrucât în acest război problemele de echilibru politic şi militar sunt cu mult mai importante. Aşa fiind, Rusia, indiferent de regimul ei, ţarist sau comunist, rămâne pentru anglo-americani un

element important de echilibru în Europa şi Pacific. Faptul că ne aflăm în calea expansiunii sale spre Balcani este o mare nenorocire pentru independența noastră. Numai o politică de apropiere cu anglo-americanii ne poate salva atât de ruşi, cât şi de germani. De aceea sunt de condamnat toți acei politicieni români care nu s-au încadrat în această politică". „În orice caz, după mine, zice Ralea, dacă e să aleg între Hitler şi Stalin, prefer pe primul, care reprezintă civilizația şi detest pe al doilea, ca reprezentant al obscurantismului şi al despotismului asiatic". I-am răspuns că ne aflăm pe poziții diametral opuse, deoarece pentru mine „dictatura germană asupra Europei e cu mult mai primejdioasă decât cea bolşevică, de prima nemaiputând scăpa din cauza capacității de organizare a neamțului, în timp ce de-a doua avem încă o şansă de a ne elibera, dat fiind sufletul haotic al slavului, nestatornic şi gata oricând pentru noi schimbări". Ne-am despărțit pe poziții opuse, ca întotdeauna.

Seara, Radio. În Africa, anglo-americanii avansează pe ambele fronturi, apropiindu-se de Tunisia. Pe frontul de Est, ruşii sunt în plină ofensivă în regiunea Don-Stalingrad. În Pacific, nimic deosebit. Presa germană continuă să se ocupe de divergențele dintre englezi şi americani pe chestiunea colaborării lui Darlan şi cu ceilalți oameni ai Vichy-ului din Nordul Africii. Încă nimic despre atitudinea Franței, acum, când se află în întregime sub ocupație germană. Nici despre Laval nu se mai aude nimic. Nu se ştie încă nimic precis despre Pétain şi membrii fostului său guvern.

Joi, 3 decembrie 1942

Curs cu studenții (9–10). Văd apoi pe Giurescu. Trec în cabinetul său şi stăm de vorbă o oră şi ceva. E de acord că „nemții dau semne de oboseală şi că ruşii sunt cu mult mai tari decât se credea". El e totuşi optimist în ce priveşte situația trupelor încercuite la Stalingrad. „Nu pot concepe ca o armată germană, oricât ar fi de grele condițiile în care s-ar afla, să se poată preda unor primitivi, care de-abia pot ține o armă în mână". Giurescu lasă a se înțelege că are informații „de sus de tot" că „foarte curând trupele germane vor ocupa Anglia şi vor arunca în mare pe adversarii lor din Africa". Îmi repetă apoi teza lui Ralea, cu care de altfel e bun prieten, că dacă ar fi cazul să aleagă, el ar prefera pe Hitler, „cu toate riscurile pentru

independența țării” şi nu pe Stalin, „care luptă pentru universalizarea comunismului şi distrugerea actualelor civilizații”. Îi repet şi lui ceea ce i-am spus ieri lui Ralea că în acest război nu e vorba de probleme de ideologie, care sunt cu totul depăşite.

Dejun la „Capşa” cu Maniu, sosit în dimineața aceasta în Capitală. Mai sunt prezenți: Lupu, Mihai Popovici, Ghiță Pop, Ionel Pop, Ilie Lazăr, Leucuția şi dr-ul Solomon. Îi pun în curent cu discuțiile mele de ieri şi de azi cu Ralea şi Giurescu. Maniu şi Lupu sunt complet de acord cu modul cum am pus eu problema. Solomon pretinde că Giurescu se pregăteşte să plece la Constantinopol „sub pretext de cercetări în arhivele de acolo de documente privitoare la istoria românilor, însă în realitate ca agent secret al lui Antonescu. Ghiță Pop, care stă lângă mine, îmi şopteşte că Solomon ştie acest lucru de la un inspector de Siguranță, prieten cu el. Lupu confirmă relatarea mea, precizând că şi lui Ralea şi Ghelmegeanu i-au spus de mai multe ori acelaşi lucru. Discutăm mult situația din Franța. Maniu e pur şi simplu îndurerat de ruşinea de la Toulon. „Mă întreb singur, zice el, ce s-a întâmplat cu poporul francez ca să nu se găsească în astfel de împrejurări atât de grele un mănunchi de oameni politici care să-i deschidă ochii şi să-l îndemne la luptă pentru apărarea onoarei şi independenței sale?”. Toți, fără excepție, găsesc ruşinoasă scufundarea flotei, când ea se putea refugia atât de bine în porturile din Nordul Africii, aflate acum în stăpânirea flotei anglo-americane. „Aliații luptă pentru eliberarea Franței, zice Lupu în asementimentul celor prezenți, în timp ce marina franceză preferă să se scufunde decât să se alăture lor. De când e lumea nu s-a mai văzut aşa ruşine”. „Şi-a semnat singură sentința la moarte ca mare putere”, adaugă Ionel Pop. Trecem la celelalte chestiuni. Maniu n-a putut vedea încă pe rege, care nu vrea să-l supere pe Antonescu. I-a trimis însă o notă în care comentează ultimele evenimente şi-l roagă să se gândească la o formulă de guvern național, care să scoată țara din război. În ce priveşte evenimentele de pe frontul rus, Maniu are şi el aceleaşi informații ca şi ale mele, obținute de la generalul Grigorescu şi de la colonelul Marinescu. El e convins că nemții nu vor putea ieşi din încercuire şi că „totul se va termina pentru ei printr-o catastrofă”.

După masă citesc presa, iar seara Radio. În Nordul Africii nemții şi italienii în plină retragere. Pe frontul rus, nimic deosebit. Aviația engleză şi americană foarte activă în spațiul mediteranean. Se

pare că acordul cu Darlan a pus capăt neînțelegerilor dintre guvernatorii şi şefii militari francezi din Maroc şi Algeria, care au sfârşit prin a se alia anglo-americanilor. Dezacordul însă dintre americani şi de Gaulle continuă, aceştia preferând pe generalul Giraud. După cât înțeleg din ziarele engleze, acest conflict se reduce la faptul că de Gaulle, care este mai mult politician decât militar, ține ca mişcarea lui să fie considerată de pe acum drept viitorul guvern al Franței, lucru pe care Roosevelt nu-l admite, el înțelegând să lase națiunii franceze libertatea de a-şi alege guvernul care-l va voi la sfârşitul războiului. De Gaulle e un mare ambițios şi înțeleg foarte bine pentru ce Roosevelt nu-l înghite.

Vineri, 4 decembrie 1942

Dejun la familia Sturdza, cu Maniu şi cu de Weck, ministrul Elveției. Acesta pare şi de data aceasta foarte bine informat. El confirmă neînțelegerile dintre Churchill şi Roosevelt cu privire la de Gaulle. „Acesta e antipatizat de Roosevelt în aşa măsură, zice de Weck, încât nici Churchill n-a reuşit să-l înduplece, deşi el este angajat față de de Gaulle, pe care-l finanțează cu întreaga lui mişcare". De Weck nu crede în intrarea Franței în război alături de Germania şi Italia. După el „Laval este detestat de francezi, iar aceştia sunt atât de obosiți şi de decepționați încât au devenit refractari până şi față de orice chestiuni de demnitate, ca de exemplu nenorocirea de la Toulon". De Weck are informații că nemții concentrează mari forțe în sudul Franței, însă el nu ştie dacă Hitler va invada Spania, sau poate are nevoie de ele ca să reziste anglo-americanilor dacă aceştia ar încerca să debarce în Italia sau chiar în sudul Franței. După informațiile lui, nemții au adus în Franța, în ultimul timp, foarte multe unități de pe frontul rus în refacere. Are Hitler intenția să atace Anglia în primăvara aceasta? De Weck nu exclude cu totul această „nouă nebunie" din partea lui Hitler. El e mai convins ca oricând că Axa va pierde războiul şi că „regimul fascist nu va mai rezista mult după înfrângerea din Africa". După el, criza economică din Italia şi Germania este „colosală", iar opinia publică din aceste țări „e profund demoralizată şi gata de revoltă". El nu se îndoieşte o clipă de dezastrul iminent al trupelor germane din sectorul Stalingrad în care el vede „începutul

sfârşitului". Maniu şi cu mine l-am felicitat pentru vederile lui atât de clare şi logice.

Seara, Radio. Toate încercările nemților de a rupe încercuirea au eşuat. Moscova e sigură de capturarea lor. În Africa anglo-americanii avansează metodic. În Pacific, nimic. Presa noastră repetă papagaliceşte toate minciunile propagandei germane care prezintă totul în roz.

Sâmbătă, 5 decembrie 1942

Ca să scape de balamuc şi să petreacă în linişte ziua lui de mâine, Lupu a plecat în dimineața aceasta la Arsura. Fratele lui, profesorul Lupu pleacă şi el pentru două zile cu familia la Valea Călugărească. Maniu se duce azi la prânz pentru două-trei zile la Snagov. Ne vom telefona dacă se întâmplă ceva mai de seamă.

Seara suntem invitați la Tudor Ionescu, împreună cu familia Şteflea. Eram şi eu doritor să-l văd, să aflu din gura lui ce este adevărat de toate ştirile care circulă în Capitală despre situația trupelor noastre din Rusia. Şi el voia să mă vadă ca să ştie cum comentăm noi ultimele evenimente din Rusia, Franța şi Africa. D-na Şteflea e toată seara numai urechi la tot ce am discutat noi doi. Şteflea mi-a confirmat aproape în întregime tot ce ştiam de la Grigorescu şi Marinescu. S-a mirat chiar că ştiam atâtea amănunte pe care el le consideră în cea mai mare parte drept secrete de stat. I-am explicat că noi avem mulți generali ieşiți la pensie în partidul nostru şi i-am spus în glumă „că-i ținem şi lui un loc liber dacă mai ales reuşeşte să-l convingă pe Antonescu să se despartă de nemți şi să facă imediat un guvern național". În explicațiile lui, Şteflea caută să scuze pe Antonescu pentru tot ce s-a întâmplat pe frontul Don-Stalingrad sub motiv că el a atras din timp atenția comandamentului german asupra „greşelilor de concepție şi de execuție pe care le-au făcut generalii germani la ordinul lui Hitler". El spune printre altele că „Antonescu a trimis nemților mai multe memorii", printre care ultimul, la 22 noiembrie, în care le-a cerut o serie de măsuri, „care dacă ar fi fost luate la timp nu s-ar fi ajuns la situația de azi". I-am răspuns lui Şteflea că memoriile lui Antonescu nu-l pot scuza pentru dezastrul trupelor noastre. „Mai târziu sau mai curând, am continuat eu, tot aşa trebuia să se întâmple, pentru că de dezastru nemții nu pot scăpa şi noi vom păți la fel dacă rămânem mai

departe aliați cu ei, ca niște proşti ce suntem". Şteflea recunoaşte că „în adevăr situația pentru nemți e foarte grea", dar că e convins că ei vor face imposibilul pentru a ieşi din încercuire". El e bucuros că Hitler n-a dat comanda acestor trupe lui Antonescu, cum era vorba şi a numit pe Manstein în locul său. În continuare Şteflea „are nădejde", că Spania, Franța şi Portugalia vor trece de partea Axei şi că însăşi Italia se va redresa în fața catastrofei care o amenință. El crede că „în orice caz războiul e de lungă durată, întrucât nemții nu vor ceda cu una cu două". I-am demonstrat punct cu punct că se înşală amar şi că nu este decât o soluție pentru noi, aceea de a ne despăți de nemți înainte de a fi înfrânți, „înfrângere apropiată şi inevitabilă". „Eu nu fac politică şi nici nu vreau să mă amestec în socotelile soțului meu, a spus d-na Şteflea, însă după capul meu de femeie, judecând numai după intuiție, eu cred că d-l Hudiță are dreptate că noi ar trebui să ne vedem numai de treburile noastre". Soțul ei a tăcut, lucru care mă face să cred că şi el este de acord cu ea, căci altfel nu-l văd luând poziție în contradicție cu el şi în fața lui. „Dacă până la 1 mai anul viitor, a încheiat discuția Şteflea, puterile Axei nu vor ajunge la o victorie decisivă, atunci putem sta de vorbă, fiind convins că nu eu voi fi acela care să regret pronosticurile de azi". Am ajuns prea târziu acasă şi prea obosit ca să mai ascult Radio, amânând pe mâine acest lucru.

Duminică, 6 decembrie 1942. Sărbătoarea Sf. Neculai

Dejun la Şerban. Mă duc singur. Petrovici l-a felicitat prin telefon. Au fost prezenți: Bănescu, Herescu, Marmeliuc, Săveanu, Ciobanu, Dragoş Protopopescu, I.D. Ştefănescu şi Grecu. S-a discutat tot timpul politică internă şi externă. Toți recunosc situația grea în care se află puterile Axei, însă asupra sfârşitului, numai Herescu şi Protopopescu mai cred în „şansele Axei", în timp ce toți ceilalți sunt de părerea mea că ele merg cu paşi repezi spre catastrofă şi că Antonescu ar face bine să se despartă de nemți „cât mai repede posibil". Şerban ne dă o serie de amănunte referitoare la scufundarea flotei de la Toulon şi la divergențele dintre de Gaulle şi Giraud. „Aceste certuri, continuă Şerban, aruncă o pată şi mai ruşinoasă asupra clasei conducătoare franceze". „Sub acest raport, îi răspund eu, nici nemții n-au fost mai prejos în 1918 şi 1919, când am asistat la certa generalilor, dând unul pe altul răspunderea înfrângerii din 1918.

Seara m-am dus cu Milica la vărul nostru Neculai Cârlănescu, unde a mers şi fratele meu Neculai, sosit de la Hotin să petreacă ziua lui cu noi. Lume multă. E prezent şi socrul lui Culai, preotul Bobulescu, cu Gheorghiță[301]. Am stat până la 10. Pe la 11 ne-am întors acasă. Neculai a rămas să doarmă la Culai. Neculai ne-a adus veşti foarte proaste din Basarabia. Lipsă mare de alimente, sărăcie şi demoralizare. Lumea vorbeşte pe față că ruşii vor reocupa curând Basarabia „şi practic şi restul Moldovei dintre Prut şi Carpați, pentru a organiza împreună cu Bucovina o Republică Moldovenească". „Aşa vorbesc, continuă Neculai, evreii din Hotin şi Cernăuți, care au legături secrete cu Moscova". El spune că Antonescu ştie foarte bine aceste lucruri din rapoartele secrete ale inspectoratelor de jandarmi din Bucovina şi Basarabia. Neculai e convins că dacă ruşii nu vor fi împiedicați de anglo-americani, ei sunt în stare să ocupe toată România şi s-o prefacă într-o Republică Sovietică. El mă roagă insistent de tot să fiu foarte atent asupra acestei primejdii şi să prevenim din timp pe Antonescu să ştie ce ne aşteaptă. Culai, care ştie ruseşte ca unul care a făcut tot liceul la Chişinău, ascultă regulat Radio Moscova şi este în curent cu tot ce spun şi ce gândesc ruşii în privința raporturilor viitoare cu România. El confirmă în întregime informațiile lui Neculai, spunând că de multe ori Radio Moscova s-a ocupat de această chestiune, lăsând a înțelege că „burghezia română, aliată cu hitlerismul şi fascismul, trebuie pedepsită, eliberând poporul de sub exploatarea ei. Or, zice Culai, în limbajul lor, aceasta înseamnă ocuparea țării şi bolşevizarea ei". Le răspund că astfel de intenții nu mă surprind din partea unor bestii imperialiste ca şi vechii țari, dacă nu cumva chiar mai răi decât ei, dar că anglo-americanii au fost prevăzători să-i oblige şi pe bolşevicii ruşi să semneze Charta Atlanticului prin care se obligă toți semnatarii să nu ia nici un petic de pământ peste tot ce aveau în momentul semnării. Neculai continuă să fie sceptic. „Mata, bădie, îmi zice el, nu cunoşti bine pe ruşi. Ei sunt de o rară perfidie şi, ca atare, vor folosi toate mijloacele posibile şi imposibile pentru a pune mâna pe țara noastră. Americanii sunt nişte mari naivi dacă îşi imaginează că-i vor putea stăpâni prin angajamente scrise". Culai e de aceeaşi părere. Caut să-i liniştesc, dar nu cred că i-am convins în întregime.

Noaptea, între 11 şi 12^{30} ascult Radio şi citesc presa zilei. În general nimic deosebit pe fronturile de luptă.

Luni, 7 decembrie 1942

Ședință la Club cu șefii de culori din Capitală şi cu mai mulți şefi de organizații care se află în localitate. Negrei expune situația militară pe diversele fronturi, susținând în concluzie că aliații au inițiativa peste tot şi că ofensiva rusă este în plin progres, ea neputându-se termina decât cu înfrângerea nemților. Mihai Răutu are informații de la prietenii lui, generalul Șova şi subsecretarul de stat de la Românizare, avocatul Dragoş, că nemții pregătesc o mare lovitură pe frontul Don-Stalingrad, care poate duce la încercuirea întregii armate ruse din acest sector, avansate prea mult de la bazele ei. Negrei contestă acest lucru, arătând că în plină iarnă „astfel de manevre de învăluire sunt imposibile pentru nemți, nedeprinşi cu frigul rusesc". Crihan, moş Codreanu şi Hoisescu sunt de părerea lui Negrei. Pentru ei, toată armata germană şi aliată din acest sector nu mai are nici o şansă de scăpare afară dacă nu poate fi evacuată cu avioanele de transport. Negrei găseşte acest argument mai mult decât pueril. „Cu avioanele nu pot fi transportate decât cel mult câțiva ofițeri pe care Hitler n-ar voi să cadă prizonieri. În ce priveşte situația din Nordul Africii, Negrei arată că anglo-americanii sunt stăpâni pe situație şi că lichidarea trupelor germano-italiene este apropiată. Pun în discuție chestiunea ridicată ieri seară de fratele meu Neculai, referitor la planurile Rusiei față de România. Moş Codreanu spune că actualii conducători de la Kremlin sunt mai imperialişti decât vechii țari şi că toată propaganda care o fac ei astăzi prin radio şi presă e bazată pe exaltarea sentimentului național, „nemaisuflând nici o vorbă despre lupta de clasă sau alte bazaconii din programul lor comunist". „Dacă ar fi după ei, oamenii aceştia ar înghiți nu numai țara noastră, ci şi toți Balcanii şi toată Europa Centrală, continuă moş Codreanu, însă am nădejde că englezii şi americanii, care-i cunosc tot aşa de bine ca şi noi, le vor pune botniță la sfârşitul războiului, ca unii care i-au salvat din ghearele vulturului german. De acest lucru n-am nici o grijă [...] Eu am mare încredere în cinstea şi simțul politic al anglo-americanilor, care nu fac ei atâtea sacrificii de tot felul pentru a elibera Europa de hitlerism şi fascism şi n-o s-o lase până la urmă în stăpânirea bolşevismului". Crihan a confirmat în întregime tot ce a spus moş Codreanu, adăugând faptul că anglo-americanii i-au obligat deja pe ruşi, prin Pactul Atlanticului, să se mulțumească cu frontierele care le aveau înaintea semnării acestui act internațional.

Cezar Simionescu mă întreabă cum văd eu problema Basarabiei, Bucovinei de Nord şi a ţărilor baltice, pe care Sovietele le-au ocupat pe baza înţelegerii cu Hitler din august 1939 şi care făceau deja parte din Uniunea Sovietică la data semnării Pactului Atlantic. I-am răspuns că atât în Pactul Atlantic, cât şi în toate declaraţiile publice făcute de Roosevelt şi de Churchill se cuprinde principiul autodeterminării pentru rezolvarea pe viitor a tuturor conflictelor dintre state. „Cred, am precizat eu, că anglo-americanii, când repetă mereu acest principiu al autodeterminării, o fac anume la adresa Uniunii Sovietice pentru că nu-mi pot închipui că la sfârşitul războiului să mai poată rămâne în picioare vreunul din actele semnate de Hitler. Sovietele au ocupat ţările baltice, o treime din teritoriul polonez, Basarabia şi Nordul Bucovinei pe baza pactului Ribbentrop-Molotov din august 1939. Cum mai poate rămâne în vigoare un astfel de pact, după ce Hitler va fi învins şi toate actele lui anulate? Repet şi eu ceea ce a spus moş Codreanu că am încredere totală în onestitatea democraţiilor anglo-americane. Desigur, situaţia noastră ar fi fost mai uşoară dacă în acest război noi ne-am fi găsit de partea aliaţilor şi nu a puterilor Axei".

Am luat apoi dejunul cu toţii la „Continental", unde am stat de vorbă cu mai mulţi gazetari.

Seara, Radio. Moscova anunţă respingerea tuturor atacurilor germane, pentru a ieşi din încercuire. În Africa, anglo-americanii avansează spre Tunisia, în timp ce aviaţia lor bombardează Sicilia, Sudul Italiei şi centrele industriale din Germania.

Marţi, 8 decembrie 1942

Avem la dejun pe Gr. Popa, C. Bordeianu şi P.P. Stănescu. Discutăm chestiunea memoriului de trimis lui Antonescu din partea universitarilor. Popa, Bordeianu şi Stănescu au făcut sondaje printre colegii lor ca să vadă cine e dispus să semneze un astfel de memoriu. Popa a găsit numai doi, pe Ştefan Nicolau şi pe profesorul Lupu, care şi ei şi-au rezervat semnătura numai după ce vor vedea textul memoriului. Stănescu spune scârbit că n-a găsit pe nimeni, nici măcar C. Motaş[302] şi Ionescu Tudor. Acesta din urmă mi-a spus şi mie că nu semnează aşa ceva, nevoind să-l supere pe Şteflea. Bordeianu a făcut apel la fraţii Atanasiu, fizicianul şi geologul, şi a fost refuzat

categoric. În aceste condiții, Popa e de părere să mai amânăm chestiunea „până se va mai coace". Prietenii mei personali, ca şi colegii de partid, găsesc şi ei că nu-i momentul potrivit. Toți folosesc tot felul de pretexte, când în realitate nu e vorba decât de lipsă de curaj şi de laşitate. „Dacă n-aş fi angajat în lupta mea pentru transferare, îmi spune Şerban, aş semna bucuros un astfel de memoriu, pe care-l găsesc foarte necesar. Popa ne spune că a discutat chestiunea aceasta acum câteva zile cu Iordan şi cu Zane, pe care i-a întâlnit la Ministerul Învățământului. Nu numai că au refuzat orice amestec în astfel „de aventură", dar i-au atras atenția că ar putea fi trimis în lagăr dacă Antonescu ar afla că se ventilează o astfel de idee. Ei i-au spus că ideea unui astfel de memoriu „este o veche marotă a lui Maniu şi a lui Hudiță" şi că „se miră că Antonescu nu ne-a arestat până acum". Săveanu a întâlnit acum câteva zile pe Ralea la ginerele său, Verona[303], buni prieteni şi foşti colegi de liceu. Discutând cu el chestiunea acestui memoriu. Ralea i-a spus că „situația externă e încă foarte confuză" şi el nu s-ar putea angaja într-o „acțiune primejdioasă". „La noi, zice Popa, universitarii noştri sunt atât de vulnerabili din cauza multiplelor interese încât nu-şi pot permite nici o independență față de stat. Ei sunt nişte mercenari în serviciu comandat". Tristă situație! Din nenorocire, Popa are perfectă dreptate. Nicăieri nu găseşti mai mult oportunism ca la universitarii noştri. E adevărat că şi propaganda germană reuşeşte cu minciunile şi cu interpretările ei să zăpăcească uşor multă lume. În ultimele zile, bazându-se pe oarecare încetineală în avansarea anglo-americanilor spre Tunisia, presa germană şi italiană vede în acest fapt dovada că ei sunt deja obosiți şi gata să se retragă. Multă lume e dispusă să ia în serios astfel de comentarii. La fel cu frontul rus. Ziarele germane şi comunicatele Berlinului nu vorbesc decât de „iminenta ofensivă a trupelor germane, care va lichida rezistența disperată a inamicului". Sunt încă mulți proşti care iau în serios astfel de baliverne.

Seara, Radio. Berlinul anunță oprirea ofensivei anglo-americane în Nordul Africii, „în fața contraatacurilor viguroase ale trupelor italo-germane din Tunisia". Pe frontul rus, Berlinul pretinde că trupele ruseşti „care au încercat să încercuiască grupul de armate germane din regiunea Don-Stalingrad, sunt în curs de nimicire" şi că „inamicul va suferi curând o grea lovitură". În fața acestei

propagande atât de lipsită de scrupule este uşor de înţeles pentru ce atâta lume nu mai ştie ce să creadă.

Miercuri, 9 decembrie 1942

După ora de curs văd un moment pe Giurescu şi pe Papacostea în cancelarie. Am vorbit puţin, că aveau o licenţă împreună cu I.D. Ştefănescu, care nu sosise încă. Giurescu e „optimist" în ce priveşte situaţia trupelor noastre pe frontul Stalingrad. „Germanii, zice Giurescu, au luat toate măsurile necesare pentru a ieşi din încercuire, zice el, şi probabil vom asista la o încercuire a trupelor bolşevice, care ar putea duce la terminarea războiului. Eu îmi ridic pălăria în faţa sacrificiilor care le face acest mare popor pentru salvarea civilizaţiei şi libertăţii religioase". Nu am mai avut timp să-i răspund, întrucât a sosit Ştefănescu şi au plecat toţi trei în sala de examene.

Am trecut apoi pe la Mielu Mihăiescu, unde aveam şedinţă la consiliul de administraţie al Societăţii „Întreprinderile Mihăiescu". După ridicarea şedinţei, am vorbit politică cu colegii din consiliu. Atanasescu, ca mare nemţofil ce este, face o scurtă expunere a situaţiei economice din Germania pe care el o găseşte „suportabilă". „Un alt popor, continuă el, n-ar suporta asemenea privaţiuni şi s-ar revolta. Germanii însă, disciplinaţi cum sunt ei, îşi văd de treabă şi fac zid în spatele lui Hitler". Atanasescu crede că nemţii vor restabili situaţia pe frontul Don-Stalingrad cel mai târziu până la Crăciun. După care ei îşi vor continua înaintarea până la Bacu. „În primăvară, armata germană, crede el, va înainta în lungul Volgăi şi vor ataca Moscova pe la spate". Marinescu şi Mielu Mihăiescu îl combat energic, susţinând că mizeria din Germania „e de nedescris", iar că armata germană, încercuită între Don şi Stalingrad n-are nici o şansă de a scăpa. Eu m-am raliat acestei păreri, fără să mai argumentez. Ca preşedinte, caut să păstrez o linie de mijloc, căci şi aşa nu-i pot scoate lui Atanasescu din cap nemţofilismul său.

Între 5 şi 7 am făcut o vizită familiei Negrei, cu Milica. Am fost numai noi patru. D-na Negrei ţine foarte mult la Milica şi nu ştie cum s-o primească mai bine. Discuţia mea cu Negrei e întodeauna foarte scurtă, întrucât ne înţelegem perfect în toate chestiunile de politică internă şi externă. Le trecem doar în revistă, controlându-ne cel mult informaţiile. El urmăreşte cu multă atenţie situaţia militară

de pe frontul rus şi din Africa de Nord şi e convins că nemţii nu vor putea ieşi din încercuire întrucât e iarnă, aprovizionarea şi mişcările de trupe se fac foarte greu în timp ce ruşii luptă la ei acasă, sunt obişnuiţi cu frigul şi dispun în plus şi de rezerve mari de oameni, înarmaţi foarte bine de americani. Negrei se bazează în concluziile lui şi de faptul că industria de război germană e distrusă mai mult de jumătate de bombardamentele aviaţiei engleze şi americane. Pentru el, acţiunea anglo-americanilor din Nordul Africii e sigură de succes, datorită marii superiorităţi a materialului de război şi al aviaţiei, care domină tot spaţiul aerian în care se mişcă trupele. „Militarii şi politicienii noştri care susţin pe Antonescu, zice Negrei, fac enorma greşeală de a judeca războiul actual după vechile criterii, în care primul rol îl avea comandamentul şi instrucţia trupei. Azi situaţia s-a schimbat enorm în sensul că armamentul şi în special aviaţia joacă un rol necunoscut până acum. Anglo-americanii, fără să aibă nici pe departe comandamentul german şi trupa germană atât de bine pregătită, vor învinge datorită superiorităţii lor în aviaţie şi material de război mult superior”.

Seara, Radio. După presa engleză şi Radio Londra se poate constata o vie activitate diplomatică între Washington, Londra şi Moscova. Nu putem şti ce se discută, întrucât nu se dau decât comunicate vagi, fără precizări. E de presupus însă că aliaţii discută între ei problema coordonării acţiunii militare pe diferitele fronturi şi probabil şi chestiunea celui de al doilea front pe care Sovietele îl cer anglo-americanilor să fie făcut în Europa. De câteva zile Harriman[304] se află la Londra, venit de la Moscova. Presa engleză dă mare importanţă acestei vizite. Încă mai continuă polemica referitoare la acordul Eisenhower-Darlan, atât în presa engleză, cât şi în cea americană. După cât înţeleg din această presă, nu s-a ajuns la nici o înţelegere între de Gaulle şi Giraud, din care cauză acordul cu Darlan rămâne mai departe în picioare. Până azi toate forţele franceze din Maroc şi Algeria au trecut de partea anglo-americanilor, conform acordului semnat cu Darlan. Forţele franceze din Tunisia, din cauza prezenţei trupelor italo-germane, păstrează încă neutralitatea, lucru care stânjeneşte mult avansarea trupelor anglo-americane. Pe frontul rus nimic nou pentru ziua de azi.

Joi, 10 decembrie 1942

Curs cu studenții (9–10). Trec pe la Hulubei unde avem ședință cu el pentru economatul Universității. Acesta funcționează pe hârtie numai, căci nu se dă nimic din alimentele promise. Participă la ședință și Ionescu T. și Eugen Bădărău. Rămân ca Hulubei să facă demersurile necesare pe lângă Ministerul Aprovizionării să ne dea mărfurile promise. Trecem la problemele zilei. Hulubei ne întreabă ce mai știm de situația de pe front. „Suntem amenințați de un adevărat dezastru, spune Bădărău, care s-a întors de două zile de la Cernăuți. Nemții de acolo vorbesc pe față că războiul este pierdut și că rușii vor reveni curând în Bucovina și Basarabia. Toți atacă pe Hitler pentru aventura în care a vârât Germania și sunt convinși că nimeni nu va scăpa din încercuirea de la Stalingrad. Dacă aș fi în situația lui Antonescu, eu i-aș aresta pe toți acei care întrețin în spatele frontului o atmosferă de defetism criminal, care slăbește moralul națiunii, tocmai acum când avem nevoie de mai multă unire în jurul Mareșalului și al armatei, încleștată într-o luptă eroică cu Anticristul”. „Dacă i-ar aresta, îi răspunde foarte bine Hulubei, cu cât ar putea lupta mai bine armata noastră, când cea germană, infinit superioară ca instrucție și armament, nu reușește încă să-i dovedească pe ruși?” „Nu e vorba numai de armată, continuă să obiecteze Bădărău, ci și de moralul opiniei publice, care sub influența anglofililor, își poate pierdere încrederea în victoria contra asasinilor din Kremlin”. „D-l Bădărău, am intervenit eu, își păstrează vechile sale convingeri legionare de pe timpul când purta cămașa verde și centurion cu pistol la șold și deși raliat azi regimului actual, ca om cuminte ce este, crede mai departe în misiunea sfântă a lui Hitler de a distruge mafia comunistă. Are scuza că e naiv și în dosul acestei frazeologii sforăitoare, bună pentru adormit copiii, se află preocupări mult mai practice, acelea de dominație universală a lumii germanice, disprețuitoare față de dreptul la o viață liberă, ca și ea, a celorlalte popoare din așa-zisul spațiul ei vital. Când d-l Bădărău va cunoaște toate aceste lucruri, atunci nu cred că va mai cere arestarea anglofililor, care nu păcătuiesc decât prin aceea că, fiind buni români și buni cunoscători ai situației internaționale, nu se lasă orbiți de minciunile propagandei germane”. Văzându-se izolat și pus la punct ca o lichea oportunistă ce este, Bădărău n-a mai scos o vorbă. Hulubei m-a întrebat apoi dacă Franța ar putea merge alături de Hitler, așa cum lasă a înțelege presa

germană şi italiană. Îi răspund că după ce flota franceză, atât cât mai supravieţuise capitulării din 1940, s-a autoscufundat la Toulon, nu văd cu ce ar mai putea participa ea efectiv la război, fără să mai vorbesc de aspectul moral al situaţiei, naţiunea franceză luând armele în contra aliaţilor ei fireşti şi luptând alături de inamicul ei ereditar. „Desigur, trăim vremuri de o logică de-a-ndoaselea, am continuat eu, însă ca să văd şi Franţa luptând alături de Germania lui Hitler, stăpânitorii ei trufaşi de azi, cu riscul de a mă înşela grav de tot declar că aşa ceva nu poate intra în capul meu". Hulubei şi Ionescu T. se declară de acord cu mine asupra acestui punct, însă pentru rest ei cred că Hitler este încă foarte tare şi ar putea avea şi arme secrete pe care nu vrea încă să le folosească. Le răspund că toate acestea sunt poveşti de care se vor convinge curând şi ei.

Când am ajuns acasă pe la 12 mi-a telefonat Ionescu T. că după plecarea mea de la Rectorat el a ieşit cu Bădărău, care i s-a plâns de atitudinea mea, exprimându-şi mirarea că Hulubei mi-ar fi ţinut hangul. Ionescu i-a răspuns, recomandându-i să fie mai prudent, căci nu se ştie cum se vor întoarce lucrurile într-o zi. „A făcut ochii mari, zice Ionescu, şi n-a mai scos o vorbă".

După masă citesc presa, scriu la *Jurnal*, seara Radio. Ziarele noastre îşi fac de cap. Acum e epoca de aur a corupţiei germane, ea fiind patronată de guvern, nemaiconstituind nici o primejdie pentru gangsteri ca Şeicaru, Crainic, Ilie Lăptărie[305] etc., etc. Ruşii consolidează încercuirea în jurul Stalingradului, iar în Africa anglo-americanii domină situaţia. În Extremul Orient, nimic de seamă. În concluzie, timpul lucrează pentru Naţiunile Unite.

Vineri, 11 decembrie 1942

Avem la dejun pe Mihalache. A venit de ieri după masă în Capitală. A văzut ieri seară pe Mihai Antonescu şi pleacă la ora două la Dobreşti. A venit la noi pe la 11 şi am luat dejunul împreună. Am discutat întreaga situaţie internă şi externă. El va veni în Capitală înainte de Crăciun pentru a vedea şi pe Maniu, Lupu şi ceilalţi membri din birou. E din nou derutat. Omul acesta, neavând o cultură temeinică şi necunoscând aproape nimic în problemele externe, se află la cheremul tuturor şmecherilor care se pretind cunoscători în aceste chestiuni. Printre aceştia se află prietenul său Răducanu, un om de

nimic sub toate raporturile, pregătire, caracter etc., secătura de Vişoianu, care n-a citit în viaţa lui o carte de istorie decât cel mult câte o gazetă şi marele bărbat de stat Grigore Gafencu, care n-a fost în stare să-şi găsească singur nici o soţie, mulţumindu-se să fie însurat de bancherul Blanc[306], care i-a trecut una din amantele sale, înzestrând-o bineînţeles cu ceva bani şi o casă aspectoasă la Şosea. Acest om, din şef de serviciu la Banca Blanc, a ajuns mare specialist, după Mihalache, în problemele externe. Ca lichea ce este, a luat poziţie în contra politicii lui Titulescu pentru a se apropia de Carol, al cărui ministru de Externe a devenit, servindu-l în politica lui prostească de apropiere de Hitler. În urmă Carol l-a scos din guvern, numindu-l ambasador la Moscova, într-un moment când Sovietele erau perfect informate că ticălosul de Carol se dă peste cap să ajungă la o înţelegere cu dictatorul de la Berlin. Acest Gafencu, după ce ne-a trădat în mod neruşinat, trecând de partea lui Călinescu şi a lui Carol, îi oferă acum sprijinul său lui Mihai Antonescu, angajându-se să se stabilească în Elveţia, ca informator al guvernului. Crezând că noi nu ştim acest lucru, el a avut neruşinarea să-i ceară lui Maniu să-i dea o scrisoare prin care să fie acreditat ca reprezentant al nostru în afară, lucru care i-a fost refuzat aşa cum trebuie. Toţi aceşti indivizi l-au zăpăcit pe bietul Mihalache ani de-a rândul cu pretinsele lor cunoştinţe în chestiunile externe. În timpul din urmă el a căzut şi sub influenţa lui Mihai Antonescu, care-l zăpăceşte cu trăncănelile lui pretenţioase, spunându-i vrute şi nevrute în legătură cu problemele externe. De exemplu, ieri acesta i-a spus lui Mihalache, printre altele, că „guvernul român are oricând la dispoziţie sprijinul Turciei pentru a ne apăra la nevoie chiar faţă de nemţi drepturile noastre asupra Ardealului de Nord". I-am arătat lui Mihalache cât de superficial este acest Bimbirică de Ică afirmând astfel de prostii. Nu puteau Churchill şi Roosevelt, care dispun de aşa forţe, să-i determine pe turci să intre în război, şi va reuşi mareşalul Antonescu care nu le poate oferi nimic afară de rugăminţi fierbinţi? Mihalache e nevoit să recunoască justeţea raţionamentului meu. În cursul conversaţiei, Mihalache îmi spune că deţine informaţia nu numai de la Ică, ci şi de la Răducanu şi Vişoianu că „nemţii vor invada cu rând Anglia şi că Spania, Portugalia şi Franţa vor colabora şi ele la distrugerea Angliei". „D-le Mihalache, i-am răspuns, nu uita aceste informaţii. Aşteaptă să vezi ce se va alege din ele şi poate atunci te vei convinge şi d-ta că informatorii aceştia sunt nişte secături bune

de legat". I-am repetat apoi în linii generale considerațiile care mă fac să fiu sigur de victoria aliaților şi de necesitatea stringentă ca țara noastră să părăsească alianța cu puterile Axei. Mihalache, care e de perfectă bună credință, îmi spune la plecare că de îndată ce va ajunge acasă va aşterne pe hârtie conversația cu mine şi cu prietenii săi pentru a verifica cine are dreptate.

Seara, Radio. Propaganda germană face şi azi eforturi disperate să ascundă adevărul, ocupându-se mereu de fricțiunile dintre englezi şi americani în jurul acordului cu Darlan şi a neînțelegerilor dintre de Gaulle-Giraud şi Darlan. Evenimentelor militare din Rusia comunicatele germane nu le atribuie nici o importanță, trecându-le sub tăcere. Moscova anunță că toate încercările nemților de a ieşi din încercuirea de la Stalingrad au fost respinse cu mari pierderi pentru ei. Londra anunță că între aliați există „un acord perfect" asupra obiectivelor războiului şi a metodelor de a se înțelege la victorie. Presa germană foloseşte declarațiile ticălosului de Laval pentru a susține că guvernul Pétain va sfârşi prin a vârî Franța în război alături de puterile Axei, care luptă pentru realizarea unei „lumi noi prin distrugerea bolşevismului rusesc". Îi pasă lui Hitler de bolşevism când el nu urmăreşte decât să pună mâna pe resursele economice ale Rusiei şi prin ocuparea unei părți a teritoriului ei. Pe cine crede Hitler că poate înşela?

Sâmbătă, 12 decembrie 1942

Dejun la Mănuilă[307] împreună cu Leucuția, cumnatul lui. Aflu de la ei că Maniu va veni în Capitală lunea sau marțea viitoare. Soția lui Mănuilă, sora lui Leucuția, lucrează la Patronaj, silită de funcțiunea soțului ei, director al Statisticii. Ea ne dă o serie de informații privitoare la activitatea Patronajului. Are păreri foarte bune despre d-na Antonescu[308], pe care o laudă pentru modestia, onestitatea şi munca istovitoare pe care o desfăşoară în cadrul acestei societăți. Nu mă surprinde, întrucât şi eu am păreri foarte bune despre ea, de când am cunoscut-o la Predeal, în 1941. D-na Mănuilă are cele mai proaste păreri despre d-nele Barbu, Goga şi Petrovici, pe care le acuză pe primele două „de afacerism", iar pe ultima de „platitudine desgustătoare față de d-na Antonescu". În ce priveşte politica, soții Mănuilă, ca şi Leucuția, sunt prietenii intimi ai lui Maniu, pe care îl

adoră. Discut cu ei situația externă şi le povestesc discuția de ieri cu Mihalache. Leucuția este în curent mai bine decât oricare altul cu situația din partid şi cunoaşte totodată şi părerile lui Maniu despre colaboratorii săi. El ştie foarte bine că Mihalache nu-l înghite pe Maniu, că e ranchinos şi nu-i iartă faptul că i-ar fi torpilat guvernarea, atacând pe Carol şi pe Lupescu. Aşa i-au vârât în cap toți prietenii săi apropiați, Răducanu, Călinescu, Ralea, Ghelmegeanu, Andrei[309] etc., care în urmă toți au trădat partidul. Deşi Mihalache îi disprețuieşte pentru lipsa lor de caracter, totuşi el nu s-a putut elibera până azi de toată influența lor nefastă asupra lui, strecurată cu abilitate ani de-a rândul în sufletul său. Leucuția şi Mănuilă îmi arată multă afecțiune şi prietenie. Ei mi-au repetat şi azi ceea ce mi-au spus de mai multe ori că Maniu are cele mai bune păreri despre mine, fiind convins că sunt singurul care-o pot urma la şefia partidului. Le-am repetat şi azi răspunsul meu că la aşa ceva nu mă gândesc şi că Mihalache şi Lupu pot îndeplini, la nevoie, această funcțiune. „Mihalache n-are nici o pricepere pentru funcțiunea de preşedinte, spune Leucuția, şi apoi e grav compromis cu atitudinea lui față de Carol al II-lea şi de regimul lui Antonescu, iar cât despre Lupu, acesta e prea haotic şi inconsecvent pentru a i se încredința aşa un post". Am încercat să iau apărarea lui Lupu, dar a fost în zadar, pentru că atât Leucuția, cât şi Mănuilă mi-au declarat categoric că nici un şef de organizație din Ardeal n-ar accepta şefia lui. Am insistat să nu mai discutăm această chestiune, cu atât mai mult cu cât nu se pune mai ales în aceste vremuri atât de grele, când numai Maniu se bucură de întreaga autoritate morală şi politică pentru a conduce opoziția în contra regimului lui Antonescu. În ce priveşte situația externă, doar a fost atinsă, întrucât ei sunt convinşi ca şi mine că anglo-americanii vor câştiga războiul. D-na Mănuilă ne spune că d-na Antonescu, vorbind acum câteva zile cu d-nele Barbu şi Goga, se arăta foarte pesimistă în privința trupelor noastre încercuite la Stalingrad. „Nu ştiu, ar fi spus ea, de ce nemții aceştia s-au angajat într-un război cu rușii, când se ştiau aşa e slabi. Acum ne-au antrenat şi pe noi în această nenorocire. Ionel[*] îşi mai face iluzii, însă eu sunt mai pe pământ şi văd realitatea. Tare mă tem că ne paşte o mare nenorocire".

[*] Aşa-i spune ea soțului ei (n.a.).

Seara la 7 vine familia Mihăilescu, împreună cu colonelul Marinescu. Ne-a adus o bucată de nisetru şi o cutie de icre negre de un sfert de kilogram, cu care ne-am regalat. În timp ce se pregătea masa şi se prăjea nisetrul, noi am stat de vorbă. Marinescu a sosit în dimineaţa aceasta de la Rostov, unde a fost în misiune. Aduce veşti interesante. Încercuirea grupului de armate din regiunea Stalingrad este definitivă. Toate încercările lui Mastein de a despresura aceste trupe au eşuat. Ruşii dispun de mari rezerve de trupe, bine echipate şi înarmate. „Ceea ce e surprinzător, zice Marinescu, ei dispun şi de un mare număr de tancuri şi care de asalt de bună calitate, multe de fabricaţie americană". După aprecierile ofiţerilor noştri din spatele frontului, trupele încercuite nu vor putea rezista mult timp. Ofiţerii germani care fac legătura cu trupele noastre vorbesc în ultimul timp de o răcire a relaţiilor dintre Hitler şi Göring. Acesta din urmă este acuzat de Hitler că nu şi-a făcut complet datoria de a aproviziona pe calea aerului cu tot ce au nevoie trupele încercuite. Se spune chiar că Hitler ar fi însărcinat pe un alt general să se ocupe de această aprovizionare pe calea aerului. Marinescu crede că raporturile lui Antonescu cu Hitler s-au deteriorat grav în ultimul timp şi nu vede cum s-ar putea reînnoda. Ca urmare, se pare că Hitler se gândeşte să-l şantajeze din nou prin legionari, mai ales că ungurii se agită şi ei în ultimul timp pe chestia „reîntregirii Ardealului". Din corespondenţa interceptată dintre legionarii din Germania şi cei din ţară se ştie acum la Ministerul de Interne că Sima[310] şi grupul său îşi fac din nou iluzii că vor putea pune mâna pe putere. Ei sunt sprijiniţi de şeful Gestapo-ului german, Himmler, colaboratorul intim al lui Hitler. Aflu cu această ocazie de la Marinescu că Himmler a trimis în România, în timpul mişcării legionare, pe omul său de încredere, un oarecare Geissler, care a jucat un rol important în pregătirea rebeliunii din 21 ianuarie 1941. Acesta i-ar fi înarmat cu pistoale automate şi i-ar fi îndemnat să comită asasinatele de la Jilava. După eşuarea rebeliunii, Killinger a reuşit să obţină de la Hitler rechemarea lui Geissler, lucru care l-a supărat mult pe Himmler. Marinescu ştie multe amănunte despre toate aceste intrigării germano-legionare pe care eu, neputându-le controla, nu le pot înregistra în *Jurnalul* meu decât în liniile lor generale. Marinescu susţine că toate aceste lucruri sunt perfect exacte, controlate şi răscontrolate de organele Siguranţei noastre. „În orice caz, continuă el, mareşalul Antonescu le cunoaşte şi probabil va

ține seama de ele în raporturile lui viitoare cu Hitler, cu atât mai mult cu cât Horia Sima şi principalii săi colaboratori se află în Germania, la dispoziția Gestapo-ului". O ultimă informație de la Marinescu este aceea că nici ofițerii germani cu care a vorbit el în cursul ultimului său voiaj nu cred în povestea armelor secrete de care tot pomeneşte Hitler şi anturajul lui.

La Radio din seara aceasta nimic deosebit.

Duminică, 13 decembrie 1942

Dejun la familia Petrovici. Milica nu se simte bine şi n-a mers. Mă aşteptam să găsesc pe Şerban, dar am înțeles repede că Petrovici voia să aibă o discuție cu mine fără martori. Toată viața el a fost un mare şiret şi a jucat pe toate tablourile, păstrând relații cu toată lumea, căci nu se ştie ce aduce ziua de mâine. Pentru prima dată îl găsesc îngrijorat, iar soția lui şi-a pierdut complet îndrăzneala şi se arată foarte concesivă în conversație. E de nerecunoscut! A înghițit tot ce le-am spus despre situația externă, făcând doar ochii mari din timp în timp, fără să scoată o vorbă în apărarea nemților. Cât despre Petrovici, el s-a arătat şi mai înțelegător. După ce le-am arătat situația de pe frontul rus, aşa cum văd eu încordarea raporturilor dintre Antonescu şi Hitler, eşecul lui Manstein de a rupe încercuirea ruşilor şi iminenta predare a trupelor încercuite, Petrovici, în loc să mă contrazică, a început să se apere mai mult decât copilăreşte: „Eu n-am făcut parte din guvernul lui Antonescu, care a declarat război Sovietelor şi nu am nici o răspundere în ruperea relațiilor cu Anglia şi Statele Unite. Antonescu a făcut apel la mine ca teoretician şi niciodată n-am asistat la vreo discuție în Consiliul de Miniştri privitoare la politica externă şi la războiul cu Sovietele. Aceste chestiuni sunt de resortul Mareşalului, ale lui Mihai Antonescu, ca preşedinte de Consiliu şi ministru de Externe şi ale lui Pantazi şi Şteflea, ca ministru al Apărării şi celălalt ca şef al Statului Major. Ştiu că mi se va răspunde că am totuşi o răspundere politică pe baza solidarității ministeriale. În orice caz ea e foarte mică, iar când e vorba de mareşalul Antonescu toată lumea ştie că el face totul de capul lui şi nu întreabă pe nimeni". În continuare Petrovici mă întreabă ce este exact cu problema „răspunderilor de război" despre care se vorbeşte că „ar fi unul din punctele programului Partidului

Național Țărănesc". Înainte de a-i răspunde eu, Petrovici şi-a dat el părerea că un astfel de proces „este mai mult decât absurd" şi că el nu-şi închipuie că „oameni ca Maniu, Lupu şi ceilalți din conducerea partidului ar putea susține astfel de idei". Fiind în casa lui şi ştiind că el mă apreciază mult şi-mi arată o sinceră prietenie, am căutat în răspunsul meu să-l menajez cât a fost posibil, ca formă, fără să-i ascund însă fondul problemei. I-am explicat pentru ce partidul nostru „e obligat" să facă acest proces nu atât din motive de educație politică a națiunii, cât mai ales din nevoia de a obține înțelegere din partea învingătorilor, dovedindu-le că războiul în contra Sovietelor alături de nemți n-a fost opera națiunii întregi, aşa cum este şi realitatea, ci a unei simple minorități, care, sprijinită pe armată, a pus mâna pe putere contrar voinței sale. „Poziția partidului nostru este clară în această privință, am continuat eu. El a combătut în permanență, încă de pe timpul lui Carol, orice politică de apropiere sau colaborare cu nemții; l-a combătut astfel pe Antonescu, arătându-i tot timpul că interesele țării cer să rămânem alături de aliații noştri fireşti dacă am fi amenințați să fim ocupați cu forța de germani. Antonescu nu ne-a ascultat, continuând să se comporte ca un dictator. Ne poate cineva reproşa că-i vom face un proces lui şi colaboratorilor săi pentru dezastrul care-l aduce țării politica sa greşită? Îşi poate închipui cineva că zecile de mii de morți şi de răniți să nu ceară sancțiuni celor care i-au dus la moarte şi la schilodire? Dacă partidul nostru n-ar în stare să facă acest proces, el ar înceta de a mai reprezenta națiunea, care şi-ar improviza imediat alți conducători mult mai puțin înțelegători şi cuminți decât noi". I-am arătat în concluzie că el nu poate scăpa de răspundere pentru faptul de a fi făcut parte din guvernul dictatorial al lui Antonescu şi de a-i fi susținut politica prin tot felul de declarații publice. Desigur, ar avea unele circumstanțe atenuante în fața unor judecători înțelepți, iar între timp dacă ar şi demisiona din guvern pe baza unei declarații de desolidarizare completă față de politica externă a Mareşalului, atunci circumstanțele ar putea deveni chiar absolvante. De abia acum d-na Petrovici a pus capăt tăcerii. „Soluția d-tale, mi-a spus ea, e foarte logică față de modul cum ai pus problema, însă eu te întreb ce siguranță avem noi că lucrurile se vor termina prin victoria anglo-americanilor şi nu a lui Hitler şi Mussolini?" „Aici e toată problema, a intervenit Petrovici. Pot eu să mă despart de un om când el se află

în plină luptă şi mai speră încă s-o câştige? Eu am o sigură nădejde, că în caz de victorie, lucru de altfel puțin sigur, anglo-americanii nu vor fi chiar atât de severi cu aceia care au luptat contra duşmanului comunist". Petrovici crede că Hitler este încă destul de puternic pentru a obține o pace onorabilă, la nevoie fie din partea Angliei pe spatele ruşilor, fie din partea acestora pe spatele Imperiului britanic. După „încetineala" cu care anglo-anericanii debarcați în Maroc şi Algeria avansează spre Tunisia, Petrovici deduce că ei sunt încă mult prea slabi pentru a învinge pe Hitler şi, ca atare, „noi n-avem altceva de făcut decât să rămânem alături de el şi de aliații săi". „Nu uitați, i-am spus eu la plecare, că greşelile se plătesc în politică, mai ales acum, când e vorba de un război cu consecințe atât de grave pentru țara noastră". „Să sperăm că nu vom ajunge aici", mi-a răspuns el, conducându-mă spre uşă. Cred că le-am dat mult de gândit.

Stau restul zilei în casă şi lucrez. Timpul s-a răcit bine, însă sobele noastre dau căldură suficientă. Mă gândesc cu groază la nenorociții care stau în momentul acesta în frigul tranşeelor, prost îmbrăcați, prost hrăniți şi fără speranțe.

Seara ascult Radio. Moscova transmite veşti bune pentru ea. Atacurile nemților sunt respinse peste tot, iar încercuirea trupelor lor se agravează zilnic. În Africa, anglo-americanii avansează pste tot. Se ştie acum precis că Rommel nu se mai află în Africa, fiind însărcinat de Hitler cu altă misiune. Pe frontul rus, luptele s-au extins în ultimele zile şi în Nord, până la Ilmen şi Ladoga. Ruşii atacă acum cu mare violență în regiunea Riev. În sud, nemții pretind că au succese în Caucaz şi că au respins toate atacurile inamicului în Cotul Donului şi la Stalingrad. Despre dispersarea trupelor lor nu spun nimic. În acest timp, aviația engleză face ravagii asupra Germaniei şi țărilor de sub ocupația lor, în special asupra Olandei. Avioanele engleze controlează spațiul aerian al Elveției.

Luni, 14 decembrie 1942

Dejun la „Continental" cu Negrei, profesorul Danciu, şeful organizației noastre din Mehedinți, cu avocatul Dumitrescu Colțeşti[311], vicepreşedintele organizației de Dolj şi cu Cezar Spineanu[312], şeful organizației de Dâmbovița, bun prieten cu Mihalache. Îi pun în curent cu situația externă şi cu toate încercările noastre de a convinge pe

Antonescu să înceteze războiul şi să facă un guvern de concentrare naţională. Mă surprinde atitudinea lui Spineanu, care recunoaşte pe faţă că Mihalache s-a înşelat „lăsându-se dus de nas de toţi neisprăviţii, în loc să rămână ferm pe poziţie alături de Maniu, Lupu şi ceilalţi membri din birou care au văzut mai bine cum vor merge lucrurile". „Eu şi Căpăţineanu, continuă Spineanu, i-am atras atenţia lui Mihalache de mai multe ori să nu pună bază pe trăncănelile lui Vişoianu, Gafencu şi Răducanu, toţi trei nişte şmecheri oportunişti. Acum începe să recunoască şi el că noi doi am avut dreptate, dar ce folos, că e prea târziu şi el şi-a pierdut mult din prestigiul său". Danciu şi Colţeşti ridică în slavă pe Maniu şi spun că partidul nostru în momentul de faţă „se reduce în ochii opiniei publice la un singur om, la Maniu, în faţa căruia se descoperă astăzi şi adversarii noştri de pe vremuri". Negrei face un scurt rezumat asupra situaţiei militare de pe diferitele fronturi, arătând în concluzie că „Hitler virtual e ca şi învins şi că orice sacrificiu care-l va face e zadarnic şi îngreunează şi mai mult soarta naţiunii germane".

Seara Radio.

Pe la 10 telefonează Lupu, care s-a reîntors de o oră de la Arsura. Ne vom vedea mâine dimineaţă.

Pe fronturile de luptă nimic nou. Nemţii în situaţie tot mai critică. În Italia anarhia câştigă mereu teren.

Marţi, 15 decembrie 1942

Trec pe la Lupu pe la 10 dimineaţă, însă nu pot vorbi mare lucru cu el, biroul lui fiind plin de lume. Printre cei prezenţi se află şi Negrei, Răutu, Teodorescu Branişte şi ziaristul Soreanu[313]. Aceştia din urmă l-au pus în curent cu situaţia de pe fronturile de luptă. Şi ei cred că trupele germane de la Stalingrad vor fi silite să capituleze. Lui Lupu nu-i vine să creadă. Negrei îi explică foarte bine pentru ce capitularea lor e inevitabilă şi apropiată. „O armată de 200 000 de oameni înconjurată, nu poate fi aprovizionată pe calea aerului, mai ales în timp de iarnă", zice Negrei.

Plec cu el. Mă conduce până la Mielu Mihăiescu, unde am şedinţă. Negrei e din ce în ce mai decepţionat de Lupu pentru uşurinţa cu care-şi schimbă ideile. „Acum înţeleg, îmi spune el, pentru ce acest om n-a putut ajunge prim-ministru până azi, e prea

nestatornic în idei şi se ambalează uşor pentru toate fleacurile pentru ca a doua zi să revie şi să regrete ce-a spus. Şi apoi e haotic în idei şi nu cunoaşte nici o problemă sub raportul ei tehnic. Inteligența nu-i suficientă dacă îți lipseşte documentația ori Lupu n-are răbdarea necesară pentru a citi şi a se informa. Mie îmi pare foarte rău de el, căci e un om inteligent, inimos, generos şi săritor la nevoie. Din nenfericire, n-are stofă de conducător de stat. Mă uit la el şi la Maniu, câtă diferență". Negrei mă roagă să păstrez numai pentru mine părerea lui despre Lupu. Cu această ocazie el îmi spune că Lupu se plânge mereu de Maniu, pe care-l acuză „că-i fură oamenii", făcând aluzie la mine. Negrei mă felicită pentru rolul meu de a-l ține pe Lupu pe linia partidului şi a înțelegerii cu Maniu. Despre Mihalache, el n-a avut niciodată păreri bune. „O figură reprezentativă pentru lumea satelor, zice Negrei, dar atât. De aici şi până a fi şef de partid şi de guvern e prea mare distanță când ai în fața ta un om ca Maniu". Negrei a vorbit de mai multe ori cu Maniu şi cu cei din anturajul lui despre mine şi a înțeles că atât el, cât şi prietenii lui ardeleni sunt pentru succesiunea mea la şefia partidului, atunci când Maniu se va retrage. L-am rugat pe Negrei să nu răspândească acest lucru, în interesul unității partidului, mai ales că eu nu sunt hotărât să mai fac politică militantă după terminarea războiului.

Administratorul nostru delegat Bruckner ne spune în şedință că în fine Auto-Union ne-a expediat cu mare greutate 50 de maşini Volkswagen şi că în primăvară vom mai primi 50, bineînțeles fără cauciucuri. Cât desprte piesele de schimb respective, ele rămân să fie trimise odată cu celelalte 50 de maşini. Atanasescu spune el singur că „rău a ajuns industria germană dacă nu ne poate livra nici o sută de maşini odată, cu piesele lor de schimb". „Foarte curând, în completează Marinescu, Germania nu va mai putea livra nici atâta". Mihăiescu ne dă veşti foarte proaste despre moralul trupelor germane de pe frontul rus şi de atmosfera tristă şi apăsătoare din Germania şi Italia. Ofițerii germani de la „Ambasador", cu care vorbeşte el zilnic, îi spun lucruri grave despre nemulțumirile care „clocotesc" în spatele frontului şi în toată Germania. „În Italia, spun ei, lucrurile stau şi mai prost. Italienii nu mai vor să lupte, trupele lor se predau în masă anglo-americanilor; industria lor e la pământ. Ordinea publică nu se mai poate menține decât cu ajutorul trupelor germane. Toată Italia se va răscula de îndată ce anglo-americanii vor pune piciorul pe

teritoriul ei. Cât despre Mussolini, el a devenit un personaj ridicol, de care râd şi copiii". Un colonel german i-a spus lui Mihăiescu acum câteva zile, că „nenorocirea lui Hitler este alianța cu Mussolini şi italienii, care l-au silit să întreprindă expediția contra Iugoslaviei şi Greciei şi cea din Africa. În plus, din cauza revendicărilor teritoriale ale lui Mussolini, Hitler n-a putut obține colaborarea Franței, de o mie de ori mai prețioasă decât cea italiană". „Sub acest raport, colonelul german nu se înşeală de loc, am spus eu, pentru că dacă Italia ar fi rămas neutră ea şi-ar fi putut ascunde incapacitatea ei militară şi ar fi fost mult mai utilă lui Hitler putând înclina într-o zi balanța în favoarea lui". Mihăiescu, Marinescu şi Bruckner sunt toți de acord cu mine că Mussolini şi fasciştii lui au nenorocit Italia. Zamfirescu* are ştiri proaspete de pe frontul rus, de la un maior, prieten al familiei sale întors câteva zile din regiunea Rostov-Taganrog. „Nici vorbă de eliberarea trupelor încercuite la Stalingrad, spune el. Toată lumea, germani şi români din spatele frontului, ştiu acest lucru dar tac chitic pentru a nu fi trimişi în fața Curții Marțiale pentru răspândire de ştiri defetiste". Maiorul i-a mai spus că între trupele noastre şi cele germane există mari fricțiuni de când rușii au declanşat ofensiva din 19 noiembrie. Germanii s-au purtat cu o rară brutalitate față de trupele noastre în retragere, luându-le cu forța camioanele în care se urcau ei, lăsându-i pe ai noştri pe jos, în plin câmp, acoperiți de zăpadă. Ofițerii noştri încep şi ei să-şi dea seama că propaganda germană „minte fără ruşine" şi ascunde „prostește" adevărul. Colegii mei din Consiliu, afară de Atanasescu, sunt toți convinşi de înfrângerea lui Hitler, aşa că eu nu mai trebuie să intervin în discuție.

După masă stau acasă şi lucrez pentru curs. Scriu la *Jurnal*.

Seara, Radio. Pe frontul rus, încercările nemților de a ieşi din încercuire au fost din nou respinse. Ruşii au inițiativa pe tot frontul. În Africa, anglo-americanii avansează mereu, iar proştii de la noi speră mereu ca germanii să debarce în Anglia.

* Membru şi el în Consiliul de administrație, ca delegat al Băncii de Scont (n.a.).

Miercuri, 16 decembrie 1942

După ora de curs, ies cu Victor Papacostea. E nerăbdător să vadă cum apreciez eu situația, căci el e „complet dezorientat”, cum spune el singur. I-am recomandat să se obişnuiască să gândească singur şi să nu se ia după „alții”, în special după Gh. Brătianu, care „nu este nici istoric, nici om politic”. „Este totuşi un mare nume, zice Papacostea, şi acest lucru îl dispensează de obligația de a gândi şi de a fi informat şi generația noastră va avea de furcă cu el”. [...]

Seara soseşte în Capitală Maniu. Mă înțeleg cu el la telefon să ne vedem mâine dimineață la 11 la Popovici cu Lupu şi cu Ghiță Pop.

Moscova anunță veşti proaste pentru nemți, care încearcă zadarnic să străpungă încercuirea de la Stalingrad. Manstein a aruncat în foc forțe imense, însă au fost respinse cu pierderi foarte mari pentru el. În Stalingrad, Paulus a încetat orice acțiune, aşteptând ajutoare pe calea aerului. Presa sovietică dă ca sigură şi apropiată capitularea lui Paulus. În Africa, italo-germanii sunt în retragere pe ambele fronturi. Aviația anglo-americană bombardează regulat centrele industriale şi militare din Italia şi Germania. În afară, francezii continuă să se certe.

Joi, 17 decembrie 1942

La 11 şedință de birou la Popovici. Sunt toți membrii biroului, afară de Mihalache. Eu îi pun în curent cu discuția avută cu Mihalache săptămâna trecută şi cu tot ce am aflat în ultimul timp referitor la relațiile dintre Antonescu şi nemți în urma evenimentelor de pe frontul rus. Lupu ne povesteşte un lucru interesant şi destul de verosimil pe care l-a aflat şi el din mai multe părți, dintre care una de la Malaxa. În urma acordului încheiat de americani cu Darlan şi care a provocat vii polemici chiar în presa americană şi engleză, Ică e convins că angajamentul aliaților nu e serios şi că în caz de nevoie Londra şi Washington-ul ar putea foarte bine trata şi cu regimul Antonescu, dacă prin aceasta se poate ajunge la scurtarea războiului. „În definitiv de ce Roosevelt şi Churchill ar trata numai cu d-l Maniu, ar fi spus Ică, într-un cerc de prieteni şi nu şi cu mine, care, având puterea în mână, le-aş putea face servicii mult mai mari în vederea realizării scopului lor? Acordul lor cu Darlan înseamnă că ei sunt realişti şi nu se împiedică de fraze goale, destinate numai pentru

naivi". Malaxa i-a mai spus lui Lupu că „deja Ică a început în mare secret unele sondaje în afară, la Vatican şi în Portugalia, pentru a vedea în ce condiţii anglo-americanii ar putea accepta o înţelegere cu Bucureştii". Lupu e de părere că noi am făcut o mare greşeală anunţând înainte de vreme intenţia noastră de a face un proces al răspunderilor politice la sfârşitul războiului pentru că în felul acesta silim pe vinovaţi să se grupeze în jurul lui Antonescu şi să formeze astfel un bloc puternic de care Londra şi Washington-ul ar putea ţine cont pentru scurtarea războiului. Mihai Popovici se raliază părerii lui Lupu, arătând că ameninţarea noastră cu procesul răspunderilor ne face „un imens rău", îndepărtându-se multe simpatii din partea acelora care recunosc azi că au greşit în politica externă, dar sunt dispuşi să se alăture partidului nostru. Şi Popovici confirmă informaţia lui Lupu despre intenţiile lui Mihai Antonescu. El o completează cu altă ştire, tot atât de interesantă şi pe care noi vom putea-o verifica curând. Tanriöer, care e foarte bun prieten cu Popovici şi cu soţia acestuia, i-a spus că nu mai mult de săptămâna trecută a fost chemat de Ică la un dejun în cursul căruia i-a vorbit mult de tot despre „solidaritatea de interese turco-române la Dunăre", care ar fi grav ameninţate de o victorie a ruşilor, întrucât ca aliaţi ai anglo-americanilor ar putea obţine chiar sprjinul lor în privinţa Bosforului şi Dardanelelor, devenind astfel stăpâni pe gurile Dunării şi pe Marea Neagră. Ică l-a întrebat chiar dacă Ankara ar fi dispusă să discute din timp cu guvernul român această eventualitate pentru a vedea cum ar putea evita o astfel de primejdie. „Iată o informaţie interesantă, am intervenit eu, şi care dovedeşte că în fine începe a se convinge şi Antonescu că Hitler nu mai are şanse să câştige războiul". Am răspuns apoi lui Lupu şi lui Popovici în chestiunea procesului răspunderilor, arătându-se că se înşeală profund, întrucât opinia publică doreşte acest proces şi în ziua în care va vedea că partidul nostru ar renunţa să-l facă, ea ne-ar întoarce spatele şi şi-ar alege alţi conducători. În ce priveşte gruparea în jurul lui Antonescu a tuturor secăturilor carliste, nu trebuie să ne sperie căci acest lucru e deja înfăptuit, de când acesta le-a luat în braţe şi le-a menţinut în situaţiile care le avem. „Din contra, acest lucru trebuie să ne bucure, am continuat eu, căci în felul acesta toţi netrebnicii vieţii noastre publice vor fi grupaţi în jurul lui Antonescu şi se vor prăbuşi odată cu el. Douăzeci, treizeci de secături care trăncănesc prin cafenelele din

Bucureşti, supărate pe noi pentru că nu le primim în partid, nu reprezintă opinia publică, din contra dacă le-am primi în partid, ele ar reprezenta un balast primejdios pentru el. Siguri pe poziția noastră, ca unii care am combătut continuu dictatura partidelor liberal şi averescan, dictatura lui Carol şi azi a lui Antonescu noi avem întreaga autoritate morală de a arăta țării adevăratul drum de urmat şi pentru aceasta noi nu putem reprimi în rândurile noastre pe nici unul din vinovații de dezastrul țării. Opinia publică e bine deci să fie prevenită din timp că toți aceşti ticăloşi vor fi pedepsiți exemplar într-o zi pentru ticăloşiile lor". În ce priveşte cealaltă informație, posibilitatea lui Antonescu să încerce el singur o înțelegere cu anglo-americanii, „pe noi trebuie să ne bucure acest lucru dacă el se va confirma, am continuat eu, întrucât el corespunde perfect vederilor noastre. Noi i-am oferit de atâtea ori sprijinul nostru dacă se decide să se despartă de nemți. Vrea să facă acest lucru fără noi, cu atât mai bine, nu ne supărăm. Când lucrurile se vor limpezi şi țara îşi va vedea de treburile ei politice, atunci vom avea şi noi ocazia să ne lămurim poziția noastră. Să vedem deci țara ieşită cât mai repede din acest război nenatural şi zadarnic, întreprins în contra aliaților noştri fireşti, căci din moment ce Sovietele sunt aliate cu ei, numai aceşti aliați pot obliga Moscova să ne restituie dreptul nostru şi să ne respecte independența".

A vorbit apoi Ghiță Pop, care m-a susținut cu multă căldură, adăugând şi o amenințare la adresa lui Popovici şi a lui Lupu, pe care i-a avertizat că „întregul partid este atât de indignat în contra tuturor acelor care au susținut pe Carol şi azi pe Antonescu încât ar fi în stare să dea un vot de blam acelor fruntaşi care ar îndrăzni să-i apere. Procesul răspunderilor este o necesitate imperioasă, la care noi nu putem renunța, chiar cu riscul dea ne despărți de acei care sunt în contra lui. Să nu ziceți că nu v-am prevenit". Mi-a plăcut această fermitate din partea amicului meu şi l-am felicitat, declarând că sunt complet de acord cu el.

Maniu, într-o formă mai blândă şi fără amenințări, a pus lucrurile la punct. „Opinia noastră publică, începe el este atât de indignată în contra acelora care poartă răspunderea catastrofei care ne amenință, încât dacă nu facem noi procesul răspunderilor îl va face țara peste capul nostru, în condiții mult mai grave, care pot duce la un adevărat război civil. Pe această chestiune e foarte bine să fim fixați

de pe acum. Vom face acest proces la vremea lui şi ţara e bine să ştie din timp că partidul nostru îşi va face datoria. De altfel, până va veni momentul să-l facem, va mai trece din nenorocire mult timp, întrucât eu cred că acest război e de lungă durată date fiind forţele în luptă. Până atunci sunt sigur că şi prietenii noştri, care-l cred azi greu de făcut, se vor convinge de necesitatea absolută a acestui proces. E inutil să ne certăm degeaba pe o chestiune care nu e încă actuală". Cât despre chestiunea relaţiilor cu Turcia şi posibilitatea unei înţelegeri a lui Antonescu cu anglo-americanii, Maniu le consideră imposibile. „Ceea ce nu pot reuşi Roosevelt şi Churchill, ar putea obţine oare Antonescu? Se întreabă Maniu. Este o nouă fantezie cu care se leagănă acest om fără busolă. Un acord între el şi anglo-americani este cu totul exclus, căci dacă ei pot trata cu oricine în Africa sau Apusul Europei, nu pot face acelaşi lucru cu România, care se află în spaţiul rusesc şi ale cărei armate luptă în contra Sovietelor. Poate crede cineva că Roosevelt şi Churchill, care au găsit în Moscova un aliat atât de preţios, ar putea face greşeala s-o supere, tratând cu România peste capul ei? Acest lucru nu se va întâmpla niciodată. Ei pot cel mult interveni pe lângă Soviete să accepte a trata cu noi, dar nimic mai mult. Azi poate ele ar fi dispuse să negocieze, având în vedere situaţia lor militară. Mâine însă, când victoria lor va apare evidentă, mă îndoiesc că Moscova va mai fi dispusă să menajeze un inamic virtual la picioarele ei, Evident, dacă prin imposibil, totuşi ar reuşi, noi ne-am bucura şi i-am acorda tot sprijinul, însă fiţi pe pace aşa ceva nu se va întâmpla, căci nebunul de Antonescu e prea legat de Hitler pentru a se putea despărţi de el". Lupu încheie discuţia cu o informaţie veselă. Malaxa i-a spus că Mareşalul e furios pe Göring pentru că s-a stricat cu Hitler şi în felul acesta nu-l mai poate influenţa pe Hitler în favoarea României în chestiunea ei cu Ungaria. „Până nu se va reconcilia cu Hitler, iar fi spus Antonescu lui Malaxa nu-i mai trimit nimic lui Göring, care m-a costat atâţia bani".

În timpul dejunului s-a discutat situaţia militară din Rusia şi Africa. În afară de Popovici şi Ghiţă Pop, care mai cred că nemţii şi trupele noastre vor ieşi din încercuire, Maniu, Lupu şi cu mine suntem de părere că nu vom izbuti şi că trebuie să ne obişnuim cu ideea că România va rămâne curând aproape fără armată. Pe frontul din Africa, operaţiile lâncezesc de câteva zile. Germanii şi italienii fac eforturi

disperate să concentreze forțe de elită în Tunisia pentru a câştiga timp şi a împiedica astfel prăbuşirea Italiei şi a regimului fascist. Maniu are informații că regimul lui Mussolini stă pe un vulcan gata să erupă. Problema invaziei Spaniei şi Angliei de către trupele germane rămâne încă deschisă. Chiar Maniu n-o exclude complet, deşi se îndoieşte mult că Hitler ar mai face şi această greşeală. Popovici e de acord cu noi că situația economică din Italia şi Germania „e colosal de proastă". Lupu are informații din cercurile evreieşti din Capitală – de la Filderman[314] în special – că situația evreilor din Germania şi țările ocupate de nemți este disperată şi că ar exista chiar centre în care ei sunt exterminați în masă. Evreii din țara noastră o duc relativ mult mai bine grație lui Antonescu şi sprijinului nostru. În această privință, Lupu are un mare merit de a fi convins pe Antonescu să nu se ia după Hitler, persecutând nebuneşte o populație paşnică şi dezarmată. „Niciodată națiunea germană, i-a spus Lupu lui Antonescu atunci când acesta voia să-i oblige pe timpul legionarilor să poarte pe stradă Steaua lui David, nu va putea şterge pata ruşinoasă a acestor persecuții sălbatice". Sub acest raport, trebuie să recunosc şi eu că Antonescu a dat dovadă de multă omenie şi înțelegere.

Seara, Radio. Nimic de seamă pe toate fronturile.

Vineri, 18 decembrie 1942

Văd pe Maniu la 9 dimineața. Mă roagă să-i întocmesc un scurt memoriu pentru rege, pe care-l va vedea mâine dimineață la ora 11. Îl scriu în dormitorul său şi-l citim apoi împreună. Baza memoriului se referă la ultimele evenimente de pe frontul rus şi la debarcarea anglo-americanilor în Nordul Africii. După ce se arată catastrofa militară inevitabilă de la Stalingrad, memoriul cere regelui să pună capăt guvernului Antonescu şi să procedeze la formarea de urgență a unui guvern național pentru salvarea țării. Pe la ora 11 el a fost definitivat, rămânând să fie bătut la maşină în mai multe exemplare. Maniu va da un exemplar şi lui Dinu Brătianu, cu care ia azi dejunul.

După masă lucrez la buletinul nostru informativ pentru cadrele partidului, pe care vreau să-l vadă şi Maniu înainte de a pleca la Sibiu pentru sărbători.

Iau dejunul cu Grigore Popa şi cu C. Bordeianu la „Trocadero". Amândoi se plâng de lipsa de curaj civic la intelectualii noştri. Ei au

sondat o serie de colegi în sensul semnării memoriului de adresat lui Antonescu şi au rămas indignaţi de atitudinea lor. „Nici acei care se băteau cu pumnul în piept şi o făceau pe democraţii, unii chiar pe socialiştii, ca Motaş, Iordan, Ralea, Stoilov[315], zice Popa, n-au admis să ia poziţie în contra lui Antonescu, invocând fiecare diferite pretexte, când în realitate se tem să nu-şi piardă catedrele şi diferitele învârteli din care câştigă bani serioşi. Însă dacă toţi aceştia refuză să semneze, nu mă surprinde pentru că sunt cunoscuţi de mult pentru oportunismul lor dezgustător. Ceea ce m-a surprins însă dureros de tot şi nu m-aş fi aşteptat niciodată să aud aşa ceva a fost refuzul lui Parhon". Popa povesteşte vechea lui prietenie şi admiraţie pentru acest om pe vremea când era profesor la Iaşi şi rezista eroic atacurilor huliganilor cuzişti. El a văzut totdeauna în Parhon omul de ştiinţă, profesorul excelent şi tipul democratului sincer şi curajos. A fost surprins când a văzut că legionarii l-au lăsat în pace şi nu i-au făcut nici o mizerie, iar sub regimul actual Parhon n-a fost turburat cu nimic de Antonescu, ba a şi fost confirmat în postul de director al Spitalului Central, pe care urmăreşte acum să i-l sufle colegul său Tomescu, ministru al Sănătăţii şi omul lui Mihai Antonescu. Popa a avut zilele acestea o lungă conversaţie cu Parhon cu privire la situaţia externă, cutând să-l convingă să semneze primul memoriul pentru Antonescu. Mare i-a fost decepţia când acesta l-a refuzat, arătându-i că „situaţia lui de profesor şi de director al Spitalului Central nu-i permite să facă vreun gest care ar putea supăra pe Antonescu, care împreună cu Petrovici, nu aşteaptă decât cel mai mic pretext pentru a-l scoate din învăţământ şi a-l trimite în lagăr". În faţa acestui refuz categoric, Popa n-a mai insistat şi a plecat. Ieri, întâlnind la Facultate pe Tomescu şi aducând vorba de Parhon şi de Spitalul Central, Popa a aflat din gura lui Tomescu un lucru şi mai grav „dacă se va confirma" şi care explică pentru ce el nu poate semna memoriul şi pentru ce legionarii şi Antonescu l-au menajat până astăzi. „Mă lupt de aproape un an, a spus Tomescu lui Popa, să-l scot pe Parhon din direcţia Spitalului Central, post care mi se cuvine mie, ca profesor de psihiatrie şi nu reuşesc să-l conving pe Antonescu să semneze decretul, întrucât nu vrea să supere legaţia germană care-l protejează, el fiind preşedintele Consiliului de administraţie „Romigefa", societate germană care are monopolul pentru ţara noastră a comerţului cu medicamente. Democratul şi socialistul Parhon încasează câte 50 000 de mii de lei pe lună plus alte

avantaje din partea Germaniei hitleriste şi mai are curajul s-o facă pe democratul şi pe socialistul". Popa a făcut ochii mari şi l-a întrebat pe Tomescu dacă această informaţie este sigură şi dacă îşi ia răspunderea ei. Acesta i-a răspuns că această informaţie n-are nici un caracter secret şi că ea poate fi verificată de oricine la sediul Societăţii „Romigefa" din strada Clemenceau, vis-à-vis de Clubul Partidului Naţional Ţărănesc. Bordeianu, care a tăcut tot timpul cât Popa a povestit acest lucru, a început să râdă, spunând că el ştie de mult acest lucru şi că Societatea „Romigefa" i-a propus şi lui să facă parte din Consiliul ei de administraţie, oferindu-i 40 000 lei lunar, însă el a refuzat. „Mi-am pierdut azi toate iluziile despre acest om, zice Popa, pentru care aveam un adevărat cult. Cum au putut ticăloşii de hitlerişti să câştige un astfel de om, rămâne pentru mine un adevărat mister". Deziluzia lui Popa a fost egală cu a mea, care mă obişnuisem să văd în Parhon un om integru. Îmi aduc aminte cu câtă plăcere l-am susţinut pe când eram deputat în 1933 să i se creeze prin Parlament Catedra de Endocrinologie la Facultatea de Medicină din Capitală şi să fie apoi transferat de la Iaşi. Mare decepţie!

Discutăm apoi situaţia externă. Popa şi Bordeianu sunt convinşi şi ei că nemţii încremeniţi la Stalingrad vor fi siliţi să se predea, lucru care va însemna începutul sfârşitului pentru ei. În Africa de Nord, anglo-americanii au reluat ofensiva şi se apropie de Tunisia. Se pare că în ultimele zile şi francezii din Tunisia au trecut de partea anglo-americanilor, nemaifiindu-le teamă de nemţi. Trupele germano-italiene de sub fosta comandă a lui Rommel sunt în plină derută. Au pierdut aproape toată Tripolitania şi resturile lor se retrag în fugă spre Tunisia, unde vor fi siliţi să capituleze. Rămâne deschisă acum perspectiva unei debarcări aliate în Sicilia sau chiar Italia. Radio Londra anunţă în seara aceasta predarea în ultimele zile a peste 30 000 de italieni cu tot armamentul avut asupra lor. Prizonierii italieni se plâng de germani, care se poartă „infect" cu ei şi spun că Italia, dacă nu iese din război, aceasta se datorează „clicei lui Mussolini şi nemţilor care o susţin". În Rusia, situaţia trupelor încercuite la Stalingrad se înrăutăţeşte mereu.

Sâmbătă, 19 decembrie 1942

Ședință de birou la Mihai Popovici la ora unu. Participă și Mihalache, sosit de ieri seară de la Dobrești ca să vadă pe Maniu. Acesta a sosit la ora unu fără un sfert la Popovici, venind direct de la Palat. Audiența lui la rege a durat o oră și douăzeci de minute. La audiență a asistat și mama lui Mihai. Maniu ne povestește pe scurt discuția avută la Palat. Nimic important. Mihai și mama lui continuă să deteste pe Antonescu, însă sunt legați de mâini și de picioare și nu pot face nimic pentru schimbarea actualului regim. „Părerea lui Mihai este, spune Maniu, că Antonescu nu poate fi înlăturat de bună voie, iar cât despre îndepărtarea lui cu forța el nu vede nici o posibilitate". În continuare Maniu ne spune că Mihai i-a spus textual la un moment dat: „Dacă d-voastră găsiți o soluție în acest sens, eu sunt dispus s-o accept cu ochii închiși, însă cu condiția ca d-voastră să vă luați toată răspunderea". Maniu s-a angajat față de el și de mama lui „să studieze problema". „Ce încântat aș fi să-l văd demis din postul său", i-a spus Mihai. Maniu le-a făcut apoi o expunere asupra situației externe, care i-a impresionat adânc pe amândoi. „Dacă este așa, i-a declarat Mihai, atunci Antonescu e curat nebun dacă nu încetează imediat războiul. Voi căuta să vorbesc cu el zilele acestea despre situația trupelor noastre de pe front și să văd ce spune despre încetarea războiului". Maniu i-a repetat punctul de vedere al partidului nostru și al celui liberal de sub șefia lui Dinu Brătianu referitor la această problemă: guvern național sub șefia lui Antonescu, dacă el acceptă să ieșim din alianța cu puterile Axei și să rămânem neutri sau cu oricare altul care ar avea autoritatea politică să prezideze un astfel de guvern. Mihai i-a răspuns că această soluție „este perfectă" și că el nu vede persoana indicată să ocupe acest post decât el. „Eu știu, d-le Maniu, i-a mai spus Mihai, că d-voastră și Partidul Național Țărănesc, aveți aproape toată țara cu d-voastră".

După ce a terminat această expunere, Mihalache l-a întrebat cum vede el posibilitatea „constrângerii lui Antonescu ca să cedeze". „Trebuie găsit cineva, de preferință un militar cu autoritate, care să poată face legătura între mine și rege. Restul mă privește". Mihalache crede că Antonescu va putea fi convins să cedeze pentru că, după el, „acesta este un patriot sincer și de perfectă bună credință și dacă va vedea el că în adevăr nemții nu mai dau nici o șansă să câștige războiul va fi primul care să demisioneze". Lupu, Mihai Popovici și

Ghiță Pop nu cred că Antonescu ar putea ceda puterea de bună voie şi nici să se despartă de nemți. Eu sunt ezitant. Nu sunt chiar sigur că el s-ar crampona de putere când ar vedea situația pierdută, însă mă tem că momentul pe care l-ar alege el pentru a se retrage să nu fie prea târziu pentru interesele țării. Maniu e mai categoric decât toți. Pentru el Antonescu este „anormal, un dezechilibrat, un ambițios fără pereche, mincinos şi fără caracter", aşa că nu se poate pune nici o bază pe cuvântul său. Recunoaşte că e un om foarte inteligent şi că are darul de a convinge lumea de buna lui credință. „Când e liniştit, conversația cu el e foarte plăcută, continuă Maniu, însă de îndată ce intră în criză, din cauza sifilisului său, neîngrijit la vreme, deraiază şi face acte necugetate. De Antonescu, vă rog să mă credeți, eu îl cunosc mai bine decât toți, țara nu poate scăpa decât printr-un act de forță". Ne raliem cu toții părerii lui Maniu, afară de Mihalache, care spune că el, cu riscul de a se înşela, continuă să-şi mai păstreze iluzii asupra lui.

Trecem apoi la problema Transilvaniei, pe care o ridică Ghiță Pop şi Mihai Popovici. Ca urmare a certurilor dintre Antonescu-Șteflea de o parte şi nemții de alta, ungurii speră să folosească această ocazie pentru a agita din nou problema „reîntregirii" Transilvaniei în favoarea lor. Ei se simt poate încurajați şi de Berlin. Pop şi Popovici susțin că după informațiile lor, Hitler urmăreşte să convingă pe unguri să participe pe frontul rus cu întreaga lor armată, trecându-le pe la nas chestiunea reîntregirii Transilvaniei în cazul unei defecțiuni a României. Maniu spune că în Parlamentul de la Budapesta a şi avut loc în noiembrie o discuție importantă în acest sens. El nu exclude şi „şantajul lui Hitler cu legionarii" pentru a-l sili pe Antonescu că nu şovăiască.

D-na Popovici[316] ne-a servit dejunul după ora două. În cursul lui, Popovici şi soția lui ne-au dat diferite informații în legătură cu discuțiile lui Tanriöer cu Mihai Antonescu, care nu reprezintă însă ceva nou pentru mine. Ele dovedesc că Ică e serios preocupat de situația militară a nemților şi-l înghesuie mereu pe Tanriöer cu chestiunea unei colaborări româno-turce pentru apărarea intereselor lor în Balcani şi în Marea Neagră. Tanriöer înregistrează doar aceste sugestii, fără să ia nici un angajament. El crede că Turcia îşi apără cu energie neutralitatea ei, cu toată presiunea care o face diplomația engleză asupra ei ca să intre în război. Tanriöer i-a spus lui Popovici

ieri după masă că, după informațiile lui, Churchill face mari presiuni la Ankara pentru a convinge Turcia să intre în război, pentru a se putea astfel crea un al doilea front în Europa în Balcani. El e convins că Turcia nu va intra în război, primejdia fiind „prea mare pentru ea". Lupu se bucură din răsputeri la gândul că anglo-americanii ar putea organiza un al doilea front în Balcani, căci în acest sens trupele lor, apropiindu-se de Dunăre, noi am putea mai uşor convinge pe Antonescu să abandoneze pe nemți. Desigur, ar fi minunat acest lucru pentru că în cazul acesta ne-am putea apăra la nevoie şi de o pătrundere a ruşilor pe teritoriul nostru. Maniu e de aceeaşi părere.

La sfârşitul mesei ne-am felicitat pentru Crăciun şi Anul Nou, reuniunea de azi fiind ultima din anul acesta. Maniu pleacă mâine la prânz la Sibiu, Lupu mâine seară la Arsura, iar Popovici tot mâine la Braşov. Ghiță Pop va pleca şi el de sărbători în Ardeal. Eu rămân în Capitală, având mult de lucru.

Seara, Radio Londra anunță noi progrese anglo-americane în Nordul Africii şi posibilitatea unui acord apropiat între diferitele grupuri de emigranți francezi. Deocamdată subzistă acordul cu Darlan. De Gaulle, care se află la Londra, refuză cu încăpățânare însă orice înțelegere cu Darlan şi cu Giraud. Churchill face eforturi serioase pentru a-i sili la o colaborare. Moscova a publicat ieri un comunicat în privința Balcanilor, în special în chestiunea Albaniei. Această luare de poziție a Sovietelor în problema Balcanilor, tocmai acum când se vorbeşte de intențiile lui Churchill de a crea un al doilea front în această parte a Europei, e mai mult decât semnificativă, ea putând constitui un avertisment indirect la adresa anglo-americanilor în sensul că Balcanii e zonă rezervată influenței ruseşti. Eu am atras de mult timp atenția prietenilor mei politici asupra acestei primejdii. Am discutat-o de mai multe ori şi cu Mihai Antonescu. Comunicatul Moscovei de ieri repune pe tapet această primejdie. „Față de întrebările privitoare la atitudinea guvernului sovietic în chestiunea Albaniei, Uniunea Sovietică declară că priveşte cu multă simpatie lupta eroică de eliberare a patrioților albanezi în contra ocupanților italieni. Ea nu recunoaşte nici o pretenție a imperialismului italian asupra Albaniei şi doreşte s-o vadă eliberată de sub asuprirea ocupanților fascişti şi să fie restabilită independența ei". Declarații asemănătoare au mai făcut Sovietele şi în trecut privitoare la Iugoslavia şi la aşa-zisa Republică Croată, ocupată de fapt de

Italia. După mine, ultimul comunicat al Moscovei din 18 decembrie constituie punctul de plecare al unor noi divergențe între Moscova şi anglo-americani, fiind convins că ruşilor nu le convine intrarea în război a turcilor şi nici organizarea unui front anglo-turco-american în Balcani.

Duminică, 20 decembrie 1942

La 9 mă duc la Maniu să-i citesc buletinul informativ de sărbători pentru cadrele noastre de partid. S-a declarat de acord, nefăcând nici o modificare. Am discutat apoi comunicatul Moscovei privitor la Albania. E de acord complet cu interpretarea mea şi crede ca şi mine că anglo-americanii vor avea de furcă cu Moscova dacă vor neapărat să vâre Turcia în război şi să creeze un front de luptă în Balcani. „Cum de nenorocitul de Antonescu, zice Maniu, nu înțelege nici azi la ce primejdie ne expune politica lui nebunească de colaborare cu nemții, când este atât de evidentă preocuparea Sovietelor de a obține din partea anglo-americanilor mână liberă în spațiul românesc şi al Balcanilor. Singura speranță care ne mai rămâne e ca grecii şi iugoslavii să se opună pretențiilor ruseşti asupra Balcanilor". Ne înțelegem să ținem legătura prin telefon şi eventual să mă duc eu singur la Sibiu dacă intervine ceva important. La plecare el îmi dă un plic cu o sută de mii de lei pentru a fi predați lui Constantinescu-Iaşi, contribuția partidului nostru pentru luna decembrie pentru ajutorarea familiilor celor arestați ca membri ai partidului comunist.

La ora 5 am chemat pe Constantinescu-Iaşi şi i-am dat banii. El a venit însoțit de soția lui. A stat până la 7. Încerc să aflu ce se mai petrece în mişcarea lor de partid şi cum mai văd fruntaşii lor situația externă. Nu reuşesc să aflu mare lucru. Constantinescu e mai reținut şi-mi face impresia că vrea să ascundă adevărul ocolind, pe cât poate, realitatea. În schimb, ea e mai vorbăreață şi spune cam tot ce ştie. Aflu de la ea că în ultimul timp nici raporturile lui cu Pătrăşcanu nu sunt prea bune. Acesta e bănuit de relații suspecte cu Ministerul de Interne, datorită relațiilor intime ale mamei acestuia cu Pichi Vasiliu, ministru adjunct la Interne şi însărcinat cu Serviciile Secrete. Aşa se explică pentru ce soțul ei m-a rugat ca pe viitor ajutoarele noastre pentru familiile celor arestați să nu i se mai dea lui Pătrăşcanu. Azi am înțeles de abia că adevăratul lor şef e Foriş[317] şi nu Pătrăşcanu.

Toți fruntașii lor care nu sunt arestați sau internați în lagăr stau ascunși și-și păzesc pielea, nefăcând absolut nimic. Constantinescu crede că dacă rușii vor putea obține succese mai importante în contra nemților, „atunci e posibil ca și mișcarea comunistă de la noi să se mai învioreze și să ieșim din pasivitate”. Soții Constantinescu recunosc „că Siguranța dispune de un mare număr de trădători printre ei unii cunoscuți, alții încă nu, până și printre acei condamnați și închiși sau internați în lagăre”. „Trăim amândoi cu zilele în mână, spune ea, căci nu mai știm nici noi care dintre prietenii noștri e sincer sau agent al Siguranței”. Pleacă de la mine încântați de expunerea mea asupra situației generale. Le dau și o copie a buletinului nostru informativ pentru cadrele noastre <ca el> să-l arate prietenilor săi ca să-i mai încurajeze cu ocazia sărbătorilor. „Dacă se termină mai repede războiul, eu nu știu ce va mai face Petruț, zice ea, însă eu sunt hotărâtă să mă înscriu la național țărăniști, față de care am toată admirația pentru curajul cu care luptați”. „Să vedem cum se termină războiul, îmi spune soțul ei, căci desigur partidul nostru nu va mai putea duce lupta separat de voi, care ați dovedit că știți să luptați și vă meritați popularitatea”.

După plecarea lor, citesc presa noastră din ultimele zile și ascult Radio. Londra difuzează și ea comunicatul rus privitor la Albania și reproduce din presa engleză și americană o serie de pasaje care comentează acest comunicat și se prevede restabilirea independenței popoarelor balcanice odată cu prăbușirea imperiului italian. Noi încercări nemțești pentru despresurarea trupelor încercuite la Stalingrad au fost respinse de ruși în ultimele zile. În Africa, ora dezastrului final se apropie pentru italo-germani, care se văd acum strânși în Tunisia între două focuri. Propaganda germană și italiană nu mai suflă nici un cuvânt despre aderarea Spaniei și Portugaliei la acțiunea Axei și nici nu mai face vreo aluzie la eventualitatea unei debarcări în Anglia. Ziarele italiene și germane nu mai pot ascunde „situația gravă de pe frontul rus și cel african”. Cât despre japonezi, ei continuă să stea liniștiți. De mai bine de zece zile comunicatele germane ascund prostește adevărul de pe fronturile din Rusia și Africa, publicând tot felul de cifre mincinoase și necontrolabile privitoare la „pierderile catastrofale” ale inamicului în vase de transport, tancuri și armament. Dacă ai aduna toate aceste cifre ai ajunge să te întrebi de unde mai au flotă și armament toți adversarii

lui Hitler. Hotărât, situația lor e disperată ca să fie nevoiți să recurgă la atâta propagandă mincinoasă și prostească.

Luni, 21 decembrie 1942

La Biblioteca Academiei toată dimineața pentru a consulta cărți noi în legătură cu materia care o predau anul acesta studenților mei. Miroase a vacanță peste tot. Și la Academie puțini cititori. Vorbesc într-o pauză, pe la 11, cu Damian Bogdan și Al. Elian. Și ei au informații proaste despre situația trupelor noastre din Rusia și sunt convinși că Paulus va sfârși prin a capitula. Se tem însă amândoi că, „scăpând de nemți, vom da peste ruși, mult mai răi și mai primejdioși căci, zice Bogdan, pe lângă lăcomia lor cunoscută, ei mai vin azi și cu pretenția unei noi ordini sociale, care în fond nu este decât o altă formă sub care se prezintă imperialismul rusesc". Elian e de acord cu colegul său. Le-am răspuns că omul culege ce-a semănat și un popor suferă consecințele unei politici greșite. „Partidul nostru de ani de zile combate politica de apropiere și colaborare cu puterile Axei, am continuat eu. Răspunderea celor ce se pot întâmpla cade asupra celor care au susținut pe Carol ieri și pe Antonescu azi. Noi ne-am făcut din plin datoria cu riscul intereselor și libertății noastre". Ei recunosc acest lucru și blastămă ceasul când țara noastră și-a legat soarta de nemți, zice Elian. „Cât despre afirmația că primejdia rusească e mai mare decât cea germană, le-am spus eu, eu am cu totul altă părere însă n-o pot dezvolta azi aici, la Biblioteca Academiei. Rămâne să v-o explic cu altă ocazie". S-au uitat amândoi cu ochii mari, nevenindu-le să creadă ceea ce auziseră din gura mea.

După masă scriu la *Jurnal*, citesc presa, iar seara Radio. Presa germană și italiană comentează pe larg comunicatul Moscovei privind Albania și Balcanii, scoțând în evidență preocupările imperialismului rus care nu renunță la politica lui Petru cel Mare de a transforma Marea Neagră într-un lac rusesc și Balcanii într-o zonă de influență rusească. Se scoate în evidență în mod special primejdia acestei politici sovietice pentru independența națiunilor balcanice și mai ales pentru Turcia, ca păzitoare a Strâmtorilor. Unele ziare italiene și germane susțin chiar că Londra și Washington-ul au și cedat deja Sovietelor Balcanii și strâmtorile Bosfor și Dardanele. Desigur, dacă ar fi după Moscova, bucuroasă, ea nu s-ar da în lături

de la aceste preocupări însă sperăm că Anglia şi Statele Unite vor fi destul de tari pentru a ține în frâu lăcomia rusească şi să oblige Moscova să-şi respecte semnătura din Charta Atlanticului şi din tratatele de alianță cu Anglia şi Statele Unite. Cred că Sovietele vor fi bucuroase că au putut scăpa de primejdia germană cu ajutorul anglo-americanilor pentru a nu mai pretinde şi alte teritorii. În Africa şi pe frontul rus nici azi nu e bună de loc situația militară a Axei. Japonezii stau liniştiți.

Marți, 22 decembrie 1942

La Biblioteca Academiei şi azi, de la 8 la două după masă. Lucrez liniştit. Nu vorbesc cu nimeni. Am dat în unele reviste de istorie franceze şi maghiare peste o serie de recenzii referitoare la tezele mele de doctorat foarte măgulitoare. De abia aştept să se termine războiul şi să mă întorc la activitatea mea de profesor şi de istoric. Acasă găsesc atmosferă de vacanță. Fetele iau vacanță mâine la prânz. Eu voi ține ultima oră de curs mâine. Stau în casă restul zilei şi lucrez.

Seara, Radio. În Italia lucrurile merg din ce în ce mai prost. Trupele italiene din Africa sunt în plină debandadă, iar cele din Iugoslavia şi Croația luptă din greu cu partizanii care stăpânesc vaste teritorii unde nu pot pătrunde nici trupele germane. Mussolini şi regimul său fascist e pe drojdie. Încă o mică izbitură şi Italia fascistă s-a dus cu ea. Pe frontul rus, nemții tremură de frig şi se pregătesc să capituleze.

Miercuri, 23 decembrie 1942

Curs la facultate între 9 şi 10. Ies cu Ralea şi luăm o cafea la cofetăria „Capşa”. Se arată foarte îngrijorat de situația de pe frontul rus, unde trupele noastre şi cele nemțeşti încercuite în regiunea Stalingrad „sunt ca şi pierdute”. Revoluționarul de la Paris a devenit azi mare patriot român. Se teme şi el, ca şi fostul legionar Damian Bogdan, „să nu cădem sub ruşi, care odată cu dominația slavă, vor mai aduce şi bolşevismul cu distrugerea ordinii sociale şi a întregii clase dirigente româneşti”. El e de acord cu mine că şi nemții reprezintă „o reală primejdie pentru noi”, însă el e convins că o „dominație germană e cu mult mai preferabilă celei ruseşti, pentru că una e civilizată şi te

poți înțelege cu ea, pe când cealaltă, e barbară, asasină şi răsturnătoare de ordine socială". „Prefer de o mie de ori dictatura germană, continuă el, celei bolşevice, care-mi inspiră oroare pentru nesfârşitele ei crime şi disprețul total față de drepturile omului". Încerc să-i explic că inventează primejdii care nu există, pentru că victoria aliaților nu înseamnă o victorie exclusivă a Sovietelor şi că ele sunt ținute în frâu de semnătura care au pus-o pe tratatele de alianță cu Anglia şi Statele Unite. Nici n-a voit să mă lase să termin demonstrația mea şi m-a întrerupt râzând în gura mare, declarându-mi că sunt un mare naiv, care-mi fac iluzii. „Ruşii, zice el, fie ei țarişti ori bolşevici, sunt aceiaşi mincinoşi cunoscuți de veacuri, porci neruşinați care nu şi-au respectat niciodată semnătura pusă pe tratate. Cum îşi poate închipui cineva că aceşti indivizi, mai ales când se vor vedea acoperiți de gloria de a fi învins pe germani, îşi vor mai aduce ei aminte de alianța atlantică, de anglo-americani şi ceilalți aliați. Vei spune că aceştia le vor aminti obligațiile luate prin semnarea tratatelor respective. Acest lucru ar fi la fel cu invitația politicoasă făcută porcului scăpat din bârlog în grădina de zarzavat să se întoarcă de bună voie la locul lui. Câtă vreme nu pui mâna pe par să-l loveşti, ai văzut tu un porc ascultând de voie bună? Nu, dragul meu, continuă Ralea, anglo-americanii, după ce vor termina războiul, vor fi atât de fericiți de victoria lor încât, în afară de invitații la adresa Moscovei de a-şi respecta angajamentele luate nu vor ridica nu parul, dar nici măcar un deget asupra ei şi bolşevicii vor pune mâna pe toată Europa Centrală şi Balcanică din care nu-i vor scoate nimeni până la un nou război, peste 30–40 de ani". I-am răspuns că teoria lui nu stă în picioare pentru simplul motiv că anglo-americanii şi ceilalți aliați ai lor nu sunt atât de naivi cum crede el şi apoi dacă Sovietele şi-ar permite să calce în picioare tratatele semnate, şi-ar pune pe cap disprețul lumii întregi, lucru pe care Sovietele, care pretind să dirijeze mişcarea comunistă din toată lumea, nu şi-l pot permite, oricât ar fi ele de insensibile la aspectul moral al lucrurilor. A rămas intransigent pe poziția sa. Puțini îl cunosc pe Ralea ca mine. De la mama lui, evreică, el a moştenit inteligența, oportunismul feroce şi temperamentul de mare juisor; de la tatăl său, bulgar el a moştenit şi o doză serioasă de prostie, care se manifestă sub diferite forme, lipsă mare de spirit critic, vorbărie goală, în care spune cu multă îndrăzneală vrute şi nevrute, lipsa de măsură în tot ce face şi vorbeşte şi uşurința cu care judecă oamenii şi lucrurile. Lumea îl judecă după aparențe, care fiind în

avantajul lui – inteligență, vioiciune şi îndrăzneală – trece drept o personalitate de prim plan, intelectual de seamă, scriitor şi chiar filosof, când în realitate el n-are nici o pregătire ştiințifică şi în tot ce scrie nu face decât operă de compilație. Ca profesor, mediocru şi lipsit de conştiinciozitate, ca om de ştiință inexistent, iar ca om politic, uşuratic, oportunist şi lipsit total de caracter. M-am ocupat mai mult de el astăzi, pentru că Ralea a reuşit să-şi creeze o atmosferă de intelectual şi om politic, când în realitate este o mare cacealma.

După masă şi seara program obişnuit. În casă, atmosferă de sărbătoare. Fetele sunt în vacanță şi ajută Milicăi la pregătirea turtelor cu nucă de Crăciun. Eu scriu la *Jurnal* şi ascult Radio. Pe la 6 seara ne fac o vizită soții Odobeşteanu[318]. Ei ne invită cu mare stăruință să petrecem revelionul catolic mâine seară la ei. Va mai fi prezentă şi familia Ilcuş, care ține şi ea să fim împreună. Cum nu avem invitați şi Odobeştenii stau aproape de noi, în strada Matei Voievod, am acceptat.

Presa germană şi italiană continuă să se ocupe de pretențiile ruseşti asupra Mării Negre şi a Balcanilor în scopul vădit de a convinge Turcia să stea liniştită şi să nu facă jocul anglo-americanilor. Aviația engleză noaptea şi cea americană ziua bombardează fără încetare Germania şi Italia. În Africa, italo-germanii sunt respinşi pste tot. La Stalingrad, trupele încercuite se află într-o situație jalnică. De câteva zile comunicatele germane semnalează „lupte foarte grele” în regiunea Don-Volga, până la Stalingrad. Nu vorbesc însă nimic de încercuirea Armatei a 6-a a lui Paulus şi de mizeria în care se află trupele germane şi aliate din această regiune. Bieții turci au avut din nou cutremur, care i-a costat peste 1500 de morți şi colosale pierderi materiale.

Joi, 24 decembrie 1942

Şedința Consiliului de administrație a Societății „Garajele Mihăiescu”. S-a aprobat raportul administratorului delegat Bruckner. S-a hotărât ca nici un membru din Consiliul de administrație să nu cumpere vreo maşină Volkswagen din cele sosite din Germania. Motivul e că societatea trebuie să le vândă la prețul de cost 92 mii lei, în timp ce pe piață, la prețul liber, ele valorează dublu. Pentru a putea ajuta familiile lucrătorilor şi funcționarilor societății, consiliul aprobă ca administratorul Bruckner să ia un suprapreț de 50% la maşinile

vândute. În felul acesta putem distribui câte un salar în plus, drept gratificații de sărbători. După ședință, n-am mai discutat politică, toți fiind grăbiți să ne întoarcem la casele noastre.

Mielu Mihăiescu m-a condus cu mașina lui acasă. Informațiile lui despre situația de pe frontul rus sunt din cele mai proaste. Nemții de la „Ambasador" nu-și mai fac nici o iluzie. Ei cred că Paulus va fi obligat să capituleze poate chiar înainte de Anul Nou. „Ofițerii germani au devalizat pur și simplu magazinele din centru, spune Mihăiescu, de alimente, pe care le-au trimis cu camioane speciale familiilor lor din Germania".

După masă ies în oraș cu Rica și Ioana pentru cumpărături. Pe la 6 a trecut preotul Diaconescu cu ajunul. E fratele mai mare al profesorului Emil Diaconescu[319] de la Iași, liberal din grupul lui Tătărescu, fost colaborator al lui Victor Iamandi[320]. Preotul Diaconescu „e îngrozit" și el de perspectiva înfrângerii nemților. Era prea grăbit pentru a-i explica cât se înșeală de mult.

Pe la ora 10[30] ne-am dus la Odobești, unde am găsit pe soții Ilcuș și pe fiul lor, care s-a înscris la Facultatea de Drept. Fiica lui Odobești, Francette, e colegă cu Ioana și urmează franceza. Urmează și cursul meu. Ne așezăm la masă pe la 11 și ceva pentru ca Anul Nou să ne găsească bine dispuși. Mă surprinde masa abundentă și suculentă, fără să mai vorbesc de vinurile excelente care ni se servesc. D-na Odobești, deși franceză, este o excelentă gospodină, care s-a obișnuit perfect cu bucătăria românească. Odobești, când s-a căsătorit cu ea, a trecut și el la catolicism. Francette e și dânsa catolică. Masa din seara aceasta și întreaga atmosferă în care s-a desfășurat ea ne-a amintit de anii când ședeam la Paris și petreceam alături de francezi această noapte de Crăciun și de An Nou. Gazda fiind franceză, am evitat să adâncesc prea mult situația Franței. Am și fost ușurat mult în această privință întrucât soții Odobești au scos ei înșiși în evidență „prăbușirea morală și politică a Franței". „Mi-e rușine că sunt franceză", a declarat cu lacrimi în ochi d-na Odobești. „Clasa ei conducătoare s-a comportat în acest război mai mult decât lamentabil, zice Odobești, lucru pentru care merită disprețul lumii întregi. Rușinea de la Toulon rămâne o pată veșnică pe obrazul conducătorilor politici și militari ai Franței". Din moment ce ei au spus aceste lucruri, mie nu mi-a mai rămas decât concluzia și anume că „prin modul cum s-a dezonorat clasa ei conducătoare, Franța a încetat de a mai fi putere

mondială de gradul întâi, lucru regretabil pentru ea şi pentru noi, românii, care pierdem astfel pe viitor sprijinul atât de important în trecut al acestei mari şi generoase foste puteri". Ilcuş şi soţia lui n-au spus nimic, dând doar din cap, în sensul că sunt şi ei de acord cu concluziile mele. Am trecut la situaţia militară de pe frontul rus. Ilcuş face o scurtă analiză a forţelor de care dispun cele două tabere, pentru a ajunge la concluzia că „armata germană e pe punctul să înregistreze un mare eşec dacă nu reuşeşte să evite capitularea în sectorul Don-Stalingrad". „Consecinţele unei eventuale capitulări, continuă el, ar fi atât de grave pentru nemţi, încât nu ştiu dacă ei ar mai putea continua războiul şi dacă n-ar fi mai bine să negocieze o pace, cât timp mai dispun de o armată încă destul de puternică. Azi sunt convins şi eu că timpul nu mai lucrează pentru ei şi dacă nu reuşesc în anul care vine să ajungă la pace, atunci catastrofa estre inevitabilă". „Ce ne facem în acest caz cu ruşii, întreabă Odobeşteanu, pentru că victoria Naţiunilor Unite înseamnă pentru noi victoria bolşevicilor". „Să sperăm că nemţii sunt încă destul de tari pentru a impune Sovietelor să rămână pe frontierele din 1938 şi mai nădăjduiesc că şi anglo-americanii n-au interesul să-i vadă pe ruşi depăşind aceste frontiere", răspunde Ilcuş. L-am întrerupt pe Ilcuş, pentru a-l face atent asupra faptului că pierde din vedere tratatele de alianţă semnate de americani şi englezi cu Sovietele şi în care nu e vorba de frontierele din 1938, ci din cele din 1941, 22 iunie, dată la care Hitler a atacat Sovietele, dată când acestea ocupau deja Basarabia şi Bucovina de Nord. Ilcuş îmi răspunde că, după părerea lui, anglo-americanii, în caz de victorie, vor anula toate actele semnate de Hitler, lucru care va duce şi la anularea pactului de neagresiune din 1939 cu Sovietele, pe baza căruia acestea au ocupat în 1940 provinciile noastre. „Aceasta e o presupunere logică, i-am răspuns eu, însă Charta Atlanticului şi tratatele de alianţă cu Sovietele prevăd „actualele frontiere din 1941". „Dacă noi n-am fi atacat pe ruşi sau dacă ne-am fi oprit cel puţin pe Nistru, după eliberarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord, am mai fi putut invoca faţă de aliaţi pactul de neagresiune Molotov-Ribbentrop din august 1939, pe când aşa, noi nu ne-am mulţumit numai să intrăm în război contra Sovietelor, dar am mai făcut şi marea greşeală de a renunţa public la garanţiile franco-engleze. Cum mai putem invoca noi astăzi pactul de neagresiune Molotov-Ribbentrop, când armatele noastre luptă cu îndârjire la Odessa, în Crimeea, la Sevastopol, la Don şi acum la Stalingrad şi

Caucaz? Putem să mai sperăm noi că Anglia şi Statele Unite ar putea fi în stare să sacrifice interesele unui aliat atât de preţios din punctul lor de vedere, ca Sovietele, de dragul unei ţări care luptă în contra lor. Eu nu cred posibil acest lucru, afară dacă, cel puţin acum, cât timp victoria nu e încă destul de clară pentru Naţiunile Unite noi am înceta războiul şi am trece de partea lor cu arme şi bagaje". „Antonescu nu poate face acest lucru, răspunde Ilcuş, şi eu îi dau dreptate. Cât timp situaţia militară e încă neclară, el ar face o mare greşeală s-o rupă cu nemţii". În faţa acestei afirmaţii am fost silit să-l execut indirect, ca unul care a făcut parte din guvernul Tătărescu ca ministru de Război, în iunie 1940, când am fost siliţi să ne supunem ultimatumului rus şi să evacuăm în 48 de ore Basarabia şi Bucovina de Nord. Ilcuş a făcut parte şi din guvernul Tătărescu la data renunţării la garanţiile franco-engleze. I-am amintit într-o formă delicată că partidul nostru a combătut în permanenţă politica de apropiere şi colaborare cu puterile Axei, atât pe vremea lui Carol, cât şi a lui Antonescu şi că pentru totdeauna pentru noi a fost o certitudine că Axa nu poate câştiga războiul şi că interesele României cer ca ea să rămână aliată cu acele mari puteri care au ajutat-o şi în trecut să devină România Mare. „Acei care şi-au luat răspunderea războiului alături de nemţi sunt răspunzători în faţa naţiunii de catastrofa care ne aşteaptă", am precizat eu. Discuţia s-a oprit aici, într-o atmosferă cam rece. Noroc însă că vinurile au fost foarte bune şi ne-am încălzit.

Între unu şi două noaptea am ascultat cu toţii posturile de radio străine. La Londra şi Moscova se fac comentarii triste pentru situaţia militară a Germaniei. Interesant că de un timp încoace, Londra nu se mai ocupă mai de loc de Italia, pe care o socoate drept „notă neglijabilă şi victimă a Germaniei hitleriste". Pe frontul rus nici o schimbare. Nemţii fac şi Crăciunul acesta în gheţurile Rusiei.

Pe la 3 noaptea am plecat pe jos acasă. Am făcut 25 de minute. Un Crăciun fără zăpadă!

Vineri, 25 decembrie 1942

Dejun la familia Mihăilescu, cu colonelul Marinescu. Au mers şi fetele. Aflu de la Marinescu două informaţii foarte interesante. La Alger a fost asasinat Darlan. Nu se cunosc amănunte. Şantajul lui Hitler la adresa lui Antonescu a şi început faţă de răţoielile acestuia

în chestiunea colaborării pe frontul rus şi a raportului cu ungurii. Se publică ştirea că Horia Sima şi mai mulţi prieteni ai săi au evadat din lagărul unde se aflau şi se lasă a se înţelege că ei s-ar fi putut refugia în România. Toată poliţia şi jandarmeria noastră, spune Marinescu, este în stare de alarmă şi că Antonescu a luat întinse măsuri pentru prinderea lor dacă în adevăr ei s-ar fi refugiat pe teritoriul nostru. S-au făcut noi arestări de legionari printre acei care întreţin corespondenţă cu cei refugiaţi în Germania. În ce priveşte situaţia pe frontul rus, Marinescu spune că de câteva zile Antonescu e convins că Paulus va capitula, întrucât nemţii nu mai dispun de forţele necesare pentru a despresura trupele încercuite. Încercările lor de a aproviziona aceste trupe pe calea aerului s-ar dovedit „pură fantezie". Antonescu „face eforturi disperate" să reorganizeze în ţară „o nouă armată din resturile care s-au mai salvat de pe front, din cei răniţi mai uşor şi din recruţi". „Dar de unde armament, se întreabă Marinescu, pentru că nemţii, chiar dacă ar mai avea, nu ne mai pot da nimic cât timp nu mai au încredere în noi". „La Statul Major şi la Preşedinţia Consiliului, continuă Marinescu, este mare jale. Antonescu şi colaboratorii săi cunosc cel mai trist Crăciun din viaţa lor". Situaţia economică din Germania este atât de proastă, încât Antonescu a dat dispoziţii organelor noastre de control să închidă ochii la frontieră la tot ce pot transporta camioanele germane cu ocazia Crăciunului ca alimente din ţară. Îmi place concluzia lui Marinescu. „Trebuie să fie cineva nebun de-a binelea, zice el, ca să mai creadă că o ţară mai poate câştiga războiul în aşa hal de mizerie".

La ora 10 seara, când ascultam Radio Londra, ne-am trezit cu tatăl meu şi cu Fănică. La Bogdăneşti au rămas Corina şi Mircea să păzească gospodăria şi să facă Crăciunul împreună. Pe la 11^{30} a sosit şi Neculai. Tata şi Fănică ne-au adus o jumătate de porc, păsări tăiate şi ouă. Neculai, care vine din judeţul Hotin, n-a putut aduce absolut nimic, atât e de mare sărăcia în satele din plasa lui. Am stat până la două după miezul nopţii. Tata, Fănică şi Neculai povestesc lucruri îngrozitoare despre mizeria care domneşte în regiunile lor. Trei sferturi din locuitorii satului, spune tata, n-au un singur porc de Crăciun. Şi ai lui de-abia a avut 90 kg, căci n-a avut cu ce-l îngrăşa. De peste un an locuitorii satelor din judeţul Baia n-au văzut zahăr, ulei, făină de grâu, măsline, lămâi etc. Fănică spune că aceeaşi situaţie este şi în Tutova şi Tecuci, pe unde umblă el. Agenţii nemţilor au cutreierat

toată toamna satele noastre, strângând ouă, păsări, cereale, fasole, bob, linte, fructe etc. Țăranii s-au lăcomit la prețurile bune pe care le primeau şi au vândut până şi o parte din rezervele lor. În unele părți şi-au vândut până şi sămânța, în speranța că le-o va da în primăvară statul. „Nu e om în satul nostru care să mai creadă în victoria nemților, zice tata, şi toată lumea blastămă pe nemți şi pe Antonescu". Fănică spune că prietenul său din Ghidigeni, Chrisoveloni, crede că foarte curând nemții vor încheia pace cu Sovietele care sunt nemulțumite profund pe anglo-americani pentru că aceştia nu vor să creeze un al doilea front în Europa Occidentală şi nici nu le trimit regulat ajutoarele promise. După părerea mea, o astfel de pace nu e posibilă, deşi din punctul nostru de vedere ea ne-ar putea servi în viitor pentru că în acest caz anglo-americanii n-ar mai avea nici un interes să menajeze Sovietele şi am scăpa astfel pentru mult timp de primejdia rusească. Nu cred însă ca Sovietele să facă o aşa mare greşeală care le-ar putea duce la prăbuşirea nu numai a regimului bolşevic, ci şi a unității statului rus.

Sâmbătă, 26 decembrie 1942

Dejun acasă cu toată familia. Am invitat pe verii mei Băcescu şi Culai Cârlănescu cu soțiile. Pe la ora unu şi ceva a venit şi preotul Bobulescu cu Gheorghiță. Dejun fără politică. Glume, bancuri şi muzică.

Seara ascult la Radio Moscova amănunte despre situația trupelor germane de pe frontul Stalingrad. Trupele încercuite de-abia pot primi câte o sută de tone alimente zilnic pe calea aeruluii. Soldații primesc între 20–25 cartuşe pe zi şi n-au voie să tragă decât dacă sunt atacați. Rația de pâine a fost redusă la 100 gr pe zi, iar carnea de porc sau de vită lipseşte de peste o lună. În ultimele zile, trupa consumă carnea cailor înghețați ai unităților de cavalerie şi artilerie. Trupele ruseşti comandate în regiunea Donului de generalii Rokosovski[321] şi Voronov sunt foarte bine echipate şi primesc hrană caldă în fiecare zi. Presa rusă crede că nemții şi aliații lor vor capitula „curând" la Stalingrad, nemaiavând nici o şansă de scăpare. Londra anunță că azi a avut loc, la Alger, înmormântarea lui Darlan. Nu se cunosc încă amănuntele referitoare la asasinarea lui. Francezii lui de Gaulle şi ai generalului Giraud continuă să se certe. Ziarele italiene şi germane pretind că Darlan a fost asasinat de un ofițer gaullist.

Duminică, 27 decembrie 1942

La 9 dimineața m-am dus cu tata la Spitalul Colentina, unde a fost consultat de profesorul Lupu. El suferă din septembrie de arterioscleroză la piciorul stâng şi se teme să nu fie nevoie de operație. Lupu i-a recomandat un tratament pentru calmarea durerilor şi un regim adecvat. Dacă într-o lună, două, situația nu se ameliorează, operația devine inevitabilă; şi-ar putea pierde toată laba piciorului. Ne îndurerează mult acest lucru!

Dejun pentru sărbătorirea onomasticii lui Fănică, azi fiind Sfântul Ştefan (a treia zi de Crăciun).

Seara ascultăm cu toții posturile străine de Radio. Moscova anunță că după două săptămâni de încercări zadarnice pentru a dispersa trupele încercuite în regiunea Stalingrad trupele germane şi aliate comandate de Manstein au renunțat, se pare, definitiv la orice atac, cu începere din 23 decembrie. Londra crede că Paulus va capitula înainte de Anul Nou. În Africa, germano-italienii sunt în plină retragere pe ambele fronturi. Aviația engleză şi americană nu i-a lăsat pe italieni şi pe nemți să petreacă în linişte sărbătorile Crăciunului. Încă nici o ştire despre adeziunea Spaniei şi Portugaliei la acțiunea Axei. Cât despre Franța, ea doarme în dezonoare.

Luni, 28 decembrie 1942

La 8 dimineață, tata, însoțit de Fănică şi Neculai pleacă la Bogdăneşti, unde vor rămâne până după Anul Nou. Suntem invitați la dejun la familia Negrei. Am stat numai până la ora 3, căci ne-a telefonat Ioana că au sosit socrii[322] mei de la Zorleni. Negrei e optimist ca şi mine. El crede că nemții vor capitula curând şi că acest lucru va constitui o lovitură atât de mare pentru Hitler „încât i-ar putea fi fatală". El e convins ca şi mine că Moscova nu poate încheia o pace separată cu Hitler, care în realitate n-ar face decât să prelungească războiul cu un an, doi, întrucât anglo-americanii tot vor învinge până la urmă, chiar rămânând singuri. Negrei consideră că o invazie germană în Anglia şi Spania e „cu totul exclusă" şi aceasta pe baza argumentului că Germania „e epuizată" pentru că dacă ar mai dispune de rezerve ea ar fi încercat să despresoare armata lui Paulus. „Pentru ca Hitler, continuă el, să poată înghiți ruşinea unei capitulații la Stalingrad, a unei armate de peste 200 000 de oameni, înseamnă că

situația lui militară e pe drojdie. Aşa fiind, de unde trupe pentru a mai întreprinde noi acțiuni în Anglia şi Spania?”.

Am ajuns acasă pe la ora 4. Socru-meu suferă de arterioscleroză avansată. Soacră-mea a venit cu el să mai consulte un doctor, deşi după părerea doctorilor de la Bârlad boala lui n-are leac. El a trecut de 80 de ani şi nici un regim nu-i mai poate reda memoria şi judecata de altă dată. Încolo e sănătos, doarme foarte bine, are poftă de mâncare, dar uită şi uneori confundă copiii şi nu recunoaşte pe cei din jur. În schimb, pentru anii de tinerețe memoria lui funcționează foarte bine. Seara, după ce am stat la masă, el ne-a povestit cu mult haz amintiri din copilărie şi din anii când a intrat în serviciul moşiei regale Zorleni. Ne-a povestit rugăciuni întregi din vremea când era tânăr şi se ducea în fiecare duminică şi sărbătoare la schitul sau mănăstirea Adam. N-a putut rezista însă mult. După câteva pahare de vin l-a cuprins somnul şi la 9 şi ceva s-a aşezat în pat.

Eu am ascultat Radio. Nimic deosebit. La înmormântarea lui Darlan, aflu de la Radio Londra, au asistat mai mulți militari americani, în cap cu Eisenhower. Se confirmă ştirea că printre asasinii lui Darlan se află şi un partizan al lui de Gaulle. Nu se ştie însă dacă acesta a avut vreun amestec în această crimă. Presa engleză lasă a se înțelege că americanii vor trata cu generalul Giraud şi nu cu de Gaulle chestiunile de interes francez din Nordul Africii. Se pare că se pregăteşte un voiaj al acestuia la Washington pentru a căuta o înțelegere cu Roosevelt.

Marți, 29 decembrie 1942

Având în vedere vârsta înaintată a socrului meu, prof. Lupu a fost drăguț şi a trecut el pe la noi la 8 dimineața ca să-l consulte. A glumit tot timpul cu el cât l-a consultat, întrebându-l dacă a fumat şi a băut mult în viață. „Țigară n-am pus în gură niciodată, însă de băut, slavă Domnului, multe vase de vin mi-au trecut prin stomac”, i-a răspuns el. Lupu i-a răspuns că dacă este aşa mult obişnuit cu vinul, atunci mai poate bea şi în viitor, bineînțeles cu oarecare măsură. Pentru rest, odihnă, plimbare şi regim sobru. Medicamente aproape nu i-a prescris, afară de anticonstipative.

Prof. Lupu îmi spune apoi că ştie de la Malaxa că englezii fac presiuni serioase la Ankara pentru intrarea în război a turcilor.

Antonescu ştie acest lucru şi face mari eforturi pentru a-şi asigura bune relaţii cu Turcia. Malaxa crede că turcii nu sunt dispuşi să intre în război cu toate asigurările ce li se dau că victoria aliaţilor nu înseamnă şi victoria Sovietelor şi că ele vor fi silite să rămână strict între vechile frontiere din 1938. Turcii cunosc foarte bine pe ruşi de peste două sute de ani şi-i înţeleg foarte bine de ce ei nu pun nici o bază pe cuvântul Moscovei. Şi eu încep să mă îndoiesc în sinea mea că anglo-americanii vor fi în stare să-i împiedice să nu abuzeze de victorie, dar păstrez pentru mine această teamă pentru a nu demoraliza prietenii şi cadrele noastre de partid. În fond este o simplă teamă şi pe ea nu se pot clădi atitudini precise şi apoi până la victorie multe se mai pot întâmpla.

Restul zilei stau în casă şi lucrez pentru curs. Citesc presa, ascult Radio. Pe frontul rus, linişte de mormânt. Nemţii par resemnaţi să capituleze la Stalingrad. În Italia, anarhia este în plinul ei. În Africa trupele italo-germane din Tunisia sunt înghesuite din ambele părţi, dinspre Tripolitania şi dinspre Algeria. Presa germană şi italiană se ocupă de câteva zile de anarhia din rândurile francezilor din Africa, făcând tot felul de comentarii referitoare la asasinarea lui Darlan şi la neînţelegerile dintre de Gaulle şi Giraud.

Miercuri, 30 decembrie 1942

La 9 dimineaţă pleacă socrii mei la Zorleni. Vor ajunge la ora 3 după masă. Dejun la dr-ul Stănculescu. Prezenţi: Crihan, Hoisescu, Negrei, Aurel Dobrescu, Ilie Lazăr, T. Roxin şi Cezar Simionescu. Negrei expune foarte amănunţit situaţia militară de pe frontul din Rusia şi Africa şi ajunge la concluzia că la Stalingrad capitularea lui Paulus este o chestiune de zile, iar în Africa germano-italienii vor fi siliţi să capituleze şi ei într-o lună, maximum două. Crihan povesteşte după Radioul Moscova o serie de scene dramatice referitoare la suferinţele trupelor germane încercuite la Stalingrad. După el, „Hitler este un criminal faţă de poporul german dacă mai continuă războiul”. „Vina lui e foarte mică faţă de modul cum este ascultat de mamelucii din jurul său şi de poporul german care, în loc să-i tragă un glonte în cap, îl ascultă şi-i execută toate prostiile”, zice Dobrescu. Simionescu şi Hoisescu se ocupă de situaţia Franţei şi „de prăbuşirea ei ca mare putere”. Lazăr şi Roxin se arată foarte îngrijoraţi de victoria ruşilor şi

primejdia care o reprezintă ei pentru noi şi vecinii lor din Europa Centrală. Ei recunosc însă singuri că noi nu putem schimba cu nimic situația, forțele în luptă neputând fi influențate cu nimic de dorințele noastre. Eu trag concluziile la tot ce s-a vorbit, readucând din nou pe tapet problema răspunderilor. „Desigur, victoria ruşilor, am spus eu, mai ales în împrejurările de azi, când anglo-americanii nu se simt încă destul de pregătiți pentru a-i înfrunta pe germani în Europa, le creează un prestigiu ale cărui consecințe pot fi primejdioase pentru noi într-o zi. Ce vină are însă partidul nostru care a făcut tot ce a putut atât sub Carol, cât şi sub Antonescu ca să ajungem aici. E bine ca prietenii şi cadrele noastre să nu uite un moment originea răului. D-voastră ştiți cu câtă tenacitate țin eu să repet mereu acest lucru în discuțiile noastre şi în buletinele informative care le trimit săptămânal cadrelor noastre, pentru ca să nu se uite acel momnt decisiv din iulie 1936 – protocolul Litvinov-Titulescu, care dacă ar fi fost admis de blestematul şi ticălosul de Carol aşa cum a cerut cu atâta insistență partidul nostru, România nu s-ar găsi azi în lagărul german şi nu s-ar teme de o victorie rusească. Vina o poartă Carol al II-lea, mareşalul Antonescu şi toți ticăloşii şi oportuniştii care i-au ajutat în politica lui criminală. Tuturor celor care ne vorbesc azi de primejdia unei prea mari victorii ruseşti, noi trebuie să le răspundem trimițându-i să ceară socoteală acestor criminali". Prietenii mei m-au aplaudat călduros. „Crăciunul şi Anul Nou 1943, zice Stănculescu, sper să aducă victoria partidului nostru şi a strălucitului său şef, Iuliu Maniu". Un „Mulți Ani" repetat de trei ori a pus capăt dejunului nostru.

Seara citesc presa, scriu la *Jurnal*. Milica e liniştită, întrucât anul acesta vom face Revelionul la vărul meu Vasile Spiriodon, care, cu ocazia aceasta, îşi inaugurează casa lui din şoseaua Iancului aproape de cartierul nostru. El rămâne mai departe ca şef al Ocolului Silvic din Furceni-Tecuci, iar soția şi fetița lor se instalează în Capitală. El speră să se transfere în Bucureşti.

După Radio Moscova şi Londra, trupele încercuite la Stalingrad au fost somate de ruşi să se predea pentru a pune capăt unor vărsări de sânge zadarnice. Ruşii le-au oferit condiții destul de onorabile. După Londra, mareşalul Paulus e dispus să accepte condițiile, însă Hitler se opune categoric. Ce va ieşi din toate acestea vom vedea curând. Presa engleză lasă a se înțelege că foarte curând cei trei

mari şefi de state, Roosevelt, Churchill şi Stalin, se vor întâlni pentru a pune la punct ultimele măsuri în vederea terminării războiului.

Joi, 31 decembrie 1942

Stau în casă toată ziua şi pun ordine în hârtii, completez *Jurnalul* şi citesc presa.

Spre seară, ascult Radio. Nimic de seamă pe toate fronturile, linişte în ajun de furtună. Deocamdată Paulus n-a capitulat până azi, aşa cum credeau mulţi dintre prietenii mei. Interesant că şi în această chestiune Negrei nu s-a înşelat când a prevăzut că nemţii vor lungi cât mai mult posibil această rezistenţă inutilă. De câteva zile comunicatele germane folosesc o nouă expresie à propos de luptele de pe frontul de Răsărit. „Luptele de apărare ale trupelor noastre din regiunea Don-Volga continuă cu succes, cauzând inamicului pierderi grele". Rău au mai ajuns nenorociţii de ei.

Pe la 11 ne-am dus la familia Spiridon cu toţii. A mers cu noi şi preotul Bobulescu, care a făcut slujba de sfinţire a casei, după care s-a dus la Culai Cârlănescu, la ginerele său, să facă împreună Revelionul. În afară de familia Spiridon au mai fost invitaţi: generalul Gh. Ştefănescu[323], inginerul silvic Crăciun, fost ginere al lui Zelea Codreanu[324] şi Ernest Comănescu[325], prietenul lui Vasile Spiridon, consul în momentul de faţă la Cluj şi fost legionar, prieten personal al lui Corneliu Codreanu[326]. După slujba scurtă de sfinţire a casei, ne-am aşezat la masă pentru ca Anul Nou să ne găsească bine dispuşi şi cu paharele în mână. O masă regală, cu căprioară şi porc mistreţ din munţii Neamţului, aduse de Crăciun şeful Ocolului de la Văratec şi vinuri rare din viile Negroponte din Tecuci. Glume, bancuri, cântece de sărbători.

Între 2 şi 3^{30} ne-am retras în biroul lui Vasile şi am discutat politică. Generalul Ştefănescu, rănit serios în luptele din Cotul Donului, se află repartizat momentan la Cercul de recrutare din Capitală. El povesteşte scene teribile din cursul acestor lupte şi a retragerii care a urmat, după 20 noiembrie. Cu toată vechea lui admiraţie faţă de nemţi şi mai ales faţă de armata lor, astăzi el e silit să recunoască pe faţă decepţia lui mare cu care s-a întors de pe front. El confirmă toate zvonurile care au circulat în Capitală referitoare la debandada cu care s-au retras nemţii de pe frontul Donului ca să

scape de încercuire. „Eu, care am avut un cult pentru armata germană, zice el, nu mi-aş fi închipuit niciodată să asist la scene mai umilitoare şi mai degradante ca acelea pe care le-am văzut la aceşti ostaşi în retragere. Procedau ca nişte fiare, fugeau fără să întoarcă măcar capul la camarazii lor răniţi, aproape înghețați şi care de-abia se puteau târî, cerând să fie ajutați. Treceau în camioane fără să se uite la ei, iar când grupuri de germani întâlneau şi un camion românesc sau italian şi erau mai numeroşi, îi dădeau jos cu forța şi le luau camioanele ca să fugă cât mai repede. Uneori ai noştri au fost obligați să tragă în ei pentru a se putea retrage. Soldații şi ofițerii noştri, care au văzut aceste scene, s-au lămurit pentru restul vieții de orice stimă sau admirație față de poporul german. Oricât ar fi de grele anumite împrejurări în viață, continuă generalul Ştefănescu, sunt limite sub care nu se poate coborî un om civilizat. Soldații şi ofițerii nemți în retragerea de la Don au depăşit cu mult aceste limite. În camionul cu care mă retrăgeam eu, rănit, împreună cu alți patru ofițeri şi zece soldați, răniți ca şi mine, cu mare greutate am scăpat din mâinile unui grup de nemți care voiau să ne dea jos şi să ne lase în plin câmp. Nu ne-au lăsat în pace decât după ce am scos revolverele unii dintre noi, iar şoferul, un sergent, i-a amenințat cu o mitralieră. În continuare generalul spune că după el şi după toți ofițerii noştri cu care a stat de vorbă, nemții au pierdut definitiv războiul şi noi ar trebui să ne despărțim de ei cât mai repede posibil. El a făcut apoi o apreciere şi mai interesantă. „După un an şi ceva de război alături de nemți, mi-am dat seama că, în comparație cu ei, soldații noştri sunt infinit mai omenoşi decât ei şi pe noi, românii, ne stimează foarte mult”.

Interesante sunt şi informațiile lui Comănescu, care stă de un an şi mai bine la Cluj. „Ungurii îşi fac de cap, zice el. Procedează în Ardealul de Nord ca şi cum ar rămâne pentru totdeauna stăpâni şi declară peste tot că au asigurări formale de la Hitler că şi restul Transilvaniei va fi al lor, la sfârşitul războiului”. Românii rămaşi sub dominația lor, continuă Comănescu, sunt scoşi din toate drepturile. Şcolile şi bisericile lor sunt peste tot închise. Nu e voie să apară nici un ziar românesc. În bibliotecile publice, cărțile româneşti nu pot fi cercetate. Orice mişcare cu caracter național este interzisă. „Ungurii pretind, spune Comănescu, că la sfâşitul războiului, românii de sub stăpânirea lor şi cei din Ardealul de Sud, rămas sub dominația

Bucureştilor, vor fi transportaţi în masă în Transnistria şi Basarabia. Ei mai susţin că în fine s-au înţeles şi cu Mussolini să renunţe la Croaţia şi Slovenia în schimbul sprijinului acestuia ca să obţină Transilvania întreagă". La sfârşit, le-am expus pe scurt punctul nostru de vedere asupra situaţiei generale şi drept confirmare le-am citit ultimul nostru buletin informativ trimis cadrelor noastre înainte de Crăciun.

Mihai Ispasiu, ca cel mai în vârstă dintre noi, a ridicat, înainte de a ne despărţi, un pahar de şampanie în sănătatea noastră, urându-ne un an nou fericit, în care să vedem victoria Naţiunilor Unite şi refacerea României Mari din 1918. „Să sperăm, am adăugat eu, ca odată cu aceasta să vedem restabilită libertatea şi restaurată democraţia pe întreg globul". Un „Mulţi ani trăiască" a subliniat cuvintele mele şi ale lui Ispasiu. Cu aceasta am intrat definitiv în anul 1943.

Vineri, 1 ianuarie 1943

Anul 1943 începe foarte bine pentru noi din toate punctele de vedere. Situaţia externă se anunţă în condiţii foarte bune. Până şi cei mai sceptici dintre prietenii mei încep să vadă şi ei că anul acesta ne va aduce prăbuşirea Axei. Sper să fiu scutit pe viitor de nevoia de a ţine nesfârşite expozeuri prietenilor mei pentru a-i convinge că anglo-americanii vor câştiga războiul. Aştept să văd mai repede capitularea nemţilor la Stalingrad pentru a se termina odată pentru totdeauna cu invincibilitatea armatei germane. Sper totodată să văd anul acesta şi titularizarea mea la Universitate, după atâţia ani de zbucium şi întoarcerea mea la meseria de istoric şi profesor. Stau în casă toată ziua şi lucrez pentru curs şi pun la punct *Jurnalul* meu, pe care am reuşit să-l ţin la zi.

Pe fronturile de luptă nimic nou pe ziua de azi, afară de minciunile obişnuite ale nemţilor, pe care presa noastră le reproduce zilnic cu mare fidelitate. Tonul însă al mesajelor lui Antonescu de Anul Nou pentru ţară şi armată nu poate ascunde tragismul situaţiei în care se zbate. „Astăzi, zice Antonescu, ne este ameninţată fiinţa neamului nostru". Pentru ce a intrat în război în contra voinţei ţării făcând-o pe grozavul şi pe dictatorul maimuţoi, după exemplul lui Hitler şi Mussolini? Noi i-am atras tot timpul atenţia că nemţii vor pierde războiul şi în loc să ne creadă, ne-a persiflat, acuzându-ne că suntem în slujba anglo-americanilor. Până şi azi, în ceasul al 12-lea

când vede că nemții sunt pe punctul să capituleze la Stalingrad, nenorocitul de el nu e încă decis să părăsească puterea pentru a lăsa țării posibilitatea de a evita catastrofa totală.

Sâmbătă, 2 ianuarie 1943

Seara la 7 la familia T. Ionescu împreună cu Milica. E prezentă şi familia Şteflea care, de data aceasta, e realmente îngrijorată de soarta războiului. „Tare mă tem că d-voastră şi d-l Maniu, îmi spune d-na Şteflea, o să aveți dreptate şi o să ne trezim într-o zi cu ruşii în Bucureşti. Soțul crede că aşa ceva nu se va întâmpla niciodată, însă eu rămân sceptică". „Desigur, situația nemților şi a armatei pe frontul rus nu e de loc bună în momentul de față, intervine Şteflea, însă nevastă-mea se teme fără motiv. Nemții sunt încă tari şi nu cred că vor capitula la Stalingrad". Şteflea continuă apoi să repete greşelile făcute de comandamentul german, pe care eu le-am înregistrat în *Jurnal* la timpul respectiv şi insistă îndeosebi asupra greşelilor de neiertat că nu s-au retras din Stalingrad de îndată ce şi-au data seama că nu-l pot ocupa decât cu sacrificii imense pe care nu le puteau face. El găseşte că şi trupele celelalte care se află în regiunea Caucaz sunt grav amenințate şi că Hitler se încăpățânează să le țină pe loc, deşi comandanții lor insistă să se retragă cât mai este timp. Cu toate aceste greşeli, Şteflea e convins că nemții sunt încă destul de tari pentru a împiedica o victorie rusească. El este totuşi impresionat de cantitatea de armament şi de avioane pe care anglo-americanii le-au putut transporta peste Ocean, în folosul ruşilor. „Aproape toată aviația lor, zice Şteflea, e americană. Dacă războiul mai continuă mult, încep să cred şi eu că anglo-americanii ar putea câştiga războiul. Bineînțeles până atunci mai este timp; şi Hitler are încă posibilitatea ca, renunțând la o parte din pretențiile sale, să se înțeleagă fie cu Anglia, fie cu Sovietele". L-am lăsat să vorbească fără să-l întrerup ca să văd complet care e convingerea lui şi a lui Antonescu în chestiunea războiului. Cu această ocazie am aflat un lucru interesant şi care, foarte probabil, e adevărat. De când cu debarcarea anglo-americanilor în Maroc şi Algeria, Mussolini face mari presiuni asupra lui Hitler ca să ajungă fie la un aranjament cu ruşii, fie la o scurtare a frontului pentru a putea face față situației din Africa, care se agravează pe zi ce trece şi s-ar putea termina cu o catastrofă pentru Italia. În concluzie,

Şteflea crede că foarte curând Hitler va fi nevoit să ia o hotărâre în această privinţă, căci nu poate admite o defecţiune a Italiei, care ar putea avea repercusiuni foarte grave pentru întreaga situaţie din Europa Occidentală. Îl întreb dacă ştie ceva precis în chestiunea lui Sima şi dacă este adevărat că Hitler încearcă să-l şantajeze pe Antonescu, trecându-i pe la nas primejdia legionară. Şteflea ştie atât că Hitler a cerut lui Mussolini extrădarea lui Sima şi că acesta s-a obligat să-l predea nemţilor. Şteflea spune că dacă Antonescu a criticat aspru mai multe greşeli făcute de comandamentul german şi s-a plâns că nemţii nu şi-au respectat promisiunea de a ne da armamentul convenit, totuşi raporturile lui cu Hitler nu s-au deteriorat şi că acesta ştie că Antonescu domină situaţia mult mai bine decât ar face-o legionarii şi că are o autoritate indiscutabilă asupra armatei. „Chestiunea cea mai primejdioasă, în momentul de faţă, zice Şteflea, este problema raporturilor noastre cu ungurii, pentru că aceştia sunt sprijiniţi puternic de unii prieteni apropiaţi ai lui Hitler, iar Göring, care ne promisese sprijinul său, se pare că acum nu se află în raporturi prea bune cu Hitler. Acesta îi reproşează eşecul său în aprovizionarea armatei încercuite la Stalingrad pe calea aerului. Dacă eventual Göring ar fi disgraţiat, noi ne-am găsi complet descoperiţi la Berlin în chestiunea Transilvaniei". I-am răspuns că toate chestiunile acestea nu prezintă pentru mine nici o importanţă, întrucât cu Göring ori fără Göring, problema noastră cu ungurii nu se rezolvă la Berlin, ci la Londra şi Washington. „Din contra, i-am spus eu lui Şteflea, ar fi de dorit ca ungurii să participe cu toată armata lor pe frontul rus pentru a se compromite ca şi noi alături de nemţi şi în felul acesta să nu mai fie susţinuţi de anglo-americani la pacea generală". D-na Şteflea recunoaşte că „am perfectă dreptate". Soţul ei se mulţumeşte să ofteze.

Între 11 şi 12 noaptea ascult Radio. Situaţia la Stalingrad se înrăutăţeşte pe fiecare zi. La fel în Africa, unde italienii se predau în masă, iar nemţii sunt ameninţaţi să fie aruncaţi în mare. Rezistenţa lor în Tunisia se apropie de sfârşit. De pe continent ei nu mai pot transporta nimic, nici oameni, nici armament sau carburanţi, întrucât tot spaţiul aerian e dominat de aviaţia engleză şi americană. În ordinul de zi către armată, Hitler se vede nevoit să folosească din nou minciuna cu armele secrete, poveste în care nu mai crede nimeni. „Patria şi-a făcut anul acesta arme noi, zice Hitler. Oricât ar fi de greu acest

război şi oricât de des s-ar înclina aparent balanța succesului de partea adversarilor noştri, sfârşitul va fi tot victoria noastră". Hitler se află la doi paşi de catastrofă şi el continuă să vorbească de victorie! Mă întreb cum de Antonescu, care, în fond nu e un om prost, nu-şi dă încă seama de tragedia lui Hitler, care se apropie de sfârşit.

În schimb, Roosevelt anunță că pentru Statele Unite şi aliații lor perioada defensivă s-a terminat şi că de acum înainte începe epoca marii ofensive pentru distrugerea inamicului. El insistă asupra necesității ca aliații să strângă şi mai mult rândurile şi arată că şi după terminarea războiului ei trebuie să rămână mai departe uniți pentru a asigura pacea în lume.

Duminică, 3 ianuarie 1943

Ca şi în alți ani, avem la dejun pe d-na Tafrali[327], venită de ieri de la Iaşi. Am fost cu ea pe la 9 dimineața la ziarul „Universul" ca să încaseze banii care-i revin pe manualele de curs secundar ale fostului ei soț editate de Tipografia „Universul" şi corectate de mine. Partea cuvenită mie, conform contractului, i-am cedat-o d-nei Tafrali ca şi în ceilalți ani. Seara am fost cu toții la familia Şerban. D-na Tafrali, ca şi d-na Şerban, sărbătoresc astăzi ziua lor, Sfânta Genoveva. Ioana noastră, născută la Paris în 1922, are trecut în actul de botez şi numele Geneviève. D-na Tafrali e indignată la culme pe compatrioții săi pentru atitudinea lor ruşinoasă în acest război. „Istoria autoscufundării flotei de la Toulon a depăşit orice închipuire" pentru ea. Ca şi soția lui Şerban, declară că-i „este ruşine a fi franceză". Şerban e indignat pe Petrovici, „omul tuturor compromisurilor şi pe al cărui cuvânt nimeni nu poate pune nici un temei", zice el. Nici acum nu i-a rezolvat chestiunea transferării sale de la Iaşi şi-l „poartă cu vorba". Ca să împace şi grupul care susține pe Bazil Munteanu, Petrovici a ajuns în fine la soluția să creeze o a doua catedră de filologie romanică, la care să fie transferat Şerban, iar Bazil Munteanu să rămână la cea de franceză. Şerban e indignat pe drept cuvânt pentru că mai întâi numirea lui Munteanu e cu totul ilegală, iar în rândul al doilea Şerban e profesor vechi şi infinit mai pregătit decât concurentul său. Mihai Antonescu susține pe Munteanu, la cererea lui Gh. Brătianu, Ralea, Giurescu, Oprescu[328] şi ceilalți, iar Petrovici, ca ministru, nu e în stare să se opună acestei ilegalități

sfruntate. Sunt cu totul de acord cu Şerban. Toată seara n-am discutat decât această chestiune şi ura teribilă cu care-l urmăreşte pe Gh. Brătianu şi grupul său de profesori.

Luni, 4 ianuarie 1943

Dejun la familia Giosanu. Merg şi fetele. Suntem numai noi. Trecem în revistă toate problemele la ordinea zilei. Cu Giosanu discuţia e uşoară şi agreabilă, deoarece sunt de acord cu interpretarea lor. El e adversar hotărât al nemţilor şi e persecutat de Antonescu, care l-a scos din armată din cauza căsătoriei sale cu o evreică. El aşteaptă să se termine războiul ca să se înscrie în Partidul Naţional Ţărănesc. Are mare admiraţie pentru Maniu şi pentru noi toţi din jurul lui, care luptăm dârz în contra dictaturii şi a alianţei cu puterile Axei. Giosanu se miră că nemţii încremeniţi la Stalingrad mai pot încă rezista, înghеţaţi, fără hrană şi fără nici o speranţă de scăpare. Faţă de armata italiană are un dispreţ suveran. D-na Giosanu ne spune o mulţime de bancuri pe seama lui Mussolini şi a vitejiei soldatului italian. Am stat până la ora patru.

Între 6 şi 8 am avut musafiri, familia Cartianu. D-na Cartianu (Ursu) mă roagă insistent să-l numesc pe fiul ei Horia Ursu[329] la catedra mea. I-am promis să o satisfac îndată ce voi avea acest post. Ea mi-a transmis bune urări de sărbători şi de ziua numelui din partea fratelui său, generalul Traian Grigorescu, care ar fi venit şi el dacă nu s-ar teme de Antonescu să nu-l bănuiască de relaţii cu opoziţia, el fiind ofiţer activ. Îmi comunică însă din partea lui că „situaţia trupelor noastre la Stalingrad e disperată şi că deznodământul se va produce cât de curând". Cartianu spune şi el că la Statul Major nimeni nu-şi mai face nici o iluzie în privinţa acestor trupe şi că Antonescu şi anturajul lui critică pe faţă pe Hitler pentru greşelile strategice de neiertat pe care le-a făcut pe frontul rus de la începerea războiului. D-na Cartianu ştie de la fratele ei că şi la Palat este aceeaşi situaţie şi că regele Mihai şi mama lui vorbesc pe faţă că „Maniu a avut dreptate şi că Antonescu face o mare greşeală că nu se retrage cât mai repede pentru a se forma un guvern naţional". Cartianu şi soţia lui ştiu şi ei că Mussolini face mari presiuni la Berlin pentru a sili pe Hitler să încheie un acord cu Sovietele pentru a putea face faţă situaţiei pe frontul occidental şi mai ales în Africa. Se

pare că în ultimul moment conflictul latent dintre Statul major italian şi miliţiile fasciste s-a agravat brusc şi că Mussolini se teme de o lovitură militară. Cartianu spune că cercurile italiene din Capitală, care au legături cu ambasadorul Bova Scopa[330] vorbesc de câteva zile de un conflict grav care ar fi izbucnit recent între Statul Major italian şi Mussolini. Primul consideră războiul definitiv pierdut, iar al doilea cere cu încăpăţânare continuarea războiului. Se mai spune chiar că pe această chestiune ar exista şi o reală neînţelegere între Mussolini şi ginerele său Ciano, care nu-i înghite pe nemţi. Totul e posibil, dar cine ştie dacă toate aceste informaţii sunt exacte şi nu simple presupuneri. În orice caz, ele sunt verosimile.

Seara, între 11 şi 12 ascult Radio. Cearta dintre de Gaulle şi Giraud continuă. Americanii susţin pe Giraud, care a luat succesiunea lui Darlan în Nordul Africii, iar englezii pe de Gaulle. Acesta e vorba să facă un drum la Washington pentru a se înţelege cu Roosevelt. Presa germană şi italiană vorbesc despre o apropiată întrevedere între Roosevelt, Churchill şi Stalin, undeva în Africa sau în Europa. Londra nu spune nimic în această privinţă. În Africa, situaţia evoluează în favoarea anglo-americanilor, iar la Stalingrad Paulus se pregăteşte de capitulare.

La reuniunea Comitetului Caselor Naţionale, condus de generalul I. Manolescu, a vorbit şi Petrovici, care nu pierde nici o ocazie să perie pe Antonescu şi să-şi exprime solidaritatea lui cu politica regimului. „Personal sunt şi rămân plin de încredere în viitorul acestei ţări. *Cele mai aspre ceasuri şi cele mai deprimante sunt totdeauna acele care preced răsăritul soarelui.* Trăim, e adevărat, clipe grele, dar să aşteptăm cu încredere răsăritul, care nu poate să nu vie". Fraza lui Petrovici rămâne mereu sforăitoare şi ieftină. Expresiile pe care le-am subliniat dovedesc şi multă eroare şi confuzie.

Marţi, 5 ianuarie 1943. Ajunul Bobotezei

Zi de post pentru toţi ai casei. Avem în schimb prăjitură de post, celebrele vărzări, care îmi răscolesc toate amintirile copilăriei. Rica şi Ioana s-au obişnuit şi ele cu vărzările, încă preferă turtele cu nucă, zise „pelincile Domnului". Stau toată ziua în casă şi fac corespondenţă. Din cauza multiplelor mele ocupaţii am redus corespondenţa la minimum posibil. De abia mai găsesc timp să

răspund la felicitările de sărbători. Simt de mult nevoia unui secretar, dar nu văd unde l-aş putea adăposti şi nici cu ce-l plăti. Trebuie să fac eu totul, până şi pe telefonistul cu toţi prietenii mei politici. De abia găsesc timpul necesar să-mi fac cursul universitar şi să mă ţin în curent cu lucrările de specialitate. Blestemat să fie Iorga, care m-a silit să intru în politică şi să-mi neglijez meseria mea de istoric pentru care am fost pregătit. Aştept prăbuşirea mai repede a lui Hitler pentru a mă lăsa de politica militantă şi a mă întoarce la lucrările mele.

Seara, Radio. Ruşii au somat din nou pe Paulus să capituleze pentru a pune capăt unor vărsări de sânge zadarnice. Nu se ştie însă dacă vor mai putea rezista mult. Sovietele atacă putrernic de două zile şi în regiunea Veliki Luki. Comunicatele germane vorbesc mereu de „pierderile considerabile" pe care le au ruşii şi folosesc tot felul de expresii pentru a ascunde adevărul. Iată un exemplu. „Toate atacurile bolşevice au putut fi oprite, zice comunicatul german din 2 ianuarie, în faţa unor linii scurtate din motive tactice şi câştigul trecător de teren câştigat de sovietici a putut fi compensat prin reacţiuni imediate. În cursul acestor lupte, inamicul a pierdut 14 tancuri". În regiunea Riev, ruşii au declanşat o nouă ofensivă. Ziarele noastre publică apelul lui Göring şi discursul lui Göbbels de Anul Nou în care amândoi se laudă că „în anul care începe Axa va câştiga războiul".

Miercuri, 6 ianuarie 1943

După timpul frumos de astăzi n-ai zice că suntem la Bobotează. Şi anul acesta văd că timpul se potriveşte mai bine cu stilul vechi. Stau în casă şi lucrez. La bucătărie, activitate serioasă în vederea pregătirilor de mâine, de ziua mea. Am *Jurnalul* la zi şi materia pentru câteva cursuri la facultate. Rica şi Ioana pregătesc de zor lecţiile pentru şcoală. Anul acesta şcolile se deschid la 11 ianuarie.

Ziarele noastre, neavând ce să mai publice în favoarea nemţilor şi italienilor care merg prost peste tot, publică mereu lucruri referitoare la sărbători şi trec sub tăcere toate eşecurile lor din Africa şi de pe frontul rus. Toată lumea aşteaptă capitularea nemţilor de la Stalingrad. În Italia lumea se aşteaptă la debarcarea anglo-americanilor. Presa italiană aproape nu mai publică nici o ştire despre luptele din Tunisia, pregătind astfel opinia publică cu ideea capitulării. Presa germană recunoaşte importanţa luptelor de la Veliki

Luki, „centrul lor de gravitate”, şi dezminte că oraşul ar fi căzut în mâinile ruşilor. Ultimul comunicat german vorbeşte de lupte „grele” pe frontul Don-Volga şi „lupte înverşunate” în regiunea Ilmen-Ladoga. Ziarele germane se ocupă şi de neînţelegerile dintre de Gaulle şi Giraud, afirmând că din nou a fost amânată vizita celui dintâi la Washington. Ele atacă violent pe Roosevelt pe chestiunea Cărţii Albe pe care acesta a publicat-o recent cu privire la răspunderile războiului şi la vina care o poartă Hitler, Mussolini şi militariştii japonezi. Presa germană şi italiană răstălmăcesc cu o perfectă rea credinţă documentele Cărţii Albe care spun numai adevărul. Această presă se leagă de orice fleac pentru a crea impresia că anglo-americanii ameninţă civilizaţia lumii. Ea face din nou mare caz de ultimele declaraţii ale secăturii de Laval, pe care adevăraţii francezi îl consideră un simplu trădător în slujba nemţilor, care nu pierde nici o ocazie să-şi plătească stăpânii, repetând mereu ca o flaşnetă răguşită că anglo-americanii sunt „furierii bolşevismului” în Europa. Laval îi acuză de nesinceritate totală şi afirmă că toate coloniile franceze din Nordul Africii nu vor mai fi restituite Franţei, întrucât Londra, de acord cu Washington-ul, vor să facă din ele o nouă patrie pentru evreii din toată Europa. Licheaua de Laval a devenit acum şi antisemit! Presa germană susţine de câteva zile cu lux de amănunte mincinoase că anglo-americanii pregătesc crearea unui mare stat evreiesc în Nordul Africii, din fostele colonii franceze.

Joi, 7 ianuarie 1943. Sfântul Ioan

Primesc telegrame de felicitare de la Maniu, Lupu, Mihalache, Popovici şi de la toţi şefii noştri de organizaţii, de la colegi şi prieteni din toată ţara. Ioana are şi ea patron şi primeşte colegele după masă la 4. Prietenii vin ca de obicei la ora 11 şi stau până la ora unu. Unii dintre ei aduc vinuri, fructe, bomboane şi prăjituri fetelor. Lipsesc toţi membrii din birou sau nu s-au întors din vacanţă, în schimb sunt prezenţi mulţi prieteni din Capitală, unii nefiind membri de partid, ca: Şerban, Herescu, Dragoş Protopopescu, Marmeliuc şi Victor Papacostea. Dintre pretenii politici sunt prezenţi: Sauciuc Săveanu, Popescu Telega[321], Ştefan Ciobanu, Pantelimon Erhan, Al. Boldur, Pan Halippa, Crihan, moş Codreanu, Costache Lupu, generalul Negrei, inginer Hoisescu, avocatul Costachi (Roman), I. Croitoru

(Tecuci), Mihai Borcea, I. Nicolau (Bacău), Mihai Răutu, Aurel Dobrescu, T. Roxin, Ilie Lazăr, A. Leucuția, Emil Ghilezan, Cezar Simionescu şi alții. Primul pahar de vin l-am ridicat în cinstea lui Mihalache şi a celor prezenți care sunt Ioni, precum şi a tuturor prietenilor noştri Ioni din tot partidul. Au ținut apoi toasturi pentru mine: Negrei, Crihan, Halippa, Hoisescu şi Ilie Lazăr, relevând cu toții simțul meu politic, cunoaşterea problemelor externe şi constanța atitudinii mele politice. Le-am răspuns, făcându-le o scurtă dare de seamă asupra situației externe, aşa cum se prezintă ea în momentul de față. I-am pus în special în curent cu zvonurile care circulă în legătură cu presiunea lui Mussolini asupra lui Hitler pentru o înțelegere cu ruşii şi acelea în legătură cu şantajul nemților asupra lui Antonescu cu legionarii şi cu Horia Sima. La urmă le-am pomenit şi de agitațiile ungurilor pe chestia Transilvaniei, precum şi de supărarea lui Antonescu în urma căderii lui Göring în dizgrația lui Hitler. Informațiile mele au dat loc apoi la tot felul de comentarii, care au durat o oră şi ceva şi la care au luat parte mai mulți din cei prezenți.

Lucrul cel mai interesant din discuțiile de azi a fost noua atitudine a lui Halippa şi a lui Ciobanu asupra situației de pe frontul rus. Spre surprinderea celor prezenți ei au început să regrete că s-au înşelat atât de mult şi asupra ruşilor, cât şi a germanilor. Pe primii i-au crezut mult mai slabi, iar pe nemți mult mai tari. „Puteam pune capul, zice Halippa, că Hitler va intra ca-n brânză în Rusia Sovietică, mai ales după ce văzusem cât s-au dovedit de slabi în războiul cu Finlanda. Am crezut apoi că ei au arme secrete şi în pregătire şi de aceea au oprit ofensiva în fața Moscovei, ca să nu mai distrugă inutil vieți omeneşti din moment ce cu armele lor secrete pot isprăvi cu ruşii mai repede. Văd că m-am înşelat şi asupra acestui punct. Văd acum că toată armata lor de pe frontul Stalingrad e gata să capituleze. Când şi acest fapt va fi împlinit atunci trebuie să fie cineva cu totul lipsit de judecată pentru a mai crede în victoria nemților. Eu unul declar de pe acum că nu mai cred în succesul lor şi fac *mea culpa* față de d-l Maniu şi de toată conducerea partidului că m-am putut înşela atât de mult. Am avut în vedere numai soarta provinciei mele Basarabia şi în dorul meu de a o vedea eliberată am văzut în nemți singurul mijloc prin care puteam obține acest lucru. Azi văd cu groază înfrângerea nemților şi invazia țării de hoardele bolşevice”. Ciobanu s-a declarat de acord cu Halippa, adăugând şi argumentul că

el a sperat în „sfărmarea Rusiei în bucăți de la prima lovitură primită de la nemți şi în special în proclamarea unei Ucraine independente. Până azi nu s-a putut organiza în Rusia nici un guvern alb din atâtea sute de mii de refugiați ruşi în afară, iar la Kiev nu s-a putut constitui încă un guvern ucrainean care să ia pe mână problema separării Ucrainei de restul Rusiei. M-am convins azi că bolşevicii au reuşit să dea războiului cu nemții un caracter național şi acest lucru devine o piedică uriaşă în calea prăbuşirii acestui mare conglomerat care este astăzi Rusia Sovietică. Eu socot, ca şi Halippa, că nemții au pierdut războiul şi ca atare Antonescu trebuie să lase puterea imediat pentru ca Maniu şi cu Dinu Brătianu să încerce o înțelegere cu învingătorii de mâine".

„Pentru aceasta le-am răspuns eu, d-voastră doi, care v-ați opus tot timpul politicii noastre şi ați susținut pe Antonescu să faceți bine să luați imediat contact cu toți ceilalți fruntaşi din Basarabia şi Bucovina, indiferent de apartenența lor politică, şi să formați un bloc compact, care să-i ceară lui Antonescu ori să pună capăt alianței cu Axa ori să demisioneze şi să lase altora sarcina de a încerca să salveze ce se mai poate salva după atâtea greşeli de neiertat". Răspunsul meu a provocat replicile lui Crihan şi Ilie Lazăr. Primul a reproşat în termeni foarte duri lui Halippa şi Ciobanu „politica lor criminală şi oportunistă" de pe timpul când „domnea ticălosul de Carol, care a refuzat să accepte protocolul Litvinov-Titulescu din iulie 1936 şi care, dacă ar fi fost semnat, n-ar mai fi fost cazul să intrăm alături de nemți". Ilie Lazăr le-a amintit apoi discuțiile pe care le-a avut el singur cu ei în august şi septembrie 1936 când el apăra politica lui Titulescu, iar ei susțineau cu mare căldură pe canalia de Carol al II-lea. „Nu vă supărați că sunt silit să spun acest lucru tocmai la masa unui prieten drag, că d-voastră doi aveți o mare răspundere pentru care va trebui să dați socoteală într-o zi. Țara nu poate ierta pe conducătorii care au preferat să-şi facă treburile, călcând în picioare interesele ei pentru care aveau mandat să le apere". Am fost nevoit să intervin pentru a opri o discuție pe punctul de a degenera într-o penibilă ceartă. „Păcatul mărturisit e pe jumătate iertat, se zice la Biblie; cealaltă jumătate rămâne pe seama oamenilor, am spus eu, care în judecata lor țin seama de gradul de pocăință şi de sinceritatea ei. Incidentul să-l considerăm închis şi să ridicăm cu toții paharul pentru sănătatea marelui şi cinstitului nostru preşedinte Iuliu Maniu".

Toată lumea a aplaudat în picioare pe şeful nostru, intonând un Mulţi ani trăiască. La plecare Halippa şi Ciobanu mi-au spus că începând de azi ei nu mai pot avea relaţii personale cu Crihan. I-am sfătuit să se mai gândească, întrucât Crihan este un devotat membru de partid şi un om de valoare.

La ora 4 Ioana şi-a primit colegele de facultate şi câţiva colegi, toţi studenţi la mine.

Seara am avut musafiri la un bufet rece familiile Giosanu, Şerban, Ispasiu, Petrescu, Panaitescu, Georgescu, Spiridon, Mihăilescu, Marinescu şi Tănăsescu cu Ulpiana şi Răzvan. Au mai fost prezenţi verii mei Băcescu şi Culai Cârlănescu, cu soţiile. Pe la 10 a venit şi Mielu Mihăiescu cu Costache Lupu. Au stat până la 10 ca să poată prinde tramvaiele, care se retrag la 11 din cauza camuflajului. Nu s-a vorbit de loc politică, fiind prea multă lume care toată s-a grupat în cercuri restrânse, după afinităţi. Singur Şerban s-a plâns la plecare de „ingratitudinea" lui Petrovici faţă de el. În trecut, cu mulţi ani în urmă, în această zi de Sfântul Ioan, Şerban era nelipsit din casa lui Petrovici. Astăzi el nu mai este invitat.

Vineri, 8 ianuarie 1943

La 8 dimineaţa mă felicită la telefon Mihai Antonescu şi mă roagă să trec pe la el peste o oră, căci vrea să-mi spună ceva. La 9 şi ceva m-am dus la el la Preşedinţie. M-a primit amical. De cum m-am aşezat jos el mi-a spus că Mareşalul e foarte supărat pe mine şi că de mai multe ori, în anul trecut, a voit să mă trimită în lagăr pentru activitatea mea politică, incompatibilă cu situaţia mea de profesor. Mareşalul mă acuză că-i critic peste tot politica lui externă şi că sunt „elementul principal în conducerea partidului, ducând de nas pe ceilalţi şi influenţând chiar şi pe Maniu". „Dacă nu eşti în lagăr până azi, îmi spune Ică, să ştii că numai eu te-am scăpat, opunându-mă categoric Mareşalului ori de câte ori mi-a dat dispoziţii în scris să te trimit în lagăr. Bineînţeles situaţia mi-a fost mult uşurată şi de faptul că şi el recunoaşte sinceritatea ta şi pregătirea specială pentru învăţământ. Te previn însă că pe viitor nu sunt sigur că voi reuşi". I-am răspuns că în acţiunea mea politică nu folosesc cuvinte ofensatoare la adresa Mareşalului şi nici a colaboratorilor săi apropiaţi şi că nu fac decât să critic politica lui externă, pe care o găsesc greşită. Dacă

pentru acest motiv trebuie să fiu privat de libertate, eu nu mă pot opune, însă în cazul acesta guvernul de azi nu mai poate pretinde că respectă libertatea de opinie a acelor care se opun actualei noastre orientări externe. „Cât despre rolul meu adevărat în biroul partidului, resping categoric acuzația că-i duc de nas pe prietenii mei şi că-l influenţez chiar şi pe Maniu. Eu nu fac decât să le dau informații şi să le spun părerea mea. În ce priveşte pe Maniu, eu pot spune doar atât că nu s-a născut încă omul care să-l poată influența şi abate din drumul său".

L-am întrebat ce este adevărat din zvonurile care circulă în legătură cu raporturile noastre cu ungurii şi cu nemții privitor la Transilvania şi la legionari şi ce este adevărat despre presiunea lui Mussolini asupra lui Hitler de a ajunge la un acord cu ruşii. Ică s-a mirat mult că astfel de lucruri „absolut secrete" pot circula în oraş cu atâta uşurință. Mi-a răspuns că în toate aceste zvonuri este „câte un mic sâmbure de adevăr", dar că ele nu prezintă „mare importanță". „Ungurii, ştie toată lumea, a continuat Ică, se agită mereu pe chestiunea Transilvaniei însă degeaba. Mareşalul este prea tare la Berlin pentru a se teme de manevrele Budapestei. Ei au revenit la atac de când Hitler le-a cerut să participe cu trupe mai numeroase pe frontul rus, crezând că-l pot şantaja pe chestiunea Transilvaniei. Legionarii fugiți din lagărul unde erau ținuți de germani au fost prinşi şi trimişi înapoi. Horia Sima a fost predat germanilor de către autoritățile italiene. Între legionari şi mareşalul Antonescu nici vorbă de alegere din partea lui Hitler, care ştie foarte bine că sunt nişte secături incapabile să guverneze în timp ce față de Mareşal Führerul are aşa stimă încât era gata să-l numească în noiembrie comandamentul suprem al întregii sale armate din regiunea Don-Stalingrad. Nu ştiu ce este exact din dorința lui Mussolini de a-i vedea pe nemți înțeleşi cu Sovietele. De un lucru sunt sigur şi anume că Hitler nu va ține seama de nici o dorință a lui Mussolini, dacă interesul lui este să continue războiul". În continuare, Ică mi-a spus că nemții au atâta nevoie de concursul României pe frontul de Est încât se arată dispuşi să ne dea tot armamentul şi echipamentul necesar reorganizării armatei noastre. Am înțeles că în prezent se duc tratative serioase cu ei în acest sens. Ică recunoaşte că nemții sunt „rău încolțiți", atât pe frontul rus, cât şi în Africa, însă e convins că ei vor învinge totuşi până la sfârşit. El crede că şi Paulus va reuşi să iasă din încercuire,

pentru că Hitler concentrează în prezent mari forțe în regiunea Don. I-am răspuns că se înșeală profund și că noi rămânem la convingerea că desprinderea de Axă este mai necesară ca oricând. N-a mai răspuns nimic la ultima mea observație și a rămas pe gânduri.

Stau restul zilei în casă și lucrez.

Seara Radio. Nimic încă la Stalingrad. Radio Londra transmite un rezumat al mesajului lui Roosevelt către Congres, din 7 ianuarie. Se vede încă o dată din el, dacă mai era nevoie, cât este de hotărât guvernul american să continue războiul până la victoria totală. Pentru a spulbera toate zvonurile lansate de propaganda inamică referitor la o pace de compromis, Roosevelt declară în mesajul său, că „tremură la gândul că războiul s-ar putea termina printr-o pace de compromis", care n-ar fi decât un armistițiu, putând astfel reizbucni peste câțiva ani, „pe timpul nepoților noștri". Aviz tuturor celor care așteaptă o pace de compromis între Anglia și Germania sau între America și Japonia. Fermitatea lui Roosevelt spulberă la timp toate zvonurile tendențioase ale propagandei germane și consoliddează înțelegerea dintre aliați. Presa germană îi dă însă mai departe cu dificultățile interne cărora trebuie să le facă față guvernul lui Roosevelt, dificultăți de producție, lipsa materiilor prime, inflația etc. După presa germană, Roosevelt e detestat de o mare parte a opiniei publice americane, dovadă că la ultimele alegeri din noiembrie partidul democrat a pierdut multe locuri în Congres, iar alegerea republicanului Dewey ca guvernator al New York-ului nu e un semn bun pentru Roosevelt. Bieții nemți se agață de orice fir de ață în disperarea lor. Sunt siliți să inventeze până și succese pe frontul rus când trupele lor de la Stalingrad sunt gata să capituleze. În fine se cunoaște numele asasinului lui Darlan: un ofițer gaullist Boumier de la Chapelle. În mesajul lui Roosevelt către Congres se arată că Germania, Italia și Japonia, vinovate de provocarea actualului război, vor rămâne definitiv dezarmate și după război.

Sâmbătă, 9 ianuarie 1943

La 10 la Hulubei la Rectorat. Întâlnire cu Grigore Popa și Ionescu Tudor. Sunt toți alarmați de situația de pe frontul rus. Popa, care a petrecut Bobotează la Iași, a văzut acolo multă lume și a stat de vorbă cu câțiva ofițeri superiori întorși de pe front. După el, situația

trupelor noastre este „jalnică”. Nimeni nu mai crede în victoria nemților şi toată lumea înjură pe Antonescu pentru că nu pune capăt mai repede războiului. Popa a găsit la Iaşi „o atmosferă de panică şi o sărăcie de neînchipuit”. E dezgustat până peste cap de „lichelismul universitarilor noştri, în cap cu bulgăroiul de Iordan, care ieri o făcea pe democratul şi pe anntifascistul, iar azi pupă-n cur pe nemți şi pe Antonescu”. În Secția de Patronaj de la Iaşi, spune Popa, nevasta lui Iordan desfăşoară o vastă activitate ajutată de soțul ei şi de „sinistra lichea Vasile Râşcanu”. Când mă gândesc la curtea care ne-o făcea prin 1935–1936 acest individ mie şi lui Lupu ca să-l ajutăm să ajungă măcar subsecretar de stat la Sănătate mă mir singur cum de l-am putut suporta, ba l-am ajutat să fie ales şi şeful organizației noastre de Tutova. Bietul Paul Bujor nu-şi iartă până în mormânt greşeala de a-l fi făcut profesor la Facultatea de Medicină din Iaşi. Cu ajutorul lui Nicolae Costăchescu[332] a furat Spitalul Sf. Spiridon ani de zile fără ruşine, sub pretext că ajută partidul. Astăzi, el şi Iordan, pretinşi democrați şi antifascişti, fac propagandă peste tot pentru nemți şi pentru Antonescu „pentru Sfânta Cruce în luptă cu satana bolşevică”, cum zice Iordan. În memoriul trimis anul trecut de Mihai Borcea secretariatului partidului se află o serie de ştiri şi declarații referitoare la propaganda lui Răşcanu şi Iordan pentru regimul lui Antonescu şi pentru „acțiunea sfântă pe care Hitler şi Mussolini o duc în contra mafiei bolşevice”. Memoriul lui Borcea a fost citit şi de Mihalache, care s-a îngrozit şi el de atâta neobrăzare şi ticăloşie. Grigore Popa crede că îndată ce armata germană de la Stalingrad va capitula, vom găsi atmosfera necesară pentru a lansa memoriul nostru printre universitar. Hulubei şi Ionescu sunt şi ei de părerea lui Popa.

Seara avem musafiri pe Mihăileşti şi pe colonelul Marinescu. Aflu de la ei veşti interesante de pe frontul rus. La Stalingrad situația trupelor încercuite este disperată. Marinescu spune că la Inspectoratul Jandarmeriei şi la Statul Major nu-şi mai face nimeni iluzii asupra sfârşitului şi că ştirile publicate de comandamentele germane „sunt în întregime false”. Ele afirmă că la Stalingrad „sunt lupte grele”, când în realitate nu se mai trage nici un foc, ruşii aşteptând capitularea dintr-o zi în alta. Nemții pretind apoi că trupele lor „au pătruns adânc în dispozitivul rus dintre Don şi Volga, cucerind localități şi distrugând mai multe tancuri, dar se feresc să precizeze ce anume localități au cucerit”. În realitate, continuă Marinescu, pe tot frontul de la Cotul

Donului şi până la Petrograd, ruşii atacă atât de puternic, încât nemţii nu mai pot deplasa nici o unitate pentru a o trimite în ajutorul trupelor încercuite la Stalingrad". Marinescu e convins că nemţii nu mai au rezerve deloc, mai ales acum când ei de abia mai pot face faţă situaţiei din Africa şi se aşteaptă şi la o nouă debarcare anglo-americană în Italia sau Europa Occidentală. „Serviciul secret al Ministerului de Interne are informaţii foarte grave despre moralul trupelor germane de pe frontul rus, continuă Marinescu, pe care Antonescu şi Şteflea le cunosc foarte bine şi sunt foarte alarmaţi". După informaţiile lui, Antonescu a cerut lui Killinger să-i pregătească o întrevedere cu Hitler „de urgenţă" şi că această întrevedere se tot amână. După părerea lui Marinescu, trupele germane şi italiene vor capitula cel mult într-o lună în Nordul Africii. În Italia regimul lui Mussolini e „pe drojdie", zice Mihăilescu, care are şi el bune legături la Statul Major.

Duminică, 10 ianuarie 1943

Înnourat, frig, vreme bună de stat în casă şi de citit. Fetele noastre reîncep mâine şcoala după vacanţa de Crăciun. Lucrez pentru curs, scriu la *Jurnal* şi ascult seara Radio.

Guvernul marionetă chinez de la Nanking, susţinut de japonezi, a declarat război Angliei şi Statelor Unite. Atâta mai lipsea acestor nenorociţi de trădători. Guvernul naţionalist de la Ciunking, prezidat de Ciang Kai Şek, luptă alături de anglo-americani şi el reprezintă adevărata Chină. Radio Londra şi Moscova anunţă mari victorii ruseşti pe tot frontul şi iminenta capitulare a trupelor din regiunea Stalingrad. La toate aeste ştiri, Berlinul anunţă că comandamentul german „priveşte cu linişte situaţia de pe frontul rus" şi că nu se îndoieşte un moment de victoria finală, indiferent de „unele succese momentane şi fără importanţă ale inamicului". Presa germană face, în schimb, mare caz de declaraţia de război a guvernului de la Nanking, care în adevăr n-are nici o importanţă, el nereprezentând absolut nimic care ar putea fi de folos japonezilor. În Nordul Africii, italo-germanii sunt într-o situaţie tot mai grea, fiind atacaţi de către trupele lui Montgomery dinspre Tripolitania şi de cele anglo-americane dinspre Algeria, pătrunse adânc în Tunisia occidentală. Aviaţia anglo-americană, care domină tot spaţiul din această regiune, face aproape imposibilă aprovizionarea inamicului cu arme, hrană şi carburanţi peste

Mediterana şi bombardează fără încetare oraşele italiene, mai ales din Sicilia şi Calabria. Avioanele engleze bombardează mereu centrele industriale din Germania şi ţările ocupate de ea. În ultimul timp comunicatele germane folosesc pentru a masca înfrângerile de pe frontul rus, o expresie nouă, plină de haz: „Pe frontul de Răsărit, zic ele, trupele noastre au înregistrat mari succese de apărare în toate sectoarele. La Veliki Luki, garnizoana noastră a rezistat şi astăzi eroic atacului bolşevic" (Comunicatul de azi, 10 ianuarie).

Luni, 11 ianuarie 1943

Stau în casă toată ziua şi lucrez. Ziarele noastre reproduc pe pagina întâia articole din presa germană care elogiază importanţa rolului pe care-l joacă armata noastră în războiul contra bolşevicilor. „România este apărătoarea Europei", scriu unele ziare germane, pe care presa noastră o reproduc cu litere de o şchioapă. Antonescu nu-şi dă seama cât ne vor costa într-o zi aceste laude pe care Sovietele vor şti să le exploateze faţă de anglo-americani. Germania se pregăteşte să sărbătorească mâine aniversarea a 50 de ani de la naşterea unui bărbat de stat afacerist şi hoţ de tablouri şi lucruri de artă, Göring. Bănuiesc că Antonescu i-a trimis un nou transport cu alimente şi vinuri alese cu această ocazie. Comunicatul german de azi repetă ca şi ieri „mari succese de apărare" pe frontul de Răsărit „şi rezistenţă eroică a garnizoanei din Veliki Luki". Şi azi anunţă cuceriri de localităţi între Don şi Volga, dar nu dă numele lor. Comunicatul anunţă „lupte grele" în regiunea Toropeţ şi pe frontul Ilmen-Ladoga. Londra anunţă că ruşii au somat din nou pe Paulus să capituleze şi că acesta aşteaptă aprobarea lui Hitler. Ruşii au iniţiativa pe tot frontul. Nemţii publică mereu cifre incontrolabile despre pierderile ruseşti şi despre vasele anglo-americane scufundate în Atlantic care transportă armament Sovietelor. Fiind cunoscute minciunile lor, nimeni nu pune nici un temei pe informaţiile lor.

Marţi, 12 ianuarie 1943

La Maniu la ora 9. A sosit în Capitală ieri seară. Nu arată prea bine cu sănătatea, cu tot regimul medical pe care-l duce cu multă strictеţe. Capul lui însă e tot aşa de bun ca şi înainte. Discutăm în

liniște situația, căci nu știe încă nimeni că el se află în localitate. Lupu, Popovici şi Ghiță Pop lipsesc şi ei din Capitală. Maniu e bine informat asupra situației. Se miră că nemții n-au capitulat încă la Stalingrad, întrucât „nu mai au nici o scăpare". Prietenii lui saşi din Ardeal l-au informat că Paulus i-a cerut lui Hitler încă înainte de Crăciun să-i aprobe capitularea pentru a pune capăt unei tragedii inutile, dar că acesta refuză cu încăpățânare şi le cere să moară pe poziție cu arma în mână. „Lumea germană, zice Maniu, s-a obişnuit de mult cu ideea că Hitler este un nebun de legat şi că mai vinovați decât el, care e un dezechilibrat veritabil, sunt pezevenghii din anturajul lui care ştiu lucrul acesta şi continuă să-l încurajeze şi să-i execute ordinele, numai pentru a se menține în posturile lor înalte". L-am informat pe Maniu de ultima mea discuție cu Mihai Antonescu şi de încrederea oarbă pe care acesta o are în victoria nemților. Maniu e convins că Antonescu „e tot aşa de dezechilibrat ca şi Hitler" şi că va juca mai departe cartea germană „indiferent de ce s-ar putea întâmpla cu poporul român". El speră să-l convingă şi pe rege că nu există nici o soluție „decât înlăturarea lui cu forța". Maniu mă roagă să păstrez numai pentru mine acest lucru că el s-a hotărât definitiv să lucreze în acest sens şi „trebuie să ne ferim chiar şi de prietenii noştri apropiați Lupu, Popovici şi Mihalache, afară de Ghiță Pop, care este şi el la curent cu hotărârea aceasta". Maniu crede că momentul cel mai potrivit pentru a discuta cu regele Mihai această chestiune va fi îndată după capitularea de la Stalingrad, „care va provoca mare panică în rândurile sateliților germani hrăniți mereu cu iluzia invincibilității ei militare". După el, regimul lui Mussolini e pe drojdie. El nu se mai menține decât cu ajutorul nemților, care comandă în toate centrele importante din Italia, gata să se revolte de îndată ce anglo-americanii vor debarca în Sicilia sau undeva în Italia.

Seara ascult Radio. Bugetul militar al Statelor Unite pe anul în curs depăşeşte cifra de o sută miliarde dolari. Vai de germani şi de japonezi!. Mari serbări în Germania cu ocazia zilei de naştere (50 de ani) a lui Göring. „Luptele din sectorul Veliki Luki-Toropeț, zice comunicatul german de azi, se desfăşoară în favoarea noastră şi a aliaților noştri". „În favoarea noastră" trebuie înțeles că nemții se pot retragere fără mari pierderi. În Tunisia şi China lupte fără importanță.

Miercuri, 13 ianuarie 1943

Pe la opt, când mă pregăteam să plec la Universitate, a sosit colonelul Marinescu să-mi spună că Antonescu, însoțit de Ică, Șteflea și alții a plecat ieri să-l vadă pe Hitler. Odată cu ei a plecat și Killinger.

După ora de curs am trecut pe la Maniu, care se pregătea să plece la Dinu Brătianu. I-am comunicat cele aflate de la Marinescu. „Antonescu se duce la Hitler ca să se înțeleagă împreună cum să tălmăcească dezastrul apropiat de la Stalingrad", a spus Maniu. L-am însoțit până la Dinu Brătianu, unde am rămas și eu o jumătate de oră. După ce i-am arătat cum vedem noi situația, Brătianu s-a plâns din nou de colaboratorii lui apropiați. „Aproape toți, afară de Gheorghe, văd situația externă ca și mine, zice el, însă ce folos, când e vorba să ia vreo atitudine în contra lui Antonescu toți se tem să nu-și piardă situațiile în diferile consilii de administrație care, toate, depind de stat". El se plânge îndeosebi de frații Lapedatu și de dr-ul Angelescu, pe care-i acuză că „pun interesele lor personale mai presus de cele naționale, când au ocupat posturi atât de importante în viața de stat". Brătianu recunoaște că din acest punct de vedere partidul nostru are o mare libertate de acțiune, datorită că toți conducătorii lor nu sunt prizonierii consiliilor de administrație. Brătianu e de acord cu noi că trebuie înlăturat Antonescu „prin toate mijloacele". „Dar cum", îl întreb eu. El nu pune nici o bază pe regele Mihai, care „e prea copil și nu pricepe mare lucru în politică" și apoi el are foarte proaste păreri despre mama lui și de întreg anturajul de la Palat, „oameni de nimic, la discreția lui Antonescu, care-i plătește gras". Brătianu nu vede scăparea decât printr-o lovitură de stat, realizată de șeful unei unități militare, asigurat, bineînțeles, de sprijinul celor două partide, țărănesc și liberal. „Mă gândesc de luni de zile la militarul de care avem nevoie, continuă el și nu-l găsesc". Maniu i-a răspuns că el vede soluția tot la Palat, în sensul că regele Mihai să aibe pe lângă el un militar cu autoritate, cu care noi să ne putem înțelege. Pentru Maniu, autoritatea regelui față de armată este un element hotărâtor în reușita acțiunii noastre, având în vedere că printre conducătorii ei se află încă foarte mulți cu totul atașați nemților. „Rămâne să mai discutăm această chestiune, zice Maniu, după ce se va termina cu Stalingradul, căci atunci vom găsi un teren mai favorabil în discuțiile cu militarii de care avem nevoie". Eu am plecat, căci eram invitat la dejun la dr-ul Stănculescu, împreună cu mai mulți prieteni. Maniu a rămas să ia dejunul la Brătianu.

La Stănculescu au fost prezenți: C. Lupu, Cezar Simionescu, Crihan, Ilie Lazăr, Aurel Leucuția şi generalul Negrei. Trecem în revistă toate problemele la ordinea zilei şi suntem cu toții de acord cu interpretarea lor. Negrei ne face o amplă expunere a situației de pe diferitele fronturi, ajungând la concluzia că nemții se apropie cu paşi repezi de catastrofă. Crihan ne dă o serie de informații despre situația din Rusia şi despre caracterul „cu totul național" pe care îl are acum războiul în ochii ruşilor. Nu mai vorbeşte nimeni azi de mişcarea separatistă ucraineană, atât e de mare ura în contra nemților. Crihan spune că nemții au făcut încercări disperate să poată forma un guvern alb undeva în Rusia şi un guvern separatist ucrainean la Kiev, dar n-au izbutit pentru că nimeni nu vrea să rămână sub ocupație germană. Ilie Lazăr şi Leucuția se întreabă dacă noi nu ne-am putrea înțelege după război cu ucrainienii în chestiunea Basarabiei şi Bucovinei de Nord pentru a ne apăra împreună împotriva ruşilor. Le-a răspuns foarte bine Crihan că o astfel de colaborare este exclusă, întrucât dacă ucrainienii vor să-şi creeze un stat separat de ruşi, ei nu înțeleg să renunțe la Basarabia şi la Bucovina de Nord, pe care le consideră drept teritorii ucrainiene. „Sub acest raport, zice Crihan, ucrainienii sunt tot aşa de şovini şi de imperialişti ca şi ruşii". Cezar Simionescu ridică problema răsturnării lui Antonescu, susținând că noi ar trebui să organizăm o mare mişcare de stradă în Capitală pentru a-l sili să demisioneze, iar dacă refuză să-l răsturnăm cu forța. A fost combătut de toți cei prezenți cu argumentul că o astfel de mişcare n-are nici o şansă să reuşească, întrucât armata ar trage în manifestanți şi că trupele germane din Capitală şi din jurul oraşului ar interveni cu siguranță şi ele în sprijinul lui Antonescu. În plus, s-ar putea mişca şi resturile legionare care se mai află în Capitală şi împrejurimi. Eu le-am spus că această problemă nu e destul de coaptă şi că Maniu are grijă de ea. „Pentru un moment să aşteptăm sfârşitul tragediei de la Stalingrad şi capitularea trupelor italo-germane din Tunisia, am spus eu. Aceste evenimente vor deschide ochii tuturor acelor care mai cred încă în victoria Axei, lucru care va uşura mult poziția noastră. Până atunci să fim şi mai uniți şi să nu încetăm un moment opera de lămurire a opiniei publice în sensul vederilor noastre".

Seara, Radio. Nemții anunță cucerirea altor localități între Don şi Volga, dar fără precizări, ca de obicei. La Stalingrad, nimic important, iar pe restul frontului ruşii continuă ofensiva lor. Nemții se

retrag „în mare dezordine, lăsând prizonieri şi mari cantităţi de material de război”, spune Moscova. În Tunisia, anglo-americanii fac progrese. Aviaţia lor bombardează oraşele din Sicilia şi Calabria, iar în Germania, Belgia şi Franţa, porturi şi centre industriale. Acum văd şi nemţii ce înseamnă războiul şi cât e de mare pedeapsa lui Dumnezeu pentru a fi voit să domine lumea. În China, trupele lui Ciang Kai Şek rezistă cu succes atacurilor japoneze.

Joi, 14 ianuarie 1943

După ora de curs, şedinţă la „Garajele Mihăiescu”. Cu toate promisiunile categorice, societatea germană Auto-Union nu ne poate livra nici o maşină luna aceasta. Atanasescu, care e un fel de *porte parole* al nemţilor în consiliul nostru de administraţie, încearcă să-i scuze pentru nerespectarea angajamentului, întrucât „dificultăţile imense pe care le întâmpină industria germană din cauza bombardamentelor anglo-americane”. „Dezastrul e atât de mare, continuă el, încât mă întreb singur cum de industria germană mai poate faţă războiului pentru a întreţine tot materialul de luptă al armatei germane”. El spune că mai mulţi prieteni de ai săi, în bune raporturi cu Killinger, sunt convinşi că foarte curând industria germană nu va mai putea face faţă sarcinilor de a repara maşinăria de război. Ea de abia mai poate produce 30% din ce producea acum doi ani. Materia primă e din ce în ce mai rară şi Germania nu mai are de unde şi-o procura. „Toată politica de cuceriri a lui Hitler, le spun eu, era bazată pe războiul fulger. Cum acesta n-a reuşit şi Germania se vede angajată într-un lung război de uzură, e normal să-l piardă, timpul nelucrând pentru ea”. „Ce ne facem atunci, întreabă Atanasescu din moment ce soarta noastră e legată de nemţi?”„Să se preocupe acei care poartă răspunderea alianţei cu ei, am răspuns eu, pentru că ţara n-a fost niciodată întrebată dacă doreşte să se angajeze într-un război alături de puterile Axei”. Atanasescu a pus capul în jos şi n-a mai scos o vorbă. Au vorbit apoi Marinescu şi Mielu Mihăiescu despre dezastrul de pe frontul rus unde Sovietele avansează pe tot frontul, iar nemţii şi aliaţii lor se retrag în dezordine. „Dacă ofensiva rusă nu poate fi oprită, zice Mihăiescu, într-o lună, două ne putem trezi cu ruşii la Iaşi”. Toţi sunt convinşi că trupele încercuite la Stalingrad vor capitula, iar cele aflate în Caucaz şi Crimeea vor avea curând aceeaşi soartă.

La 6 trec pe la Maniu. Mâine soseşte şi Lupu de la Arsura. Maniu a vorbit la telefon cu Mihalache, care va veni tot mâine în Capitală. Decidem să ţinem o şedinţă de birou sâmbătă, la 11, la Popovici. Dinu Brătianu i-a spus ieri lui Maniu că, după părerea lui, Antonescu s-a dus la Hitler pentru a obţine armamentul necesar pentru înlocuirea celui pierdut pe frontul rus şi în vederea organizării unei noi armate. El se întreabă pe drept cuvânt de unde va mai găsi oameni, în afară dacă nu înrolează şi tinerii până la 17 ani. Brătianu şi Maniu s-au pus de acord să vadă pe rege de îndată ce se va termina cu Stalingradul, pentru a vedea împreună cum se poate realiza înlăturarea lui Antonescu. Maniu mi-a spus apoi că nu se simte de loc bine şi se teme de o paralizie a piciorului stâng. După şedinţa de birou de sâmbătă va pleca imediat la Sibiu pentru a continua tratamentul de raze în spitalul de acolo şi nu crede să poată veni în Capitală mai devreme de două săptămâni. Pentru cazul că s-ar ivi în acest timp vreun eveniment care să necesite prezenţa lui în Capitală, el l-a rugat pe Brătianu să ţină legătura cu mine, care pot lua orice măsură în numele său. I-am mulţumit pentru marea încredere ce o are în mine şi l-am asigurat că nu voi face nimic fără să-l consult, fie prin telefon, fie făcând un drum la Sibiu.

Seara, Radio. Pe frontul rus situaţia continuă să se agraveze pentru nemţi. Se semnalează oarecari lupte în arhipelagul Solomon din Pacific. Japonezii se plâng de bombardamentele americane. După ce i-au atacat mişeleşte la Pearl Harbour, ar vrea acum ca americanii să-i lase în pace şi să-i lase stăpâni în Pacific. Americanii dispun acum şi în Pacific de o netă superioritate aeriană, aşa că nu-i văd bine pe japonezi. În Tunisia, anglo-americanii fac mereu progrese. În Italia, sărăcie şi anarhie.

Vineri, 15 ianuarie 1943

Pe la 9 îmi telefonează colonelul Marinescu că Antonescu şi suita lui s-au întors în Capitală acum o oră. Din ce publică ziarele noastre nu se poate şti nimic precis în legătură cu cele discutate şi cu acordurile încheiate. Faptul că Antonescu a fost însoţit de generalii Şteflea, Dobre[333] şi Rozin[334] înseamnă că discuţiile au avut loc în legătură cu problemele de armament.

Văd la 11 pe Lupu la Mielu Mihăiescu. Lupu e complet dezorientat. Mihăiescu şi cu mine îl punem în curent cu situaţia gravă în care se află nemţii şi trupele noastre pe frontul rus. Comunicatul german de azi anunţă „lupte grele pe tot frontul rus, de la Ladoga-Ilmen până la Veliki-Luki şi la Stalingrad". Nemţii se retrag mereu „conform planului stabilit". Lupu se întreabă de ce nemţii nu pun capăt războiului, înţelegându-se cu anglo-americanii? Mi se pare atât de naivă această întrebare, încât nici nu-i răspund. O face Mihăiescu pentru mine, spunându-i că dacă Hitler şi banda lui s-ar retrage de la conducerea Germaniei, poporul german ar încheia imediat pace cu aliaţii, în condiţiuni cât se poate de onorabile. Bietul Lupu începe a da semne de ramolisment!

Seara, Radio. Lupte serioase pe toate fronturile. Sovietele continuă ofensiva, iar anglo-americanii strâng tot mai mult cercul în jurul trupelor italo-germane.

Sâmbătă, 16 ianuarie 1943

Şedinţă de birou la Mihai Popovici (11–1[30]). Sunt prezenţi toţi membrii biroului. Cea mai mare parte din şedinţă a fost ocupată cu chestiunea luptelor de pe frontul rus. Popovici recunoaşte pentru prima dată de la începerea războiului că s-a înşelat profund atât asupra capacităţii militare a nemţilor, cât şi asupra puterii militare a Sovietelor. „Problema care se pune acum pentru mine, continuă el, este ce ne facem dacă nemţii sunt învinşi şi ne trezim cu bolşevicii la hotare". „Aceasta-i problema", îl întrerupe Mihalache. Popovici spune în continuare că „multă lume critică politica partidului nostru, întrucât ea pare favorabilă Sovietelor" şi că foarte mulţi chiar dintre prietenii noştri se întreabă cum de unii fruntaşi se bucură de succesele anglo-americanilor, care „practic, înseamnă succesele bolşevicilor". „Mă întreb, zice el, cum putem cere noi astăzi lui Antonescu să se desprindă de nemţi, când aceştia, ca aliaţi ai noştri, sunt angajaţi într-o luptă atât de grea".

Mihalache a vorbit după Popovici, spunând în esenţă cam acelaşi lucru. „Recunosc, a spus el, că Antonescu a greşit aliindu-se cu nemţii, însă cine şi-ar fi putut închipui acum doi ani că ei ar putea fi învinşi. Eu singur aş fi pus capul că armata germană nu poate fi învinsă. S-a înşelat Antonescu dar ne-am înşelat şi foarte mulţi dintre noi. În orice caz, eu nu pot arunca cu piatra în el, ştiind că el a jucat

cinstit şi ca un bun patriot cartea alături de nemți. A-i cere azi să se retragă pe Nistru, lăsând armata germană încleştată într-o luptă pe viață şi pe moarte cu ruşii, duşmanii noştri, mi se pare un lucru mai mult decât imoral şi chiar nepractic, întrucât dacă nemții sunt învinşi, am mai putea noi singuri să ne apărăm în contra tăvălugului rusesc? Îmi dau totuşi seama că trebuie făcut ceva pentru a evita o ocupație rusească, însă să mă bată Dumnezeu dacă ştiu cum trebuie procedat".

Lupu i-a răspuns foarte bine. M-a surprins chiar logica argumentării sale, ceea ce înseamnă că atunci când este odihnit şi bine informat, mintea lui funcționează foarte bine. Păcat însă că este foarte inegal şi schimbător! Lupu a început prin a-i pune la punct pe amândoi, precizând că dintre fruntaşii noştri numai ei doi s-au înşelat grav, crezând în victoria lui Hitler şi a lui Mussolini, în timp ce toți ceilalți membri ai biroului, în cap cu Maniu, au fost tot timpul siguri de înfrângerea acestora. „Catastrofa care se apropie de frontierele noastre este opera tuturor acelor care au combătut politica noastră, a continuat Lupu. Vina principală o poartă Antonescu şi colaboratorii săi de guvern, care s-au erijat în conducători cu de la sine putere. O răspundere morală aveți şi d-voastră doi, care l-ați încurajat pe Antonescu să persevereze în politica lui greşită şi criminală". După această punere la punct a lui Mihalache şi Popovici, care n-au scos o vorbă în apărarea lor, Lupu a trecut la situația prezentă. „Prietenul nostru Mihalache găseşte că o desprindere de nemți în împrejurările de azi ar fi cu totul imorală şi apolitică şi totuşi e convins că ceva trebuie făcut ca să nu ne trezim cu ruşii în țară. Ei bine, amice Mihalache, află că interesele unui neam nu se apără cu dulcegării sentimentale, ci cu judecata rece şi aspră a vieții. Noi suntem un popor mic, nu trebuia să ne vârâm într-un război de giganți. Germanii sunt un popor mare, chiar învinşi ei vor reuşi să se salveze, în timp ce noi, cu duşmanii care-i avem în jurul nostru, riscăm să ne pierdem ca națiune dacă nu deschidem bine ochii. Nemții sunt învinşi definitiv. Cu noi sau fără noi, tot acolo ajung. Nimeni nu ne poate condamna dacă, ajunşi pe marginea prăpastiei, căutăm să ne salvăm, în timp ce tovarăşii noştri de luptă vor să se arunce în ea. Ne aflăm în fața unui caz de forță majoră şi nimeni nu ne poate condamna dacă încercăm să ne salvăm. Şi nemții, care nu s-au lăsat complet idiotizați de Hitler, ne vor da dreptate că ne-am salvat la timp. Ne vor fi poate chiar recunoscători, căci gestul nostru îi poate determina şi pe ei să pună capăt unui măcel

inutil". Argumentarea lui Lupu a făcut o profundă impresie. Maniu s-a ridicat de la locul lui, s-a apropiat de Lupu şi l-a îmbrăţişat, vădit emoţiomnat. „Ai fost admirabil, doctore dragă, i-a spus el. D-ta ai dat soluţia mai bine decât aş fi făcut-o eu singur. Sunt de acord din tot sufletul cu tot ce ai spus atât de bine şi atât de simţit".

În continuare, Maniu a încheiat discuţia asupra acestui capitol, spunând că îndată ce se va termina cu Stalingradul, partidul nostru va trebui să ia o atitudine fermă pentru a ieşi din impas. El m-a rugat apoi să expun situaţia externă aşa cum se prezintă ea în prezent pe tot globul. Am început cu Extremul Orient şi am terminat cu Africa şi Europa, ajungând la concluzia că Naţiunile Unite sunt stăpâne pe situaţie. Japonia dă vădite semne de epuizare şi oboseală, în timp ce China naţionalistă se organizează temeinic sub Ciang Kai Şek şi se înarmează cu ajutorul anglo-americanilor. În Africa, debarcarea anglo-americanilor a reuşit complet obţinând până la urmă şi colaborarea forţelor franceze din Nordul Africii. Trupele italo-germane, după ce au pierdut şi Tripolitania, se văd acum atacate în Tunisia dinspre Răsărit şi dinspre Apus. Capitularea lor e o chestiune de săptămâni. Cu toate încercările lui Hitler de a obţine colaborarea măcar de formă a Franţei, guvernul Pétain rămâne mai departe neutru. Rămân deschise două probleme: aderarea Spaniei şi Portugaliei la puterile Axei şi chestiunea unei invazii posibile a armatei germane în Anglia. Personal nu cred că aceste lucruri se vor întâmpla, însă dacă anglo-americanii ar fi bătuţi în Africa, atunci ele ar deveni posibile. E sigur că după înfrângerea de la Stalingrad, mai ales după ce va rămâne definitivă, Hitler ar avea nevoie de o victorie spectaculoasă pentru a restabili moralul naţiunii germane şi al aliaţilor ei. În cazul acesta, o debarcare în Anglia şi o eventuală invazie în Spania ar fi în interesul lui Hitler. Din ultima conversaţie avută cu Mihai Antonescu, am continuat eu, am înţeles că mareşalul Antonescu pune mare preţ pe aceste ipoteze, considerându-le chiar lucruri sigure. El se bazează însă pe aprecierea greşită, după mine, că anglo-americanii vor fi striviţi curând în Africa şi aruncaţi în mare. Cum acest lucru este complet exclus, eu sunt convins că nu se va întâmpla nimic şi că Hitler se apropie de prăpastie. Am încheiat expunerea mea cu situaţia economică din Germania şi Italia, care este pur şi simplu dezastruoasă, în timp ce adversarii lor dispun de resursele globului întreg şi numai Naţiunile Unite dispun pentru anul în curs de peste o sută de miliarde de dolari ca să continue războiul. „Ca să mai

persevereze în a lupta alături de nemți, am terminat eu, Antonescu ori e complet orb, ori e vândut complet nemților. Şi într-un caz şi în altul el trebuie înlăturat de la conducerea țării".

A vorbit apoi Ghiță Pop, care s-a declarat de acord cu teza lui Lupu şi cu concluziile mele şi a insistat asupra situației economice din Germania şi Italia, pe care el o consideră atât de gravă încât se aşteaptă până la primăvară la mari tulburări care ar putea sili pe Hitler şi Mussolini să capituleze.

În timpul dejunului, Mihai Popovici ne-a povestit mai multe scene petrecute între Mihai Antonescu şi Tanriöer referitoare la relațiile româno-turce. De câte ori se văd, Ică insistă mereu asupra „solidarității de interese" dintre cele două țări în privința Strâmtorilor şi a influenței ruseşti în Balcani. În timpul din urmă, el insistă şi mai mult, lăsând a înțelege ambasadorului turc că în cazul unei înfrângeri germane în Rusia țara noastră „pune toată nădejdea în sprijinul Turciei pentru a media o reconciliere cu anglo-americanii". Tanriöer a rămas cu impresia că Ică a şi încercat să sondeze terenul în acest sens la Vatican şi în Portugalia. Tanriöer i-a spus lui Popovici că el i-a răspuns totdeauna lui Ică să nu conteze pe o eventuală intrare în război a țării sale, care este hotărâtă să-şi păstreze neutralitatea, dar că poate conta oricând pe prietenia ei, ca eventuală mediatoare pe lângă anglo-americani. Din tot ce a spus Popovici reiese un lucru foarte clar că Ică e realmente îngrijorat de situația de pe frontul rus şi că începe să se îndoiască şi el serios de victoria Axei. Maniu şi cu mine suntem convinşi că Tanriöer spune adevărul, când spune că țara sa va rămâne neutră, întrucât anglo-americanii nu pot obține mai mult decât atât, dată fiind ostilitatea seculară a turcilor față de ruşi. E de mirare chiar că anglo-americanii au reuşit să-i țină în frâu când turcii au văzut forțele germane în Caucaz. Ce ocazie pentru ei de a se răfui cu inamicul lor ereditar şi să elibereze pe tătarii din Crimeea şi Kuban. „Faptul că turcii rămân neutri, am spus eu, constituie un imens succes pentru anglo-americani, mai mult este exclus să poată obține".

Maniu a plecat direct la gară pe la ora 3 să ia trenul spre Braşov-Sibiu, de abia la 3^{40} p.m. Eu am însoțit pe Lupu până acasă la el. L-am felicitat călduros pentru „execuția strălucită" cu care a pus la punct pe Popovici şi pe Mihalache. „În politică, mi-a spus Lupu, oamenii uită foarte uşor ca să-şi poată apăra prestigiul şi interesele. Să nu te miri dacă într-o zi toți acei care ne-au combătut şi ne-au criticat pentru că

am văzut mai clar lucrurile decât ei nu se vor întoarce brusc şi vor susține că tot ei au văzut bine şi nu s-au înşelat niciodată. Popovici e un şmecher care-şi apără afacerile lui şi nu vrea să-l provoace pe Antonescu; de aceea o scaldă mereu. Cu Mihalache însă e altceva. El e sincer când îl susține pe Antonescu şi politica lui de colaborare cu nemții. În execuția care am făcut-o eu l-am vizat pe el mai mult pentru că el, fiind în foarte bune relații cu Antonescu, îl poate influența mai mult decât noi toți, speriindu-l şi trecându-i pe la nas răspunderea morală care o are şi el de a-l fi încurajat în politica lui de colaborare cu Hitler ne putem asigura concursul său pentru a-l convinge să înceteze războiul alături de nemți". L-am felicitat îndată pe Lupu pentru perspicacitatea lui, fiind convins că numai aşa îl putem ține pe linia cea bună şi corespunzătoare şi propriilor lui interese.

Pe la 5, doar ajunsesem acasă, m-am trezit cu Ghiță Pop, care însoțise pe Maniu la gară. A venit să mă felicite din partea lui Maniu pentru expunerea făcută la Popovici şi să mă roage din partea lui „să veghez mai departe pe lângă Lupu ca să nu se schimbe" căci atitudinea lui de azi dimineață „l-a impresionat mult". Maniu m-a mai rugat să-l conving pe Lupu să treacă mai des pe la Antonescu şi să caute a-l convinge să se desprindă de nemți. Maniu i-a cerut şi lui Mihalache să-l vadă pe Antonescu şi să-i repete vechea noastră propunere de colaborare dacă încetează războiul în contra Sovietelor. Ghiță Pop e încântat de modul cum Lupu i-a executat azi pe Popovici şi pe Mihalache şi speră că „lecția de azi le va servi în viitor în interesul lor şi al partidului".

Seara, Radio. Ruşii atacă violent pe tot frontul. Nemții pretind că rezistă cu succes şi că le cauzează bolşevicilor „pierderi uriaşe". La Stalingrad ruşii au reluat atacurile pentru a termina cu Paulus. În Tunisia, anglo-americanii progresează cu toată opoziția dârză a trupelor germane. Cele italiene se predau în masă de îndată ce pot scăpa de sub controlul nemților. Aviația engleză şi americană bombardează mereu centrele industriale din Germania şi Nordul Italiei.

Duminică, 17 ianuarie 1943

Dejun la profesorul Lupu cu Milica, Lupu, fratele lui Costache şi Malaxa. Trecem în revistă toate aspectele situației externe. Lupu e în mare vervă. El povesteşte pe scurt cum i-a executat ieri pe

Popovici şi pe Mihalache în cursul şedinţei de birou, lucru care nu mi-a plăcut, întrucât aceste chestiuni ar trebui să rămână între noi. Lupu nu ține seama că Malaxa are foarte bune relații cu Popovici şi cu Mihalache. În vanitatea lui, el pierde din vedere regulile discreției. Şi fratele său Costache îşi dă seama de această slăbiciune incorigibilă, dar n-are ce face căci ori de câte ori i-a atras delicat atenția a fost repezit brutal. Eu caut pe cât posibil să atenuez efectul acestor indiscreții, declarând că Popovici şi Mihalache sunt de bună credință, dar că n-au răbdare să se țină în curent cu politica externă. Lupu a înțeles rostul declarației mele şi n-a mai insistat. L-am întrebat pe Malaxa dacă are vreo ştire în legătură cu cele aranjate de Antonescu la întrevederea cu Hitler. El n-a văzut nici pe Mareşal şi nici pe Ică de când s-au întors. A vorbit în schimb cu generalul Dobre, care a făcut parte din delegație şi a aflat că s-au discutat mai mult chestiunile militare de pe front şi în special acelea referitoare la înarmarea trupelor noastre. Dobre i-a spus că delegația noastră a fost foarte bine primită şi s-a bucurat de o atenție deosebită din partea lui Hitler şi a colaboratorilor săi. Toate cererile noastre de armament au fost acceptate, însă Dobre se îndoieşte că ele vor fi şi îndeplinite „din cauza mizeriei în care se zbate industria de război germană". Cu toate că nemții căutau să arate bine dispuşi şi optimişti, Dobre şi colegii săi din delegație şi-au putut da seama că atmosfera era totuşi greoaie şi că Hitler era foarte abătut. Dobre nu e în curent cu chestiunile politice care au putut fi discutate de Mareşal cu Hitler şi la care Ică n-a participat. Malaxa spune că el ştie precis că Mareşalul vede în Ică mai mult un instrument de execuție decât un colaborator. De câte ori Malaxa i-a văzut împreună, niciodată nu l-a văzut pe Ică spunând ceva în fața Mareşalului, căutând să asculte şi să dea din cap. Malaxa crede că trupele germane şi române din regiunea Stalingrad vor capitula curând, ele nemaiavând absolut nici o şansă de a ieşi din încercuirea ei. În ce priveşte raporturile noastre cu ungurii, Malaxa e convins că pentru un moment „Hitler înclină balanța în favoarea noastră", întrucât concursul militar al României este mult mai prețios pentru el decât al Ungariei. Asta cred şi eu, căci ungurii nu sunt chiar atât de proşti să se compromită complet cu nemții cum face Antonescu. Părerea personală a lui Malaxa este că nemții ar mai putea rezista încă un an de zile cu armamentul de care dispun, căci industria lor, deşi a pierdut peste 70% din capacitatea ei de producție

e încă în stare să mai producă tancuri şi avioane şi să repare armamentul deteriorat până acum. Peste un an anglo-americanii vor avea aşa superioritate în aviaţie, încât el nu vede cum ar mai putea rezista puterile Axei. Malaxa spune că şi Mareşalul gândeşte la fel, numai că el e convins că Hitler va dispune până atunci de arme secrete, care-i pot asigura victoria. „Dacă nu are aceste arme, zice Malaxa, atunci Hitler degeaba mai continuă războiul". Aceasta e şi părerea noastră şi a d-nei Lupu, care e convinsă la rândul ei că dacă nemţii ar putea avea astfel de arme, atunci sigur că americanii posedă altele şi mai puternice. Propun lui Lupu să-i ceară audienţă Mareşalului şi să-l întrebe ce a aranjat cu Hitler şi mai ales dacă acesta mai crede în victoria sa. Lupu acceptă, deşi se îndoieşte dacă Antonescu va accepta să-l vadă de teama nemţilor. Va încerca totuşi să-i telefoneze mâine dimineaţă.

Seara, Radio. Comunicatul german de azi e foarte prost pentru nemţi. El anunţă „lupte grele" atât pe frontul rus, cât şi pe cel din Tunisia. Un nou sector greu pentru nemţi este cel din regiunea Veliki Luki, unde ruşii atacă puternic de câteva zile.

Luni, 18 ianuarie 1943

Lucrez dimineaţa la Biblioteca Academiei până la ora două. Seara vorbesc la telefon cu Lupu. Încă nu are răspuns de la Antonescu când îl primeşte.

Moscova anunţă în cursul serii că trupele germane se retrag în debandadă pe tot frontul şi că de ieri au evacuat şi Voronejul pe Don, părăsind mari cantităţi de arme şi muniţii. Comunicatul german pretinde că retragerea se efectuează „în perfectă ordine, conform planului stabilit". Londra anunţă că aviaţia ei a bombardat două nopţi în şir, sâmbătă şi duminică, Berlinul şi împrejurimile lui, cauzând mari pagube şi numeroase incendii. Lupte grele în jurul Tripolisului, pe care italo-germanii l-au evacuat de mai multe zile. În Tunisia anglo-americanii progresează spre frontiera Tripolitaniei. Grele zile pentru nemţi şi aliaţii lor.

Marți, 19 ianuarie 1943

Nemții anunță că ieri noapte au bombardat şi ei Londra, cauzând pierderi grele inamicului. Londra spune că doar vreo trei avioane germane s-au putut strecura prin barajul englez, aruncând câteva bombe la periferia Londrei. Escadrilele germane, urmărite de avioanele engleze, au pierdut în cursul luptei vreo 26 de aparate. Ruşii avansează pe tot frontul şi atacă puternic la Stalingrad. Nemții continuă retragerea pe tot frontul central, iar rezistența lor la Stalingrad se apropie de sfârşit.

În cursul serii telefonează Lupu că i s-a fixat audiența joi, la ora 5 după masă.

Retragerea nemților pe frontul rus continuă în condiții tot mai grele pentru ei. Voronej-ul a fost deja ocupat de ruşi, ca şi Veliki Luki. Nemții susțin că ei „scurtează frontul pentru a-l apăra mai uşor". Unde e deci victoria lor mult trâmbițată şi prăbuşirea Sovietelor?

Miercuri, 20 ianuarie 1943

După ora de curs, ies cu Constantinescu-Iaşi şi-l însoțesc până la Mihai Popovici. E fericit de situația de pe frontul rus, dar şi îngrijorat totodată de teama unei păci separate anglo-germane. El bănuieşte pe englezi şi mai ales pe Churchill. Îi acuză de nesinceritate față de Soviete. El e convins, ca şi prietenii lui, că Churchill poartă răspunderea că nu s-a realizat până acum cel de-al doilea front în Europa Occidentală şi că astăzi, când vede Sovietele gata să dea peste cap pe nemți, se tem de victoria lor şi e gata să se înțeleagă cu Hitler pentru a menține un echilibru în Europa între ruşi şi germani. Constantinescu are mai multă încredere în americani şi îndeosebi în Roosevelt, pe care-l crede mai sincer față de Soviete decât Churchill. „O fi Roosevelt mai sincer decât Churchill, i-am răspuns eu, asta n-o ştiu, însă de un lucru sunt sigur, că acesta are cap politic infinit superior lui Roosevelt. Faptul că Statele Unite au aşteptat Pearl Harbour ca să intre în război şi n-au făcut acest lucru în iunie 1940, când mai exista o armată franceză în picioare, constituie pentru mine o imensă greşeală politică de care răspunde în primul rând Roosevelt şi echipa lui de colaboratori. Cât timp mai au nevoie Statele Unite să-şi pregătească o armată, ca cea franceză, de peste 3 milioane de soldați şi generali, mult superiori ca pricepere colegilor lor nemți. Americanii plătesc acum amar de tot această nemaipomenită greşeală

politică şi mă întreb dacă cine a greşit o dată atât de tare nu e în stare să facă şi alte greşeli". Cât despre o pace separată anglo-germană, ea este cu totul exclusă, întrucât Germania constituie pentru Anglia o primejdie mult mai mare decât bolşevismul rusesc. Nu ştiu dacă l-am convins, căci amicul meu n-a mai insistat.

La Popovici am stat puţin. După ce i-a dat în faţa mea plicul cu o sută de mii de lei, Popovici l-a întrebat dacă fruntaşii principali ai partidului comunist sunt în curent cu ajutoarele pe care partidul nostru le dă lunar pentru familiile celor arestaţi. „Nu te supăra, d-le Constantinescu, a continuat Popovici, de întrebarea care ţi-o pun însă noi nu vrem ca mâine toate aceste familii de muncitori să creadă că aceste ajutoare vin numai de la Soviete". Eu, în locul lui Popovici, n-aş fi pus această întrebare jenantă pentru Constantinescu. El a făcut feţe, feţe şi a răspuns că „toată conducerea noastră cunoaşte proveniența acestor bani, care merg toţi la familiile celor arestaţi". Popovici a profitat de această ocazie şi l-a întrebat pentru ce partidul comunist nu întreprinde nimic, nici o activitate, nici măcar un act de sabotaj în contra armatei germane şi se mulţumeşte doar cu câte un scurt manifest lipit pe gardurile unor fabrici, cunoscute doar de poliţie şi pe care nu le citeşte nimeni? „Nu te supăra, a continuat Popovici, însă impresia mea este că partidul d-voastră nu depune absolut nici o activitate şi se mulţumeşte să completeze un dosar cu toate aceste fleacuri de manifeste în vederea unei justificări faţă de patronii săi de la Moscova. Dacă spun acest lucru n-o fac ca să vă jignesc, ci numai din dorinţa de a vă vedea activând şi d-voastră pentru ca, împreună cu noi şi cu celelalte forţe democratice care mai există, să-l putem sili pe Antonescu să înceteze alianţa lui nenorocită cu nemţii". Am rămas pur şi simplu mirat de această ieşire a lui Popovici care, în fond, deşi foarte jenantă pentru Constantinescu, era binevenită şi foarte utilă pentru cauza noastră comună. Constantinescu a răspuns foarte jenat că şefii principali ai partidului său sunt închişi, iar cei care mai sunt liberi nu pot face nimic, fiind supravegheaţi pas cu pas de poliţie. „Puţina activitate care se mai desfăşoară, a continuat el, este opera unor cadre de ordin secundar, care fac şi ele ce pot". Am înţeles pentru prima dată de la Constantinescu că prietenul său Pătrăşcanu este un simplu *porte parole* al partidului în afară şi că adevăraţii conducători ai partidului sunt închişi. După ce am ieşit de la Popovici, mergând spre tramvaiul 5, Constantinescu mi-a mărturisit că nici el singur nu mai ştie care

dintre prietenii săi liberi este sincer sau agent al Siguranței. Din cauza aceasta nici el nu face mare lucru, în afară că ține legătura cu mine. Şi noi, care credeam că ei sunt o forță pe care ne-am fi putut bizui în lupta pentru răsturnarea lui Antonescu.

Seara, Radio. Retragerea nemților pe frontul rus amenință să se transforme într-un dezastru. Comunicatele lor de abia mai pot ascunde adevărul. În Nordul Africii, situația lor se înrăutățeşte zilnic. Oraşul Tripoli e ca şi pierdut. Nemții anunță că au bombardat şi ei portul şi oraşul englez Dower, ca răzbunare pentru bombardarea Berlinului şi celorlalte oraşe germane. În Sicilia şi Calabria, aviația engleză şi americană bombardează fără încetare porturile şi centrele industriale. În China, japonezii întâmpină o puternică rezistență din partea armatelor lui Ciang Kai Şek. Să se sature japonezii şi germanii de cuceriri şi de dominația lumii. Bravo americanilor şi englezilor!

Joi, 21 ianuarie 1943

În timp ce Moscova anunță retragerea în debandadă a nemților pe tot frontul, Berlinul susține că „noile linii de apărare se consolidează" şi că bolşevicii au pierderi „colosale". La Stalingrad, trupele ruseşti au eliberat deja câteva cartiere din partea de Răsărit a oraşului. Trupele lui Paulus de abia mai au muniții pentru câteva zile şi hrană redusă cam tot pentru atât. Capitularea lor e iminentă.

După curs trec pe la Lupu ca să-l încurajez să fie dârz față de Antonescu şi să nu se lase impresionat de balivernele lui cu invincibilitatea armatei germane şi cu armele secrete despre care tot vorbeşte Hitler. Îl pun în curent cu situația dezastruoasă a nemților nu numai pe frontul rus, dar şi pe cel din Africa şi cu starea jalnică a industriei de război germane şi italiene. Îl rog pe Lupu să deschidă bine ochii lui Antonescu şi să insiste asupra factorului economic şi politic al războiului, care nu mai lasă absolut nici o îndoială asupra înfrângerii puterilor Axei. Îl rog să-i repete propunerea noastră de a-i da tot concursul dacă se desprinde imediat de nemți, fie intrând într-un guvern de uniune națională, fie rămânând în afara lui şi sprijinindu-l din toate puterile noastre. Lupu se arată foarte convins „să-i vorbească pe şleau şi să nu se lase intimidat". „Dacă-mi va vorbi de armele secrete pe care le pregăteşte Hitler, zice Lupu, îi voi râde în nas". Când să plec acasă, Lupu a fost chemat la telefon de Preşedinție

pentru a-i anunța că Mareşalul îl roagă să amâne audiența până la 9 seara, când îi va trimite el maşina. Aceasta înseamnă că vrea să stea mai mult de vorbă cu el şi poate se şi fereşte de nemți că are legături cu fruntaşii opoziției. În cursul nopții poate camufla mai uşor acest lucru. Ne înțelegem să ne vedem mâine la 10, la Mihai Popovici.

Seara, Radio. Orașul Tripoli e pe punctul de a fi ocupat de trupele lui Montgomery. În Tunisia italo-germanii fac eforturi disperate pentru a opri înaintarea anglo-americanilor spre centrul ei. Pe frontul rus, retragerea nemților continuă şi nimeni nu mai ştie exact unde se află în prezent linia frontului. La Stalingrad, ruşii pătrund tot mai adânc în cartierele lor din Est. Moscova crede că Paulus va capitula „dintr-o zi în alta". Berlinul crede că Churchill se află de câteva zile la Washington. Londra nu mai pomeneşte de mult nimic despre Churchill. S-ar putea foarte bine să fie în America sau poate chiar în Rusia, pentru a explica ruşilor de ce nu se poate organiza un al doilea front în Europa. După mine unul, luptele din Africa reprezintă, prin importanța lor, un al doilea front destul de corespunzător intereselor Sovietelor. Berlinul anunță un nou atac asupra Londrei al avioanelor germane, ca răspuns la atacurile masive ale aviației anglo-americane de acum trei zile asupra diferitelor obiective militare din Franța, Germania, Belgia, Olanda şi Norvegia. Moscova anunță în cursul nopții că nemții se retrag şi în regiunea Ladoga-Ilmen. Dezastrul lor se apropie.

Vineri, 22 ianuarie 1943

La 10 la Mihai Popovici. Prezenți: Popovici, Lupu, Ghiță Pop şi Ionel Pop. Lupu ne povesteşte discuția lui cu Antonescu de ieri seară, care a durat o oră jumătate. Ne face un scurt rezumat. După ce Lupu i-a expus punctul nostru de vedere asupra situației generale şi i-a repetat propunerea partidului de colaborare cu el dacă iese din alianța germană, Antonescu i-a răspuns foarte calm că el e conştient de răspunderea care apasă asupra lui şi că înțelege să-şi ducă opera până la capăt, fiind convins că în felul acesta el serveşte interesele țării cum nu se poate mai bine. Antonescu i-a făcut apoi o succintă prezentare a situației militare de pe fronturile din Africa şi Rusia pentru a ajunge la concluzia că deşi aparențele sunt în contra Axei, ea e departe de a fi învinsă. El i-a încredințat lui Lupu, ca un mare secret, cu rugămintea

insistentă de a nu-l ebruita, că retragerea trupelor germane în anumite sectoare ale frontului rusesc nu e motivată de considerații militare, ci de un anumit plan politic pe care îl urmăreşte Hitler, acela de a-i speria pe anglo-americani cu primejdia unei victorii bolşevice, care ar duce la dominația Sovietelor asupra Europei. Hitler este informat că opoziția engleză față de Churchill este în mare creştere şi că perspectiva unei înfrângeri germane pe frontul rus îngrijorează tot mai mult cercurile politice engleze. El crede că aceeaşi situație este şi în Statele Unite, unde lumea critică pe față politica războinică a lui Roosevelt, care duce în mod inevitabil la victoria bolşevismului, dacă războiul mai continuă încă un an. „Hitler contează foarte mult pe această stare de spirit din Anglia şi Statele Unite, a continuat Antonescu, şi speră că foarte curând va ajunge la o înțelegere cu ele. În caz că acest plan n-ar reuşi până la primăvară, atunci Hitler va fi nevoit să stea un timp în defensivă pe frontul de Est şi să se întoarcă cu toate forțele de care dispune în contra Angliei şi Statelor Unite, debarcând în Anglia şi silind Spania şi Portugalia să se ralieze Axei pentru a evita să fie ocupate. În acest caz, în mai mai puțin de două luni nu mai rămâne armă de picior american sau englez în Africa. Antonescu i-a mai spus lui Lupu că Hitler dispune de arme secrete care-l pun la adăpost de orice surpriză şi că în aceste condiții România ar face cea mai mare greşeală să se desolidarizeze de nemți tocmai acum. Lupu a făcut rezerve asupra planurilor lui Hitler, arătând lui Antonescu cât sunt de absurde şi întrebându-se dacă acest om şi colaboratorii lui mai sunt în toate mințile când încearcă să meargă la aşa fantezii. „Acum când Anglia vede pe Hitler şi Mussolini pe punctul de a se prăbuşi, i-a spus Lupu lui Antonescu, cum îşi poate închipui cineva că Anglia ar putea face greşeala să-i salveze de teama unei victorii bolşevice”. Lupu a făcut un apel la Antonescu să nu se potrivească la astfel de argumente propagandistice şi să accepte propunerea noastră de a pune capăt războiului alături de nemți. „Eu ştiu ce fac”, i-a răspuns Antonescu şi cu aceasta conversația lor a luat sfârşit. Impresia lui Lupu este că Antonescu este „ori nebun, ori vândut nemților cu trup şi suflet”.

A urmat apoi o discuție de o oră şi ceva pe marginea expunerii lui Lupu. Cum el e foarte sensibil la orice flaterie, prietenul meu Ghiță Pop, care-i cunoaşte slăbiciunea, l-a felicitat poentru „dârzenia” lui față de Antonescu. E singurul mijloc pentru a-l ține pe linia colaborării cu Maniu, contra căruia el are prostul obicei de a se

scărpina mereu de el, ori de câte ori vorbeşte cu indivizi care nu iubesc pe şeful nostru ardelean. În special foştii dezertori din partid, care-l urăsc pe Maniu pentru intrasingența lui morală găsesc totdeauna uşa deschisă la Lupu şi caută să-l câştige de partea lor, lăudându-l şi bârfind totodată pe Maniu. Nu o dată am asistat la astfel de scene în care Lupu se complăcea în astfel de situații şi nu reacționa prompt la astfel de intrigi. În fond, Lupu în sufletul său e gelos pe Maniu pentru imensul său prestigiu în țară şi peste hotare. Personal mă îndoiesc că el a fost chiar aşa de „dârz" cu Antonescu cum pretinde, pentru că am constatat de mai multe ori că față de puternicii zilei e foarte concesiv şi preocupat să nu-i bruscheze. Tac însă căci acesta-i rolul meu de bun prieten al său, să-l încurajez pentru a rămâne ferm pe linia colaborării cu Maniu. Lupu nu-şi dă seama şi desigur eu nu-i pot vorbi de aşa ceva că numai datorită colaborării cu Maniu el şi-a refăcut în parte prestigiul său politic, grav compromis cu trecutele lui inconsecvențe politice şi atitudini echivoce. Maniu ştie toate aceste lucruri, fiind foarte bine informat asupra oamenilor şi în special asupra colaboratorilor lui apropiați. De aceea el insistă mereu pe lângă mine să veghez pe lângă Lupu să stea ferm pe poziție pentru că, în afară de aceste slăbiciuni, el are mari calități politice şi partidul are mare nevoie de el, mai ales de când Mihalache stă ca şi retras din politica militantă şi nu vrea să se solidarizeze cu politica partidului, aşa cum o dirijează Maniu.

După Ghiță Pop a vorbit Mihai Popovici, care a scăldat-o din nou. După el teza că Hitler se retrage anume de pe frontul de Est pentru a sperja Anglia şi America cu victoria bolşevismului în Europa nu este de neglijat. „Recunosc, zice el, la aşa ceva nu m-am gândit, acum însă judec mai bine găsesc această teză ca foarte posibilă. Pentru conservatorii englezi ca şi pentru bancherii şi marii industriaşi americani sunt convins că o victorie a Sovietelor nu este o soluție de dorit. Existența unei Germanii puternice e singurul mijloc de a apăra Europa de bolşevism. Deci o pace separată cu Germania nu mi se pare cu totul exclusă". L-am combătut energic pe Popovici, arătându-i cât de absurdă este această teză. „Mă las anume bătut pe toate fronturile, din Africa până la cel rus, pentru a decide pe adversar să încheie o pace cu mine în speranța că i-aş fi de folos într-o zi, i-am spus eu, şi uit cauza principală a războiului, lupta regimurilor democratice în contra dictaturilor şi a miliarismului japonez. Ce fel de logică este aceasta?

Dacă Hitler e nebun, e posibil de conceput că armata germană cu toți ofițerii ei ar putea admite așa nebunie? Nu, d-le Popovici, această teză e o nouă scornitură a propagandei germane şi noi pierdem timpul ocupându-ne de ea”.

Ionel Pop, care e totdeauna rezervat ca unul care deține ca nepot gândul intim al lui Maniu, se mulțumește să spună că nici el nu crede serioasă această teză. Popovici m-a reținut la dejun. Ionel Pop pleacă în seara aceasta la Sibiu, unde-l va vedea pe Maniu şi-l va informa despre cele discutate în legătură cu întrevderea lui Lupu cu Antonescu.

Seara, Radio. Buletinul german anunță „atacuri violente bolşevice” la Stalingrad şi pe tot frontul până la Ilmen şi Ladoga. În Africa, Rommel se retrage mereu. Orașul Tripoli e pe punctul de a fi ocupat de trupele lui Montgomery. Nemții se laudă că în retragerea lor au provocat mari pierderi inamicului.

Sâmbătă, 23 ianuarie 1943

Comunicatul italian de azi e plin de haz. În loc să recunoască corect că sunt bătuți şi se retrag în mare dezordine spre frontiera Tunisiei în timp ce trupele engleze intră în Tripolis, italo-germanii pretind că „au continuat să efectueze mişcările prevăzute”. Comunicatul german foloseşte un langaj asemănător. „Grupul trupelor comandate de feldmareşalul Paulus, strâns încercuit de inamic la Stalingrad, luptă, rezistă forțelor superioare care atacă puternic. Trupele noastre s-au retras câțiva kilometri”. Nemții nu vor să recunoască înfrângerea lor totală în acest sector şi iminenta cădere a Stalingradului. Pe cine cred ei că mai pot prosti?

Lupu a plecat de dimineață la via fratelui său la Valea Călugărească. Am fost invitați şi noi de d-na Lupu, soția profesorului, însă nu ne-am putut duce din cauza frigului. Stăm în casă şi citim.

Seara, Radio. Nemții spun că au succese în Tunisia, dar fără precizări. În schimb, pe frontul Donului ei recunosc că „au loc lupte grele”.

Duminică, 24 ianuarie 1943

Sărbătoarea națională de azi se desfăşoară într-o atmosferă de mare îngrijorare. Toată lumea se aşteaptă la capitularea trupelor

noastre la Stalingrad. Singur Antonescu mai foloseşte fraze sforăitoare pentru îmbărbătarea naţiunii, dar cine le mai ascultă la radio, cine le mai citeşte în ziare, când toată lumea aşteaptă cu înfrigurare prăbuşirea armatei noastre în ghețurile Donului şi Stalingradului.

Londra anunță că şi Republica Chili a rupt zilele acestea relațiile cu puterile Axei, considerându-se în stare de război cu ele. Comunicatul german de azi spune că „bătălia de apărare a Stalingradului a atins punctul culminant şi că situația s-a agravat prin formarea de noi spărturi făcute de importante efective inamice venite dinspre Vest. Apărătorii rezistă eroic. Între Don şi Doneț, continuă comunicatul, presiunea furioasă a unor puternice forțe inamice s-a prăbuşit în fața rezistenței vitejeşti a unei divizii blindate". Moscova anunță că toate cartierele din Estul Stalingradului sunt deja în mâinile ruşilor şi că se aşteaptă capitularea tuturor trupelor germane şi aliate din acest sector. Pe restul frontului până la Ladoga nemții se retrag în mare derută. Începutul sfârşitului ia proporții gigantice pentru nemți. Italienii recunosc în fine că englezii au ocupat definitiv Tripoli, însă afirmă că ofensiva lor şi a nemților, începută acum cinci zile în Tunisia, face progrese. Cine mai poate pune vreo bază pe comunicatele acestor mari mincinoşi.

Luni, 25 ianuarie 1943

Stau în casă toată ziua şi lucrez pentru curs. Telefoane peste telefoane din partea prietenilor mei referitoare la situația militară de pe fronturile de luptă. Mihai Popovici îmi ține un întreg discurs la telefon privitor la „catastrofa trupelor noastre la Stalingrad". Cum el ştie că telefonul meu este supravegheat anume face declarații potrivnice pentru a fi înregistrate şi deci cunoscute de Antonescu. Mă fac că nu înțeleg, dar mă feresc să le comentez. Ghiță Pop se miră cum de Antonescu n-a înțeles la timp primejdia unei încercuiri la Stalingrad şi să fi retras trupele noastre care azi riscă să rămână prizoniere în mâinile ruşilor. Ilie Lazăr îl înjură la telefon pe Antonescu. „Antonescu şi colaboratorii săi vor fi primii pe lista celor de judecat pentru catastrofa adusă asupra poporului nostru", zice el. Mihai Răutu şi Hoisescu se îngrozesc la ideea că trupele noastre vor cădea curând în mâinile bolşevicilor. De la 11 iau dispoziții să nu mai răspund la telefon, pe motiv că sunt plecat în oraş. Lucrez pentru curs şi țin la zi *Jurnalul*.

Seara, Radio. În fine, Berlinul începe a pregăti opinia publică referitor la catastrofa de la Stalingrad. Comunicatul lor de azi vorbeşte deja de „istorica bătălie de la Stalingrad" şi „glorioasele fapte de arme ale soldaților români". „La Stalingrad, continuă comunicatul german, Armata a 6-a ţintuieşte pe drapele sale gloria nemuritoare, printr-o luptă eroică şi plină de spirit de jertfă împotriva unei superiorități copleşitoare. Formațiuni ale diviziilor române 20 infanterie şi 1 cavalerie luptă alături de camarazii lor germani şi participă în măsură deplină la această glorie". Mersi de aşa glorie alături de nemții care i-au ajutat pe ruşi în 1940 să ne ia Basarabia şi Nordul Bucovinei, iar pe unguri, jumătate din Transilvania noastră românească! Londra anunță bombardarea Siciliei şi Sudului Italiei, precum şi obiective industriale din Germania şi Franța. În Tripolitania, trupele lui Rommel se retrag în derută spre Tunisia, unde italo-germanii atacă fără succes trupele anglo-americane.

Marți, 26 octombrie 1943

Sfântul Dumitru, ziua de naştere a lui Maniu. Lupu şi cu mine îl felicităm, printr-o telegramă la Sibiu. Iau dejunul cu el şi cu Negrei la „Continental". Lupu e foarte afectat de situația trupelor noastre de la Stalingrad şi foloseşte expresii tari la adresa lui Antonescu şi a politicii sale „idioate" de alianță cu Germania. El nu exclude o rupere a frontului german de către ruşi şi pătrunderea acestora pe teritoriul german, ajungând poate şi până la Berlin. Lupu se entuziasmează uşor şi cade în exagerări pe care le regretă a doua zi. Negrei îi arată cu argumente militare imposibilitatea acestei victorii ruseşti. „Nici ruşii nu sunt încă atât de tari, zice el, şi nici nemții atât de slabi. Războiul e încă de durată. Ambele părți dispun încă de mari rezerve. După efortul uriaş făcut de ruşi pentru a da nemților o aşa lovitură, e de presupus că ei sunt şi epuizați şi au nevoie de o lungă perioadă de refacere. În acest timp nemții vor profita şi ei de acest răgaz pentru a se reface şi a se reorganiza". Negrei consideră războiul definitiv pierdut pentru puterile Axei, însă nu exclude complet posibilitatea unei înțelegeri anglo-germane, pe baza unei dezarmări generale care ar fi impusă şi Sovietelor. „Nu uitați, continuă Negrei, că nemții mai dispun încă de 270 de divizii bune şi că un război continuat cu ei înseamnă încă enorme sacrificii. Dacă Hitler ajunge la concluzia că

pierde războiul, nu este deloc exclus să poată obține o înțelegere cu Anglia pe baza dezarmării generale și a *statu quo*-ului de dinainte de începerea războiului". Lupu găsește foarte logic raționamentul lui Negrei. Eu nu sunt de acord, deși recunosc că Negrei judecă foarte bine pentru cazul că Hitler ar fi un om normal. „Din nenoriocire însă Hitler este un dezechilibrat, un fanatic turbat, care e dispus să lupte până la ultimul om. Indiferent de ce se poate întâmpla cu națiunea lui". „Și Hudiță are dreptate", zice Lupu și cu aceasta discuția noastră ia sfârșit. Timpul ne va lămuri pe toți.

Seara, Radio. Comunicatul german de azi anunță că rușii atacă violent în tot sectorul Don-Doneț și Sud de Voronej și că la Stalingrad, „trupele germane, române și o mică formațiune croată s-au grupat pe un spațiu restrâns la sudul orașului și rezistă eroic". Presa germană publică lungi articole în care se ocupă de primejdia pe care o reprezintă pentru Europa o eventuală victorie bolșevică și asigură lumea că armata germană nu va înceta lupta până nu va distruge bolșevismul rusesc. Îi interesează pe nemți bolșevismul rusesc așa cum mă interesează azi pe mine ce se petrece pe lună! În Africa, nimic important. Aviația americană și engleză bombardează mereu orașele și centrele industriale din Germania și Italia, dovedind că domină complet spațiul aerian în toată zona războiului.

Miercuri, 27 ianuarie 1943

După curs văd în cancelarie pe Giurescu și pe Papacostea. Sunt amândoi „îndureraţi" de ceea ce se petrece pe frontul rus și mai ales la Stalingrad. „Cine și-ar fi închipuit, cine și-ar fi închipuit, repetă mereu Giurescu, că bolșevicii să fie atât de tari și să poată bate pe nemți. E de necrezut. Asistăm la o răsturnare totală a logicii. Stalin mai tare decât Hitler, cum e posibil? Iată un lucru pe care mintea mea nu-l poate concepe etc., etc. ". Îi răspund că degeaba se miră pentru că orice om bine informat și în curent cu situația externă știe de mult că rușii, aliați cu anglo-americanii și cu China naționalistă, vor înfrânge puterile Axei. Evită să răspundă la argumentarea mea și continuă să se vaite de „nenorocirea care ne așteaptă în cazul că bolșevicii ar sparge frontul la Don și s-ar apropia de frontierele noastre". Papacostea îi bate în strună, declarând că „Europa nu poate rămâne indiferentă față de amenințarea bolșevismului și că probabil va face presiuni asupra Angliei s-o

determine la o înțelegere cu Hitler". „E singura speranță să vedem asigurată civilizația față de sălbăticia bolșevică", zice Giurescu. Le-am explicat pentru ce așa ceva nu se va întâmpla, întrucât anglo-americanii nu vor renunța să lichideze hitlerismul și fascismul, ca și militarismul japonez. „Atunci suntem pierduți", exclamă Giurescu. „Trebuia să stăm de o parte și să nu ne amestecăm într-un război de giganți", i-am răspuns eu. „Lucrul acesta îl vede azi toată lumea, intervine Papacostea, dar cine-și putea închipui să ajungem aici acum doi ani". „Partidul nostru și cei câțiva liberali din jurul lui Dinu Brătianu am prevăzut clar, cu ani în urmă că așa se va întâmpla, deci nu este exclusă afirmația amicului Papacostea". „Eu m-am referit, explică Papacostea, la cei din conducerea guvernului". „Te referi la Antonescu și la colaboratorii săi, îl întreb eu, însă aceştia s-au cocoțat singuri la putere printr-o lovitură de stat, însă țara a rămas cu noi, care am combătut din răsputeri și alianța cu puterile Axei și intrarea în război alături de ele. Răspunderea cade deci pe cei care au făcut o politică de capul lor contrară intereselor țării. Iată un lucru pe care nu trebuie să-l uitați". „Să sperăm că Dumnezeu e un bun român și ne va ajuta să scăpăm din această nenorocire", a adăugat Giurescu.

Seara, Radio. „Marea bătălie de iarnă, zice comunicatul german de azi, de pe frontul rus continuă cu o rară violență. Trupele bolșevice atacă puternic în sectoarele Lagoda-Ilmen până la Sud de Voronej. Trupele germane și aliate luptă încă și cramponează în ruinele de la Stalingrad".

Dar știrea cea mai importantă de azi o dă Radio Londra la ora 9 seara asupra Conferinței de la Casablanca, care s-a terminat în cursul zilei de ieri, 26, publicând un comunicat referitor la cele discutate între Churchill și Roosevelt. Sunt fericit să constat că toate prevederile mele în materie de politică externă, în special relațiile dintre Națiunile Unite și raporturile lor cu puterile Axei se adeveresc în întregime. Comunicatul constată două lucruri fundamentale: solidaritatea perfectă dintre aliați și hotărârea lor de a nu trata cu inamicii decât pe baza capitulării fără condiții. Iată deci spulberate ultimele iluzii pe care și le mai făceau Hitler, Mussolini, japonezii și quislingii lor. Conferința de la Casablanca a durat 2 zile (14–16 ianuarie). Roosevelt și Churchill au fost însoțiți de șefii lor de stat major. Stalin n-a putut participa, fiind ocupat cu ofensiva de iarnă pe care o conduce personal. Comunicatul precizează că dacă el ar fi putut părăsi Rusia, Conferința de la

Casablanca ar fi avut loc într-o localitate din Răsărit, mai aproape de frontierele Rusiei. Stalin a fost însă ținut în curent „cu toate planurile militare discutate, ca și generalisimul Ciang Kai Șek, căruia i-au fost anunțate toate măsurile luate pentru a ajuta China în lupta ei măreață pe care o duce pentru cauza comună". Se mai precizează și faptul că Roosevelt și Churchill au văzut cu ocazia acestei conferințe pe generalii francezi Giraud și de Gaulle în vederea unei colaborări între ei. Iată pasajul principal din acest comunicat care lămurește definitiv poziția anglo-americanilor și aliaților lor față de puterile Axei. „Toate teatrele de război au fost trecute în revistă, unul după altul. Toate resursele au fost puse în comun în vederea continuării mai intense a războiului pe uscat, pe mare și în aer. Șefii celor două țări și statele lor majore respective s-au pus complet de acord asupra planurilor și operațiunilor militare de întreprins în cursul campaniilor din 1943 împotriva Germaniei, Italiei și Japoniei pentru a obține toate avantajele posibile de pe urma cotiturii favorabile pe care au luat-o evenimentele de la sfârșitul lui 1942". Pentru a spulbera ultimele iluzii asupra posibilității unei păci separate cu Germania, comunicatul precizează în termeni foarte curtenitori față de Stalin hotărârea anglo-americanilor de a rămâne statornici în angajamentele luate față de Soviete. „Pe deplin conștienți de enorma greutate care o reprezintă operațiunile militare gigantice și eficace duse de Rusia pe toată lungimea frontului pe uscat, domnii Roosevelt și Churchill au avut ca prim obiectiv acela de a ușura pe cât posibil greutatea care apasă asupra armatelor rusești, lansând asupra dușmanului comun, în locurile cele mai potrivite, atacuri cât mai puternice cu putință". Pentru cine știe ce înseamnă cuvântul unor șefi de guvern american și englez comunicatul acesta are o valoare istorică decisivă pentru soarta războiului de azi. Începând de azi, convingerea mea asupra războiului este definitivă. El nu se va termina decât cu condiția capitulării fără condiții. Bravo, Roosevelt și Churchill, veți merita recunoștința lumii întregi civilizate dacă veți duce la îndeplinire acest splendid angajament.

Joi, 28 ianuarie 1943

Telefonez la 8 dimineață lui Ghiță Pop să aranjeze cu Lupu o ședință cu prietenii noștri fie la el, fie la Club, pentru ora 11, unde voi

fi şi eu după ora de curs. Înainte de a pleca la Universitate îmi telefonează Ghiță Pop că Lupu ne invită pe toți la el la 11.

După curs văd în cancelarie pe Săveanu, care merge cu mine la Lupu. El n-ascultă radio şi nici nu-l prea interesează politica. Eu îl îndemn mereu să fie mai activ pentru a-şi menține situația de şef al organizațiilor noastre din Bucovina, însă nu-i nimic de făcut. El este un om de treabă, corect, intelectual de seamă, însă total lipsit de temperament politic. E şi cam fricos. Are o adâncă repulsie față de violență şi detestă deopotrivă dictatura hitleristă ca şi cea rusească. Eu sunt singurul din biroul partidului care-l susțin la şefia Bucovinei. Mihalache a voit să-l înlocuim de mai multe ori, însă eu m-am opus. Până şi Maniu îl suportă cu greutate, însă n-avea cu cine îl înlocui. Singurul care i-ar putea lua succesiunea ar fi Lunguleac, însă acesta a făcut greşeala de a accepta să fie deputat în Frontul Renaşterii Naționale a ticălosului de Carol şi are deja mari greutăți cu colegii de birou de a-l accepta ca şef al organizației la Storojineț.

Găsesc la Lupu pe Ghiță Pop, Hoisescu, C. Lupu, Negrei, Aurel Dobrescu, Ilie Lazăr, Leucuția, Mihai Răutu şi Cezar Simionescu. Le-am făcut o scurtă expunere asupra Conferinței de la Casablanca şi le-am citit pasajele principale din comunicatul transmis de Londra ieri noapte, făcând apoi comentariile de rigoare. A urmat apoi o lungă discuție la care au participat toți cei prezenți, profund impresionați de importanța acestui eveniment. Lupu a subliniat foarte bine acest lucru, declarând că astăzi, prin acest comunicat se confirmă definitiv justețea politicii noastre externe şi că toți acei care ne-au combătut pot vedea azi falimentul total al alianței noastre cu puterile Axei. „De azi înainte, a spus el, cine mai poate crede în puterea Axei este un dobitoc sinistru ori un trădător de țară. Îmi pare rău că n-am ştiut nimic despre existența acestei conferințe căci atunci i-aş fi vorbit şi mai răspicat lui Antonescu despre crima care o face, continuând războiul alături de nişte învinşi ridicoli”. Negrei a subliniat şi el importanța acestui eveniment, insistând asupra părților din comunicat privitoare la măsurile militare prevăzute pentru campania din 1943. El crede că anglo-americanii, de îndată ce vor lichida trupele lui Rommel din Africa, vor debarca în Sicilia sau în sudul Italiei pentru a scoate din luptă această țară. El nu exclude şi o debarcare anglo-americană în Balcani odată cu intrarea Turciei în război, lucru care ar uşura mult situația României, ea putându-se atunci foarte bine

despărți de nemți fără teama de a fi ocupată de ei. Ghiță Pop și Hoisescu pun mare bază pe ofensiva rusească și pe capitularea iminentă a trupelor din Stalingrad, care ar putea decide pe Hitler ca să se retragă de la conducerea Germaniei în vederea unei capitulări pe care el personal n-o poate face. „Așa ar trebui să facă dacă ar fi un om normal, zice Cezar Simionescu, însă cum avem de-a face cu un nebun, e mai sigur că războiul va continua până la distrugerea completă a Germaniei". „Ce e de făcut", întreabă Sauciuc Săveanu. „Să tăbărâm cu toții pe Antonescu să se retragă pe Nistru imediat, i-a răspuns Lupu, iar dacă refuză, să ieșim în stradă și să-l răsturnăm cu forța". „Ușor de spus, greu de făcut, d-le doctor", i-a răspuns Ghiță Pop. „Știu că așa este, i-a replicat Lupu, dar din moment ce suntem convinși că mergem la dezastru, nu mai este cazul să ne mai gândim la viața și confortul nostru, ci să ieșim în stradă cu toate riscurile și să murim pe baricade, dacă altfel nu se poate". Sentimentul general al celor prezenți este că trăim în adevăr momente grave și că noi trebuie să fim la înălțimea lor. Lupu roagă pe Ghiță Pop să plece imediat la Sibiu și să-l roage pe Maniu să vină imediat în Capitală pentru a vedea împreună ce trebuie să facem. Ghiță Pop acceptă. Va pleca în seara aceasta.

Mergem cu toții la „Continental", unde luăm dejunul. Întâlnim acolo mai mulți gazetari, printre care pe Șeicaru, Soreanu și Georgescu-Cocoș, cu care discutăm Conferința de la Casablanca. „Palavre anglo-americane, zice Șeicaru. Așteptați să vedeți ce lovitură le pregătește Hitler în Tunisia și pe frontul de Răsărit și atunci veți vedea dacă vor mai avea curajul să vorbească de capitulare fără condiții". Lupu l-a înjurat de mamă și i-a spus că „știreangul îl așteaptă în ziua socotelilor când vor fi pedepsiți toți gangsterii vânduți nemților". Șeicaru a plecat din restaurant de frică să nu fie bătut de Ilie Lazăr și Cezar Simionescu, care s-au sculat de la locurile lor și s-au apropiat de el. Georgescu-Cocoș a recunoscut și el că în adevăr comunicatul anglo-american reprezintă „o grea lovitură pentru puterile Axei". Soreanu nu găsea cuvintele potrivite pentru a ridica în slavă curajul nostru de a înfrunta pe nemți și pe Antonescu. „Să vă ajute Dumnezeu să reușiți în acțiunea d-vastră atât de sfântă", ne-a spus el. Ne-am despărțit într-o atmosferă de mare însuflețire.

Seara, Radio. Presa germană publică un text al comunicatului anglo-american și-l comentează pe larg, ridiculizându-l și calificându-l drept „propagandă ieftină". Nemții confundă pe anglo-americani

cu ei, obişnuiţi de Hitler să trăiască de ani de zile numai în minciună. Comunicatul lor de azi ascunde din nou adevărul de pe frontul rus, afirmând că „toate atacurile bolşevicilor s-au sfărâmat pe frontul central şi că la Stalingrad trupele germane şi aliate continuă să reziste eroic”. Moscova anunţă ocuparea mai multor cartiere din Nordul Stalingradului şi iminenta capitulare a grupului de armate de sub comanda lui Paulus. Pe restul frontului de la Don până la Ilmen nemţii se retrag în „dezordine”, afirmă Moscova. În Tunisia Radio Roma anunţă succese în contra anglo-americanilor. Mă îndoiesc!

Vineri, 29 ianuarie 1943

Dejun la Şerban cu Herescu şi Bănescu. La ordinea zilei Conferinţa de la Casablanca. Până şi Herescu e îngrijorat de solidaritatea dintre anglo-americani şi ruşi, care pune capăt oricăror speranţe de pace separată anglo-germană. Îl lămuresc încă o dată că în acest război mondial problema echilibrului politic şi a militarismului germano-japonez depăşeşte cu mult chestiunile de ideologie. Pentru Anglia şi Statele Unite, existenţa unei Rusii puternice, indiferent de regimul ei politico-social, este o necesitate de prim ordin în echilibrul politic mondial. „Cine nu ştie acest adevăr, am continuat eu, nu înţelege nimic din politica externă a Angliei şi Statelor Unite”. Bănescu şi Şerban sunt complet de părerea mea. „Atunci, zice râzând Herescu, e cazul să ne pregătim bagajele, noi cei care am jucat cartea germană”. „Dacă veţi mai avea timp”, i-a răspuns tot în glumă Bănescu. Eu le-am făcut apoi un comentar obiectiv asupra comunicatului, subliniind în special hotărârea aliaţilor de a nu trata pacea cu adversarii lor decât pe baza capitulării fără condiţii. Trecând apoi la frontul rus, Bănescu şi Şerban recunosc şi ei situaţia gravă în care se află forţele germane şi nu exclud amândoi posibilitatea ca ruşii să spargă frontul şi să intre în Germania. „Demoralizarea armatei şi naţiunii germane va fi atât de mare după capitularea de la Stalingrad, care este iminentă, zice Bănescu, va fi aşa de mare încât nu sunt excluse mari surprize, poate chiar o capitulare a Germaniei, atât cât mai dispune de o armată capabilă să reziste tăvăluguluiu bolşevic asupra Europei”. Şi Herescu e de acord că „o capitulare germană făcută azi ar putea scăpa Europa de primejdia unei ocupaţii bolşevice”. Se fac apoi tot felul de ipoteze în

jurul acestei chestiuni. Eu le-am spus că rămân la părerea mea veche că Hitler, fiind un nebun, va continua războiul până la ultimul soldat şi că noi, dacă mai avem un pic de minte, trebuie să ne despărţim de nemţi cât mai repede posibil. Sunt toţi de acord cu concluzia mea, chiar şi Herescu.

Seara, Radio. Comunicatul german de azi anunţă lupte grele în regiunea Manici-Don şi la sud de Voronej. Moscova susţine că trupele ei au înaintat adânc în dispozitivul german şi că nemţii se retrag de câteva zile în mare dezordine, părăsind mari cantităţi de armament şi muniţii. Moscova lasă a înţelege o iminentă spargere a frontului german în regiunea Don-Voronej. La Stalingrad situaţia trupelor germane şi aliate e disperată. Nimic de seamă în Tunisia.

Sâmbătă, 30 ianuarie 1943

Ghiţă Pop s-a întors în cursul nopţii de la Sibiu. Îmi telefonează că Maniu va fi în Capitală marţi sau miercuri.

Dejun la familia Georgescu E prezentă toată familia, inclusiv Spiridonii de la Furceni pentru sărbătorirea onomastici sale, azi fiind sărbătoarea sfinţilor Vasile, Grigore şi Ioan. Toţi sunt în curent cu situaţia externă. Azi şi presa noastră publică pe larg comentariile presei germane şi italiene referitoare la Conferinţa de la Casablanca, precum şi comunicatele italiene şi germane privitoare la luptele din Africa şi Rusia. Nimeni nu se mai îndoieşte de catastrofa dela Stalingrad, al cărui deznodământ se aşteaptă din zi în zi. Ispasiu şi Panaitescu au cuvinte de laudă la adresa mea şi a lui Maniu pentru a fi văzut atât de clar că puterile Axei nu pot câştiga războiul. Şi ei se întreabă de ce Antonescu nu înţelege acest lucru şi nu se retrage mai repede pe Nistru. Vasile Spiridon e sigur că vom pierde din nou Basarabia şi Nordul Bucovinei, întrucât el e convins că Antonescu „e omul vândut nemţilor” şi ca atare va lupta alături de ei până la sfârşit. El e convins că regele Mihai „e un nepriceput care nu poate lua atitudine în contra lui Antonescu, iar cât despre ţărănişti, deşi au ţara cu ei, nu pot face nimic, căci armata ar strivi orice încercare de rebeliune”. De aceeaşi părere este şi cumnatul său Georgescu şi Ispasiu. Lucrul acesta îl ştiu şi eu şi de aceea am respins totdeauna în discuţiile cu prietenii mei de partid ideea unei acţiuni de masă pentru răsturnarea lui Antonescu. Armata e oricând la dispoziţia guvernului şi gata să tragă în răzvrătiţi,

făcând astfel o baie de sânge. Ca om de ordine, nu pot accepta aşa ceva şi de aceea prefer orice alt mijloc afară de acesta. Ispasiu crede că singura soluție ar fi ca un general, stăpân pe o puternică unitate din Capitală, să-l aresteze pe Antonescu, pregătind astfel calea unui guvern național. „Pentru aceasta, zice Panaitescu, e nevoie ca nemții să fie definitiv bătuți pe toate fronturile, căci numai atunci s-ar putea găsi un astfel de general să-şi ia o astfel de răspundere". Înregistrez aceste lucruri pentru că ele se discută de un timp încoace nu numai între noi, membrii de partid, ci şi în largi cercuri ale opiniei noastre publice. Mielu Mihăiescu, maiorul Mihăilescu, verii mei, Băcescu şi Culai Cârlănescu, şi alții m-au întrebat de mai multe ori de ce nu căutăm noi „un general cu suprafață", care să ne scape de Antonescu, ştiind şi ei că altă cale nu există.

Seara, Radio. Berlinul anunță măsuri speciale pentru a face față dificultăților războiului. Un decret special prevede o serie de măsuri pentru „apărarea Reichului". Un altul reglementează condițiile de muncă. Se introduce „obligativitatea muncii" pentru bărbați şi femei, primii între 16 şi 65 de ani, iar femeile între 17 şi 60. Iată unde a ajuns Germania după trei ani şi ceva de război. Ea, care anunță de trei ani distrugerea totală a inamicilor! Comunicatul german de azi anunță că „printr-o apărare dârză şi hotărâtă, armatele de pe frontul de Răsărit au zdrobit toate atacurile masive ale bolşevicilor şi au efectuat, luptând, mişcările lor conform planului. La Stalingrad sunt în curs atacuri năvalnice ale inamicului împotriva frontului din Sud, pe care apărătorii le înfruntă mai departe cu toate lipsurile foarte grele şi cu toată superioritatea foarte mare a inamicului". Comunicatul anunță în continuare că în Caucaz „atacurile inamicului s-au prăbuşit în fața rezistenței trupelor germane şi române", că au fost la fel „oprite atacurile bolşevice în sectorul Manici-Kuban" şi că în regiunea Voronej „au loc lupte foarte grele". Într-o formă voalată, nemții nu mai pot ascunde dezastrul lor pe frontul rus, confirmând astfel comunicatele Moscovei care spun că „frontul german a început să se prăbuşească în mai multe sectoare". Niciodată până acum nemții nu au mai publicat astfel de comunicate.

Duminică, 31 ianuarie 1943

Toată dimineața ascult ştiri la posturile străine de Radio. Evenimentele pe frontul de Răsărit iau o întorsătură catastrofală pentru nemți, mai devreme de ne puteam aştepta.

La 11 mă trezesc cu Lupu, Mihai Popovici şi Ghiță Pop, alarmați de ştirile care circulă în oraş în legătură cu „prăbuşirea frontului german". Lupu e furios că Maniu lipseşte tocmai acum din Bucureşti pentru a vedea împreună ce este de făcut. Popovici îi va telefona îndată ce vom termina noi discuția asupra situației. Îi propun lui Lupu să discutăm în linişte situația militară de pe frontul rus ca să vedem ce avem de făcut până va sosi Maniu. Trecem mai întâi în revistă evenimentele aşa cum se prezintă ele în dimineața aceasta. Ruşii au pătruns în centrul Stalingradului şi au înconjurat deja clădirea în al cărui subsol se adăposteşte Paulus şi statul său major. Moscova aşteaptă capitularea nemților şi aliaților lor în cursul zilei de astăzi din toată regiunea Stalingrad. Pe restul frontului nemții se retrag în debandadă, după cum afirmă Radio Moscova. Popovici şi Ghiță Pop au ascultat şi ei în cursul dimineții Radio Moscova şi ştiu şi ei că s-a terminat azi cu rezistența nemților. Popovici ne spune că a văzut ieri dimineață pe Tanriöer, care l-a informat în mare secret că pleacă la Ankara cu un mesaj din partea lui Mihai Antonescu către guvernul turc, în care i se arată că „România pune mare nădejde pe sprijinul Turciei în apărarea intereselor comune în Balcani şi Marea Neagră". Mihai Antonescu contează mult pe concursul Turciei în eventualitatea unei prăbuşiri a frontului din Rusia. Impresia lui Tanriöer este că „guvernul român este cuprins de panică şi se gândeşte serios la o reconciliere cu anglo-americanii". Informația lui Popovici o găsim cu toții foarte importantă, întrucât ea dovedeşte că Antonescu începe acum să-şi dea seama că nemții nu mai pot câştiga războiul. Ică nu şi-ar fi permis să-l însărcineze pe Tanriöer cu aşa mesaj dacă n-ar fi avut aprobarea Mareşalului.

Trecem apoi la discursul lui Hitler şi la declarațiile lui Göring de ieri făcute cu ocazia aniversării a 10 ani de când au ajuns ei la putere. Amândoi repetă vechile lor acuzații la adresa Angliei, „marea vinovată de măcelul de azi", aceea care poartă răspunderea tratatului de la Versailles şi a tuturor măsurilor luate pentru împiedicarea dezvoltării națiunii germane. „Anglia şi Statele Unite vor să lase Europa pe mâna bolşevicilor, zice Hitler, însă Germania va continua războiul până la

victoria finală". „În acest război, continuă Hitler, nu pot exista învingători sau învinşi, ci numai supraviețuitori şi distruşi". Atunci, dacă este aşa ceva, cum va duce Germania lupta până la victoria finală? Hitler nici nu-şi mai dă seama cât se contrazice. Göring se plânge că „elementele naturii sunt contra noastră, în special înghețata iarnă rusească". Şi el atacă furibund Anglia, „marea criminală care vrea să lase Europa pe seama bolşevismului" etc., etc. Comunicatul german din dimineața aceasta foloseşte o nouă expresie pentru a ascunde dezastrul retragerii pe frontul de Est. „Pe frontul central până la Sud de Voronej continuă bătălia de mişcare", zice comunicatul. De la Ladoga şi până la Voronej „bătălia de mişcare" a trupelor germane nu este în realitate decât o groaznică înfrângere. Mihai Popovici şi Ghiță Pop sunt în fine convinşi şi ei că Hitler nu mai poate câştiga războiul şi că noi trebuie, de azi înainte, să ne obişnuim cu ideea că noi vom pierde din nou Basarabia şi Bucovina de Nord. „Să nu ne trezim cu ruşii la Bucureşti, zice Lupu, dacă Antonescu nu înțelege să pună capăt mai repede aventurii în care a intrat".

În timpul dejunului am discutat evenimentele din Africa şi Pacific. În ultimele două zile anglo-americanii au reluat înaintarea lor în Tunisia centrală, în timp ce Montgomery înaintează dinspre Tripolitania, care se află aproape în întregime în mâinile englezilor. Aviația engleză şi americană continuă fără încetare bombardarea Germaniei şi Italiei, în timp ce în Extremul Orient, japonezii dau vădite semne de oboseală.

Popovici a vorbit de la telefonul nostru cu Ionel Pop, care se află la Sibiu şi a aflat de la el că Maniu va sosi în Capitală marți dimineață. Ne înțelegem să ne vedem cu el la ora 11, la Popovici, unde vom lua şi dejunul. Până atunci rămâne să ne informăm cât mai exact asupra evenimentelor de pe frontul rus. Până şi Lupu s-a hotărât să asculte în seara aceasta şi mâine posturile de Radio Londra şi Moscova.

Seara ascult până la 12 noaptea Radio Londra, Moscova şi Berlin. În fine, Paulus, ridicat la rangul de mareşal în ultimele zile, a capitulat în cursul zilei de azi. Moscova anunță că un mic grup de trupe, încremenite în partea de Nord a oraşului Stalingrad, mai continuă să reziste, însă soarta lor e definitiv pecetluită. În curând se va da un comunicat privitor la numărul prizonierilor şi materialului de război căzut în mâinile ruşilor. În fine, mi-a ajutat Dumnezeu să

trăiesc aceste clipe în care dictaturile hitleristo-fasciste primesc această grea lovitură. Îmi pare rău că printre învinşii de la Stalingrad se află şi trupe române, care vor avea acum de suferit ca prizoniere în mâinile ruşilor. Să sperăm că nu vor fi tratate ca cele germane, întrucât soldaţii şi ofiţerii noştri s-au purtat foarte blând cu populaţia rusă, ca şi cu prizonierii din ţară. Ce-o fi gândit Hitler în faţa acestei catastrofe?

NOTE

1 Iuliu Maniu (1873–1953), bărbat de stat, preşedinte al Consiliului Dirigent (1918–1920), prim-ministru (1928–1930, 1932–1933), preşedinte al Partidului Naţional Ţărănesc, ministru fără portofoliu în cel dintâi guvern Sănătescu (1944), arestat, condamnat şi întemniţat (1947), decedat în detenţie la Sighet.
2 Doctorul Nicolae Lupu (1876–1946), om politic, preşedinte al Partidului Ţărănesc Democrat, apoi vicepreşedinte al Partidului Naţional Ţărănesc.
3 Gheorghe (Ghiţă) Pop (1893–1969), secretar general al Partidului Naţional Ţărănesc, membru al biroului de conducere al partidului.
4 Ion Mihalache (1882–1963), om politic, preşedinte al Partidului Naţional Ţărănesc (1933–1937), apoi vicepreşedinte; arestat şi condamnat în 1947; mort în detenţie.
5 Ion Răducanu (1884–1964), economist, profesor – şi rector între 1930 şi 1940 – la Academia de Studii Comerciale, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc, ministru în mai multe rânduri între 1928 şi 1931, membru corespondent al Academiei Române din 1936.
6 Ion (Ionel) Pop (1889–1965), fruntaş al Partidului Naţional Ţărănesc, deputat în perioada interbelică, nepot al lui Iuliu Maniu.
7 Gheorghe Zane (1897–1979), istoric al economiei, profesor de economie politică la Universitatea din Iaşi, membru al Academiei Române, corespondent din 1965 şi titular din 1974.
8 Gheorghe (Gică) Măcărescu (1884–1953), membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc.
9 Doctorul Eduard Mezincescu (1909–?), medic, subsecretar de stat în guvernul Petru Groza (1945–1946), diplomat, secretar general al Ministerului Afacerilor Externe (1948), preedintele Comitetului pentru Artă (mai 1949 – septembrie 1952), secretar general şi adjunct al ministrului Afacerilor Externe (1956–1966), ambasador (1966–1976).
10 Franz von Papen (1889–1949), om politic şi diplomat german, cancelar şi vicecancelar al Germaniei; în timpul celui de-al doilea război mondial amabasador în Turcia.
11 Procesul de la Riom căruia i-au fost supuşi conducătorii celei de-a treia Republici Franceze (februarie-aprilie 1942) de către regimul de la Vichy.
12 Franklin Delano Roosevelt (1882–1945), bărbat de stat american, preşedinte al Statelor Unite (1933–1945).

13 Winston Churchill (1874–1965), bărbat de stat britanic, prim-ministru între 1940–1945 şi 1951–1955 .
14 Jacques La Truelle, ministru plenipotenţiar al Franţei în România în timpul celui de-al doilea război mondial ca reprezentant al gvernului de la Vichy.
15 Constantin (Dinu) Brătianu (1866–1950), de mai multe ori ministru în perioada interbelică, preşedinte al Partidului Naţional Liberal (1931–1947); decedat în detenţie la Sighet.
16 Gheorghe I. Brătianu (1898–1953), istoric, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti; om politic, preşedinte al Partidului Naţional Liberal dizident în perioada interbelică, apoi vicepreşedinte al partidului reunificat; membru al Academiei Române, corespondent din 1923 şi titular din 1942; decedat în detenţie la Sighet.
17 Dumitru (Miti) D. Gerota (1904–1968)), jurist, fiu al profesorului medic Dimitrie Gerota.
18 Ion Antonescu (1882–1946), general şi apoi mareşal, conducător al statului între 1940 şi 1944, condamnat şi executat în iunie 1946.
19 Mihai (Ică) Antonescu (1904–1946), jurist, profesor la Universitatea din Bucureşti, principalul colaborator al generalului şi apoi mareşalului Ion Antonescu, ministru al Justiţiei şi apoi de Externe (1940–1944) şi vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri (1941–1944); condamnat şi executat în iunie 1946.
20 Constantin Hoisescu (1879–?), inginer, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc.
21 Gabriel Negrei (1872–1951), general în retragere, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc.
22 Philippe Pétain (1856–1951), mareşal al Franţei, şef al Statului francez (1940–1944), condamnat după război, a murit în detenţie.
23 Mielu Mihăiescu, fratele lui Constantin (Costică), patronul Garajelor Mihăiescu, bun prieten cu Ioan Hudiţă.
24 Amedeo duce de Aosta (1898–1942), general italian.
25 Dimitrie Gusti (1880–1955), filosof şi sociolog, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, fondator al Şcolii Sociologice din Bucureşti, membru al Academiei Române din 1919.
26 Constantin Bordeianu, profesor la Facultatea de Farmacie din Bucureşti, prieten cu Ioan Hudiţă.
27 Tudor V. Ionescu (1899–1998), fizician, profesor la Universitatea din Iaşi, transferat în 1941 la cea din Bucureşti, membru al Academiei Române – corespondent din 1955 şi titular din 1963.

28 Gheorghe Atanasiu (1893–1972), fizician şi geofizician, succesiv profesor la Universităţile din Cluj, Cernăuţi şi Bucureşti, membru al Academiei Române – corespondent din 1920 şi titular din 1936.
29 Ion S. Atanasiu (1892–1949), geolog, profesor la Universitatea din Iaşi.
30 Horia Hulubei (1896–1972), profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, rector al Universităţii din Bucureşti între 1941 şi 1944, membru al Academiei Române, corespondent din1937 şi titular din 1946.
31 Petru Constantinescu-Iaşi (1892–1977), profesor de istoria artei la Facultatea de Teologie din Chişinău în perioada interbelică, fruntaş comunist, iar din 1948 membru titular al Academiei Române.
32 Mihai Borcea (1888–1956), avocat şi ziarist.
33 Alexandru Vaida-Voevod (1872–1950), om politic, înainte de Unire deputat în Camera de la Budapesta, după Unire membru al Consiliului Dirigent, membru al Parlamentului, ministru şi de două ori prim-ministru în perioada interbelică, consilier regal şi ministru de stat în perioada dictaturii regale.
34 Constantin Angelescu (1869–1948), medic, fruntaş al Partidului Naţional Liberal, ministru al Instrucţiunii Publice şi al Educaţiei Naţionale de mai multe ori în perioada interbelică, pentru o scurtă vreme prim-ministru, consilier regal în timpul dictaturii regale, membru de onoare al Academiei Române din 1934.
35 Adolf Hitler (1889–1945), cancelar al Germaniei şi Führer (1933–1945), având pe conştiinţă milioane de vieţi omeneşti; înfrânt în al doilea război mondial, s-a sinucis.
36 Elena Lupescu (Lupeasca, Duduia) (1899–1977), amanta, iar apoi – din 1947 – soţia regelui Carol al II-lea; i s-a acordat titlul de prinţesă de Hohenzollern-Sigmaringen.
37 Ion I.C. Brătianu (Ionel) (1864–1927), bărbat de stat, preşedinte al Partidului Naţional Liberal, ministru şi prim-ministru al României, în multe rânduri, membru de onoare al Academiei Române din 1923.
38 Alexandru Averescu (1859–1938), mareşal al României, om politic, prim-ministru (1921–1922 şi 1926–1927), membru de onoare al Academiei Române.
39 Carol al II-lea (1893–1953), rege al României (1930–1940).
40 Benito Mussolini(1883–1945), fondator şi duce al Partidului fascist italian, între 1922 şi 1943 a condus dictatorial Italia, iar între 1943 şi 1945 o republică neofascistă în nordul Italiei; a fost executat.
41 Emilia (Milica) Hudiţă (1900–1989), născută Popa, soţia lui Ioan Hudiţă din 1921.

42 Giorge Pascu (1892–1951), profesor la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Iaşi.
43 Aurel Leucuţia (1895–1964), avocat, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc, deputat în mai multe legislaturi în perioada interbelică, ministru al Economiei Naţionale în cel de-al doilea guvern Sănătescu şi în guvernul Rădescu (1944–1945).
44 Ilie Lazăr (1895–1976), membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc.
45 Nicodim Munteanu (1864–1948), mitropolit al Moldovei şi apoi – din 1939 – patriarh al României, membru de onoare al Academiei Române din 1918.
46 Preotul Constantin Bobulescu (1882–1959), istoric.
47 Paul Bujor (1862–1952), zoolog, profesor la Universitatea din Iaşi, membru titular al Academiei Române din 1926.
48 Ioan G. Tănăsescu (1875–1964), profesor la Facultatea de Medicină din Iaşi.
49 Petre Bogdan (1873–1944), profesor la Universitatea din Iaşi, membru titular al Academiei Române din 1926.
50 Generalul de aviaţie Haralamb Giosanu (1880–?) şi soţia sa Rosa – decedată în 1974 – buni prieteni ai familiei Hudiţă.
51 Virginia Mihăiescu.
52 Generalul de aviaţie Gheorghe Jienescu (1895–1971), subsecretar la Aer şi Marină (1941) şi apoi subsecretar al Aerului (1941–1944); a efectuat 19 ani de închisoare, fiind eliberat în 1964.
53 Constantin (Costache) Lupu (?–1944), fratele omului politic Nicolae Lupu şi al profesorului Nicolae Lupu; membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc.
54 Charles de Gaulle (1890–1970), general, bărbat de stat, conducător al Franţei libere, şef al Guvernului provizoriu după eliberarea Franţei (1944–1946), prim-ministru (1958–1959) şi preşedinte al Franţei (1959–1969); a instaurat cea de-a V-a Republică în Franţa.
55 Dimitrie Marmeliuc (1886–1970), profesor de greacă veche la Universitatea din Cernăuţi şi apoi la cea din Bucureşti.
56 Iosif Visarionovici Stalin (Dugaşvili) (1879–1953), secretar general al Partidului Comunist (bolşevic) rus din 1922, dictator al Uniunii Sovietice.
57 Isidor Karmitz cu fraţii săi Josef (Jose), Leon şi Solomon (Soli), erau patronii marei întreprinderi de medicamente „Standard” .
58 Nicolae Titulescu (1882–1941), jurist, diplomat, om politic, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, ministru de Externe în

1927–1928 şi 1932–1936, membru de onoare al Academiei Române – în 1930, titular din 1935.
59 Mihai Popovici (1897–1966), om politc, în mai multe rânduri ministru în perioada interbelică, vicepreşedinte al Partidului Naţional Ţărănesc.
60 Marius Sturza (1876–1954), medic, profesor la Universitatea din Cluj-Sibiu, membru de onoare al Academiei Române din 1938.
61 Pantelimon (Pan) Halippa (1883–1979), fruntaş politic basarabean, membru în Sfatul Ţării, deputat şi senator naţional-ţărănist în perioada interbelică, membru corespondent al Academiei Române din 1918.
62 Theofil Sauciuc-Săveanu (1884–1971), profesor la Universitatea din Cernăuţi, iar apoi la cea din Bucureşti, deputat şi apoi senator naţional-ţărănist în perioada interbelică; membru coespondent al Academiei Române din 1918.
63 Dumitru Căpăţineanu, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc, apropiat al lui Ion Mihalache.
64 Ion Lugosianu (1893–1957), om politic, ministru în mai multe rânduri în perioada interbelică, director al ziarului „Universul”.
65 Pamfil Şeicaru (1894–1980), ziarist, director al ziarului „Curentul”; din 1944 a trăit în exil.
66 Nicolae Iorga (1871–1940), istoric, om politic, profesor la Universitatea din Bucureşti, prim-ministru între 1931–1932, membru al Academiei Române – corespondent din 1897 şi titular din 1910.
67 Anton Crihan (1893–1993), deputat în Sfatul Ţării, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc; a petrecut cea mai mare parte a vieţii în exil.
68 Victor Papacostea (1900–1962), profesor de Balcanologie la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, directorul Institutului de Studii şi Cercetări Balcanice, membru marcant al Partidului Naţional Liberal.
69 Constantin C. Giurescu (1901–1977), istoric, profesor la Universitatea din Bucureşti, om politic, rezident regal şi ministru în timpul dictaturii regale, membru titular al Academiei Române din 1974.
70 Maxim Maximovici Litvinov (1876–1951), diplomat sovietic, adjunct al comisarului poporului şi apoi comisar al poporului pentru Afacerile Externe al Uniunii Sovietice, ulterior „retrogradat”.
71 Ilie Şteflea (1888–1954), general, şef al Marelui Stat Major în timpul celui de-al doilea război mondial şi al campaniei din Răsărit.
72 Zaharia (Sachi) Boilă (1892–1976), membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc; nepot al lui Iuliu Maniu.
73 Profesorul Nicolae Lupu (1884–1966), medic, fratele politicianului doctor Nicolae Lupu; membru titular al Academiei Române din 1948.

74 Petre Tomescu (1890–1977), medic, ministru al Sănătății şi Ocrotirilor Sociale în timpul regimului Antonescu.
75 René de Weck (1887–1950), ministru plenipotențiar al Elveției în România, Iugoslavia şi Grecia (1939–1945).
76 Richard Stafford Cripps (1889–1951), om politic britanic.
77 Nicolae Herescu (1906–1961), profesor la Universitatea din Bucureşti; din 1944 s-a autoexilat.
78 Ion Petrovici (1882–1970), filosof, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, ministru al Instrucțiunii Publice în timpul regimului Antonescu, membru al Academiei Române – corespondent din 1918 şi titular din 1919.
79 Mihai David (1886–1954), geograf, profesor la Universitatea din Iaşi, membru corespondent al Academiei Române.
80 Nicolae Bălan (1882–1955), mitropolit al Ardealului (1920–1955).
81 Mihai Ralea (1896–1974), filosof, psiholog şi estetician, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, ministru al Muncii în timpul dictaturii regale, membru titular al Academiei Române din 1948.
82 Alexandru Rosetti-Bălănescu (1895–1990), lingvist, profesor la Universitatea din Bucureşti, membru titular al Academiei Române din 1948.
83 Hermann Göring (1893–1946), fruntaş nazist şi mareşal al Reichului, succesor desemnat al lui Hitler în 1940; condamnat de Tribunalul din Nürnberg, s-a sinucis.
84 Generalul Ion Sichitiu (1878–1952); mort în detenție la Aiud.
85 Aurelian (Aurel) Pană, subsecretar de stat şi apoi ministrul Agriculturii în timpul regimului mareşalului Antonescu.
86 Mihai Răutu, avocat, membru marcant al Partidului Național Țărănesc, subsecretar de stat la Ministerul Comunicațiilor în cel de-al doilea guvern Sănătescu.
87 Moş Ion Codreanu (1879–1949), luptător basarabean, deputat în Sfatul Țării, membru al Partidului Național Țărănesc.
88 Cezar Simionescu (1886–1956), membru marcant al Partidului Național Țărănesc.
89 Lucian Stănculescu (1893–1950), medic, membru marcant al Partidului Național Țărănesc.
90 Nicolae Şerban (1886–1972), profesor la Universitatea din Iaşi, bun prieten al lui Ioan Hudiță.

91 Bazil Munteanu (1897–1972), istoric literar, profesor de limba şi literatura franceză la Universitatea din Bucureşti, membru corespodnent al Academiei Române; din 1946 s-a stabilit în Franța.
92 Damian Bogdan (1907–1991), slavist, profesor universitar.
93 Alexandru Elian (1910–1998), istoric, elenist, profesor la Şcoala Superioară de Arhivistică, apoi la Facultatea de Istorie şi la Institutul de Teologie din Bucureşti, membru al Academiei Române – corespondent din 1991, titular din 1993.
94 Vladimir Ilici Lenin (Ulianov) (1870–1924), fruntaş al Partidului Comunist (bolşevic) al Rusiei, a condus dictatorial Rusia Sovietică şi apoi Uniunea Sovietică din 1917 până în 1924.
95 Pierre Laval (1883–1945), om politic francez, ministru în perioada interbelică şi prim-ministru în 1931şi 1935, prim-ministru din 1942 la 1944; condamnat şi executat pentru colaboraționism.
96 François Darlan (1881–1942), amiral, colaborator politic principal al mareşalului Pétain între 1940 şi 1942; asasinat la Alger.
97 Constantin Teodorescu (1879–?), jurist, viceguvernator al Băncii Naționale a României.
98 Viaceslav Mihailovici Molotov (1890–1986), fruntaş al Partidului Comunist (bolşevic), a ocupat diferite funcții înalte timp de decenii în Uniunea Sovietică, de la prim-ministru la ministru de Externe, până în 1957, când a fost exclus din conducerea partidului şi apoi, din 1962, chiar din partid.
99 Ion Simionescu (1873–1944), geolog şi paleontolog, profesor la Facultatea de Ştiințe din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, membru al Academiei Române – corespondent din 1907 şi titular din 1911 – şi preşedinte al ei.
100 Constantin Stere (1856–1936), om politic, profesor la Universitatea din Iaşi.
101 Ioana Berindei (1922–2008), fiica lui Ioan Hudiță, căsătorită în 1945 cu Dan Berindei.
102 Teodora Hudiță (1928–2009), fiica lui Ioan Hudiță, căsătorită cu Nicolae Zaharia şi apoi divorțată.
103 Mahatma Gandhi (1869–1948), patriot şi filosof indian, luptător pentru eliberarea Indiei, pledând pentru principiul non-violenței.
104 Vasile Hudiță (1872–1946), învățător în Bogdăneşti, tatăl lui Ioan Hudiță.
105 Neculai Hudiță (1910–1974), avocat, pretor, frate cu Ioan Hudiță.
106 Mircea Hudiță (n. 1914), inginer agronom, frate cu Ioan Hudiță.

107 Ştefan (Fănică) Hudiță (1905–1986), medic, frate cu Ioan Hudiță.
108 Corina Hudiță (1909–2008), funcționară, sora lui Ioan Hudiță.
109 Gheorghe (Ghiță) Hudiță (1897–1965), învățător, frate cu Ioan Hudiță.
110 Vasile Spiridon (1893–1952), inginer agronom, văr primar al lui Ioan Hudiță.
111 Nicolae (Nicky) Chrisoveloni (1909–?), bancher, director general al Băncii Chrisoveloni.
112 Vlad Țepeş, domn al Țării Româneşti (1448, 1456–1462, 1476–1477).
113 George Alexianu (1897–1946), profesor universitar, guvernator al Transnistriei, condamnat şi executat în iunie 1946.
114 Constantin Pantazi (1888–1958), general, ministru de Război în timpul regimului Antonescu, condamnat la moarte i s-a comutat pedeapsa în detenție.
115 Constantin Z. (Piki) Vasiliu (1892–1946), general, subsecretar de stat la Ministerul de Interne în timpul regimului Antonescu, condamnat la moarte şi executat în iunie 1946.
116 Gheorghe (Iorgu) Iordan (1888–1986), filolog, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, membru al Academiei Române – corespondent din 1937 şi titular din 1945.
117 Petre (Petrică) Mihăilescu, maior, prieten cu Ioan Hudiță.
118 Mihai (Mişu) Marinescu, colonel, cumnat cu maiorul Petrică Marinescu.
119 Hugo (Go) Bachet (Bacher) (?–1945), apropiat al regelui Carol al II-lea şi în perioada de exil de după abdicarea acestuia.
120 Virgil Madgearu (1887–1940), economist, profesor la Academia de Ştiințe Comerciale, secretar general al Partidului Național Țărănesc, membru post-mortem al Academiei Române (din 1990), asasinat de o echipă legionară.
121 Niculina Mihalache.
122 Nicolae Stoenescu (1890–1959), ministru de Finanțe între 1941 şi 1942.
123 Edouard Daladier (1884–1970), om politic francez; dar, este o eroare fiind vorba despre Darlan.
124 Nicolae Malaxa (1888–1966), mare industriaş.
125 Francisco Franco (1892–1975), general, dictator al Spaniei sub denumirea de Caudillo (1936–1975).

126 Pius al XII-lea (Eugenio Maria Giuseppe Giovanni Pacelli) (1876–1958), papă între 1939 şi 1958.
127 Neculai (Culai) Cârlănescu, medic veterinar, văr primar cu Ioan Hudiță.
128 Ghiță Kirileanu (1872–1960), folclorist, literat, colecționar, membru de onoare al Academiei Române şi membru titular onorific (1948).
129 Ion San-Giorgiu (1893–1950), poet, profesor universitar.
130 Alexandru Marcu (1894–1955), profesor de limba şi literatura italiană la Universitatea din Bucureşti, subsecretar de stat la Propaganda Națională din decembrie 1941 până în august 1944; decedat în detenție.
131 William Maxwell Lord Beaverbrook (1879–1964), magnat al presei şi om politic britanic; de mai multe ori ministru.
132 Florea Panaitescu (1885–1959) şi soția sa Sevastița, Panaitescu fiind cumnat cu Vasile Spiridon, vărul primar al lui Ioan Hudiță.
133 Grigore Georgescu (1890–1974), cumnat cu Vasile Spiridon, vărul primar al lui Ioan Hudiță.
134 Mihai Ispasiu (1884–1974), înalt funcționar la Ministerul de Externe şi soția sa.
135 Nicolae Petrescu (1881–1972) şi soția sa Cleopatra, sora lui Grigore Georgescu.
136 Vasile Spiridon (vezi nota 107) şi soția sa Ilenuța, soră a lui Grigore Georgescu.
137 Manfred, baron von Killinger (1886–1944), ministru plenipotențiar al celui de-al Treilea Reich în România; s-a sinucis în august 1944.
138 Karl Clodius (1897–1946), diplomat german lucrând în Ministerul de Externe al celui de-la Treilea Reich, având repetate misiuni pe plan economic în România.
139 Hermann Neubacher (1893–1960), diplomat german, însărcinat cu afaceri în România al celui de-al Treilea Reich (1941–1944), având atribuții şi pentru Europa de Sud-Est.
140 Eduard Mirto (1881–1954), magistrat, avocat, deputat, subsecretar de stat şi ministru în perioada interbelică.
141 Mihai Ghelmegeanu (1886–1984), jurist şi om politic, ministru al Lucrărilor Publice (1938–1939) şi apoi ministru de Interne (1939–1940), în timpul dictaturii regale.
142 Ştefan Ciobanu (1883–1950), profesor de liceu, apoi profesor la Facultatea de Teologie din Chişinău şi – din 1938 – la Universitatea din Bucureşti, membru titular al Academiei Române din 1918.
143 William Daniel Leahy (1875–1979), amiral american.

144 Armand Călinescu (1893–1939), om politic, în repetate rânduri deputat în perioada interbelică, subsecretar de stat şi ministru naţional-ţărănist, a trecut de partea regelui Carol al II-lea, ministru şi apoi prim-ministru în perioada dictaturii regale; asasinat de o echipă legionară.
145 Grigore Gafencu (1892–1957), ziarist, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc, s-a alăturat apoi regelui Carol al II-lea; ministru de Externe în timpul dictaturii regale (1938–1940), apoi ministru plenipotenţiar la Moscova; şi-a petrecut ultima parte a vieţii în exil.
146 Nicolae Bagdasar (1896–1971), filosof, profesor la Universitatea din Iaşi, membru corespondent al Academiei Române din 1943.
147 Joachim von Ribbentrop (1893–1946), ministru de Externe al celui de-al Treilea Reich; condamnat de tribunalul din Nürnberg şi executat.
148 Galeazzo Ciano (1903–1944), fruntaş al Partidului Fascist, ginerele lui Mussolini, ministru de Externe al Italiei; executat.
149 Wilhelm von Keitel (1882–1946), mareşal german, condamnat de tribunalul din Nürnberg şi executat.
150 Nicolae Bănescu (1878–1944), profesor de istoria Bizanţului la Universitatea din Cluj şi apoi la cea din Bucureşti, membru al Academiei Române – corespondent din 1920 şi titular din 1936.
151 Eugen Bădărău (1887–1975), fizician, profesor universitar, membru al Academiei Române.
152 Ciang Kai Şek (Jiang Jieşi), (1888–1975), mareşal chinez, preşedintele Republicii China, refugiat în 1950, după înfrângerea sa de către forţele comuniste în Taiwan.
153 Erwin Rommel (1891–1944), general şi apoi mareşal german; s-a sinucis sub presiunea lui Hitler.
154 Vintilă I.C. Brătianu (1867–1930), bărbat de stat liberal, ministru de Război (1916–1918), minsitru de Finanţe (1922–1926, 1927) şi prim-ministru (1927–1928).
155 Vintilă (Vintilică) Brătianu (1914–1994), inginer, fiul lui Vintilă I.C. Brătianu; şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii în exil.
156 Siegmund Wilhelm Walther von List (1880–1971), mareşal german.
157 Ion Em. Costinescu (1871–1951), medic, fruntaş al Partidului Naţional Liberal, primar al Bucureştilor, ministru în repetate rânduri în perioada interbelică; decedat în detenţie.
158 Aurel Dobrescu (1885–1951), fruntaş al Partidului Naţional Ţărănesc.
159 Teodor Roxin (1886–?), membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc.

160 Ernst Gamillscheg (1887–1957), filolog german, romanist, membru corespondent al Academiei Române din 1929.
161 Radu R. Rosetti (1877–1949), istoric militar, ministru al Educației Naționale și al Cultelor în 1941, membru al Academiei Române – corespondent din 1927 și titular din 1934.
162 I.C. Petrescu (1892–1967), profesor de pedagogie la Facultatea de Litere și Filosofie din București, subsecretar de stat la Ministerul Educației Naționale și Instrucțiunii Publice în timpul regimului Antonescu.
163 Traian Ionașcu (1897–1981), profesor de drept civil, succesiv la Universitățile din Cernăuți, Iași și București, rezident regal în perioada dictaturii regale, membru al Academiei Române – corespondent din 1963 și titular din 1974.
164 Vasile Răşcanu (1885–1980), fiziolog, profesor la Facultatea de Medicină a Universității din Iași, membru al Academiei Române din 1955.
165 Ion Andrieșescu (1888–1944), profesor de arheologie la Universitatea din Iași și apoi la cea din București, membru corespondent al Academiei Române din 1928.
166 Alexandru C. Cuza (1857–1947), profesor universitar și om politic de dreapta; în 1935 a creat – împreună cu Octavian Goga – Partidul Național Creștin; membru corespondent al Academiei Române din 1903 și titular din 1936.
167 Dumitru Caracostea (1879–1964), profesor de istoria literaturii române la Universitatea din București, membru corespondent al Academiei Române din 1936 și titular din 1938.
168 Petre Papacostea (1893–1969), avocat, deputat.
169 Vasile Grecu (1885–1972), bizantinolog, profesor la Universitatea din Cernăuți și apoi la cea din București, membru corespondent al Academiei Române din 1936.
170 Ion D. Ștefănescu (1886–1981), istoric de artă, succesiv profesor de istoria artei la Universitățile din Iași, Cernăuți și București.
171 Floarea Leț, femeia de serviciu a familiei Hudiță, originară din Bogdănești, satul natal al lui Ioan Hudiță.
172 Grigore T. Popa (1892–1948), medic, profesor la Universitatea din Iași și apoi la cea din București, membru corespondent al Academiei Române din 1946.
173 Ion G. Bălteanu (1887–?), medic, profesor la Universitatea din Iași și apoi la cea din București.

174 Gheorghe Banu (1889–1957), medic specializat în medicină socială, secretar general al Ministerului Sănătății în 1926–1927, ministru al Sănătății în 1937–1938.
175 Gheorghe Tătărescu (1866–1957), om politic liberal, prim-ministru în timpul domniei lui Carol al II-lea (1934–1937, 1939–1940), preşedinte – între 1944 şi 1947 – al Partidului Național Liberal opus liniei partidului condus de Dinu Brătianu, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri şi ministru de Externe (1945–1947); deținut la Sighet.
176 Ion I. Nistor (1878–1962), istoric, profesor la Universitatea din Cernăuți şi scurt timp la cea din Bucureşti, membru marcant al Partidului Național Liberal, membru al Academiei Române – corespondent din 1911 și titular din 1915.
177 Alexandru Lapedatu (1876–1950), istoric, membru marcant al Partidului Național Liberal, deputat, senator şi ministru în perioada interbelică, profesor la Universitatea din Cluj, membru al Academiei Române, preşedinte al ei în 1935–1938; a murit în detenție la Sighet şi fratele său geamăn Ioan Lapedatu (1876–1951), economist, profesor universitar, deputat şi senator în perioada interbelică, ministru de Finanțe în 1926–1927, membru de onoare al Academiei Române din 1936.
178 Vasile Sassu (1878–1976), membru marcant al Partidului Național Liberal, deputat în mai multe legislaturi şi ministru în perioada interbelică.
179 Semen Konstantinovici Timoşenko (1895–1970), mareşal sovietic din 1940.
180 Andrei Andreievici Vlasov (1900–1946), general sovietic, comandant al Armatei II de încercuire de la Leningrad; capturat de germani în iulie 1942, a trecut de partea lor ca ostil comunismului şi lui Stalin; a creat Comitetul Rus de Eliberare şi o Armată de Eliberare a Rusiei; a fost executat în 1946 de sovietici.
181 Ferdinand I (1865–1927), rege al României (1914–1927).
182 Constantin Garoflid (1872–1942), agronom, economist şi om politic; în mai multe rânduri ministru în perioada interbelică.
183 Dimitrie D. Negel, ministru al Agriculturii şi ad-interim al Justiției în primul guvern Sănătescu (1944), mareşal al Palatului, administrator al Domeniilor Coroanei.
184 Ion Manolescu (1869–?), general şi publicist.
185 Nichifor Crainic (1889–1972), scriitor, om politic, membru titular al Academiei Române.
186 Sir Bernard Law Montgomery (1887–1976), mareşal britanic în timpul celui de-al doilea război mondial, care a comandat armata britanică

în Africa de Nord şi apoi un grup de armate în Europa de Vest (1944–1945), comandant al zonei britanice din Germania ocupată (1945–1946).
187 Onofrei Lunguleac, fruntaş bucovinean național-țărănist, apropiat al lui Ioan Hudiță.
188 Stelian Negoiescu, inginer agronom, administrator al moşiei Poieni a arhiducesei Ileana de Habsburg, prieten al lui Ioan Hudiță.
189 Margareta Rogojină, una din surorile Emiliei Hudiță.
190 Omar Nelson Bradley (1893–1981), general american.
191 Alexandru Boldur (1886–1982), istoric, profesor la Universitatea din Sankt Petersburg şi apoi la cea din Iaşi.
192 Liviu Marian (1883–?), bucovinean, fiul folcloristului Simeon Florea Marian, profesor, publicist.
193 Pantelimon Erhan (1884–1971), fruntaş basarabean, profesor, membru al Sfatului Țării, prim-director în guvernul Republicii Moldoveneşti.
194 Elena Lupescu (Țața Luțica), cumnată cu Vasile Hudiță şi mătuşă a lui Ioan Hudiță.
195 C. Cosloschi, avocat, şeful organizației Partidului Național Țărănesc din județul Roman.
196 D.R. Ioanițescu (1885–1969), profesor la Academia de Studii Comerciale, om politic, deputat în mai multe legislaturi şi ministru în mai multe rânduri în perioada interbelică.
197 Constantin Rădulescu-Motru (1868–1957), filosof şi psiholog, profesor la Universitatea din Bucureşti, membru titular al Academiei Române din 1923.
198 Mihail Sadoveanu (1888–1961), scriitor, membru al Academiei Române – corespondent din 1916 şi titular din 1921.
199 Nicolae Grămadă (1892–?), istoric specializat în ştiințele auxiliare ale istoriei, conferențiar la Universitatea din Iaşi din 1928.
200 Simeon Reli (1882–1945), preot şi profesor la Universitatea din Cernăuți, cu lucrări consacrate istoriei Bisericii.
201 Ion Găvănescu (1859–1951), profesor de pedagogie la Universitatea din Iaşi, publicist.
202 Aurel Huțu, avocat din Câmpulung Moldovenesc, național-țărănist, în 1944 ajunge prefect independent de Câmpulung.
203 Gh. Balan, național-țărănist din fostul județ Baia, din Fălticeni, apropiat al lui Ioan Hudiță.
204 Ion (Nicuşor) Spiridon (1891–1968), învățător, văr primar cu Ioan Hudiță.

205 Nicolae Polizu-Micşuneşti (1874–1953), avocat, deputat național-țărănist, subsecretar de stat în 1930.
206 Scarlat Calimachi (1896–1975), gazetar, poet, dramaturg, de orientare de stânga şi chiar de extremă stângă, între 1948 şi 1963 a fost director al Muzeului Româno-Rus.
207 Dida Solomon (1898–1974), actriță, soția lui Scarlat Calimachi.
208 Octavian Goga (1881–1938), poet, ziarist, om politic, conducător – alături de A.C. Cuza – al Partidului Național Creştin şi prim-ministru (1937–1938), membru al Academiei Române – corespondent din 1914 şi titular din 1919.
209 Ion C. Creangă (1837 sau 1839–1889), scriitor clasic român, institutor şi autor de manuale, membru post-mortem al Academiei Române din 1948.
210 Mihai Eminescu (1850–1889), poet clasic român, director al Bibliotecii centrale din Iaşi, revizor şcolar, redactor şi apoi redactor-şef al ziarului conservator „Timpul” (1880–1883), membru post-mortem al Academiei Române din 1948.
211 Ion Borcea (1879–1936), biolog, profesor la Universitatea din Iaşi, membru corespondent al Academiei Române din 1919.
212 Ion Vîrtosu, avocat din Galați, național-țărănist.
213 Titus Dragoş, subsecretar de stat al Românizării, Colonizării şi Inventarului din decemebrie 1941 până în noiembrie 1943.
214 Nicolae Şova (1885–1966), general de corp de armată, subsecretar de stat în timpul regimului Antonescu, în 1946 a fost condamnat la 10 ani temniță grea, a stat în detenție între 1946 şi 1956.
215 Vasile Beldie G. (1894–?), avocat din Tecuci, fost prefect şi deputat, fost şef al organizației național-țărăniste din județul Tecuci.
216 Nicolae (Nicuşor) Graur (1898–?), avocat, deputat național-țărănist în mai multe legislaturi interbelice.
217 Togo Shigenori (1882–1960), diplomat, ministru de Externe al Japoniei (1941–1942, 1945).
218 Walther Funk (1890–1960), ministru al Economiei în cel de-al Treilea Reich (1937–1945).
219 Stoichiță, avocat, şeful organizației național-țărăniste din Sibiu.
220 Constantin Balmuş (1898–1957), filolog, profesor la Universitatea din Iaşi şi din 1948 la cea din Bucureşti, membru titular al Academiei Române din 1948.
221 Andrei Oțetea (1894–1977), istoric, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, director al Institutului de Istorie „N.Iorga”

(1955–1970), membru al Academiei Române – corespondent din 1948, titular din 1955.
222 Dan Bădărău (1893–1968), profesor de filosofie şi logică la Universitatea din Iaşi, membru corespondent al Academiei Române din 1963.
223 Nicolae (Nae) Ionescu (1890–1940), filosof, ziarist şi publicist, profesor la Universitatea din Bucureşti, cu activitate politică de dreapta.
224 Romulus Odobeşteanu (1897–1972), inginer agronom, bun prieten al lui Ioan Hudiță.
225 Ion Ilcuş (1882–1977), ministru de Război în 1939–1940.
226 Constantin (Costică) Mihăiescu (?–1941), patron al Garajelor Mihăiescu, prieten al lui Ioan Hudiță.
227 George Mârzescu (1834–1911), jurist, avocat, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, om politic liberal, de două ori ministru.
228 Matei Cantacuzino (1854–1925), jurist, magistrat, avocat, profesor la Universitatea din Iași, de două ori ministru.
229 Ovidiu Vlădescu (1911–?), secretar general al Preşedinției Consiliului de Miniştri în timpul regimului Antonescu.
230 Gavrilă Marinescu (1886–1940), general, prefect al Poliției Capitalei, ministru de Interne şi al Ordinei Publice în timpul dictaturii regale; asasinat la Jilava.
231 Alexandru Neagu, ministru de Finanțe în timpul regimului Antonescu (1942–1944); condamnat în 1947 la 10 ani muncă silnică.
232 Mihai I (n. 1921), rege al României (1927–1930, 1940–1947).
233 Tudor Teodorescu-Braniște (1899–1969), scriitor, publicist şi ziarist.
234 Bică Mazilu (1911–?), scriitor şi ziarist.
235 Grigore Cazacliu (1893–1959), avocat, deputat în Sfatul Țării, membru al Partidului Național Țărănesc, trecut în tabăra lui Carol al II-lea în timpul dictaturii regale, când a fost şi rezident regal.
236 Arthur Hauffe (1882–1944), general german, şeful Misiunii militare în România.
237 Édouard Herriot (1872–1957), om politic francez, de trei ori prim-ministru, preşedinte al Camerei Deputaților (1936–1940) şi preşedinte al Adunării Naționale (1947–1954).
238 Paul Reynaud (1878–1966), om politic francez, ministru în perioada interbelică, prim-ministru în 1940.

239 Georges Bonnet (1889–1972), om politic francez, radical socialist, deputat şi de mai multe ori ministru în perioada interbelică; a fost deputat şi după război.
240 Yvon Delbos (1885–1956), om politic francez, ministru în perioada interbelică.
241 Léon Blum (1872–1950), om politic francez, socialist, prim-ministru al Franței (1936–1939).
242 Virgil (Gigi) Solomon (1893–1977), jurist, membru marcant al Partidului Național Țărănesc.
243 Aurelian Bentoiu (1892–1963), jurist, fruntaş liberal, deputat, subsecretar de stat şi ministru în perioada interbelică.
244 Hurmuz Asnavorian (?–1963), avocat.
245 Wendell Lewis Willkie (1892–1944), om politic american.
246 Marius Georgescu (1888–1968), medic obstretician, autor de lucrări de specialitate.
247 Constantin Vişoianu (1897–1993), diplomat, unul dintre secretarii lui Nicolae Titulescu, iar ulterior a secundat pe Barbu Ştirbei în timpul misiunii sale de la Cairo, ministru de Externe în cel de-al doilela guvern Sănătescu şi în guvernul Rădescu; a trăit ultima parte a vieții în exil, fiind unul dintre fruntaşii emigrației.
248 Victor Cădere (1891–1980), diplomat, profesor universitar, ministru plenipotențiar al României, succesiv, la Varşovia, Belgrad şi – în 1941 – la Lisabona; rezident regal între 1938–1939.
249 Nicolae şi Geneviève Şerban.
250 Constantin Parhon (1874–1969), medic, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, membru corespondent al Academiei Române din 1928 şi titular din 1939.
251 Alexandru D. Xenopol (1847–1920), istoric, economist, filosof al istoriei, profesor la Universitatea din Iaşi, membru al Academiei Române.
252 Titu Maiorescu (1840–1917), filosof, critic literar, bărbat politic conservator, profesor la Universitatea din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti, ministru în repetate rânduri şi între 1912 şi 1914 prim-ministru, membru fondator al Academiei Române (1867).
253 Vasile Conta (1845–1882), filosof, profesor la Universitatea din Iaşi, deputat şi ministru al Instrucțiunii Publice în 1880–1881.
254 Heinrich Himmler (1900–1945), ministru de Interne şi şef al Gestapoului celui de-al Treilea Reich; s-a sinucis.
255 Petre P. Panaitescu (1900–1967), istoric, slavist, conferențiar din 1927, apoi profesor, din 1932 până în 1941, la Universitatea din Bucureşti,

membru marcant al mişcării legionare, membru corespondent al Academiei Române din 1934.
256 Constantin Marinescu (1891–1982), profesor al Universitatea din Cluj şi apoi la cea din Bucureşti, membru corespondent al Academiei Române din 1928; ultima parte a vieţii a trăit-o în exil în Franţa.
257 Octav Tăsloanu (1876–1942), publicist, ministru în guvernul Averescu din 1920–1921.
258 Silvia Constantinescu-Iaşi, căsătorită ulterior cu doctorul Ioanid.
259 Friedrich von Paulus (1890–1957), general şi apoi mareşal german.
260 Atanasie Joja (1904–1972), filosof, logician, membru titular al Academiei Române din 1955 şi preşedinte al Academiei Române între 1959 şi 1963.
261 Avram Bunaciu (1909–1983), avocat, membru marcant al Partidului Comunist, acuzator public, ministru de Justiţie.
262 Lucreţiu Pătrăşcanu (1900–1954), jurist, istoric social, fruntaş comunist, ministru de stat şi ministru al Justiţiei după 23 august 1944; executat.
263 George Coşbuc (1866–1918), poet, membru al Academiei Române.
264 Mustafa Ismet Inönü (1884–1973), general şi om politic turc, preşedinte al Turciei (1938–1950).
265 Colonelul Józef Beck (1894–1944), ministru de Externe al Poloniei (1932–1939), decedat în refugiu în România.
266 Mihai Băcescu (1908–1999), biolog, oceanolog, director timp de câteva decenii al Muzeului de Ştiinţe Naturale „Grigore Antipa”, membru corespondent al Academiei Române din 1963 şi titular din 1990; văr primar cu Ioan Hudiţă.
267 Constanţa (Tanţa) Cârlănescu, fiica preotului Constantin Bobulescu, căsătorită cu Neculai Cârlănescu.
268 Elisabeta (Lisa) Băcescu (1909–1996), soţia lui Mihai Băcescu.
269 Dwight David (Ike) Eisenhower (1890–1969), general şi om politic, comandant suprem al armatelor aliate între 1943 şi 1945, comandant suprem al N.A.T.O. şi preşedinte al Statelor Unite (1953–1961).
270 Kenneth Arthur Noel Anderson (1891–1959), general britanic.
271 Thomas Edmund Dewey (1902–1971), om politic american, candidat republican la preşedinţia Statelor Unite între 1944 şi 1948.
272 Anthony Eden (1897–1977), om politic britanic, conservator, ministru pentru Dominioane, apoi de Război, ulterior al Afacerilor Externe, în timpul celui de-al doilea război mondial, prim-ministru între 1955 şi 1957.
273 Nicolae Rujinski (1864–1946), general.

274 Suphi Tanriöer, ministru plenipotențiar al Turciei în România.
275 Constantin (Titel) Petrescu (1888–1957), fruntaș și președinte al Partidului Social-Democrat.
276 Henri Giraud (1879–1949), general francez.
277 Ilie Bacinschi (1882–1953), profesor al Universitatea din Cernăuți și apoi la cea din București.
278 Iosif Iacobici (1884–1952), ministru al Apărării Naționale (1941) și apoi șef al Marelui Stat Major (până la 20 ianuarie 1942); a decedat în detenție.
279 Emil Serghie (1897–1977), ziarist și publicist.
280 Nicolae Carandino (1905–1996), ziarist și publicist.
281 Nicolae Georgescu-Cocoș (1887–?), ziarist, apropiat al lui Nicolae Iorga, director al ziarului „Neamul românesc”.
282 Auguste Paul Charles Albert Noguès (1876–1971), general francez, rezident general francez în Maroc și commandant-șef al forțelor franceze din nordul Africii în al Doilea Război Mondial; în 1942 a rezistat la debarcarea forțelor anglo-americane, dar apoi s-a raliat generalilor Darlan și Giraud; din 1943 s-a retras în Portugalia.
283 Mihail Lascăr (1889–1959), general.
284 Alfred Neffe von Jodl (1890–1946), general german, condamnat de Tribunalul din Nürnberg și executat.
285 Teodor Tănăsescu, consilier la Curtea de Casație, vecin și prieten al lui Ioan Hudiță.
286 Alexandru Philippide (1853–1933), lingvist și filolog, profesor la Universitatea din Iași, membru corespondent al Academiei Române din1898 și titular din 1900.
287 Traian Grigorescu (1887–1969), general, fiu al generalului Eremia Grigorescu.
288 Eremia Teofil Grigorescu (1863–1919), general, biruitor în bătălia de la Mărășești (august 1917).
289 Ioan Ursu (1875–1925), profesor la Universitatea din București, membru corespondent al Academiei Române din 1910.
290 Grigore I. Cartianu (1881–?), general, căsătorit cu fiica generalului Eremia Grigorescu Ana, văduvă a profesorului Ioan Ursu.
291 Petre Dumitrescu (1882–1950), general.
292 Elena (1896–1982), regina-mamă a României (1940–1947).
293 Veturia Goga, soția și apoi văduva lui Octavian Goga.
294 Mihai Lupescu, învățător, cumnat cu Vasile Hudiță, tatăl lui Ioan Hudiță.

295 Garabet Ibrăileanu (1871–1936), critic şi istoric literar, profesor la Universitatea din Iaşi, membru post-mortem al Academiei Române din 1948.
296 Louis Basset (1846–1932), secretar al regilor Carol I şi Ferdinand.
297 Maria (Alexandra Victoria) (1875–1938), regină a României (1914–1927).
298 Barbu Ştirbei (1872–1946), nepot al domnitorului cu acelaşi nume, om politic, prim-ministru în perioada interbelică, negociator la Cairo, în 1944.
299 Arthur Gorovei (1864–1951), folclorist şi etnograf, membru al Academiei Române – corespondent din 1915 şi de onoare din 1940.
300 Erich von Lewinski von Manstein (1887–1973), general şi apoi mareşal german.
301 Gheorghe (Gheorghiță) Bobulescu (1911–1991), funcționar, avocat, fiu al preotului Constantin Bobulescu.
302 Constantin Motaş (Motăş) (1891–1980), biolog, membru al Academiei Române, corespondent din 1937 şi titular din 1948.
303 Paul Verona (1897–1966), pictor, ginere al profesorului Sauciuc-Săveanu.
304 William Averell Harriman (1891–1986), om politic american, diplomat, ambasador al Statelor Unite la Moscova.
305 Ilie Rădulescu (1899–?), directorul ziarului „Porunca Vremii”; deținut între 1957 şi 1964.
306 Aristide Blank (1883–1961), bancher şi scriitor.
307 Sabin Mănuilă (1894–1964), director general al Statisticii, căsătorit cu sora lui Aurel Leucuția.
308 Maria Antonescu (1891–1964), soția mareşalului Antonescu.
309 Petre Andrei (1891–1940), sociolog, profesor la Universitatea din Iaşi, ministru al Educației Naționale în timpul dictaturii regale (1938–1940); s-a sinucis sub presiunea legionară.
310 Horia Sima (1907–1993), conducător al mişcării legionare după executarea lui Codreanu, subsecretar de stat şi ministru în ultima fază a dictaturii regale, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri în timpul regimului legionar (septembrie 1940 – ianuarie 1941; restul vieții l-a trăit în exil, mai ales în Spania.
311 Alexandru I. Dumitrescu-Colțeşti (1901–?), avocat şi scriitor, membru al Partidului Național Țărănesc.
312 Cezar Spineanu (?–1973), membru marcant al Partidului Național Țărănesc, apropiat al lui Ion Mihalache.

313 H. Soreanu (Schorr), ziarist.
314 Wilhelm Filderman (1882–1963), avocat, conducător al Comunității evreești din România; ultima parte a vieții a trăit-o în exil.
315 Simion Stoilov (1887–1961), matematician, profesor universitar, membru al Academiei Române din 1948.
316 Adela Popovici, soția lui Mihai Popovici şi cumnata lui Ion Lugosianu.
317 Ștefan Foriș (1892–1946), membru marcant al Partidului Comunist şi secretar general până în primăvara 1944, când a fost înlăturat; a fost ucis în 1946.
318 Romulus şi Raymonde Odobeșteanu.
319 Emil Diaconescu (1880–1978), conferențiar la Universitatea din Iaşi.
320 Victor Iamandi (1891–1940), membru marcant al Partidului Național Liberal, ministru în mai multe rânduri în perioada interbelică, ministru Educației Naționale şi apoi al Justiției în timpul dictaturii regale (1938–1939); asasinat la Jilava.
321 Konstantin Konstantinovici Rokossovski (1896–1968), general şi apoi mareşal sovietic, din 1949 şi până în 1956 a fost ministrul Apărării Naționale şi viceprim-ministru al Poloniei, apoi locțiitor al ministrului Apărării al U.R.S.S.
322 Haralamb (1854–1942) şi Ruxandra Popa (1870–1956), părinții Emiliei Hudiță.
323 Gheorghe Ștefănescu (1895–?), general
324 Ion Zelea Codreanu (1878–1944), profesor, publicist, deputat, tatăl lui Corneliu Zelea Codreanu.
325 Ernest Comănescu şi soția sa Maria au fost buni prieteni ai familiei Ioan Hudiță.
326 Corneliu Zelea Codreanu (1899–1938), conducătorul mişcării legionare sub denumirea de Căpitanul; executat prin strangulare din ordinul regelui Carol al II-lea.
327 Germaine Tafrali, văduva profesorului Oreste Tafrali (1876–1937).
328 George Oprescu (1881–1969), istoric al artei, profesor al Universitatea din Bucureşti, membru corespodent al Academiei Române şi din 1948 membru titular.
329 Horia I. Ursu (1916–1988), asistentul lui Ioan Hudiță la catedră.
330 Renato Bova Scopa, ministru plenipotențiar al Italiei la București.
331 Alexandru Popescu–Telega (1889–1970), scriitor, profesor.

332 Nicolae Costăchescu (1876–1939), chimist, profesor la Universitatea din Iaşi, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc, ministru între 1928 şi 1931; membru de onoare al Academiei Române din 1936.
333 Gheorghe Dobre (1885–1959), general, subsecretar de stat şi apoi ministru – al În zestrării Armatei şi Producţiei de Război şi un timp ad-interim al Economiei Naţionale – în timpul regimului mareşalului Antonescu.
334 Gheorghe Rozin, general (?–1961).

INDICE

A

Academia Română, 8, 55, 58, 72, 101, 104, 133, 200, 397, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481.
Academia de Studii Comerciale (de Comerţ, Academia de Ştiinţe Comerciale), 239, 461, 468, 473.
Academia de Ştiinţe Morale şi Politice din Bucureşti, 110.
Adam, mănăstire, 407.
„Adevărul", periodic, 191, 201.
Adunarea Națională a Franței, 475.
Africa, 5, 9, 13, 15, 37, 40, 46, 55, 61, 64, 72, 73, 90, 95, 102, 105, 108, 112, 114, 115, 117, 120, 121, 133, 136, 139, 142, 145, 149, 152, 153, 157, 160, 161, 162, 163, 164, 167, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 180, 181, 184, 188, 194, 202, 204, 210, 212, 213, 215, 216, 218, 221, 224, 226, 227, 229, 233, 235, 239, 241, 242, 243, 253, 255, 260, 264, 267, 275, 290, 291, 292, 294, 295, 297, 299, 302, 304, 306, 308, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 321, 322, 326, 327, 328, 329, 331, 333, 334, 337, 338, 339, 341, 343, 344, 345, 347, 348, 351, 352, 353, 355, 358, 360, 362, 364, 365, 369, 374, 381, 384, 385, 388, 396, 398, 400, 406, 408, 413, 414, 416, 417, 418, 423, 426, 435, 442, 443, 444, 445, 446, 449, 452, 455, 458.
Africa de Nord, 14, 15, 19, 22, 46, 58, 88, 102, 110, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 139, 140, 142, 144, 148, 149, 153, 154, 159, 160, 163, 165, 172, 173, 180, 183, 195, 202, 214, 219, 221, 227, 229, 234, 236, 237, 245, 249, 260, 262, 263, 273, 274, 277, 280, 284, 285, 290, 292, 294, 295, 302, 306, 307, 309, 312, 313, 314, 316, 320, 323, 326, 328, 329, 332, 333, 335, 342, 345, 355, 362, 363, 368, 370, 372, 389, 391, 394, 407, 417, 419, 426, 435, 442, 473.
Africa de Vest, 332.
Africa franceză, 332.
Agafton, mănăstire, 199.
Agapia, mănăstire, 189, 204.
Agigea, 77.
Aiud, 466.
Alba Iulia, 44.
Albania, 394, 395, 396, 397.
Albion, vezi Marea Britanie.
Alecu, Ion, 207, 208.
Aleutine, insule, 143, 152.

Alexandrescu, preot, 197.
Alexandria, în Egipt, 163, 168, 171, 172, 183, 309.
Alexandru, Sfânt, 218.
Alexianu, George, 78, 467.
Alger, 331, 403, 404, 467.
Algeria, 19, 51, 148, 306, 307, 308, 311, 312, 314, 315316, 317, 318, 322, 324, 327, 328, 329, 331, 332, 337, 340, 341, 342, 347, 354, 361, 364, 372, 381, 408, 413, 426.
Alimăneşteanu de la Crevedia, 360.
„Ambasador", hotel şi restaurant, 22, 25, 46, 51, 66, 73, 147, 224, 235, 260, 268, 300, 314, 336, 353, 383, 401.
America, 95, 127, 134, 173, 443, 445.
America Centrală, 90, 327.
America de Sud, 90, 327.
Amfiteatrul "Odobescu", 52,
Amza, Ion (Jenică), 237.
Anderson, Kenneth Arthur Noel, 306, 477.
Andrei, Petre, 377, 479.
Andrieşescu, Ion, 131, 143, 471.
Angelescu, dr.Constantin, 44, 164, 165, 167, 236, 242, 243, 260, 429, 463.
Anglia vezi Marea Britanie.
Ankara, 38, 40, 50, 51, 62, 78, 88, 91, 99, 110, 147, 386, 394, 407, 457.
Anticrist, 373.
Antonescu, Ion, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 39, 43, 44, 45, 47, 48, 52, 56, 57, 59, 62, 63, 64, 65, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 131, 132, 134, 135, 136, 138, 142, 144, 145, 146, 148, 151, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 165, 167, 169, 170, 172, 175, 177, 178, 181, 182, 184, 185, 186, 189, 190, 191, 195, 196, 198, 199, 201, 202, 203, 204, 206, 208, 210, 211, 212, 217, 220, 221, 224, 225, 228, 231, 232, 233, 234, 236, 238, 240, 241, 244, 245, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 255, 256, 258, 261, 263, 265, 266, 267, 270, 273, 275, 278, 279, 281, 283, 284, 286, 287, 288, 289, 290, 293, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 301, 302, 304, 305, 308, 310, 311, 312, 313, 314, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 328, 334, 338, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 350, 351, 352, 353, 355, 356, 358, 359, 360, 363, 365, 366, 367, 369, 370, 372, 373, 375, 377, 378, 379, 380, 382, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 392, 393, 394, 397, 403, 404, 405, 408, 409, 412, 414, 415, 416, 417, 420, 421, 422, 423, 425, 427, 428, 429, 430, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 450, 452, 453, 455, 456, 458, 462, 466, 468, 471, 474, 475, 479, 481.

Antonescu, Maria, 27, 352, 376, 377, 425, 479.
Antonescu, Mihai (Ică), 6, 15, 16, 19, 27, 30, 39, 53, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 84, 86, 101, 116, 117, 119, 123, 125, 144, 150, 152, 156, 157, 159, 160, 161, 167, 176, 232, 233, 234, 236, 237, 238, 239, 241, 242, 246, 247, 250, 252, 263, 270, 271, 273, 275, 278, 279, 280, 281, 298, 307, 308, 318, 338, 339, 346, 348, 350, 374, 375, 379, 385, 386, 390, 393, 394, 415, 422, 423, 428, 429, 435, 438, 457, 462.
Aosta, Amedeo duce de, 41, 45, 462.
Apostol, I., avocat din Chişinău, 186.
Apus, vezi Occident.
Ardealul, vezi Transilvania.
Arhanghelsk, port, 55.
Arhip, profesoară, 136, 138.
Arhiva Cuza, 55, 58, 65, 96.
Aristița Platon, 200, 203.
Arjoceanu, 92.
Armata a 8-a britanică, 15, 130, 137, 142, 144, 157, 177.
Armata a 3-a română, 252, 288.
Armata a 4-a română, 252, 288, 340.
Armata de eliberare a Rusiei, 472.
Armata a 2-a sovietică, 171, 472,
Aroe, insulă, 186.
Arsura, 63, 68, 74, 85, 152, 153, 174, 182, 250, 263, 365, 382, 394, 432.
Asia, 330, 334.
Asia Mică, 202, 287.
Asnavorian, Hurmuz, 261, 476.
Asociația Româno-Germană, 176, 191.
Atanasescu, Alexandru, 93, 126, 127, 224, 336, 371, 383, 431.
Atanasiu, Gh.S., 41, 42, 369, 463.
Atanasiu, Ion S., 42, 369, 463.
Atelierele „Cobălcescu” vezi Garajele Mihăiescu.
Athénée Palace, hotel în Bucureşti, 277.
Atlantic, ocean, 18, 72, 82, 133, 157, 167, 210, 245, 247, 277, 329, 332, 413, 427.
Atlanticul de Nord, 73, 74, 120, 133, 166, 169, 231, 237.
Australia, 14, 37, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 73, 91, 95, 109, 117, 121, 152, 186, 188, 204, 263, 265, 274, 330, 335.
Austria, 90, 341.
Auto Union, 17, 234, 245, 268, 299, 300, 383, 431.
Averescu, Alexandru, 44, 286, 463, 477.

Axa, 9, 17, 18, 20, 24, 25, 29, 31, 32, 33, 47, 49, 68, 75, 84, 85, 88, 92, 97, 99, 117, 121, 122, 123, 150, 156, 157, 164, 172, 203, 206, 211, 215, 217, 220, 223, 230, 235, 244, 247, 248, 255, 256, 258, 260, 263, 264, 265, 267, 270, 271, 283, 290, 304, 310, 312, 318, 319, 320, 323, 324, 327, 329, 332, 337, 338, 341, 346, 348, 349, 350, 352, 364, 366, 369, 376, 392, 396, 397, 398, 403, 406, 412, 416, 418, 421, 424, 430, 431, 436, 439, 442, 443, 444, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 455.
Azerbaidjan, 240, 245.
„Azuga”, restaurant în Iaşi, 125.

B

Băbeasca de Nicoreşti, soi de vin, 215, 219.
Bacău, județ, 207, 208, 420.
Bacău, oraş, 207, 208.
Băcescu, Elisabeta (Liza), 306, 422, 477.
Băcescu, Mihai, 306, 405, 422, 456, 477.
Bachet (Bacher), Hugo (Go), 79, 80, 134, 468.
Bacinschi, Ilie, 318, 478.
Bădăcin, 94, 286,
Bădărău, Dan, 228, 244, 475.
Bădărău, Eugen, 107, 147, 237, 373, 374, 470.
Bădescu, prieten cu generalul Negrei, 167.
Bagdasar, Nicolae, 101, 119, 126, 161, 183, 265, 470.
Baia, județ, 41, 213, 251, 404, 473.
Băiei, pădurea, 77.
Baku, 26, 371.
Balaklava, 163.
Balan, avocat din Brăila, 40.
Balan, Gheorghe, din Fălticeni, 197, 206, 473.
Bălan, Nicolae, mitropolit, 60, 61, 366.
Bălăneanu, biserică, 74, 76.
Balcani, munți, 26, 84, 127, 186, 202, 362, 368, 393, 394, 395, 397, 400, 436, 452, 457.
Balmuş, Constantin, 228, 238, 474.
Balta, în Transnistria, 146.
Bălteanu, Ion G., 159, 471.
Banca Blank, 375.
Banca Chrisoveloni, 468.
Banca Națională a României, 41, 46, 69, 83, 87, 93, 127, 228, 467.
Banca de Scont, 384.

Băncilă, familia, 228.
Băncilă, Gurel, 228.
Băncilă, Octav, 15, 228.
Băncilă, Tăvucă, 228.
Bănescu, Nicolae, 21, 33, 104, 150, 151, 271, 272, 273, 327, 358, 359, 366, 454, 470.
Bantaş, Mihai, 125, 189.
Banu, Gh., medic, 159, 279, 252, 472.
Barbu, Lucreţia, 376, 377.
Bârlad, 184, 188, 218, 407.
Bârliba, preot din Vânători, 203.
Basarabia, 7, 11, 20, 31, 38, 48, 53, 69, 76, 79, 82, 88, 91, 98, 99, 106, 115, 127, 139, 146, 158, 166, 168, 182, 185, 186, 187, 195, 196, 202, 206, 227, 244, 263, 287, 304, 306, 320, 335, 359, 367, 369, 373, 402, 403, 412, 420, 421, 430, 448, 455, 458, 465, 466.
Basset, Louis, 357, 479.
Batavia, 45, 46.
Batişte, biserică în Bucureşti, 55.
Beaverbrook, lord William Maxwell, 96, 469.
Beck, Józef , 303, 477.
Bejenaru, V., 125.
Belceşti, 189.
Beldie, Vasile G, 214, 474.
Belgia, 76, 78, 113, 121, 140, 148, 175, 209, 262, 334, 431, 443.
Belgrad, 476.
„Bellona", restaurant în Eforie, 159.
Bengazi, 46, 111, 317, 326, 328, 337, 340.
Bentoiu, Aurelian, 261, 476.
Bercovici, Iosif, 208.
Berindei , Dan, 467.
Berindei, Ioana (vezi şi Hudiţă, Ioana), 467.
Berlin, 12, 30, 32, 42, 52, 53, 56, 58, 61, 62, 71, 73, 78, 81, 89, 181, 353, 370, 375, 393, 414, 416, 423, 439, 442, 448.
Berlin, radio, 78, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 99, 100, 102, 105, 107, 108, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 122, 129, 131, 132, 136, 137, 138, 140, 142, 148, 149, 154, 155, 163, 164, 165, 166, 173, 184, 189, 204, 208, 216, 225, 230, 231, 238, 275, 277, 286, 288, 289, 299, 300, 302, 328, 340, 370, 426, 443, 448, 456, 458.
Biblioteca Academiei Române, 6, 58, 65, 66, 72, 80, 82, 96, 104, 110, 113, 117, 120, 280, 397, 398, 439.
Biblioteca Centrală din Iaşi, 474.

Bicaz, 206.
Bir Hakeim, 132, 134, 138, 142, 147.
Birmania, 14, 68, 73, 75, 80, 88, 91, 96, 97, 99, 100, 102, 105, 109.
Birmingham, 176.
Bistrița, râu, 206.
Bizanț, 470.
Blaj, 123, 226, 257,
Blank, Aristide, 375, 479.
Blum, Léon, 53, 253, 476.
Bobulescu, preotul Constantin, 46, 55, 94, 355, 358, 367, 405, 410, 464, 477, 479.
Bobulescu, Gheorghe (Gheorghiță), 94, 367, 405, 479.
Boca, avocat din Câmpulung, 196.
Boca, V., avocat din Rădăuți, 193.
Boemia, 138.
Bogata, 77.
Bogdan, Damian, 6, 17, 66, 280, 397, 398, 467.
Bogdan, Petre, 50, 125, 189, 200, 201, 202, 203, 204, 464.
Bogdănescu, V. , profesor din Rădăuți, 193.
Bogdănești, 7, 17, 29, 75, 77, 94, 159, 177, 190, 191, 192, 196, 200, 222, 251, 357, 404, 406, 467, 471.
Boilă, Zaharia (Sachi), 59, 109, 110, 132, 465.
Boldur, Alexandru, 186, 188, 419, 473.
Bonnart, ministru francez, 147.
Bonnet, Georges, 253, 476.
Borcea, Ion, 207, 361, 474.
Borcea, Mihai, 43, 50, 124, 125, 186, 189, 204, 207, 338, 420, 425, 463.
Bordeianu, Constantin, 20, 41, 42, 52, 73, 90, 292, 316, 317, 318, 319, 369, 389, 391, 462.
Bosancea, 192,
Bosfor, 386, 397.
Botezatu, profesor la Suceava, 192.
Botoşani, oraş, 197, 198, 199.
Boulogne, 10, 94, 95.
Boumier de la Chapelle, 424.
Bourasol, închisoare, 93.
Bova Scopa, Renato, 417, 480.
Bradley, Omar Nelson, 186, 473.
Bragadiru, bere, 77.
Bragadiru, ștrand, 148, 153, 224.
Braşov, oraş, 82, 92, 136, 139, 233, 237, 239, 250, 305, 338, 341, 394, 436.

Brăila, județ, 38, 40.
Brăila, oraș, 40.
Brătianu, piață în București, 278,
Brătianu, Constantin I. (Dinu), 15, 17, 23, 24, 30, 39, 56, 110, 111, 139, 164, 165, 167, 181, 187, 206, 232, 233, 234, 242, 243, 247, 248, 256, 259, 285, 301, 302, 304, 317, 322, 325, 338, 341, 345, 346, 347, 359, 360, 389, 392, 421, 429, 432, 450, 462, 472.
Brătianu, Gheorghe I., 7, 23, 24, 39, 58, 108, 110, 111, 123, 133, 150, 165, 167, 232, 233, 234, 242, 271, 280, 281, 282, 283, 284, 294, 299, 301, 302, 341, 346, 347, 348, 385, 415, 416, 429, 462.
Brătianu, Ion I. C. (Ionel), 44, 110, 463.
Brătianu, Vintilă I.C., 110, 111, 470.
Brătianu, Vintilă V.I.C., 111, 470.
Bratu, Alexandru, învățător, 191, 192.
Brazilia, 173.
Broșteni, 355, 356, 357.
Bruckner, 234, 235, 268, 269, 271, 383, 384, 400.
Bruges, 78.
Bucovina, 7, 9, 31, 52, 69, 76, 88, 91, 98, 99, 106, 115, 168, 182, 186, 194, 195, 196, 197, 206, 227, 263, 320, 335, 359, 367, 373, 421, 452.
Bucovina de Nord, 11, 48, 53, 76, 115, 127, 139, 158, 186, 196, 202, 287, 304, 369, 401, 403, 430, 448, 455, 458.
București, 8, 16, 19, 26, 56, 64, 74, 81, 88, 94, 96, 110, 111, 118, 121, 125, 129, 142, 153, 155, 158, 159, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 174, 175, 177, 179, 182, 186, 187, 191, 196, 197, 204, 210, 214, 215, 220, 222, 224, 229, 230, 232, 237, 238, 243, 244, 251, 256, 263, 266, 268, 271, 285, 288, 298, 307, 313, 329, 336, 338, 350, 354, 355, 357, 359, 363, 365, 368, 374, 376, 385, 386, 387, 391, 394, 409, 410, 412, 413, 417, 428, 430, 432, 453, 455, 456, 457, 458, 462, 463, 465, 467, 470, 471, 472, 476, 477, 478, 480.
București, radio, 163.
Budapesta, 393, 423, 463.
Budeni, 207.
Bug, râu, 110.
Bujor, vezi și Ionescu-Bujor.
Bujor, familia Paul, 124, 204.
Bujor, Paul, 50, 124, 125, 189, 204, 425, 464.
Bulgaria (bulgari), 138, 156, 172, 265, 269, 304, 321, 353.
Bunaciu, Avram, 19, 22, 298, 299, 477.
Buzău, județ, 191.
Buzău, oraș, 222.

C

Cădere, Victor, 270, 476.
Cadrilater, 304.
Cairo, 476, 479.
Calabria, 427, 430, 442.
Bujor, vezi şi Ionescu-Bujor.
Căldărușani, mănăstire, 91, 235.
Calea Moşilor, în Bucureşti, 53, 93.
Calimachi, Scarlat, 199, 474.
Călinescu, Armand, 100, 214, 230, 250, 375, 377, 470.
Calinica, călugăriță de la Văratec, 204, 205.
Callegan, Daniel, 322.
Camera de la Budapesta, 463.
Camera Comunelor, 85, 164, 226, 332, 333, 335.
Camera Deputaților a Franței, 475.
Câmpulung (Moldovenesc), județ, 473.
Câmpulung (Moldovenesc), oraş, 196, 473.
Canada, 74.
Cantacuzino, Matei, 238, 275.
Canterbury, oraş, 138.
Căpățineanu, Dumitru, 56, 382, 465.
„Capşa", 9, 19, 28, 59, 93, 105, 109, 123, 132, 268, 302, 317, 345, 355, 363, 398.
Caracostea, Dumitru, 134, 471.
Caragea Vodă, stradă în Bucureşti, 286.
Caragiale, Ion Luca, 62.
Carandino, Nicolae, 333, 478.
Cărare, învățător din Vaslui, 184, 185.
Cârlan, Vasile, cârciumar din Bosancea, 192.
Cârlănescu, Constanța (Tanța), 306, 477.
Cârlănescu, Dimitrie (Mitică), 191.
Cârlănescu, Gheorghe (Gheorghiță), 94.
Cârlănescu, Neculai (Culai), 26, 94, 306, 367, 405, 410, 422, 456, 469, 477.
Carol I, rege al României, 479.
Carol II, 6, 9, 29, 44, 45, 48, 57, 71, 97, 98, 100, 103, 116, 117, 124, 125, 187, 189, 190, 191, 195, 199, 206, 208, 210, 211, 212, 214, 217, 231, 238, 243, 250, 251, 258, 260, 263, 286, 300, 302, 303, 320, 356, 357, 375, 377, 380, 387, 397, 403, 409, 421, 452, 463, 468, 470, 472, 475, 480.
Carpați, munți, 367.
Cartagina, 259,

Cartianu, Ana, 351, 416, 478.
Cartianu, Grigore I., 351, 352, 416, 417, 478.
Casa Albă, 134.
Casa Regală, 357.
Casa Școalelor, 101, 119, 265.
Casablanca, conferința de la, 32, 33, 450, 451, 452, 453, 454.
Catedra de endocrinologie de la Facultatea de Medicină din Bucureşti, 391.
Catedra de istoria diplomației de la Facultatea de Litere din Bucureşti, 6, 33, 101, 157, 283.
Catedra de istoria filosofiei moderne de la Facultatea de Litere din Iaşi, 183.
Catedra de istorie universală de la Facultatea de Litere din Bucureşti, 282.
Catedra de medicină socială la Facultatea de Medicină din Bucureşti, 159.
Cato cel Bătrân, 259.
Catolicism vezi Vatican.
Caucaz, munți, 12, 13, 16, 18, 114, 134, 144, 157, 171, 172, 173, 174, 180, 183, 194, 195, 202, 204, 210, 216, 218, 219, 223, 229, 240, 245, 262, 267, 284, 286, 287294, 328, 336, 381, 403, 413, 431, 436, 456.
Caucazia, 213, 230, 245.
Caucazul de Nord, 13, 184, 185.
Caudillo, vezi Franco, Francisco.
Cavalero, general, 102.
Cazacliu, Grigore, 249, 254, 475.
Cehia (cehi), 138.
Cehoslovacia, 156, 303, 325.
Celebes, 74.
Cerbăria, 200.
Cernăuți, 7, 76, 78, 99, 185, 193, 194, 196, 238, 367, 373, 463, 465, 471, 472, 478.
Cetatea Albă, județ, 38.
Cetatea Neamțului, 200.
Cezar, Caius Iulius, 138, 219.
Charta Atlanticului, 7, 10, 26, 47, 251, 278, 282, 332, 335, 367, 398, 402.
Cheile Bicazului, 206.
Chili, republică, 447.
China, 73, 74, 91, 96, 98, 102, 105, 108, 109, 112, 117, 118, 120, 121, 122, 125, 127, 130, 131, 135, 143, 152, 153, 155, 156, 160, 162, 163, 169, 170, 171, 172, 175, 176, 177, 180, 182, 183, 184, 187, 219, 237, 238, 241, 247, 263, 266, 273, 293, 330, 348, 426, 428, 431, 435, 442, 449, 451, 470.
Chirilă, Ion, avocat din Rădăuți, 193.
Chișinău, 7, 9, 15, 99, 124, 186, 189, 195, 228, 306, 367, 463, 469.
Chrisoveloni, Nicolae (Nicky), 76, 405, 468.

Churchill, Winston, 11, 13, 20, 33, 38, 39, 47, 52, 53, 60, 67, 71, 72, 85, 86, 87, 96, 105, 113, 114, 118, 120, 121, 123, 131, 142, 145, 153, 154, 161, 164, 183, 184, 186, 188, 209, 210, 226, 271, 272, 273, 274, 289, 307, 322, 324, 329, 330, 332, 333, 334, 335, 337, 338, 339, 340, 341, 347, 349, 361, 364, 369, 375, 385, 388, 394, 410, 417, 440, 443, 444, 450, 451, 462.
Ciang Kai Șek (Jiang Jieși), 14, 108, 119, 120, 129, 148, 153, 156, 159, 172, 237, 247, 266, 348, 426, 431, 435, 442, 451, 470.
Ciano, Galeazzo, 102, 417, 470.
Ciobanu, Ștefan, 7, 25, 30, 98, 99, 106, 107, 150, 185, 187, 188, 227, 358, 359, 366, 419, 420, 421, 422, 469.
Cirenaica, 58, 130, 159.
Ciubotaru, Constantin, profesor din Rădăuți, 193.
Ciungking, oraș, 148, 266, 426.
Clemenceau, stradă în București, 9, 16, 26, 33, 391.
Clodius, Karl, 97, 469.
Clubul Partidului Național Țărănesc, 9, 16, 26, 40, 64, 83, 85, 155, 229, 368, 391, 451.
Cluj, 410, 411, 463, 472, 477.
Cobălcescu, stradă în București, 87, 88.
Codreanu, Corneliu Zelea, 479, 480.
Codreanu, Ion Zelea, 410.
Codreanu, moș Ion, 26, 64, 107, 115, 116, 118, 155, 156, 186, 187, 313, 338, 339, 368, 369, 419, 466.
Cojocaru, profesor în Iași, 125, 189.
Colceag, V., avocat din Chișinău, 186.
Colentina, spital în București, 406.
Colonia, vezi Köln.
Colțești, vezi Dumitrescu-Colțești.
Comandamentul Jandarmeriei, 225,
Comănescu, Ernest, 410, 411, 480.
Comănescu, Maria, 480.
Comitetul pentru Artă, 461.
Comitetul Rus de Eliberare, 472.
Comunism, 9.
Congresul indian, 75, 81, 82, 190.
Congresul Statelor Unite, 138, 172, 226, 230, 424.
Consiliul Dirigent din Transilvania, 461, 463.
Consiliul de Miniștri, 268, 379, 462, 472, 479.
Consiliul de Patronaj, 376.
Constantin, Sfânt, 122.
Constantinescu, V., învățător, 191.

Constantinescu-Iași, Petru, 7, 12, 19, 22, 28, 32, 33, 42, 43, 53, 67, 93, 120, 121, 128, 281, 285, 287, 298, 299, 331, 395, 396, 440, 441, 463.
Constantinescu-Iași, Silvia, 281, 285, 287, 477.
Constantinopol, 363.
Constanța, județ, 38, 92.
Constanța, oraș, 75, 77, 78, 161, 169.
Conta, Vasile, 279, 476.
„Continental”, restaurant în București, 9, 12, 33, 40, 50, 58, 65, 81, 97, 114, 125, 131, 139, 156, 230, 261, 333, 369, 381, 448, 453.
Conțești, 191.
“Convorbiri literare”, periodic, 357.
Cornul Luncii, 196.
Corpul 8 de armată italian, 342.
Corsica, 316.
Cosma, profesor la Roman, 190.
Cosloschi, C., 190, 191, 473.
Costăchescu, Nicolae, 425, 481.
Costachi, avocat din Roman, 419.
Costinescu, Ion E., 113, 470.
Coșbuc, George, 299, 477.
Cotul Donului, 5, 13, 18, 178, 181, 182, 195, 204, 253, 262, 305, 381, 410, 425, 426.
Covurlui, județ, 208, 210.
Crăcană, soi de vin, 219.
Crăciun, inginer silvic, 410.
Crainic, Nichifor, 176, 188, 226, 231, 338, 345, 374, 472.
Craiova, 165.
Creangă, Ion, 201, 357, 474.
Crevedia, 361.
Crihan, Anton, 18, 31, 58, 64, 107, 115, 116, 118, 186, 187, 188, 229, 230, 257, 258, 259, 261, 262, 313, 338, 339, 368, 408, 419, 420, 421, 422, 430, 465.
Crimeea, 41, 46, 53, 55, 58, 59, 60, 62, 65, 87, 93, 108, 111, 113, 114, 116, 202, 402, 431, 436.
Cripps, Richard Stafford, 14, 60, 62, 68, 75, 81, 82, 87, 466.
Cristea, avocat în Iași, 125, 189.
Cristian, avocat din Bacău, 207, 208.
Croația, 79, 89, 394, 398, 412, 449.
Croitoru, I., avocat din Tecuci, 214, 215, 220, 419.
“Curentul”, periodic, 465.
Curtea de Casație, 478.

Cuza, Alexandru C., 34, 471, 474.
Cuza, Alexandru Ioan, 55, 58, 65, 96.

D

Dacia, bulevard în București, 267, 354,
Daladier, Edouard, 88, 253, 468.
Dâmbovița, județ, 381.
Danciu, profesor din județul Mehedinți, 381, 382.
Dănilă, Gheorghe, 197,
Darabani, 198,
Dardanele, 386, 397,
Darlan, François, 69, 75, 88, 91, 92, 280, 328, 331, 332, 333, 335, 347, 355, 362, 364, 372, 376, 385, 394, 403, 405, 407, 408, 417, 467, 468.
David, steaua lui, 185, 389.
David, Mihai, 60, 466.
Delbos, Yvon, 253, 476.
Delureanu, 165, 166.
Dewey, Thomas Edmund, 306, 424, 477.
Diaca, medic, 189.
Diaconescu, preot, 401.
Diaconescu, Emil, 401, 480.
Dieppe, 13, 209, 210, 212, 219, 223.
Dimian, maior, 49.
„Dimineața", periodic, 191, 201.
Dimitriu, medic din Tecuci, 214, 220.
Dinescu, avocat din Galați, 210, 211, 212.
Dobre, Gheorghe, 432, 438, 481.
Dobrescu, Aurel, 118, 257, 408, 420, 452, 470.
Dobrești, 97, 273, 374, 392.
Dobrogea, 228.
Dolhasca, 207.
Dolj, județ, 381.
Domeniile Coroanei, 175, 472.
Don (vezi și Cotul Donului), 21, 23, 128, 164, 165, 166, 168, 170, 171, 172, 175, 176, 182, 202, 270, 283, 284, 288, 305, 309, 328, 336, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 351, 352, 353, 355, 359, 360, 362, 365, 368, 370, 371, 400, 402, 405, 410, 411, 419, 423, 424, 425, 426, 427, 430, 439, 446, 447, 449, 454, 455.
Donеț, râu, 447, 449.

Doneț, regiune, 41, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 68, 73, 80, 95, 97, 111, 112, 114, 122, 128, 151, 152.
Dornescu, Corneliu, din Pașcani, 41, 74, 90.
Dornescu, avocat din Bârlad, 184.
Dorohoi, oraș, 198, 199.
Dower, 442.
Dragalina, general, 177.
Dragoș, Titus, 211, 368, 474.
Drăgușanu, Ștefan, 194,
Duca Vodă, 296.
Dumitrescu, Petre, 177, 305, 343, 352, 353, 478.
Dumitrescu-Colțești, Alexandru I, 381, 382, 479.
Dumitru, Sfânt, 448.
Dunăre, fluviu, 386, 394.
Dunkerque, 154, 345.

E

Eden, Anthony, 307, 477.
Eforie, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 165,
Egipt, 14, 15, 132, 134, 136, 137, 138, 139, 142, 144, 148, 157, 160, 163, 164, 168, 172, 176, 180, 202, 210, 237, 244, 287, 309.
Eisenhower, Dwight David (Ike), 306, 322, 328, 331, 332, 333, 347, 372, 407, 477.
El Alamein, 14, 15, 137, 147, 149, 152, 159, 161, 162, 164, 166, 168, 169, 172, 175, 177, 178, 182, 183, 186, 202, 219, 225, 237, 244, 281, 284, 285, 286, 287, 288, 291, 292, 294, 302, 312.
El-Gobi, 147.
Elbrus, munte, 13, 216.
Elena, Sfântă, 122.
Elena, regină mamă a României, 17, 103, 255, 256, 352, 392, 416, 429, 478.
Elian, Alexandru, 6, 17, 66, 280, 397, 467.
Elveția, 22, 60, 142, 270, 277, 342, 364, 375, 381, 466.
Emden, oraș, 142.
Eminescu, Mihai, 201, 357, 474.
Enceanu, profesor la Suceava, 192.
„Entreprise”, port-avion , 144.
Erhan, Pantelimon, 187, 188, 419, 473.
Est (vezi și Răsărit), 32, 40.

Europa, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 60, 62, 63, 67, 68, 70, 74, 76, 79, 80, 84, 85, 93, 105, 110, 116, 117, 121, 122, 127, 128, 130, 134, 144, 148, 154, 156, 158, 167, 170, 172, 175, 178, 181, 183, 187, 198, 202, 205, 209, 223, 226, 230, 235, 242, 243, 245, 247, 249, 251, 262, 264, 266, 281, 282, 289, 295, 310, 313, 324, 330, 343, 349, 358, 362, 368, 372, 394, 409, 417, 419, 427, 435, 440, 443, 444, 445, 449, 454, 457, 458.
Europa Balcanică, 399.
Europa Centrală, 26, 127, 150, 186, 202, 299, 358, 361, 368, 399, 409.
Europa Occidentală (de Vest), 60, 65, 71, 96, 102, 110, 118, 120, 126, 133, 180, 182, 187, 331, 355, 388, 405, 414, 426, 440, 473.
Europa Orientală (de Răsărit), 283, 289, 358.
Europa de Sud, 283.
Europa de Sud-Est, 469.
Evrei, 27, 54, 76, 96, 134, 185, 189, 190, 194, 197, 198, 199, 201, 202, 207, 208, 211, 218, 272, 275, 289, 307, 367, 389, 419, 480.
Expoziția din 1906, 357.
Extremul Orient, 64, 127, 170, 185, 210, 213, 216, 221, 225, 226, 229, 233, 235, 239, 241, 243, 253, 255, 264, 267, 283, 284, 285, 286, 292, 295, 299, 300, 302, 304, 305, 312, 316, 326, 328, 345, 348, 374, 435, 458.

F

Facultatea de Drept din Bucureşti, 39, 59, 60, 63, 401.
Facultatea de Farmacie din Bucureşti, 41, 462.
Facultatea de Istorie din Bucureşti, . 467.
Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, 73, 104, 244, 280, 281, 302, 465, 471.
Facultatea de Litere şi Filosofie din Iaşi, 357, 464.
Facultatea de Medicină din Bucureşti, 159, 266, 278, 391.
Facultatea de Medicină din Iaşi, 425, 464, 471.
Facultatea de Ştiinţe din Bucureşti, 107, 306, 467.
Facultatea de Ştiinţe din Iaşi, 467.
Facultatea de Teologie din Chişinău, 463, 469.
Fălciu, judeţ, 217, 218.
Fălticeni, 177, 192, 197, 200, 203, 205, 206, 207, 356.
Feodosia, 46, 52.
Ferdinand I, rege al României, 172, 472.479.
Fierbinţi, 96, 223, 264.
Filderman, Wilhelm, 389480.
Filipine, 68, 73, 98, 113, 114.
Finlanda, 156, 420.

Focşani, 208, 216, 217,
Foriş, Ştefan, 395, 480.
Francmasoneria, 96, 112, 113, 189, 238, 270, 272, 307,
Franco, Francisco (Caudillo), 90, 123, 270, 317, 338, 468.
Franța, 10, 11, 22, 25, 27, 29, 40, 41, 42, 43, 51, 56, 57, 60, 68, 69, 70, 76, 82, 84, 90, 92, 106, 107, 109, 113, 134, 140, 147, 148, 165, 169, 171, 172, 175, 198, 209, 220, 253, 262, 269, 280, 281, 295, 304, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 323, 325, 326, 327, 328, 329, 332, 333, 334, 335, 337, 341, 346, 348, 351, 354, 355, 358, 359, 362, 363, 364, 365, 366, 372, 373, 374, 375, 376, 384, 385, 391, 401, 403, 406, 408, 419, 431, 435, 440, 443, 448, 461, 462, 464, 467, 468, 477.
Frontul Central, 209, 210, 221, 458.
Frontul de Est, 18, 54, 56, 58, 68, 69, 71, 72, 73, 76, 78, 80, 62, 84, 91, 97, 103, 111, 121, 127, 128, 130, 131, 135, 149, 152, 154, 158, 161, 166, 169, 170, 171, 174, 175, 180, 181, 195, 208, 212, 219, 225, 228, 230, 232, 234, 241, 246, 249, 252, 255, 262, 264, 273, 274, 288, 289, 294, 300, 304, 307, 309, 312, 313, 340, 341, 347, 349, 355, 362, 410, 423, 427, 444, 445, 453, 456, 457, 458.
Frontul de Nord, 209, 210, 221, 253, 255, 262.
Frontul de Sud, 16, 24, 25, 114, 147, 185, 212, 221, 240, 262, 275, 337, 456.
Frontul Renașterii Naționale, 210, 231, 452.
Fuka, 304.
Fulger, personaj din *Moartea lui Fulger*, 299.
Funk, Walther, 221, 223, 224, 474.
Furceni, 213, 215, 217, 264, 409, 455.

G

Gafencu, Grigore, 100, 250, 375, 382, 470.
Galați, oraș, 209, 210, 212, 474.
Gamillscheg, Ernst, 119, 134, 471.
Gandhi, Mahatma, 75, 190, 467.
Garajele Mihăiescu, 8, 26, 31, 66, 114, 126, 147, 224, 245, 299, 336, 371, 400, 462, 475.
Garda de fier, vezi Mişcarea legionară.
Garoflid, Constantin, 174, 472.
Gaulle, Charles de, 52, 60, 67, 68, 93, 132, 308, 312, 316, 322, 328, 329, 332, 347, 355, 364, 366, 372, 376, 394, 405, 407, 408, 417, 419, 451, 464.
Găvănescu, Ion, 195, 473.
Gavril, Sfânt, 305.
Geissler, 378.

Geneva, 190, 195, 303, 334.
Genova (Genua), 283,
Genoveva, Sfântă, 415.
Georgescu, colonel, 307.
Georgescu, Grigore , familia, 96, 222, 422, 455.
Georgescu, Grigore, 222, 223, 264, 455, 469.
Georgescu, Maria (Mărioara), 222, 223, 264.
Georgescu, Marius, 266, 476.
Georgescu-Cocoş, Nicolae, 333, 334, 453, 478.
Gepizi, 265.
Germania, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 26, 27, 31, 32, 33, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 89, 90, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 142, 143, 144, 145, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 181, 184, 185, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 198, 199, 201, 202, 203, 204, 205, 208, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 256, 257, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 280, 281, 283, 284, 285, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 314, 315, 316, 317, 320, 321, 322, 323, 324, 326, 328, 329, 331, 334, 336, 338, 339, 340, 341, 343, 344, 345, 346, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 368, 369, 370, 371, 372, 374, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 387, 388, 389, 391, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 423, 424, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 446, 447, 448, 449, 451, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 461, 463, 469, 473, 476.
Gerota, Dumitru, medic, 462.
Gerota, Dumitru D. (Miti), jurist, 39, 43, 462.
Gestapo, 378, 379, 476.
Ghelberg din Fălticeni, 197, 198, 199, 20.
Ghelmegeanu, Mihail, 18, 19, 98, 100, 249, 250, 251, 254, 270, 363, 377, 469.
Ghidigeni, 75, 76, 405.
Ghilcoş, 206.

Ghilezan, Emil, 420.
Gibraltar, 323, 331.
Gigurtu, familia, 266.
Giosanu, Haralamb, general, 7, 11, 12, 17, 18, 30, 50, 51, 79, 102, 133, 148, 154, 225, 226, 243, 274, 275, 276, 339, 340, 416, 422, 464.
Giosanu, Rosa, 18, 50, 79, 102, 133, 134, 148, 154, 225, 243, 274, 275, 339, 416, 422, 464.
Giraud, Henri, 316, 322, 328, 329, 332, 347, 364, 366, 372, 376, 394, 405, 407, 408, 417, 419, 451.
Giurcăneanu, familie, 189.
Giurescu, Constantin C., 7, 12, 18, 21, 26, 32, 58, 78, 104, 108, 123, 128, 134, 150, 172, 173, 238, 244, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 287, 294, 295, 300, 301, 302, 329, 330, 362, 363, 371, 415, 449, 450, 465.
Giurescu, Dinu C., 17.
Göbbels, Joseph, 281, 418.
Goga, Octavian, 201, 352, 471, 474, 478.
Goga, Veturia, 376, 377, 478.
Golful Persic, 55, 134,
Gorciu, gazdă în Mangalia, 158, 162, 165, 170, 172.
Gőring, Hermann, 30, 62, 63, 79, 97, 122, 240, 241, 247, 280, 297, 353, 360, 378, 388, 414, 418, 420, 427, 428, 457, 458, 466.
Gorj, județ, 38, 92.
Gorovei, Artur, 357, 479.
Got-el-Skarab, 137.
Goți, 265.
Grămadă, Nicolae, 194, 473.
Graur, Max, 208.
Graur, Nicolae (Nicușor), 216, 217, 474.
Grecia, 272, 325, 384, 395, 466.
Grecu, Vasile, 150, 151, 366, 471.
Grigoraș, avocat din Piatra Neamț, 40.
Grigoraș, avocat din Roman, 190, 191.
Grigore, Sfânt, 455.
Grigorescu, Eremia, 351, 352, 478.
Grigorescu, Traian, 25, 351, 352, 353, 355, 363, 365, 416, 478.
Grigoriu, avocat, din Piatra Neamț, 205, 206,
Groza, Petru, 461,
Guadalcanal, 317, 318, 321, 322, 324, 326, 327, 335, 340, 345.
Gura Humorului, 196.
Guranda, Gheorghe, 205, 206.
Gusti, Dimitrie, 6, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 104, 105, 134, 271, 462.
Guter, avocat din Fălticeni, 205.
Guță Minciună, vezi Tătărescu.

H

Habsburg, Ileana de, 473.
Halfaya, 159.
Halippa, Pantelimon (Pan), 30, 56, 107, 115, 186, 188, 227, 278, 419, 420, 421, 422, 465.
Hamburg, soi de vin, 254, 255.
Harkov, 12, 74, 75, 80, 95, 117, 118, 120, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 143, 144, 148, 151, 153, 159, 160, 164, 165, 169,
Harriman, William Averell, 372, 479.
Hartmann, Otto, 268, 269, 271,
Haşegan, profesoară de franceză, 136.
Hauffe, Arthut, 252, 343, 344, 360, 475.
Herăstrău, parc, 77, 101,
Herescu, Nicolae, 21, 25, 33, 60, 61, 86, 95, 97, 119, 150, 151, 191, 205, 271, 272, 273, 291, 292, 327, 358, 359, 360, 366, 419, 454, 455, 466.
Herescu, Pavel, 207.
Herriot, Edouard, 253, 475.
Herşcovici, avocat din Roman, 190,
Heydrich, Reinhard Tristan Eugen, 138.
Himmler, Heinrich, 280, 378, 476.
Hitler, Adolf, 5, 6, 8, 10, 13, 15, 16, 17, 22, 24, 25, 27, 29, 30, 32, 33, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 73, 74, 77, 79, 81, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 96, 97, 102, 104, 106, 107, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 122, 124, 126, 127, 128, 130, 133, 135, 145, 146, 148, 151, 154, 156, 161, 162, 163, 165, 167, 169, 170, 172, 173, 174, 177, 178, 179, 181, 187, 188, 190, 193, 195, 201, 202, 203, 204, 205, 208, 220, 223, 226, 228, 230, 232, 233, 234, 235, 236, 238, 239, 240, 242, 243, 244, 246, 247, 248, 249, 251, 252, 253, 264, 268, 270, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 279, 280, 282, 283, 285, 288, 289, 294, 295, 296, 297, 298, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 307, 308, 310, 311, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 324, 327, 329330, 331, 332, 336, 337, 339, 340, 342, 343, 344, 346, 347, 348, 349, 352, 353, 357, 358, 359, 360, 362, 364, 365, 366, 368, 369, 371, 373, 374, 375, 376, 378, 379, 380, 381, 382, 384, 386, 388, 389, 393, 397, 402, 403, 406, 408, 409, 411, 412, 413, 414, 415, 418, 419, 420, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 442, 444, 445, 446, 448, 449, 450, 453, 454, 455, 457, 458, 459, 463, 466, 470.
Hohenzollern-Sigmaringen, prinţesa Elena, vezi Lupescu, Elena.
Hoisescu, Constantin, 262, 336, 338, 368, 408, 419, 420, 447, 452, 453, 462.

Holban, Gheorghe, 197.
Holban, I., 186, 187, 197.
Hotin, județ, 404.
Hotin, oraș, 75, 76, 367.
Hudiță, familia, 8, 464, 471.
Hudiță, Corina, 75, 192, 404, 468.
Hudiță, Emilia (Milica, născută Popa), 8, 45, 50, 54, 59, 63, 75, 78, 101, 109, 112, 125, 158, 160, 162, 174, 182, 183, 185, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 200, 203, 204, 207, 211, 212, 213, 215, 222, 223, 233, 276, 277, 320, 326, 351, 353, 354, 367, 371, 379, 400, 409, 413, 437, 463, 473, 480.
Hudiță, Gheorghe (Ghiță), din Bogdănești, 75, 94, 468.
Hudiță, Gheorghe (Gheorghiță), din Nigoteşti, 191, 192.
Hudiță, Ioan, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 37, 83, 124, 146, 150, 180, 181, 190, 201, 222, 241, 258, 272, 276, 310, 319, 366, 370, 449, 462, 463, 466, 467, 473, 475, 477, 478, 480.
Hudiță, Ion, unchi al lui Ioan Hudiță, 357.
Hudiță, Ioana, 49, 74, 75, 78, 82, 101, 112, 125, 131, 143, 148, 153, 155, 158, 160, 162, 173, 174, 175, 183, 185, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 200, 203, 207, 211, 212, 213, 215, 219, 222, 223, 224, 233, 244, 264, 276, 281, 282, 287, 353, 398, 400, 401, 406, 415, 416, 417, 419, 422.
Hudiță, Lina, 306.
Hudiță, Maria (Maricica), 223.
Hudiță, Mircea, 75, 77, 78, 404, 467.
Hudiță, Neculai, 26, 75, 76, 78, 367, 368, 404, 406, 467.
Hudiță, Ștefan (Fănică), 75, 76, 78, 404, 405, 406, 468.
Hudiță, Teodora, 49, 74, 75, 82, 101, 112, 125, 148, 153, 155, 158, 160, 162, 173, 174, 175, 183, 185, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 200, 203, 207, 211, 212, 213, 215, 219, 222, 223, 224, 233, 264, 276, 353, 398, 400, 401, 416, 417, 467.
Hudiță, Vasile, 251, 252, 357, 404, 405, 406, 467, 473, 478.
Huhulea, medic din Rădăuți, 193.
Hulfaya, 304.
Hull, Cordell, 266.
Hulubei, Horia, 6, 7, 8, 18, 20, 30, 42, 52, 53, 59, 60, 62, 74, 86, 107, 108, 109, 119, 142, 143, 147, 152, 161, 166, 174, 191, 244, 261, 265, 279, 292, 318, 319, 373, 374, 424, 425.
Humpel, sora lui Titu Maiorescu, 357.
„Humpel”, școală particulară de fete din Iaşi, 357.
Huși, 218.
Huțu, Aurel, 196, 473.

I

Iacinschi, Ion, profesor din Rădăuți, 193.
Iacobici, Iosif, general, 321, 325, 478.
Ialomița, județ, 38, 39, 40, 43.
Iamandi, Victor, 401, 480.
Iancului, şosea în Bucureşti, 409.
Iaşi, județ, 38, 43, 192.
Iaşi, oraş, 8, 30, 42, 43, 50, 54, 72, 101, 108, 123, 124, 135, 159, 183, 185, 188, 189, 197, 204, 228, 238, 260, 266, 279, 356, 357, 390, 391, 401, 415, 425, 431, 461, 463, 471, 473, 474, 475, 479, 480, 481.
Iavorschi, 83, 101, 114, 115, 119, 161, 162.
Ibrăileanu, Grabet, 357, 479.
Ilcuş, Ion, general, 236, 400, 401, 402, 403, 475.
Ilmen, lac, 74, 75, 80, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 266, 283, 341, 381, 419, 427, 433, 443, 446, 450, 454.
Imperiul Britanic, vezi Marea Britanie.
India, 14, 37, 40, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 60, 62, 65, 68, 75, 81, 82, 83, 87, 91, 117, 121, 190, 263, 274, 324, 330, 335.
Inönű, Ismet, 300, 477.
Inspectoratul jandarmeriei, 236, 293, 344, 425.
Institutul de Istoria Românilor din Bucureşti, 104.301.
Institutul de Istorie “N.Ioga”, 474.
Institutul de Studii şi Cercetări Balcanice, 465.
Institutul de Teologie din Bucureşti, 467.
Ioan, Sfânt, 192, 455.
Ioanițescu, D.R., 191, 473.
„Ion Creangă”, rev sită, 357.
Ionaşcu, Traian, 124, 125, 228, 238, 471.
Ionescu, Nicolae (Nae), 231, 475.
Ionescu, Tudor V., 7, 12, 18, 20, 23, 24, 29, 30, 41, 42, 52, 59, 63, 81, 90, 107, 109, 111, 114, 169, 170, 244, 245, 292, 316, 317, 318, 319, 320, 344, 365, 369, 373, 374, 413, 424, 425.
Ionescu-Bujor, profesoară de latină, 136, 137, 140, 141.
Iorcani, 191.
Iordan, Gheorghe (Iorgu), 26, 78, 134, 228, 238, 370, 390, 425468.
Iorga, Nicolae, 58, 112, 201, 260, 282, 347, 356, 418, 465, 478.
Iran, 55.
Irineu, mitropolit al Moldovei, 228.
Ispasiu, familia, 96, 274, 339, 422.
Ispasiu, Mihai, 96, 223, 264, 274, 275, 276, 340, 412, 455, 456, 469.

Italia, 6, 10, 14, 17, 19, 22, 30, 41, 45, 46, 47, 49, 53, 55, 56, 57, 60, 62, 64, 66, 73, 75, 80, 83, 87, 90, 92, 94, 95, 100, 102, 108, 110, 111, 117, 118, 123, 126, 130, 131, 133, 137, 139, 144, 148, 152, 155, 159, 160, 164, 166, 172, 173, 175, 178, 181, 202, 214, 220, 221, 223, 224, 225, 226, 227, 229, 230, 236, 241, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 252, 260, 263, 268, 270, 273, 274, 277, 278, 283, 284, 285, 286, 291, 292, 293, 297, 299, 304, 305, 306, 307, 309, 312, 313, 315, 316, 320, 322, 326, 327, 329, 331, 338, 340, 341, 344, 345, 347, 353, 354, 355, 360, 361, 363, 364, 366, 368, 369, 370, 372, 374, 382, 383, 384, 385, 388, 391, 394, 395, 396, 397, 398, 400, 403, 405, 406, 408, 411, 413, 414, 416, 417, 418, 419, 423, 424, 426, 427, 428, 430, 433, 435, 436, 437, 439, 442, 443, 446, 447, 448, 449, 451, 452, 455, 458, 462, 463.
Iugoslavia, 156, 272, 325, 384, 394, 395, 398, 466.
Izvoare, lângă Vălenii de Munte, 228, 271.

Î

Întreprinderile C.Mihăiescu, vezi Garajele Mihăiescu.

J

Japonia, 14, 37, 39, 40, 41, 45, 46, 47, 49, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 60, 64, 65, 67, 68, 73, 74, 75, 80, 82, 83, 87, 88, 91, 92, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 105, 106, 109, 112, 114, 117, 118, 120, 121, 125, 127, 129, 130, 131, 135, 143, 144, 145, 148, 152, 153, 155, 160, 169, 171, 172, 175, 176, 180, 182, 183, 185, 188, 193, 195, 198, 199, 201, 204, 216, 218, 219, 220, 221, 225, 226, 229, 230, 232, 237, 239, 241, 243, 247, 262, 263, 265, 272, 273, 274, 280, 284, 286, 293, 298, 299, 309, 317, 318, 320, 321, 322, 340, 345, 348, 396, 398, 419, 424, 428, 431, 432, 435, 442, 445, 450, 451, 454, 458.
Java, 14, 39, 41, 46, 51, 53, 67, 111.
Jecheanu, avocat din Focşani, 216.
Jienescu, familia, 50.
Jienescu, Gheorghe, 50.
Jilava, 378, 480.
Jodl, Alfred Neffe von, general, 336, 478.
Joja, Atanase, 19, 22, 298, 299, 477.

K

Kahane, farmacist din Vaslui, 185.
Kaiser, vezi Wilhelm II.

Kaluga, 214, 215, 216, 218, 221, 222, 224, 225, 228, 230.
Karmitz, Isidor, 54, 464.
Karmitz, Josef (Jose), 54, 464.
Karmitz, Leonte (Leon), 54, 464.
Karmitz, Solomon (Soli), 54, 464.
Kei Tenimber, insulă, 186.
Keitel, Wilhelm, mareşal, 102, 240, 470.
Kerci, peninsulă, 12, 55, 62, 68, 108, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 125, 131.
Kiel, 248.
Kiev, 421, 430.
Killinger, Manfred von, 97, 111, 130, 144, 176, 232, 378, 426, 429, 431, 469.
King, Amiral, 322.
Kirileanu, Ghiță, 10, 25, 94, 205, 206, 355, 356, 357, 358, 469.
Kleist, colonel german, 336, 338.
Kogălniceanu, stradă în Iaşi, 189.
Köln, 136, 138.
Krasnodar, 195.
Kremlin, 21, 26, 349, 358, 368, 373.
Kuban, 183, 188, 190, 436, 456.
Kursk, 164, 165.

L

La Truelle, Jacques, 10, 22, 38, 67, 68, 69, 329, 462.
Lăbuşcă, învățătoare, 189.
Ladoga, lacul, 220, 221, 222, 224, 225, 228, 232, 233, 243, 255, 266, 273, 283, 381, 419, 427, 433, 443, 446, 447, 450, 458.
Lapedatu, frații, vezi Lapedatu, Alexandru şi Lapedatu, Ion.
Lapedatu, Alexandru, 165, 429, 472.
Lapedatu, Ion, 165, 429, 472.
Lăptărie, Ilie, vezi Rădulescu, Ilie.
Lăpuşneanu, stradă în Iaşi, 124.
Lascăr, Mihail, general, 23, 305, 336, 340, 343, 344, 351, 352, 359, 360, 478.
Laval, Pierre, 11, 22, 68, 69, 75, 82, 88, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 107, 108, 109, 118, 133, 280, 281, 308, 329, 335, 337, 338, 342, 362, 364, 376, 419, 467.
Lazăr, Ilie, 31, 46, 59, 118, 123, 139, 147, 252, 257, 258, 326, 327, 339, 363, 408, 420, 421, 430, 447, 452, 453, 464.

Leahy, William Daniel, amiral, 99, 369.
Lenin, Vladimir Ilici (Ulianov), 67, 467.
Leningrad (vezi şi Petrograd), 11, 16, 472.
Lepădatu, Vasile, 9.
Lespezi, 191, 207.
Leț, Floarea, 159, 177, 222, 471.
Leucuția, Aurel, 31, 46, 59, 72, 123, 132, 139, 147, 182, 226, 252, 257, 326, 338, 339, 350, 363, 376, 377, 420, 430, 452, 464, 479.
Libia, 110, 121, 132, 137, 140, 224, 232, 237, 244, 281, 323, 360.
Liceul „Iulia Hasdeu”, 131, 143.
Liceul „Mihai Viteazul”, 15, 236.
Liceul Național din Iași, 43.
Liceul Ortodox „Zoe Râmniceanu”, 129, 136, 139, 142.
Liceul „Regina Maria”, 8, 129, 136, 138, 139, 140, 142.
Liceul „Sacre Coeur”, 129, 136, 139, 142.
Lisabona, 270, 476.
List, Wilhelm Walther von, 111, 336, 470.
Liteni, 213.
Litvinov, Maxim Maximovici, 29, 59, 83, 95, 175, 187, 189, 195, 208, 303, 320, 409, 421, 465.
Loira, râu, 72, 73.
Londra (vezi şi Marea Britanie), 12, 42, 60, 64, 68, 72, 73, 74, 82, 91, 108, 110, 111, 128, 129, 131, 146, 170, 184, 189, 190, 193, 222, 272, 273, 276, 324, 355, 372, 385, 386, 394, 397, 414, 419, 440, 443.
Londra, radio, 92, 94, 95, 113, 127, 132, 134, 136, 137, 138, 140, 148, 154, 155, 163, 166, 167, 171, 172, 175, 176, 177, 183, 195, 204, 205, 208, 209, 210, 219, 221, 230, 231, 244, 246, 276, 277, 279, 284, 286, 288, 294, 302, 304, 314, 315, 317, 322, 328, 332, 333, 334, 340, 342, 351, 360, 372, 376, 391, 394, 396, 403, 404, 405, 406, 407, 417, 424, 426, 427, 439, 440, 443, 447, 448, 450, 452, 458.
Lotoțchi, I., profesor din Chișinău, 186.
Lovinescu, Vasile, 356.
Lűbeck, oraș, 74, 78.
Lucman, editură, 5.
Lugosianu, Adela, 257.
Lugosianu, Ion, 57, 250, 252, 257, 324, 465, 480.
Lungu, profesor din Roman, 190.
Lunguleac, Onofrei, 192, 193, 194, 196, 227, 452, 473.
Lungulescu, Aglaia, 354.
Lungulescu, Constantin (Costică), 183, 208, 210, 212, 213, 217.
Lupescu, Elena (Lupeasca, Duduia), 44, 377, 463.

Lupescu, Elena (Țața Luțica, cumnată cu Vasile Hudiță), 190, 192, 357, 473.
Lupescu, Ionel, 230.
Lupescu, Mihai, 356, 357, 478.
Lupu, farmacist evreu din Iași, 189.
Lupu, Constantin (Costache), 51, 71, 81, 97, 118, 122, 125, 155, 166, 167, 174, 177, 229, 237, 239, 250, 253, 255, 266, 270, 271, 276, 277, 354, 419, 422, 430, 437, 438, 452, 464.
Lupu, Gheorghe (Iorgu), 277.
Lupu, doctorul Nicolae, 9, 10, 11, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 27, 31, 32, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 81, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 97, 98, 100, 102, 103, 105, 106, 107, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 130, 131, 132, 133, 135, 139, 143, 144, 145, 146, 147, 152, 153, 154, 157, 166, 174, 177, 179, 181, 182, 189, 190, 195, 198, 199, 206, 207, 208, 217, 218, 222, 231, 237, 239, 244, 245, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 266, 267, 276, 277, 288, 289, 290, 291, 292, 295, 296, 297, 300, 302, 305, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 317, 318, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 333, 334, 336, 337, 339, 341, 342, 345, 347, 348, 350, 351, 354, 355, 356, 363, 365, 374, 377, 380, 382, 383, 385, 386, 387, 388, 389, 394, 419, 425, 428, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 442, 443, 444, 445, 446, 448, 449, 451, 452, 453, 457, 458, 461, 464, 465.
Lupu, profesorul Nicolae, 253, 254, 255, 266, 267, 276, 277, 279, 354, 365, 369, 406, 407, 437, 446, 464, 465.
Lupu, soția profesorului Lupu, 254, 255, 276, 277, 354, 439, 446.
Lupu, Panait, 218, 277.
Lupu, Petre, 277.
Lyon, 143, 166.

M

Măcărescu, Gheorghe (Gică), 38, 40, 205, 206, 461.
Madagascar, 107, 108, 109.
Madgearu, Virgil, 80, 251, 468.
Madrid, 147, 152, 317.
Maikop, 195.
Maiorescu, Titu, 279, 357, 476.
Malaxa, Nicolae, 18, 23, 31, 89, 90, 97, 122, 130, 144, 152, 245, 247, 260, 266, 273, 274, 288, 337, 338, 341, 341, 347, 385, 386, 407, 408, 437, 438, 439, 468.

Malta, 80.
Mamaia, 166.
Mandalay, 102.
Mangalia, 8, 77, 158, 162, 165.
Manici, 455, 456.
Maniu, Iuliu, 10, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 69, 70, 71, 73, 74, 81, 83, 84, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 98, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 109, 112, 118, 123, 124, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 139, 143, 144, 145, 146, 147, 151, 152, 157, 158, 162, 164, 165, 174, 175, 177, 179, 180, 181, 182, 184, 187, 189, 193, 195, 196, 198, 199, 202, 206, 207, 208, 214, 217, 222, 227, 228, 231, 232, 233, 234, 235, 242, 243, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 263, 267, 273, 277, 283, 285, 286, 290, 291, 292, 296, 299, 302, 303, 305, 308, 310, 311, 312, 313, 315, 317, 318, 319, 320, 324, 325, 326, 327, 328, 331, 337, 338, 339, 341, 342, 343, 345, 347, 348, 350, 351, 353, 356, 359, 363, 364, 365, 370, 374, 375, 376, 377, 380, 382, 383, 385, 387, 388, 389, 392, 393, 394, 395, 409, 413, 416, 419, 420, 421, 422, 423, 427, 428, 429, 430, 432, 435, 437, 444, 445, 446, 448, 452, 453, 455, 457, 458, 461, 465.
Manolescu, Ion, general, 175, 417, 472.
Manoliu, avocat din Focşani, 216.
Manstein, Erich von Lewinski von, 25, 29, 359, 360, 366, 378, 379, 385, 406, 479.
Mănuilă, Sabin, 27, 376, 377, 479.
Mănuilă, soția lui Sabin Mănuilă, 377.
Mărăşeşti, 208, 478.
Marcheti, avocat din Chişinău, 186,
Marcu, Alexandru, 95, 469.
Mardare, C., învățător din județul Iaşi, 125, 189.
Marea Baltică, 235.
Marea Britanie, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 38, 40, 42, 43, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 66, 67, 70, 72, 73, 74, 76, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 120, 123, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 138, 139, 140, 142, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 186, 187, 190, 192, 193, 195, 196, 198, 202, 205, 209, 210, 211, 212, 214, 216, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 229, 230, 231, 232, 234, 235, 236, 237, 239, 241, 242, 243, 246, 247, 249, 250, 251, 253, 256, 259, 262, 263, 264, 267, 269, 270,

271, 272, 273, 274, 275, 276, 278, 280, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 289, 290, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 318, 319, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 353, 354, 355, 360, 361, 362, 363, 364, 367, 368, 369, 370, 372, 374, 375, 377, 379, 380, 381, 383, 384, 385, 386, 388, 389, 391, 394, 395, 398, 399, 400, 402, 403, 405, 406, 407, 408, 409, 412, 413, 414, 417, 418, 424, 426, 427, 431, 432, 435, 436, 437, 439, 440, 441, 443, 444, 445, 447, 449, 450, 451, 453, 454, 457, 458, 462.
Marea Caspică, 157.
Marea Mânecii, 87, 94, 110.
Marea Mediterană, vezi Mediterană, Marea.
Marea Neagră, 16, 77, 87, 104, 240, 386, 393, 397, 400, 457.
Marea Roşie, 163.
Marele Stat Major, 7, 11, 29, 81, 132, 177, 236, 340, 343, 379, 404, 416, 425, 426, 465, 478.
Maria, Sfântă, 223, 236.
Maria Alexandra Victoria, regină a României, 357, 479.
Marian, A., învățător din județul Cernăuți, 194.
Marian, Liviu, 186, 473.
Marian, Simeon Florea, 473.
Marinescu, Constantin, 282, 477.
Marinescu, Gavrilă, 475.
Marinescu, soția lui Gavrilă Marinescu, 243.
Marinescu, Gheorghe, 93.
Marinescu, Mihai (Mișu), 7, 13, 18, 21, 27, 29, 79, 102, 127, 131, 132, 148, 158, 159, 160, 162, 164, 165, 167, 177, 178, 180, 225, 236, 237, 252, 253, 261, 270, 293, 343, 344, 345, 360, 363, 371, 378, 379, 383, 384, 403, 404, 422, 426, 429, 431, 468.
Marmarica, 147, 149.
Marmeliuc, Dimitrie, 7, 20, 25, 52, 60, 98, 99, 106, 107, 115, 150, 318, 320, 358, 366, 419, 464.
Maroc, 19, 51, 123, 306, 307, 308, 311, 312, 314, 315, 316, 317, 322, 324, 327, 329, 331, 332, 335, 337, 342, 347, 354, 361, 364, 372, 381, 413, 478.
Marsa Matrik, 160, 161.
Mârzescu, George, 238, 475.
Matei Voevod, stradă în Bucureşti, 400.
Mazilu, Bică, 249, 250, 475.
Medin, în Rusia, 218, 219.
Mediterană, Marea, 102, 130, 152, 224, 232, 244, 247, 329, 351, 354, 359, 360, 427.

Mediterana Occidentală, 152.
Mehedinți, județ, 381.
Mexic, 132.
Mezincescu, Eduard, 38, 461.
Mica, societate minieră, 257.
Mica Înțelegere, 303.
Midway, 144.
Mihai I, rege al României, 17, 20, 21, 25, 28, 30, 103, 248, 249, 255, 256, 259, 286, 311, 325, 351, 352, 353, 363, 389, 392, 416, 428, 429, 432, 455, 475.
Mihai Viteazul, stație în București, 67.
Mihăiescu, Constantin (Costică), 8, 462, 475.
Mihăiescu, Mielu, 22, 31, 41, 46, 51, 66, 69, 73, 82, 83, 87, 91, 93, 96, 111, 112, 122, 127, 147, 155, 225, 229, 233, 234, 235, 237, 260, 268, 269, 271, 276, 299, 300, 314, 336, 338, 353, 371, 382, 383, 384, 401, 422, 431, 433, 456, 462.
Mihăiescu, Virginia, 50, 237, 464.
Mihăileasa, poiană, 77,
Mihăilescu, Maria (Marioara), 79, 131, 148, 154, 158, 160, 164, 165, 225, 177, 236, 252, 293, 378, 403, 422, 425.
Mihăilescu, Pavel, 207.
Mihăilescu, Petre (Petrică), maior, 7, 79, 131, 148, 154, 158, 160, 161, 164, 165, 177, 225, 252, 293, 378, 403, 422, 425, 456, 468.
Mihăilescu, Sevastian, 207.
Mihăilescu, V., preot, 125.
Mihăilescu, V., învățător din Uideşti, 191, ??
Mihail, Sfânt, 305.
Mihăileanu, avocat din Cernăuți, 194.
Mihalache, Ion, 10, 19, 20, 27, 31, 37, 43, 56, 92, 97, 98, 100, 103, 104, 157, 167, 179, 180, 182, 216, 217, 227, 230, 231, 249, 252, 254, 257, 259, 262, 263, 273, 274, 288, 289, 290, 291, 302, 307, 308, 310, 311, 312, 322, 374, 375, 376, 377, 381, 382, 383, 385, 392, 393, 419, 420, 425, 428, 432, 433, 434, 436, 437, 438, 445, 452, 461, 465, 468, 479.
Mihalache, Niculina, 80, 468.
Milcov, râu, 16.
Ministerul Apărării (Armatei), 87, 88, 147.
Ministerul Aprovizionării, 373.
Ministerul Armamentului, 234.
Ministerul Comunicațiilor, 466.
Ministerul de Domenii şi Agricultură, 245.
Ministerul de Externe (Afacerilor Externe) al României, 320, 461, 469.

Ministerul de Externe al Germaniei, 469.
Ministerul de Finanțe, 245.
Ministerul de Interne, 135, 225, 378, 395, 426, 468.
Ministerul Învățământului (Educației Naționale), 44, 86, 107, 135, 161, 261, 370, 471.
Ministerul Marinei, 88.
Ministerul Propagandei, 469.
Ministerul Sănătății, 279, 472.
„Miron Costin”, periodic, 357.
Mirto, Eduard, 98, 469.
Misiunea militară germană în România, 475.
Mişcarea legionară, 11, 27, 124, 145, 193, 201, 231, 294, 300, 373, 378, 390, 393, 404, 410, 414, 420, 423, 430, 470, 477, 479.
Mitropolia Greco-Catolică de Blaj, 257.
Mogoşoaia, gară, 88.
Moldova, râu, 77, 191, 196, 197, 200, 213.
Moldova, 9, 10, 26, 31, 38, 108, 182, 186, 208, 219, 227, 367, 464.
Moldova de Nord, 29.
Moldoveanu, profesor la Chişinău, 186.
Moldoveanu, Leonte, 165.
Moldovița, mănăstire, 196.
Molotov, Viaceslav Mihailovici, 71, 128, 148, 298, 369, 402, 467.
„Monitorul Oficial”, 237.
Montgomery, sir Bernard Law, 177, 295, 299, 300, 306, 309, 312, 314, 317, 337, 347, 353, 354, 426, 443, 446, 458, 472.
Montpellier, 143.
Moscova, 28, 34, 57, 58, 65, 72, 90, 93, 121, 128, 130, 147, 168, 173, 178, 180, 183, 184, 185, 186, 188, 193, 209, 210, 235, 246, 269, 281, 283, 305, 309, 328, 330, 331, 347, 367, 371, 372, 388, 394, 395, 397, 398, 399, 406, 408, 420, 441, 457, 470, 479.
Moscova, radio, 24, 225, 230, 235, 249, 257, 266, 277, 339, 351, 355, 360, 365, 367, 369, 376, 381, 385, 403, 405, 406, 408, 409, 426, 431, 439, 442, 443, 447, 454, 455, 456, 458.
Motaş (Motăş), Constantin, 369, 390479.
Műnchen, 307.
Munteanu, Bazil, 65, 271, 415, 467.
Muntenia, 38, 228.
Murfatlar, 169.
Murmansk, 102, 105, 134.
Mussolini, Benito, 29, 30, 49, 55, 62, 67, 70, 89, 91, 95, 96, 123, 130, 145, 152, 156, 167, 181, 188, 204, 220, 227, 230, 236, 241, 244, 248, 249, 272,

277, 280, 297, 304, 306, 307, 312, 316, 318, 319, 320, 327, 330, 332, 333, 337, 339, 342, 343, 358, 380, 384, 389, 391, 398, 412, 413, 414, 416, 417, 419, 420, 423, 425, 426, 428, 434, 436, 444, 450, 463, 470.
Muzeul Româno-Rus din Bucureşti, 474.
Muzeul de Ştiinţe Naturale „Grigore Antipa”, 477.

N

Nanking, 426.
Napoleon I, 118, 204.
N.A.T.O., 477.
Naţiunile Unite, 47, 55, 127, 130, 132, 173, 272, 274, 278, 282, 287, 298, 300, 301, 314, 330, 332, 333, 335, 346, 349, 374, 402, 403, 412, 435, 450.
Neagu, Alexandru, 245, 475.
Neamţ, munţi, 410.
Neamţ, judeţ, 38, 43, 205, 206.
Neamţ, mănăstire, 10, 49.
Neamţu, Constantin, 164.
„Neamul românesc”, periodic, 478.
Negel, Dimitrie D., 175, 472.
Negoiescu, Stelian, 184, 185, 186, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 197, 209, 211, 212, 213, 214, 473.
Negrei, familia, 49, 371, 406.
Negrei, Gabriel, general, 7, 11, 12, 14, 20, 23, 26, 27, 31, 32, 33, 40, 49, 64, 81, 97, 105, 109, 114, 115, 118, 123, 125, 126, 132, 139, 166, 167, 184, 185, 229, 230, 257, 259, 261, 262, 275, 276, 277, 284305, 306, 310, 313, 315, 316, 317, 318, 319, 336, 337, 339, 345, 350, 368, 371, 372, 381, 382, 383, 406, 408, 419, 420, 430, 448, 449, 452, 462.
Negrei, Vasile, general, 22, 49, 305.
Negrescu, din Chişinău, 186, 188.
Negroponte, viile, 75, 77, 215, 410.
Nemţanu, I., 197.
Nemţişor, 200.
Neubacher, Hermann, 97, 469.
New York, 79, 80, 306, 424.
Nica, C., profesor la Chişinău, 186.
Nichifor, avocat din Bârlad, 184.
Nicodim Munteanu, patriarh al României, 7, 10, 46, 48, 49, 55, 60, 61, 201, 202, 203, 204, 464.
Nicolau, Ştefan, 26, 369.
Nicolau, I., avocat din Bacău, 207, 208, 420.

Nicoreşti, 215, 219.
Niculescu, secretar al Facultății de Litere şi Filosofie, 73.
Nigoteşti, 191.
Nikitin, elevă, 138.
Nimigean, medic, şeful organizației P.N.Ț. din Suceava, 192, 193.
Nipru, râu, 110, 296.
Nistor, Ion I., 165, 472.
Nistru, 7, 15, 31, 48, 79, 115, 202, 233, 259, 301, 319, 434, 453, 455.
Nițu, Constantin, 191,
Noguès, Albert, 335, 478.
Norvegia, 175, 443.
Norwick, 98.
Noua Caledonie, 97, 99.
Noua Zelandă, 74, 330, 335.
Novorosisk, 183, 222.
Nürnberg, tribunalul de la, 466, 470, 478.

O

Occident, 325, 435.
Oceanul Atlantic, vezi Atlantic.
Oceanul înghețat de Nord, 105, 107.
Oceanul Pacific, vezi Pacific.
Odessa, 7, 15, 18, 61, 76, 78, 104, 108, 110, 166, 228, 269, 360, 402.
Odobeşteanu, Francette, 401.
Odobeşteanu, Raymonde, 400, 401, 480.
Odobeşteanu, Romulus, 236, 400, 401, 402, 475, 480.
Olanda, 39, 53, 113, 121, 209, 334, 381, 443.
Oltenia, 228.
Oniceni, 191.
Oprescu, George, 415, 480.
Orel, 168, 169.
Orfelinatul agricol din Bârlad, 184, 357.
Ostrogoți, 265.
Oțetea, Andrei, 228, 238, 474.

P

Pacelli, vezi Pius al XII-lea.
Pacific, ocean, 37, 54, 58, 62, 72, 74, 90, 115, 127, 142, 145, 148, 152, 160, 176, 180, 264, 321, 323, 335, 338, 343, 362, 365, 432, 458.

Pactul Atlanticului, 202, 272, 369.
Pactul Tripartit, 70, 84, 132, 185, 188, 201, 224, 244, 309.
Palatul administrativ C.F.R., 54.
Palatul Regal, 256, 392, 416, 429.
Pană, Aurelian (Aurel), 64, 245, 366.
Panaitescu, familia Florea, 96, 264, 422.
Panaitescu, Florea, 223, 264, 455, 456, 469.
Panaitescu, Petre P., 280, 476.
Panaitescu, Sevastița, 469.
Pantazi, Constantin, general, 78, 343, 346, 360, 379, 468.
Papacostea, Petre, 8, 149, 150, 151, 471.
Papacostea, Victor, 7, 18, 32, 58, 59, 108, 123, 149, 150, 151, 157, 244, 281, 282, 283, 284, 285, 287, 294, 295, 299, 300, 301, 371, 385, 419, 449, 450, 465.
Papalitatea, vezi Vatican.
Papen, Franz von, 38, 40, 62, 99, 461.
Parhon, Constantin, 26, 279, 390, 391, 476.
Paris, 10, 42, 43, 45, 49, 50, 51, 52, 64, 67, 89, 102, 109, 136, 238, 398, 401.
Partidul Comunist din România, 19, 32, 121, 331, 395, 396, 441, 463, 477, 480.
Partidul Comunist (Bolşevic) al Uniunii Sovietice, 464, 467.
Partidul Democrat din Statele Unite, 424.
Partidul Fascist italian, 463, 470.
Partidul Național Creştin, 471, 474.
Partidul Național Liberal (P.N.L.), 56, 72, 111, 164, 165, 167, 181, 206, 242, 260, 282, 286, 301, 322, 357, 387, 392, 429, 450, 462, 463, 465, 470, 472, 480.
Partidul Național Țărănesc (P.N.Ț.), 5, 8, 9, 11, 15, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 24, 26, 28, 32, 37, 38, 39, 42, 47, 50, 56, 57, 67, 77, 84, 95, 98, 100, 103, 124, 125, 128, 147, 155, 156, 172, 179, 181, 182, 184, 185, 186, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 202, 205, 206, 207, 211, 212, 214, 216, 217, 227, 230, 231, 238, 248, 249, 250, 252, 254, 258, 259, 261, 263, 270, 275, 280, 286, 287, 290, 291, 299, 301, 302, 303, 318, 320, 322, 325, 334, 348, 350, 359, 377, 379, 382, 383, 386, 387, 388, 391, 392, 395, 396, 397, 403, 408, 409, 416, 420, 422, 423, 429, 433, 435, 443, 445, 450, 452, 455, 461, 462, 464, 465, 466, 468, 470, 473, 475, 476, 479, 481.
Partidul Poporului (averescan), 286, 387.
Partidul Social-Democrat, 316, 478.
Partidul Țărănesc Democrat, 461.
Pascu, Giorge, 8, 134, 135, 464.
Paşcani, 74,

Pătrășcanu, Lucrețiu, 93, 121, 129, 298, 395, 441, 477.
Pătrăuți, 192, 193, 195.
Patronaj, vezi Consiliul de Patronaj.
Paulus, Friedrich von, 29, 30, 31, 32, 33, 288, 346, 385, 397, 400, 401, 404, 406, 408, 409, 410, 417, 418, 423, 427, 437, 442, 443, 446, 454, 457, 458, 477.
Pavel, Sfânt, 161.
Pearl Harbour, 432, 440.
Periș, 121.
„Peste Vale”, restaurant pe râul Bistrița, 206.
Petaci, Clara, 227.
Pétain, Philippe, 10, 40, 42, 55, 60, 64, 68, 69, 70, 75, 82, 88, 91, 92, 96, 123, 147, 280, 308, 311, 312, 315, 328, 329, 335, 362, 376, 435, 462, 467.
Petrescu, familia Nicolae, 96, 264, 422.
Petrescu, Cleopatra, 469.
Petrescu, Constantin Titel, 316, 325, 478.
Petrescu, I.C., 119, 123, 150, 157, 161, 471.
Petrescu, Nicolae, 223, 264, 469.
Petrograd (vezi și Leningrad), 16, 58, 61, 64, 65, 80, 81, 83, 90, 117, 118, 121, 132, 147, 178, 180, 185, 210, 220, 240, 260, 281, 285, 291, 295, 330, 426.
Petrovanu, avocat din Bacău, 207, 208.
Petrovanu, preot din Racova, 207.
Petrovici, Ion, 6, 7, 15, 27, 60, 62, 65, 83, 84, 85, 86, 101, 108, 113, 114, 116, 117, 119, 120, 125, 126, 129, 134, 135, 144, 151, 157, 159, 161, 162, 166, 183, 228, 261, 265, 271, 279, 366, 379, 380, 381, 390, 415, 417, 422, 466.
Petrovici, soția lui Ion, 376, 379, 380.
Petru, Sfânt, 161.
Petru cel Mare, 397.
Philippide, Alexandru, 346, 357, 478.
Piatra Neamț, oraș, 10, 40, 41, 205, 206, 207.
Piața Brătianu, în București, 278.
Piața Victoriei, în București, 105, 348.
Piper, C., avocat din Vaslui, 185.
Pitești, 233.
Pius al XII-lea (Eugenio Maria Giuseppe Giovanni Pacelli), 90, 469.
Platon din Târgu Neamț, 203, 204.
Platon, Aristița, 200, 203.
Ploiești, 232, 233.
Plopi, loc lângă râul Moldova, 197.
Podul Iloaiei, 125.
Podul Înalt, 185.

Pogonat, Gh., avocat din Iaşi, 125, 189.
Poiana Țapului, 121, 298.
Poieni, 184, 185, 188, 190, 197, 209, 213, 214.
Poliția Capitalei, 475.
Polizu-Micşunești, Nicolae, 199.
Polonia, 53, 156, 198, 272, 303, 325, 369, 480.
Pop, Gheorghe (Ghiță), 9, 10, 11, 20, 25, 28, 33, 37, 38, 45, 56, 57, 59, 61, 62, 63, 69, 70, 83, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 94, 100, 102, 103, 105, 109, 114, 118, 123, 125, 126, 130, 131, 139, 144, 146, 147, 153, 158, 166, 167, 177, 179, 222, 247, 252, 255, 257, 258, 259, 263, 286, 291, 310, 313, 315, 317, 324, 325, 326, 331, 333, 336, 337, 338, 341, 347, 350, 351, 363, 385, 387, 388, 393, 394, 428, 436, 437, 443, 444, 445, 447, 451, 452, 453, 455, 457, 458, 461.
Pop, Ion (Ionel), 37, 315, 317, 345, 363, 443, 446, 458, 461.
Popa, Grigore T., 17, 18, 20, 30, 159, 266, 267, 278, 279, 316, 317, 318, 319, 344, 345, 369, 370, 389, 390, 391, 424, 425, 471.
Popa, Harlambie, 183, 212, 406, 407.
Popa, Haralambie H. (Lămbel), 183, 212, 480.
Popa, Ruxandra, 183, 212, 406, 407, 480.
Popescu Telega, Alexandru, 419, 480.
Popovici, Adela, 386, 393, 480.
Popovici, Constantin (Costică), 205, 206.
Popovici, Gheorghe (Georgică), 203, 204, 205, 206.
Popovici, Ioan (Ionică), 205, 206.
Popovici, Mihai, 9, 16, 19, 20, 25, 31, 32, 33, 55, 56, 57, 61, 63, 88, 89, 92, 130, 131, 135, 144, 145, 146, 147, 179, 180, 181, 182, 216, 217, 227, 237, 239, 244, 245, 247, 248, 250, 252, 255, 257, 258, 259, 260, 262, 263, 273, 274, 286, 288, 289, 290, 291, 302, 305, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 315, 317, 322, 323, 324, 325, 326, 331, 337, 341, 347, 350, 351, 363, 385, 386, 387, 388, 389, 392, 393, 394, 428, 432, 433, 434, 436, 437, 438, 440, 441, 443, 445, 446, 447, 457, 458, 465, 480.
Portugalia, 22, 25, 27, 32, 53, 95, 291, 292, 327, 334, 342, 346, 348, 366, 375, 386, 396, 406, 435, 436, 444, 478.
„Porunca Vremii”, periodic, 479.
Potârlaci, moşie, 212.
Prahova, județ, 38.
Predeal, 342.
Premiul „Nobel”, 86.
Preşedinția Consiliului, 256, 348, 404, 422, 442, 475.
Priboieni, 80.
Procopiu, Ştefan, 86.

Protopopescu, Dragoş, 327, 366, 419.
Prut, râu, 194, 367.
Putna, judeţ, 208, 216.
Putna, mănăstire, 195.

R

Racova, 207.
Rădăuţi, judeţ, 192, 193.
Rădăuţi, oraş, 193.
Rădescu, Nicolae, 464, 476.
Radoş, avocat în Iaşi, 125.
Radu, V., învăţător din Iorcani, 191.
Radu, V., învăţător, fost prefect de Neamţ, 205.
Răducanu, Ion, 37, 40, 56, 98, 191, 214, 273, 374, 375, 377, 382, 461.
Rădulescu, Ilie, 374, 479.
Rădulescu-Motru, Constantin, 191, 473.
Rai, 212.
Ralea, Mihai, 18, 19, 22, 26, 28, 61, 98, 100, 238, 249, 250, 251, 254, 270, 271, 298, 302, 303, 304, 326, 329, 330, 361, 362, 363, 370, 377, 390, 398, 399, 400, 415, 466.
Ralea, Virgil, 326.
Râmnicu Sărat, oraş, 16, 230, 249.
Râmnicu Vâlcea, 233,
Rangoon, 40.
Răsărit, 5, 6, 9, 14, 29, 70, 110, 178, 187, 202, 218, 240, 339, 342, 355, 435, 451, 465.
Râşca, mănăstire, 197,
Râşcanu, Vasile, 124, 125, 425, 471.
Râştea, prund, 77.
Răutu, Mihai, 32, 64, 65, 198, 199, 209, 210, 211, 229, 336, 338, 368, 382, 420, 447, 452, 466.
Reich, vezi Germania.
Reichstag, 96.
Reli (Rely), Simeon, profesor la Cernăuţi, 194, 473.
Renault, întreprinderea, 42, 50.
Renţ, Romulus, 194,
Republica Croată, vezi Croaţia.
Republica Moldovenească, 367, 473.
Reynaud, Paul, 253, 475.
Ribbentrop, Joachim von, 102, 238, 239, 240, 369, 402, 470.

Riev, 13, 168, 180, 182, 184, 185, 188, 190, 194, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 221, 222, 225, 232, 233, 243, 246, 255, 260, 266, 381, 418.
Riom, procesul de la, 10, 38, 40, 41, 49, 50, 51, 53, 55, 57, 58, 60, 61, 65, 68, 78, 82, 83, 93, 461.
Rișcuța, curs de apă, 77.
Rogojină, Margareta, 184, 473.
Rokossovski, Konstantin Konstantinovici, 405, 480.
Roma, 89, 102, 181, 208, 280304, 345, 360, 361.
Roma, radio, 231, 328, 454.
Roman, județ, 190, 419, 473.
Roman, oraș, 190.
România, 5, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 53, 61, 62, 65, 79, 114, 115, 122, 124, 135, 138, 146, 148, 149, 156, 163, 172, 177, 185, 186, 187, 194, 202, 207, 221, 246, 259, 268, 270, 272, 275, 279, 280, 281, 293, 294, 296, 297, 300, 301, 315, 319, 320, 336, 337, 340, 343, 351, 353, 355, 360, 367, 368, 373, 378, 388, 393, 395, 398, 402, 403, 404, 409, 411, 416, 423, 427, 433, 438, 444, 447, 448, 449, 450, 452, 454, 456, 457, 459, 462, 463, 464, 466, 469, 472, 475, 476, 479.
România Mare, 45, 124, 188, 196, 207, 241, 280, 289, 403, 412.
„Romigefa”, societate, 390, 391.
Rommel, Erwin, 9, 14, 16, 109, 111, 123, 130, 131, 132, 133, 134, 137, 138, 139, 142, 143, 148, 153, 159, 160, 161, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 174, 175, 176, 180, 182, 194, 210, 219, 221, 232, 234, 241, 247, 281, 286, 290, 292, 294, 295, 302, 304, 305, 306, 309, 314, 323, 326, 327, 328, 329, 337, 340, 342, 352, 355, 360, 381, 391, 446, 448, 452, 470.
Roosevelt, Franklin Delano, 11, 20, 32, 33, 38, 39, 47, 52, 53, 60, 67, 80, 87, 95, 96, 105, 120, 121, 123, 142, 145, 153, 172, 175, 186, 226, 230, 246, 266, 267, 271, 272, 274, 289, 306, 307, 324, 330, 332, 333, 334, 335, 338, 339, 340, 341, 349, 364, 369, 375, 385, 388, 407, 410, 415, 417, 419, 424, 440, 444, 450, 451, 461.
Rosetti, stradă în București, 326.
Rosetti, Radu R., 119, 471.
Rosetti-Bălănescu, Alexandru, 22, 61, 100, 134, 329, 330, 466.
Rostov, 13, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 343, 346, 378, 384.
Roxin, Tedoor, 118, 408, 420, 470.
Rozin, Gheorghe, 432, 481.
Rujinski, Nicoale, 307, 477.
Rusia, 7, 10, 14, 17, 18, 63, 109, 124, 127, 145, 167, 173, 174, 177, 178, 180, 202, 221, 230, 235, 242, 275, 276, 277, 281, 293, 301, 311, 330, 337, 339, 348, 349, 353, 361, 365, 376, 388, 391, 396, 397, 403, 408, 420, 430, 436, 443, 450, 451, 454, 455, 457, 467.

Rutenia, 303.

S

Sadoveanu, Mihail, 191, 200, 201, 204, 473.
Saint-Nazaire, 10, 72, 73, 74.
Salzburg, 102.
Sân Giorgiu, Ion, 95, 469.
Sănătescu, Constantin, 464, 466, 472, 476.
Săndulescu, Gh., învățător din Uda, 191, 192.
Sasca Mică, 77.
Sassu, V., 165, 167, 242, 259, 260, 345, 346, 472.
Saşi, 85, 226, 247, 341, 428.
Sauciuc-Săveanu, Theofil, 56, 60, 64, 115, 116, 150, 168, 192, 193, 194, 244, 287, 288, 318, 319, 329, 330, 366, 370, 419, 452, 453, 465, 479.
Săulescu, colonel, 114, 155.
Săveanu vezi şi Sauciuc-Săveanu, Teofil.
Săveanu, avocat din Cernăuți, 194, 195.
Schmelzer, colonel german, 235.
Schwarz, medic, 197, 198.
Scott, Norman, amiral, 322.
Secu, mănăstire, 200, 203.
Seminarul „Veniamin" din Iași, 356.
Serghie, Emil, 333, 334, 478.
Sevastopol, 12, 55, 62, 108, 114, 115, 131, 143, 144, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 155, 156, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 169, 177, 181, 402.
Sfatul Țării, 465, 473, 475.
Siberia, 178, 34.
Sibiu, 15, 30, 33, 43, 55, 69, 83, 85, 110, 123, 151, 182, 226, 228, 232, 233, 235, 255, 256, 273, 292, 305, 326, 338, 353, 389, 394, 395, 432, 436, 446, 448, 453, 455, 458, 474.
Sichitiu, Ion, 64, 307, 466.
Sicilia, 273, 274, 290, 369, 391, 427, 428, 431, 442, 448, 452.
Sidi-Barani, 147, 159.
Sighet, 462, 472.
Siguranța Statului, 378, 396, 442.
Sima, Horia, 30, 378, 404, 414, 420, 479.
Simionescu, Cezar, 31, 33, 64, 81, 155, 229, 257, 369, 408, 420, 430, 452, 453, 466.
Simionescu, Ion, 72, 467.
Sinaia, 298.

Siret, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 220, 221, 222.
Slovenia, 412.
Snagov, 19, 72, 78, 91, 92, 118, 147, 177, 228, 229, 235, 295, 365.
Societatea Națiunilor, 334.
Societatea Scriitorilor Români, 86.
Sofia, oraş, 268.
Sofia, stradă în Bucureşti, 331.
Solca, bere de, 196.
Solomon, insule, 193, 216, 218, 284, 432.
Solomon, Dida, 199, 474.
Solomon, Virgil (Gigi), 257, 258, 317, 363, 476.
Solum, 159, 305, 307, 312.
Sorbona, 359.
Soreanu, H. (Schorr), 382, 453, 480.
Soroca, 187.
Sospiros, administrator de moşie, 215, 219, 220, 222.
Sotirescu, avocat din Râmnicu Sărat, 230, 231.
Sovietici vezi Uniunea Sovietică.
Spania, 20, 22, 25, 32, 53, 90, 292, 315, 317, 323, 324, 327, 329, 341, 342, 346, 348, 351, 364, 366, 375, 389, 396, 406, 407, 435, 444, 468, 479.
Spineanu, Cezar, 381, 382, 479.
Spiridon, familia, 96, 422, 455.
Spiridon, Elena (Ilenuța), 213, 222, 264, 410, 469.
Spiridon, Ion (Nicuşor), 197, 473.
Spiridon, Vasile, 17, 75, 213, 215, 221, 222, 264, 409, 410, 455, 468, 469.
Spitalul Central din Bucureşti, 279, 390.
Spitalul Colentina din Bucureşti, 267.
Spitalul Sf.Spiridon din Iaşi, 425.
Spitzberg, 166.
Stalin, Iosif Visarionovici (Dugaşvili), 22, 29, 30, 33, 53, 67, 99, 118, 177, 183, 239, 264, 266, 273, 276, 298, 358, 362, 363, 410, 449, 450, 451, 464, 472.
Stalingrad, 5, 12, 13, 16, 18, 22, 23, 25, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 171, 173, 174, 183, 206, 208, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 221, 222, 224, 225, 226, 228, 229, 230, 232, 233, 235, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 249, 250, 251, 253, 255, 257, 260, 262, 263, 264, 267, 269, 270, 273, 275, 276, 277, 278, 281, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 288, 291, 295, 298, 299, 300, 305, 307, 309, 327, 329, 336, 337, 340, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 352, 353, 355, 358, 360, 362, 364, 365, 368, 370, 371, 374, 376, 377, 378, 381, 382, 384, 385, 389, 391, 396, 398, 400, 402, 405, 406, 408, 409, 412, 413, 414, 416, 417, 418, 420, 423, 424, 425, 426, 428, 429,

430, 431, 432, 433, 435, 437, 438, 440, 442, 443, 446, 447, 448, 449, 450, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459.
Stanciu, Constantin, din Roman, 190.
Stanciu, Vasile, din Roman, 190.
Stănculescu, Lucian, 16, 29, 31, 64, 81, 118, 155, 229, 257, 260, 408, 409, 429, 430, 466.
„Standard", întreprindere farmaceutică, 464.
Stănescu, P.P., 29, 316, 317, 318, 319, 369.
Statele Unite, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 21, 22, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 38, 45, 47, 48, 49, 51, 53, 55, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 67, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 79, 80, 83, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 97, 99, 102, 105, 106, 107, 109, 112, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 126, 127, 128, 129, 130, 133, 134, 136, 138, 139, 140, 142, 145, 146, 147, 148, 151, 152, 154, 157, 158, 162, 166, 169, 170, 171, 172, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 186, 187, 193, 195, 196, 198, 202, 205, 214, 216, 218, 221, 222, 225, 226, 227, 228, 229, 231, 232, 234, 235, 236, 237, 241, 242, 243, 246, 247, 249, 250, 253, 256, 259, 262, 263, 264, 266, 267, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 278, 280, 281, 283, 284, 285, 288, 290, 291, 292, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 306, 307, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 335, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 347, 348, 349, 351, 353, 354, 355, 360, 361, 362, 363, 364, 367, 368, 369, 370, 372, 374, 376, 377, 379, 380, 381, 383, 384, 385, 386, 388, 389, 391, 394, 395, 396, 398, 399, 400, 402, 403, 405, 406, 407, 408, 409, 412, 413, 414, 415, 417, 418, 424, 426, 427, 428, 431, 432, 433, 435, 436, 437, 439, 440, 442, 443, 444, 445, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 457, 461, 477, 479.
Stefaneli, profesor din Cernăuți, 194.
Stere, Constantin, 72, 187, 467.
Stoenescu, Nicolae, 87, 89, 288, 468.
Stoichiță, avocat din Sibiu, 226, 233, 474.
Stoienești, 82.
Stoilov, Simion, 390, 480.
Stoleru, Chirică, 197.
Storojineț, județ, 194, 452.
Storojineț, oraș, 194.
Strâmtori, 397, 436.
Stumme, general von, 294.
Sturdza, familie, 364.
Sturdza, Alice, 342.
Sturza, Marius, medic, 55, 273, 465.
Suceava, oraș, 192, 193, 198.

Sucevița, mănăstire, 195.
Sulina, port, 77.
Sulsk, 183.
Sumatra, 14, 39, 40, 41, 51, 67.

Ş

Şcoala Normală „V. Lupu”, 356.
Şcoala Sociologică din Bucureşti, 462.
Şcoala Superioară de Arhivistică, 66, 467.
Şeicaru, Pamfil, 58, 116, 188, 226, 231, 244, 338, 345, 374, 453, 465.
Şerban, Geneviève (Genoveva), 415, 422, 476.
Şerban, Nicolae, 21, 25, 33, 65, 150, 151, 228, 271, 272, 327, 358, 359, 366, 370, 379, 415, 416, 419, 422, 454, 466, 476.
„Şezătoarea”, revistă, 357.
Şorodoc, A., 194.
Şoseaua Kiselef din Bucuerşti, 375.
Şova, Nicolae, 211, 368, 474.
Ştefan, Sfânt, 406.
Ştefan cel Mare, 185, 217.
Ştefănescu, C., învățător din Tătărușı, 191.
Ştefănescu, Gheorghe, general, 27, 410, 411, 480.
Ştefănescu, Ion D., 8, 150, 151, 271, 366, 471.
Ştefleа, familia, 59, 63, 64, 114, 245, 246, 344, 365, 413.
Ştefleа, Ilie, general, 7, 11, 13, 18, 20, 25, 29, 59, 60, 63, 64, 81, 90, 109, 111, 112, 113, 122, 131, 169, 177, 178, 181, 236, 245, 246, 247, 293, 305, 317, 318, 320, 321, 323, 340, 343, 344, 346, 352, 360, 365, 366, 369, 379, 393, 413, 414, 426, 429, 432, 465.
Ştirbei, Barbu, 357, 476, 479.

T

Tabacu, biserica Sf.Nicolae din Bucureşti, 46.
Tafrali, Germaine, 415, 480.
Tafrali, Oreste, 480.
Taganrog, regiune, 53, 59, 60, 62, 384.
Taiwan, 470.
Tanriőer, Suphi, 31, 308, 311, 386, 393, 436, 457, 478.
Tănăsescu, familia, 339, 422.
Tănăsescu, Ioan G., 50, 125, 189, 200, 201, 202, 203, 204, 340, 464.
Tănăsescu, Răzvan, 422.

Tănăsescu, Teodor, 478.
Tănăsescu, Ulpiana, 422.
Târgu Frumos, 125.
Târgu Neamț, 200.
Tăslăoanu, Octav, 284, 477.
Tătărescu, Gheorghe (Guță), 164, 165, 167, 181, 187, 206, 208, 250, 259, 260, 261, 303, 403, 472.
Tătăruși, 191.
Tecuci, județ, 208, 214, 404, 409, 410, 420, 474.
Tecuci, oraș, 213, 214, 216, 217, 220, 474.
Teodorescu, Constantin, 69, 83, 228, 467.
Teodorescu-Branişte, Tudor, 249, 333, 382, 475.
Timişoara, 101.
Timoşenko, Semnen Konstantinovici, 168, 183, 472.
„Timpul", periodic, 474.
Timu, V., avocat din Rădăuți, 193,
Tiraspol, 15, 108, 146, 228.
Tisa, râu, 110.
Titulescu, Nicolae, 29, 55, 56, 187, 189, 190, 195, 206, 208, 303, 320, 375, 409, 421, 464, 476.
Tobruk, 73, 100, 153, 154, 155, 156, 232, 312, 315, 317.
Todicescu, N., preot, 125.
Togo Shigenori, 220, 474.
Tokyo (vezi şi Japonia), 14, 92, 109, 127, 159, 304.
Tomescu, Petre, 59, 266, 267, 278, 279, 390, 391.
Tomiță, colonel, 54,
Tomoioagă, Gh., învățător din județul Cernăuți, 194.
Tomulescu, soții, din Târgu Neamț, 203.
Topoloveni, 80.
Toropeț, regiune, 427, 428.
Toulon, 313, 329, 354, 355, 358, 359, 363, 364, 366, 374, 415.
Toulouse, 143.
Transilvania, 13, 24, 30, 44, 46, 55, 63, 74, 79, 83, 85, 89, 95, 158, 182, 226, 263, 286, 298, 349, 377, 378, 393, 394, 411, 412, 414, 420, 423, 428, 448, 466.
Transilvania de Nord, 6, 59, 61, 63, 64, 240, 280, 350, 375, 411.
Transilvania de Sud, 411.
Transnistria, 10, 18, 76, 78, 79, 91, 104, 108, 142, 145, 146, 153, 166, 268, 278, 280, 412, 468.
Treilea Reich vezi Germania.
Triandaf, profesor din Iași, 125, 189.

Tripoli, 306, 347, 353, 354, 439, 442, 443, 446, 447.
Tripolitania, 309, 329, 360, 391, 408, 426, 435, 439, 448, 458.
„Trocadero”, 26, 86, 98, 361, 389,
Tucaliuc, profesor în Iași, 125, 189.
Tudoraș, inginer silvic, 192.
Tunisia, 110, 123, 148, 308, 314, 315, 316, 326, 328, 337, 340, 341, 345, 347, 351, 353, 354, 355, 362, 369, 370, 372, 381, 389, 391, 408, 414, 418, 426, 428, 430, 431, 432, 435, 437, 439, 443, 446, 447, 448, 453, 454, 455, 458.
Turcia, 84, 99, 114, 157, 287, 300, 308, 375, 386, 388, 393, 395, 397, 400, 407, 408, 452, 457, 461, 477.
Tutova, județ, 75, 404, 425.

Ț

Țara Românească, 468.
Țările Baltice, 53, 156, 369.
Țigăneşti, mănăstire, 91, 235.
Țigani, 18, 268.

U

Ucraina (ucraineni), 31, 128, 178, 273, 296, 421, 430.
Uda, 191.
Uideşti, 191.
Ulmu, şef de cabinet, 129.
Ungaria (unguri), 30, 44, 59, 62, 63, 65, 79, 81, 89, 138, 172, 177, 241, 265, 321, 347, 349, 353, 378, 388, 404, 414, 420, 423, 438, 448.
Uniunea Sovietică, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 32, 33, 38, 45, 47, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 70, 71, 73, 74, 76, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 91, 95, 96, 99, 100, 104, 106, 107, 109, 111, 114, 115, 117, 118, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 182, 185, 187, 188, 189, 192, 196, 204, 205, 208, 209, 210, 212, 213, 214, 216, 218, 219, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 228, 229, 231, 235, 237, 238, 239, 242, 243, 246, 249, 251, 253, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 268, 269, 270, 273, 274, 275, 276, 277, 285, 287, 288, 289, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 302, 303, 305, 309, 310, 311, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 323, 327, 329, 331, 334, 336, 337, 339, 340, 341, 342, 343, 344,

346, 348, 349, 355, 360, 362, 367, 368, 369, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 379, 380, 381, 384, 388, 391, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 402, 403, 405, 408, 409, 413, 416, 418, 420, 423, 427, 430, 431, 433, 434, 436, 437, 440, 441, 443, 444, 445, 447, 448, 449, 450, 451, 454, 455, 456, 459, 464, 465, 467, 480.
Universitatea Bucureşti, 6, 8, 29, 66, 86, 107, 244, 279, 316, 373, 412, 429, 452, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 475, 476, 477, 478, 480.
Universitatea din Cernăuţi, 463, 464, 465, 471, 472, 473, 478.
Universitatea din Cluj, 463, 465, 470, 472, 477.
Universitatea Iaşi, 8, 356, 461, 462, 463, 464, 466, 468, 471, 473, 474, 475, 476, 479, 480, 481.
Universitatea din Sankt Petesburg, 473.
„Universul”, periodic, 52, 72, 195, 324, 415, 465.
Urali, munţi, 12, 126, 178, 344.
Ursu, Horia, 416, 480.
Ursu, Ioan, 351, 478.

V

Vaida-Voevod, Alexandru, 43, 191, 216, 278, 284, 463.
Valea Călugărească, 18, 72, 111, 112, 114, 118, 122, 177, 253, 276, 292, 308, 354, 365, 446.
Valea Oltului, 233.
Valea Prahovei, 82, 233.
Valea Slatinei, 77.
Vălenii de Munte, 228.
Vânători, 203.
Văratec, ocol, 410.
Varşovia, 476.
Vasile, Sfânt, 455.
Vasiliu, Constantin Z. (Piki), 78, 121, 268, 298, 395, 468.
Vaslui, judeţ, 184.
Vaslui, oraş, 184.
Vatican, 27, 53, 90, 91, 123, 247, 270, 272, 386, 436.
Vechiul Regat, 9, 27, 37, 262, 286.
Veliki Luki, 418, 419, 427, 428, 433, 439, 440.
Veneţia, 183.
Verdun, bătălie, 40.
Vergului, parc în Bucureşti, 77.
Verona, Paul, 370, 479.

Versailles, tratatul de la, 457.
Viasma, 13, 209, 210, 212, 214, 215, 216, 218, 219, 221, 222, 225, 230, 232, 233, 246, 255, 260.
Vichy, 10, 22, 42, 43, 50, 51, 52, 63, 67, 68, 78, 82, 84, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 99, 108, 109, 110, 111, 118, 133, 147, 171, 281, 308, 309, 311, 312, 316, 326, 328, 329, 331, 332, 362, 461.
Viena, 286.
Viena, radio, 109.
Viena, arbitraj (diktat), 61, 187, 196, 303, 304, 350.
Vişoianu, Constantin, 18, 270, 273, 375, 382, 476.
Vizigoți, 265.
Vîrtosu, Ion, 210, 211, 474.
Vlad Țepeș, 78, 468.
Vlădescu, Ovidiu, 19, 239, 295, 475.
Vlasov, Andrei Andreievici, 171, 472.
Volga, fluviu, 212, 215, 245, 270, 283, 284, 328, 336, 341, 343, 371, 400, 410, 419, 425, 427, 430.
Volhov, regiune, 160, 161, 162, 163.
Volkswagen, 299, 383, 400.
Voronej, oraș, 166, 168, 171, 176, 233, 235, 237, 243, 246, 255, 273, 283, 341, 439, 440, 449, 450, 455, 456, 458.
Voroneț, mănăstire, 196.
Voronov, general sovietic, 405.
Voroşilovgrad, 171, 184.
Vrânceanu, I., medic din Cernăuți, 194.

W

Washington (vezi şi Statele Unite), 12, 59, 60, 61, 68, 87, 90, 91, 118, 121, 131, 146, 148, 153, 159, 170, 175, 272, 276, 322, 324, 326, 355, 372, 385, 386, 397, 407, 414, 417, 419, 443.
Weck, René de, 22, 25, 60, 342, 343, 364, 466.
Westfalia, 54.
Wilhelm II, 248.
Willkie, Wendell Lewis 246, 266, 476.
Würtemberg, 54.

X

Xenopol, Alexandru D., 279, 476.

Y

York, 99.

Z

Zaharia, maior, 342, 348.
Zaharia, Nicolae, 467.
Zamfirescu, P., 93, 127, 224, 384.
Zane, Gh., 50, 124, 125, 228, 238, 370, 461.
Zorleni, 8, 182, 183, 184, 212, 213, 354, 406, 407, 408.

CUPRINS

Studiu introductiv (acad. Dan Berindei) 7
Jurnal politic (1 martie 1942 – 31 ianurie 1943) 35
Note 461
Indice 483